059.9192
VA
v.14

VARPAS

1902

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

059.9192
VA
v.14

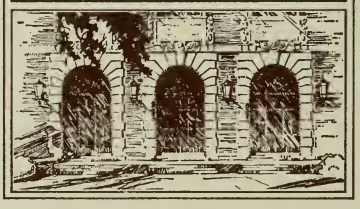

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/varpas1419unse

859.4192
VA
V.14

Metai XIV. 1902. Num. 1.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Nauji Metai. *„Varpo“ ir „Ukininko“ Redakcija.*
Kunigų teikiamiejie atlaidai. *J. Žabinkštis.*
Lietuvių draugystės užsieniuose. *K-as.*
Pasikalbėjimas.
Prie idealo. *V-tė.*
Korespondencijos: Kalvarijos pav. Panevėžio pav. Linkuva. Šiauliai. Vilnius. Peterburgas. Paryžius.
Smulkųs raštai: Viena lietuviška draugystė. Prie musų bibliografijos. Užmirštas darbininkas. Mintys. Literatų kasa. Ant išleidimo lietuviškų raštų. Atsakymai.

Prekė 20 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą:
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6.00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4.00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 1.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Nauji Metai.

Pasibaigus seniems metams ir prasidėjus naujiems, męs malonėtume padaryti peržvalgą lietuvystės reikalų nors apičiupai.

Pradžioj pereitų metų maskolių valdžios ištikimi tarnai: Vonsiacki, Vasiljev, Klado, Kozello, Nikitinski ir kiti džiaugėsi išgaudę „baisiuosius litvomanus," kurie užsimanė lošti *lietuviškus* teatrus, norėdami suteikti žmonėms smagų, naudingą pasilsį ir pasilinksminimą vieton kazyriavimo, girtuokliavimo, peštynių ir kitokių tuščių ir pragaištingų prasimanymų.

Troškimas lietuviškosios inteligencijos atitraukti savo brolius nuo „monopolinės" pasirodė valdžios tarnams „neištikimu" darbu. Lošikams lietuviškų teatrų tapo duotas vardas *„Mitavo-Libavo-Palangenkaja kompanija"*, ir prie jų darbavimosi pasistengta prisegti teip-gi siekimus, priešingus valstijos tvarkai ir ramumui.

Augštesnėji valdžia, neprivalydama išduoti prieš žmones atskaitas apie sunaudojimą žmonių sudėtų mokesčių, ne daug ką nė rupinosi susekti motyvus darbštumo savo tarnų; pasirodė tuomet tarnams puiki perspektyva: duodantiejie pelną važinėjimai *(progonai)*, garbės ženklai, pagyrimas augštesnėsės valdžios, padidinimas algos etc. Augštesneijai valdžiai nebuvo nė laiko užsiimti tokiais speciališkais dalykais, kaip klausimas apie valdymą Lietuvos; ji tuomet suko sau galvą svarbesniais klausimais, kaip antai: užtraukimas naujos skolos, užėmimas Mandžurijos, studentų numalšinimas etc.

Išleidimas lietuviškų raštų užrubežėje, ypatingai „Varpo" ir „Ukininko" duoda gerą progą jieškoti Lietuvoje kaltininkų. Kaip 1897 m. teip ir 1900 metuose Vonsiackis jieškojo „vadovų" ir tikėjosi galutinai suslopinti lietuvišką judėjimą, juo kad visi Suvalkų gub. „litvomanai" galėjo išrodyt Vonsiackiui arba prašalintais, arba priverstais išsižadėt tėvynės.

Vonsiackiui reikėjo užbaigti pradėtą darbą ir pabaigoj apsivainikuoti karžygio liaurais. Geriausios rezultatas, kurio galėjo tikėtis Vonsiackis, tai apsistojimas išleidinėjimo laikraščių ir kitokių raštų Prusuose.

Bet kas-gi išėjo?

Lietuviškas judėjimas ne tik ką nesusilpnėjo, bet priešingai — sustiprėjo ir išsiplėtė plačiau, negu 1900 m.

Išleidimas laikraščių pernai nė kiek nesusitrukdė ir netik ką nesusimažino, bet priešingai — pasididino: pabaigoj metų vietoj $3^1/_2$ lankų spausdinos kas mėnuo po 4—$4^1/_2$ lankų. Teip-gi nesusitrukdė nė išleidinėjimas atsišaukimų.

Platinimas raštų ėjo paprastais keliais, kaip ir pirma. Lipinimas atsišaukimų nepasiliovė. Be to prisidėjo mėtymas pernai išėjusių iš po spaudos lapelių: „Tėvynė pagelbos šaukias“, „Kaip augina lietuvius gimnazijose“ ir „Žmogaus tiesos.“ Populariškiausio musų laikraščio „Uk-o“ pernai išsiplatindavo kas mėnuo po 723 ekz.; per metus išėjo į žmones 8676 ekz., arba 10845 spausdinti lankai. Atsimenant, kad dėlei uždraudimo spaudos daugelis žmonių pasigenda skaitymų ir kad skaitymai eina iš rankų į rankas, męs galime tikėtis, kad kiekviens ekzempliorius laikraščio aplankė ne vieną, bet kelis skaitytojus, o kiekvieno musų skaitytojo dvasia nepasiliko be įtekmės ant jo draugų ir pažįstamų.

Skaitlius *sandarbininkų* musų laikraščių pakilo veik iki 100. Laike tik pereitų metų prisidėjo apie 35 nauji sandarbininkai. Tarp sandarbininkų „Uk-o“ yra daugiau kaip $^1/_3$ (36 $^0/_0$) prastų žmonių, kurie ne tik prisiunčia žinias iš savo krašto, bet teip-gi prisideda prie apsvarstymo visuomenės reikalų. Kiti iš jų da, matyt, nesenei yra išmokę rašyt.

Raštų iš yvairių Lietuvos kraštų yra tiek, kad jų visų negali sutalpint į musų laikraščius. Daug korespondencijų ateina iš naujų vietų, kurios ikšiol nedavė jokio ženklo savo gyvybės.

Prie naujai atbundančių vietų reikia paminėt ypatingai Vilnių su jo apygardomis, kur lietuviai stengiasi atsikratyti nuo neprašytos globos lenkiškosios bažnyčios. Teip-gi reikia atsiminti ir darbus Anglijos lietuvių, ypatingai Škotijos „Šviesos D-tės“.

Vieton uždraustų spektaklių atsirado *spektakliai slapti*, kur susirinkus jaunuomenė turi didesnę laisvę, nėra po policijos priežiura ir gali dainuoti ir kalbėti kas patinka.

Reikalaujantiems pašalpos kankintiniams siunčiamos buvo aukos kaip ir pirmiaus. Pernai iš musų kankintinių kasos gavo pašalpą 11 kankintinių, kurie, neskaitant kaštų siuntinėjimo gavo iš viso 395 rub.*) 1901 m. kankintiniams tapo prisiųsta į mus kasą 1221,84 Mk. Visos tos aukos, išskyrus auką nuo nežinomos mums ypatos „Emil Svirplis“ — 10 Mk., tape sudėtos užrubežės lietuvių. o ypatingai Amerikos lietuvių, kurie vieni 1901 m. atsiuntė 1155 Mk. Kitus pinigus (56,81 Mk.) sudėjo: Londono lietuviai (37,17 Mk.), Škotijos liet. (10 Mk.), Paryžiaus lietuviai (10,44 Mk.)

Lietuvoje 1901 metuose tapo surinkta ir išdalinta kankintiniams 240 rub.**)

Tokiu budu 1901 metuose iš viso kankintiniams buvo išdalinta 635 rubl.

Tai-gi persekiojimas lietuvių veikiau pakėlė lietuvių dvasią, apgarsino lietuvystės veikalus po Lietuvą, parodė aiškiai valdžios siekius, sukėlė žmonėse neišsitikėjimą, pasipiktinimą, neapykantą, kerštą ir prirengė dirvą propagandai priešingų valdžiai raštų.

Juo ilgiau tęsis uždraudimas spaudos, juo daugiau puls valdžios autoritetas, valdžios įtekmė . . . Užrubežinei spaudai negal but padarytos neperžengiamos kliutys, ir laisvas žodis iš visų kraštų smelkiasi

*) Apie pašalpas, išsiųstas pabaigoj gruodžio, da nebuvo garsinta. *Red.*
**) Žr. „Varpą“ p. m. Nr. 5 ir Nr. 8.

į tamsias grinteles Lietuvos žmonelių, nešdamas gaivinančią šviesą ir rodydamas žabangas valdžios ir piktų žmonių.

Leidimas spaudos Lietuvoje tai yra neatidėtinas reikalas racionališkos politikos Lietuvoje. Ignoruoti kulturiškus reikalus Lietuvos gyventojų — tai butų vis vien, ką ignoruoti Maskolijos interesus Lietuvoje. Progresyviškas ugis lietuvystės, nežiurint ant persekiojimo lietuvių, nepasisekęs platinimas „graždankinių“ lietuviškų knygų, nepasisekę du politiški procesai 1897 ir 1900 m., platinimas priešingų valdžiai raštų, atkaklus lipinimas atsišaukimų po plačius plotus lietuvių apgyventos žemės — vis tai yra faktai didžio politiško svarbumo ir jie sakyte sako, kad uždraudimas spaudos šiame laike — tai yra politiškas apakimas, tai yra absurdas prie sąlygų šios gadynės kulturiško gyvenimo.

Atsikartotinai atsimušė į musų ausis gandas, kad da-gi šįmet busenti leista lietuviams spauda. Jeigu ištikrųjų turėtų teip atsitikti šįmet, tai musų spaudai užsieniuose išpultų pergyventi kriziškos valandos jau vien dėlei to, kad pradžioje butų ir mažiau skaitytojų ir sandarbininkų. Bet męs nė kiek neabejojame apie reikalingumą prilaikymo musų spaudos užsieniuose ir pasitikime, kad visuomenė nepaliaus jos šelpusi ir rėmusi, kaipo vienintelio išreikštojo tautos reikalavimų ir idealų.

Leidimas spaudos — tai bus ne kas kita kaip tik išpančiojimas visų reakcijinių tamsių spėkų, kurios tarp kitko pastatys sau už siekį persekioti drauge su valdžia demokratiškas ir liberališkas idejas, laisvę žodžio, susirinkimų, žodžiu sakant viso to, kas padeda tautai eiti keliu progreso.

Paskalos eina, kad pirmiausia busę leista spaudinti Lietuvoje maldų knygas ir kalendorius. Laikraštį, sako, busę galima išleist . . . Peterburge! Męs nuo savęs galime da pridurti, kad bus leisti teip-gi visoki „sapnininkai“, „planetos“ ir kitokios išleidžiamos spekuliantų šiukšlės, kurios žadina, bovija žmones ir atitraukia jų mintis nuo gyvenimo rupesčių ir nuo galvojimo apie priežastis kasdieninių vargų, o ypatingai nuo skaitymo užsieninių raštų,*) kurie parodo piktus darbus valdžios ir ponų, kurie naudojasi iš žmonių tamsybės . . . Ikšiol lietuviams buvo valdžios uždrausta viešai prasitarti į žmones spausdintu žodžiu. ikšiol lietuviams buvo suvis burna užčiaupta. liežuvis surakįtas, lietuvio vardas išbrauktas iš gyvenimo knygų. Dabar ous leista viešai prasitarti tai, kas sutiks su mokslu maskolystės ir pravoslavijos apaštalų, bus leista, o gal ir liepta garsinti pasakas ir melus apie valdžios malones, nuopelnus, apie jos didybę, galybę, šventenybę etc.

Teip suprasdami leidimą spaudos, męs nė nelaikome už reikalą statyti ypatingus planus savo darbavimosi šiuose metuose. Geriausia butų, kad męs neduotume save suvadžioti neišsipildomoms viltims ir svajojimams, kad męs nesutrukdytume savo veikimo ir nenukreiptume savo energijos į kitą pusę, bet dirbtume ant tos pačios dirvos, nevaržomi jokios cenzuros ir nepavesdami savo darbų svetimai neištikimai kontrolei.

---

*) Žr. „Maskolių valdžia ir žmonės.“

Nors męs ir negalime tikrai žinoti, kaip nukryps musų darbai šįmet ir ką męs turėsime atlikti, tai vis-gi bent apičiupai galime nurodyti tulus mus reikalus.

Pirmiausia išpuola mums pasirupinti apie palengvinimą platinimo raštų. Pabaigoj pereitų metų pateko į musų rankas laiškas vieno knygų prekininko, kuris kreipėsi į Tilžę, prašydamas pristatyti 1000 ekz. „Uk-o“ ir 500 ekz. „Tėv. Sargo“ kas mėnuo. Be to iš kitų, atėjusių į mus redakciją, laiškų matyti, kad yvairiuose kraštuose reikalaujami yra lietuviški laikraščiai ir knygos, bet nėra kam jų pristatyt. Matyt, kad knygnešiai toli nepakakina visų trokštančių dvasiško peno ir kad butinai yra reikalingi nauji keliai pristatymui lietuviškų raštų.

Antras musų reikalas — tai yra pagerinimas „Varpo“ turinio. „Varpas“, kaipo organas inteligentų ir inteligentams paskirtas, negali pasigirti nė savo rimtumu, nė turtingumu turinio. Peržiurėję 12 numarių „Varpo“ 1901 m., męs ten užeisime vos 4—5 rimtesnius įžengiamuosius straipsnius ir tai iš jų 2 straipsniai yra paimti iš svetimų kalbų. Kitų straipsnių negali pavadint rimtais, nesa juose nematyt apdirbimo, kritikos ir rimto tyrinėjimo. Nors kas mets išeina „памятныя книжки“ Suvalkų, Kauno ir Vilniaus gub., kur galima atitikti šiokias tokias žinias iš Lietuvos statistikos, bet tomis žiniomis naudojasi tik maskolių valdžia. Dėlei to męs, žinoma, neturim nė kokio supratimo apie stovį mus žemdirbystės, industrijos, prekystės, amatų etc.

Be to puola į akį stoka kritikos raštiškų darbų apskritai, o ypatingai raštų pasirodžiusių „Varpe“, tarytum kiekvienas musų sandarbininkas skaito tik savo straipsnius, o ant kitų straipsnių neatkreipia atidos.

Nežiurint ant to, kad į Lietuvą plusta iš visų pusių svetimšalių laikraščiai su yvairių yvairiausiomis žiniomis ir tendencijomis, bet-gi „Varpe“ męs nematome, kad kas nors laikytų už reikalingą darbą peržiurinėti bent svarbesniuosius laikraščius,*) kontroliuoti platinamas jų žinias ir idejas ir pranešti lietuviams apie tų laikraščių politiką ir dvasią. —

Be to svarbu yra žinoti, kokiu budu kovaja jaunos tautos už savo tiesas; dėlto reikėtų mums susipažinti arčiau su judėjimu lenkų, rusinų, latvių, finų, čekų, flamandų ir kitų.

Teip-gi mažai yra „Varpe“ žinių iš Lietuvos.

Šitos „Varpo“ ydos mums reikėtų butinai prašalinti, jeigu męs norime su nauda darbuotis.

Yra viltis, kad neužilgo raštiškas darbas bus geriau organizuotas įvyks darbo pasidalinimas ir „Varpo“ ydos taps prašalintos.

„Varpo“ ir „Uk-o“ Red.

*) Tokiais laikraščiais bene bus: „Vilenskij Viesnik“, „Varšavskij Dnevnik“, „Sviet.“, „Kraj.“ . . .

Kunigų teikiamiejie atlaidai.

Mundus vult decipi.

„Bedievio“ žodis tapo, galima sakyti, priežodžiu: teip jis jau tankiai pas mus vartojamas, tarsi tų „bedievių“ ištikrųjų nežinia kiek priviso . . . Lygšiolaik dar daugumo maišoma tikėjimą su pašaliniais visai dalykais, kurie jokio su juo neturi ryšio ir palyti pasielgimą ir viešus darbus tikėjimo sargų labiaus, ne kaip patį tikėjimą.

Męs visai nenorime eiti prieš patį tikėjimą ir, atskirdami pelus nuo grudų, jaučiame reikalą atiduoti *suum cuique* pagal nuopelną — ar tai butų kunigas, ar ne — kunigas. Ir kunigo, vyskupo arba ir popiežiaus, kaip kiekvieno žmogaus, vieši darbai ir-gi viešai apsprendžiami.

Tikėjimas, reikia pripažinti, turi labai tvirtą pamatą, nes jis remiasi daugiaus ant žmonių jausmo, ne kaip jų proto. Suprantama, kodėl žymesniejie tikėjimo platintojai teip rupinosi apie padauginimą ir pagražinimą visokių apeigų. Visos yvairiuose laikuose ir yvairių ypatų pramanytos apeigos užgauna tik jausmą. O minia nereikalauja proto ir logikos: ją patraukia vien jausmo pajiega. Pasiklausykitę garsiųjų sakytojų pamokslų ar teikiamųjų miniai bylų — protas tę neras sau peno!

Štai miniai skelbia ir įkalba, juog ji nusidėjusi, nuodėmėse skęstanti ir amžinai „pragaro liepsnose“ žusenti, jei to arba to nepadarysenti . . . Ką tik apsiverkusi, ašarose išsimaudžiusi vargšė štai išgirsta apie kokius tę „per Dievo malonę“ suteiktus jai atlaidus, kuriuos apturėjusi tapsenti vėl nekalta . . . Linksmybėms, džiaugsmui ir gausiam dėkingumui nėra galo! . . .

Kiek visokių yvairių ryšių atlaidų lyg šiam laikui per XIX amžių išrasta, nei nesuskaitysi. Jų storoka knyga yra prirašyta. Tarp tų visų vienok žymiausią, regis, vietą užima „bileušų“ atlaidai, Bonifaco VIII 1300 m. pirmą kartą apskelbti. Iš pirmo kas šimtąjį tik metą žadėta juos laikyti. Bet Klemensas VI, nebiškentęs belaukdamas, 1343 m. sutrumpino tą laiką per pusę, o Urbonas VI 1379 m. paliepė laikyti „bileušą“ jau kas 33 metą. Ir tai vienok Povylui II pasirodė per ilgai tų duosniųjų „bileušų“ laukti, nes 1470 m. liepė juos kas 25 metą laikyti, kas dar ir lygšiolaik užsilaiko. Teip atsitiko su t. v. didžiaisiais „bileušais“, o kaslink mažesniųjų, tai jų kiek tinkama, popiežiams panorėjus, gali but apskelbta.[1])

Lietuvoj jau atsilaiko viešai septintasis[2]) „bileušas“. Ar šeip, ar teip jis vis-gi užrašytinas į musų kroniką, su savo atsitikimais ir priepuoliais, kurių nestoksta.

[1]) Štai ir dabar šių metų *Kraj*'aus Nr. 40 skaitome, juog dar šiam bileušui nepasibaigus užmanoma Rome vėlei kelti ateinantį metą viešai 24 metų sukaktuves nuo užžengimo Leono XIII ant sosto. „Vasario mėnesyje ateisiančių metų — teip tę rašo — trauksenčios minios į Romą iš visų pasaulės pakraščių; kurie to negalėsę įvykdinti, duosę aukas ant bažnyčių; apgarsintos busenčios tam tikros maldos už tėvą šv.; per mesliavą busenti įsteigta ir paaukauta popiežiui aukso, brangiais akmenimis apibarstyta, tiara“ . . .

[2]) I—1632 m., II—1650, III—1665, IV—1759, V—1769—70, VI—1828 (Žem. vysk. II 204 p.).

Kaip visur, teip ir pas mus buvo visada visokių platintojų atlaidų, nestoksta jų ir dabar.

Štai su triukšmu, bildesiu skelbia vyskupai po savo vyskupystes apie linksmą naujienėlę — pratęsimą užpernai laikyto Ryme „bileušo“ — savo „avelėms“, įsakydami joms naudotis iš tų „mylistų“ ir paduodami nuo savęs patarmes ir įstatymus, kaip jas įgyti. O tie įstatymai gan gudrųs! Reikia, kaip skelbia raštai, aplankyti 60 kartų bažnyčią — ir tai teip, kad per 15 dienų po 4 kartus kasdieną įeiti ir išeiti iš bažnyčios (!). Atlikęs žmogus tokius monus ir išpažintį gauni jau visuotinus atlaidus, teip juog, jei juos apturėjęs pasimirtumei, galėtumei ir Petro su raktais nesiklausęs žengti stačiai į dangų. Dangaus vartai ir patįs jau atsivertų! — Palengvinimui neva vyskupai apskelbė dar kiekvienoj džiakonystėj po kelias bažnyčias, kuriose gali žmogus ir per 3 dienas tą patį apturėti . . .

Nežinau, kaip kitur, bet „šventojoj“ Lietuvoj žmonės, it musės prie medaus, puolė į tokias ypatingu privalumu apdovanotas bažnytėles. Ir puolė, ir laužės kiekvienas, kumščia bei alkune skindamas sau kelią . . . prie „šventų“ atlaidų. Kas pirmesnis ir stipresnis, užvis kas stipresnis, — tas geresnis. Na, dantų griežimas, žvairavimos, pavydas — juk ir „šventiemsiems“ turėjo pritikti atlaidams. Kaip-gi! Bet . . . O, kad tik to dar butų pakakę! Ne be to, kad prie tokių teip boterių susitelkimų žmonių neatsirastų tarp visokių ir silpnesnių, ir-gi norinčių tų „atlaidų“ . . . Nelaimingiejie! Ar bent katras iš jų galėjo į atlaidus keliaudamas susiprasti, kad tulamjam, „dovanų“ belukojant, reiks ir kaulelius dėlei jų tę pakratyti?! . . . Nenorime be reikalo burnos aušyti ir suvadžioti: paduodame iš žmonių lupų gyvus faktus.

Štai, kaip skelbia, Datnave per „bileušą“ pasirenka moteriškė, bažnyčioj sutraiškyta; Šidlavoj pavirtusiai mergelei suskaldo galvą; Ariogaloj sumindo vaiką; Kedainiuose net penketas ypatų randa sau galą, neskaitant mažesnių bei didesnių pažeidimų dar keleto . . . Tai tik vos kelintoji dalis tokių nusidavimų, atsitikusių visoj Lietuvoj!

Na, o ką jiems žymi tos aukos? — spavėdnyčioje jų pačių nenuguls, o kaslink „kvakšių“ suspaustųjų — juk jų dušios eis į dangų! . . . *J. Žabinkštis.*

Lietuvių draugystės užsieniuose.

Sulyg rišimosi į draugystes ir draugystėles ir organizuoto darbavimosi ant tautiškos dirvos užsienių lietuviai nenori apsileisti lietuviams D. Lietuvos. Nekurios iš *Amerikos* lietuvių draugysčių jau užsitarnavo visuomenės simpatiją ir gal neužilgio pasidarys stipriomis tautiškomis organizacijomis.

Pirmutinę vietą čia užima **Tėvynės Mylėtojų Draugystė,** įsikurusi 1896 m.[1]). Jos siekimas — *išleidinėti lietuviškas moksliškas knygas ir platinti apšvietimą* (§ 1). *Lietuvoje beturčiams knygos yra dovanojamos uždyką* (§ 6). Apie ugį „T. M. D.“ geriausiai liudija šitie

[1]) Istorija T. M. D. patalpinta Nr. 6 jos išleistų knygučių.

skaitliai: 1897 m. ji turėjo 88 sąnarius, 1898 m. — 284 sąn., 1899 m. — 532, 1900 m. — 1080, 1901 m. — 1305; 97, 98 ir 99 m. išleido po vieną knygutę, 1900 ir 1901 m. — po 2 kng. Neužilgio pasirodys jau aštunta, T. M. D. išleista, knygutė — *Kaip sutaisytas žmogaus kunas,* S. M. parašyta. Atspausdinimas 4500 ekz. Nr. 6 — *Baudžiava Lietuvoje* prekiavo 142 dol., tiek jau ekz. Nr. 7 — *Geoliogija* — 300 dol., okasoje 6. XI. 01 da buvo 157,82 dol.[1])

Apie tai, kokią knygutę paduot į spaudą, sprendžia literatiškas komitetas. 1901 m. į literatišką komitetą daugiausiai balsų gavo: d-rė J. Želvienė, Šernas („Lietuvos" redaktorius), J. Kėkštas („Vien. Liet." redaktorius), d-ras J. Šliupas ir P. Mikolainis.

Antrą vietą užima **Susivienyjimas Lietuvių Amerikoje,** gyvuojąs jau 15 metų. Jo siekimas — *apšvietimas, dora, tautystė* ir *materiališka pagelba.* Metinė sąnarių mokestis — 2 dol., naujai įstojantiems — 2,50 dol. Kiekvienas sąnarys gauna uždyką S. L. A. organą, išleidžiamą „Susivienyjimo" pinigais, ir „posmertinės" 150 dol.[2])

Nuo 1896 m. S. L. A. organu buvo *Tėvynė.*

21. V. 01 per XVI seimą S. L. A. persiskyrė į dvi dali: į tikrąjį „S. L. A." ir į „Susivienyjimą Lietuvių Katalikų Amerikoje". Vadovais „S. L. K. A." yra kunigai; jie visokiais budais stengiasi užkenkti „S. L. A.", tiems „bedieviams", „šliuptarniams", „Čolgošo draugams"; . . . liepia išmušt rinkėjus parašų ir sudraskyti jų atsišaukimus; liepia šalintis nuo tų „raudonskurių, juodakuprių" S. L. A. sąnarių, kaip nuo raupuotų . . . Vis-gi skaitlius S. L. A. sąnarių smarkiai auga ir stovis kasos eina geryn: 31. VII. 01 jo kasoje buvo 289 dol., 21. VIII. — 424,50 dol., 18. IX. — 462,50 dol., 30. X. — 911,55 dol., o 27. XI. — jau 1024,05 dol. Sekretorius „S. L. A." tikisi, kad iki XVII seimo (seimai buva kas metai) susirinksę tiek-jau sąnarių, kiek buvo prieš persiskyrimą (1439). 4. IX. 01 buvo prisirašiusiųjų prie S. L. A. 33 kuopos su 730 sąnarių, 2. X. — 771 sąn., 6. XI. — 39 kuopos su 960 sąn., o 31. XII. — 42 kuopos su 1150 sąnarių.[3]) Į „S. L. K. A." įplaukė iki pusės spalių tik 295,95 dol.[4])

S. L. A. da prieš persiskyrimą išleido už savo pinigus *Lietuviškos Kalbos Gramatiką,* P. Kriaušaičio parašytą. Tą gramatiką išgavo S. L. A., bet visas turtas — spaustuvė, knygos ir kasa liko rankose S. L. K. A.

Susivienyjimas Lietuvių Laisvamanių, susitvėręs 3. VI. 00, jau išleido 3 knygutes: 1. *Kaip Maskolija Persekioja Lietuvą.* Pagal „L'Oppression Russe en Lithuanie" papiešė kn. V. Dembskis; 2. *Kaip Geriausiai Laidoti Numirėlį?* Piešinys d-ro L. Wahlan. Iš angliško išguldė kn. V. Dembskis; 3. *Ar Vyskupas Valančius (Volončauskas) Nebuvo Viliugiu Lietuvystės?* papiešė kn. V. Dembskis. Dabar S. L. L. spausdina Büchnerio knygą — *Spėka ir Medega* („Kraft und Stoff"), ir prirengta spaudai kn. Dembskio knygelė — *Dvyniai Vagių.*

---

[1]) Žr. „Vien. Liet." Nr. 47 1897 m., Nr. 51 1898 m., Nr. 49 1899 m., Nr. 52 1900 m., Nr. 44 ir 48 1901 m.

[2]) Žr. „Konstituciją S. L. A.", išleistą Shenandoah, Pa. 1897 m.

[3]) „Vien. L." 1901 m. Nr. 31, 34, 36, 38, 40, 44, 45, 48.

[4]) „Tėvynė" 1901 m. Nr. 42.

Apskritai S. L. L. reikalai ne kaip stovi. Dabar jie truputį pasitaisė, nes d-ras J. Sliupas gavo 8. XII. 01 nuo Brooklyno lietuvių 137,49 dol. ant S. L. L. reikalų.

Motinėlė, įsikurusi 1899 m. šelpimui mokslan einančių lietuvių, 23. X. 01 turėjo 215 dol. geležino kapitalo ir 141,16 dol. „tekamojo". Sąnarių buvo 18; 12 — I skyriaus, 1 — II sk., 5 — III. „Motinėlei" visai nesimpatizuoja lietuvių visuomenė, nes ji yra vienpusiška, žada šelpt tik tuos, ką nekariauja prieš kunigus.[1]) Ikišiol beveik visi „Motinėlės" sąnariai — kunigai. Pirmutiniai iš svietiškųjų prisirašė prie „Motinėlės" tik spalių mėn. 1901 m. — prezidentas ir viceprezidentas „Susiv. L. K. A.".

Nuo 1899 m. prasidėjo didesnis judėjimas ir tarp *Anglijos* lietuvių. 1901 m. jau kiekvienam „Nauj." numeryje ir pusėje „Uk-o" ir „V-o" numerių randame žinias iš *Londono* ir *Škotijos* apie to krašto lietuvius, keletas lietuvių iš komiteto „Lietuvių Parakvijos Draugystės Šv. Petro Londone" išleido savo kaštais knygelę *Parapija ir Kunigas*.

Daugiausiai darbo atlikusi čia ant tautiškos lietuviškos dirvos — tai Škotijos lietuvių **Šviesos Draugystė**, įsikurusi pabaigoj 1899 m., o pirmutinį kartą paminėta „Uk-e" 1900 m. Nr. 9. „Uk-as" 1901 m. Nr. 2 rašo, kad „Šviesos Draugystė" jau „išsiplatinusi yra po visą Škotiją, kiekvienam kaime Škotijos tveriasi kuopos. „Šv. D-tė" turi dabar 68 sąnarius. Mokestis — 6 penai kas mėnesis, įsirašymas — šilingas."

Pernai „Šv. D-tė" ėmė 6 ekz. „Varpo", 27 ekz. „Uk-o" ir „Nauj.", 8 — „Lietuvos", 7 — „Vien. Liet." ir 3 — „Lietuvio".[2]) Kasoje nuo 1900 m. liko 2. 10. 11 (= 2 svarai, 10 šilingų, 11 penų)[3]); nuo 1. I. 01 iki 1. VII. 01 įėjo 28. 19. $3^1/_2$, o išėjo 18. 0. $^1/_2$, taigi kasoje 1. VII. 01 liko 10. 19. 3. 5. X. 01 „Šv. D-tė" nupirko platinimui už 4. 10. 0 lietuviškų knygų, ir „po visų išmokesčių kasoje liko 9. 17 ster."[4]) Apart to da rinko pinigus ir ant kitų tautiškų reikalų: 1900 m. surinko kankintiniams 46 šil. 3 pen., 1901 m. — 10 šil.; ant išleidimo lietuviškų raštų prisiųsta į „V. U. R." 1901 m. 26 šil.: ant a. a. d-ro Kudirkos paminklo ir ant išleidimo jo raštų 1900 m. — 8 šil., 1901 m. — 16 šil.[3]) Iš viso ant tautiškų reikalų Škotijos „Šv. D-tė" aukavo laike 1900—1901 m. svarų 5/6/3, arba apie 53 rub. Daugiausiai turi „Šv. D-tė" pelno iš savo balių, keliamų kartais ir su prakalbomis ant apšvietimo naudos.

Be minėtų čion draugysčių yra užsieniuose da ir daugiau draugysčių, kurios turi teipgi savo svarbumą lietuvių gyvenime, kaip antai: Londono „Kooperatyviška D-tė Lietuva", „Vienybė" ir „Šviesos D-tė", Škotijos „Sandara", Paryžiaus „Želmuo", giedorių draugystės Amerikoj ir Prusų Lietuvoj, teatrinės kuopos, tulos parapijinės draugystės . . . Bet tos draugystės turi veikiau svarbumą vietiniuose lietuvių gyvenimo reikaluose, o ne reikaluose tautiško mus judėjimo. *K—as.*

[1]) „Žvaigždė" 1901 m. Nr. 35, 36 ir 37.
[2]) Žr. „Lietuvą" 1901 m. Nr. 49.
[3]) „Uk-as" 1900 m. Nr. 12, 1901 m. Nr. 3 ir 8; „V-as" 1901 m. Nr. 7 ir 11.
[4]) Svaras = 20 šilingų; šilingas = 12 penų = 1 markė = 46 kap.

Pasikalbėjimas.

Dvidešimt metų atgal keli prakilnųs vyrai išdrįso viešai prisipažinti esą lietuviais. Jie per mokslą į ponus iškilę netik prisipažino esą sunumis to nuskurusio krašto, apgyvento prasčiokų, chamų, kurmių, knisančių vien žemę ir vos suprantančių, juog jie žmonės, bet vienkart kibo prie išganingo darbo: pradėjo rupintis apie savo brolių pakėlimą, apie jų dvasių sužadinimą.

Nedidelis buvo burelis anų pirmųjų apaštalų, užžibinusių kibirkštį musų tautiško kilimo. Ne vienam iš jų teko jau ir kapuose atsigulti . . . bet vis-gi ne visiems. Tai kur-gi kiti? . . . Vien Šliupo ir Basanavyčiaus vardai sužiba dar laiks nuo laiko it meteorai musų literaturos padangėse, bet kitų tai nė tarp žvaigždžių, nė tarp planėtų ir su geriausiais žiuronais nesurasi . . . Dar mindamas žemės paprastus takus, gali kartais susitikti su kokiu nusipenėjusiu filistru, kurs tau laike pietų arba kokios riebios vakarienės papasakos, kaip jis bestudentaudamas da-gi eiles į „Aušrą“ rašinėjęs.

— Bet — baigia pasakojimą, šluostydamas usus, apsivėlusius riebiais padažais — bet Diev-žin kodėl musų karta teip ir paliko visai bergždžia

Ir juokai ima ir graudu lieka tokį žmogų beklausant. Bet ką sakysi?! . . . Jug iš kalno žinai, kad kam jau širdyje užgeso jaunystės ir doros idealai, tam jau nebeatgyti tautai ant naudos. (? Red.)

Bet dar liudniau ir skurdžiau darosi, atsiminus, juog kiekvieni metai, diena beveik kiekviena gimdo pas mus tokius bergždžius tipus. Žuvo musų tautos vadovai pirmos kartos, žus antros, o dabar žiurime savo akimis į merdinčias dvasias sveikuose kunuose ir trečios.

Scilla ir Charibda, tarp kurių sukruša daugumas mus idealistų, kurios į bedugnį nutraukia ir prakilnius troškimus ir budo tvirtumą ir tėvynės meilę . . . tai pas mus lietuvius (sunku ir ištarti) tai yra universiteto dipliomas . . . Nemoku išaiškinti, kodėl teip atsitinka, bet tai yra faktas, kuriam Lietuvoje ant kiekvieno žingsnio darodymų netruksta.

Žvilgterėkime į savo rašliavą, į savo laikraščius. Kiek suskaitysime vardų, kurie nuo pradžios lyg šiai valandai tvirtai išstovėjo prie darbo? . . . Rasi geriau padarysime jų visai neskaitę . . . Beveik kiekvienam numeryje susitinkame su naujomis spėkomis, matoma visai neįpratusiomis prie rašliaviško darbo. Ir vos pradeda, teip sakant, tvirčiau ant kojų pasistoti, vos sužadina viltis skaitytojų ir jau sudiev! Autoriaus nebeliko!

Kaip literaturoje, teip klojasi ir gyvenime. Geriausiai, gyviausiai tą dalyką ilustruoja susirinkimai, kuriuose yra apsvarstomi tėvynės reikalai. Užtenka jiems nors iš tolo prisižiurėti. Štai žmonių burelis. Viduj susėdę keli vyrukai šneka karštai, ginčyjas, ne sykį ir ypatiškai (ką męs lietuviai ypač mėgstame) viens prie kito prikibdami, bet visi užsidegę, nepraleisdami viens kitam nė žodžio. Iš jų akių matytis, juog nėra čia žodžių, tartų ant vėjo, juog kiekvienas jaučia tą, ką sako, ir kad, reikalui priėjus, nė valandos nesvyruos

savo žodžius ir sunkiomis aukomis patvirtinti. Tarp tų, žinokite iš kalno, nebus baigusių universitetą. Jeigu atsiranda kartais vienas, tai apie jį visi žvirbliai ant tvorų čirškia.

Besiginčijančius yra apstojęs nedrąsių jaunikaičių burelis, neperžengusių dar slenksčio mokslo šventnamių. Tyli jie, vien spindančiomis akimis lydėdami vyresniųjų kiekvieną ištarimą. Tarp jų įsimaišiusios moterėlės. Teip-gi nepakelia balso, dar neįpratusios viešai kalbėti, bet už tulą iš jų prataria į susirinkusius puikus tautiškas „kostiumas“, ne rubai, nes ne namų darbo, bet aksomo ir atlaso. Toks „kostiumas“ yra iš daug pusių itin brangus musų šių dienų lietuvaitėms. Taria jis teip daug apie tėvynės meilę, senų papročių garbinimą, kad nesykį visai užvaduoja gražias lupeles ir tuščią širdelę. O priekištis! . . . (ar tik už jo išradimą mokėsime atsidėkavoti savo prosenelėms?) pakeltas baltų rankelių, nežymiai uždengia lupeles, prasižiojusias žiovauti nuo klausymo joms nuobodžių (ne! *pardon!)* . . . kaipo doroms tėvynainėms labai pritraukiančių šnekų apie vargstančios tėvynės reikalus.

To susirinkimo paskutinėje eilėje stovi į burelius išsiblaškę įvairųs gaivalai. Rasi čia ir tokius, kurie neturėdami ko geresnio veikti, atėjo pasiklausyti apie ką „litvomanai“ šneka. Rasi čia ir savo mokslo vyrus. Kito akys žiuri į visus teip svetimai, juog susitikus su jomis ilgą laiką negalima nusikratyti nuo abejonės: ar gerai darome prie jo teip atvirai šnekėdami? . . . Eilėse tų visų rasi kur įsispaudusius ir vakarykščius draugus nuo universiteto suolo. Vakar matei juos dar besikarščiuojant, draugus bekurstant, šiandien — rimti, šalti vyrai žiuri iš augšto į visus „svajojančius“. Užteko kelių mėnesių daktaravimo, advokatavimo, arba valdžios tarnystos (ypač tos!), idant išdrįstų toks ponas visai rimtai tarti į draugus: „bestudentaudamas ir aš svajodavau,“ arba: „bestudentaudaumas ir aš tokiais klausimais užsiimdavau ir tokias knygas skaitydavau“ . . . Bet tokie tai dar geresnės dvasios! Vis-gi atėjo nors iš tolo pasiklausyti . . . . o kiti?! Samarų, Permų, Astrachanių miglos, o rasi ir purvai, slepia anuos legionus nuo musų . . . Retkarčiais kaip ir koks atgarsis iš jų gyvenimo pasiekia mus. Turėkime narsumą ir anam prisiklausyti! . . . vis-gi taria jis mums apie brolius . . . gimusius po tuo pačiu daugumi, išauklėtus ta pačia duona . . . Štai ištrauka iš laiško vienos ypatos netyčia likimu į šiaurę išdangintos:

„Antrą dieną mano ponia tiesiog atvedė daktarienę pas mane, negalėjau nuo jos pažinties išsisukti, bet dėku Dievui, ji manęs nepažino; priminė vien, kad kitą sykį mačiusi ypatą tos pačios pavardės Lietuvoje, bet nedasiprotėjo, kad tai aš buvau. Ji kalbėjo su manimi lietuviškai, bet jos vyras nors supranta viską ir sako tikras lietuvis esąs, kalbėjo lenkiškai. Gyvena juodu kaimoje . . .

Vienutinė jų draugystė psalomščikas, dijakonas ir rečiau popas, nes tas paskutinis dar pasipuikauja prieš juodu; dar kaip pridėti visus raštininkus ir pelčerus tai bus jau jų visas ratelis, kuriame reikia per ištisus metus suktis. Nesibroliauti su jais negalima, nes neturėsi darbo ir dar stengsis jie kenkti atėjunui ant kiekvieno žingsnio. Tankiausia viešnia, sako, yra prie jų psalomščikienė. Kiekvieną kartą visas kertes išžiuri, matytis nelabai stebėtųsi, pamačiusi juos žmogaus mėsą valgant. Prie popo ant pokilių labai reikia sergėtis, idant neduotų jis kam per ausį. Jis tankiai pokilius kelia ir ant kiekvienos turi neatbutinai susimušti su kuo. Žinoma, visi pasigeria, svečius tik arielka myli; valgis, tai vien užkanda prie arielkos. Kaip daktarienė man apie tą apsakinėjo, mačiau, daktarui netiko; juto jis, kad netversiu nepranešus Lietuvon tą, ką nuo jos užgirdau. Gaila man jų, kart ir juokai;

mėgo Lietuvoje pasididžiuoti, dabar-gi turi progą nors per ištisus metus su užriesta nosimi vaikščioti . . .

Žmonėms tankiai gyvenimas daro *špitoklius!* . . . Daktaras, matytis, čia paprato: užaugino plaukus kaip popas, rusiškus marškinius užsidėjo, kelnės plačios kaip sijonas . . . tokiam pasirodžius Lietuvoje visi kaimų vaikai paskui bėgtų. Mokslą savo jau užmiršta, nės — sako — knygų jokių neskaitąs, sunku ėsą gauti. Vaistus užrašydamas dažnai klysta . . . turbut mokslą Siberijos vėjai išpučia. Musų krašte, sako musų daktarai, nėra su kuo mintimis pasidalinti, niekas nesupranta jų, draugystės nėra, darbo daug. Skubinkitės į Rosiją! Ten psalomščikai jus supras, arielka nuramįs, algą ir dyki imsite!" . . .

Pasiklauskime dabar rimtai, sąžiniškai patys savęs, kur jieškoti priežasties tokios demoralizacijos, suėmusios tarytum į glėbį musų inteligenciją?

Jau parašiusi šįtą klausimą, susitikau visai netikėtai su atsakymu ant jo. Anglų filozofas Huxley, pasergėjęs tą pačią ligą tarp inteligencijos visos Europos, štai kaip aiškina.

— Jie*) — Huxley'o žodžiai — juo labiau didžiuojasi gyvenimo ryte, juo kvailesni po pietų. Visas spėkas ir jausmų karštumus, kurie jiems butų buvę reikalingi kovoje už buvį ir praktiškam gyvenime, jau per angsti išeikvojo, skaitydami knygas, per daug vargindami protą, teip sakant, prisirydami mokslu. Jie, demoralizuoti vaikiškais, be jokios vertės pasisekimais, pradeda tikrą darbą, tikrą gyvenimą.

Kitur vėl tas pats Huxley dar aiškina, juog nuolatinis varginimas, kurį turi iškentėti laike ekzamenų kiekvienas studentas, visai juos gadina. Mokosi jie ne dėlto, kad žinoti, bet kad ekzaminus išduoti. Praleidęs geriausius jaunistės metus prie tokio visas spėkas žemyn traukiančio darbo, žmogus gerai ar blogai išlaikęs ekzaminus, vis tiek palieka it luošas protiškai. Tokį žmogų jau nebetraukia prie savęs teisybė dėl teisybės. Palieka jame vien dvi pajiegos, jį valdančios, ir abi žemos: tai egoizmas ir tuštybė.**)

Baisus nusmerkimas! . . . Gaila vien, juog per mažai lygšiol žinomas. Rasi priverstų ne vieną jauną švieson smelkiančąsi dvasią prabusti dar laike, neduoti negyvoms mokslo raidėms užstelbti savyje žmoniškus jausmus.

Jeigu kitas laimingesnes tautas slėgia ir baugina jų inteligencijos toks vienpusiškas ir siauras išsilavinimas, tai ką sakyti apie Lietuvą?

Kitur, kokia ir nebutų inteligencija, vis-gi yra pagrėbta srovių bendro tautiško gyvenimo, vis-gi nors šiek-tiek turi pritaikyti savo ypatiškus reikalus prie tos vagos, kuria veda tautą prakilnesnėsės dvasios.

Musų tautos gyvenimo bangos dar per silpnos, kad įstengtų pasiekti tuos, kurie nuo jos atsitolino ne vien tukstančiais viorstų bet ir širdies atšalimu. Kitur toki ponai, atlikdami vien valdžios mokesčius, jau prisideda prie savo tautos pakėlimo, nės dalys ir jų pinigų eina ant užlaikymo savo krašto mokyklų, šelpimo pirklystės, pramonystės ir tt.

Jug pas mus apie tai nė kalbos negali buti. Vienintėlis budas pasilikti mums žmonėms, kaip reikia, tai iš jaunesniųjų dienų stengties

*) Inteligentai;
**) *Huxley.* „Les sciences naturelles et l'éducation."

paprasti neatskirti savo ypatiškų reikalų nuo reikalų savo šeimynos, t. y. tėvų, brolių — sodiečių. Neniekinti nė vienam atsitikime jų jausmų, visomis spėkomis stengtis apšvietimu praplatinti jų pažiuras. Ryšiai toki, užmegsti su namiškiais, nematomai skleisis ir ant visos tėvynės ir neduos išdilti tiems jausmams, kurie iš atskiro žmogaus padaro tautos sąnarį.

Visur jaunuomenė yra priversta kariumenėje atitarnauti . . . ir mus verčia prie to, bet tai metai praleisti ant tuščio, be jokios naudos tėvynei . . . Ar neatsirastų pas mus žmonės, kurie be jokio vertimo, ne varomi botago, pašvęstų tuoj po pabaigimo mokslo per kelis metus visą savo pelną vien pakėlimui savo šeimynos ir tautos, sau pasilikdami komažiausią dalelę, neatbutinai reikalingą pragyvenimui? . . . Toks prisivertimas, toks pasišventimas, toks nuveikimas savo egoizmo ir tuštybės . . . ar nepakeltų nuo karto kiekvieno žmogaus budo? . . . O jug stengtis prie idealo, tai kiekvieno žmogaus priedermė.

Prie idealo.

Naujas idealas.

— Na, Povylai, gali mane pasveikint, kaipo draugą ir kolegą! Atestatą iš gimnazijos gavau ne blogą; tu, regis, dėl sumišimų univertetuose dar ant metų pasiliksi pirmam kurse, — tai, mat, sėdėsime ant vieno suolelio ir mokslus baigsime drauge.

— Gerai! . . . tai bent-gi prisišnekėsime!

— Ir prisipešime! . . .

— Na teip; bet ir tu mane . . . teip-pat pasveikink!

— Dėl ko-gi?

— Aš susižiedavęs . . .

— Oho! . . . sveikinu, sveikinu (bučiuoja apsikabinusi aplink kaklą)! Bet . . . (nusiminusi) peštis nebegalėsime: Onytė visą kuodą tau išpeš, tai man nieko nebeliks.

— Kas man ta Onytė?

— Tai-gi ta tavoji . . . kur teip peštis mokėjo. — Atmeni, kai pernai Nemunu plaukiant, norėjo tavo kepurę paskandint; tu vis nedavei, o ji kuo tik čiuprės su kepure tau nenutraukė.

— Tai! . . . aš visiškai neišsiplėtojęs, visiškai vaikas tebebuvau, kai ją myl . . . kai ji man patiko . . . Jug tik gimnazistėlio idealas gali but mergaitė-ožka, linksmutė, kvailutė ir iš visų dalykų turinti po penkis, su dovanomis iš kliasos klason pereinanti . . . Myl . . . patiko man, bet . . . seniau . . . Žmogus gyvendamas vis plėtojasi, jo idealai mainos . . . ir stengiasi jis įgyti tam tikrus draugus. — Pažinau dabar moterišką dorą, rimtą, darbščią, išsiplėtojusią. Tokia tik gali mus suprašti, padėt mums darbuotis . . . gyvastį už tėvynę aukautų, vienoj eilioj su mumis stotų kovoj su priešais. Ir tokia tai motriška, Julytė, švies kelią mano darbavimos! . . .

Laimingiejic.

Povylas. Aš myliu tave . . . myliu ant amžių . . . myliu, nes niekur teip grynos, teip šventos moters neregėjau!! . . .

Kiekvienas tavo žodis skamba artymo meile... Kiekvienas tavo žvilgterėjimas išnaikint nori visas pasaulės neteisybes!!... Tu žadi dirbti, žadi kelti musų nelaimingąją tautą... nesirupindama savim, nesvajodama apie savo laimę...

Angėle! neatstumk manęs. Pasakyk, ar busi mano drauge — moterim? Dirbsim abu, kiek tik turėdami spėkų... nežiurėsime ant savęs... kaip skruzdėlės trusime, padėsime nelaimingiemsiems!... Ar sutinki?!!...

Julytė. Tavo idealai — tai mano, o puikią tavo dvasią ir tavo širdį aš teip-gi pamylėjau. Dirbkim draug, — sutinku. Pasišvęskime kitų laimei!... Angėlu manęs ne vadink: tobulų žmonių nėra; o aš dar jauna, nepadariau dar nieko; tik svajoju!...

Pirmutiniai žingsniai.

Julytė. O!... kaip aš laiminga!... kaip laiminga... neišpasakytai! Ar aš sapnavau kuomet, kad jis, Povylas,... Povylukas, pamylėtų mane... pamylėtų teip giliai, ne iš paviršio, bet visas dorybes: mano darbą, mano artymo meilę, mano pasišventimą.

Bet... cit!... Jug tai egoizmas — ant svajonių laiką leist. Reikia užsiimt, nors kartą pradėt rimtai dirbt.

O, rodosi, jau vaikai atėjo mokytųs:... eisiu... o pabaigusi pamoką, mėgįsiu rašyt...

— Na, sveiki-gyvi, vaikeliai! ar jau visi susirinkot?

— Visi, panele.

— Na, tai gerai: eikit prie stalo... Joniuk, sėskis tenai iš galo, turėsi rašyt... Jurgiuk, te elementorių... Tu, Onyt, čia sėsk, o tu čia... Maryt, pasitrauk, duok jam vietos! Juzuk, ar išrašei tą puslapį, kur vakar buvau uždavusi?

— Nevisiškai pabaigiau.

— Tai sėsk ir rašyk: *a, b, ab*...; paskum toliau parodysiu. — Jievut, eikš pas mane arčiau: paskaitysi balsiai ir pasakysi pasakėlę: „Kam męs mokinamės skaityt?“

Sunki našta.

— Julia, Julcia!

— Klausau, tėveliuk.

— Ponas Račkauskas mus kviečia, važiuokim! Pas juos rytoj didelis balius.

— Prašom, tėvel, su sesyte važiuot: aš šendien nelabai sveika esu.

— Matai, vėl nesveika!... Tai tau per ištisas dienas su tais bochurais... hm... m... Nekartą sakiau: jie kaip ganė kiaules, teip ir ganys, o tu visiškai nusibaigsi. Žiurėk, kaip išrodai išblyškusi, išgeltusi, po akim juodymai... Jug dar sena neesi, hm... o kad kas pamatytų, tai tartų, kad męs tave ant duonos su vandeniu laikom.

— Kiekvienas, tėvel, gali sakyt ir manyt, ką nori, — tai niekam neužgįsi: o be to darbo, kur pradėjau, aš nebegalėčiau gyvent...

— Hm... hm!... gyvent! kad tai tu suprastumei nors kartą, kas tai yra gyvent, tai ne knopsotum per dienas ir naktis už knygpalaikių ir popiergalių, nesigadintum sau sveikatos dėl piemenų... ir su tais „bloznais“ teip nesusidėtum... hm... hm!... Dabar ir gerą musų vardą prieš žmones sutepsi ir vistiek sena merga liksi!...

— Nemanyk, tėvel, kad tikslas, kuriam aš darbuojuos — vyras gauti. Aš už priedermę sau laikau mažesniemsiems broliams padėti . . . o su . . .

— Tylėk, tylėk: moki kalbėt! Išmokai nuo tų prašaipų-studentų. Iš ginčių soti nebusi . . . hm . . . Merga esi: nedyvai, kad nesupranti, kiek rupesčio tėvams su tuo tavoru! Neišeisi, tai ir tau ir tėvams nešlovė. — O kas tokią ims? . . . Kad nors apie sveikatą . . . snukį savo pasirupintum . . . Užaugo abi, kaip karvės, o kad nors kas butų pasikláusęs! Kad nors tėvo klausytų, nors pas kaimynus ant vakarų nuvažiuotų! . . .

— Tai tėvelis tikisi, ant turgaus mus vežiodamas, greičiau parduosiąs.

— Tik jums gero norėdamas sakau! . . . Neklausai, — žinokis! Ne man juog ant senatvės po balius trankytis! — Dabar visoj apylinkėj kalba, kad su Povylu susižiedavusi, nosį augštyn riečianti, nieko nė pažint daugiau nebenorinti . . . Kalbų nesuturėsi . . . o jis tavęs neims . . . Hm . . . m . . . Ar jis aklas? . . . ar nėr pasaulėj skaistesnių! . . .

Įbėga sesuo verkšlendama ir kabinasi Julytei aplink kaklą:

— Ar ištiesų nevažiuoji? Vis tu man teip įtaisai: nė pasilinksmint žmoniškai negaliu, — turiu, kaip kokia vienuolė, namie sėdėt dėl tavęs . . .

— Važiuok, sesiul; žinai, kad aš nešoku.

— Aha, tu nešoki . . . tai aš šoku! Labai buk tai kitų laime rupinies, o seseriai kelių valandų gaili . . . Visi sako, kad neišpuola jaunesneijai visur važinėt, kai vyresnėji namie sėdi . . . Tę tiek svečių busią . . . muziką iš miesto atsigabenę . . .

— Sesyt! kad teip nori, nors nesveika esu, važiuočiau dėl tavęs, bet tu pati žinai, kad neturiu jokio rubo, su kuriuo galėčiau tokiam susirinkime pasirodyt.

— Ar ponia Zibartienė dar tau neužmokėjo už davimą jos dukterims lekcijų?

— Užmokėte užmokėjo, bet, žinai, kai suėmė tą knygnešį-žmogelį ir kai patyriau, kad žada jį paleisti už 50 rublių, tai aš jo pačiai ir atidaviau.

— Ot kas dedasi! . . . Hm . . . hm! . . . Lopytom alkuėm vaikščioja, o pinigus mėto! . . .

— Tėvel, paskolyk iš savo pinigų Julytei, maž ir lyg rytdienai siuvėja pasius.

— Kad sava valia eina, tesižinai! . . . teišmoksta pati skatiką brangint! . . . Neduosiu.

— Tai aš vėl atliksiu . . . o maž vienai važiuot . . . su tėvu? Julia! ar važiuoji pagaliaus?

— Ne.

— Ai Dieve mano! už kokią nuodėmę tokią seserį man davei! (rauda).

— Žiurėsiu, žiurėsiu, ką laimėsi! . . . o aš sakau, ir paminėsi mano žodį: špygą tau tavo sėbrai parodys, ir gana! . . . Hm . . . hm! (sutrenkęs durimis išeina).

(Pabaiga bus.)

Korespondencijos.

Kalvarijos pav., Suv. gub. [Lenkystės apaštalai.] Rumbonių dvare gyvena garsus lenkiškas „akatistas“ Volff-Višnievskis, kuris, tiesiog, gali sakyt, serga „*delirium polonicum*“. Seinų vyskupui Baranauckui lankant savo diecezią 1899 m. Rumbonių klebonijoje perstatė jis vyskupui visus jaunus kunigus Seinų vyskupystės kaipo litvomanus, einančius prieš maskolių valdžią ir prieš lenkus. Vyskupas Baranauckas, matyt, jam įtikėjo ir pradėjo neapkęsti jaunų kunigų.

Prisikabinti prie jų nesunku buvo. Užkvietus vyskupui Baranauckui kunigus į dvarą pas Volff-Višnievskį, kunigai vienbalsiai atsisakė eiti į Volff-Višnievskio namus ir išvažinėjo į kitas parapijas; tik apie keli, kaip antai kun. Laukaitis, vyskupo kapelionas ir kun. Dubovskis, garsus Veiverių prefektas, teikėsi atlankyti Volff-Višnievskio pakajus. Už nepaklausymą vyskupas kunigus labai nubaudė ir tokiu budu pakilo augštai akise Volff-Višnievskio ir kitų lenkiškųjų „akatistų“. Nekuriuos kunigus vyskupas net suspendavo ir liepė keliauti sau namon.

Dabar Volff-Višnievskis renka parašus nuo kitų lenkų, rišasi net su maskolių policija ir rengiasi užduoti visiems litvomanams mirtinį smugį! Gerai sako lietuviškas priežodis: „kad kiaulė turėtų ragus, tai visą svietą išbadytų“; teip lygiai padarytų ir Volff-Višnievskis: jeigu jis turėtų galę, tai lietuvius visoj Lietuvoj jau seniai butų išžudęs. Ale dabar lietuviai, nežiurint nė ant trijų eilių parubežinės sargybos, nė ant žandarų, nė ant Volff-Višnievskio ir jo draugų skaito ir skaitys lietuviškus laikraščius ir knygas. *Sliekas.*

Panevėžio pav. Pašvitinio ir Linkuvos parapijos.

Dėl atsišaukimų. 26. rugp. atvažiavo į Linkuvą Panevėžio žandarų rotmistras — Vasiljev, su prokuroru ir, pasišaukę pas save nemaža žmonių, tardė juos sulyg atsišaukimų „*Kas turi ausis, teklauso.*“ Tų atsišaukimų, kaip pranešta Nr. 9 „Varpo“, plačiai pasirodė Pašvitinio ir iš dalies Linkuvos parapijoje iš šv. Jono nakties.

Pasišaukę buvo iš Skarulių sodžiaus dešimtininką Edv. Norvaišą, Ig. Bičkuną, Kaz. Navicką, — 12 metų vaiką ir Zigmantaučienę; iš „Skarulių — bobėlių“ — Avižienius (tėvus ir sunų) ir Podolskį; iš Gataučių sodžiaus — dešimtininką Jurgį Spudą, Vilką ir da kitus.

Norvaiša, Bičkunas ir Vilkas buvo liudytojais, kaip uriadninkai žemėn plėšė atsišaukimus, o visi kiti viens per antrą papuolė prie tardymo. Pamačius ką nors nepaprasto musų nesušutusiems žmonėms liežuvius niežti ir skubinasi jie visiems apsisakyti. Avižienė pradėjo visiems, ką sutikdama, sakytis, kad ji šv. Jono ryte mačiusi, kaip kažikokiu du žmogu važiavę pamiškėje (ji gyvena pamiškėje), sustoję, prilipdę „kažikokį popierį“ ir nuvažiavę. Toksai Podolskis teip-gi visiems ėmė apsisakinėti, kaip matęs šv. Jono rytą ant kaimyno klojimo stogo kažikokį ponaitį žiurint į plianus ir jieškant patogesnės vietos atsišaukimams lipdyti. Išgirdus tokias kalbas, pakako musų „gudrioms valdininkų galvoms“ sušaukti apie 15 žmonių, visą dieną sunkti iš jų galvų žinias, kad išsunkti sau ką reikalinga.

O reikalinga buvo išgauti nuo ko nors, ar nebuvo tas ponaitis, kur ant stogo stovėjo arba tiedu žmogu, kur pamiškėje važiavo, Pudžiunų Jon. Mišeika ir Gataučių Ig. Jaras.

Ką nedarė „gudrios valdininkų galvos“ klausinėdamos Podolskio, ar nepažino jis matyto ponaičio, nieko negavo. Podolskis sakėsi: „kad butų buvęs Gataučių Jaras, jį bučiau pažinęs, nes šeip jau pažįstu jį. Jeigu ten buvo Pudžiunų Mišeika — ot šito aš nepažįstu — tai galėjo jis „tokią štuką“ parodyti.“

Per ištisas tris valandas klausinėjo Avižienės, ar ji „ištikrųjų“ nepažinusi, kas tiedu žmogu buvo. Avižienė kalbėjo visaip: pažinus, nepažinus ir, ant galo ji pati nežinanti, ar pažinus ar ne. Avižienė — sena, ligusta ir silpna moterė. Lyg žinodama, kad ją ilgai tardys ir kankįs visaip, ji atsivežė su savimi „laimingo mirimo“ (grabnyčios) žvakę. Tris kartus po valdininkų akių ji šaukė jau: „O Jezus, Marija!“ ir mėgino mirti, bet nenumirė, o „gudrios valdininkų galvos,“ žinoma, iš to naudojosi (pasišaukę vietinį aptiekorį — žydą) visokiu vaistu atgaivindami ją ir klausinėdami, ar-gi ir prieš mirsiant ji nenorinti teisybės pasisakyti. Negavo tos teisybės: Avižienė, matoma, lyg per karštines, kliedijo.

Kas tas ponaitis ir tiedu žmogu buvo ir valdininkų galvos neišgalvojo.

Ilgai tardė — nuo pat mielo ryto lyg dvylikos nakties, net musų žmonėms belaukiant atsibodo. Iš nekantrybės ėmė viens kitam prisikaišiot — karčią teisybę sakytis: „šia tau mums viens kitą prisiduoti ir nemokėti už dantų liežuvio turėti! zauksok dabar šunies vietoj per visą dieną nė valgęs, nė gėręs. Kad juos velniai tuos „šunlupius“ . . .

Tikrai, kad tų, kurie norėjo žandarams pasigirti tą, aną mačius, kitą kartą nė su pyragu nebepriprašysi, kad pasisakytų. *-a.*

Linkuva, Kauno gub. [Prieš „valdžią“.] Nuo pat mielo pavasario lygiai du sykiu ant sanvaitės vis lanko Linkuvos žandaras Žeimio gyventojus ir Steigvilių sodžiaus; kitus sodžius aplanko rečiau. Lanko todėl, kad sušnipinėti sau reikalingas žinias.

Mat Žeimyje ir Steigviliuose todėl tankiau ateina, kad ten gyvena žandarų prižiurimi žmonės: reikia-gi valdžiai rupintis jais, kad neatsitiktų su jais kas blogo ir surinkti žinias, ką jie daro.

Be mažo ko visi steigviliečiai teip-pat, kaip ir kiti musų sodiečiai, mielai priima pas save apsilankusį žandarą. O paklausk tamista jų: „Ar tamstoms giminė žandaras, kad teip labai gražiai užimate jį“ — bemaž visada atsakys: „Ot, žmogs, ką-gi daugiau darysi, kad jis ateina pas tave ir gražuo šneka? Jug nevarysi jo laukan?!“ ir da visada priduria: „Jis iš savęs neeis, jis „valdžios“ lieptas.“ — O ar negalite tamstos padaryti su juo teip, kaip padarė Poželų Jons? — Išvaryti? Žinoma! Kad ir, kaip brolis, kalbėtų. Ant keturių akių už kalnieriaus išvesti pro duris, o prie žmonių gražuo išprašyti. Padarius teip, niekada jis daugiau tamstų nebelankys.

— Oo! už išvarimą gali papulti, sako; o kad ne — žandaras paims tave ir areštuos arba kratys tave — ir ką tu tada?

— O Jono Poželos ar areštavo ar kratė ką nors?!

Žinoma, teip tešneka žmonės, kurie nieko nesusipranta ir savo šešėlio išsigąsta. Tokiems pakanka išgirsti „valdžios lieptas, siųstas“, ir jau dreba jų kinkos.

Kaip kurie steigviliečių vyrų, kurie buk „prasitrynę“ — o tokiais čia yra Ant. Požela ir šaltyšius Valiulis — didžiuojasi žandaro buvojimu pas juos. Ir kaip-gi ne? jug tai nemaža garbės pasipažinti su tokiu augštu žmogum!

Grįžtant 20 spalių iš Žeimio į namus, kur susirinko jau vyrai aprinkti naują šaltyšių, Valiulis pasitinka žandarą bevažiuojant. „Pone, kur važiuoji?“ — klausia jo: „ar neužvažiuotum kiek pasižmonėti pas mane? Buk gers, pone: padaryk man „tą loską“.

Suprantoma, žandaras neprašomas lenda visur, o čia da praso. Kaip-gi nevažiuoti ir nedaryti „loskos“?

Antanui Poželai žandaras daugiau „loskos“ padaro: pas jį kas miela sąvaitė užvažiuoja. Ar ne pavydu Valiuliui? — Turbut A. Požela geriau pamyli žandarą, todėl ir garbės tenka daugiau. Be to, pas Ant. Poželą žandaras randa ir prieglaudą.

Išvarytas 19 rugpjučio iš Jono Poželos kiemo, žandaras nuėjo pas Antaną Poželą ir apsiskundė, kad su juo „teip negražiai“ apsėjo. Tas jį paguodė; o paskui išmėtinėjo J. Poželos kiemui: „Kam, girdi, reikėjo teip negražiai su juo apseiti? Jis, žmogus, labai geros širdies; kuo jis kaltas, kad jam reikia pildyti savo tarnystę. Jug ir nežinai, gal ir kuomet jo pagelba mums labai reikalinga gali but.“

Be reikalo Ant. Požela nesusideda išvien su žandaru! jug palengvintų jam tarnystę.

Suprantomas daiktas, kad tokių žmonių garbė — tai garbė iš baimės, nes tokiems „prasitrynėliams“ jug gėda prisipažinti esą „nesušutusiais“.

Patėmytina ir tokia nuomonė, bet jau diržiečių vyrų.

— Na, jau kelius kartus apsilankė pas mane Linkuvos žandaras — girėsi ne vienam Čep-Kasulis.

— O ką-gi jis darė pas tave?

— Ką jis darys . . . . Gražiai pasišnekėjo sau: paklausinėjo apie gaspadorystę, apie šį, apie tą; paklausė teip-gi, ar esąs namie Čepas Motiejus, ką jis dirbąs, ar atvažiuoja kas pas jį . . . . Bet toks nepuikus žmogus; aš da tokio nebuvau matęs: ir į vieną ir į kitą grįtelę įėjo, su boboms pasišnekėjo, pasijuokė ir išėjo sau. Tokį žmogų verta ir pamylėti: brangus žmogus.

Kaip matome „avinėlis Dievo“ atitiko „avinėlį Dievo“, bet kitokį — „avinėlio Dievo kailyje“ vilką.

Nemaža širdies džiaugsmo ir garbės turėti pažintį su tokiu, juo kad geras.

O ką-gi? Jug žinai: jis „valdžia“!

Vardan garbės ir baimės Dulkiškių Kaz. Polujanskis pasielgė su žandaru va kaip. Klausinėjant žandarui apie gaspadorystės reikalus, Polujanskis patarė: „jei tamsta nori geriau pažinti mano gaspadorystę, išeikim į kluoną, į lauką, — aš tamstai aprodysiu.“ — Busią jam to nereikią. — „Ko-gi tamstai reikia?“ — „Kada buvo čia Vlad. Požela?“ — „Ahaa . . . šito-gi neatmenu.“ — „Na, maždaug, ar pradžioje, ar pabaigoje šito mėnesio*)?“ — „Tai koks dabar mėnuo?“ — klausia Polujanskis. „O-gi rugpiutis!“ — „Gal — nežinojau“...

*) Tai buvo rugpjučio mėnesy p. m.

„Studentų pas tamstas ar yra?“ — vėl klausia žandaras. „Ką bus nebuvę, yra.“ — „Kokie-gi?“ — „Piemuo, pusbernis . . . . visi jie da kliasas tebeina.“ — „Eee . . . . man tokių nereikia.“ — „Kitoniškų pas mus ir nėra“ — paaiškina Polujanskis. „Nagi, svečiai pas tamstą ar atvažiuoja kokie?“ — toliau klausinėjo žandaras. „Atvažiuoja, kaip kada: kada ubagas, kada žydas.“ — „Ne, tokių man nereikia!“ — pertraukia Polujanskį žandaras. — „Tai ko-gi, pagaliaus, tamstai reikia?“ — Bet žandaras daugiau nebesisakė ir muko, kepurę pagriebęs, laukan.

Mulkiams reikėtų sekti Polujanskio paveikslą. *Stukai.*

Šiauliai. 4. spalinio p. m. kunigas kanauninkas sakė lenkišką ir lietuvišką pamokslą. Lenkiškai sakydamas, buvo labai supykęs ant tų, ką skaito „Darbininkų Balsą“; labiausiai-gi keikė tuos, kurie mėčioja tas knygeles kitiems po tako; liepė, kaip kas rastų „Darbininkų Balsą“ suplėšyti į šmotelius.

Kodėl tai kanauninkas lenkiškai sakydamas įkalbinėjo klausytojams neskaityti lietuviškų knygų? Tur but jau ir tarp sulenkėjusių avelių atsirado „Darbininko Balso“ skaitytojų.

Girdėjome, kad ir per Rožancavą buvo keikiamos lietuviškos knygos per pamokslą. Tur but jų nemažai pasklido, kad teip kunigams parupo. *Šiaulietis.*

Vilnius. 17oj d. lapkričio p. m. be leidimo valdžios čion atsibuvo mažas lietuviškas spektaklis. Buvo perstatytos dvi komedijos: Blizinskio „Žentas iškilmėj“ ir „Vienas iš musų tur apsivesti,“ abidvi iš lenkiškos kalbos išguldytos. Šis naminis spektaklis, prie kurio prisidėjo da keletas lietuviškų deklamacijų, padarė gerą įspudį ant susirinkusiųjų. Tai buvo pirmas platesnis lietuviškas spektaklis musų mieste. Butų geistina, idant tokie perstatymai atsibutų kuodažniausiai ne tik musų miestuose, bet ir ant kaimų.

— Prie bažnyczios šv. Mikalojaus, kame lietuviai susirenka, liko paskirtas kun. Kukta ir 19 d. lapkričio p. m. tapo valdžios užtvirtintas. Todėl lietuviai, gavę savo kunigą, galės dabar supamatuoti ir savo parapiją. *-tis.*

Peterburgas. *Peterburgo Lietuvių Labdaringa Draugystė.* 24 d. lapkričio kėlė „Lietuvišką Vakarą.“ Nuėjau ir aš. Įeinu studentas parduoda bilietus; klaus manęs (nežinia dėlko) lenkiškai: *„panu jaki bilet?“* Atsakiau lietuviškai, nusipirkau ir einu toliau. Netolies prie stalo parduoda programas keleta puikiai pasirėdžiusių mergaičių ir du studentu ir teip-gi kalba tarp savęs lenkiškai. Lenkiškai nemokėdamas prašnekau vėl lietuviškai. Einu toliau, prie durų peržiuri bilietus ir tik čia (ir tai mano pažįstamas — žino, kad aš lenkiškai nekalbėsiu) užkalbina mane lietuviškai. Dėkui Dievui, pasakiau aš, tamista vienas neužmiršai, kad esi ant „Lietuviško Vakaro“.

Įeinu į saliuną, žmonių jau pusėtinai, bet koncertas dar neprasidėjo. Klausau: kalba daugiausia lenkiškai, kur ne kur gudiškai ir dar rečiau lietuviškai. Einu toliau, sutinku keletą lietuvių-studentų kalbančių lietuviškai, bet štai atbėga viens lietuvis-studentas ir šaukia: *„Panowie, panowie proszę na chwilkę“* . . . pažiurėjau į jį, širdis man susopo, bet vis-gi priėjau prie to garsaus lietuvio, kalbančio su

lietuviais ant „Lietuviško Vakaro“ lenkiškai, ir sakau: „labas vakars tamstele!“ Jis paduoda man ranką ir sumišęs sako: *dobr* . . . . sveiks . . . Daugiau nekalbėjom . . .

Žiuriu, atėjo du lietuviai-kunigai, ir man užsinorėjo patirti, kaip jie tarp savęs kalbės; mislijau sau: jau jie kitaip nekalbės, kaip tik lietuviškai, bet kur tau: Abudu kunigėliai kalbėjo lenkiškai! Jau norėjau išeiti, teip man pasirodė nemalonu ant to „Lietuviško Vakaro“, bet išgirdęs, tuo prasidėsent koncertui, nuėjau į saliuną susijieškojau savo vietą, atsisėdau ir klausau.

Išeina ant estrados vyras ir dainuoja gudiškai „Не плачь дитя“, ariją iš operos „Демонъ“ Rubinšteino. Išeina antras ir vėlei dainuoja gudiškai „Я васъ люблю“ iš operos „*Halka*“ Moniuškos. Paskui išeina pana — teip-pat gudiškai. Kita pana uždainavo lenkiškai ir ant „*bis*“ uždainavo trumpą lietuvišką dainelę, už ką jai ir plojo delnais, kad net visas saliunas drebėjo, — patiko ta lietuviška trumpa dainelė lietuviams, patiko ir lenkams ir gudams ir da-gi lietuviams, užmiršusiems, kad jie ant lietuviško vakaro — patiko visiems. Netoli nuo manęs sedėjo du gudai ir teip tarp savęs gudiškai kalbėjo: „Matai tamsta, męs vis norėjom išgirsti lietuviškai dainuojant, dabar ir išgirdom, bet labai trumpai . . . plosim gal atkartos.“ Tai teip kalbėjo gudai . . . Da pasiklausėm keletos muzikališkų numerių, iš kurių puikiausiai patiko man p. Jadvigos Zalesskos žaidimas ant fortepjono. Paskui išėjo ant estrados studentas ir pasakė lenkiškai: „*przerwa 15 minut*“! Aš neištrivojau ir išėjau iš saliuno. Už durų sutinku keletą lenkų-studentų, kalbančių apie tą „Lietuvišką Vakarą“. Klausau, ką tie studentai-lenkai kalbės. Kalbėjo apie tai, kad lietuviai ne lietuviškai vakarą parėdė, kalbėjo ir apie tai, kad jau sykį lietuviai padarė gudišką koncertą, tai esą reikėtų, kad nors redytojai to vakaro prisilaikytų lietuviškos kalbos. Ir teisybę sakė. Ar-gi negalėjo tas ponas studentas pasakyti publikai lietuviškai, kad bus pertraukimas 15 minučių ir ant galo atkartoti visoj pasaulėj priimtoj prancuziškoj kalboj.

Vaikščiojau sau ir nėjau daugiau klausyti koncerto, kol nepradėjo dainuoti lietuviškas choras. Choras didelis, bus apie 45 ypatos, chorą vedė p. Sasnauskis, uždainavo keletą dainelių iš katrų žmonėms daugiausiai patiko „Kur Nemunas banguoja“ . . . Negerai padarė vakaro vyriausybė pastačius chorą ant pat galo; koncertas nusitęsė nesvietiškai ilgai, iki 2 val. nakties, ir daugumui žmonių nusibodo klausyti. Kaip išėjo dainuoti choros, tai žmonės pradėjo eiti iš saliuno, per ką ir blogai buvo girdėt. Bet lietuviai susėję į burelį klausė ir plojo delnais prašydami atkartoti.

Paskui prasidėjo šokiai, bet ir čia neapsėjo be lenkiškos kalbos: šokius dirigavo lenkiškai, kaip vienam saliune teip ir kitam . . . . spioviau ant visko ir išėjau namon. Buvau ant lietuviškų vakarų, buvo girdėti lenkiška kalba, bet vis-gi viešpataujanti kalba buvo lietuviška. Ne, labdaringa lietuviška draugystė neteisingai pavadino savo vakarą „lietuvišku“, geriaus butų padarius pavadinus jį: „*Polsko-Russki viečer*“. Gal kitąsyk draugystė pasinaudos iš mano nurodymo, o ne laikys ant juoko lietuvių vardo ir kalbos.

Gėda mums lietuviai! ar męs negalim lietuviškus vakarus lietuviškai kelti? Ačiu Dievui, mums yra leista Peterburge kelti tikri lietuviški vakarai.

— 21. d. lapkričio p. m. valdžia leido latviams išleisti Peterburge savo laikraštį, vardu „*Peterburgas Avises*“. Išeina du kartu per sanvaitę. *Nauja Spėka.*

Paryžius. [Liet. D-tė Želmuo] 8 d. liepos p. m. buvo susirinkimas „L. D. Ž.“.

Pradžioj buvo kalbėta apie naujus d-tės įstatus. P. G—i apreiškia, kad po peržiurėjimo visų paragrafų turėsę but balsuoti da sykį visi *en gros* ir kad galima busę atmest ir priimtuosius drauge su § 2, užmiršdamas, kad tai butų prieštaravimas sau. P. Kl. nesutinka su § 1 ir § 2 ir gailinasi, kad negalėjęs but ant pereito susirinkimo.

Paskui tapo perskaitytas laiškas p. Daumanto.*) Kadangi jis buvo parašytas lietuviškai, tai *lietuviškoji* draugystė negalėjo jo suprasti ir kreipėsi prie lietuvių, kad tą laišką išguldytų į *lenkišką* kalbą.

P. G—ė užtėmija, kad „Liet. D-tė Ž.“ dėlto neprisirašiusi prie „Sus. Liet. Am.“, kad tas susivienyjimas pastatęs už sąlygą, kad „tik katalikai turį tiesą prigulėti prie „Sus. Liet. Am.“, o „Želmens“ draugystėje buvęs viens lietuvis ne-katalikas, be to p. Ž., lietuvis, kilus klausimui apie prisirašymą prie „Sus. Liet. Am.“, pakėlęs protestą, pasiremdamas ant to, kad tas susivienyjimas yra katalikišku.

P. P. užtėmyja, kad nors ir „Sus. Liet. Am.“ buvo katalikiškas, bet vis-gi jis buvo tautiškas, tik jo prezesu buvo kunigas.

P. G—i patvirtina žodžius p. G—ės ir priduria, kad vartojimui lietuviškos kalbos pasipriešinęs Dr. Bagdanavyčia, mokąs lietuviškai; be to užtėmyja kad pinigai draugystės daugiausia paeiną nuo lietuvių, nekalbančių lietuviškai, kad jis radęs popierose savo svainio (a. a. Bukovskio) 100 fr. pinigų, duotų „ant lietuvystės reikalų“ (litewskie potrzeby). Kad buti geru lietuviu-patriotu, tai, anot p. G—o, nereik mokėt lietuviškai, ką parodo paveizdas irlandiečių.

P. S. spėja, kad laiško autorius turįs tendenciją sukelti draugystėje nesusipratimus ir, matyt, malonėtų, kad išstotų iš draugystės „sulenkėję lietuviai“. „Bet męs „*lenkai-lietuviai*“, — užbaigia pasididžiuodamas p. S. — geriau matome, ir kaip *lenkai* stovime kulturiškai augščiau, negu p. D., ir dėlto tik męs „*lietuviai-lenkai*“**) galime suteikti Lietuvai apšvietimą.“

P. G—i paduoda užmanyma, kad *dabar* įstoti į „Sus. Liet. Am.“, kuris nesąs klerikališku, bet lietuviai, nemokantiejie lietuviškai, ant to nesutiko.

Išnaktose tapo perskaitytas da viens nesmagus laiškas, rašytas į draugystę vieno draugystės sąnario, sulenkėjusio lietuvio, kuris charakterizavo draugystę mažiau-daugiau tokiais žodžiais:

„Liet. D-tė Želmuo“ nėra tai lietuviška draugystė, bet lenkiška, tik prisisegusi lietuvišką etikietą; ji susideda daugiausia iš ne-tikrų (falszywych) lietuvių, geriaus sakant, lenkų, kurie platindami netiku-

*) Žr. „Viena lietuviška draugystė“.

**) Tokios tautos nėra! Panašius dvilypius patriotus viens musų gerbiamas bajoras yra praminęs Lietuvos hermafroditais! Red.

sias ir pasenusias idejas kaip antai: „Lietuva ir Lenkija tai vis vien“, arba „akiveizdoj bendro priešininko laikykimės išvien“ ir panašias nesuomones (niedorzecznośći), stengiasi prilaikyt senovišką dalykų stovį — „eksploataciją lietuvių ant lenkų naudos“, o sutrukdyt „emancipaciją lietuvių iš po senovės lenkų jungo.“

„Liet. D-tė Ž.“ Paryžiuje negali turėt pretenzijos valdyti Lietuvą pagal senoviškus papročius lenkiškosios emigracijos, sėdint apie 100 mylių atstu nuo Lietuvos, neturint ant to nė tiesos nė pašaukimo ir negalint spręsti apie lietuvių reikalus — „su kuo jie turi eit išvien“, arba „ką turi daryt“. *G.*

Viena lietuviška draugystė.

„Lietuvoj“ Nr. 43 p. m. yra patalpintas „Atviras laiškas į Lietuvišką Draugystę Želmuo, Paryžiuje,“ rašytas p. J. Daumanto, nesenei į tą draugystę įstojusio sąnario. Iš to laiško męs patirti gauname labai akyvus dalykus iš gyvenimo tos „lietuviškos“ draugystės.

1. „Liet. D-te Želmuo“ prisirašė, prie „*Związek Narodowy Polski*“ be žinios buvusių draugystėje lietuvių.

Kada ji tai padarė, dokumentų dr-ėje neliko. Tik 1893 m. lietuvai ėmė kelt protestą. Pons J. J. išgirdęs apie išrinkimą delegato į Z. N. P. su nusistebėjimu užklausia: „ar Liet. D-tė Želmuo priguli prie *Związek Narodowy Polski* ir kokią iš to naudą gali turėt lietuviška dr-tė?“

Liet. D-tė Ž. daug laiko apvertė ant apsvarstinėjimo *Związko* reikalų teip, kad viens dr-tės sąnarys p. P., netekęs kantrybės, ant susirinkimo 30 d. rugpiučio 1893 m. pakelia protestą prieš d-tės darbus sakydamas: „aš nenoriu, kad *lietuviška* dr-tė užsiiminėtų reikalais „*Zw. Narod. P.*“, nes turi ką veikt ir pas save.“

2. „Liet. D-tė Ž.“ nesusivienijo nė su viena lietuviška organizacija, nors ir to reikalavo lietuviai ir nors tame tarpe buvo „Susivienijimas Lietuvių Amerikoje,“ „Liet. Mokslo D-tė“, organizacija „Varpo“ ir „Uk-o“ ir kt.

3. 1894 m. atspaudina lenkiškoj kalboj tendencijinę brošurą *Historiia Litwy* Limanovskio ir išleidžia ant to reikalo 300 frankų.

4. Įkuria Paryžiuje lenkišką skaitinyčią *Czytelnia Polska* ir ant to reikalo pirmutinė aukauja 10 frankų.

5. Apie savo darbus siunčia atskaitas ne į lietuviškus, bet į lenkiškus laikraščius ir tokiu budu lietuvišką dr-tę paveda kontrolei lenkiškosios visuomenės.

6. *Lietuviška* kalba tapo išvyta iš *lietuviškos* dr-tės, o į jos vietą tapo įvesta kalba lenkiška.

7. Draugystėje tankiai kįla nesusipratimai ir ginčai tarpe lietuvių ir lenkų, lietuviai protestuoja priešais dr-tės darbus, nenori užsiimti reikalais lenkų tautos, nenori aukauti savo pinigų ant reikalų lenkystės, bet tai nieko negelbsti — lenkai savo varo ir įkalbinėja lietuviams, kad tokiu keliu turį eiti visi lietuviai“ . . .

Pabaigoj autorius laiško šiaip atsiliepia: „Liet. D-tė Želmuo“ 1892—1894 m. tai yra ne kas kita, kaip parodija lietuviškos dr-tės, tai yra išjuokimas lietuvystės, tai yra nužeminimas lietuvių prie tos dr-tės prigulėjusių, tai yra komedija, kurią lošė lenkai, prisidengdami lietuvystės skraiste.“

Nesusiprato.

Vienam didžponiui buvo reikalingas geras agronomas dideliems jo dvarams užžiurėti ir ukei vesti. Atsirado vienas jaunas lietuvis, augštesnius agronomijos mokslus baigęs. Jisai iš pirmo karto labai patiko didžponiui, kaipo nepaprastai praktiškas žmogus ir puikiai išmanąs savo dalyką. Ilgai juodu nesiderėjo; nutarė laiką, kada agronomui atsikraustyt su visa nauda į didžponio dvarą ir užimt vietą.

Abu jie džiaugėsi: pirmas gerą užmokesnį gausęs už savo darbą, antras — turėsęs ištikimą ir išmanantį pagelbininką turtams didint.

Atėjo paskirtas laikas. Agronomas atvažiuoja pas didžponį su visu savo kraičiu. Dvarponis kuo geriausiai jį priima; geria jie sau arbatą ir kalbasi: — „Tamsta Lietuvis, sako dvarponis: girdėjau, kad labai myli savo kalbą ir karštai prisidedi prie lietuviškų reikalų; bet, žinoma, čia tamsta turėsi daug kitokių darbų ir tamstai maž laiko teliks aniems. Tikiu, kad tamsta visai ne užsiimsi lietuviškais dalykais, nes patsai gali numanyti, kad visai negalima. Norėjau aš pirmiau apie tai tamstai pasakyti, bet primiršau: žinau, kad tamsta visai mane suprasi ir prašymą išpildysi.

— Tai ką, tamsta reikalauji, kad aš išsižadėčiau, lietuvis esąs?!

— E, ne! Aš to negaliu norėt; bet tik prašau visai neužsiimt lietuviškais dalykais.

— Tai tamsta nori, kad aš budamas lietuviu, išsižadėčiau tos augštos idėjos, kurią nešioja savo širdyje kiekvienas prakilnesnis Lietuvis?

— Na, jeigu jau tamsta nori pavadinti teip užsiėmimą lietuviškais dalykais, — lai buna teip!

— Negirdėtas daiktas! tamsta nuo manęs samdai mano žinias agronomiškas ir ant jų paremtą darbavimąsi, o daugiau nieko. Tamsta jokios tiesos ne turi ant mano sąžinės ir idėjos. Žinok tamsta, kad lietuviai ne išsižada savo idėjos dėl pinigų! — Sudiev!

Ant rytojaus agronomas važiavo sau atgal iš kur buvo atkeliavęs.

Dvarponis labai gailėjosi jo ir visai negalėjo suprasti, kaip tai tas jaunas žmogus ne supranta pats savo naudos. *A-s.*

Prie musų bibliografijos.

Perskaitęs patalpintą „Varpe“ Nr. 9 p. m. straipsnį p. Kalvio apie musų rašytojus Juzumavyčius, aš, nors neturiu rankose lenkiškų Jocherio ir Estreicherio bibliografijų ir didžios Orgelbrando enciklopedijos (išd. 1859—1868), bet geisčiau viršminėtą straipsnį pripildyti ir pastatyti nekuriuos klausimus, kurių išrišimas palengvįs musų raštenybės vadovo sustatymą.

Iš Baltromaičio bibliografijos matyt:

1. T. Juzumavyčius parašė: „*Didysis elementorius ir katakismas*“ (sp. Viln. 1855, 1860).

2. Vincento Juzumavyčiaus darbais buvo: „*Šventas Izidorius artojas*“ (sp. Viln. 1854), „*Paskutinė valanda gyvenimo žmogaus ant šio svieto*“ (sp. Viln. 1856), „*Kelias į dangų par yvairius šio svieto kryželius*“ (sp. Viln. 1857, 1861), „*Aplankymas parakvijos par jos kleboną*“ (sp. Viln. 1860), „*Naujas Žemaitiškas lementorius*“ (sp. Viln.

1864, paskui užrubežyje). Be to Vincentas sustatė lenkiškai Žemaitijos vyskupystės žemlapį (sp. Petrap. 1855) ir parašė „*Žemaitijos nusidavimai ir statistika*“; rankraštis buvo atiduotas į spaudą 1863 m., bet neatspausdintas.

3. Antanas Juzumavyčius parašė lenkiškai: „*Katalikiškos bažnyčios nusidavimai Žemaitijoje*“ 1863, bet darbas neatspausdintas.

Mažoje lenkiškoje Orgelbrando enciklopedijoje (1874 m. VI) yra žinia, jog Tamošius išskyrus seno aukso altoriaus parašė „*Pamokslus*“, „*Omilijas*“ ir „*Laidotuvių sakymus*“, o po Antano paliko ir „*Omeletika*“.

Ant galo „Žinyčioje“ (Valančiaus „Margumynai“ Nr. 1) skaitome, jog dar buvo vienas Juzumavyčius Tadaušas, Varnių seminarijos inspektorius, miręs 1854 m., keletų lietuviškų knygelių autorius, ir jog ant jo darbų padėjo savo parašą jo brolis Vincentas teip, kaip jis tokį pat parašą padėjo ant darbo (Žemaitijos žemlapis) savo brolio (?) Polikarpo Girštauto, garsaus gydytojo.

Iš viso pasakyto kįla sekantiejei klausimai: Ar Tadaušas ir Tamošius ta pati ypata? Jei ne, tai ką parašė Tadaušas? Jeigu ta pati, tai kokie iš darbų Vincento išduotų prigul pačiam Vincentui, o kokie jo broliui Tamošiui ar Tadaušui? Kur dabar yra visų Juzumavyčių rankraščiai, ypač jei tarp jų buvo ir lietuviškai parašyti?

Viliuos, kad atsakymą gausiu nuo „Varpo“ skaitytojų. *Bugienis.*

Užmirštas darbininkas.

Šią vasarą, nuvažiavęs į Lietuvą, pakelėj užsukau į Raseinių pav. į miestelį Girkalniai atlankyt kapą lietuviško raštininko a. a. Al. Fromo (Gužučio), autoriaus dramos „*Ponas ir Mužikai*“ ir kitų veikalų*), ir pamačiau, kad ant jo kapo nėra nė jokio ženklo, tik greta, kur yra palaidota jo žmona, yra pastatytas kryžius su lenkišku parašu: „*Tu spoczywa s. p. Marya Abiestka From. Żyła lat 72 umarła 24 kwietnia 1898 r. Prosi o westchnienie do Boga.*“

Ar neatsiras gerų žmonių tarp lietuvių, katrie nepasigailėtų sumesti po keletą skaitikų pastatymui nors medinio kryžiaus su lietuvišku parašu tam mus darbininkui ant apleistos tautiškos dirvos. *Nauja Spėka.*

Mintys.

Pagal „*Multatuli*“.

Kas nesidarbuoja, tas neprivalo nė valgyti — pasakė apaštalas. Ir valgė. Ir tai buvo jo darbas.

Kas nesidarbuoja, tas neprivalo nė valgyti — pasakė ekonomistas. O alkani žmonės atsakė: kas nevalgo, negal nė darbuotis.

Kas nesidarbuoja, tas neprivalo nė valgyti — pasakė dipliomatas. Ir aprašė savo politišką karjerą.

Kas nesidarbuoja, tas neprivalo nė valgyti — pasakė ministeris. O darbininkai, darbo negaudami, atsakė: teip-pat ir tie, kurie neleidžia darbuotis.

Kas nesidarbuoja, tas neprivalo nė valgyti — tarė moralistas-spekuliantas. Ir prisipirko bankinių popierų.

* * *

*) Žr. „Varpą“ 1901 m. Nr. 6 p. 72.

Tikėjimas yra sapnas. Abejonė yra noras. Tyrinėjimas yra darbas. Skaitlius darbininkų yra labai mažas. ...*ytė.*

* * *

— Žiurėk, sunau mano, kaip viską puikiausiai surėdė Dievo Apveizda. Paukštis deda kiaušinius į lizdą. Paukšteliai išrietės, kaip tik atsiras musės ir kirminai, kuriais jie maitinasi. Tada tai jie užgiedos, Sutvertojį garbindami už suteikimą jiems tiek mylistų.

— Ar ir kirminai giedos kartu su jais, tėve mano?

Multatuli („Idėjos").

Literatų kasa 1901 m.

Įėmimas:

Iš privatiškos kasos duotas kreditas 25 rub.[1]) =	54.00 Mk.
Bugienis gelbėjimui lietuviškų rašytojų 15 rub.[2]) =	32.40 Mk.
Už 200 ekz. „Kekštų Simas" gauta	10.00 Mk.
Už rankraštį „Lemta jam buvo"	50.00 Mk.
Iš viso	146,40 Mk.

Išleidimas:

Stropiam sandarbininkui K. nusiųsta du syk po 5 rub.[3]), vieną syk 15 rub. iš viso 25 rub. =	54,00 Mk.
Kelionei to paties K. 6 rub. =	13.30 Mk.
Nupirkimas Kriaušaičio gramatikos neturtingam sandarbininkui	1.00 Mk.
Gražintas atgal kreditas 25 rub. =	54,00 Mk.
Pačto išleidimai	0.70 Mk.
Iš viso	123,00 Mk.
Lieka kasoje 1902 metams	23,40 Mk.

10 XII 01. Už kasierių knygininkė M. Z.

Ant išleidimo lietuviškų raštų.

Spetaklis 25 rub. =	54,00 Mk.
Šidaras (atsiėmęs skolą nuo Kl-o) 20 rub. =	43.20 Mk.
	97,20 Mk.
10 XII buvo kasoje (žr. „V." Nr. 12 1901 m.)	566.83 Mk.
Iš viso	664,03 Mk.

31 XII 01. *Knygininkė M. Z.*

Atsakymai.

Pomėnui. Kor. p. J. St-o, tilpusios „Varpe" Nr. 7 p. m., męs atšaukti negalime, nės nėra ant to pamatų. Savo atskaitos vyriausybė „P. L. S. D." nebuvo mums atsiuntusi; vėliaus, tik mums paprašius, tapo ta atskaita atsiųsta, bet ir tai su pertaisymu dvasioj kor. p. J. St-io.

B. „Tigrane Yergate" gavome.

Žalčiui. Gavome eiles: „Pilekalnis", „Kanklės", „Varpai", „Malonė Adomo Mickaus", „Lietuviškas Jubilėjus Vilniaus katedroje", „Juokabylės" (I, II, III).

Vėjavaikiui. Talpinti laikraštyje Tamstos prisiųstą lietuvišką laišką rašytą gudiškomis raidėmis nėra reikalo. Panašius dalykus męs dedame į archyvą, kaipo medegą istorijai tautiško ir politiško gyvenimo Lietuvos. — Rašyk Tamsta kor. ant vienos pusės, kad galima butų jas perskirti.

Išsiųsta į Amerika: „Buvio esybė" (protomeiliška pasaka) J. Okorovič. vertė Tiesos Jieškotojas. „Romantiška Istorija" (Frankf. Ztg.) Apuoko. „Velnias XIX. a. pabaigoj" Driskiaus. „Daina apie audrašauklį" ir „Gervės", vertė *P.*

[1]) Minėtas kreditas jau buvo apgarsintas „V." Nr. 2 1901 m. [2]) Atsiųsta kartu su auka (10 rub.) ant išleidimo lietuviškų raštų (žr. „V." Nr. 7). [3]) 5 rub., ką buvo duoti pirmą syk, jau garsinti (žr. „V." Nr. 2 1901 m.)

Atsakomasi redakt. J. Lapinas, Tilžėje. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1 *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėslus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėslų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *L. Tolstoi. Kur meilė, ten ir Dievas.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
9. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
10. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
11. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
12. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilciko pirkteléje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
13. *Krumplių Jonas* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
14. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
15. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp 36 . . . . . 5 „
16. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
17. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
18. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
19. *Lazdynų Pelėda. Našlaitė.* 1898. pp. 62 . . . . . 5 „
20. *S-š. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
21. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
22. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
23. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
24. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
25. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
26. *Dokumentas apie lotyniškus litaras lietuviškoje literaturoje.* 1899. pp. 44 5 „
27. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
28. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
29. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
30. *Žemaitė. Tėvas ir sunus* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
31. *B. Kova* (drama). 1900. pp 40 . . . . . 10 „
32. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
33. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
34. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
35. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“) 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
36. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
37. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
38. *Farapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2 *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3 *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899 pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lieturona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žemę ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6 *Baudžiava Lieturoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)
Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 20 kap.
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Zaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“. . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „

Spaudoje:

20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „
22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius **„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.**

Metai XIV. 1902. Num. 2.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Šis-tas apie uniją lietuvių su lenkais. *Š-s.*
Iš Murovjovo gadynės. *K.*
Pasikalbėjimas.
Prie idealo. (Pabaiga.) *V-tė.*
Korespondencijos: Iš Šventėnų apygardos. Iš Odesos. Peterburgas. Londonas. Paryžius. Iš Amerikos. Iš Prusų Lietuvos.
Ar ne reikalinga mums „etnographiška“ draugystė? *D-r. J. Basanavičius.*
Peržvalga raštų. *L.*
Smulkųs raštai: Musų jaunuomenė. Užmanymai. Ant išleidimo lietuviškų raštų. Atsakymai.

Prekė 20 kap.

dresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 2.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Šis-tas apie uniją lietuvių su lenkais.

Kįlant lietuvių judėjimui kas-kart tankiau susitinkame su klausimu apie uniją lietuvių su lenkais. Dėlto ne pro šalį bus ir mums atkreipti ant to klausimo atydą.

Prisižiurėkime, kas tai yra unija, kokius ji turėjo siekius ir ką ji nuveikė.

Apie siekius unijos gali mums papasakoti pats lenkai.

Prof. Dr. A. Levicki savo monografijoj *„Nieco o unii Litwy z Koroną“*[1]) sako, kad siekiu unijos buvo „amžinas sujungimas dviejų viešpatysčių tokiu budu, kad Lietuva pasidarytų tik viena iš žemių lenkų viešpatystės“ . . . Lietuva su Rusija turėjo tapti lygios Lenkijai kiekviename atžvilgyj *(pod każdym względem)*, taigi turėjo tapti katalikiškomis žemėmis, organizuotis pagal lenkiškąjį pavyzdį . . . . kad tarp jųjų nebutų jokio skirtumo.[2])

Teip charakterizavęs unijos siekius, autorius priduria: „unijos ideja ir politika pirmutinių įkurtojų unijos tarp lenkų ir lietuvių buvo paskesnėms kartoms pavyzdžiu ir idealu, prie kurio turėjo jos žengti.“

Ir prof. Dr. A. Levicki savo monografijoj parodo, kaip lenkai „žengė“ prie to idealo.

Užėmus Jagailai Lenkijos sostą ir persikėlus jam į Kriokavą, — pasakoja prof. Levicki — valdymas Lietuvos tapo pavestas Skirgailai, Jagailos broliui, bet jau ne kaipo savystovam viešpačiui, tik kaipo *„generališkam storastai“*.[3]) Neužilgo jis pasirodė negabus esąs ir valdymas Lietuvos žemių tapo pavestas Jonukui iš Olesnicos *(Jaškowi z Oleśnicy)*.[4])

Bet Lietuva „nenorėjo duotis nustumti save iki laipsnio paprastos lenkų provincijos“ . . . . ir pareikalavo paskyrimo jai atskiro didžio kunigaikščio, norėdama tokiu budu likti atskira viešpatyste. Pasipriešinimas buvo teip didelis ir užmegsta karė teip baisi, kad karalius, o veikiausia ir lenkų ponai, turėjo apsileisti lietuviams ir 1392 m. paskirti jiems Vytautą už didįjį Lietuvos kunigaikštį.

Bet ir tuomet neatsisakyta nuo „senojo pliano“ ir ant Vytauto žiurėta tik kaipo ant „generališko storastos“, karaliaus pagelbininko,

---

[1]) *Kraków.* 1893.

[2]) *Akt krewski* 1385, 2 *edykty* 1387.

[3]) Už vadą tapo jam paskirtas lenkas Moskorzewski (žr. „Lenkai ir Lietuviai“ *Žemkalnio)*.

[4]) Į vietą Skirgailos tapo paskirtas Vygundas, o vadu prie jo buvo Jonukas iš Olesnicos. (Ibidem.)

kuris „ką tik daro, tai daro vardan karaliaus, ką įgija, tai įgija karaliui ir Koronai“.

Bet Vytautui buvo perankšta gyventi tokiuose valdžios rubežiuose, ir jis ėmė valdyti Lietuvą savystovai. 1398 m. lenkai primena jam jo prigulėjimą nuo Lenkijos, bet jis ant to nepaiso, atsiskiria *(zrywa)* nuo Lenkijos, ir lietuviai apšaukia jį savo valdonu-monarcha.

1401 m. Vilniuje įvyksta pirmutinė *tikroji* unija tarpe Lenkijos ir Lietuvos magnatų; 1413 m. įvyksta Horodliaus unija.

Bet, nežiurint ant tų unijų, prilygimas Lietuvos prie Lenkijos pasiliko toks-pat, kaip ir pirma: stovis dalykų *de jure* buvo viens, *de facto* — kits.

Norėdama apvainikuodinti Vytautą karaliaus vainiku, Lietuva norėjo podraug realizuoti savo viešpatystės tiesas, o tuom tarpu „lenkai tokių tiesų nenorėjo jai pripažinti“ (p. 15).

Mirus Vytautui, Lietuva buvo labai sujudus ir tokiame padėjime pateko į rankas Svidrigailos, Jagailos brolio (1430—1432). Svidrigaila norėjo but neprigulmingu ir stengėsi atsikratyt nuo lenkų globos. Dėlei to kilo vaidai ir naminė karė. Pagaliaus Svidrigaila tapo prašalintas nuo sosto, o į jo vietą tapo išrinktas kitas — Zygmantas, Vytauto brolis (1432—1440). Bet ir jam buvo pripažinta valdžia tik „tuom tarpu“.

Po užmušimo Zygmanto tapo nusiųstas antras Jagailos sunus Kazimieras[1]), jaunas, vos 13 metų karalaitis, kaipo vietininkas „Vyriausiojo Kunigaikščio“ t. y. lenkų karaliaus (1440—1492). Prie jo prasidėjo vaidai dėlei Podolijos ir Volinijos. Lenkai norėjo varu atimti nuo Lietuvos tas provincijas ir to reikalavo nuo karaliaus. Lietuviams jie tokiu budu išguldinėjo tą dalyką: „tenebuna skirtumo tarp Lietuvos ir Koronos, tebuna tik viena lenkų viešpatystė; Lietuva, Žemaitija ir Rusija tegul bus tokiomis-jau Lenkijos provincijomis, kaip ir provincijos Kriokavos, Sandomiro, Lvovo; tuomet dėlei Volinijos ir Podolijos nereikės mums vaidytis“ (p. 17).

Mirus Kazimierui, lietuviai, nesiklausę lenkų, apsirenka sau už didįjį Lietuvos kunigaikštį Aleksandrą, Kazimiero sunų (1492—1506).

Prie Zygmanto Augusto 1569 m. įvyksta Liublino unija. Bet ir ta unija neatnešė pagedaujamų vaisių nė politiškame gyvenime (nebuvo vienos bendros valdžios), nė kulturiškame (nebuvo vieno bendro tikėjimo): Lietuva turėjo atskirą savo valdžią, iždą ir kariumenę (p. 18).

Iš tos trumpos peržvalgos męs aiškiai matome, kad lenkai, sueidami su lietuviais į vienybę (uniją), norėjo apimti Lietuvos žemę *diplomatišku budu*, be kovos, be praliejimo kraujo, nustumti ją į eilę paprastos lenkų provincijos ir valdyti ją teip, kaip jiems buvo naudinga. *Lietuva norėjo valdytis pati, o lenkai tų tiesų nenorėjo jai pripažinti.*

Prie paprastų naminių nesusipratimų dėlei valdymo plačių Lietuvos žemių prisidėjo da naujos blogos sąlygos — įsimaišymas lenkų į lietuvių politiką. Nuo pat pradžių prasidėjo tarp lietuvių ir lenkų nesusipratimai, barnys, vaidai, dagi naminės karės, kuriose tapo pralieta daug kraujo.

---

[1]) Žemaičiai norėjo turėt sau už didįjį Lietuvos kunigaikštį Mykolą, Zygmanto sunų. (Žr. „Zarys Dziejów Litewskich“. *Pojata.* 1901.)

Toks dalykų stovis nemažai silpnino Lietuvą. Kolaik buvo gyvs Vytautas, tolaik Lietuvos rubežiai buvo apginti, bet vėliaus Lietuvos rubežiai ėmė siaurintis.

Prie Kazimiero Jagailaičio didysis Maskvos kunigaikštis Ivan Vasiljevič 1478 apima Naugardą Didįjį, o vėliaus — Tverį ir Didžiuosius Lukus. Po apėmimo D. Naugardo lietuviai ėmėsi už ginklo, bet Lietuvoj nebuvo savo valdono, o jos d. kunigaikštis buvo podraug lenkų karalium, gyveno tuo tarpu Lenkijoj, buvo užimtas jos reikalais ir ne tik nesirupino apie apgynimą Lietuvos rubežių, bet da atkalbinėjo lietuvius nuo kėlimo karės prieš Maskvą.[1])

Prie Aleksandro Ivan Vasiljevič atima nuo Lietuvos Pskovą, Viazmą ir Riazanį su jų žemėmis. Vėliaus kiek Lietuva neteko Briansko, Naugardo-Sieversko, Perejaslavo ir didesnėsės dalies Už-Dnieprio žemių. Pilys, Algirdžio pastatytos, pavirto į griuvėsius ir apie jų atnaujinimą nieks nesirupino. Ant Lietuvos užpuldinėjo ne tik maskoliai, bet ir totoriai, kurie naikino kaimus ir miestus ir daugybę žmonių ėmė į baisią nelaisvę.[1])

Prie Zygmanto II nustoja Lietuva Smolensko, prie Zygmanto Augusto — Polocko. Kuomet Lietuvos rubežiai siaurinasi ir plotas jos žemių mažinasi, Lenkija stengiasi išplatinti rubežius savo žemės: prie Kazimiero Jagailaičio ji užima Vakarinius Prusus, o prie Zygmanto II paima viršininkystę Rytinių Prusų. Nepasisekus atimti nuo Lietuvos provincijas Voliniją ir Podoliją, beviešpataujant Kazimierui Jagailaičiui, Lenkija gauna tas provincijas nuo lietuvių per Liublino uniją (1569); be to tame-pat laike gauna da Podlasiją ir Ukrainą su Rusija-Sieverska.

Galingoji Lietuva, besibičiuliaudama su Lenkija, nepraslinkus nė 200 metų, netenka $^2/_3$ savo žemių, antgalo paveda savo dalį lenkams ir podraug išnyksta iš istorijos arenos.

Apie sumenkėjimą Lietuvos XV ir XVI a. štai kaip atsiliepia Helena Pojata *(„Zarys Dziejów Litewskich“)*: „ant nelaimės Lietuviai vis daugyn pradėjo nustoti dviejų savo senų tautiškų dorybių, kurios gelbėjo šalį, pavojuj atsiradus: karžygiško uolumo *(wytrwałość)* ir nuolankumo *(posłuszeństwo)* prieš savo valdonus. Nemokėjo dabar jie ginti savo šalį iki paskutinio lašo kraujo, kaip kitą-syk, nebudėjo pilyse su kantrybe ir uolumu teip, kaip tai buvo prie Algirdžio ir Vytauto. Ne visuomet klausė karaliaus, kada tas liepė eiti į karę su priešininkais“ . . . (p. 120).

Bet argi tai dyvai, kad teip turėjo atsitikti? Iš istorijos tautų gyvenimo yra žinomas faktas, kad viena iš svarbiausiųjų sąlygų kulturiško tautos progreso, jos stiprumo, — tai yra tautos laisvė, laisvas išsiplėtojimas jos ypatybių, laisvas tautos veikimas. Kiekviens prispaudimas, užmetimas svetimos valios, prievarta — tai pančiai, ką varžo tautos kuną, trukdo jos ugį, išsiplėtojimą jos fiziškų ir dvasiškų dovanų. Kaip darbas baudžiauninko skiriasi nuo darbo laisvo žmogaus, apdirbančio savo žemę, teip-jau ir veikimas tautos suspaustos skiriasi nuo veikimo tautos laisvos, kuri rupinasi *pati* (svetimiems nesikišant) apie savo reikalus.

---

[1]) Žr. „Zarys Dziejów Litewskich“. *H. Pojata.* 1901. p. 107.

Nuo pat susibičiuliavimo su Lenkija pasijuto Lietuva globoj svetimų žmonių, kurie vadino save Lietuvos apaštalais, mokintojais, kurie niekino, mynė po kojų vis tai, kas lietuviams buvo brangu, kaip antai: tikėjimą, papročius, budą, ypatybes, kalbą, politišką surėdymą, žodžiu sakant visas lietuvių tiesas, visą lietuvių kulturą. Ir tai vis darėsi po sparnu vyriausiosios svietiškos valdžios, po akių Lietuvos kunigaikščių.

Tas susivienyjimas pastumė Lietuvą į naujas nepaprastas vėžes, pagimdė naujas kulturiškas ir politiškas sąlygas, prie kurių laisvas savystovas buvis ir veikimas tapo sugaišintas, sutrukdytas.

Pirm susivienyjimo su lenkais lietuviai gynė tai, kas jiems buvo miela, o vėliaus jie turėjo ginti tai, kas buvo jiems svetima, nemiela.

Šioj gadynėj politiškos sąlygos persimainė, lenkai bevesdami lietuvius progreso keliu ir pats laisvės nustojo ir tokia-jau dalis teko lietuviams. Bet, nežiurint ant to, daugumas lenkų da ir dabar malonėtų eiti pėdomis pirmųjų savo politikų ir diplomatų. *Š—s.*

Iš Muravjovo gadynės.

Kornilovas, kuratorius Vilniaus mokslo apielinkės nuo 1864 iki 1868 m., didelis „obrusitelis“ ir šalininkas Muravjovo sistemos, surinko apsčiai visokių urėdiškų ir privatiškų žinių, daugiausiai iš anos baisios Muravjovo gadynės ir tos žinios tapo nesenei apgarsintos[1]). Tarp kitko J. Karnilov paduoda gana akyvas, plačiaus da neapgarsėjusias, žinias apie uždraudimą lietuviškos spaudos, apie vyskupo Valančausko darbus, apie bandymus įbrukti lietuviams pravoslaviją ir maskolystę etc.

Sutrumpinęs paduodu čion akyvesnesias iš tos knygos ištraukas.

Paimkim dalyką apie įvedimą maskoliškų litarų į lietuviškas knygas. Tai atsitiko anot Kornilovo tokiu budu:

„Vasario mėn. 1864 m. inspektorius kliasų Peterburgo Auditorinės mokyklos Juškevyčius, žemaitis,[2]) gimęs Kauno gub., patyręs, kad aš paskirtas kuratorium Vilniaus mokslo apielinkės, parodė man rankraštį savo rusiškai-žemaitiškos gramatikos, kurioj žemaitiški žodžiai buvo parašyti lotyniškomis litaromis. Žinodamas, kad daugumas maskolių-mokintojų pradinių mokyklų nepažįsta tų litarų, aš prašiau Juškevyčiaus, ar negalėtų jisai pritaikint prie žemaitiškos kalbos maskoliškas litaras? Juškevyčius pripažino, kad toks užmanymas yra visai galimas ir naudingas maskoliams ir žemaičiams ir apsiėmė jį išpildyt. Už kelių dienų jisai atnešė man parodyt keletą rašytų laiškelių savo gramatikos su žemaitiškais žodžiais, parašytais maskoliškomis litaromis; da jisai prašė manęs priimt jį ant tarnystos į Kauno guberniją, apsiimdamas sutaisyti ir atspaudinti savo maskoliškai-žemaitišką gramatiką ir pasiskaitymui knygą pradinėms mokykloms.

---

[1]) Русское Дѣло въ Сѣверо-Западномъ Краѣ. Матеріалы для исторіи Виленскаго Учебнаго округа, преимущественно въ Муравьевскую эпоху. И. Корниловъ. С. Петербургъ. 1901 in 8° XXVIII + 421 + VII.

[2]) Kornilovas ir kiti šios knygos autoriai nedaro skirtumo tarp žodžių: *žemaitis* ir *lietuvis*

Pribuvęs ant tarnystos į Vilnių 1864 m., aš perstačiau M. N. Muravjovui Juškevyčiaus rankraščius; Muravjovas pagyrė užmanymą ir darbą Juškevyčiaus, bet nenorėjo priimt jį ant tarnystos į Kauno guberniją, kur tikras jojo brolis tarnavo kunigu ir žinomas buvo kaipo katalikas - fanatikas. Muravjovui leidus, aš parašiau Juškevyčiui, kad atvažiuotų į Vilnių ir užsiimtų sutaisymu maskoliškai-žemaitiškos gramatikos ir pasiskaitymo knygos; bet Juškevyčius ant to nesutiko, ir tokiu budu tasai dalykas neišsipildė.

Nekuriam laikui praėjus, Muravjovas gavo iš Varšavos laišką nuo N. A. Miliutino, kad lektorius Varšavos Viršiausios Iškalos[1]) Mikutskis apsiima sutaisyti ir spaudinti žemaitiškus lementorius ir knygas pradinėms mokykloms maskoliškomis litaromis. Susitaikius Muravjovui su Miliutinu, Mikutskis atvyko tam tikslui į Vilnių, kur buvo padaryta tam tikra komisija iš šių ypatų: 1. žemaitiškų knygų cenzoriaus, Protojerėjaus Petkevyčiaus, lietuvio iš gimimo, 2. Mikutskio, teipos-gi žemaičio, 3. mokintojo vienos Kauno mokyklos, žemaičio Ivinskio, 4. vienintėlio visam šiaur-vakariniame krašte maskoliaus, gerai mokančio žemaitišką kalbą, buvusio mokintojo Krečinsko.[2])

Pirma maskoliškai-žemaitiška knyga vardu „Абецеле лѣтувишкай-русишка“ buvo atspausta Vilniuje 1865 metuose, bene 6000 ekzempliorių. Iš jų 1000 ekzempliorių buvo palikta Vilniaus pradedamųjų mokyklų direkcijoj, 5000-gi ekzempliorių nusiųsta į Kauno direkciją. Už kokių 2 dienų aš gavau nuo mitropolito Juozapo Siemaškos laišką kunigo Petkevyčiaus, kuriame šisai rodo, jog patalpintame anoj Abėcėlėj straipsnyje Mikutskio po vardu „Krikštijimas maskolių tautos prie Šventojo Vladimiro“ pasakyta, kad Vladimiras ir maskolių tauta priėmė *„grekišką vierą“*. Kadangi žodžiai *„grekiška viera“* panašųs pagal ištarimą, į žodžius *„griešna viera“*, tai Petkevyčius išreiškia savo prisibijojimą, kad kunigai nepasinaudotų tokiu panašumu žodžių ir neimtų drumsti prastiems tamsiems žmonėms galvas. Jisai rodijo permainyti žodžius *„grekiška viera“* ant žodžių *„krikščioniška viera“*. Mikutskis apie tai patyręs baisiai persigando ir mislijo, kad jį į Sibirą nugabęs, bet jo dalykas tas laimingai pasibaigė. Iš prisakymo Muravjovo visuose 6000 ekzempliorių „Abėcėlės“ buvo išpiauti tapai su nelemtu žodžiu *„grekiškas“* ir įlipinti kiti naujai atspausti su žodžiais *„krikščionišką tikėjimą“* (žinoma, su maskoliškomis litaromis) . . .

„Grįždamas prie dalyko apie spaudinimą žemaitiškų knygų maskoliškomis litaromis, paminėsiu da vieną labai svarbų dalyką: visos šios knygos (Русишкай-летувишкасисъ календорюсъ антъ 1867 мету, Кантичкосъ, Евангеліосъ, Сенасъ аукса Алторюсъ, Трумпасъ Катехизмасъ, Букварсъ — vis darbai Krečinskio *K.*) buvo peržiurėtos ir pagirtos žinomo kataliko-fanatiko žemaičių vyskupo Motiejaus Valančausko, kurisai ant visų šitų knygų parašė savo daleidimą jas spaudinti ir savo pravardę žemaitiškai-maskoliškomis litaromis.“ (pp 253—256.)

---

[1]) Teip vadinosi tuomet Varšavos universitetas.

[2]) Krečinskas apie 1885 metus buvo prižiurėtoju mokintinių Senapilės gimnazijoj, labai menkai mokėjo lietuviškai, nors ir išguldinėjo tulą laiką lietuvišką kalbą. *K.*

Toliaus ant pusl. 378 ir 379 atspaudintas prisakymas Vilniaus general-gubernatoriaus Fon-Kaufmano I apie visišką užgynimą lotyniškų litarų lietuviškose knygose.

Iš to matyt, kad Muravjovas buvo tiktai *žodžiu* įsakęs Vilniaus cenzuros komitetui neleist spaudinti lietuviškų ir latviškų knygų kitaip, kaip tik maskoliškomis litaromis. Fon-Kaufmanas-gi šiuo prisakymu (duotu 6 d. rugsėjo 1865 m. po Nr. 96) išginė *ant visados* (?) iš lietuviškų knygų lotyniškas litaras.

Šitai da viena gana juokingas pasielgimas Kaufmano: apvažinėdamas Kauno guberniją 1865 m., jisai užkliuvo į kaimą Devaltavą (Девальтово), kur užėjo į mokyklą, ekzaminuodamas vaikus paklausė kunigo mokinančio tikėjimo dalykų, kokia kalba išguldomas tasai mokslas. Kunigas pasakė, kad jisai mokina maldas ir trumpai katakizmą lietuviškai, ir parodė seną lietuvišką knygelę, pagal kurią jisai mokino; knygelė buvo lenkiškomis litaromis spausta. General-gubernatorius ant tų pėdų *sudraskė* tą lietuvišką knygelę ir paliepė lietuviškai mokint vaikus tik maldas, katakizmą-gi išguldinėt tik išmokus vaikams maskoliškai ir tai butinai maskoliškai (pusl. 290).

Užbaigdamas apie maskoliškai-lietuviškas knygas semiu iš tos pačios knygos šiek-tiek statistikos, kaip ėjosi lietuviškoms knygoms Vilniuje da prieš išginimą lotyniškų litarų.

Nuo 1854 iki 1865 m., t. y. per 11 metų Vilniuj buvo atspausta **171** lietuviška knyga, maskoliškų-gi per tą patį laiką tik 152, lenkiškų — 865; lietuviškos daugiausiai spaudinosi pas Zavadskį. (pp 386—387.) Tulas Kulinas, buvęs mokyklų inspektorius, paduoda skaičių mokintinių-lietuvių Kauno gub. 4 gimnazijose ir 1 progimnazijoj[1]) — išviso 1864 m. jose buvo mokintinių 820, ukiškos-gi luomos (lietuvių) — **267**; Vilniaus-gi gubernijos gimnazijose tuomet neradęs nė vieno lietuvio. (p. 54.) Iš to aišku, kad lietuviai tada gana sparčiai griebėsi prie mokslo ir prie knygų.

Apie vyskupą Valančauską minėtinos yra tos žinios, kurias suteikia popas Antanas Petkevyčius (pp 345—357). Jisai buvo katalikų kunigu, paskiaus, priėmęs pravoslaviją, pastojo popu prie Vilniaus katedrinio soboro, nuo 1851 m. buvo cenzorium lietuviškų knygų, paskiaus prigulėjo prie komisijos sutaisymui lietuviškų knygų su maskoliškomis litaromis. Jam, pasak nekurio Kulino (p. 58), priguli vertimas į lietuvišką kalbą „*Įstatymų Aleksandro II, patvirtintų 19 d. vasario mėn. 1861 m. apie valščionis išėjusius iš vargingo padėjimo,*“ bet nekurie pripažįsta, kad tai yra darbas Ivinskio. Popas Petkevyčius, kaipo persivertėlis, visuose savo darbuose pasirodo baisiu obrusiteliu ir pravoslavu.

Paklausykime dabar, ką jį rašo apie vysk. Valančauską, daneš-damas apie jo „neištikimumą“.

„Gerai peržiurėjęs visas dvasiškas ir maldines knygas ir rankraščius, pagirtus vyskupo Valančausko, neradau — sako jis — nė vienoj Ciecoriaus vardo“ . . .

[1]) Tuomet buvo gimnazijos Kaune, Šauliuos, Kedainiuose ir Panevėžyje; Telšiuose — progimnazija. Paskui maskoliai uždarė 2 gimnazijas ir progimnaziją; paliko gimnazijas tik Kaune ir Šauliuos. *K.*

1855 m. atsiųstame general-gubernatoriaus rankraštyje kunigo Skrodskio *„Trumps Katekizmas“* popas Petkevyčius rado rašalu užlietus vyskupo Volončausko tokius dalykus, nuo kurių jam (cenzoriui) plaukai ant galvos pasišiaušę. Mat išguldyme *ketvirtojo* „Dešimties Dievo prisakymų“ kun. Skrodzkis buvo parašęs šiteip: „Visi tie nusideda, kurie neklauso ir neguodoją Dievobaimingiausio ir Patvaldančio Viešpaties Ciecoriaus, Jojo prisakymus niekina, prieš Jį maištą kelia, Jįjį keikia, myrio Jam geidžia, ant Jojo purija, už Jį nesimeldžia, Jojo Valdžios neklausydami nepildo.“ Toliaus kun. Skrodzkio buvo rašytą apie paklusnumą tarnų savo ponams, kad nusideda prieš tą prisakymą tie, „kurie savo ponų ir jų vietininkų neguodoja ir neklauso, juos skriaudžia, keikia, pikto jiems geidžia ir nesimeldžia už juos.“ Abejas šitas citatas užteptas vysk. Valančausko Petkevyčiui pasisekė, nors ir nelengvai, perskaityti. Popas Petkevyčius apie tokius „neblagonadiožnus“ darbus Valančausko tuojaus danešęs augštesneijai valdžiai, bet kuo tai pasibaigė, jisai iki šiol (1866 m.) nežinąs.

Iš tolymesnio danešimo popo Petkevyčiaus matome, kad vysk. Valančauskas, duodamas kunigams t. v. prorogatas, kuriose išskaityta esti sunkesni nusidėjimai, iš kokių patys kunigai negali per išpažintį išrišt žmonių, negu tik valandoj myrio, — buk išmetęs vyskupo Giedraičio paliepimą: *Casu tamen machinationis quavismodo in vitam Suae Imperatoriae Majestatis* (atsitikime kokio-nors užmanymo nužudinti Jojo Ciesorišką didybę). Iš prisakymo vysk. Giedraičio tokiam atsitikime paprasti kunigai negalėjo išrišti iš tokio nusidėjimo. Anot Petkevyčiaus tikras kunigas net turėjo tiesą ir pareigą danešti apie tai paslaptai policijai. „Bet dabartinis vyskupas Valančauskas, — skundžiasi tasai popas, — rodos, visai kitaip daro“ . . .

„Valdžia permainė lietuviškose knygose lenkiškai-lotyniškas litaras ant geriaus tinkančių maskoliškų ir atspaudino jau nekurias knygas, kurios buvo pristatytos vysk. Valančauskui peržiurėti. Šits-gi nekęsdamas maskoliškų litarų daro visokias priekalbes, išranda nebutas klaidas, kabinasi prie visokių menkniekių ir vilkina išsiplatinimą tų knygų. Iš šalies-gi duodasi girdėti, kad vysk. Valančauskas vadina įvedimą maskoliškų litarų į lietuviškas knygas vertimu į pravoslaviją“ . . .

„Beveik nuo pirmos dienos, užsėdęs ant sosto Žemaičių vyskupystės, Valančauskas kiek įmanydams rupinosi prilaikyti ir padauginti žemaitiškas knygas, kaip dvasiškas, teip ir svietiškas, kad sutvirtinti katalikystę ir tautystę šalies; patsai naujas knygas rašė, senas perspaudinėjo, gabesnius kunigus, galinčius rašyti knygas, pas save kvietė, patsai užduodamas temas, kokias knygas turi rašyti . . . Teipos-gi jisai visokias brostvas ir draugystes bei misijas darė.“

Ant pabaigos popas Petkevyčius, aprašęs žmonių susirinkimus per šventes pas Aušros Vartus Vilniuje, Kalvarijoj Vilniaus ir Žemaičių, Šidlavoje, nurodo valdžiai, kad tai yra didžiausi šaltiniai, kurie prilaiko katalikystę ir prieš valdžią einančią dvasią, ir rodija tas visas vietas nuo katalikų atimti, įtaisyti tenai cerkves, žmones aplinkinių iš tų vietų iškelti, apgyvendinti jas maskoliais-pravoslavais . . . tada, girdi, šalis tikrai nurims. Kunigus-gi sulyginti su ukininkais, uždėti ant jų pagalvę, algas nuo jų atimti . . . Tada, girdi, bus aplaužyti ir kunigams ragai ir ne teip labai skverbsis lietuviai į kunigus . . . Bet

vysk. Valančauskas jokiu budu nadaleisęs išpildyti tokius užmanymus. Reikėsę jį mandagiu budu prašalinti, parodijus jam, kaipo senam, silpnam, ligustam žmogui, persikelti ant apsigyvenimo į Pietinę Rusiją. Tuo-gi tarpu, pavesti valdymą vyskupystės garbingam seniui, atsidavusiam valdžiai, pralotui Kassakovskiui, bet tik ne vyskupui Beresnevyčiui, idant da blogiaus neišeitų.

Tiek iš to danešimo popo Petkevyčiaus, rašyto spalių mėn. 1866 m.

(Toliaus bus.)

Pasikalbėjimas.

XX amžius krikščioniškos eros išaušo! Iš Rymo suskambėjo balsas ir tapo sušaukta bažnyčion milijonai tikinčiųjų sutikti su maldomis ir su išpažinčia tą naują, tiek vilčių žmonijai nešančią aušrą.

Visur Lietuvoje netilpo Dievo namuose š-to Tėvo balso paklausiusi minia. Kelias dienas ir paskutinę naktį prieš Naujus Metus[1]) visose musų bažnyčiose žmonių apspeistos spaviednyčios traškėjo, silpnesniejie kunigai nuo klausymo išpažinties lyg apalpimo prisivarė.

Visos luomos grudosi čia, kaip vienas žmogus, pasimelsti tokioje svarbioje valandoje, prieiti prie išpažinties, kad galėtų įgyti tai dienai suteiktus Rymo atlaidus.

Žiurint į margą minią, karštose maldose paskendusią, nerami mintis pasikelia: kodėl tik atlikimas bažnyčios formų mus vienija?! Kodėl ta vienybė žusta tuoj už bažnyčios slenksčio?! Kodėl puikųs ir šventi Kristaus žodžiai, per tiek amžių skelbiami, nepasiekia žmonių širdžių?! . . . Ar užtai, kad, pereidami per šaltas lupas juos skelbiančiųjų, atvėsta, nustoja galės?! . . .

Ne mane pirmą kankina panašųs klausimai, o atsakymo kur jieškoti? Jug ore jo nesurasi? . . .

Kreipkimės prie gyvo šaltinio, prie yvairių apsireiškimų musų tautos gyvenimo.

— — — — — — — — — — — — — — —

Naujų Metų vakare sename aristokratiškame rume susirinko burelis musų ponų draug su vietiniu klebonu, kuriam visi ponai su didele paguodone ranką bučiavo.

Šnekučiuodami prisimina visi nakties bendrai praleistas valandas bažnyčioje. Dalijasi ramiais įspudžiais, kuriuos suteikia kiekvienam malda ir atitraukimas minčių nuo mažų rupesčių-rupestėlių. Paskui, sumušdami vyno stiklus, linki vieni kitiems laimės, sveikatos, Dievo palaiminimo...

Vienas iš ponų atsidusęs ir skęsdamas mintyse, tarytum jose jieškodamas atsakymo ant savo pakelto klausimo, pratarė:

— Diev-žin, ką tie nauji metai ir tas naujas amžius mums atneš?

Kitas atrėmė rimtai:

— Viskas butų gerai, kad ne litvomanai! Užtrauks jie tikrai nelaimę ant musų galvų! . . . Maišo, žmones kelia, valdžią arzina . . . Ir kas jiems iš to? — Visi pliki! . . . Patupės kalėjime truputį — ką nuo jo valdžia beišgaus daugiau?! . . . O visa bausmė puls ant musų galvų! Mums reiks už viską atsakyti! . . .

[1]) Kalbama apie pereitus 1901 Naujus Metus.

Ir vieną sykį palytėję tą klausimą, ilgai vakaravo, apsakinėdami vienas kitam visokias litvomanų „šunystes“. Ponai buvo sveiki, ramųs, sotųs; nė vienam iš jų dar neteko matyti tokios „žvėries“ - litvomano, kurs užsimanė suardyti šios dienos tvarką, kurs eina prieš ponus, kunigus ir žandarus, ir iš mužiko - „gyvulio“ nori padaryt visiems tiems ponams lygų žmogų.

Sočiai prisišnekėję, kiti ir vinto prisilošę, skirstėsi ponai gultų minkštuose pataluose.

Tą-pat naktį Liepojaus, Mintaujos ir Gazenpoto kalėjimuose ant kietų ir siaurų lovų blaškėsi neramiai keliolika Lietuvos jaunikaičių, kiti dar nesuaugę vaikai, skriedami mintyse prie tų savo brolių, kuriuos jie teip numylėjo, kad ir dabar, nors užverti kalėjimo sienose, nors badu marinami, visokiais tardymais kankinami, nedejuoja ir nesibijo jokios bausmės, o tik mano ir mano, kaip sumažinti vargus savo brolių . . .

Mėnulis . . . išblyškęs mėnulis pylė savo sidabrinius spindulius teip-pat ant puikaus ponų rumo, kaip ir ant pilkuojančios kalėjimo sienos . . . O Dievo meilė, ta Dievo meilė, žadėta visiems naujame įstatyme, kur - gi ji gausiau skleidėsi? Ar ant ponų ir klebono, kuri piktinasi iš litvomano darbų ir dreba už savo turtus . . . ar ant tų varguolių, nuo visos pasaulės kalėjimo sienomis atskirtų?! . . .

— — — — — — — — — — — — — — —

Vėl griedras paveikslėlis. Šventadienis. Bažnyčios vargonai užia. Žmonės karštai meldžiasi. Netilpdami bažnyčioj, klupo ant šventoriaus. Burelis bajorų, vengdamas troškaus bažnyčios oro, stovi susiglaudęs netoli zakristijos durių, nors ir viduj bažnyčios laukia jų plačios kedės netoli altoriaus, kitos da-gi už pačių grotų . . .

Mišios baigiasi. Durys zakristijos prasiveria. Išeina nuo ilgų maldų pavargęs klebonas, braukdamas nuo kaktos prakaitą. Nors skubinasi ilsėtis, bet eidamas prošalį bajorų sveikina savo aveles meiliai, širdingai, kaip tikras, apie gerą savo avinyčios rupinantis, piemuo.

Vienas iš bajorų, ką-tik spėjęs pasisveikinti, praneša:

— Ar girdėjai, geradėjau, kad žandarai suėmė studentą M., mums visiems pažįstamą?

— Ne . . . Ar gali buti?! Ar-gi tikra žinia? — klausia nuo pradžios nusistebėjęs klebonas.

— Tikriausia! . . Pats mačiausi su jo tėvu . . .

— Nėra ką tokių gailėtis — prasijuokė, mostelėjęs su ranka, klebonas. — Ko jieškojo, tą ir rado! . . . Ar matė jį kas kuomet bažnyčioje? — Tik švilpė kaip vėjas! . . Tai jam ant kunigų plusti . . knygutes žmonėms dalinti! . . . — baigdamas tarti paskutinius žodžius, pakėlė klebonas kepurę, tuo paženklindamas savo atsisveikinimą su bureliu ir, tarytum sustiprintas, atgaivintas tos žinios, linksmai bėgo klebonijon prie skanaus pusrytėlio. Bajorų burelis tai veido išreiškimu, tai žemu nusilenkimu stengiasi išreikšti pritarimą tikrai katalikiškoms pažiuroms savo dvasiško vadovo, ir jam nuėjus vėl įsigilino į maldas.

Ta-pat saulė, kuri teip gausiai pylė savo šviesą ant bažnyčios, bajorų ir klebono, žiurėjo toje-pat valandoje ir į išblyškusius veidus kankintinių Liepojaus, Mintaujos ir Gazenpoto kalinių. Nuvargimas

ir nervų apsilpimas aiškiai buvo papieštas jų įdubusiose akyse, bet ir šendien jų širdyse nebuvo jokios neapykantos. Tik geidė, tik troško šviesos ir teisybės savo tėvynei, užmiršdami savo ypatišką laimę.

O Dievo meilė, ta Dievo meilė, skelbiama taip balsiai bažnyčiose, o tuoj už jos durų kojomis minama . . . kur ji daugiau keroja? Ar klebono širdyje, kuri džiaugėsi iš artymo nelaimės, ar tų nelaimingų jaunikaičių, dar vaikų beveik, kurie, pats save aukaudami, tarnavo tėvynei?! — — — — — — — — — — — — —

Prie idealo.

(Pabaiga.)

Toks jau budas.

Jau daug, daug kartų tekėjo ir sėdo saulė . . . Daug kartų gervės skrido pietų šalin ir vėl pas mus grįžo . . .

Iš jaunų berniukų suaugo tvirti, kaip ąžuolai, vyrai, baigė mokslus. Daugelis iš jų neišturėjo sostapilės oro ir dvasios, ir nuo pirmojo nevienas išblyškėlis, kosėdamas, pakliuvo po žemėmis, nuo antrosios, kas iš prievartos, kas, buk-tai norėdamas materijališkas saviškių spėkas pagerint, prisiglaudė po plačiosios *matuškos*-Gudijos sparnais. Atlikusiejie šniukštinėjo, norėdami surasti kur šiltesnį kampą Lietuvoj, o atradusiejie dairėsi, kas padės vargus vargti . . .

Povylas nebesidairė: jis jau tiesiai žiurėjo į ją, nes jau susirado . . . Žiurėjo, grožėjosi. O ar tu nesigrožėtum? . . .

Vardadienis buvo, ar sukaktuves, — gana to, kad svečių pilna sėdėjo aplink stalą.

Ir ką? kaip visuomet svečiai: gėrė, valgė, šnekėjo. Vienam gale stalo ypač buvo linksma . . . Juokams čia ir šnekoms nebuvo galo: — matyt, čia senesniųjų truko.

Skaisti juodbruvėlė, tautos rubais apsitaisiusi, visą laiką šaipėsi, prunkštė, seilėjosi. Ko ji neprikalbėjo?! . . . Smagųs vyriukai, susėdę iš abiejų pusių, žiuri akis ištempę. Jiems tinka. Ji pasergėjusi, kokį gerą įspudį daro jos linksmumas, nėvieno nenuskriaudžia: ką prakalbina, ką prajuokina; kurs arčiau sėdi, tą ir pešteri. Štai pasisėmė cukraus saują ir sumetė visą netol sėdinčio vaikino stiklinėn. Vėl paėmė cukraus šmotelį, padažė, padažė garsvyčiose ir kiša stačiai burnon kitam.

Vaikinai užkaito: nežino, ar tai apjuokimas, ar tai širdies gerumas; nesumano, ar pykti, ar džiaugtis, atkreipę ant savęs atidą linksmosios.

— Iš mano rankelių turi but tamstai saldu, — drąsina jį — aš ir tris tokius įveikčiau.

Įsimylėjėlis žiuri, akių neatitraukia.

— O ką? norėtum gal labai, kad ji tave cukrum ar garsvyčiomis pavaišintų? — šnabžda jam ausin draugas.

— Bet žiurėk, kokia ji skaisti, gyva . . . kokia energiška! . . . Jos brolis jau trįs mėnesiai kaip kalėjime sėdi, o ji tokia linksmutė, nėkiek nenusiminusi!

— Povylai! tai tu ją už tai gerbi?... tinka ji tau labai?

— Aš ją vesiu. Ar nežinojai? Už mėnesio vestuvės.

— Ją?!... Povylai, kas tau yr? O Julytė?...

— Neteip balsiai; eikš kitan kambarin, aš tau vienam paaiškįsiu... — Neminėk man Julytės: man jos gaila...

— Kodėl?... Kas su ja pasidarė?... Gal ji tokia-pat veidmainė, kaip daugelis jų: nudavinėjo, o dabar išlindo yla iš maišo?...

— Ne!... Ji dora, ji begalo dora.

— Kokia-gi ji kaip tautietė?

— Kiek ji darbuojasi tėvynei, gal nėviena tiek nepakeltų... Bet... kas man iš to?... Tu pats gerai supranti, ar mums, vyrams, tokios žmonos vesti... Išblyškusi, pavargusi, pasenusi...

— Bet ta tavoji, su cukrum ir garsvyčiomis, visiškai kvaila išrodo. Visai tuščia, neišsiplėtojusi!...

— Neišsiplėtojusi — tai tiesa... o ar tai bėda? Perskaitys vieną knygą, kitą ir išsiplėtos. Sakėsi Franklino gyvenimą perskaičiusi, Boklį jau pradėjo skaityt, tai dar Bebelį duosiu.

— Tai jai galvon Bebelių ir Boklių, kaip pieno puodynėn, prikošęs, tikies padaryti sau tikrą draugę — moterį?...

— Kodėl ne?... Jug ji sveika, jauna, skaisti...

— Aa!... supratau dabar tave, Povylai!... Mėsą ant turgaus perkant, butinai reikalaujame, kad butų jauno gyvulio, ir sveiko, ir gražaus. Kaip-gi žemai nupuolė tavo idealas!... Tai dabartiniam tau — gydytojui tinkama šviežina?!:...

— Aš kritikuojuos patsai save. Bet... ką padarysi?... Kur surasi tokį jau ideališką budą?

* * *

Dirbsiu, apie savo laimę nesvajodama....

— Tegul bus pagarbintas!...

— Ant amžių, Joniene! Iškur keliauji?

— Tai, panyte brangiausioji aš vis pas panytę su prašymais... Net man gėda... Jau nebeišdrįsusi bučiau teip dažnai landžiot su savo skundomis, tik kaimynės sako: „eik, eik: panelė tokia gera, nieko prašančio neatstumia“...

— Kas-gi yra, Jonien? pasakyk, ar vėl kokia nelaimė aplankė?

— Nelaimė, ar ne nelaimė, panelyt, nežinau, kaip ir besakyt. Vis mums su tuo vaiku toks rupestis, toks susikrimtimas!... Įsimušė sau galvon: mokytis ir mokytis... „Bobutyte, tėveliukai“, — prašo: leiskit tik mane mokytis! Aš kunigu busiu, aš jums viską atsimokėsiu.“ — Kai turėjom pernai šiek-tiek skatiko, buvom nuvežę biauliuosna. Vieną kliasą išėjo; sako, mokytojai labai gyrę... Bet ką padarysi!... šįmet nebegalime. Užvakar buvo mano duktė atvažiavusi; ji sako — nesirupink motut; kad negali, neleisk. Kalbėjomės, galvojome, — niekur liekamo skatiko nesugriebsi. Javai neužderėjo, parduot ne turim ko. O kad ką ir parduosi, tai šeimynai reikia algos mokėt, — negalim, sakom, ką padarysi?...

Naktį girdžiu, Kaziukas blaškosi, blaškosi: nemiega. Klausiu: kas tau yr, ko neužmiegi? — Nieko — sako: teip... negera... — Gal sergi? — klausiu. — Ne, sveikas esu...

Ir ką, panelyte, su juo padarysi?... Ant rytojaus žiuriu: — akys užtinusios nuo verksmo... Kad panytė matytum: vieni kauleliai ir skura beliko!...

— Neverk, Jonien, džiaugkis, kad tokį turi sunaitį... O su pinigais... nerinks devynios. Dabar aš neturiu daugiau, tik trisdešimts rublių. Imk... gal toliau, daugiau galėsiu duot... Vežkit berniuką gimnazijon...

— Panyte brangiausioji!.. ačiu, ačiu!... Šimteriopai Dievas panytei tegul užmoka, kad ašaras varguolių nušluostai... ačiu!...

Tuom-tarpu įbėgo sesuo su laišku.

— O mat!... ar ne manaip išėjo?... ar nesakėm męs su tėvu, kad teip bus!...

— Kas teip?...

Jonienė. Tai jau sudie, panyte brangiausioji; nekliudysiu panytėms šnekėt. Dėkui, dėkui ... Kada aš atsilygint galėsiu?...

— Sudie, Jonienė!... Kai reiks, ateik... nesidrovėk.

— Žiurėk, ką man draugė rašo! — Povylas vedė, šventadienį buvo jungtuvės.[1])

— Povylas?!...

— Teip, teip... tasai, dėl kurio tu visų žmonių išsižadėjai... kuriam norėdama įsiteikt, vaikus mokei, knygas dalijai, rašei... ir tt. Sakėm, kad vienam nėr ko visiškai pasišvęst — pames!... Teip ir išėjo. Nors kartą visus savo kvailumus iš galvos išsikratysi!...

— Neskriausk sesiul, manęs!... Sakai: įsiteikt norėjau! ... Ne!... To niekad nebuvo!... Ne dėlto dirbau, kad užmokesnį gaučiau... Ir darbo savo nemesiu niekad!...

— O vis-gi jo gaili? ... žiurėk, kaip išbalai ... rankos tau dreba ...

— O ką tu veiktum, kad tave šuo pagedęs įkąstų?!.....

— Aš? — Nesiduočiau teip vienam už nosies vadžioti!... Ne tas, — kitą išsirinkčiau...

— O mano meilė, tai ne meilė drugio prie žolyno, kurs perdien jų dvidešimts aplanko... Pamylėjau vieną, bet... savo jausmais pasistengsiu niekam neįkyrėt. Jeigu jis gali gyvent be manęs, galiu ir aš žengt prie gyvenimo idealo!... *V-tė.*

Korespondencijos.

Iš Šventėnų apygardos (Viln. gub.). Žmonių apšvietimas čia yra augštesnis, negu tokio prie dabartinių sąlygų galima tikėtis: *beveik visi moka skaityti*, žinoma, tik lietuviškai, nors šits skaitymas neina toliaus maldaknygių. Keletas ypatų išsirašinėja *„Gazeta Swiąteczna“*, arba *„Zorze“*. *Mokančių rašyti visai nedaug*, už tai atsiranda daug tokių, ką rašo spaudos raidėmis.[2])

Liaudinės mokyklos, užkrėstos biauria sumaskolinimo dvasia, niekam nėra vertos, bet žmonės visgi sako, „pramoksta rusiškai

[1]) Vinčius, šliubus.

[2]) Ar ne galima butų tokį laišką pamatyt? *Red.*

rašyti," bet užmiršta nabagai, juog jų vaikai pameta dažnai savo kalbą, savo tautystę.

Iš augštesnių mokyklų galima paminėti 4-ių kliasų Šventėnų mokyklą ir t. v. „popų mokyklą" (cerkvinę) prie Šventėnų stoties.

Iš pradžių žmonės nenorėjo leisti vaikų į Šventėnų cerkvinę mokyklą, nes tikėjimo dalykus ten išguldinėjo popas; bet vėliaus buvo prižadėta, kad vaikų katalikų popas nemokįs, ir žmonės drąsiai pradėjo leisti vaikus į cerkvinę mokyklą ir dabar juos *mokina popas katekizmų ir bažnytinių giedojimų* drauge su pravoslavų vaikais.

Čion yra apgarsinta apie kaimo mokintojus nauja tiesa,[1]) pagal kurią ukininkai gali pasisamdyti sau vaikų mokintoją - pravoslavą. Žmonės nenor šia valdžios geradėjyste naudotis, juo kad mokintojams paliepta mokinti vaikus tiktai maskoliškai, o ne lietuviškai.

Jeigu butų laikraštis žmonėms pasiskaityt, tai rastų didžiai daug (? Red.) skaitytojų, nes tokio skaitymo žmonės trokšta. Tiesa, dabar jie mėgsta vien dvasiško turinio skaitymus ir galima sakyti, juog šiandien visas dvasiškas žmonių judėjimas koncetruojasi vien tikėjimo klausimuose: visokios brolystos, juostos ir juostelės, yvairųs paveikslėliai su atlaidais ir be atlaidų užima daugiausiai žmonių protą.

Tautystės jausmai apsireiškia guodojime savo kalbos ir gynime savo bažnyčios. Ta meilė prie savo kalbos priveda neretai žmones tiesog prie peštynių, ką galima buvo regėti, paveizdan, Kaltinėnuose, kame lietuviai nenorėjo lenkams duoti bažnyčioj giedoti. „Keliaukit jųs sau Varšavon, — sakė jie — o čion musų žemė!" Tas neapkentimas lenkiškos kalbos da aiškiaus apsireiškė, kuomet kunigas laike jubilėjinių meldimų pasiulė žmonėms lenkiškas knygeles. „Kad butų lietuviškos, — atsiliepė žmonės — tai męs paimtume, o lenkiškų nenorime." Ir meldėsi be knygelių.

Savo tautystę kiti permanė budami kur svetur, nes štai vienas gerai maskoliškai mokantis, rugoja sekančiu budu ant padėjimo lietuviškos kalbos tėvynėje: „Petaburge kiekvienoj bažnyčioj lietuviškus pamokslus išgirsi ir visur lietuviškų kunigų rasi, tai kodėl čion nevalia mums reikalauti, ko mums reikia?"

Ekonomiškas žmonių padėjimas gana silpnas. Ukininkai turintiejie vieną žemės valaką (koloniją) skaitosi už labai turtingus, gyvenantis ant pusės valako nesiskaito da biednu, daugumas-gi tevaldo vos po $^1/_3$ arba $^1/_4$ dalį valako. Žemė visur išdalinta į siaurus rėžius, todėl sunku įvesti kokius nors pagerinimus uktverystėj; tik turtingesniejie ukininkai pradeda sėti dobilus ir įveda kur-ne-kur dauglaukinę gaspadorystę. Daugumas-gi išdirba žemę teip, kaip jų seneliai.

Kadan-gi žemės stokuoja, o ant vietos jokių uždarbių nėra, tai žmonės, daugiausiai vyrai, išvažinėja svetur ant uždarbių. Daugiausiai keliauja į Petrapilę. Iš Daugeliškio ir Tverečių parapijų yra įšėjusių į Petrapilę apie 800 žmonių,[2]) kurie daugiausiai tur užsiėmimą Putilovo pabrikoj.

Paskui eina į Rygą, kame darbuojasi daugiausia ant porcelenos pabrikos Kurniecovo, į Liepojų, kame darbuojasi prie statymo ovingės

---

[1]) Ar ne galima butų tokį apgarsinimą pamatyt? *Red.*
[2]) Šaltinis? Kokiame laike tiek išėjo? *Red.*

(porto). Daugelis išsikrausto iš tėvynės ant visados, bet kiti važiuoja tik ant vasaros; tokie važiuoja dažniausiai į gilumą Maskolijos prie statymo geležinkelių, kame užsiima žemės kasimu; prie statymo Siberijos kelio daugelis buvo ir iš musų pusės. Išeina daugiausiai jaunuoliai, drąsesniejie ir vikresniejie. Amerikan sulyginant mažai kas tekeliauna.

Dėlei teip plataus išsikraustymo, Lietuvoj vasarą darbininkų-bernaičių pasilieka mažai ir anie laike darbymetės jema po 1 rub. ant dienos prie samdytojo užlaikymo. Žmonės sukrapštinėja svetur šiek-tiek pinigų ir užsimoka savo mokesčius: per paskutinius trejus metus, neveizint ant blogų metų, priderančioji valdžiai skola nepasididino.

Įtekmė išeivystės ant žmonių buna yvairi: ant vienų gera, ant kitų bloga. Daugiausia kenčia čion lietuviška kalba, į kurią lieka įtraukta daugybė rusicizmų, kuriuos vartoja tuli net su pamėgimu, kaip antai: *postojannie, žalovanija, polučiju, tu dolžnas* ir tt. Daugelis pripranta prie maskoliškų raidžių ir rašinėja laiškus lietuviškiai tomis raidėmis.

Šiek-tiek didesnių pabrikų visai nėra; iš mažesnių paminėsime dvi degtinyčias (destilernes), vieną bravarą alaus, tarputyno dirbtuvę Lentupiuose ir vėžių krautuvę prie Šventėnų stoties, iškur tai gabena juos į užrubežį; antgalo mažą dirbtuvėlę Cypkino kapsulių iš želatinos. Tuom ir apsirubežiuoja viso šio krašto pramonė. Statant siaurkelį nuo Šventėnų į Panėvežį, prie stoties Šventėnų buvo gana didelė mekaniška dirbtuvė, kame dirbo apie 300 darbininkų; dabar-gi ten tedirba vos tik apie 30 žmonių.

Prėkystė ir amatai veik vienų žydų rankose; terp jų rasi pirkėjus miškų, vaisių, javų, žąsų ir teip krautuvninkų. Vos tik keletas katalikiškų krautuvių tėra miesteliuose ir tos pačios gana menkos. Iš amatninkų galima rasti keletą dailydžių, mažiaus jau kalvių, siuvėjų kurpių ir drapanų.

Skolinančiai-taupinomų yždų čion nėra, o jos butų didžiai reikalingos; prisiėjus reikalui žmonės skolinasi iš privatiškų rankų ir moka po 18 % palukanų, o kartais daugiau.

Priminus apie reikalingumą tokių yždų, negaliu nepasakyti, juog lygiu budu reikalingos butų čion suteikimui žinių kantoros, kame žmonės galėtų patirti, kur ir kame darbininkas reikalingas. Dabar-gi, nėsant tokioms kantoroms, žmonės iškeliauja teip sau akių plotu ir, nesuradę svetur darbo, grįžta namon be pinigų. Teip atsitiko su keleta šeiminų, iškeliavusių į Siberiją. Per paskutinius trejus metus iš Daugeliškio vien valščiaus iškeliavę ten buvo 300 šeimynų; daugelis turėjo sugrįžti, žemės ten negavę. Namon sugrįžę, čion nieko neberado, apart amžinos biednystės. *B-e.*

Iš Odesos rašo[1]) į Peterburgą: „G. T.! Ačiu Tamistai už programas. Tarp vietinių lietuvių jos padarė gana gilų įspudį: mažai kas žinojo, kad kur-ten yra lietuviški spektakliai. Lašai akmenis skaldo — nors-kiek ir tas prisidėjo prie sužadinimo čiabuvių. Per Visus Š. atsilankė čion vyskupas, apturėjo nuo lietuvių prašymą[2]),

[1]) laiškas rašytas 8. XII. 01.
[2]) pasirašiusių — 189. Išviso Odessoj yra apie 3000 lietuvių.

kad butų paskirtas čia lietuvis kunigas. Prižadėjo išpildyt. Galima tikėtis gerų pasekmių, juo kad vietinis klebonas (vokietys) yra tam dalykui prielankus. Dabar ruošiamės apie draugystę. Ypatų geidžiančių pristot pusėtinai. Rengiamės priimt įstatus Peterburgo savitarpinės pag. dr. su mažom atmainom ir dapildymais — prašau priduoti koplačiausias žinias ir rodas, kaip elgtis . . . . . Šį metą įstatus atsiųsiu jums kritikuot" . . . . . *D—la.*

Peterburgas. 23 rugsėjį p. m. buvo Petrapilėje dramatiškas vakaras „Lietuvių Savitarpinės pagelbos draugystės". Lošė komedijėlę *„Žilė galvon — velnias uodegon"*. Toliaus buvo deklamacijos. Labai patiko žmonėms, deklamacija: *„Mauša ir Icke"* ir *„Judkė Mendelis felčeris"*, kuriuos puikiai išpildė p. Zauka. Be to gerą įspudį padarė deklamacija *„Anykščių šilelio"*. Pati-gi komedija, nors menko turinio, vienok paliko išpildyta pusėtinai. Žmonių buvo daug. Visi liko užganėdinti.

Vienas daiktas yra neperlabai gerai — bilietai brangųs. Nekurie iš Lietuvių davė užmanymą nupigintį bilietus iki pusrublio, bet daugumas „aristokratų" atmetė tą užmanymą, motyvuodami jį tuom, kad padarius tokius pigius (!) bilietus, susieisę visi „praščiokai" ir . . . ir gėda busianti jiems, t. y. aristokratams. *Vonseckio Tarnas.*

Peterburgas. 4 d. lapkričio lietuvių labdariškoji draugystė su pagelba studentų sutaisė koncertą ant liet. studentų naudos. Bilietai buvo brangųs — nuo 1 r. 20 k. iki 7 r. 70 k. Lenkų, gudų ir kt. susirinko gana daug, bet lietuvių — mažai. Mat studentų pirmutinis siekis — surinkt pinigus. Teisybė ir surinko apie 500—600 rub. Choras dalyvavęs per koncertą ir-gi buvo susidedąs pusiau iš lietuvių ir lenkų. Vis tankiaus girdisi nuomonė „kad męs, lietuviai, dabar da be lenkų negalime apsieit". Bet kam-gi mums šiandien stengtis susilygint su lenkais? Kam į vietą 500 lietuvių, jieškot 100 lenkų aristokratų. Ak studentai butų galėję išnešiot bilietus ir lietuviams, tik, žinoma, pigesnius; butų buvę daugiaus darbo, bet daugiaus ir naudos! Ir pinigų butų buvę tiek-pat surinkta, ir lietuviai da kartą butų pažadinti, sujudinti ir apturėję dorišką naudą, žinoma, tik nuo lietuviško koncerto. *Rag.*

— Peterburgo draugystės skundžiasi ant savo vientaučių, kad jie nenorį lankyti lietuviškų spektaklių; dėlto lai bus leista ir vientaučiams pasiskųsti ant p. p. „sutaisytojų spektaklių".

Jeigu draugystės į vietą 2 ar 3 su viršum šimtų rub., kaip kad pirmiaus uždirbdavo, dabar uždirba vos 30—50 rub., kaip parodė pereito rudens spektakliai, tai išpuola joms kaltyti greičiaus save, ne kaip vientaučius ir publiką. Pirmiausia reikia užtėmyt, kad draugystės kelia vis augštyn ir augštyn prekę bilietų. Seniaus galima buvo gauti bil. už 50 k. visai lengvai, o dabar ir už rublį labai sunku gauti. O vėl, ar-gi draugystės gali manyt, kad mus visai neapeina tas dalykas, kaip surinkti pinigai tampa suvartojami? Jeigu į vietą 400—500 rub. sutaisytojai spektaklių išleistų bent 200—300, tai galėtų ir prekę bilietų sumažint ir deficito neturėt, o skaitlius susirenkančių svečių žymiai pasididintų. Pagaliaus, ką-gi jau teip akyvo ant tų spektaklių mums parodo? Ar galima pavadinti akyva komediją *„Dėdė atvažiavo"*, kurią per vienus metus jau keturis kartus statė, arba komed. *„Žilė galvon, velnias vuodegon!"* *Penki Balsai.*

— 27 gruodžio 1901 m. *Peterburgo Lietuvių Labdaringa Draugystė* kėlė lietuvišką vakarą su perstatymu komedijos „*Ant keršto*". Žmonių susirinko visiškai mažai. Bus deficitas apie 50 rub.

Lietuviškai kalbant tarp žmonių nebuvo girdėt. Labdariai pirmą vakarą apsiėjo be lenkiško dirigavimo; teipgi pirmą kartą girdėjau ant labdarių vakaro lietuviškas deklamacijas. Matyt labdariai pradeda dirbti kitoj dvasioj, bet to žmonės, matyt, nežinojo ir labai mažai jų susirinko ant vakaro. Dieve padėk labdariam, gal ir jų vakarus ims žmonės lankyti, kaip lanko ligšiol vakarus susišelpiamosios draugystės.

— 30 gruodžio 1901 m. St. Peterburgo *Lietuvių Sušelpiamoji Draugystė* kėlė lietuvišką vakarą su perstatymu komedijos viename akte „Geriaus vėliaus, negu niekad" (pagal lenkišką sutaisė K. Buga ir M. Pallionis) ir skaitymu deklamacijų. Žmonių susirinko labai daug. Kalbėjo mažne visi lietuviškai; retai, retai kur išgirsdavai kalbant lenkiškai ir gudiškai. *Nauja Spėka.*

Londonas. Nr. 8-am „Varpo" 1901 m. savo korespondencijoj „iš Londono" aš pranešiau apie tai, kokiu budu anglai išvijo nekuriuos musų tautiečius iš Transvaliaus republikos ir kaip juosius pargabeno į Angliją.

Kadangi tuosyk, kada apie tai rašiau, Kommisija (*„South African Compensation Commission"*) dar savo tyrinėjimų apie „priežastis išvijimo svetimtaučių" iš Pietinės Afrikos nebuvo užbaigusi, tai sunku buvo numanyti, kuo tas tyrinėjimas galėtų užsibaigti. Pirm dviejų mėnesių komisija savo tyrinėjimus užbaigė, bet atliko savo užduotį diplomatišku budu: išmokėjo ne reikalavusiems atlyginimo už skriaudas, bet jųjų reprezentantams, ir tai — tik 10 % tos sumos, kuri buvo pasiulyta reprezentantų nuo pusės nukentėjusiųjų. — Maskolijos valdiniams, kurių skaitlius buvo 28, nuspręsta išmokėti 4100 svarų sterlingų, reikalavo-gi apie 10 000 sv. Maskolijos reprezentantu buvo tulas Goldberg žydas, bičiulis maskoliškojo konsulo barono Ungarn-Sternberg'o. Bet kada komisija savo reikalą atliko ir tam tikriems viešpatysčių reprezentantams persiuntė pinigus padalinimui tarp nukentėjusiųjų, tai išnaujo įvyko sunkenybės. Kitos viešpatystės, nors darė savo valdiniams sunkenybes, bet vis-gi kas kam prigulėjo jau seniai išmokėjo, vienok iš Maskolijos rankų dar nė viens nė peno negavo.[1])

Musų tautiečiai kreipėsi iš sykio prie savo reprezentanto Goldberg'o, bet tas teisinosi, juog jis apie pinigus nieko nežinąs ir siuntė savo klijentus pas konsulą. Tas-gi iš savo pusės vėl teisinosi, nieko nežinąs ir, melavo, juog pinigai esą persiųsti į Petrapilę į Ministeriją Užrubežinių Dalykų, kuri duosenti savo nusprendimą apie tai, kiek kam turėsęs atmokėti.

Nėra dyvo, kad mus tautiečiai, tai išgirdę, labai nusiminė, nes nė viens iš nukentėjusiųjų, kurie čia apsistojo, neturi pašparto . . . .

— 13 d. sausio maskoliškasis konsulas Londone Ungarn-Sternberg atlygino nukentėjusiems per netikėtą išvijimą iš Pietinės Afrikos lietuviams jųjų skriaudas. Vieni gavo po 150 sv. sterl., kiti-gi po mažiau. Tik viens p. J. Markevyčia nieko dar negavo, bet yra viltis, kad ir tam šiek-tiek duos.

[1]) Žinia nuo 8. I. 02.

P. M. išgirdęs nuo savo draugų, kad konsulas atlygina skriaudas, atsidrąsinęs nuėjo pas konsulą jojo paklaust, „ar kartais nesugrįžo iš Ministerijos jo prašymas“, kurį jis buvo nusiuntęs per konsulo rankas.

Konsulas priėmė p. M. šaltai ir, tik atskaitęs geroką porciją notacijų už nusiskundimą, pradėjo šnekėt apie reikalą. Atsakymas ant „skundo“ jau atėjęs, bet labai jisai abejojąs, ar tik p. M. nemeluojąs, kad buvo buvęs Afrikoj ir tapęs iš ten išvytas? p. M. pertikrinimui konsulo parodė savo pasą, išduotą jam „Anglijos Kariumenės Valdžios“ po užėmimo Johannesburgo; bet konsulas, jieškodamas priekabių ir tuom neužsiganėdino: reikalavo, kad p. M. jamjam perrokuotų visus daiktus, kuriuos paliko Johannesburge. Kada p. Markevyčia ir tai padarė, tai konsulas nežinodamas, kaip nuo jo atsikratyti, pasakė, kad apie viską turįs pranešti į Ministeriją ir, už 8—9 dienų busęs atsakymas, tai gal, girdi, ir bus kokia „dovanėlė“.

Taigi, čia vėl paveikslas, kad valdžiai ir jos tarnams nereikia apsileisti ir laukti jų susimylėjimo, bet, nepaisant ant visokių jų gąsdinimų, reikalaut savo tiesų. *Augštaitis.*

Paryžius. Teip vadinamoj „Lietuviškoj Draugystėj Želmuo“ viešpatauja nesusipratimai, vaidai, anarchija . . . . 4 d. lapkričio ant susirinkimo tapo sutarta išplėšti iš susirinkimų knygos protokolą nuo 8 d. liepos p. m., nežiurint ant protesto dviejų lietuvių. (p. J. P. ir p. M. P.) Sekretorius p. M. P. atsisakė nuo sekretorystės, o į jo vietą tapo išrinktas p. Ž. Į sąnarius tapo priimti keli lenkai. *M. P.*

— Ant susirinkimo 16 d. gruodžio p. m. „Liet. D-tė Želmuo“ perleido visą vakarą besvarstinėdama klausimą apie vedimą kovos prieš mus sąnarį Daumantą, kuris išdrįso perkratyti mus draugystės darbus ir užmesti jai tulas ydas. Tapo išrinkta komisija parašymui replikos. Prie komisijos stengėsi pritraukt ir lietuvius kad jų vardu pridengti nepagirtinus veikalus *lietuviškosios* draugystės. Bet geresniejie lietuviai nuo to atsisakė, tik viens p. Ž. karštai rėmė draugystės užmanymą ir apsėmė ginti draugystės „garbę“. Jis da-gi stengėsi perkalbėti kitus lietuvius ir prašė bent pasirašyti po protestu. Į komisiją tapo išrinktas teipgi lenkas Dr. G—i. Akyva žinoti kokį protestą pakels komisija, nes p. Daumanto užmėtinėjimai yra paremti ant pačios draugystės protokolų.

Prie pabaigos p. G—ė padarė tokį užmanymą: „draugystės sąnariai, kurie mus laiko už polionizatorius gali prasišalint iš draugystės ir įsikurti naują draugystę, o męs *lenkai-lietuviai* pasiliksime draugystėje ir pažiurėsime, kas daugiau gero padarys. P. G—ė da-gi nurodė tuos sąnarius, kurie turėtų iš draugystės prasišalinti; tokiais sąnariais yra: Daumantas, Pajaujis, J. P. ir A. Tokį užmanymą išgirdęs vienas iš lietuvių prašė tą dalyką išrišti keliu balsavimo. Vienas iš sąnarių p. G—i (jaunasis) pakėlė protestą, sakydamas, kad jeigu lietuviai turi but išmesti iš draugystės, tai ir jis tokioje draugystėje nepasilieksęs. Užmanymas tapo atidėtas ant kito sykio. *J—as.*

— Ant susirinkimo lenkų draugystės *„Młode Polskie Kolo“* pabaigoj 1901 m. vienas lenkų patriotas p. D. tarp kitko teip atsi-

liepė: „jeigu kas iš rusinų arba lietuvių svajotų apie neprigulmystę savo šalies, tai męs lenkai turime ir privalome *(powinniśmy)* stoti priešais juos ir apsirinkti kelią prievartos *(wystąpić przeciw nich siłą)*. Tokioj-jau dvasioj kalbėjo ir p. N.

Kokiu budu lenkų patriotai išpildys tą savo „priderystę“ sunku žinoti. Priderystė yra sunki prie šios gadynės politiškų sąlygų ir, rodos, jie negalės apseiti be pagelbos maskolių valdžios, turinčios savo rankose spėką fizišką ir galinčios „wystąpić siłą“ . . . *Vytis.*

Iš Amerikos. „*Susivienyjimas Lietuvių Amerikoje*“, nusikratęs kunigišką jungą, bujoja. 31 d. gruodžio, kaip rašo „Vienybė Liet.“ Nr. 52, jis turėjo 42 kuopas su 1150 sąnarių. Išde turėjo 1024 dolerius. Kiek prisirašė naujų sąnarių prie „Rymo-katalikų Susivienyjimo,“ negali patirti, nes apie tai nė negarsinama.

Amerikos lietuviai karštai imasi už tautiškų darbų, daugiausai iš pinigiškos pusės. Pirmą vietą užima T. M. D., kuri ramiai dirba savo svarbų darbų, išleisdama moksliškas knygeles, visiems tinkamas, ne partijiškas, ir po 2000 knygelių siunčia Lietuvon išdalinti beturčiams. Toliaus tai aukos ant svarbiausių tuom-tarpu reikalų: ant paminklo Dr. V. Kudirkai, kankintiniams, ant parodos, tai šeip užsitarnavusiems tautos darbininkams, kaip antai, nelaimingam Vištaliui; dabar imasi už sutvėrimo tam tikros draugystės, kurios mieriu bus šelpimas einančių į augštesnius mokslus. Šis paskutinis mieris visur atranda sąjausmą. Dėlto vien mierio susitvėrė Chicagoje („Lietuva“ Nr. 52) ir draugystė, prie kurios iš sykio prisirašė 21 sąnarys ir sudėjo ant pradžios 16 dol. Tam reikalui yra teipgi sudėta keliolika dolerių „T. M. D.“ išde.

13 d. rugsėjo nustojo gyvavęs naujai gimęs laikraštis „Lietuvis“, kurį išleido A. A. Jocis. Visu labu išėjo vos 25 num. Spaustuvės palaikus ir banką valdžia pardavė už 225 dol.

Lietuviškoje bažnyčioje Philadelphijoj *3 d. lapkričio 1901 m.* parapijonai tapo kun. Kaminsko užkviestos policijos teip sukulti, kad tulus reikėjo iš bažnyčios vežti į ligonbučius; bažnyčioje pasipylė balos kraujo, langai išdaužyti, net kryžius sulaužytas. Jau antri metai kaip Philadelphijos parapijonai gina savo bažnyčią nuo pražuvimo, kurią Kaulakis užsimanė padovanoti arcivyskupui, kaip tai yra padarę visi kiti lietuviški kunigai. Nuskriaustiems ir sužeistiems Philadelphijos prijaučia beveik visi lietuviai ir protestuoja priešais tokius kun. Kaminsko darbus. *Amerikietis.*

— „*Susivienyjimo*“ charakteristikai ne pro šalį bus apgarsinus šitą laišką, rašytą naujai išrinkto prezidento į savo draugą Lietuvon. Perrašau čia tą laišką žodis į žodį, tiktai jo rašybą perkeisdamas:

„Bėda man nevertam tarnui, apkrovė mane šįmet daugybėmis procių, idant darbuočiaus dėl labo Lietuvystės visoj Amerikoj ir kitose šalyse esančių brolių musų. Žinai brolau, kad visos Amerikos lietuviai yra susivieniję, o kunigai visados buvo viršininkais viso susivienijimo. Ir tokiu budu daugybė šliuptarnių — valnamanių įsiskverbė į musų brangų susivienijimą (valnamanių tikėjimas yra: kad nėra Dievo ir žmogus dušios neturi), rėkdami, kad bažnyčias išgriauti, o kunigus išpiauti, ir kad kunigai daugiaus nebutų jokiais viršininkais susivienijimo. Tokiu budu ant susirinkimo delegatų iš visų dalių Amerikos buvo 150 žmonių, ir į kokie 15 kunigų. Turėjom nutarimus tokius: kad musų susivienijimas turi buti *grynai Rymiškas-katalikiskas*, o visus bedievius išmesti iš susivienijimo, ir kad iš civilnų žmonių aprinkti viršininkus, tai yra prezidentą, viceprezidentą, sekretorių, kasierių, du

globėju kasos, ir iš septynių — kriminališką sudą, ir vieną kunigą už dvasišką vadovą arba už cenzorių. Tai šįmet visi delegatai ir visa kunigija vienbalsiai mane aprinko prezidentu. Spyriaus ir visomis sylomis nenorėjau to priimti, bet mano visi spyrimos nieko nepamačijo. O dabar likuos prezidentu, tai iš visų dalių laiškai kasdieną plaukia, ir kožnam reikia atsakyti: vienus pamokinti, kitus sudrausti, kitus pabausti, kitiems rodą duoti, ir terp tiek tukstančių užlaikyti tvarką. O labiausiai su bedieviais reikia kariauti ir provotis. Bedieviai norėjo nuog musų paveržti susivienijimo visą turtą, bet dar iki šiam laikui pasiliko visur pergalėti ir užgėdinti; o musų mieste mudu su kunigu pasistorojom, padarėm rodą su miesto viršininkais, tai visus bedievių viršininkus susodino į festungą; potam mumis ir miesto viršininkus apskundė į sudą, bet ir tenai męs juos laimingai pergalėjom, ir dabar Pittstonas apsičystijo nuo šliuptarnių. Ačiu Augščiausiam Sutvertojui, tai viskas dėjos su jo pamačia galingiausia. *Andrius Vincas Tepliušis.*" *P. A.*

Iš Prusų Lietuvos. Pereitą pavasarį Prusų lietuviai padavė prašymą su daugeliu tukstančių parašų kulturos ministeriui Studt'ui. Jie maldavo, kad lietuviškose pradedamose mokyklose mokintų tikėjimo dalykų pirma lietuviškai, o paskui, jau mokant lietuviškai, pamokintų vokiškai.

Ant to prašymo Studt'as 10. X. 01 davė tokį atsakymą, patalpintą Nr. 91 „Naujos Lietuviškos Ceitungos" p. m.:

„Atsikartotiniejie Peržiurėjimai anû Szuiliû vis isz Naujo iszrode, kad už Pamokinimą lietuviszkujû Kudikiû Vierôs Dalykûse pritinkanczey naudingu Budu rupinta ir jû dvasiszkay-doriszkasis Apszvietimas, kurio didyjį Svarbumą asz su po Peticijono Pasirasziuseiseis pilnay pripažįstu, neįkenkiamas. Todėl niera Priežastiês, dabarnykszczius Pamokinimo Įtaisymus pertaisyti."

Ne teip butų pažiurėjęs ant šito dalyko pirmtakunas Studt'o Bosse. „Bosse — toliau rašo „N. L. C." — pats pribudamas, gavo . . . persiliudyt, kad Szimtai musû Lietuvoj ėsanczųjû Mokįtojû lietuviszkay nemok, lygey kaip Tukstanczei lietuviszkû Szuilokû vokiszkay nemok . . . Isz to Priežasties jis už Padauginimą lietuviszkujû Mokįtojû rupino ir pirmjaus nerimo, ikikol Klaipėdoj' Prėparandija įtaisyta tape Lietuvininkû Sunams, Mokįtojû Urėdui pasiszvęsti norintiems."

„Bet kadangi Ministerei prie musû labay greit keiczias, . . . o ir mums negalima kožnam Ministeriui Peticijonus siusti, ney nû kožno Ministerio reikaliaut, kad į Lietuvą parkeliavęs vislab personiszkay mėgintu, tay musû szventa Pareiga savo pacziû Vietininkus, lietuviszkus Deputiertus, į Karalystês Saimą nusiusti, kurie visuczês Valdzei parodyt galėtu, kaip su Lietuvininkas desties, . . . kurie ten Saime pasakyti dresa, kad Lietuvoj' Vyskupą turėjom, kurs Bažnyczioj sakyt pasidryso: *„Pons Dievs neiszmano lietuviszkay!"* . . . kurie Ponui Ministeriui papasakoti gal, mus Mokįtojį turėjusius, kursai musû vaikus sakyt mokino: *„Lietuvininkai yra Pagonys!"* . . . kurie Valdžią ant to paakint iszmano, . . . kaip baugey greitu Budu Zocialdemokratai akarots musû Lietuvoj daugsinas."

„Kas todėl tikras Lietuvininks, kas savo Dievą, savo Vaikus ir Draugžmones myl, kas musû aukszcziausę dvasiszką Vyriausybę ant visai Tėviszkei grumstancziosês Priegadôs paakinti nor, kas Troną bey Altorių iszlaikyti geidzia, tas . . . tur su visa Syla už Iszskyrimą Ponû Saunaus bey Macziulio įstoti . . . Jey musû Graudenimai be Atbojimo pasiliks, . . . Altorei bey Tronai grius, nės raudonoji Macis, kurios taip labay bijo — Zocijaldemokratija — ne Kraujo Sriovėse nuskandinta, bet tikt dvasiszkûju Kardu nuveikiama."

Ar ne reikalinga mums „etnographiška" draugystė?

Kada 1883 m. pasirodė „Aušra", tuomet sunku dar buvo tikėtis, jog atgyjimas musų apmirusios tautos pradės teip sparčiai paakiui eiti ir kad 18 metų praėjus atsiras reikalas kalbėt apie įsteigimą ypatingos draugystės, apie kurią čion taps rašoma. Rods dar 1882 m.[1]) neužmirštinasis Dr. J. Sauerwein'as, lygei kaip ir rašantis šituos žodžius

[1]) Slg. „Lietuv. Ceitunga" 1882 Nr. 12 ir sek., ir „Aušra" 1883 Nr. 4.

buvo užmanę įsteigt „Lietuv. Mokslo Draugystę“ ir jai statutus sutaisė, iš kurių vėliaus „Birutė“ pasinaudojo, bet pati to vardo draugystė tik dar vėliaus Amerikoje įvykdinta tapo, ale neilgai pragyvenus, ir ta išnyko. Laikui bėgant, atsirandant ir musų tautoje vis daugiaus dvasiškų pajiegų, rodos tad' vėl mums reikėtų užsiimtie dabartės realizacija panašios „mokslo“ draugystės, kuri, kaip patsai gyvenimas rodo, labai butų mums reikalinga ir, rasi, su laiku galėtų didę atgabent naudą lietuviams.

Viena iš seniausių ant žemės kulturiškų tautų, žalia atauga didžiausios senovėje trakų tautos, lietuviai, rods, ne iš savo pačios kaltės toli atsiliko užpakalyje kitų Europos tautų, už musiškią kurkas jaunesnių kulturoje. Nekalbant apie šiosdieninį apšvietimą, kuriuomi męs su kitais susilygint negalime, męs neesam beveik nieko atlikę, idant galima butų mums patiems susipažint su savo tauta ir su tais ryšiais, kurie mus su senovės trakais, getais, prygais ir kitomis, pietų krašte gyvenusiomis, musų gentėmis vienija. Išskyrus surinktas jau dainas, kuriose daug paminėjimų likę apie gyvenimą lietuvių pietų žemėse, męs dar suvis neesame apsipažinę su musų pasakomis, teipo-gi didei svarbiomis tiems, ką nori susipažinti su musų senaja mytologija, budu bei daba, neturime surinkę nė musų, iš giliausios senovės paeinančių, personiškų bei geographiškų vardų ir neesam juos sulyginę su trakiškaisais ir tt. Todėlei, man rodos, mums reikėtų įsteigtie tokią draugystę, kuri tikėjimo musų laiko lietuvių neužkliudydama ir ant tyrai moksliško pamato stovėdama, užsiiminėtų rinkimu visų tų lietuviško gyvenimo liekanų, kurios mums, kaip ir kitoms tautoms, pašelpą suteikt galėtų pažintie norint lietuvius.

Čion prigulėtų:

1. tardymas kalbos ir jos dialektų;
2. rinkimas dainų ir jų melodijų;
3. rinkimas pasakų yvairiausio turinio vietinėse tarmėse;
4. rinkimas senoviškos „žinystės“ liekanų, burtų, „niektikėjimų“, apžadėjimų, tautiškos vaistininkystės ir tt.;
5. aprašymas „krikštynų“, svodbų, šermenų, laidojimo budo ir visų kitų gyvenimo apeigų;
6. aprašymas apeigų, švenčių yvairiausiose metų dienose, „padažanų dienų“, ir tt.
7. aprašymas yvairiausių žaidynių, šokių, puotų ir tt.
8. rinkimas vardų ir pravardžių žmonių bei geographiškų vardų (upių, kalnų, apgyventų vietų ir tt.);
9. aprašymas bei apipiešimas lietuviško namo, ukininkystės padarų, muzikališkų instrumentų ir tt.;
10. rinkimas bei aprašinėjimas senoviško bei šiolaikinio drabužio, moterų parėdo ir tt.;
11. rinkimas visokių lietuviškų išdarbių, padarų tautiškamjam muzėjui;
12. rinkimas rankraščių bei knygų apie Lietuvą.

Kaip iš šitos — rods labai plačios ir iš pradžių, rasi, sunkiai išpildomos — programmos matoma, naujoji draugystė užsiimtie turėtų; a) tardymu dvasiškos bei medegiškos Lietuvių kulturos; b) išleidinėjimu ypatingo organo talpinimui surinktos raštiškos medegos ir c) pri-

rengimu su laiku etnographiško muzėjaus bei tautiškos bibliotekos. Draugystę pramint galima butu: *„Lietuvių Tauta“*, ar kokiu kitu vardu.

Paduodamas — su pritarimu tulų draugų — šitą užmanymą lietuviškai visumenei, prašyčiau visų musų intelligentų bei kitų tvirtų tėvynainių, kurie norėtų dalyvautie įsteigime tokios Draugystės, idant jie teiktųsi duotie man žinią, ant žemiaus paduoto adreso, apie savo pritarimą su reikalingais patėmijimais viename - kitame dalyke, su pertaisymais ar perkeitimais paduotosios programmos ir tt.

Pritarėjams skaitlingai atsišaukus, rašantis šituos žodžios pasirupįs, pagal balsų bei propozicijų daugumą, pritinkančius statutus draugystei sustatytie ir kuoveikiausiai per laikraščius apgarsintie. — Taigi į darbą, lietuviai! . . .

Visi lietuviški laikraščiai prašomi yra šitą atsišaukimą atkartotie.

D-r. J. Basanavičius. à Varna, Bulgarie.

Peržvalga raštų.

Trumpi šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo jų apsiginti. Parašė D-ras V. A. Tilžėje, 1901. in 8⁰ pp. 39.

Pagal visą-ką numanu, kad ta knygelytė parašyta nemokintiems žmonėms pasipažinti su viršui paminėtais dalykais. Bet klausiu daktaro V. A., ar jis ištikrųjų mislija, kad jo nemokinti skaitytojai supras, ką jis rašo. Štai, kokias vietas toj knygutėj radau: „*Normališkas* vidurių skystimas“ (p. 8); „Įkurimas *policejinės sanitarinės* priežiuros“ (p. 26); „koštuvai Chamberlando ir Berkfeldo“ geriausi esą. „Paaiškinti jums apie sudėjimą šių koštuvų aš čia nemanau, nes nekurie iš Jusų turbut yra jau juos matę“ (p. 34). Man rodos, kad toksai paaiškinimas visai ne prošalį butų buvęs, nes turbut mažai kas juos iš Lietuvių matė. Ant psl. 37 yra roda plautis rankas sublimatu (1 : 100)[1]) arba karboline rugščia (2—5 : 100).

Tie ženklai paprastam Lietuvos skaitytojui turbut tokią-pat turės vertę, kaip ir nesuprantamos žydiškos litaros.

Ant psl. 37 žemiau vėl skaitome: „idant *dezinfekcija* tikrai butų atsakanti, reikia kad ji butų padaryta ypata[2]) *specijališkai* užsijimančia tuom.“ Čia vėl palikti nevartojami šnekamoj kalboj žodžiai be paaiškinimų. Ant paskutinio puslapio radau: „*laboratorijos triusai*“ — ir-gi be paaiškinimų.

Da reikia pridėti, kad kalba tos knygutės sunki, dažnai ne lietuviškos konstrukcijos randasi. Per tai da sunkiaus darosi suprasti, ką nori pasakyti rašėjas. Kaip-kur net ir apsipratusiam su mus rašoma kalba nelengva išpainioti rašytojo žodžiai.

Toliaus turiu pasakyti, kad ne visur rašytojo mokslas sutinka su medicinos mokslu.

Štai, rašydamas apie „kruopus“ (lotyniškai: *Laryngo-tracheitis membran.)*, Dr. V. A. rodija šioj ligoj tiktai rupintis ligoniui nieko

---

[1]) Turbut čia paklydimas: turėtų buti 1 : 1000. *L.*

[2]) Aiški gramatiška klaida, reikėtų — ypatos. Abelnai gramatiškų klaidų ir klaidelių šioj knygutėj apščiai yra. *L.*

nekenkti, nes daktarai šioj ligoj esą retai pagelbsti. Tai neteisybė — įleidimas po skura *antidifteritinių* syvų šioj ligoj dažnai gyvastį išgelbsti. Taigi šioj ligoj kuogreičiausiai reikia prie daktaro kreiptis.

Pasak rašytojo, Anglijoj čiepijimas vaikų — priverstinas daiktas (p. 15). Čia turbut reikėjo pasakyt — Vokietijoj, nes Anglijoj tokios prievartos nėr. Vidurių šiltinėje *(Typhus abdominalis)*, rašytojas sako ant 21 pusl.: „jeigu į dešimtą-dvyliktą dieną ligonis neina geryn, tai jis arba numiršta vienolikėje ar keturiolikėje dienoje, arba serga dar kokias tris sanvaites arba ilgiaus.“ Iškur tai pasėmė rašėjas? Visi žino, net daugumas ir ne daktarų, kad šiltinėj ligonis gali neiti geryn ir 16 dienų, o paskui pasitaisyti greičiau, kaip į 3 sanvaites; teipos-gi ir numirti galima ne tik vienolikėje ar keturiolikėje dienoje ligos, bet ir kiekvienoje paskesnėje dienoje ligos.

Apskritai imant, šita knygutė daktarui V. A. nepasisekė.

Reikėtų musų rašėjams, kurie nori per savo knygutes šviesti tamsesnius brolius, prieš išleisiant kokią-nors knygelę, gerai apsvarstyti, ar verta ar ne tas darbelis leisti į svietą. Nereikia perdaug skubintis, kad paskui nebutų gailesčio, jog *perdidi tempus et pecuniam.* *L.*

Musų jaunuomenė.

Mą teko vieną kartą pasipažint važiuojant trukiu su vienu intiligentu iš Kauno rėdybos. Jis mą daug pasakojo apie judėjimą lietuvių-kaimiečių Kauno rėdybos ir apie darbavimąsi jų intiligentų. Iš sulyginimo lietuvių kauniečių ir suvalkiečių aš nusprendžiau, kad kaimiečiai Suvalkų rėdybos daugiau yra išsilavinę, daugiau skaito, ne kaip kaimiečiai Kauno rėdybos. Tiesa, Suvalkų kaimiečiai daug skaito ir darbuojasi ant tautiškos dirvos; jie agituoja ir platina tarp savo pažįstamų ir draugų knygas, laikraščius ir diena iš dienos vaisiai jų darbų auga, teip kad ateityje męs iš to gal turėsim nemažą naudą. Kaimiečiai darbuojasi kiek galėdami, net malonu pažiurėt. Bet ką veikia mus intiligentai? (Čia aš nekalbu apie kauniečius.) Ar jie padeda mus kaimiečiams darbuotis? Atsakymo ant to nėra; pas mus dabar nėra inteligentų, gal kada ir buvo, bet dabar jau išnyko. Rodos, ukininkai neperstoja leidę savo vaikus į mokslą, bet nežinia kur jie dingsta — jų visas mokslas nueina ant šuns vuodegos . . .

Mat vienus da nesubrendusius tėvai išveža į seminariją, iškur išėję neskaito sau už pareigą platinti šviesą terp savo tautiečių. Kiti pabaigę mokslus, išvažiuoja į tolymas šalis gudų viešpatystės, kur tik mislija prisipilt sau kišenius auksu ir gyvent „poniškai“. Vydami skatiką, išsižada savo geradėjų, kurie padėjo eit į mokslą, savo tėvų ir savo motinėlės — Lietuvos. Žinoma, toki ir užmiršta vargingą padėjimą savo tėvynės. Bet nekurie užmes mą, kad nevisi čia gal turėt duonos. Na ar Lietuva tokia neturtinga? Dėlko ji išteko duonos juos užaugint ir išmaitint lyg baigimui mokslo? Dėlko gudai ir lenkai atėję į Lietuvą randa duoną, o lietuviai jos neranda? Mažu čia ir negalima but sukraut tokius turtus, kaip Gudijoj, bet, ačiu Dievui, iš bado mus krašte nieks nemiršta. Dėlko gudai nesibijo bado ir atėję į mus kraštą platina

savo rusifikaciją? Štai Vilkaviškyj ir kitur reikalaujamas lietuvis daktaras, o kodėl nieks nepasiskubina — laukia kad ateitų koks kacapas? Jau jų ir teip yra daugybės atėję į mus kraštą.

Da yra trečia eilė lietuvių inteligentų — studentai. Kaip garsiai skamba tas žodis „studentas“! Kokia gal but laimė tam jaunikaičiui, kuris nešioja tą „mėlyną“ kepurę! Pertai ir suvalkiečiai - studentai gėrisi ir augščiuojasi savo kepure. Jie tik kraipydami galvas iš augšto žiuri ant dirbančių ir nemislija jiems padėt. Ir lyg galima nuo jų reikalaut pagelbos tautiečiams: jie negali, netur laiko ir juos kitokios priežastys kliudo.

Štai vienas, įsimylėjęs iki gilumai jautrios širdelės, apsikabinęs savo mylimąją, paskendęs laimėje leidžia savo margas dieneles, užmiršdamas viską ant svieto; jis tik džiaugiasi ir dėkavoja Dievui, kuris sutvėrė tarp žmonių meilę, tą meilę, kuri nuramina žmogų nelaimėje, varguose ir paskui užmigdina amžinai . . . . . Kitas drauge su kunigais ir klierikais peikia ir niekina visą Lietuvos judėjimą, lietuviškus raštus, o ypatingai laikraščius „Varpą“ ir „Uk-ą“, kuriuose jie nerandą nė už skatiką gero: „Ar lyg galima užsiimt lietuvyste!“ sako jis: „Ar yra lietuviškų knygų gerų ir laikraščių? Visur tik tokius niekus rašo“ . . . Trečias vėl vėjus gaudo, įsirėdęs, įsipuošęs, apsilaistęs visokiais kvėpalais, su baltomis pirštinaitėmis, čebatukais blizgančiais, krutinaitė atkišta, kepuraitė po madai, bėgioja paskui vuodegas „panaičių“, kala joms visokius komplimentus, staiposi, kraiposi, tarytum ant spyruoklės pastatytas; o užšnekyk tu jį, tai nieko nesuprasi, jeigu nemokėsi svetimų kalbų, nės jis vienu kartu vartoja penkias, šešias kalbas. — Kitas štai ką kalba: „Kokią aš turėsiu naudą iš to, kad rašysiu? Ar kas mą užmokės už mano darbą? *Ana jie ten redakcijoj šimtus krauja iš „mus“ raštų*, o męs jiems uždyką dirbsim! Tegu nė nelaukia!“ Šeštas visai ir neparvažiuoja per vakacijas namon, nenorėdamas užsidėt su *„klapais“;* mat ten didesnis svietas, nėr tokio „pavojingo“ užsiėmimo ir tt. . . . Ir teip visą litaniją but galima išskaityt mus studentų, apart kokių dviejų, trijų . . .

Ak, jųs studentai, studentai! . . . Ar užmiršot savo priderystę, savo pareigą? Jums gaila paaukaut truputį truso labui lietuvių visuomenės. Kad jųs susivienytumėt, nors po truputį susidėtumėt spėkų, o tada milžiniškos susistatytų spėkos. Naudinga but jums susipažint su kauniečiais ir pamatytumėt, kad ne visi teip elgiasi, kaip jųs. Už ką jųs gaunat lietuviškas stipendijas? Ar jųs nežinot, kad už tuos pinigus reik atidirbt Lietuvai?

Nedėkingi — gėda jums!! Gal jųs mą užmesit, kad jųs darbuojatės „ten“, t. y. Gudijoj už lietuviškus pinigus, o aš atsakysiu: „ten, ale ne čionai“, tai yra ne Lietuvoj. Tai ką galima norėt nuo gimnazistų, kurie da yra neišsilavienę, prispausti gimnazijos, tėvų ir globėjų valdžios! O gal ir jie pabaigę mokslą gimnazijos, seks pėdomis studentų ir pasiliks tokiais vėjavaikiais . . .

Kaimiečiai, nesilpnėkit, dirbkite, vienykitės ir nežiurėkit ant tų augštuolių - mėlynkepurių! Žinokit, kad vargingi - nužemintiejei bus išaugštįti, o puikųs - augštuoliai bus nužeminti. Už savo darbą jųs

apturėsit garbę! Nelaukit pagelbos nuo nieko, nes dabar naujas amžius, nauja gadynė, kurioj lietuvių-inteligentų nėra . . .

A. Griežlė.

Užmanymai.

1. Ar nebutų gerai išleisti kalendorių ateinantiems metams? Raštus vertėtų pataikyti tokius, kad likus kalendoriams neišparduotiems numest kalendorišką dalį ir padaryt knygutę, kuri niekad nepamestų savo vertumo. Atspaudimas kokių 6000 kaštuotų apie 300 Mk., skaitant kalendorių nuo 80 — 96 pp. *Turinys turėtų but neužgaunantis valdžios.* Su pinigais nėr bėdos tame reikale, tik kad butų gerų raštų. Išpardavus kalendorių, butų galima ir raštininkams po šiek-tiek primokėt.

2. Perspausdint tautiško ir politiško turinio raštus, rašytus prozoj ir eilėmis iš „Varpo", „Uk-o", „Aušros", „Šviesos" ir išleist knygutėse. *(V. U. R.)*

3. Išleist chrestomatiją su ištraukomis iš raštų geriausių musų rašėjų. *(Pilkis, A-s.)*

4. Netalpinti „Nauj-se" raštų, aštriai kritikuojančių kunigus. *(Pilkis.)*

5. Išleisti brošurą apie persekiojimą lietuvių Suvalkų g. 1897 m. pavidale laiško kankintinio į savo draugus. *(V. U. R.)*

6. Perspausdinti „Lietuviai po maskolių jungu" ir „Viršininkai". *(Knygininkė.)*

7. Prisirengti sutikti 1903 m. dėlei 20-metinių sukaktuvių išleidimo „Aušros".

8. Parinkti svarbiausius iš Lietuvos istorijos atsitikimus, kuriuos galima butų švęsti kas mets kaipo tautiškas šventes. *(V. U. R)*

9. Rinkti medegą biografijoms mus raštininkų: Strazdo, Ivinsko, kun. Aleknos, Juškų, Vienužio, Armino ir kitų. *(Pilkis.)*

Ant išleidimo lietuviškų raštų.

A. a. D-ro Kauko skolininkas Augis 50 rub.	108,00 Mk.
V. B. iš Londono	1,50 Mk.
S. M. D. 8 rub.	17,28 Mk.
Iš viso	126,78 Mk.

10. 2. 02.

Už kasierių knygininkė M. Z.

Atsakymai.

Dievogalai ir S-kui. „Tėv. Sarg." užsnuste neužsnudo, tik susitrukdė jo išleidimas. Gruodžio mėn. p. m. išėjo Nr. 6—10, spaudoje Nr. 11—12. Miežinio žodynas gaunamas Tilžėje.

Rodininkui. „Gaspadorių ir samdininkų tiesos" (d. I.) tiktų spaudai atskiroj knygutėj. Atspausdinimas 3000 ekz. prekiuotų apie 30 rub. Spaudai reikėtų prisiųst pinigai. Butų geriau *įsakmai* nurodžius šaltinį (priedą prie 1780 straipsnio Nap. Kod.) lenkiškoj arba maskoliškoj kalboj. Dalies III, mums rodos, neverta butų nė rašyt, nė spausdint: gaila tik darbo ir pinigų.

Autoriui „Pirmas pabučiavimas". Tamstos raštelis yra patalpintas „Vienybėj Liet" 1898 m. Nr. 45—48.

L. K. „Lietuviški žodžiai gudiškose kalbose" taps sunaudota.

B-ei. Butų gerai mums žinoti šaltinius statistiškų žinių apie skaitlių gyventojų parapijų Šventėnų džiakonystės.

Penkiems balsams. Didesniejei apkaltinimai tapo apleisti. Reikėtų juos geriaus motyvuoti. — Ar negalėtų kas parašyti rimtą straipsnelį apie P. lietuvius, jų įsikurimą P-e, jų skaitlių, užsiėmimą, istoriją draugysčių, spektaklių etc.

Apuokui. „Vytautas D. L. K." nusiųsta „Tėv. Myl. D-tei".

Varguolių Bičiuoliams. „Mužikų kova su ponais" nusiųsta „Tėv. M. D-tei."

M. K. Rankraštį „Kas iš ko gyvena" ir 50 rub. gavome. Bet dėlei stokos laiko Tamstos reikalo *tuom-tarpu* atlikti negalime.

Kun. Milukui. Formuluok Tamsta atsiliepimą pats nurodydamas vietas ir tekstą.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senorės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *L. Tolstoi. Kur meilė, ten ir Dievas.* 1894. pp. 15 (jau išpirkta) . 5 „
9. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
10. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
11. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
12. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilžiko pirktelėje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
13. *Krumplių Jonas* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
14. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
15. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp. 36 . . . . . 5 „
16. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
17. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
18. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
19. *Lazdynų Pelėda. Nušlaitė.* 1898. pp. 62 (jau išpirkta) . . . . . 5 „
20. *S-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
21. *Žemaitė. Pavekslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
22. *Žemaitė. Pavekslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
23. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
24. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
25. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
26. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje* 1899. pp. 44 5 „
27. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
28. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
29. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
30. *Žemaitė. Tėvas ir sunus* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
31. *B. Kova* (drama). 1900. pp 40 . . . . . 10 „
32. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
33. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
34. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
35. *Žemaitė. Pavekslai* (iš „Varpo“) 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
36. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
37. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
38. *Farapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
39. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
40. *B. Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33 (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)
Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas 15 „
13. Zaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ 15 „
17. Trumpa geometrija 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių 6 „

Spaudoje:

20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) 15 „
22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti.

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius **„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.**

Metai XIV. 1902. Num. 3 ir 4.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Cirkularas Vilniaus Vyskupo.
Iš Murovjovo gadynės (pabaiga). *K.*
Ugis miestų ir pramonės ir jų įtekmė ant musų sodiečių. *Jonas Bežemis.*
Vilniaus gubernijos lietuviai ir jų tautiškas atgijimas. *K-as.*
Tigrame Yergate. Vaizdelis iš armėnų kilimo. *B.*
Iš gyvenimo aštuonių palaiminimų. *Štukai.*
Korespondencijos: Kauno gub. Šiauliai. Vilnius. Iš Amerikos. Paryžius. Iš Londono. Iš Prusų Lietuvos.
Peržvalga raštų. „Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose“, „Parinktos Lietuviškos dainos“, „Литовское племя въ Виленской губерніи“.
Dėlei lietuviškujų spektaklių. *Galinis.*
Smulkųs raštai: Įstatai draugysčių, atskaitos, aukos, atsiliepimai, apgarsinimai, atsakymai.

Prekė 40 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 3 ir 4.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Cirkularas Vilniaus vyskupo.

Svarbiausiu paskutinių dienų atsitikimu tai yra išleidimas Vilniaus vyskupo cirkularo į dvasiškiją. Tas cirkularas aiškiai charakterizuoja cerkvines mokyklas, parodo jų siekius, pragaištingą įtekmę ant priaugančios jaunuomenės, ir pagaliaus uždraudžia katalikams leisti savo vaikus į tas mokyklas.

Čion talpiname neseniai mums prisiųstą ištisą cirkularo vertimą pabrieždami svarbesnesias teksto vietas.

Vilniaus vyskupystės dvasiškijai.

Vilniaus
Rymo-Katalikų
Vyskupas
Vasario 12 dieną 1902 m.
No. 509
Vilniuje.

—■—

Pareiga dvasiškųjų ganytojų ir tikrųjų katalikų yra ne tik atvirai, žodžiu ir darbais, išpažinti savo tikėjimą, bet ir ginti jį nuo visokių užpuldinėjimų.

Kiekvienam katalikui yra žinoma, kad Išganytojas ir Bažnyčia baudžia visus tuos, kurie dėlei kokių nors priežaščių, išrokavimo, arba baimės šalinasi nuo atlikimo šių pareigų, ir gręsia jiems visomis pasekmėmis atviro užsiginimo ir išsižadėjimo Bažnyčios. Pradinis katekizmų mokinimas pakaktinai pertikrina kiekvieną, juog ši krikščioniška pareiga yra neužginčijama. Tuom tarpu-gi, nors ne visur, bet budavo tarpe dvasiškųjų ir tikrų katalikų atsitikimai kokios tai nesuprantamos geram katalikui silpnybės, nevertos nė vardo katalikiško, prie pildymo ir apginimo neišgriaunamo šv. musų Bažnyčios mokslo. Toksai silpnumas nekurių iš Jųsų, arba niekinga baimė, padaro skaudų sopulį širdyje Motinos-Bažnyčios ir priverčią mane priminti Jums apie Jųsų krikščioniškas pareigas sulyg tokių atsitikimų, kurie stumia musų tikėjimą ir sąžinę į prapultį.

Kam iš Jųsų nėra žinomi siekiai ir pakraipa šių dienų liaudinių mokyklų, visur paskutiniame laike veisiamų? Čion aš kalbu apie parapijines cerkvių mokyklas ir lementorines mokyklas, kurias veisia pravoslavų dvasiškija. Šios mokyklos, pagal savo siekius ir programus, pagal savo tvarką ir pačių užveizėtojų pažiuras, prisilaiko užduočių: 1. katalikų tikėjimui priešingų ir 2. ant gyventojų katalikų veizi, kaip ant viešpatystės priešų.

I.

Męs visai neatkreiptume savo atydos ant šių mokyklų, jeigu jos platintų savo mokslą tarp gyventojų pravoslavų, tarp jaunosios pravoslavų kartos, ko po teisybei ir reikėtų nuo jų tikėtis, sprendžiant pagal jų užvadinimą, kas butų naturališka — sutiktų su teisybe ir

įstatymais. Bet kas iš musų dvasiškųjų ir tikrų katalikų gal turėti ramią širdį, matydamas, su kokia prievarta elgiasi šios mokyklos su katalikų vaikais musų vyskupystėj ir tai vardan viešpatystės naudos? Parapijinės cerkvių mokyklos ir lementorinės mokyklos, įkuriamos pravoslavų dvašiškijos net ten, kur, gali sakyt, nėra nė vienos pravoslavų šeimynos, bauginimais priverčia, o išpildomais ir neišpildomais prižadėjimais prisivilioja prie savęs vaikus katalikų, tyčiojasi iš jų katalikiško tikėjimo ir nepažįstantiems da pamatinių savo tikėjimo teisybių vaikams ir mergelėms įskiepija pradžią ir prisakymus pravoslavijos. Toksai pasielgimas pravoslavų dvasiškijos su Vilniaus vyskupystės katalikais priverčia teipogi dvasiškuosius ir katalikus ginti teisingais įrankiais jaunosios kartos tikėjimą nuo žabangų pravoslavų dvasiškijos. Siekis ir mieriai parapijinių cerkvių mokslainių ir lementorinių mokyklų visiems žinomi ir jokios paslapties neprisilaiko. „Parapijinės cerkvių mokyklos“, skamba § 1 apie jas, „turi siekimą — įvesdinti tarp žmonių mokslą pravoslavų tikėjimo ir krikščioniškos doros.“

Todėlei bet-koksai katalikų dalyvavimas, tiesiu arba nuošaliniu budu, dalykuose šių mokyklų paturėjimo arba platinimo, leidimas į jasias katalikų vaikų lygus yra parsidavimui ir išsižadėjimui rymokatalikų tikėjimo ir Bažnyčios. Šios mokyklos, norėdamos pirmiausia pakirsti šaknis tikėjimo tarp katalikų gyventojų, nesuteikė jiems tos naudos, kokią apskritai mokykla privalo atnešti savo augintiniams, t. y. apšvietimą, proto išlavinimą suteikdama jiems tam tikras mokslo žinias, sulyg vaikų išsilavinimo. Parapijinės cerkvių mokyklos ir lementorinės mokyklos sulyg savo užduočių pasilieka įtaisomis grynai tikėjimiškomis, kurios ant pirmos vietos stato ne mokinimą, bet išauklėjimą (vaikų) tam tikroj pakraipoj drauge su tam tikru pabruožimu visko, ką tik ten mokina. „Ne patsai mokinimas turi buti pamatiniu siekiu liaudinės mokyklos, bet auklėjimas dvasioj prijungimo prie cerkvinės ir svietiškos valdžios pagal įstatus pravoslavų bažnyčios“, nutarė cerkvių mokyklų Charkovo rėdybos užveizėtojų susirinkimas. „Tikrai mylėdams pravoslavų Cerkvę, jis (mokintojas) gelbi dvasiškamjam sudrutinti mokintinių širdise permanymą apie didelį Cerkvės svarbumą .... Cerkvių mokykla yra stipriausiai surišta su pačia Cerkve.“ (Kalba prokuroro pagelbininko Šv. Sinodo V. K. Sablero apie cerkvinių mokyklų svarbumą.) „Cerkvių mokyklos pasilieka svarbiausiu įrankiu įvedimui stačiatikystės Vakariniame krašte .... Šie šaltiniai doriškai-tikėjimiškos šviesos įčiepyja pamatus maskoliškai-pravoslaviško gyvenimo net daugeliui kito tikėjimo vaikų ir nejutoms įtraukia šią jaunąją kartą į vėžes maskoliškai-pravoslaviško gyvenimo.“

Tokia parapijinių mokyklų užduotis ir tokios pažiuros jos užveizėtojų bene neparodo mums kuoaiškiausiai, juog šios mokyklos yra vientik konfesionališkos ir kaipo tokios jokiu budu negal buti lankomos katalikų be savo tikėjimo nuskriaudimo, ir todėl katalikų vaikai, kurie tai numanydami lanko šias mokyklas, o teipgi jų tėvai ir globėjai, ką tyčia leidžia juos į šias konfesionališkas mokyklas, tokiu pasielgimu liudyja, juog jie yra išdavikais savo katalikiško tikėjimo ir kad jie tokiu budu pasilieka nevertais, idant katalikų Bažnyčia atliktų jiems

jų dvasiškus reikalavimus ir davinėtų palaiminimą iš savo dvasiškų mylistų.

II.

Parapijinės cerkvių mokyklos ir lementorinės mokyklos, budamos priešingos katalikų tikėjimui, da priešingiaus veizi ir ant musų, katalikų, kaipo ant fanatiškų musų viešpatystės priešų, nuo kurių priseina gintis, įčiepyjant jaunaijai katalikų kartai pravoslaviją, kaip vienintelį įrankį, kursai gali katalikus priversti pasiduoti viešpatystės valdžiai. Kad tokia yra misija lementorinių ir parapijinių (cerkvių) mokyklų pertikrina mus jų užveizėtojai ir vyresniejei. „Ne mokinimas privalo buti pamatiniu siekiu liaudinių mokyklų, bet auklėjimas dvasioj prijungimo prie cerkvinės ir svietiškos valdžios pagal įstatus pravoslavų bažnyčios“, skaitėme męs augščiaus. Pagal nuomonę tų pačių Podolijos rėdybos užveizėtojų šios mokyklos privalo „atlikti tarpe katalikų ir „raskolnikų“ didžiai svarbią misionierių užduotį — tai yra sugrąžinti juos į globą pravoslavų tikėjimo ir tuome prikergti prie maskolių tautos, negalimos be pravoslavijos“.

Teip kalba užveizėtojai cerkvių mokyklų, bet ką jie ten nešnekėtų, męs vienok atsiliepiame, juog męs katalikai, męs išpažįstame visuotinį katalikų tikėjimą, kursai apima visą svietą ir tur savo pasekėjus tarp gyventojų visos pasaulės, tą tikėjimą, kursai visur ir kiekvienam vardan Dievo — per neklystantį Bažnyčios autoritėtą — liepia mylėti savo tėvynę, klausyti savo Monarko, lieti kraują už Jį ir savo tėvynę ir drauge tvirtai laikytis savo tikėjimo ir ginti jį, nesigailint reikale nė savo gyvasties.

Atsimindami, juog parapijinės (cerkvių) ir lementorinės mokyklos, esančios po priegloba vien tik pravoslavų dvasiškijos, kaip matyt iš viršiaus pasakyto, daro be abejonės pragaištingą įtekmę ant priaugančios katalikų jaunuomenės, kuoaštriausiai įsakome visai Vilniaus vyskupystės dvasiškijai daboti, idant katalikų vaikai nelankytų minėtų mokyklų; atsiradus-gi peržengimams, jeigu persergėjimai ir pamokinimai negelbėtų, prisakome prie išpažinties neduoti išrišimo nuodėmių nė vaikams, kurie lanko šias mokyklas, nė tėvams ir globėjams, kurie juos ten leidžia. (Sulygink *Teologia Moralis autore Augustino Lehmkuhl*, ed. septima Friburdi Brisgoriae 1893 a. § 658 n. 7.) Pasirašęs: Vilniaus vyskupas Zveravyčius. Patvirtino sekretorius-kanauninkas Sadauckas.

Iš Muravjovo gadynės.

(Pabaiga.)

1865 m., prisakius general-gubernatoriui, buvo įtaisyta komisija*) peržiurėjimui lenkiškų ir žemaitiškų valdžios uždraustų knygų. Ta komisija, prie kurios prigulėjo ir anas popas Petkevyčius, persitikrino, kad žemaitiškos knygos daugiausiai esančios perimtos priešinga Rosijai dvasia; dvasiškose knygose aiškiai matyt dvasia atsiskyrimo Lietuvos nuo Rusijos ir susivienyjimo su Lenkija, nekalbant jau apie kurstymą

*) Žiurėk pp. 331 ir toliaus.

prieš pravoslavišką tikėjimą. Ypač paskutinių 30 metų visos žemaitiškos knygos sistematiškai užsiimančios revoliucijine propaganda, vadovu kurios buvęs vyskupas Valančauskas, o pagelbininku jo knygų pardavikas Zavadskis ir buvęs Vilniaus Cenzuros Komitetas, kuris praleidęs daugelį priešingų valdžiai žemaitišku ir lietuviškų knygų. Ypač silpnai pildę savo pareigas Cenzoriai: Kukolnikas, Vaškevyčius ir Muchinas, kuriuos visus ta komisija rodija ant tarnystos nebelaikyti, nes jie labiausiai kalti esą praplatinime užgintų žemaitiškų ir lenkiškų knygų.

Ta komisija besidarbuodama ant galo pagalios štai ką išrado: 1. reikalinga esą įtaisyti atskyrą cenzorių žemaitiškų knygų, kuris turi buti pravoslavas-kunigas; 2. reikalinga visiškai uždrausti pargabenimą kokių nors žemaitiškų knygų iš užrubežio; 3. visos lietuviškos knygos, nežiurint ant to, kur jos butų išleidžiamos Rusijoj, butinai turi pereit per Vilniaus cenzoriaus rankas.

Apie lenkiškas knygas komisija išsitarė terpu kit-ko, kad reikalinga esą visam Šiaur-vakariniame Krašte išnaikinti spaustuvėse lenkiškas šriftas, nes spausdinimas lenkiškų knygų ten buvo uždraustas. — Tai vis ir išpildė general-gubernatorius fon-Kaufmanas 1866 m.

Verta da aprašyti vyriškas pasielgimas kai-kurių Vilniaus kunigų.

10 lapkričio 1869 m. pralotas Zilinskas, administratorius Vilniaus vyskupystės, „turėjo laimę“ stoti prieš veidą Viešpaties Ciesoriaus, kuriam jisai išreiškė tikrus padoniškus jausmus kunigijos Vilniaus vyskupystės. Sugrįžęs į Vilnių pralotas Zilinskas kalbą kalbėjo, kurioj aiškiai pasakė: „Aš — tikras katalikas ir kartu — karštas maskolius-patrijotas, kuris viską paaukautų už tėviškę ir už ciesorių.“

Tą patį jis rašė į savo vyskupystės kunigus.

Kai-kurie kunigai atsiliepė per laiškus ant tokio credo savo valdytojaus ir rašė, kad ir jie esą visai atsidavę savo ciesoriui ir savo tėvynei-Maskolijai. Iš Kauno ir Gardyno gubernijų tokių laiškų neatėjo. Keli ir iš Vilniškių kunigų nepasirašė ant tų laiškų; jie visai kitoniškai pasielgė.

Štai kun. Narkevyčius, mokintojas tikėjimo dalykų I. Vilniaus gimnazijos, apdovanotas pernai (1869 m.) kryžium ant krutinės, stačiai atsisakė išdalinti mokintiniams evangelijas maskoliškai atspausdintas, nors direktorius ant rašto buvo davęs jam paliepimą tai padaryti. Mokintojas tikėjimo dalykų II. gimnazijos kun. Zebrauskas, teipo-gi nuėjo pėdomis savo draugo Narkevyčiaus. Abudu, žinoma, tuojaus buvo atstatyti nuo tarnystos.

Bet geriausiai pasielgė kun. Petravyčius, Vilniaus džiakonas ir kartu mokintojas tikėjimo dalykų Vilniaus mergaičių gimnazijoj; žmogus jau 62 metų, iš pažiuros, visai lėtas, laikomas valdžios už tikrai „blahonadiožną“, turįs medalį už apmalšinimą Lenkmečio ir kryžių ant krutinės. Ir štai šitas „blahonadiožnasis“ Vilniaus džiakonas nepasirašė ant tų laiškų. Už tai tapo jisai perkeltas į kitą džiakonystę. Reikėjo jam keltis iš senosios vietos. Kun. Petravyčius, išsipardavęs viską, atsiėmęs 24 d. kovo algą iš mergaičių gimnazijos, 25 dieną to mėnesio bažnyčioj šv. Rapolo laikė paskutinį kartą mišias. Žmonių buvo prisirinkę daugybė. Viskas ėjo kaip visuomet. Bet štai pasirodo ant sakyklos kun. Petravyčius, rankose turi kas-žin-kokią kny-

gelę; visi laukia, kas čia bus. Pasirodo, kad ta knyga, tai *trebnikas* maskoliškai parašytas. Iškėlęs ją į viršų, kun. Petravyčius apgarsino visiems ją per eretikišką ir čionai prie visų akių sudegino ant dviejų vaškinių žvakių. Pasakoja, kad kun. Petravyčius da apsakė ant to paties pamokslo, kad visus atsiųstus jam valdžios tokius trebnikus jau sudeginęs ir kad pralotai *Žilinkas*, *Tupalskis ir Nemekša* (kurie labiausiai darbavosi prie sustatymo minėtų laiškų) Popiežiaus prakeikti.

Paskui kun. Petravyčius nulipo nuo sakyklos ir atsigulė kryžium prieš altorių ir teip ilgą laiką gulėjo. Žmonės nėjo iš bažnyčios, laukdami, kad policija suims kunigą. Gal ir patsai kunigas laukė ir norėjo tokio atsitikimo. Bet policija į bažnyčią nėjo ir tik kunigui nuėjus į savo gyvenimą pasirodė ir jį suėmė. Pasakoja, kad namuos pas jį rado gromatą į Vilniaus džiakonystės kunigus, kurioj jisai atsisveikindamas rašąs neišpasakytus daiktus ant valdžios.

Prisakius general-gubernatoriui, 27 kovo kun. Petravyčius tape nusiųstas su žandarais į Archangelsko guberniją bene į Kolos miestą; ten atiduotas aštriai policijos priežiurai.*)

Da yra labai žinotini kai-kurie bandymai maskolių valdžios versti lietuvius prie maskolystės ir pravoslavijos.

Ant 29 psl. autorius šios knygos Kornilovas džiaugiasi, kad nekurie mokintiniai (katalikai) pradedamųjų mokyklų, neapsileisdami savo draugais-pravoslavais gieda, pravoslaviškas giesmes cerkvėse ant „klirosų“ (rašyta 1864 m.) Ant 74 psl. tas pats Kornilovas praneša ministeriui, kad kareivių viršininkas Trakų pavieto pulkauninkas Tolmačiovas 4 diena Velykų 1865 m. perstatė general-gubernatoriui apie 80 geresniųjų mokintinių kaimo mokyklų; vaikai buvo visai maskoliškai aprėdyti (raudonais marškiniais, maskoliškais pabuteriais) . . . Nuo general-gubernatoriaus atvedė vaikus pas kuratorių (t. y. pas patį Kornilovą) ir jisai išdalinęs jiems, buk su leidimu tėvų, pravoslaviškus abrozėlius, kryželius ir evangelijų knygeles (žinoma, maskoliškas.)

Ant 286 psl. patilpo kalba general-gubernatoriaus fon-Kaufmano kalbėta ukininkams Vilkmergės pavieto; čia atvirai general-gubernatorius pasakė: „mokinkite vaikus kalbėt maskoliškai; maskolių padonui gėda nekalbėt maskoliškai.

Gana bus. Viskam ką da vertėtų apgarsinti iš tos knygos, permaža vietos „Varpe“. Kas nori daugiau patirti, tegul pasirupina gauti tą knygą. Vis-tik už ją turime dėkavoti Kornilovui, nes čia be jokio pridengimo parodyta, kad maskolių valdžiai rupi tik tikrų maskolių laimė, o apie svetimtaučius, reik, girdi, tik tiek rupintis, kad jie neatsiskirtų nuo Maskolijos (žiur. psl. 231). Atsiranda da ir tarp lietuvių toki lengvatikiai (nors kas-kart rečiau), kurie pasitiki da ant valdžios „malonių“, ant jos dorybės, teisybės, ir ant tam-lygių augštų principų. O sancta simplicitas! Seniai jau laikas mesti į šalį mums tokios svajonės. Tik viena kova su valdžia, kova tolydžiui,

---

*) Teip aprašo tuos atsitikimus tulas Kulinas ant 314—320 psl. šios knygos. Nuo savęs galim pridėt, kad kun. Petravyčiaus pagirtinas pasielgimas jau buvo aprašytas lietuv. knygutėje vardu *Aplinkraštis į Vilniaus džiakonystės kunigus. Kun. Stan. Petravycziaus.* 1891 m. Tilžėje. *K.*

be paliovos, per ilgus metus, gali mums suteikti laimėjimą; pasidavimu, nuolankumu nepelnysime nieko! Visų tautų ir viešpatysčių istorija rodo ko aiškiausiai, kad kur kova, ten judėjimas, laimė; kur nėr kovos, ten vergija ir vargas!

Tokios knygos tuo ir yra geros, kad jos gali atverti akis neregiams-lietuviams ir parodyti jiems maskolių valdžios darbus ir siekius.

K.

Ugis miestų ir pramonės ir jų įtekmė ant musų sodiečių.

Sąlygos sodiečių gyvenimo, kaip ir viskas, žymiai persimainė. 30—20, o kitose vietose dar mažiau, metų atgal jis buvo daug vienodesnis ir ne toks įvairus, kaip dabar. Tada jeigu reikalavo ukininkas keno pagelbos savo ukėje, tad tiktai kalvio — pakaustymui sau arklio, nukalimui nuoragų ir apkaustymui ratų; net siuvėjais ir kurpiais retai kada pasinaudodavo savo paprastam gyvenime, nes vietoj batų nešiodavo savo darbo vyžas, o kailinius su sermėga ar čerkezą mokėdavo jam pasiuti ir moterys. Medžių pirkti nereikėjo, nes malkoms ir trioboms statyti jis dar užtektinai galėdavo prisivežti iš artimo miško, o ir pats pirkimas buvo pigiausis. Degtukų ir kerosino, be kurių dabar nė vienas žmogus neapseina, jis tada suvisai dar nevartojo: ugnį išmušdavo iš titnago*), o vakarais vietoj liampos žibindavo balanas. Miestelyj nusipirkdavo sau tiktai druskos ir muilo; kitus-gi jo reikalavimus dar užtektinai užganėdindavo aruodai grudų ir rietimai visokių namų darbo audeklų ir drobių. Ta pati degtinė, kuri dabar per jomarkus ištraukia iš ukininkų kešenės šimtus rublių, tada daug pigiaus apseidavo, — juo labiaus kad ukininkas ir namie galėdavo ją pasidaryti. Vienu žodžiu, maž ne viską, reikalingą savo gyvenimui, jis gaudavo iš ukės; ryšio su tolymesniu svietu pas jį dar nebuvo, o jeigu ir buvo, — tad labai silpnas. Priegtam reikia dar paminėti, kad samdininkai tada buvo daug pigesni: pagal senesniųjų pasakojimus, piemenį galima buvo pasamdyti už 25—75 kap., merginą — už 1—2 rub., o bernui (vaikiui) alga niekados nedaeidavo lygi 10 rub. (Aukm. ap.); viskas daugiausiai atsirokuodavo sėjamais ar sodinanamais vaisiais („bunda“). Suprantamas daiktas, kad tokiose sąlygose piningiški ukininko išleidimai buvo labai maži; jam tada ne teip rupėjo parduoti javus prekėjui, kaip dabar, — juo labiaus kad ir valdžia ne teip spaudė mokesniais. Teisybė, jo butas buvo prastas ir surukęs; gyveno jis su vištomis, avimis ir kiaulėmis, bet eiti ant uždarbio į miestus tada nė į galvą neateidavo: viena, pramonė to dar nereikalavo, antra, visiems užteko vietos ir sodžiuose, — ukininkas su savo šeimyna ir samdininkais buvo sotus ir apdengtas, jeigu nerokuoti bado metų, kada jis turėjo maitintis pelais ir samanomis.

Vienok užgimusi aplinkiniuose miestuose pramonė išpalengvo pradeda žadinti ukininką iš jo tykaus guolio. Prusuose ir didesniuose miestuose atsiranda didis reikalavimas medžių, — ir Lietuvos girias

*) Degtukai buvo išrasti 75 m. atgal, bet tarpe musų žmonių pradėjo platintis daug vėliaus. Dar ir dabar kitose vietose retkarčiais vartoja titnagą.

pradeda tuštinti prekėjų kirvis. Dar labiaus naikina girias atsiradę geležinkeliai. Sodiečiams-ukininkams atsiranda prašalinis uždarbis, ir liuosi žiemos laike nuo ukės darbų jie samdosi pas žydelius-„paktorius“ kirsti medžius, tašyti ir vežti juos į paupes. Tame laike dar nemažai gabeno į užrubežį teip-gi lietuviškus linus ir grudus. Tokiu budu ukininkas kitais metais atidėdavo šiokį-tokį grašį. Tas negalėjo palikti be pasekmių: atidėtą grašį ukininkas turėjo ant ko-nors suvartoti. Ir pats gyvenimas ateina jam ant pagelbos. Po Lietuvos miestelius pradeda platintis nauji pramonės dirbiniai: degtukai, kerosinas, pabrikiniai audeklai ir kiti mažmožiai. Šitie visi daiktai, iš vienos pusės, ukininkui buvo labai naudingi, iš kitos — ir ne teip brangūs, kad ukininkas negalėtų jų pirkti. Ir jis išpalengvo vieton titnago vartoja degtukus, vieton balanų — liampą; pradeda pirkti šventadieniniams drabužiams pabrikinius audeklus, nešioti batus, rukyti pabrikinį tabaką ir noris retkarčiais gerti arbatą. Reikalavimai ukininko pasidaugina. Samdininkai, kurie ukiškame gyvenime mažai kuo skyrėsi nuo savo darbdavėjų, teip-gi pradeda to paties reikalauti: jie nenori pasiduoti aniems, nes jaučia, kad atidėtuose ukininko turtuose yra ir jų dalis triuso. Ir samdininkai pradeda reikalauti sau didesnės algos, nes ir jie nori nešioti batus, dėvėti pabrikinių audeklų drabužiais ir rukyti; ir ta alga metas iš meto vis auga. Augant pramonės išdarbiams, auga tarp sodiečių ir prekėjų susinešimas, auga ir jų reikalavimai. Ilgainiui sodietis apsipranta su tais naujais reikalavimais, be kurių, kaipo butinai reikalingų priprastų daiktų, jau nebgali daugiaus apseiti. Labiausiai tą viską paskubino geležinkeliai; pritraukdami suvisai arti miestus su jų pramone prie sodžiaus, jie išsykio padidino tarp jų susinešimą, davė ukininkams gerą progų suvartoti likusias spėkas ir liuosą laiką, — ir tokiu budu permainė sąlygas jo gyvenimo.

Bernui-samdininkui (vaikiui), kuriam 30—40 m. atgal Aukmergės apskrityj mokėjo algos 5—7 rub., dabar moka 30—40 rub., o merginai vietoj 1—2 rub. jau apie 20. Kituose apskričiuose alga dar labiaus užaugo. Teip, Žemaitijoj (Telšių apskr.), kur 40 m. atgal mokėjo vaikiui tiktai 10 rub. algos, dabar moka 60 rub., o merginai, kuriai tiktai 10 m. atgal užtekdavo 10—11 rub., dabar jau reikia duoti 25—30 rub. Apie Kuršį (Panev. apskr.) berno-samdininko alga užaugo jau lygi 70—80 rub., o latviai pačioj Kuršėje moka po 100 ir daugiaus. Ukininkas pasidarė daug gobesnis prie pinigų. O tuo tarpu, kaip tyčia, nuo 9-to dešimtmečio praeito šimtmečio užrubežinis reikalavimas ant lietuviškų rugių ir linų dikčiai sumažėjo. Priežastis to buvo didi derlingos žemės plotai Amerikoj ir Australijoj, kur tame laike pradėjo sėti javus. Žemė ir javai anų šalių yra apdirbami geresniais įrankiais ir mašinomis, labai brandūs ir mažiaus prekiuoja. Dėlto užrubežinės šalys užmetė musų krašto javus ir dabar griebiasi prie anų, kaip daug pigesnių. Negana to, kad javai atpigo: skaitlius gyventojų-sodiečių vis dauginasi, o žemės daugiaus prisipirkti nelabai yra iš kur: jau visa užimta. Netiktai dalis bežemių pradeda stigti sodžiuose darbo, bet ir patys ukininkai — labiausiai mažažemiai — jaučia save neramiai. Kaipo faktą, galiu privesti sekantį atsitikimą: apie 1893 m. Aukmergės apskr. (Anykščiuos ir kituose valščiuose) nemažas skaitlius ukininkų-mažažemių pardavė kaimynams savo mažas

ukes ir su pagelba žydų-„paktorių“ pirko žemę Vitebsko rėdyboj. Pirkimas tas pasibaigė labai blogai: maž ne visi, nuvažiavę, susibankrutijo — dalis pasiliko tenai ant vietos tarnauti pas dvarponius, dalis atsidurė net Tomsko rėdyboje, o dalis sugrįžo į tėviškę ir paliko suvisai plikais be-žemiais. Labai galimas daiktas, kad panašųs atsitikimai buvo ir kitose vietose. Jie liudyja, kad į sodiečių gyvenimą prasirausė nauja srovė; dalis ukininkų neberanda pas save namie užtektinai darbo ir pradeda jo jieškoti svetur: vieni keliauna į Ameriką (paskutineme laike ir į Apriką), kiti — į artimesnius miestus. Tas išsiliuosavusias nuo ukės rankas suvartoja greitai auganti pramonė.

Skaitlius tokių išeivių greitai auga. Jau 1884 m. vienam Aukmergės apskrityj buvo išduota 598 metinių pasportų ir 245 pusmetinių, o už penkių metų, t. y. 1889 m., skaitlius metinių pasportų užaugo lygi 1322, o pusmetinių — lygi 545, t. y.: vienų ir antrų skaitlius pasidaugino daugiaus, negu du sykiu.*) Kauno apskr. per 6 tiktai metus (nuo 1885 lygi 1890 m.) skaitlius išeivių pasidaugino ant 57 % (1890 m. pasportų buvo išduota 2639). Telšių pav. per vienus 1899 m. valščiai išdavė 3771 pasportą. Tas pats ir kitose vietose. Skaitlius tas, be abejonės, kas diena neišpasakytai greit auga, — juo labiaus, kad iš pradžios kiekviena nauja srovė dar-gi greičiau plėčiasi, negu reikia: ne be reikalo paskutiniame laike ukininkai ir dvarponiai net pradeda stigti darbininkų.

Žinoma, tas aiškinasi ne tinginyste ir nupuolimu doros — kaip skelbia iš mokslinyčių kunigai —, bet grynai ekonomiškomis gyvenimo sąlygomis: priežastis ta, kad skaitlius sodiečių auga, reikalavimai teip-pat, o žemės mažai. Teip, Aukm. apskr. žemvaldžiams ir miesteliams žemės priguli iš viso 503 442 des.; iš to skaitliaus ukininkai valdo tiktai 256 511 des. O ukininkų tam apskrityj (1890 m.) iš viso daugiaus 160 tukst., teip kad ant kiekvieno žmogaus priseina tiktai po pusantros desetinos. Žinoma, šeip-ne-teip iš tos pusantros desetinos vienam žmogui gal butų ir galima pramisti, bet ne visos ukės lygios: daugiaus 1974 ukių turi mažiaus net vienos desetinos, ant kurios gyvena priegtam ne vienas žmogus, bet čiela šeimyna. Jau 1890 m. Aukm. apskr. buvo 5639 šeimynos (ne atskyros ypatos) suvisai bežemės, — ir skaitlius jų baisiai auga. Panevėžio apskr. 1898 m. dvarponiai valdė 237 877 des., miestai, miesteliai ir kiti — 40 649 des., o ukininkai — 251 233 des. t. y. mažesnįją pusę visos žemės. Ukininkų-gi iš viso daugiaus 170 758 žm., teip kad ant kiekvieno ir po pusantros des. nebeišeina. Raseinių apskr. dvarponiai turi lygiai pusę visos žemės (50 %), ukininkai-gi mažiaus: tiktai 40 % (10 % valdo miesteliai ir kiti). Tas pats, be abejonės ir kituose apskričiuose. Tiktai Telšių apskr. ukininkai daugiaus žemės turi už dvarponius. Pagal atskaitų 1887 m. 804 dvarponiai valdė 190 773 des., o ukininkai 237 610 des. 1900 m. ukininkai dar daugiau turėjo: 252 840 des. su 16 627 ukėmis. Bet tas nė biškio nereiškia, kad ten nėra bežemių.

Apskritai imant dvarponiai valdo pusę visos žemės. 1900 m. ant kiekvienos ukės prisėjo tiktai po pusantros

*) Maž ne visos statistiškos žinios paimtos iš „enciklopediško žodyno Jefrono ir Brockhauzo“. Platesnis šaltinis: statistiška medega Gukauskio, išl. Kaune.

desetinos; iš 16627 ukių 4465 jų turėjo mažiaus 3 desetinų, — kaip-gi tokiose sąlygose pramisti čielai šeimynai! Vienam tiktai Telšių apskr. 1900 m. buvo bežemių — sodiečių — vyrų ir moterų — 33459 ypatos. Šita visa gauja (o kur dar mažažemiai?) jokiu budu negali sutilpti ant sodžiaus, ir dalis jos butinai turi prasitraukti ir jieškoti duonos svetur. Čia nors kaužin kokius pamokslus apie dorą ar prisilaikymą ir pagerinimą ukės sakysi, — tas nieko negelbės, nes žmogus dabartinėse sąlygose pramisti ar užsiganėdinti viena ar dviem desetinom jokiu budu negali (o skaitytojas matė, kad Telšių apskr. ant čielos šeimynos tiktai po pusantros desetinos te-priseina). Nors kaužin kaip žmogus dirbs, iš to gabalėlio žemės jis vis-tiek mažai ką iškas; žemės darbo jokiu budu užtekti visiems negali, nes ką gali vienas žmogus, o kitur ir čiela šeimyna, veikti per ištisus metus ant vienos, ar pusantros desetinos žemės! Dėlto nemaža sodiečių dalis — ir ta dalis vis auga — prispirta yra arba ant vietos užsiimti pramone, arba keliauti į miestus.

Miestams-gi tokia išeivystė labai paranki; jų auganti pramonė to tiktai ir laukia: kapitalistai samdo tuos išeivius ant pabrikų ir naudojasi jų darbininkiška spėka sutvėrimui sau didžiausių turtų. Iš tos priežasties miestai, labiausiai paskutiniame laike, neišpasakytai greit auga. Teip, Vilniuj 1875 m. gyventojų buvo 82668, 1889 m. — 109329, o dabar — jau daugiaus 200 tukstančių. Liepojuj 1890 m. buvo 43734 gyv., o dabar — jau 80, jei ne daugiaus, tukstančių. Kaunas 1842 m. turėjo 14297 gyv., o 1893 m. — jau 61500, dabar — apie 80 tukstančių. Rygoj 1850 m. buvo 3800 namų ir 61 tukst. gyv., o dabar — daugiaus 19 tukst. namų ir 300 tukst. gyventojų. Auga (žinoma, atsiradus ten pramonei) teip-gi ir musų apskričių miestai: vieni greičiau, kiti lėčiau; pv., Šauliuose vienų pabrikų darbininkų jau priviso arti pusantro tukstančio (žydų ir lietuvių), nerokuojant kurpių, siuvėjų ir kitų mažesnės pramonės darbininkų. Bet ne vien tiktai į minėtus miestus keliauna musų sodiečiai. Paskutiniuose metuose daugybė jų atsidurė Petrapilyj, Revelyj ir net Jekaterinoslave.

Tokia tai įtekmė pramonės ant sodiečių. O pramonė ta dikčiai auga ir tuo baisiai daugina skaitlių bežemių: vargingesni ukininkai vis tankiau ir tankiau yra spiriami parduolioti savo mažas ukes turtingesniems kaimynams, į kurių rankas tokiu budu išpalengvo renkasi atskyros ukės; skaitlius visų ukių dabar turi tendenciją mažintis, tuo stiprindamas ukes atskyrų turtingesnių ukininkų: juo labiaus dauginasi skaitlius bežemių, juo labiaus eina stipryn turtingesni žemvaldžiai. Iš sodiečių bežemių arba mažažemių viena dalis eina tarnauti pas ukininkus, kita — pas dvarponius. Kad tos dvi dali yra skaitlingos, aišku jau iš to, kad pas kiekvieną pasiturinti ukininką tarnauja po 2—3 samdininkus ir kad dvarponiai valdo pusę visos žemės (ir žemės daug derlingesnės, negu ukininkai), nes yra žinoma, kad tą žemę nudirba ne patys dvarponiai, bet jų samdininkai arba kumiečiai, tai yra sodiečiai - bežemiai. Bet, kaip augščiaus matėme, jie visi negali sutilpti nė pas ukininkus, nė pas dvarponius, — lieka dar nemaža gauja suvisai liuosa nuo ukiško darbo: ją sunaudoja savo reikalams auganti pramonė.

Pramonė, žinoma, labiaus auga didesniuose miestuose, kaip Vilniuj, Rygoj, Liepojuj ir kituose, o mažiaus musų apskričių miesteliuose — Šauliuos, Panevėžyj, Aukmergėj ir kt. 1899 m. Rygoj buvo 275 pabrikai ir zavodai su 30 tukstančių darbininkų, kurie per tuos metus padarė išdarbių ant 60 milijonų rublių (kiekvienas darbininkas — po du tukstančiu). Liepojuj teip-gi darbininkų arti to, nes ten labiausiai greit auga pramonė: 1794 m. iš Liepojaus jurėmis buvo išvežta tiktai ant pustrečio milijono rublių išdarbių, o per paskutinį dešimtmetį jau ant 36 milijonų rub. kasmet; paskutiniuose 1901 m. jau net ant 58 milijonų rub.*) O tas išvežimas tokios daugybės išdarbių nemažai pritraukia darbininkų, neskaitant pabrikų ir zavodų, kur dar daug daugiaus dirba žmonių. Kaune yra apie 60 pabrikų ir zavodų, kurie padaro per metus ant pusantro milijono rublių išdarbių (?). Panevėžyj trįs malunai, vienas degtinės bravoras ir viena taboko pabrika padaro kasmet išdarbių daugiaus neg ant 700 tukst. rub., o yra daug dar mažesnių pramonės užvedimų. Šauliuose pramonė stovi dar augščiaus, negu Panevėžyj.

Pačiuose paviečiuose teip-gi jau šiokia-tokia pramonė yra. Aukmergės pav., neskaitant pačio Aukmergės miesto, yra visokių pramonės užvedimų apie 120, duodančių per metus, pagal atskaitą 1890 m., 561626 rub. Dabar tas skaitlius, be abejonės, daug didesnis. Panevėžio pav., neskaitant pačio Panevėžio miesto, 1896 m. buvo pramonės užvedimų ir pabrikų 331 su 648 darbininkais, davusiais per metus abelno pelno ant 3636961 rub. (ant kiekvieno darbininko po 5600 rub.!?). Pabrikai ir zavodai kituose paviečiuose:

Telšių	pav.	— 287	užvedimų,	abelnas	pelnas	498	tukst. rub.
Raseinių	„	— 278	„	„	„	606	„ „
Kauno	„	— 150	„	„	„	800	„ „
Zarasų	„	— 24	„	„	„	853	„ „

(paviečių miestai čia neprisiskaityti).

Be abejonės, kad ir didesniuose miestuose ir paviečiuose ant pabrikų dirba nemažai ir lietuvių. Jau 1890 m. Liepojuj lietuvių skaitėsi išviso daugiaus 2 tukstančių, o dabar tas skaitlius galėjo pakilt sulyg 10 tukstančių; Rygoj-gi lietuvių skaitosi jau kelios dešimtys tukstančių. Jie visi daugiausiai išeiviai - duonos jieškotojai: dalis jų dirba pabrikuose, dalis užsiima menkesne pramonyste.

Ir teip miestų ugis pasiremia ant sodiečių-išeivių, ir tokių išeivių, kurie arba suvisai žemės neturi, arba turi jos neužtektinai. Skaitlių tokių sodiečių daugina iš dalies ir jų pačių veislumas, kuris ir spiria juos vis labiaus ir labiaus jieškoti darbo iš šalies ir traukti į miestus.

Tos gyvenimo sąlygų atmainos, žinoma, atsiliepia ir ant išeivio gyvenimo. Pakliuvęs į miestą jis visupirma pripranta prie naujų sąlygų ir reikalavimų, nuo kurių paskui nebgali jau nusikratyti; pripranta prie draugyjiško bendro darbo ir geresnių įrankių, ko jis ant sodžiaus visai nematė ir kas tenai, iš priežasties mažų ukių, nelabai yra galimu daiktu; tankesnis susinešimas su kitais įvairiais žmonėmis lavina jo protą ir gaivina mintį. Teisybė, dabartinėse sąlygose iš nekurių pusių gyvenimas mieste yra labai blogas: stoka gryno oro, ne-

*) Žiur. „Russkija viedomosti“ No. 47, 1902 m. 16 vas. telegrama.

švarios mažos kvatieros, darbas tarp dumų, karščio ir smarvės biauriai atsiliepia ant žmonių sveikatos, o stoka darbo prispiria tankiai ir badą kęsti. Tas viskas yra tankiai priežaščia nupuolimo doros. Kitas sodietis, susidėjęs mieste šiek-tiek grašio, kartais keikdamas bėga atgal į sodžių, kur jis paliko mažą žemės gabalėlį, o gal dar pačią, vaikus ar tėvus. Bet pavalgęs juodų barščių ir vilkdamas sunkų arklą, jis tankiai atsimena miestą, kur susidėjo keletą rublių, kur kitą sykį jis nors sunkiai, bet daug įvairiau, negu sodžiuj, gyveno. Be abejonės, grynas sodžiaus oras turi neišpasakytai didžią vertę, bet tiktai po sotaus valgio ir ne teip sunkaus darbo. Bet, ant nelaimės, musų sodiečiai teip sunkiai turi dirbti nuo pat aušros lygi vėlybo vakaro ir priegtam teip tankiai prispirti yra pasninkauti, kad ir grynas sodžių oras jau nieko nebgelbi: pajuodavę nuo darbo sodiečiai (žinoma, mažažemiai) ir jų sustyrę vaikai (o iš jų užsilieka gyvais tiktai stipresni — kiti dar kudikiais budami išmiršta) tankiai daug blogiaus išrodo už miesto darbininkus; kapitalistai didžturčiai ir jų pramonė lygiai uždėjo savo sunkią leteną kaip ant miesto darbininkų, teip ir ant sodiečių, — ir tiktai sotųs piliozopai žiuri ant paskutinių per pagražinančius stiklus ir svajoja apie ramias linksmybes anų gyvenimo . . . .

Atsimenu aimanavymą vieno doro, sulyginant pasiturinčio, dar ne seno, bet jau vedusio ukininko, kuris užėjus kalbai apie sodiečių vargus, pasakė: „mėš trįs broliai, aš jau, Dievui dėkui, turiu pačią ir paaugusius vaikus, kurie padeda dirbti, turime apie 60 desetinų žemės — teisybė, ne kokios —, dirbame visi, kaip jaučiai, bet pasibaigus metams ir užmokėjus samdininkams algą, patiems nieko nebelieka: kitą sykį vaikams pavalgyti pieno neturim, mėsos stingam, svečiui sviesto paduoti pritrukstam . . . Viskas atpigo, javai nebeužauga . . . Kai pažiuri, tai tiems samdininkams daug geriaus gyventi pasidarė! Kad ne pati ir vaikai, parsamdytumėm žemę ir eitumėm tarnauti: butumėm vis tiek pavalgę, darbas toks pat, o ant kaledų mažiausiai pusantro šimto rublių parneštumėm, neskaitant arendos už žemę . . .“ Matyti, kad ir tas ukininkas jau nelabai baidosi tarnystės ir, jeigu ne pati su vaikais, kaszin, ar neužmestų jis savo ukės ir neišeitų kur nors į miestą jieškoti darbo. Dabar tie trįs broliai visi apsivedė ir išsidraskė visą ukę į dvi dali (trečiam išmokėjo). Tėvai, žinoma, dar vargs savo amžių ant tų žemės gabalėlių, bet jų vaikai, be abejonės, tuom neužsiganėdįs ir užmetę savo ukes jieškos sau kito užsiėmimo.

Pasekmės to visko aiškios: skaitlius bežemių butinai vis daugįsis, o ukės — nors ir labai išpalengvo — rinksis į rankas atskyrų, stipresnių ukininkų*), kurių skaitlius turi tendenciją mažintis ir, be abejonės, mažįsis. Didžiausia dalis ukininkų paliks bežemiais (nors jau ir dabar arti pusės sodiečių yra tokiais) ir keliaus arba į miestus arba samdysis pas dvarponius ir tuos ukininkus, kurie ilgainiui liks žemvaldžiais. Dabar vidutiniams ir mažažemiams ukininkams teip

*) Tą tiktai gali šiek-tiek suturėti valdžios išduodamos tiesos, užginančios, padėkim, ukininkams pirkti žemės daugiaus 60 des. etc., nors ukiškas ir draugyjiškas tautas gyvenimas eina daugiausiai savo keliais, o ne pagal norą ir tiesas valdžios, jeigu tos tiesos su anais keliais nesutinka. Jos gal tiktai varžyti, o ne galutinai suturėti jo bėgį.

sunkiai priseina dirbti, tiek vargti, kad apie rimtą pagerinimą savo ukės jam ir nėra laiko mislyti ir nėra iš ko pasitaisyti geresnių įrankių. Svarbiausias jo rupesnis — kaip norints pramisti, mokeščius išmokėti ir su samdininkais atsilyginti; jis jau laimingu save jaučia, jeigu ir tą tiktai išpildo. Priežastis jo vargingo padėjimo siekia labai giliai; vienais tiktai savo pamokslais apie įdirbimą žemės ir geresnius ukės įrankius męs to padėjimo nepataisysime, nes pas jį ir dirva suvisai maža, ir įrankių nėra už ką nusipirkti. Su savo tokiais pamokslais męs galim pasijusti tokiam pat juokingam padėjime, kaip tas gydytojas, kuris ligoniui-vargdieniui, norinčiam pasveikti, duoda rodą — gerai valgyti, šviesiam sveikam kambaryj gyventi, grynu oru kvėpuoti arba net į Valakų žemę gydytis važiuoti (kur jau vargdieniui apie tokius vaistus svajoti!).

Pagerinti ukę gali tiktai dvarponiai ir ukininkai — žemvaldžiai; męs matom, kad jie teip ir daro. Tokiems nurodymai apie ukės pagerinimą yra reikalingi. Bet nereikia ir mažesnių savo brolių užmiršti, kurių priegtam yra didžiausia dalis. O jų viena uke sunku užganėdinti. Jau patys dvarponiai ir turtingesni ukininkai nebeužsiganėdina vien tiktai savo ukėmis ir dalį savo vaikų stengiasi prašalinti nuo savęs: leidžia juos į mokslus ant kunigų, daktarų, advokatų, inžinierių ir t. t., ant kurių kas diena reikalavimas vis auga . . .

Tokiu budu sodiečiai pristato miestams, jų pramonei ir žemvaldžiams ne tiktai darbininkus, bet iš dalies teip-gi ir tam tikrus urėdus. Vieni vietiniai miestų gyventojai jokiu budu negalėtų užganėdinti greitai augančios pramonės, — ir sodiečiai yra geriausiu gaivalu, kuriuo ta pramonė naudojasi . . . . *Jonas Bežemis.*

Vilniaus gub. lietuviai ir jų tautiškas atgyjimas.

Šventėnų džiakonystė. Šventėnų pavietyj (Vilniaus gub.) iš dviejų džiakonyščių: *Svyrų* ir *Šventėnų*, tik paskutinė yra lietuviška.

Grynai lituviškų parapijų, kame vartojama beveik viena tik lietuviška kalba, *Šventėnų**) džiakonystėj yra šešios ir viena koplyčia (filija), o tai šitos:

1. *Dagėliškiai*	turi	8.580	gyvent.**)	(8.580)
2. *Tverečius*	„	8.400	„	(8.469)
3. *Kukutiškiai*	„	4.680	„	(4.619)
4. *Lingmėnai*	„	4.240	„	(4.254)
5. *Strunaičiai*	„	4.000	„	(3.994)
6. *Labnoriai*	„	3.850	„	(3.816)
7. *Vydžiai* (lenkišk. „Przyjaźń“ koplyč.)	„	2.830	„	(3.816)
Iš viso		36.580	gyvent.	(36.608)

Visose šiose parapijose *pamokslai*, *giedojimai* ir *išpažintis* atliekami *lietuviškai*, išskyrus *Vydžių* koplyčią, kame liko paskirtas

*) Sulygink su Nr. 7 „Varpo“ 1901 m. ir su Nr. 5 ir 6 „Tėv, Sarg.“ 1898 m. Red.

**) Kadangi čia neparodyta, iškur paimtos šios statistiškos žinios, tai greta paduodame kabėse skaitlių gyventojų minėtų vietų, paiimta iš „Памятная книжка Виленс. губ. 1901 г. Red.

kunigas, nemokantis lietuviškai. Dabar jau šiek-tiek pramoko, bet žmonės vis da menkai jį tesupranta. Dažniausiai jis pradeda giedot lenkiškai, o žmonės paima ir traukia lietuviškai.

Kad ans čion liko paskirtas, žinoma, ne keno kito kaltė, kaip tik Vilniaus vyskupo.

Prie maišytų parapijų, kame apart lietuviškos kalbos yra vartojama bažnyčiose ir lenkiška, reikia šios priskaityti:

1. *Šventėnai* . .	turi	16.720	gyvent.	(16.538)
2. *Kaltinėnai* .	„	4.380	„	(4.375)
3. *Melagėnai* . .	„	4.450	„	(4.487)
4. *Adutiškiai* . .	„	8.770	„	(8.674)
Iš viso		34.320	gyvent.	(34.074)

Iš šitų parapijų *Kaltinėnuose* sodžių gyventojai beveik be išėmimo kalba lietuviškai, tik pačiam miestelyje prie gelžkelio stoties „Šventėnai“ šneka lenkiškai; bet ir terp šių miesčionių daugumas supranta lietuviškai ir tik iš „panaberijos“ terp savęs kalbasi lenkiškai. Miestelis su parapija nesiliauja kovoję dėlei bažnytinių giedojimų. *Pamokslai* ir *suplikacijos* vieną nedėldienį buna *lietuviškai*, o kitą — *lenkiškai*; visokias kitas giesmes gieda lietuviai, nes lenkai nė mokėte gerai jų nemoka. Lietuviška įgijo čion pagarbę tik klebonaujant kun. M. M.; pirmiaus-gi buvęs čion per 29 metus kunigas tevartojo vien tik lenkišką kalbą.

Šventėnų parapijoj skaitlius lietuvių ir sulenkėjusių lietuvių beveik lygus. Nuo seniai čion džiakonauja kun. Jusis (Jusevyčiu vadinamas) paeinantis iš Pumpėnų par. (Panevėž. pav.), mokantis lietuviškai; bet šios kalbos jis nekenčia ir vartoja ją tik prie žmonių išpažinties. *Lietuviški pamokslai* atsirado dar neseniai, prie ko prisidėjo jauniejie kunigai. Čion atsitinka, kad kunigai užintonuoja lenkiškai, o žmonės paiima ir gieda toliaus lietuviškai.

Melagėnus butų galima pavadinti grynai lietuviška parapija, jeigu čion nebutų įsimaišiusi gana skaitlinga šlėkta, kuri, nors ir supranta lietuviškai ir net dažnai namiej teip šneka, bet viešai tavarzuoja lenkiškai. Beto dvasiškoji vyresnybė visados skyrė kunigus, nemokančius lietuviškai. O kad supratimas lietuviškos kalbos čion butinai yra reikalingas, tai galima spręsti iš to, juog čion buvęs kunigas Čiudnauskis buvo išsimokinęs lietuviškai; pradžioj ans rašydavo pamokslus lenkiškai, duodavo kitiems išguldyt lietuviškai ir paskui skaitydavo juos žmonėms. Dabartinis kunigas vartoja *vien lenkišką kalbą.*

Adutiškiai pradėjo atsigaivinti tik nuo pareitų metų, kuomet ten liko paskirtas kunigas, mokantis lietuviškai. Čion daug baltgudžių, — galima skaityti trečdali visos parapijos. Bažnyčioj dabar įsigyveno lietuviška kalba.

Kas link likusiųjų parapijų Šventėnų džiakonystės: *Lentupių* (su 7.334 gyv.), *Kamajų* (su 7.165 gyv.), *Palušių* (3.450), *Korkožiškių* (3.765). ir *Sorokpolio* (1.979) tai jose, kaipo kaimynystėj su lietuviškomis esančiose, be abejonės užsilaiko lietuviai; bet kadangi ten jų mažuma, tai ir reikalavimai jų nėra pakakinti: jiems neskaito nė evangelijos lietuviškai. Atskyri viensėdžiai ir lietuviški kaimai daug

kur da užsiliko: man teko pažinti 6 kiemus apie *Armanavyčius*, Disnos apygardoj, kame gyvena lietuviai. *B-ė.*

*Merkinės džiakonystė.**) *Birštono* parapijoj yra 1.390 žmonių.**) *Visi parapijonys*, kaip rašo Bal. Dieglys „Varpe“ 1890 m. Nr. 9, *lietuviai;* meldžiasi bažnyčioj lietuviškai, ražančius ir giesmes ir lietuviškai gieda; bet kunigas-senukas (jau po antrų primicijų) nemoka gerai lietuviškai: jei kuomet ir sako pamokslą, tai sako lenkiškai, ir tai ne sako, o skaito iš homilijos Bialobrzeskio. 1893 m. Nr. 12 „Varpo“ Balandis rašo: „. . . Nusistebėjau patyręs, kad Birštono klebonas lietuviškai nemoka, o per tai jau kokia 10—12 metų žmonėms pamokslų nesako; kito-gi kunigo Birštone nėra; dabar klebonas pramokęs tiek, kad galįs šeip-teip evangeliją lietuviškai perskaityt.“ Oro Paukštelis teip rašo apie Birštono par. gyventojus „Tėv. Sarg.“ Nr. 1 1899 m.: „Žmonės tikri lietuviai, bet apie tautystę nieko neišmano. Daug reiktų padėti vargo, kad panorėtum rasti pas jus kokią knygutę svietiško turinio, nors gauti čia nesunku yra. Nekalbant apie laikraščius, ir maldaknygių ne per daug. Vaikus mokina daugiaus iš lenkiškų elementorių ir sako, kad iš lenkiško daug lengviaus išmokti . . . . . Šio krašto žmonių šneka — kaip koks mišinys iš lietuviškų, gudiškų ir lenkiškų žodžių. Daugumas ir poterių nemoką; apie dvasiškus reikalus — nieko nežino. Bet ką-gi žinos, kad per tiek metų čia buvę kunigai apsakinėjo tik „Lenkų Karalystę“ . . . Dabar sakomi lietuviški pamokslai ir viskas lietuviškai atsibuna.“ S. Padangių Nr. 10 „Uk-o“ 1899 m. rašo: „. . . Birštoniškiai gavo (kleboną) apsakinėtoją Lenkų karalystės, kuris po pirmai savo sumai užtraukė: „Niech będzie pochwalony“.

Punios par. yra 3.040 žmonių. *Gyventojai* Punios parapijos— rašo P. F. Titilviukas Nr. 2 „Uk-o“ 1899 m. — *visi lietuviai.* Bažnyčioj gieda . . . lenkiškai ir lietuviškai . . . Girdėjau gegužės mėn. (1898 m.), kaip jie meldžiasi bažnyčioje: pirmiausiai pagiedojo lenkiškai litaniją, paskui skaito lietuviškai mojinę maldą ir poterius kalba lietuviškai. Zakristijoj pakabintas abrozas su maskolišku parašu: Марія Остробрамская.“ „Vien. Liet.“ Nr. 48 1900 m. rašo: „Rugpjučio mėn. pasimirė (Punioje) kun. Pranas Grigaliunas (Grigaliunowicz). Dėl lietuvystės jis nieko nenuveikė; gyventojai aplink gryni lietuviai, taigi ir pamokslus sakydavo lietuviškai, bet kaip-kada ir lenkiškai pasakydavo.“ Gerulis Nr. 1 „Nauj.“ š. m. praneša, kad Punios giedoriai pradėję dabar, ačiu kun. Pakščiui, valyt lietuvišką kalbą nuo lenkiškų žodžių: vietoj *macnas*, *nesmiertelnas*, *pamačija*, *potiešytoja*, *čiesas* ir kitų įveda į bažnytines giesmes: *tvirtas*, *nemirštantis*, *laikas* ir tt.

Butrimonių par. yra 2.700 žmonių. „Yra čia, kaip rašo „Uk-as“ Nr. 10 1899 m., filija, bet kunigo seniai nebuvo, ir dėlto atvažiuodavo kunigas iš Punios švęst; bet dabar butrinoniškiai sulaukė pabaigoj pereitų metų kunigą, buvusį pirma Žiežmariuose už kamendorių (J. Daukšą). Žmonės čia labai ištvirkę, sugudėję, su-

*) Žinias rinkau vien tik iš laikraščių: „Varpo“ „Ukininko“, „Tėv. Sargo“, „Naujienų“ ir „Vienybės Lietuvninkų“.

**) Statistiškas žinias paėmiau iš „Памятная кн. Вил. губ. 1901 г.“

lenkėję, apšvietimo neturi; žino tik burliokiškai keikt ir antausius daužytis.“ Nr. 11 „Nauj.“ 1901 m. jau randame L. Gerulio koresp: „Daug kenčia Butrimonių klebonas kun. Petras Čelkis nuo šlėktų lenkpalaikių už tai, kad nori bažnyčioje, kurioje renkasi jo lietuviška avinyčia, įsteigti viską lietuviškai. Pirm jo buvęs kun. K. Daukša padarė, kad vieną nedėlią butų lietuviški giedojimai ir pamokslai, o kitą — lenkiški. Ir tai lenkams nepatiko: jie ėdė jį tolaik, kolaik neišėdė. Ant jo vietos pribuvęs kun. Čelkis pradėjo kožną nedėlią sakyti du pamokslu: lietuvišką ir lenkišką, o giedoti liepė vien tik lietuviškai. Šituom jis neapsakomai užpykdino lenkus: Visi ant jo sukilo, pradėjo siųsti meldimus.“ . . .*) Tas pats Gerulis rašo Nr. 1 „Nauj.“ š. m., kad ir Butrimonių giedoriai, ačiu kunigui Čelkiui, valą lietuvišką nuo lenkiškų žodžių kaip Punios.

Anušiškio par. yra 7.095 žmonės. Pernai, kaip rašo Parapijonis Nr. 4 „Varpo“, numiręs Anušiškio klebonas St. Visockis, klebonavęs čia apie 5-erius metus, vienok lietuviškai nemokąs, nors beveik visa parapija, kaip sako Keleivis Nr. 1 „Tėv. Sar.“ 1900 m., lietuviška esanti. „Žmonės — rašo tę-jau Keleivis: kas antra nedėlia gieda bažnyčioj ražančių lietuviškai, bet pamokslų lietuviškų nei sykį ant metų ne gauna išgirsti. Pranokėjai kun. Visockio, a. a. kun. Endrikas ir Sokolauskis sakydavę kasnedėl po du pamokslu: vieną lietuvišką, antrą lenkišką. Kun. Visockiui tai nepatiko ir ans įvestą nuo dešimties metų paprotį savo galybe panaikino. Anušiškiečiai lietuviai buvo nuėję pas vyskupą skųstis ant savo klebono, nuskriaudusio juos dvasiškai, bet vyskupas, įtikėjęs pranešimams džiakono ir klebono, deputaciją lauk pavarė, grąsindamas net, juog panakįsęs parakviją, jeigu anušiškiečiai nepaliaus skųstis.“ Mirus Visockiui ir anušiškiečiai susilaukę, kaip sako „Varpas“ Nr. 4 1901 m., lietuvio kunigo.

Stakliškės par. yra 7.308 žmonės. Šitos parapijos atgyjimas jau seniau atsiliepė mus laikraščiuose. Štai jau Nr. 6 „Uk-o“ 1898 m. Dagis rašo: „Aplankydami Vilniaus Kalvariją Sekminių laike męs susitarėme nueiti pas Vyskupą prašyti parėmimo reikaluose mus spaudos. *„Co wy, zwarjowaliście? Nie wymyślajcie głupstwa! Idźcie lepiej pracować!“***) Tuom ir pasibaigė musų apsilankymas. Formališkus prašymus ant rašto padavė jam *Kalvaičiai, Jezniečiai, Dorsuniškiai* ir keletas kitų parapijų.“ Beje, Piemenėlis rašo Nr. 6 „Uk-o“ 1894 m.: „Pas mumis nors ir mažai, ale bet-gi gyvuoja Lietuva, labiausia Stakliškių parapijoje. Ten žmonės jau ima labai susiprasti lietuviais esą, ir nekartą išgirsi, kaip kunigas bažnyčioje užgieda lenkiškai „*Dobranoc Jezu*“, o žmonės, nieko nežiurėdami, baigia lietuviškai „O malone mano“ etc. Bažnyčioje pas retą tepamatysi lenkiškas knygas, tikt jei kokis senis skaito lenkiškai; o jauniejie, vyrai ir mergos, kuone visi meldžiasi ant lietuviškų knygų.“ Dabar Stakliškėse esąs geras lietuvis kunigas Butvydas. Gerulis Nr. 12 „Nauj.“ p. m. pasakoja tokį charakteirstišką atsitikimą iš gyvenimo Stakliškės parapijos:

---

*) Jau lenkai išgavo vyskupo leidimą giedot Butrimonyse ir lenkiškai. Pirmą kartą giedojo 30 d. gruodžio p. m. (žr. Nr. 3 „Nauj.“ š. m.) Red.

**) „Ką jųs, iš galvos išėjote? Ne prasimanykite niekų! Geriaus eikite dirbti!“

„Musų apilinkyje lietuviška akis neišvys niekur, nė bažnyčiose ant stacijų, abrozų, nė ant kryžių ant kapų nė žodelio parašyto musų prigimtoje kalboje, nors visur aplink gyvena lietuviai. Vis lenkiškai... Viso labo lietuviški parašai yra Stakliškėse tik ant dviejų, ar trijų paminklų ant kapų ir ant paminklo jubilejaus 1900 metuose. Medį jubilejaus kryžiui davė bajoras Jeleniauskas, tikėdamas, kad bus lenkiškas parašas, bet klebonas prikalė prie jo geležinę toblyčią su lietuvišku parašu... Dabar jeigu koks-nors lenkpalaikis, nežinodamas, kad ten lietuviškas parašas, ateina iš dievotumo pabučiuoti, tai tuo pamatęs lietuviškus žodžius atšoka, kaip nuo ugnies.“ Stakliškės giesmininkai teip-gi išmetą iš lietuviškos kalbos lenkiškus žodžius; be to jie guodojami kaimynų parapijų, kaipo geri giesmininkai (žr. Nr. 12 „Nauj.“ p. m.

Valkininkų par. yra 10.927 žmonės. „Lietuvystė pas mus — rašo Nr. 38 „Vien. Lietuv.“ 1898 m. — silpnai tebegyvuoja. Knygnešiai nešioja lietuviškas maldaknyges, bet laikraščius gabenti jie bijosi. Jokių kratų pas mus negirdėt... Namieje dar vartojame lietuvišką kalbą, bet baisiai sudarkytą lenkiškais ir gudiškais priemaišČiais. Daugelis yra ir tokių, ką gėdisi lietuviškai kalbėti. Daugelis kalba lenkiškai, o kaip-kas ir maskoliškai. Daug prisidėjo ir prisideda prie lenkavymo musų kunigai Pas mus yra du kunigai ir sako du pamokslu: lenkiškai ir lietuviškai. Daugelis žmonių kalbą: „man vis-tiek, ar lenkiškai ar lietuviškai sako pamokslą.“ Vieni teip kalba pasigirdami, kad moka lenkiškai, o kiti išrodydami, kad dar neniekina lietuviško.“

Marcinkonių par. yra 4.060 žmonių. Vilkas - Pilkas teip rašo Nr. 2. „Uk-ko“ 1898 m.: „Apie Marcinkonis tebyra da teip senobiškai ramus ir grynai lietuviškas kraštelis, kad retai kur teip rasi. Knygas tenai vežiok vežimais, ne gaudys niekas; o kad ir gaudytų, yra kur pasislėpti: žmonės geri — neišduos.“

Nemajunų par. yra 3.400 žmonių. „Varpe“ m. 1890 Nr. 9 Bal. Dieglys rašo, kad Nemajunuose esąs lietuvis-kunigas, sakąs lietuviškus pamokslus ir raginąs žmones prie skaitymo lietuviškų raštų.

Pivašunų par. yra 4.436 žmonės. „Pivašunų par., kaip rašo Gerulis Nr. 12 „Nauj.“ 1901 m., maišyta, bet *didesnė pusė lietuvių*, ale lietuviai teip sulenkėję, užmigę, atšalę, kaip akmuo ir ledas. Priežasčia to yra ta apystova, kad čia nebuvo klebono lietuvio, bet vis toki, ką lietuvių nekentė.“*)

Jezno par. yra 5.594 žmonės. „Uk-as“ 1898 m. teip rašo Nr. 7: „Nesenei į musų šalį pateko pluoštelis lakštų su antgalviu — „Broliai Lietuviai“, kurie eidami iš vienų rankų į kitas, padarė nemažą įspudį. Susirinko kelios dešimtys vyrų ir padavė prašymą naujam vyskupui, kun. Steponui Zvierovyčiui, idant jis teiktųsi padėti rupintis apie įsteigimą Vilniuje lietuviškos spaustuvės.“

Kitose parapijose: *Daugiuose* (6.068 žmonės), *Alytoje* (3.537), *Dusmėnuose* (3.997), *Nemunaičiuose* (3.400) ir *Varėnuose* (6.086), kaip rašo „Tėv. Sar.“ Nr. 5 ir 6 1898 m., vartojamos bažnyčiose abidvi

*) Naujasis Pivašunų klebonas kun. Čudovskis ir didelis priešas lietuvių. (Žr. „Nauj.“ Nr. 3 š. m) Red.

kalbos, nors reikėtų vartoti viena tik lietuviška kalba. Viena tik lenkiška kalba vartojama *Niedringės* ir *Merkinės* bažnyčiose, nors reikėtų vartoti ir lietuviska kalba. *K-as.*

Tigrane Yergate.*)

Vaizdelis iš Armėnų kilimo.

Tigrane Yergate — tai vardas mums lietuviams visai negirdėtas, o vienok kaip artymas turėtų buti! Artymas ir garbinamas, kaip ir kiekviena prakilni ypata, išdrįsusi pakelti savo balsą prieš neteisybes ir skriaudas šios pasaulės. Vardas tas yra pseudonimu vieno armėnų rašytojo. Jo tikrasis vardas — Garabed Bilėkizdji, bet vadįsime jį vardu pragarsėjusiu pasaulėje, kuriuo jis turėjo slėptis nuo savo valdžios. Jau tas slėpimasi pseudonimu gyvai atmena kiekvienam iš musų jo paties padėjimą. Tai ir Tigrane Yergate priguli prie tautos, velkančios lygius, o rasi daug sunkesnius retežius, negu mės.

Armėnija — tai nedidelis žemės plotas, gulįs vakarinėje Azijoje, apie teip pragarsėjusį Ararato kalną. Senuose laikuose buvo armėnai laisva ir sulyginant augštai kulturiškai pakilusi tauta. Jau penktame amžiuje išsiplatino tarp jos krikščionystė, kilo literatura moksliška ir tikėjimiška, ir susilaukė dagi savo aukso amžiaus. Nuo anų laikų armėnai turi Biblijos vertimą. Bet jau tryliktame amžiuje matome armėnus pavergtus. Nerasdami ramumo savo tėvynėje, pradeda jie blaškytis po svetimus kraštus dažniausiai kaipo pirkliai, ir tie pirkliai įgija tarp svetimšalių sau vardą daug geresnį negu grekai ir žydai. Susitinkame su jais jau tryliktame amžiuje Lenkijoje. Musų Jagaila patvirtina tiesas, suteiktas jiems paskutinių karalių iš Piastų giminės. Vienas armėnų pulkas narsiai stoja į kovą šaly musiškųjų ir padeda nuveikti kryžeivius ties Žalgiriu. Abelnai armėnai, kur juos likimas ir nenuvarytų įgija gerą vardą, ypač atsižymi visur narsumu. Gana priminti didelį karžygį Bagration'ą arba nors ir ministerį Loris Melikov'a.

Bet nors jų didžiavyrių vardai ir suskamba garsiai laiks nuo laiko visoje pasaulėje, vienok jų tėvynę slėgia didelis vargas. Šiandien Armėnija suskaito tris milijonus gyventojų, iš kurių vienas milijonas po rusų valdžia, o kiti — po persų ir turkų. Ypač paskutiniųjų jungas tiesiog žudo nelaimingą tautą. Todėl ir nėra ko stebėtis, juog jos literatura buvo visai nupuolusi, kalba beveik užmiršta, nors mėginimų ją pakelti beveik nėkuomet netrukdavo.

Jau 1565 metuose matome Venecijoje įkurtą armėnų spaustuvę, bet ji beveik neturi ką spausdinti. Už šimto metų po jos įkurimo atsiranda tikras mylėtojas tėvynės, vardu Meohitoras, kurs įkuria „zokoną“ pakėlimui nupuolusios tautiškos dvasios. Dėkui tam zokonui prasideda darbavimasi; atsiranda vertimai netik Europos svarbesniųjų veikalų rašytojų, bet ir orginališki moksliški darbai ir tyrinėjimai savo krašto istoriškų liekanų.

*) Šaltinai: „Wielka Encyklopedya illustrowana“ ir „Revue“.

Neušmirštas tapo ir jaunuomenės auklėjimas tautiškoje dvasioje. Teisybė, juog daugiau šimto metų reikėjo, kol tie grudai ėmė dygti tautai ant naudos, nės tikras tautiškas gyvenimas ir darbavymasi prasidėjo vos devynioliktame amžiuje. Jau 1888 metuose turi armėnai 40 laikraščių, išduodamų Konstantinopolyje ir Tiflyse. Žymiai kyla tame laike jų literatura, atsiranda kasdien daugiau jaunikaičių tikrai numylėjųsių savo varginamąjį kraštą ir nesidrovinčių visą savo darbavimąsi ir gyvastį pašvęsti tėvynės laimei. Puikiausią vietą tarp jų užima pernai miręs Tigrane Yergate. Jis tai tarytum pats įkunyjimas Armėnijos, visų apleistos ir skriaudžiamos. Armėnai nėkuomet neužmirš jam jo dvejopo darbavymosi, kaipo patrijoto ir kaipo rašytojo. Jis tai supažindino visą pasaulę su Armėnijos istorija ir literatura. Jis vienas, įvykus ir sunkiausioms nelaimėms, neišsižadėjo svajonės apie savo motinos-tėvynės neprigulmingumą.

Gimė Tigrane Yergate Konstantinopolyje turtingoje šeimynoje. Visą savo kudikystę buvo lepinamas ir mylimas. Keturių metų nustojęs tėvo pateko į namus savo senelio, motinos tėvo. Tasai buvo žmogus augšto išsilavinimo, žinovas istorijos ir dailos. Tigrane Yergate vaikščiodamas su savo seneliu tarp Konstantinopolio rumų, iš gyvo šaltinio mokėsi ant vietos savo istorijos. Senelis teipo-gi neužmiršdavo išvesti vaiką į pajurį ir už miesto ir tokiu budu žadinti jame meilę prie gamtos grožybių.

Pirmus mokslus įgija Tigrane Yergate armėniškoje kalboje, kurioje saviškiejie mokė jį branginti tėvynės idealus. Sukakus jam 10 metų, motina išvežė vaiką į Franciją, kur jis ir baigė mokslus, stengdamasi, kiek galėdamas, prisisavinti sau svetimą kalbą, idant joje galėtų aprašinėti visus vargus savo tėvynės ir plačioje pasaulėje juos apgarsinti.

Baigdamas mokslus daugiausiai užsiiminėdavo filiozofija, socijologija ir polytika. Pamėgo veikalus Renan'o, įsigilino į Bakon'ą, Spencer'į, Novikov'ą, Taine'ą, Stendahl'į. Kiekvienam iš tų autorių pašventė vieną dieną sanvaitėje ir įgytus įspudžius stropiai užsirašinėdavo. Štai viena ištrauka iš tų užrašų: „Utarninkas. Novikov. Intelekluališka kova. Tautos kalba tai gyvas darodymas jos protiško išsilavinimo. Aukščiausį išsilavinimo laipsnį pasiekė ta kalba, kuri yra minkšta, bet kartu ir skambanti, kuri gali trumpuose žodžiuose daug idejų išreikšti. O aš turiu nuolat sau atkartoti, juog man reikia, gyvenant plačioje pasaulėje prisisavint svetimą kalbą. Ji turi buti man naudinga netik kasdieniniam gyvenime, bet ji turi puošti mano mintis, išreiškiamas raštuose ir šnekose. Užtai turiu aš apie ją kasdien rupintis. Kasdien turiu skaityti Racin'ą ir Volter'į ir pasiskirti adynas rašymui toje kalboje. Vien tokiu budu galiu aš ją pasisavinti, nelyginant kaip vyną ir mėsą, kuriuos kasdien geriu ir valgau."

Turėdamas vos 18 metų, ėmė Tigrane Yergate rašyti į francuziškus laikraščius straipsnius apie armėnų ir turkų gyvenimą. Tie straipsniai veikiai atkreipė skaitytojų akis ant jauno rašytojo. Tarptautiškas institutas Paryžiuje kviečia vos 23 metų jaunikaitį viešai paaiškinti sanlygas turkų gyvenimo. Štai žmonių minia adynomis klausosi aiškaus išguldinėjimo apie Turkijos istorišką ir morališką evoliuciją. Po

to skaitymo daug iš francuzų ir šeip rimtų veikėjų stengiasi susipažinti su teip nepaprastu žinovu svetimo ir tolymo krašto.

Bet tame pačiame laike, kada Tigrane Yergate, teip sakant, įgija vardą, nustoja turtų iš priežasties ekonomiško persivertimo Turkijoje. Nuo to laiko, jaunikaičiui išauklėtam auksuotame lopšyje, tenka susipažinti su aršiausiu vargu, kurs nuo karto pakerta jam sveikatą. Iš priežasties sunkaus medegiško padėjimo turi apleisti Paryžių, kuriam teip puikai sekėsi jam darbuotis dėl tėvynės. Laikraščiai talpino visus jo raštus, kuriuose jaunas karžygis visomis proto ir širdies išgalėmis stengėsi laimėti saviemsiems plačios pasaulės simpatiją.

Konstantinopolyje priima jį meiliai turkai ir krikščionys kaipo pragarsėjusį rašytoją. Gauna tuoj mažą vietelę prie miesto administracijos ir apart to dar vietą istorijos mokytojo vienoje turkiškoje mokykloje.

Konstantinopolyje begyvenant, moka jis pasinaudoti iš pažinčių su turkų rašytojais, *ulemais**), *dervišiais***). Skaito *koran'ą****) su paaiškinimais ir siunčia į Franciją puikius straipsnius apie turkų ir armėnų literaturas. Pradeda tame pačiame laike rašinėti ir armėnišką laikraštį „Haïrenik“, išeinantį Konstantinopolyje, bet paskui uždraustą sultano. Suprasdamas Tigrane Yergate, juog tautos atgijimą greičiausiai galima pasiekti, išauklėjus dorą ir savo priedermes suprantančią jaunuomenę, parašo puikų straipsnį, pilną pažinties psycholiogijos, apie „Vaiko dušią“. Tame rašte išreiškė stipriais žodžiais savo meilę prie doros ir dvasiško išsilavinimo ir nurodo savo tautai takus prie auklėjimo laisvų ir prakilnių sunų. Tuo veikalu prasideda jauno rašytojo darbavymasi, kuriam pašventė jis savo gyvastį, visuomet tvirtai įtikėdamas į laimingesnę savo tautos ateitį.

Tame pačiame laike pasiekia Konstantinopolį žinia apie baisius armėnų skerdimus, įvykusius Mažoje-Azijoje. Baisiai užgautas tais atsitikimais griebiasi su neispasakytu karščiu už plunksnos, tardamas: „mano raštai veiks, lygiai dinamytas!“ — Ir nuo tos valandos pasirinko sau žinomą pseudonimą — „Tigrane“ — tai vardas vieno narsaus senovės armėnų valdovo; „Yergate“ — armėniškai vadinasi geležis. Ir ištikrųjų — nuo to laiko nesibijodamas jau nė baisių, Turkijoje dar tebevartojamų, torturų, nė myrio, pasišvenčia visas tautos reikalams.

Francuziškame laikraštyje *Revue des Revues* už 1896 metus skaitome sekančius jo žodžius:

„Armėnų literatura sujungta su likimu visos tautos. Įskverbti tarp trijų mums svetimų valdžių, kurios stengiasi suslopinti ir mažiausį musų mėginimą pasikėlimo, negalėsime išlikti nekovoję. Armėnams teks dar tragiškas dienas regėti. Neabejoju, juog visuose pasaulės civilizuotuose kraštuose randasi ypatos simpatizuojančios mums ir prijaučiančios musų vargams. Męs jų neužmiršime, ir rasi vardan jų dovanosime ateityje visiems tiems, kurie niekino musų tau-

*) ulema (turk.) = mašdaug daktaras, moksliškas laipsnis.
**) derviš (turk.) = dvasiškasis.
***) išguldinejimas Mahometo tikėjimo.

tišką pajautimą ir kuriems auksu buvo mokėta už kiekvieną saiką musų kraujo. Sunus Ardzruni'o ir Kamar Kalibos! — tai ne pas svetimus, tik patys pas save jieškokime spėkų! Armėniją prislėgė baisųs skerdimai ir medegiška pragaištis, kurią ir 20 metų darbavimos neatlygįs. Per ištisus šešis mėnesius vienintelė užklotė numirėliams ir gyviemsiems bus šalto sniego sluogsniai! Tai vienas iš pačių baisiųjų atsitikimų musų istorijoje... Susipraskime! Vien mylėdami viens kitą kodaugiausiai, vien susiartindami tarp savęs ir atsiskirdami nuo svetimų, vien išpažindami savo nuodėmes, vien prisisavindami ir sekdami Europos intelektulišką judėjimą ir pažinodami gerai dvasią savo priešų-barbarų, įgysime mums reikalingas spėkas. Tada nors paojus ir pasididintų, vis-gi įstengsime jį nuveikti vikrumu savo rankų ir stiprumu savo dvasios.

Rudenyje 1895 metų vėl piliasi armėnų kraujas. Sauja narsesnių užsimanė kreiptis prie paties sultano su prašymu, idant jis teiktųs pildyti tiesas jiems pažadėtas 1877 metuose laike Berlyno santaikos. Turkai atsakė prašantiems ne žodžiais, bet kardu. Skerdimai prasidėję Konstantinopolyje išsiplatino netrukus ir po kitus miestus viešpatystės.

Tigrane Yergate ėmė šįkart per anglišką laikraštį *Times*, kaipo per daugiausiai išsiplatinusį skelbti pasaulei savo tėvynės skriaudą. Atsišaukė ir prie visų pasiuntinių, viešinčių Konstantinopolyje! Svajojo jis teipo-gi ir apie įkurimą kokiam ramiam užkampyje tėvynės žydinio, sužadinančio visus tautiečius prie pasikėlimo. Tikėjos rasti prakilnius vyrus tarp svetimtaučių, kurie kaipo tikriejie liuosybės apaštalai paduotų ranką pavergtai tautai.

Bet karštesnė tautiečių dalis, nematydama naudos iš tokio lėto darbavimosi 1896 metuose įsilaužia su dinamitu į turkų banką, užmuša pirmsėdį ir grasina iškėlimu dinamitu viso rumo, pasiekia patį sultaną ir pasiuntinius svetimų karalysčių ir reikalauja nuo jų pildymo savo norų, t. y. sugražinimo armėnams priderančių ir pažadėtų jiems tiesų. Įbauginta valdžia sutinka su jų reikalavimais, bet jiems vos išsiskirčius atsako dar baisesniais, negu pirma, skerdimais pačiam Konstantinopolyje. Tik tie, ką turėjo dinamitų bombas prie savęs, galėjo kelias valandas gintis nuo juos užliejančių priešų gaujų.

Tą dieną brolis Tigrane Yergate darbovosi banke ir Tigrane Yergate pats išguldinėjo lekcijas turkiškoje mokykloje ir vos spėjo prieš pat sumišimą namon sugrįžti. Galima suprasti su kokia širdimi žiurėjo jis per tris ištisas dienas į skerdimą savo brolių. Susirgęs ir pasijutęs iš visų pusių apsiaustas valdžios šnipais bėga į Greciją. Degina daug savo rankraščių. Gauna progą tik jų mažą dalelę Paryžiun išsiųsti.

Atėnuose sutinka jį kuopelė dėkingų jam už jo darbavimos armėnų. Jaunos Grecijos rašytojai teipo-gi skubina jį pasveikinti, ir jis tuoj po atvažiavimo imasi už plunksnos, geisdamas užtarti svetimuose laikraščiuose sykiu su savo broliais ir teip-pat slėgiamus grekus. Paskui pasiseka jam su pagelba naujų draugų ir pažįstamų apgyvendinti pačiuose Atėnuose ir artimuose sodžiuose lyg 50 nelaimingų savo tautiečių.

Su džiaugsmu sutinka jis žinią, prisiųstą jo tautiečiams apie pakvietimą anglų, leidžiančių armėnams apsigyventi ant Kypro salos.

Besirupindamas apie medegišką pagerinimą buvio savo brolių nenustojo kelti ir jų dvasią. Štai atsišaukimas, per kurį Tigrane Yergate pratarė į krauju ir ašaromis papludusią savo tėvynę:

„Suskaitykim, broliai, visus mėginimus musų tautiško pasikėlimo ir didžiuodamos ištarkime: Armėnija vis-gi laimėjo!

Ištikrųjų! Ar-gi turkai savo brutališka ir pinigiška spėka nebutų galėję jau senei mus galutinai pasmaugti? Tuotarpu mums pasisekė supažindinti Europą su tikru Turkijos padėjimu, su jos ubagyste ir vidurine netvarka. Jug šiandien jau nebepaslaptys, kad turkai per silpni valdyti Rytų šalis.

Apart to musų darbavimos sužadino liuosybės jausmus netik tarp visų krikščionių, bet ir tarp geresniųjų muzulmanų! Turkija yra dabar apsiaubta ją neapkančiančiais priešais.

Ir tai dar ne galas. Išrišimas armėnų klausimo užgula dabar sąžinę visos Europos ir Amerikos.

Štai kruvina, bet gyva Armėnija pakilo kviesti tautas pasiskirti darbavimos kelią, t. y. arba užstoti besidarbuojančius armėnus, arba gretintis prie darbą naikinančių turkų. Tas atsitikimas pasiliks visuomet vienu iš puikesnių ir rimtesnių istorijos lapų, rašytų musų krauju.

Bet męs turime šiandien pilną tiesą ištarti, juog Armėnija nurodo kelią politiškam ir morališkam likimui dvidešimto amžiaus.

Armėnų tragedija dar neužbaigta. Mums teko atlošti tik pirmą veiksmą. Palieka dar mums antras: tėvynės apginimas kardu rankoje.

Nesakykite, kad sukėlėme per daug nelaimių. Jug aiškiai persitikrinote, kad turkai geruoju neduos mums laisvės. Visiems ir visur teip-pat klojasi. Jug tik kraujų bangose ir šaudyklių griausmuose, jug tik iškentėjusioms nesuskaitytus nužeminimus ir vargus pasisekė laimingai iškilti Suvienytų Valstijų republikai, penkioms republikoms pietinės Amerikos, Grecijai, Rumunijai Serbijai, Italijai, Bulgarijai.

Bet ištikrųjų ar-gi męs tuose paskutiniuose vargų laikuose ką nustojome? Jeigu gamtoje niekas nežusta, tai ar galite daleisti, kad veltu pražutų kraujas 150 tukstančių armėnų? Jug to kraujo tai visa jura, tai milžiniška nemirtinga spėka . . . Ar nejaučiate jos gyvasties? Jug tai tas pats kraujas, kursai bėga musų gįslose! Jis suteikdavo stiprumą musų rankoms, sužadinimą širdžiai! Jis pagamindavo smagenyse karžygiškas mintis! Jis mus pakrikštė į žmones tveriančius sau naują šviesą ateitį! Išsimokinkime visuomet surasti šviesą po vargų. Musų ypatiški kentėjimai tautos neskriaudžia. Priešingai atneša jai dar kartais pelną.

Kiekvienas iš musų, kuriam likimas paskirs padėti galvą už tėvynę, tapo pamatiniu akmenimi, ant kurio ateitis įkurs laisvą Armėniją. Tokiu budu visoje pasaulėje statėsi tėvynės sienos. Džiaugkimės iš padėjimo, kurį įstengėme bendromis spėkomis savo tėvynei sutverti. Jug matote aiškiai, kiek darbo dar mus laukia. Trokšdami jį atlikti, tverkimės už jo su narsumu širdyje ir su įtikėjimu į pasisekimą. Ir liudniausi nuopuoliai te neatitraukia mus nuo musų triuso. Nėkuomet nesigailėkime darbų atliktų su gryna sąžine! Bukime linksmi ir stiprųs lygiai tiems kalnams, ant kurių įkursime puikų jokių audrų nebijantį tėvynės rumą!“

Neilgai Atenuose viešėjęs važiuoja Tigrane Yergate atgal Paryžiun. Neįtiki anglams, kurie jį kviečia apsigyventi Londone. Jam išrodo, juog jiems daugiaus rupi jų pačių medegiškas pelnas, negu svetimos tautos laisvė.

Paryžiuje Tigrane Yergate pašvenčia visą laiką aprašymui nelaimių savo tautiečių. Tame laike daug straipsnių išėjo iš po jo plunksnos. Svarbesniejie: „Kova už Kretą“, „Kova už Makedoniją“, „Šių dienų Grecijos Aristofanes“, „Grekų milijonierai“ ir tt.

Tame pačiame laike amerikiečiai apsigyvenę Paryžiuje pasistengė prisiartinti ir laimėti sau simpatiją jauno rašytojo. Duoda jie jam nesykį progą viešai pratarti ir gyvu, įkveptu žodžiu patraukti širdis prie neteisingai skriaudžiamų brolių savo.

Čia susitinka jis vėl su Klara Barton, pirmsede Amerikos Raudono Kryžiaus Draugystės, su kuria jau pirm buvo Konstantinopolyje pasižinęs. Ta augštos doros ir nepaprasto narsumo moterė buvo nuvažiavusi šelpti atsilikusius po skerdimo ir apiplėšimo armėnus. Išdalyjo ji tada tiems nelaimingiems 300 000 dolarų ir įstengė tokiu budu sužadinti nukentėjusius prie darbo ir rupesčio apie savo gerovę. Sykiu su Klara Barton darbovosi tada Mažoje Azijoje ir išdininkas Raudono Kryžiaus Jurgis Pullman; abu jie atmeta garbės kaspiną, suteiktą jiems sultano už jų darbavimos jo viešpatystėje! Tigrane Yergate's širdis nepasiliko kurti ir užgirdus svetimas nelaimes. Štai įvykus kovai ant Kandijos salos siunčia jis šitokį atsišaukimą Grecijos ministeriui:

„Armėnai apsigyvenę Paryžiuje siunčia žodžius tikros guodonės grekams, mokantiems teip narsiai ginti tas tiesas, už kurias armėnai nėkuomet nenustojo kovoti. Musų geri linkėjimai telydi visur jusų kareivius ir jųsų flotą! Sveikiname grekų papartį, kaipo ženklą tiesos ir laisvės!“

Grekai priima armėnų pasiuntinius su atvira širdžia ir spausdami vieni kitiems karštai rankas, prisižada abi tautos šelptis ir visuomet prijausti viena kitai.

Laike tokio darbavimos Tigrane Yergate spaudžia kiečiausis medegiškas vargas, kurį jis stengiasi slėpti prieš svetimtaučius. Tik vienai motinai, prie kurios jo širdis tikrai vaikiškai prisirišusi buvo, guodžiasi vargšas:

„Tavo laiškas rado mane sėdžiant ir lopant mano drabužius. Vargiai atsirastų kits darbas, kurs mane teip slėgtų. Baltarubiai, drabužiai, čebatai viskas merda ant manęs ir aš esu dažnai priverstas imtis už adatos. Mahometas prieš įkurimą islamizmo teip-pat turėjo lopyti savo drabužius. Vienok atminimas to atsitikimo nesuteikia man jokio nuraminimo. Jug neturėdamas jokio tikėjimo, žinau aiškiai, kad kiekvienas musų darbas ir jausmas žuna ant amžių, kad dagi pragarsėjimas yra laiku aprubežiuotas ir todėl toks vargas pasirodo man visai nepakeliamas.

Užeina valandos, kad trokštu tikėti, kaip kiti žmonės, juog kada nors surasime sau užmokesnį už visas tas kančias, kurias turime pakelti . . . Bet sugavęs save teip manant . . . juokiuos nerviškai. Džiaugiuos tik, juog mano straipsnis apie Kandiją rado atgarsį Europoje. Džiaugiuos dar ir tuo, kad medegiškas vargas dar neužstelbė man dvasios! Pažadėjau nuvažiuoti Belgijon ir ten viešai pratarti į universrtėto studentus.

Atsakyk man netrukus! Myliu savo doriausią motinėlę!“

Prakalba į Belgijos studentus teip pavyko Tigrane Yergat'ui, kad tuoj susirinko nemažas burelis jaunikaičių, pasiruošusių su ginklu rankose stoti į kovą už Armėnijos laisvę.

Pagrįžęs Parižiun vėl savo straipsniais pripildo francuziškus ir angliškus laikraščius. Parašo platų veikalą apie Turkiją: „Psychologiški išguldinėjimai apie jų tikėjimą, budą, pažiuras.“ Darbas, kuriame matosi artima pažintis su viso, kuo aprašomuoju, ir užtai teip neišsakomai pritraukiąs.

Bet karė tarp grekų ir turkų neleidžia jam toliau darbuotis. Budamas per silpnos sveikatos, idant galėtų stoti į kovojančių eiles, vis-gi važiuoja Grecijon vesti kova su bendru priešu ant vietos nors žodžiais, nors patarmėmis ir atsišaukimais tai į liaudį, tai į vadovus.

Ir pilnas vilties ir įkvėpimo apleidžia tas jaunas kareivis Paryžių, kuriame augo, mylėjo, kovojo, buvo garbinamas ir mylimas.

Jug čia ir pirmi spinduliai tikros meilės palytėjo jaunikaičio širdį. Buvo tai amerikietė, duktė narsaus karžygio, kovojusio Amerikoje už indijonų laisvę. Išlavinta ir jautri mergina patraukė prie savęs širdį Armėnijos patrijoto. Karštesnių žodžių jie dagi tarp savęs nesukeitė, nors dušia ir širdimi viens kitam prijautė .... Išvažiuodamas Tigrane Yergate išsivežė ir tą jausmą giliai širdyje užslėptą.

Atvykęs Grecijon tuoj pasistengė pasimatyti su valdžios sąnariais. Paskui ėmė siuntinėti į įvairus Europos laikraščius žinias apie grekų padėjimą. Sykiu išrodė jam puikiai pritaikyta valanda armėnų pasikėlimui. Ėmė ir juos žadinti, bet čia rado dvi partijas. Viena iš jų spyrėsi bombomis ir dinamitu bauginti patį sultaną jo sostapilyje, kita buvo per silpna pati viena stoti į atvirą kovą. Todėl Tigrane Yergate prišaukti ir iš Belgijos atvykę jaunikaičiai*) neradę sau Armėnijoje darbo, stojasi į eiles už liuosybę kovojančių grekų Kandijoje ir prie Termopylių. Tuotarpu nuo pradžios neįveikiami grekai, savo valdžios tiesiog trukdomi, tapo sumušti. Tesalija turkų užimta. Nusiminimas neapsakomas apėmė ateniečius. Tame laike rašo Tigrane Yergate:

„Karė tarp grekų ir turkų pasibaigė netikėtai. Valdonas tris kartus buvo apleidęs savo kareivius. Flotai nebuvo leista nė iš vietos pasijudinti. Viešpataujanti dinastija apvilo tautos troškimus. Tokie atsitikimai tiesiog žudo dvasią. Daug armėnų buvo atvykusių kovoti sykiu su grekais, 19 iš jų įstoję į svetimtaučių legijonus narsiai mušėsi kovoje ištikusioje prie Pharsalo. Bet ir armėnų likimas nepasigerįs dabar po Grecijos nuveikimo.

Nelaimingi grekai visi narsųs, tik jų aficierai silpni, generalissime nedrąsus, dagi tiesiog baigštus, ir valdžia visai neišmananti, kaip elgtis. Norėdama sykiu ir kovoti ir diplomatišku keliu taikyti, vieton įgyti garbę, privedė tautą prie nusižeminimo.

Gal išvažiavimas Diadoque'o (jis yra pakviestas Anglijon dalyvauti prie karalienės Viktorijos jubilėjo) nuramįs šiek-tiek kariumenę, kurią jis savo pasielgimu baisiai suerzino. Smolenskį kareiviai myli ir klauso. Gal ateitis duos geresnės laimės sulaukti.“

Nors kovos galas, kaip matėme, buvo teip prislėgiąs, bet Tigrane Yergate nenusiminė. Dar sykį pratarė į susirinkusius studentus. Kalbėjo apie revolucijoniškas dainas savo krašto. Įspudis tos prakalbos buvo teip didelis, juog visi klausantiejie jaunikaičiai, tarp kurių buvo daug iš visų Europos šalių atvykusiųjų, spaudžia jam karštai ranką ir pažada ant pirmo jo šauksmo pributi kovoti už laisvę jo tėvynės.

— „Turėjau prakalbą kitą vakarą apie puolusius svetimus kareivius kovoje už Greciją — rašo jis pats. — Du greku, du italu francuzas, poeta Palamas ir aš, vienas paskui kito kalbėjome iš sakyklos juodai aptrauktos kaip katafalkas, papuoštos žolimomis ir gramnyčiomis. Paskui dar daug kartų vaišindavo mane grekai. Nekuomet neužmiršiu dainų girdėtų viename jų susirinkime. Visos jų dainos puikios, bet daugiausiai sujudina visus atsisveikinimas jauno kareivio. Kaip priėjo prie žodžių: sudiev matušėle, pasiliki viena ant tos pilkos žemelės, kuri tuoj priglaus mano šaltą kuną . . . tik neužmirški kapelių papuošti medeliais . . . — tai dainininkams byrėjo ašaros iš akių.“

*) Tas atvykimas jaunų kareivių kovoti už krikščionis prieš turkus yra istorijoje pavadintas devinta kryžiaus karė.

Nelaimė nenustoja persekiojus Tigrane Yergate. Gauna jis uždegimą plaučių ir jau nebepasikelia iš tos ligos. Galima suprasti koks nuliudimas prislėgia vos 29. metų jaunikaitį:

— „Sirgau kelias dienas. Baisųs skausmai nenustojo kankinę manęs. Jug suprantu, kad su liga ir vargu, tomis didžiausiomis žmonijos nelaimėmis sunku kovoti. Geriausiai ramiai žiurėti į ateitį ir turėtis to persitikrinimo, juog ne žmogaus galėje kreipti gyvenimo bėgį į kitą pusę. Toje valandoje esu užsiėmęs rašymu apie šių dienų Grecijos literaturą; noriu darbuotis kol dar įstengiu krutėti. Jug tai mano priedermė. Išmanau gerai, juog verčiu paskutinius lapus savo gyvenimo knygos. Koks puikus miestas Atenai! Kaip čia gerai ilsėtis . . . .“

Matydamas savo spėkas kasdien tirpstant, sutiko važiuoti pas savo brolius Egyptan. Tikėjos ten sustiprėsęs. Prieš pat išvažiuosiant gavo dar žinią, juog grekų karalius rengiasi jį aplankyti.

Prašė Tigrane Yergate jo karališkos mylistos nedaryti jam tos garbės, nes jis esąs ligonis ir per daug silpnas. Buvo tai vien budas nusilenkimo nuo karališkos mylistos. Tigrane Yergate pabijojo, kad karaliaus ypata nepadarytų ant jo didelio įspudžio, nes jis buvo besirengiąs jį savo raštuose kritikuoti. Neužilgai ir pasirodė spaudoje jo du darbu: „Atenų kapai“ ir „Kokiu budu tapo grekai apvilti“. Tie darbai ir aiškiai nurodo visai pasaulei tikras priežastis grekų nuveikimo. Rudenyje 1897 metų Tigrane Yergate apleidžia Greciją. Išlydi jį iš tėvynės ištremtiejie jo tautiečiai, apdovanodami jį žolinomis.

Alexandrijoje laukia jį teip-pat iškilmingas priėmimas. Garbina jį visi už tą narsią dvasią, kuri teip gausiai išbarstyta jo raštuose ir kuri įstengė pakelti širdis nuslogintų tautiečių. Ir dabar kada jo dvasia išlengvo ėmė skirtis nuo kuno, įtekmė jo ant žmonių tarytum augte augo.

Vieton ilsėtis, darbavosi čia be poilsio tardamas: „Turiu skubėtis, nes mano laikas jau aprubežiuotas. Veikiai užges mano gyvasties žiburėlis!“

Neužilgo nustojo nelaimingas valdęs dešinę ranką, tai nors baisiose kančiose, bet nenusimindamas darbavos, neišleisdamas plunksnos iš kairiosios. Tada pasergėjo jo brolis prie jo mažutę skrinutę ir atėmė, nes joje buvo nuodai. Tigrane Yergate ištarė tada liudnai: „Gali dabar jau ją išmesti, jau ji man nebereikalinga. Buvau nusprendęs nusinuodyti tą dieną, kada nebegalėčiau rašyti.“

Per visą laiką ligonis ilgėjosi begalo savo gimtinio krašto. Dažinojus apie tą jo motina, išgavo nuo sultano daleidimą pagrįžti Konstantinopolin.

Nuo pradžios tokia žinia labai jį suerzino, bet paskui sutiko grįžti, vis tikėdamas nors tuo pagerinti savo sveikatą.

Liudna jam buvo skirtis su Egyptu, kur buvo teip daug širdžių pamylėjusių nelaimingą rašytojį. Dar liudniau pasidarė jam Konstantinopolyje, kur kiekviena vieta priminė jam jo brolių skerdimus. Pabėgo į Pėrą, bet čia pasijuto visai apleistas savųjų. Visi jo tautiečiai bijojosi prisiartinti prie jo, nes valdžia apstatė jį tuoj šnipais, o armėnai per daug gerai žinojo, kas tai yra valdžios baudimas

Turkijoje. Iš Pėros persikėlė dar Tigrane Yergate ant Prinkipo salos netoli Konstantinopolio ir iš čia siunčia savo broliams tokį laiškelį:

— „Sala graži, jos oras mane atgaivino. Po visų kančių tarytum pradedu atgyti. Nors dar labai silpnas, bet šiek-tiek nusiraminęs. Negalėjimas darbuotis slėgia mane. Ar pakels mane Prinkipo's saulė?... Musų namas nors labai ankstas, bet mums tinka. Matau jurą, salas, matau Europą ir Aziją ir šventos Zofijos bažnyčią, turkų mošejas, senas pylių sienas, oras labai grynas. Tiktų ir jums darželis pilnas žolynų.“

Užsiliko dar vienas jo laiškas, rašytas broliui, neužilgai prieš mirsiant. Matome jame didelį liudnumą ir užsivilimą. Jis, kurs per visą gyvenimą nesiliovė šauktis prie žmoniškų jausmų Europos, dabar varguose skęsdamas, nustoja tikėjimo į civilizuotą krikščionystę. Matydamas, kaip krikščionįs ramiai duoda netikėliams skersti nieko neprasikaltusius brolius savo, vis tik dėl kokių nors politiškų atžvilgių, mirdamas rašo:

— „Nepripažindama tiesų, pagal kurių tautos pribrendo ir kiekviena trokšta užlaikyti savo gyvastį, Europa paveržia mums tai, ką suteikė rumunams, serbams, grekams, bulgarams; ji nepripažįsta mums dagi tų tiesų, kurias įvykdina valdydama Afrikos ir Azijos tyrus! Ji mums stato už priedermę lenktis po svetimu, barbarišku jungu. Arėnai! nėra doros! nėra teisybės tarp tautų! Pasikelkime! Brutališkoje kovoje sujieškokime sau prideriančias tiesas, arba mirkime už jas savo žemėje visų garbinami!“

Vis tebesirgdamas dar išvydo Tigrane Yergate atspausdintą savo paskutinį straipsnį: „Ar Turkija gali gyvuoti?“

Pradžiugo, nes juto, kad tai vis-gi sunkus smugis suteiktas priešui.

Nuo to laiko gyvenimas pavirto jam jau vien į kentėjimą ir trokšdamas myrio, šaukia: „Jezaus kentėjimai tvėrė tik vieną dieną, o mano mėnesiais traukiasi!“

Persitikrinimas, juog jau nebegalės stotis eilėse kovojančių už tėvynės laisvę, dar didžiau jį slegė, kaip pati liga.

Prieš pat myrį nulenkė jis dar akis į jurą ir į tolymą dangaus kraštą. Bet mintys jo lankėsi dar toliaus. Tris kartus paminėjo vardą tolimos, mylimos merginos. Paskui sunkiai atsidusęs ištarė: „Francija! Francija! Atenai! Atenai!“ Ir nebeliko tos gražios, stiprios dvasios. Motinos rankose ilsėjosi vien šaltas lavonas.

Atsitiko tai 1 dieną gruodžio mėnesio 1899 metų. Visos pasaulės laikraščiai paminėjo jo vardą, tai ir męs, lietuviai, nors ir vėlai padėkime ant jo kapų tą mažą dovanėlę. Ir tarp tolimos, gal tau visai nežinomos tautos, tegyvuoja tavo atminimas, liuosybės karžygi! *B.*

Iš gyvenimo aštuonių palaiminimų.

Vėlaus pavasario diena, apsinaukusi nuo ryto ir užlijus kiek pusrytėlyj ji gražiai nusigiedrijo. Saulelė gausiai lieja iš tolymo dangaus kaitrią šilumą.

Prasta žemutė, pusiau sugriuvusi grytelė stovi, atsiskyrusi nuo kitų grytelių gale sodžiaus. Jos stogas supuvęs, skylėtas, samanomis

ir kur-ne-kur žolėmis apaugęs. Durys žemutės, žmogus tiktai dvylinkas įlenda pro jas, langeliai mažučiai, nedidesni už peludės; ir tų pačių kvaterkėlės ryzgaliais užkaišiotos. Šviesi ir skaidri saulutė šendien, kaip ir visada, mažai teviešėjo po jos vidų, nepražadino jos mažų gyventojėlių: neatboli žmogaus ranka užkirto jai kelį.

Viduj, kertėj pagal sieną stovi plati lova pastatyta. Ant šiaudinio ilgo suvolioto ir supurvinto priegalvio vienam gale lovos ir tokiopat priegalvio kitam gale vaikai paguldyti.

Vienas iš jų ketverių metų škarletinos smaugiamas, kitsai — metais jaunesnis — drognėmis sergąs. Abu jie nustyrę ir murini. Purvuoti, nudriskę marškinėliai menkai tešildė jų nugarėjusius kunelius, o ryzgalis, užmestas abiem ant kojų teip-gi mažai teteikė jiems šilimos. Vaikučiai trukčiojo, šiurpulio imami ir rietėsi į kruvą, tikėdamies daugiau šilumos.

Po aslą grytelės sunkiai rieda sulinkusi į kuprą senelė. Kaskart preidama prie pečiaus, kur virė barštelių savo mažulėliams, ji dievobaimingai kalbėjo: „Su kokia meile švenčiausi Pana virė Tau, Jezau, valgymą, su tokia-pat meile ir aš trokštu taisyt peną savo mažulėliams.“

O mažulėlių vyresnysis be perstojo vartėsi po lovą, blaškė rankytėmis ir griebėsi už gerklelės. Be perstojo jis prašė: „ma-am, mma-am vandenio!“

Bet mamos nebuvo čia. Ji da pusrytėlyj iškiutino į bažnyčią. Šiandien sukako metinė jos vyro mirimo: reikėjo mišelės užpirkti, o per tai ir dušios kančias sumažinti. Kad jos vyro dušia nusidėjimais apsunkinta buvo, tai ji gerai žinojo: pati savo akimis matė, kaip jis, nekartą pasigėręs, keikė, burnojosi ant Dievo ir savo sunkaus gyvenimo, kaip jis tingėdavo kas nedėlią į bažnyčią eit, o kunigėlio žodžiai: „Žiurėk, vaikel, storokis, kad išgelbėtum vyro dušią nuo pragaro,“ — per kiauras naktis mielų metelių jai sapnuose sapnavosi. Be reikalo jug nesakė tų žodžių kunigėlis, mislyjo ji sau. Ir be to kartų-kartomis per pamokslus kunigėlis sakė: „Atminkite, mieli broliai, ant dušių čyščiuje kentančių; neduokit anoms žuti, kasdien melskitės už jas ir prašykit Dievo, kad jų neapleistų.“ Viskas šitas aiškiausiai jai rodė, kad ji per maldas ir užperkamas mišias gal ir išgelbės nuo pragaro vyro dušią. Bet kuo užpirkti mišias? Kišenėj užliko — da nuo vyro mirimo — vienui vienas rublelis, o už mišias praščiausias moka du. Liaužė sau galvą žmonelė, kur čia jai gauti ta rublį? Bėgo pas vieną įbuvėlę, bėgo pas kitą — visos sakosi: neturime, sesutėl; turėjome kiek: paršelius nusipirkome, da šį-tą, ir visi išėjo. Nėjo žmonelė į bažnyčią sunkiausiai prislėgta: priims kunigėlis tą rublelį ant mišių, ar ne? Tikėjo, kad jis susimylės ant jos.

Prie ligonių pasiliko jos sena motina. Senutė klupčiote klupčiojo nuo pečiaus lyg lovos maldydama verkiančius ir vaitojančius vaikelius. Jos veidas rukšlėtas, išblyškęs ir baimės suimtas, reiškė nusiminimą. Uždusęs, švenkščiantis balsas, neramiausis blaškimasi po lovą vyresniojo vaikelio jai protą atėmė. Ji matė, kad jis šendien blogesnis: vakar jis da valgė, kad ir tų pačių barštelių, šendien jų nei į burną nebeima, — tik, tik prakalba ir tai lyg kokiu balsu iš po žemės. Tas balsas graudeno ją užvis labiausiai; jis sakyte lyg sakė: „Ten po

žeme man vieta“ . . . Nesykį ji po nosim sau kalbėjo: „Dieve mano, Dieve, susimylėk ant tų mažulėlių, išgydyk dušias anų, nes jie Tau nusidėjo.“ Apie kokią nors pagelbą senutei nė galvoj nebuvo. Iš kurgi ji jims tą pagelbą? Jau trečia diena, kaip sėdžia ant kumpelio duonos. Bet, kad ir butų ką duot vaikams stipriau pavalgyti, ar-gi tai gelbėtų ką? Jei Dievas nelaikys, vis-tiek ką duosi — mirs . . .

Dievas, matyt, nepriliko vyresniamjam vaikeliui šio svieto vargą išvargti. Vaikelis kas valanda blogyn ėjo; išryto jo gerklelė smarkiai pašvenkštė, o pietums atėjus karkt - karkė ir vos-ne-vos galėjo dvasią atgauti.

Jaunesnysis vaikelis visą tą laiką gana ramiai gulėjo, lyg užmuštas. Jo raudonai plekiuotas veidelis ir kiek pamėlynavusios nuo vėsos krutinelė ir rankelės teipgi baugino senutėlę. Šitame vaikelyj ji daugiau sudėjo vilties: tikėjo, kad ant jo Dievas bus maloningesnis.

Pietų laike parėjo iš bažnyčios ir motina. Paklausus senutelės, ką ligoniai daro, mielai ji papasakojo, kaip kunigėlis iš pradžių nenorėjo imti rublio už mišias, kaip paskui sutiko, kad ji stačiai pasiskundė jam savo vargingu gyvenimu, ir kaip ramino ją kunigėlis kantriai nešti Dievo duotą naštą. Kaip savo penkis pirštus, — kalbėjo toliau žmonelė, atmenu brangius kunigėlio žodžius: — „jei Dievo ne buvo žadėta, kad gyventų tavo vaikelis, tai nė jokis galvasuktis, nė jokios storonės, nė daktarai, nė pinigai nieko negelbės. Gerai, vaikeli, padarei, pasirupinusi apie išganymą vyro dušios ir paliecavojus savo sunelį Dievo valiai; žinok, vaikel, kad su vienoms šventomis mišiomis, prigulinčiai išklausytomis, žmogus užpelno daugiaus, ne kaipo gaudamas visus svieto skarbus.“

Baigus minti kunigėlio žodžius, palaiminta motina prėjo apžiurėti savo vaikelius. Pamačiusi vyresnįjį gangreit be žado ir jo akis į stulpus pavirtusias, ji nenusigando ir nenusiminė, tik sukrutėjo jos lupos, neaiškiai tardamos: „lai buna Tau, Dieve, ant didesnės garbės.“ Vaikelis, pažinęs motiną, vos be suprantamu balsu, sunkiai dvasią atgaudamas, prakalbėjo: „mm-aam, gerti.“ Motina įpylė jam kiek šalto vandens į burnelę per sukąstus dantelius, pridengė labiau vyzgaliu pamėlinavusį jo kunelį ir nuėjo tolyn.

Atsisėdo už stalo, pasilenkusi pažiurėjo pro langelį, kur saulės spinduliai linksmai žaidė ant žemės, atsiduksėjo ir, da-kartą prisiminusi sau kunigėlio žodžius, ji tvirtai tarė: „Viešpatie, atsiduodu ant Tavo valios. Atsiėmei sau mano vyrą, atsiimsi nepoilgo ir mano sunų. Tegul busi pagarbintas ant amžių.“ Jos galva sunki buvo, lyg švino pripilta, ūžė ir svaigo. Mintys braidė po galvą ir viena nuo kitos tolyn bėgo: niekaip negalėjo žmonelė sumesti, išmanyti Dievo galybės. Užvakar po pietų, pakilęs iš dregnių, vyresnysis vaikelis vaikštinėjo bėginėjo, buvo ir į orą išėjęs, bovijosi, o šendien . . . Dievs teip panorėjo . . . Dievo rykštė . . . — manė sau žmonelė.

Mintis apie vaikelio mirimą nebaidė motinos. Ji užsirupino tik, kur reikės grabelį gauti? — Jos kišenėje nė skatiko nebliko. Jos visas turtas, kurį užsidirbo sau, betarnaudama pas gaspadorius, — išėjo. Vyro alga kasmet visa ant šeimynos išeidavo, o pačiai, kaip ištekėjo, nebtekdavo ant uždarbio išeiti: tai bažnyčia, tai poteriai, tai apėjimas vaikų ir senos motinos — vis ją atitraukdavo. — Ilgai

laužė sau galvą apie grabelį. Susimislijo antgalo nueiti pas gaspadorį, kur jos vyras ilgus metus tarnavo, ir prašyti jo malonės.

Saulė jau buvo arti laidos. Pailsus iš kelionės, ji skubinosi prie atilsio. Jos kiek prigesę spinduliai švietė ramiai ir maloniai. Tie spinduliai lyg traukte traukė prie savęs, lyg šnibždėjo ką ir kalbėjo, kad rytoj vėl kils saulelė, vėl švies visą svietą ir krutįs jį ir teip per dienų-dienas pati gimdydama, pati naikindama milijonų milijonus gyvybių-gyvybėlių. Dar kartą spinduliai blykštelėjo ant medžių viršunių ir pasislėpė.

Nepoilgu ir visas sodžius aptilo. Negirdėt buvo nė einant, nė kalbant, nė durų varstant. Tylumoj nakties klaidžiodami plaukė po orą šunų balsai, ryksmai pavėlavusių į savo lizdą paukščių, ir visokie garsai šviesos bijančių gyvybėlių.

Mus pusiau sugriuvusioje grytelėje ir-gi netylėjo: Apsisupus su balta marška, giltinė pustėsi sau dalgę nupiauti da vieną užsilikusią ant šendykštės pievos žolelę. Laiba žvakutė žibėjo prie galvos mirštančiojo vaikelio. Senutėlė meldėsi persigandus prisiartinančios baisios valandos, meldėsi su ašaromis ir prašė Dievo, kad neapleistu jų. Motina verkte neverkė. Ant jos veido žymu buvo, kad ji baisiai kankinasi. Ji, lyg proto nustojusi, dairėsi po grytelę, jieškodama akimis koktai ir negalėdama surasti, žiurėjo į save ir gilinosi į savo dušią, norėdama suprasti, ką šita jai kalba. Nelaimingai motinai sunku buvo pamislyti, kaip ji laidos savo vaiką be mišių, be pašventinimo lavono ir duobės, baisu darėsi, pamislijus apie peklą ir neapsakytas joje kančias, o matė, kad reikės be visko to apseiti. Šitai padidino jai kančias. Mintys apie peklą, lyg tyčia, vis gilyn ir gilyn skverbėsi jai į galvą. Niekados neregėti Dievo, manė sau motina, o degti ugnyj, prieš kurią musų ugnis yra šešėlis, kentėti neapsakomas kančias ir sopulius nuolat be jokio pertrukio, o da visuomet regėti biauriausius šėtonus — o! kokia baisi nelaimė! . . . . Perimta didžiausiu širdies skaudėjimu — nes ji matė, kad jos vaikelio dušios išganymas prigulėjo nuo jos rupestingumo — nelaiminga motina apalpo. Atsigavusi kiek, ji stengėsi sugraibyti visas mintis, išsisklaidžiusias po jos galvą. Dingtelėjus jai galvoj apie peklos kančias, ji persigando nuo savo minties ir puolė ant kelių karštai melsdama su ašaromis akyse Dievo pagelbos: „Dieve, Dieve mano, susimylk ant manęs griešninkės ir atleisk man griekus mano. Še plak mane, še korok, tik atleisk man griekus mano. Priimk tą nuliudimą mano už griekus mano, nes nusidėjau Tau Viešpatie, užvis labiausiai. Viešpatie, susimylk ant manęs, apšviesk mano protą, duok man tikrą nusižeminimą, kantrybę ir stiprybę, idant visuomet pamėgčiau Tau, eičiau vien keliais Tavo ir užpelnyčiau dangaus karalystę. Dėl Tavęs vien, Viešpatie, melsiuos aš, dėl Tavęs vis mislysiu, kalbėsiu ir darysiu.“

Besimeldžiant motinai, mirė ir kudikėlis. Aut rytojaus, gavus grabelį, ji su keleta įbuvėlių nulydėjo į kapus savo vaikelį. Šits atsitikimas ir viršminėtas, nelaimingą motiną pakreipė ant kelio vienatinės maldos. Apie užsilikusį tą vieną vaikelį ir savo seną motiną ji nėkiek nesirupino, atiduodama juos ant Dievo valios. Pati skaitė save už nelaiminga ir didžiausiai Dievui nusidėjusią, jei kurioj dienoj negalėjo buti bažnyčioje ir kelių dienų pasniko užlaikyti. Visą savo vargą,

visas savo kančias ir kankinimąsi ji aukavo vien vyro ir sunelio dušių išganymui.

Nelaiminga motina da karščiau pildė savo užmanymą, kada ją pagyrė už tai kunigėlis. Apie mišias už dušias vyro ir vaikelio kunigėlis daugiau nebepriminė jai. —

Kaip rodos, skaitytojau, ar daug yra musų šventoj Žemaitijoj ir Lietuvoj tokių, kaip ta nelaimiuga motina? Ji troško eiti keliais išganymo, idant butų išganytos dušios jos vyro ir sunelio. Ar teisingi tie keliai? Kas juos nurodė? . . .

Palaiminti Dievo leisti žmonių mokytojai, kuriems atleistos yra neteisybės ir kurių paslėpti yra griekai, — sako Dovydas savo psalmuose.

Palaiminti ir čystos širdies žmonės, kurie seka anuos, nes jie Dievą regės — pasakė Jezus. *Stukai.*

Korespondencijos.

Kauno gub. Lietuvos lenkų protestas. № 10 „Uk-o“ p. m. ir № 2 „Nauj.“ š. m. yra paminėta, kad lenkai Krakių parapijos (Kauno pav.) nusiuntę Kauno vyskupui Paliulioniui protestą už tai, kad pas juos jubilejinė dievmaldystė buvusi tiktai lietuviška. Vienas tautietis prisiuntė mums kopiją to protesto, rašyto lenkiškai; jis skamba šiaip:

„Jųsų Ekscelencija! Nuliudimas apėmė mus ir suspaudė širdis musų! Laukėme Krakiuos Jubilejinės dievmaldystės, tikėjomės išgirsti Dievo žodį suprantamoj mums kalboj, bet . . . nelaimė! — bažnyčia tarytum atstumė mus. Kuo męs prasikaltom, kad atstumti?

Bočius musų Lietuvis Horodliuj 1413 metuose, kada pergalėta tapo pagonystė, apšvietė mus kraštą šviesa krikščioniško tikėjimo ir, įvesdamas šviesą, kalbą ir kulturą, suliejo tuodvi giminę į vieną tautą *(zlał dwa ludy w jeden naród).* Jojo vaikai sustiprino tuos ryšius ir antgalo 1569 m. Liubline, per visą sanvaitę garbindami ir dėkavodami Augščiausiamjam Sutvertojui, tuodvi tauti galutinai surišo tą susivienyjimą.

Da kartą klausiame Jųsų Ekscelencijos, už ką męs nuskriausti? kuo prasikaltom? Nuliudimas, kuris apsiautė mus, skausmas širdies, kuris mus spaudžia, priverčia mus nenoroms rašyti šitą protestą ir pasakyti Jųsų Ekscelencijai, kad mus nuskriaudėt. 30 rugsėjį 1901 m.“

Pasirašiusių 263 ypatos.

Reikia priminti, kad tarp pasirašiusių, kaip mums praneša *Kytraitis*, yra daug vaikų ir visai nemokančių lenkiškai dvarų darbininkų, sodiečių ir miestiečių.

Šiauliai (2.) 15. III. pasibaigė byla žmonių, apkaltintų už žydų mušimą Linkavoj, Žeimyj, Pašvitinyj ir kitur. Subatoj stojo prieš Vilniaus Palatos sudą, į Šiaulius atvažiavusį. Apkaltintų buvo 12 žmonių, stojo tik 6, 3 jau atsidurė Amerikoj, o trijų nesurado. Vienas nubaustas ant 2 metų ir 6 mėnesių į areštantų rotas, du po 1 m. ir 6 mėn. į areštantų rotas, o paskui dar ant 4 metų po priežiura policijos, du ant 8 mėnesių į kalėjimą, vienas ant 4 mėnesių. Iš žmonių pusės stojo du advokatu: Milvidas iš Šiaulių ir Vileišis iš Vilniaus. *A—s.*

Vilnius. Atgarsis liet. jubilejaus. Vilniaus lietuviai išalkę lietuviškų maldų liko skalsiai pašelpti per dienas 22, 23 ir

24 spalių mėn. (senojo st.), kuriose su daleidimu vyskupo Zvieravyčiaus laikėsi jubilėjinės maldos Vilniaus katėdroj.

Nepalyginamas pakilnumas ir grynas dvasios džiaugsmas apsiautę laikė per 3 dienas 4—5 tukstančius lietuvių įvairių lyčių, amžių ir kilmių puikioj bažnyčioj; nuo anksto ryto lyg vidurnakčiai bažnyčia judėjo vilnimis svieto, kurs, kaip žuvys trokštančios pulkuojasi prie eketės, teip spaudėsi prie aukurų, pamokslinyčios ir spaviednyčių, begerdams saldžias ir gaivinančias dvasią ir širdį sroves savo prigimtos motiniškos kalbos. Lygiai per stebuklą išsireiškė per tas dienas tiek narsybės ir dvasiškos gyvybės tarp burelio kunigų, deginte deginusių savo puikiais pamokslais lietuvių širdis ir tarp tukstančių karštai besimeldusių lietuvių, kurie krovė ant augšto, sulyg dangaus aukštybės, aukuro skurdžius, skalsius ir ašaras traukiančius giedojimus draug su verksmingais vaitojimais sugriaudintos širdies ir maldas teip tikras, teip grynas, kad stebėtiesi reikėjo beregint, kaip visas svietas, kaip viens žmogus žiurėte žiurėjo, giedote giedojo, klupote klupojo. Jeigu kas nebuvo dar matęs tukstančių svieto, susiliejusio į vieną širdį, į vieną dvasią ir į vieną mįslį, tai tas turėjo tai išvysti Vilniaus katėdroj laike minėtų dienų.

Ir dabar tas svarbus atsitikimas visiems atvėrė akis ir parodė, kokia galybė tikėjimo dalykuose slepiasi prigimtoj kalboje; visi patyrė, kokią klaidą darė Vilniaus dvasiškija per 100 metų, bestelbdama ypatybę lietuvių-katalikų. Dabar privalome tik stebėtis, juog garbingas vyskupo prisakymas umai išmokino beveik visus Vilniaus kunigus ne vien lietuviškai, bet ir grynai lietuviškai kalbėti. Patsai guodojamas vyskupas pradžiugo ir drauge . . . nusiminė: pradžiugo jis, išvydęs save apsiaustu, kaip murais, tukstantimis be paliovos dėkingųjų jo avelių, ir nusiminė iš gailesties, juog per tiek laiko nereikalingai, klaidingai ir nekaltai skriaudė tuos lietuvius, katrų, sulyg nurodymo piktos valios žmonių, Vilniuje buk nesą, arba jeigu tokie ir esą, tai jie arba visai buk išsivertę į lenkus, ar į nedorėlius arba net į bedievius ir per tai dėl jų buk jau nebreikalinga lietuviška bažnyčia. Bet Dievo teisybė nepergalima, ir lietuviai gali save padrutinti sekančiais žodžiais pranašo Dovydo: „nusiraminkit, o išvyskit, juog aš esmu Dievas.“ *Vilnietis.*

Vilnius. Apskelbtas lietuvių jubilėjus pasibaigė. Lietuviai prisiklausė gražių lietuviškų pamokslų, o da gražesnių lietuviškų giedojimų, kurie laike trijų dienų žadino ne vieną iš atsimetusių nuo savo kalbos prigimtosios. Klausant šių giesmių, rodėsi, juog staigu motina sugrįžo ir kalbino sunus, kurie jos jau senei nebregėjo; tuli iš jų, pažinę ją, su ašaromis puola sveikinti savo motę, norėdami išgirsti ir atminti nors kelis žodelius iš tų, kuriais juos ana auklėjo. Iš džiaugsmo tuli ašarojo, širdingai sveikindami savo draugus ir pažįstamus, sakydami, juog motina musų da nėra mirus, juog ji vis da gyvuoja ir vis da teip-pat jauna, kaip buvo. Ta motina musų — tai lietuviška kalba, kuri, kaip pasirodė, nėra da čion pranykusi, neveizint, juog laike kelių šimtų metų ją čion netikusieji vaikai niekino, stumdė ir gaišino. Tukstančiai šių vaikų ją jau pamiršo, parokavę sau už motę baltgudystę arba lenkystę, bet keletas sunų užlaikė ją da tarpe savęs. Tą teisybę geriausiai apreiškė, susirinkdami po kelis tukstančius į

Vilniaus katedrą laike paskirtų pasimatymui su motina trijų dienų. Tos trys dienos buvo darbo dienomis, ir todėl be abejonės daugelis kaip iš vietinių gyventojų, teipos-gi iš pavilniečių negalėjo bažnyčion ateiti. Neapsiriksime pasakę, juog nekurie lenkai karštuoliai neleido savo tarnų, ar darbininkų, ant tos iškilmingos šventės, kuri ir teip jiems daėdė. Tuli tiesiog prieštaravo sakydami, kam vyskupas leidęs yra švęsti tą jubilėjų katedroj. Juog tokių lenkų karštuolių buvo nemažai, parodo ir daugelis apturėtų vyskupo anonimų, kame niekina vyskupą už jo nuolankumą prieš lietuvius. Nabagas šis vyskupas — kaip nedavė nieko lietuviams buvo blogai, o davė, vėl negerai, nės pyksta lenkai! Laike visų trijų dienų vyskupas buvojo bažnyčioj ir pirmoj dienoj buk bijojęs, idant tarp lenkų ir lietuvių neišeitų kokios pestynės. Bet baimė buvo tuščia, nės visur buvo regimi tik lietuviai. Dvi kuopos suorganizuotų giedorių giedojo teip puikiai, kaip katedroj da niekados liaudis nėra giedojus. Ir vyskupas ir daugelis iš pralotų primygę klausėsi šių giesmių. Giedojo kaip patys Vilniaus lietuviai, teip ir atvykę tam tyčia giesmininkai iš Žaslių, Daugeliškio ir Varanavos. Atvažiavusių buvo apie 30 žmonių, ir tai žmonių, kurie jau pas save savo bažnyčiose gieda. Buvo pagiedotos kelios giesmės, išdėstytos ant balsų, ką liudyja jau organizuotą mokinimą. Giedojo netik išrinktieji, bet visa bažnyčia užė nuo giedojimų laike suplikacijos, procesijos arba laike pagarbinimo Šv. Sakramento. Tai liudyjo, juog susirinkusieji buvo lietuviai, o ne koki gudai. Bet da geriaus šią patvirtino patys pamokslai, laike kurių žmonės tiesiog gruste grudosi prie pamokslinyčios. Pirmoj dienoj sakė pamokslą kun. Kurilavyčius ir Kukta, abudu gražioj lietuviškoj kalboj. Antroj dienoj abu pamokslu turėjo kun. Laboks, geras pamokslininkas, kursai teip sugraudino visus klausytojus, juog visoj bažnyčioj buvo girdėt verksmas, klyksmas ir vaitojimai. Sulyg grynumo kalbos, tai tuom kun. Laboks negali pasigirti: daugybę polonizmu vartoja savo kalboje. Trečioj dienoj sakė jaunuoliai kunigai, Sadunas ir Viskontas, kalba kurių buvo grynai lietuviška, neveizint juog seminarijoj Vilniaus tos kalbos visai nemokina.

Lietuviškas jubilėjus tur da vieną didį svarbumą: štai ans pakirto tą teip plačiai garsinamą nuomonę, juog įvedimas lietuviškos kalbos Vilniuje patrauks drauge su savimi ir baltgudišką kalbą, įvedimo kurios buk reikalaujanti valdžia. Tokio reikalavimo nebuvo iš pusės valdžios ir tikimės, niekados nebus, nes 1⁰ ši kalba nėra pripažinta Tėvo popiežiaus už rituališką, o 2⁰ atsibudimas baltgudžių valdžiai ir-gi nėra visai geistinas, o toksai prisikėlimas butinai atsirastų su įvedimu šios kalbos į bažnyčias. Tuom pralaimėtų vien-tik valdžia, ir tokio žingsnio ji niekados nedrįs padaryti: siekiu jos yra panaikinti ypatingas šnekas ir tautas, o ne jas gaivinti.

Tulas gali paklausti, kuo galima išaiškinti tą drąsų žingsnį vyskupo, paskyriant lietuviams jubilėjų?. Ans jug pirmiaus ir da visai neseniai nežadėjo nieko lietuviams duoti. Iš kur-gi staigu atsirado tas prijautimas lietuviams? Kas įkvėpė jam tą meilę prie lietuvių?

Galime tvirtai pasakyti, juog paskyrimas jubilėjaus liko padarytas ne iš liuoso noro paties vyskupo. Kaip žinoma, vietiniai lietuviai reikalavo to jubilėjaus per Metropolitą nuo paties popiežiaus. Iki

popiežiaus jų reikalavimai nenuėjo, bet vyskupas gavo žinią, juog šie reikalavimai daeis, jeigu jis neužganėdįs patsai lietuvių reikalavimo. Metropolita Klopotauskis rašinėjo jam, kaipo draugui, idant pasistengtų atlikti musų reikalavimus. Vyskupas ilgai ant to nieko nepaisė. Pagaliaus į Vilnių buvo atvykę du kunigai, kurie per pralotus ir kunigus stengėsi pertikrinti vyskupą, nes kitaip sako, metropolita negalėsęs užtylėti nesusinešęs su Rymu. Paputė naujas vėjas — ir staigu nekurie pralotai, kaip Pronckevyčius, Kurčevskis, buvusieji da neseniai lietuvių priešais, pasidarė jų bičiuliais. Kad ši meilė, kaipo priverstina, yra tik paviršutinė ir tuomlaikinė, tikiu, greitai galėsime persitikrinti: parodys tai reikalai įtaisymo Vilniuje lietuviškos parapijos, apie reikalingumą kurios jau šiandien nieks negali abejoti. *Pet—is.*

— Didesnės musų krašte parodos. Vilniaus žemdirbių bendrovė rengia šiam rudeniui nuo 30 rugpjučio iki 8 rugsėjo ukės ir pramonės parodą. Tai bus pirmoji nuo jos vardo rengiama Vilniuj paroda.

Neseniai išėjo (Vilniuj, pas Zavadzkį) programas ir įstatymai tos parodos.

Paroda rengiama yra (§ 2 įst.) Vilniaus, Vytebsko, Gardyno, Kauno, Kuržemės, Minsko ir Suvalkų gub.

Sulyg eksponatų, tai žinią apie prisiuntimą jų eksponentai turi jau prisiųsti parodos komitetui ne vėliaus 1 d. gegužės šių metų; po 1 geguž. (§ 14) eksponatai bus priimami tik tuo-kart, jei beliks vietos. Už vietą, eksponatų užimamą ant parodos, mokama (§ 16) pagal taksą. Tačiaus daiktai, kurie turi tik mokslišką vertę, kaip antai: įvairųs moksliški rinkiniai, spaudos dalykai, kartogramos, diagramos ir t. t. bus priimami (§ 18) ant parodos veltui.

Eksponentai-ukininkai už įėjimą (§ 32) ant parodos nemokės, kiti-gi veltui nebus įleidžiami.

Ant parodos, paskirtose valandose, įvairiose ukės ir girininkystės šakose bus (§ 34 įst.) skaitymai paaiškinimui atgabentų ant parodos daiktų.

Antra didesnė paroda žada buti Dinaburge, truputį vėliaus — nuo 5 iki 20 rugsėjo 1903 m. Ji, kaip ir Vilniaus paroda, be ukės ir pramonės dalių, žada teiposgi vietelę pavesti ir mokslo dalykams.

Bet platesnių žinių apie šitą parodą negaliu tuo-tarpu pranešti: tiek pats težinau.

Kaip ant vienos, teip ir ant kitos parodos vertėtų ir mums pasirodyti, kuo kas gali. *Ž—kštis.*

— Paveikslų paroda. Nesenei, vasario pabaigoj, tapo čia atidengta (Ekso nam., Jurgio prosp.) paveikslų paroda. Paveikslų vislab išstatyta tapo lyg 300. Kai-kurie iš jų gana puikiai išrodo ir pritraukia žiurinčių atydą. Prie jų ypač galima priskaityti Žmurkos „Betleemo žvaigždė“, didžiausią iš visų paveikslą ir jau žinomą ne vienam Europos miestui, paskui E. Spleščinskaitės „Myrius ant žolynų“ ir iš lietuviškos istorijos — K. Alchimovyčiaus „Paskutinis Lietuvos kurėjas“. Tasai paskutinis paveikslas, pirmas pagal didumą po „Betl. žv.“, parodo tankią senovės Lietuvos girią, kurioj po ąžuolu stovi senelis kurėjų-kurėjas (Gintautas), kairėj rankoj turėdamas žėrinčią ugnį, o su dešineja pasirėmęs ant lazdos. Priešais jį stovi

jo duktė, prilaikydama jį už rankos. Paveikslas daro gilų ant lietuvio širdies įspudį.

Iš kitų paveikslų radau dar du vaizdeliu iš Žemaičių krašto: vienas S. Dombrovskio „Žemaitiškas vaizdas“ ir 2-ras, to paties „Durpynės“. *J. Maž-g-tas.*

Iš Amerikos. Pirmą dieną pereitų kalėdų, kaip rašo No. 1 „Lietuvos“ š. m., susitvėrė Chicagoj nauja lietuvių draugystė „Aušra“, kurios tikslas — šelpti besimokinančią jaunuomenę. No. 6 „Lietuvos“ praneša, kad ta naujoji draugystė jau ir charterį savo turinti.

Mieris naujai susitvėrusios dr-ės — rašo No. 6 „Lietuvos“ pati Draugystė „Aušra“ — yra: šelpiant besimokinančią jaunuomenę, rupinti lietuviškai tautai išlavintus visokiose mokslo šakose darbininkus, labiausiai išlavintus tokiuose moksluose, kuriuos pabaigęs išsyk negali tikėtiesi didelio pelno, kaip antai: dailėj (muzikoj, giesmėj, tepliorystoj, skulpturoj, architekturoj), gamtos moksluose ir kitokiuose. Toki todėl turi pirmutinystą prieš besimokinančius, paveikslan, daktarystos, advokatystos ir kitokių mokslų, duodančių pabaigusiems išsyk neprigulmingą profesiją. Moterys teiposgi turi pirmutinystą prieš jaunuomenę vyriškos lyties. Dr-tė šelps moteris ne tik besimokinančias augštesnių mokslų, bet ir visokių lietuvėms nepažįstamų darbų; išsimokinusios tokių naudingų darbų lietuvaitės galėtų but paskui mokintojoms tokių darbų kitų lietuvaičių. Dr-tė šelps einančius į mokslą ne tik Amerikoj, bet ir Europoj ir, žinoma, šelps tokius, kurie galės ateitėj naudą lietuvystei atgabenti. Apie atsišaukusius kandidatus, kol tokius sušelps, rinks reikalingas žinias nuo ištikimų žmonių; todėl kandidatai turi pirm laiko atsišaukti.

Dr-ės sąnariai dalinasi į du skyriu: sąnariai I skyriaus moka po 5 dol. įstojimo ir po 50 c. ant mėnesio, sąnariai II skyriaus moka po 1 dol. įstojimo ir po 25 c. ant mėnesio. Tiesos abiejų skyrių sąnarių yra lygios; viršininkais gali but teip sąnariai I kaip ir II skyriaus.

Viršininkai dr-ės neturi nėjokių ypatiškų privilegijų, bet yra tik pildytojais dr-ės nutarimų . . .

Dabar dr-ės kasoj yra jau 23 dol. 75 c. Kaip tik susirinks mažiausiai 40 sąnarių, dr-ė galės paskirti stipendiją vienam besimokinančiam.

Tautiškas Susivienyjimas Lietuvių Amerikoje smarkiai auga: iki Naujų Metų, kaip rašo No. 1 „Vien. Liet.“, jis turėjęs 1150 sąnarių, o dabar turįs, kaip parodo No. 9 „Vien. Liet.“, apskritai sakant, 1400 sąnarių, paskirstytų į 50 kuopų; turtas jo išnešąs 2006 dol. 15 cen. gyvais pinigais. Tuo-tarpu Rymo-Katalikų Susivienyjimas skaitąs tik 979 sąnarius (nuo paskutinio seimo iki vasario mėn. š. m. prisirašę prie Tautiškojo Susiv. 765 nauji sąnariai, o prie Rymo-Kat. — tik 130 naujų); visas turtas Rymo-Kat. Susiv., kaip sako tas-pats No. 9 „V. L.“, išnešąs 2900 dol. 52 c., iš kurių kasieriaus rankose esą 2166 dol. 15 c., o svetimose rankose — 734 dol. 37 c. Nuo seimo iki vasario mėn. R.-K. Susiv. išleidęs 2335 dol. 61 c, o įplaukę tik 1815 dol. 74 c., tai-gi per tą laiką kur-kas daugiau išleista negu įplaukė pinigų.

No. 2 ir 5 „Žvaigždės“ š. m., o kartu su ja ir „Katalikas“, kaip įmanydami, niekina ir vadina bedieviškomis visą eilę moksliškai-populiariškų Šerno knygų: „Biologija“, „Senų gadynių išnykę gyvunai“, „Geografija arba žemės aprašymas“, „Iš kur atsirado musų naminiai gyvuliai ir auginami augmenys?“ ir kt. Tę, girdi, nepasakyta aiškiai: nėra Dievo, bet jos, sako, permirkusios biauriu materializmu, nepripažįstančiu veikmės ir esybės Dievo. *K—as.*

— Baltimorėje pradėjo tvertis neprigulminga lietuviška parapija. Organizatorium jos yra kun. Dilionis, įšventintas į kunigus neprigulmingo lenkų vyskupo Kozlovskio. *Amerikietis.*

Paryžius. 3 d. kovo t. v. Lietuvių Draugystė „Želmuo“ laikė savo paprastą susirinkimą. Ant susirinkimo tapo atnešta ištisa brošura — atsakymas p. Daumantui ant jo užmėtinėjimų draugystei. Ta brošura parašyta vienpusiškai, perkreiptai (falszywie).

Lietuviai (be p. Ž.) užprotestavo, tarpe jų buvo ir pats buvęs sekretorius, kuris įdavė p. D. protokolus ir atsimena jų turinį. Nežiurint ant to t. v. „Liet. D-tė Ž.“ ketina tą brošurą išleisti savo kaštais.

Vėliaus tapo skaitytas laiškas, rašytas į draugystę lietuviškai ir reikėjo jį verst į lenkišką kalbą. Žinoma kas daugiau vers, kad ne lietuvis. Kam-gi lenkai butų išmokinę lietuvius lenkiškai! Bet šį kartą lenkai ir sulenkėję lietuviai (p. Ž.) turėjo pasipiktyt iš lietuvio apsėmusio išversti laišką į lenkišką kalbą: pasirodė *(horribile dictu!)*, kad lietuvis nemokėjo lenkiškai. Lenkai ėmė juoktis ir tyčiotis. Lietuvis tuom užgautas metė vertęs ir paakino klausytojus, kuriems jis tarnavo, kaip galėdamas, kad jų apsėjimas ne tik ką ne taktingas, bet ir neteisingas. Kits lietuvis (žinoma, ne p. Ž.) užstojo už savo tautietį sakydamas kad lietuvis visai neprivalo mokėt lenkiškai. Ant galo lietuviai (be p. Ž.) pakilo ir išėjo, apleizdami susirinkimą.

Ant susirinkimų dabar daugiau veik nieko negirdėsi, kaip tik kariaujant prieš p. Daumantą. O Lietuvos dalykai jiems tiek te rupi, kiek pernykštis sniegas. *J. Vyt.*

Iš Londono. Perskaitęs N. 10 „Varpo“, atradau, jog p. Augštaitis norėtų, kad butų pagarsinti per laikraščius, mieriai kooperatyviškos draugystės „Vienybės Lietuvių“. Tad laikau už pareigą pranešti ponui Augštaičiui (tas dalykas interesuoja visuomenę. Red.).

Kooperatyviška draugystė „V. L.“ kaipo ir visos kooperatyviškos draugystės šiokius mierius: vesti prekystės reikalus ir podraug platinti tarp žmonių apšvietimą (ne visos koop. draugystės užsiima prekyste. Red.). Ant apšvietos ir abelnų reikalų draugystės, kiekviens sąnarys jos privalo užmokėt ant mėnesio 6 penus. Ant reikalų prekystės draugystė turi sau pasiskyrus mokestį akcijinę. Akcijas kiekviens sąnarys tur išmokėt šešes. Kiekviena akcija kaštuoja 1 sv. sterl. (= 20 šilingų), akcija gali but užmokėta viena antsyk, arba po 5 šilingus kas mėnuo.

Sekretorius D. „Vienybės Lietuvių“ *J. Miliauckas.*

Iš Prusų Lietuvos. 9 d. vasario „Lietuviška Giedojimo Draugystė“ kėlė savo žieminę šventę. Aprič paprastų pranešimų (muzikos, dainų) buvo dar rodyti „šviesos paveizdai“.

Dainų buvo perdainuota 12 ir jų pranešimas užėmė didelę dalį vakaro. Buvo gana yvairių melodijų, bet temyjamas buvo nepaprastas nusuokimas, kuris, rodės, nesutinkąs su paprastomis lietuviškomis melodijomis. Gal but, kad ir melodijos ne visos yra kilusios iš žmonių burnos, o gal but čia harmonizacijos kaltė.

Reikia pasergėti, kad „Liet. Gied. D-tė“ prie programo spaudina teip-gi dainų žodžius. Toks paprotys butų labai geras ir turėtų mokslišką vertybę, jeigu butų nurodyta, kokia daina buvo spausdinta, o kokia da nebuvo spaudoj pasirodžius. Besirupindama surinkt naujas dainas „L. G. D-tė“, žinoma, atneštų nemažą naudą mus tautiškai raštenybei. Teip-gi gera butų žinot, iš kokio šaltinio paeina melodija, ar iš žmonių lupų, ar iš lupų kokio komponisto.

Be to turiu užtėmyti, kad rašyba „L. G. D.“ yra ypatinga — su æ, ş, ţ, ḑ, ẓ; saly ş vartojama *Š*, *ė* nuo *e* neatskiriama, *l* vartojama ir kaipo kieta ir kaipo minkšta sanbalsė, pav. „veik laiminga veik ludna“. Jeigu atsiminti, kad Prusų lietuvninkai yra prisisavinę ne Kuršaičio prisiulytą ir visur priimtą lotyniškai-lietuvišką alfabetą, bet gotišką, tai bus aišku, kad publikai gana sunku buvo skaityt tokia ypatinga rašyba atspausdintas dainas.

Rodymas „šviesos paveizdų“ gana užinteresavo publiką, nės tai buvo paveikslai iš Lietuvos istorijos su tam tikrais išaiškinimais. Aprič paveikslų Lietuvos kunigaikščių, buvo parodyti teip-gi paveikslai šventinyčios, aukuro su aukautu dievams baltu žirgu etc. Tarp kitko buvo parodytas Keistučio paveikslas, nupieštas Ščenavyčiaus.

„Praboţun ş æş elei“ — buvo tai 3 sceniški parodymai gan poetiški, bet sunkiai išpildomi ir paprastam žiurėtojui nelabai suprantami. —

1900 m. Prusų Lietuvoj įsikurė „Lietuvninkų Susivienyjims Prusuose“, kurio mieriu yra „1. platinti broliszką Meilę ir Apszvietimą, 2. spausdinti ir platinti lietuviszkoje Kalboje Knygų, Abrozų ir Laiszkelių, 3. nulaikyti Susėjimus su Prakalboms, 4. uždėti Knygynus ir 5. Rankių senoviszkų Daiktų“.[1])

Ikšiol „Liet. Sus. Pr.“ da neišleido nė vienos knygos; teip-gi neplatino nė kitų knygų. Pradėjus sąnariams rugoti[2]) tapo kiekvienam dovanota po 1 ekz. „Lietuwininkų bey Lietuwôs Nusidawimų“.

Kiek turi draugystė sąnarių ir pinigų kasoje žinių nėr.

Į literatišką komitetą tapo išrinkti šie ponai: J. Lapinas, J. Banatis ir A. Bruožis. —

„Liet. Konzerwatywiszka Skyrimo Draugystė Szilakarcziamôs Walscziaus“ 25 d. kovo laikė savo visuotiną susėjimą Žibuose. Susirinkusiųjų buvo apie 200 ypatų, tarp kurių buvo ir ciecorystės saimo pasiuntinys p. Mačiulis. Sutarta reikalaut, kad muitai ant rugių butų padidinti sulyg 6 mk. už 100 kg (ikšiol buvo $3^1/_2$ mk.); kiti norėjo kad butų neįleidžiami nė tie 4 svarai kiaulienos, ką dabar įleidžiami. — P. Strekys, draugystės viršininkas, pranešė, kad dėlei išguldymo tikėjimo dalykų „šiulėse“ buseş siųstas Kultaus Ministeriui da viens peticijonas, ir jeigu ir tas peticijonas nebuseş išklausytas, tai „už Ateitinę bei Krikszczionystês Pražaidimą Waldžia atsakanti“ busenti. *J.*

---

[1]) Žr. „Kaimynas“, nedėlinis „Nauj. Liet. Ceit.“ priedas 1901 m. N. 7.
[2]) „Nauj. Liet. Ceit.“ N. 7 š. m.

Peržvalga raštų.

Ukiškos draugistes ivairiûse kraštûse. *Ramgaus sutaisita. Tilžėje 1901 metûse pp. 38.*

Yra tėvynainių, kuriems rodos, juog lietuvius lengviausia sužadinti ir padaryti laimingais, pramokius juos ukės ar pramonės dalykų. Jie tarsi ir žinote nenori žinoti apie sąryšį žmogaus gyvenime tarp jo padėjimo ir apskrito žmonijos surėdymo ir visą blogą mato nupuolime arba prastame stovyje ukės, pramonės, prekybos, amatų ir tt. Todėlei, kiek įstengdami, steigiasi jie prašalinti tą blogą, platindami įvairius pamokimus apie sodus, bites, apynius, galvijus, bulbes, avižas ir tt., o norėdami gal kartais žmogų pralinksminti, rašo, tankiaus verčia iš svetimų kalbų įvairias pasakas, anegdotus, aforizmus, „pruntavimus“ ir tt. ir tt.

Yra vėl kitų, kurie prisilaiko visai priešingos tam nuomonės. Jie visą vargo priežastį mato dabartiniame netikusiame visuomenės surėdyme. Todėlei ir jų užmanymai ir darbai atkreipti visai į kitą, diametrališkai beveik priešingą pirmiemsiems šalį. Jų tikslas ir svajonė — išgriauti sulyg pamatų dabartinį absoliutizmą ir viešpatavimą vienos luomos ant kitos ir įsteigti naują žmonijos surėdymą, kurs vienkart su apšvietimu atneštų tvirtesnę negu dabar gerovę ir laimę.

Pirmiejie, be abejonės, per siauriai tesupranta žmonių blogą ir gerą ir, toliaus nepažvelgę, nepamato tikrosios vargo priežasties. Antriejie, puikiais ateities jieškiniais užsidegę, per greit gal sprendžią tą ateitį įsikunysiant, ir kai-kurie iš jų be reikalo niekina dabarties ukininkų ekonomiškus reikalus.

Visuomenės evoliucija ne šuksniais jug šoka pirmyn, tik žengia rimtais ir nuosekliais žingsniais — ir, kolei įsikunys musų jieškiniai, ne viena dar mus pakeis žmonių karta. O tuotarpu, purpstant mus sociologiškiems klausimams, gimsta ir nauji reikalavimai musų ekonomiškame gyvenime, — jie, beje, yra artymame tarp savęs sąryšyje. Ir jų, man rodos, męs negalime niekinti.

Žymią vietą užima pas mus, kaip žinoma, ukininkai, kurių gerovė tuo tarpu turi didelę įtekmę visame musų ekonomiškame gyvenime.

Gimus naujoms gyvenimo sąlygoms, gimė teipos reikalas tam tikrų permainų bei pagerinimų ir pačiame vedime ukės reikalų. Bet mus ukininkai, neprisirengę kaip reikiant ir nemokėdami dėlto prisitaikinti prie tų sąlygų, tebegyvena tankiausiai kaip gyvenę, senolių budu, kas-kartą klimpdami į didesnį vargą.

Todėlei nepasakysiu, kad neatneštų dabar nėkokios naudos musų ukininkams tarp kito ko ir knygelės apie ukės dalykus.

Bet jos dabar maž tėra sulyginamai žmonių skaitomos. Neminėdamas kitų priežasčių, kodėl maž testigavoja žmones tokios knygelės, aš norėčiau tik čia nurodyt' jų nepraktiškumą ir nepritaikinimą įvairių pamokymų prie vietinių musų ukės sąlygų. Priežastis to yra suprantama: knygelės tankiausiai verstos yra iš svetimų kalbų, ir žmonių nespecijalistų.

Idant knygelės apie ukės dalykus turėtų didesnį pasisekimą, reiktų, kad jos butų parašytos žmonių žinovų — ir geroj suprantamoj žmonėms, lengvioj kalboj O tai, žinoma, nėra teip lengvu, bent sunkiaus, kaip versti kokią knygutę by-kaip iš kokios svetimos kalbos . . . .

Jei žmonės maž tesimoko ukės dalykų iš knygų, užtat daug daugiaus mokos viens nuo kito. Tai lengvu patėmyti, jei kokioj apylinkėj atsiranda koks prakilnesnis ukininkas ir įveda pas save kokius pagerinimus. Žmonės kaimynai, pamatę ir supratę kokio pagerinimo naudingumą, bando tai ir įveda pas save. Tokiu budu, paveikslo keliu platinas po žmones ukės mokslas, apimdamas kas kartą platesnį ratą.

Tam tikslui pritiktų, be abejonės, žmonėms ir didelę naudą galėtų ukei atnešti ukiškosios draugystės, kurių pas mus lygšioliai beveik visai ir nėra. Ukiškos draugystės ir kitą pas mus turėtų dar gerą pusę: jos gal arčiaus sutrauktų žmones į kuopą ir greičiaus išmokytų juos draugijiško gyvenimo, kurio stoką teip sunkiai šiandien nujaučiame.

Kituose kraštuose žmonės jau gana anksti suprato draugysčių naudą, ir tę jų skaitlius kas kartą vis didinasi.

Apie tas draugystės svetimuos kraštuos galėtų musų žmonės kąne-ką patirti iš augščiaus paminėtosios knygutės*), apie kurią aš ir noriu keletą žodžių pasakyti.

Knygelės autorius, pamokęs pirma apie svarbumą draugysčių apskritai pasakoja toliaus apie įvairias draugystes Vokietijoj, Praucuzijoj, Čekijoj ir Galicijoj. Knygelė supažindina maž daug su istorija ir priežastimis atsiradimo įvairių draugysčių minėtuose kraštuose, parodo jų veiklumą ir darbų pasekmes.

Vokietijoj tarp daugelio kitų draugysčių svarbią vietą užima teip vadinamosios *Raifaizeno* draugystės, kurios labai prasiplatino ir didelę atneša naudą sodiečiams.

Prancuzijoj, kaip matome iš knygelės, labai umai pradėjo daugintis ukininkų draugysčių skaitlius: 1884 m. vos 5 dr-tės tebuvo, 1893 metuos jų skaitlius pašoko jau iki 952, o dar dviem metam sukakus jų buvo jau 1300.

Nors gana vėlai sulyginamai pradėjo prancuzai-ukininkai tvertis į draugystes, užtat vienok jų draugystės labai tvirtai laikos ir didelę atneša naudą savo sąnariams. Visų ukiškų dr-ių pamatinis programas esąs tę vienodas ir, kaip žinovai sako, jų reikalai geriaus, negu kamenors kitur, esą vedami.

Puikią bendrovių naudą lengvu patėmyti čekų gyvenime. Ir mums jau gerai žinoma yra jų „Motinėlė“, kuri tiek prisidėjo prie jų pakilimo ir apsišvietimo. Beto dar pas juos yra ir daugel ukiškųjų draugystėlių, kurios atneša ir pelną ir naudą: čekai, reikia žinoti,

*) Yra vertėjų iš svetimų kalbų, kurie labai nepuikiai elgias, paduodami svetimą darbą už savo. Ši knygutė lenkiškai yra pavadinta, rodos šitaip: *„Włościańskie stowarzyszenia w różnych krajach“*, bet gerai nebatmenu, nes neturiu jos po rankos į šį tarpą. Rašyta yra, jei neklystu, p. Milkovskio.

supratę vienybės spėką, viską beveik priprato jau daryti draugystėmis.

Gana prasiplatinusios jau esančios dr-tės ir Galicijoj tarp ukininkų. Tarp kito-ko pagiriamos tę esančios ukininkų krautuvės ir paskolinamosios kasos, kurios nuplikusiems ukininkams didelę suteikia pašalpą.

Knygelė rašyta su tam tikra pakraipa, galėtų padaryti ant skaitytojaus geidžiamąjį įspudį: uždegti norą gyventi ir daryti draugystėmis. Tą norą dar labiaus padidina knygelės užbaiga, kuri lipšniais žodžiais šaukdama žmones tvertis į draugystes ir pamokydama, kaip tai galėtų padaryti, sako (37 pp.), juog įkurti draugystę „łabai łangvu“ (= labai lengvu). Tik reikia, girdi, kad atsirastų draugystės įkurėjai ir *normališkiejie įstatymai*, kuriuos kiekviena knygų krautuvė arba turi pas save, arba noriai pargabęs juos iš Peterburgo (38 pp.)! . . . .

Nežinau visai, kaip lengvu yra įkurti kokią draugystę pas lenkus, kuriems įdėm ta knygelė yra parašyta, todėl ir priešingo nieko tam negaliu pasakyti. Užtat šiek-tiek iš patyrimo žinau, juog įkurti draugystę pas mus lietuvius — labai sunku. Nekalbant jau apie kliutis dėlei žmonių nesusipratimo, pakaks nurodžius ant kliučiu, pačios valdžios daromų, kuriai labai nepatinka privatiška žmonių inicijativa — ir ją valdžia steigias, ypač pas mus, kaip galėdama prislopinti. Nors ukės ministras, paleidęs „normališkuosius įstatymus“, ir rašo į gubernatorius paraginimus, kad platintų po žmones ukiškasias draugystes, vienok tas pats ministras, musų *žmonėms* meldžiant užtvirtinti ukiškąją dr-tę, atmeta meldimą, paduodamas priežastį, kad gubernijoj esą jau 4 dr-tės . . . . daugiaus nebematąs reikalo leisti!!! . . . . Tai faktas*).

Tai-gi pas mus prasiplatinimui dr-ių neužtenka vien „sąnarių įkurėjų“ ir „normališkųjų įstatymą“, ir įkurti kokią dr-tę ne teip lengvu.

Ar šeip, ar teip, vienok knygelė sulyg turinio galėtų turėti šiokį-tokį pasisekimą. Galima tik vieną užmetimą padaryti p. Ramojui (ant apdarėlių Ramgus), kad nepasirupino versdamas apkalbamąją knygelę padaryti daugiaus lietuviška ir nesunaudojo medegos, kurią butų vertėję suvartoti, rašant ar verčiant lietuviams knygelę apie draugystes. Čia butinai reikėjo papasakoti draugyščių praeitį ir darbus musų krašte. Išrodo, tarsi jų visai pas mus ir nėra. Nors mažai, bet vis-gi yra. O paskui ukiškosios ir kitos draugystės pas musų brolius latvius — jug tai daug naudingiaus butų buvę išgirsti, negu apie draugystes kokioj musų žmonėms visai nežinomoj Prancuzijoj, Čekijoj, Galicijoj.

Antgalo keletą žodžių reikia pasakyti apie vertimą.

Vertimas labai silpnas. P. Ramojus vertė, matyt, žodis į žodį, užmiršdamas visai apie lietuviškos kalbos ypatybes. Norint parodyti svarbiausias klaidas prieš kalbos įstatymus, reikėtų kiekvieną eilę

*) Žr. „Uk-e“ š. m. Nr. 2 koresp. iš *Švėkšnos* (Ras. pav.). *Red.*

beveik peržiurėti ir šį-tą užtėmyti. Tai užimtų daug laiko ir vietos, todėl aš čia paduosiu tik keletą p. Ramojaus kalbos „žiedelių“. Skleidžiu knygelę ne žiurėdamas, piršto durimu, randu: „musu (= musų) draugija dabar išsirodo (= išrodo)“ (pp. 3); „ant paveiksło ukiškas draugistes pajimkime“ (= paveikslui . . .) (pp. 5); „idant . . . galetu . . . kulenčią mašiną pirkti“ (= kuliamąją mašiną) (pp. 5); „paakvatintas del į kassą idejimo netiketinai atliekančio jam grašio . . .“ (= paragintas įdėti į kasą netikėtai atlikusį jam skaitiką . . .) (pp. 12); „užpiauniti . . . perdavimą . . .“ (= užtikrinti . . . pardavimą . . .) (23 pusl.)

Tokiems p. R-aus kalbos „žiedeliams“ nėra galo: jų pilna visa knygelė. Beskaitant ją, liežuvis net gali nulužti! . . . .

O *rašyba* — tai vėl šiupinys be galo ir krašto! Iš patalpintųjų pavyzdžių galima jau numanyti, kokia tai rašyba. Ir aš daugiaus apie ją čia nei bekalbėsiu. Beskaitydamas p. R-aus vertimą, vieną tik patėmijau, juog jis nemėgsta rašyboj nėkokio nuoseklumo ir plunksnai leidžia braižyti popierą, kaip tinkama, tarsi rašytų . . . . o teip sau, be tikslo . . . . by rašyti! . . . . O gailu, kad rašytojas stato savo ypatiškas pažiuras augščiaus už visuomenės reikalus — ir joms, o ne visuomenei geidžia tarnauti, įtikti . . . .

Jei todėl knygelė sulyg *įtalpa* ir butų *gera*, sulyg *forma* ji yra *netikusi* ir žmogui maža tesuprantama. Nėra ko stebėtis, juog teip *parašytos* knygelės mažai arba visai nesiplatina tarp žmonių. Ir *teip rašyti*, kaip aptariamoji knygutė yra parašyta — bergždžias darbas.

J. Š-klys.

Parinktos Lietuviškos dainos. *Pagal Antaną Juškevičią. Kastu autoriaus.*

Tas, kuris savo kaštu išleido šitą kningelę, matomai nesupranta, kas tai yra buti autorium. Autorium vadinasi tasai, kuris, iš savo galvos išmislinęs, ką nors parašo, o ne tas ką ką nors perspaudina.

Kelios dešimtys metų atgal kunigas Juškevičia surinko po kaimus panemunėmis daugybę lietuviškų dainų. Tos dainos jau seniai atspaudintos, iš ko pasidarė trys gana didelės knygos. Taigi pernai kažin kas išpašiojo iš anų knygų 50 dainelių, atspaudino jas savo kastu atskirioje knygutėje ir užtai pavadino save autorium.

Ant ketvirto tos kningutės puslapio parašyta „perspauda persekiojama“, tarsi kam gali ateiti į galvą skolinti iš antrų rankų. Jeigu jau kas užmanytų da kartą perspaudinti kelias dešimts dainų, tai be abejonės kreiptųsi prie šaltinio, iš kurio ir jisai sėmė, t. y.: prie dainų Juškevičiaus surinktų. Jeigu kas pamislintų, kad šitoje knygutėje iš daugelio dainų išrinktos geriausios, labai klystų. Matomai „autorius“ ėmė tas, kurios jam netyčia į rankas pakliuvo. Nekuriose iš jų kaip antai 28, atrasite žodžius „cnatlivos mergelės“ „marnastis svieto“ ir tt.

Gaila kad „autorius“ nesuvartojo savo pinigus išleidimui naudingesnių raštų.

Dr-is.

Литовское племя въ Виленской губерніи. П. С. Матулянисъ. (Пам. Кн. Вил. губ. на 1902 г.)

Jei mažai dar męs tepažįstame savo kraštą apskritai, mažiaus, galima sakyti, teturime rimtų žinių iš savo statistikos ir ekonomiško mus buvio, negu mus nelemtoji valdžia, — daug mažiaus tėra mums žinomi musų broliai Vilniaus valdyboj sulyg jų padėjimo ir buvio.

Ištroškęs tų rimtesnių žinių, gaudai žmogus kiekvieną žinelę, vienur-kitur mestą ar mėtomą. Nelaimė tik, kad jos beveik nesirodo, o jei ir pasirodo, tai nieko naujo beveik nepraneša, užgaudamos vien paviršutiniškai ne kartą jau minėtus dalykus.

Ir p. M. raštelis atkartoja tik — įvykusiu papratimu tame dalyke — senas žinias — ir *ne apie Viln. vald.* lietuvius, kaip prižada užvardijime savo darbelio, o apie lietuvius apskritai. Visas darbelis išrodo tarsi įžanga į kokį platesnį raštą apie Viln. vald. lietuvius, kuriems vos du tik puslapiu (išviso jų 12) tepašvęsta vietos. Ir apie Viln. vald. lietuvius tiek tepasakyta, juog tą, kas pasakyta, jokiu budu negalima pavadinti išlukštenimu paties temato, nurodyto užvardijime.

Trumpas nurodymas ribos tarp lietuvių ir svetimtaučių, paminėjimas apie jos susiaurėjimą ir bandymas padalyti Viln. lietuvių kalbą į tris tarmes — tai viskas, kas apie lietuvius *Viln. vald.* p. M. pasakyta. Kitų-gi daug svarbesnių klausimų, k. a.: statistika, ekonomiškas buvis ir kt. p. M. nei nepalyti.

Tariamojoje-gi įžangoj, penkis kartus platesnėje už patį tariamąjį darbą, p. M. paduoda tik iš įvairių knygų, gale surašytų, surankiotas žinias ir tezas apie lietuvių kilimą, jų kelionę ir kraustymos iš vietos į vietą, nurodo teipos, Basanavyčiaus budu, panašumą ir skambėjimu ir prasme įvairių senovės vardų su dabarties lietuviškais. Toliaus kalba kiek apie lietuvių budą . . . .

Negalima užtylėti nepasakius keleto žodžių apie ypatingą p. M. darbelio raugą.

Neveltui sakoma „su kuo buvosi, tokiu pats pastosi“. P. M. darbelis tilpo Viln. vald. *Pamiatn'oj Knižk'oj* kurios rusofiliškoji pakraipa gerai mums yra žinoma, — ir tilpo kartu su tokių vyrų darbais, kaip žinomas išgamą Sprogis ir Iv. Potulov. Pirmasis savo straipsnyje apie „Vilniaus Centrališkąjį senovės aktų knygų archivą“ su aitra šaukia, buk patyręs iš archyvo knygų, juog Lietuva — tai „искони древній, истинно русскій край“ (20 p.). Antras-gi, rašydamas apie Lietuvos praeitį, atranda musų praeityj visur įspaustą maskolių pėdsaką — ir, tuos pėdsakus besekiodamas, šuksniais perlekia visą Lietuvos istoriją, džiaugdamos teip malonią atlikęs kelionę po savo *tikrai rusišką kampelį!* . . . .

Su tokiais tai rašytojais p. M. nutupė kartu *Pam-oj Knižk'oj.*

Nėra nė ko stebėtis, juog ir patsai jo darbas kvepia ypatingu raugu.

P. M., kiek galima iš jo darbelio spręsti, — tai uolus kurstytojas *rusiško* mokslo, nes ir jo darbelio tikslas (1 p.) — tai „padėti rusiškam mokslui jo darbuose pažinti *plačią tėvynę*“ (!). Ir to rusiškojo

„mokslo“ triusas turi buti, pagal jį (1 p.), *brangus* (!) kiekvienam Šiaurvakarinio krašto gyventojui. Todėlei, suprantama, norėdamas tam „mokslui“ (!) įtikti, p. M. steigias nieko neužgauti, kas „jam“ (Pam. Kn., žinoma, propaguojamam) galėtų nepatikti. Na, ir atsiranda vietoj lietuvio, koksai *bolgarų* (4 p.) mokytasis vyras p. Basanavyčius, vietoj lietuvių tautos — lietuviškai rusiška o įsiskverbimą rusiškųjų žodžių, k. a.: učytėlis, posrėdnikas, slėdovatelis, žalovanė ir tt. — vadina puikiu jos papuošimu (11 p.) . . . . *J. Š-klys.*

Dėlei lietuviškųjų spektaklių.

Peterburgo „Labdaringa draugystė“ 13 d. spalinio p. m. perstatė komediją *„Dėdė atvažiavo“*. Publika, matyt, jau pradeda atšalti prie lankymo vakarų, nes ne labai senei jie atnešdavo gryno pelno į porą-trejatą šimtų rublių, o dabar tik po trejetą-penketą dešimčių. Nieko stebėtino nebus, jeigu ryt-po-ryt sulauksim chroniškų deficitų. Ir tad žinai bus kalti musų tamsųs tautiečiai! Juos tada kaltįs už atšalimą ir užkietėjimą širdies, už šykštumą nešti atlikusį skatiką ant naudos pakliuvusių į nelaimės nagus brolių. Bet žiurint bešališkai čia jokiu budu negalima kaltinti už atšalimą prie lankymo vakarų vien musų tautiečių. Vaišindami savo sviečius dieną iš dienos tais pačiais valgymais, męs butinai turime jiems nusibosti ir įsigristi. O vaišindami-gi tokioms komedijoms, kaip: *„Žilė galvon — nelnias vuodegon“*, *„Dėdė atvažiavo“* ir tt. turim dėkavoti ir džiaugtis iš kantrumo ir tiesiog pasišventimo, kad išklausyti trečią sykį *„Dėdė atvažiavo“* (nes antroji draugystė statė laike metų dusykiu). Tai ištikro reikia didelio kantrumo, kad trissyk išklaušyti rėkavimus pono Gryvačiko, — didesnio už kantrumą paties garbingo Fokos! Kada-gi stato musų tautiškus dramatiškus veikalus, visad publikos susirenka daug, ir lošimas iššaukia ar tai tikrą ir sveiką juoką, kaip tai *„Amerika pertyje“*, arba tikrą gailestį kaip *„Ponas ir mužikai“*.

Ištikro, ką gali turėti bendro su musų gyvenimu komedijos: *„Dėdė atvažiavo“* arba *„Žile galvon.— velnias vuodegon“?* Komedijos — iš gyvenimo kokių ten abejotinų artistų, kokių ten nesveikų galvų, šlykščių senelių ir tt. Tą sakydamas, aš nemanau, jog tokių ypatų nėra ant svieto, gink Dieve! bet tokių, kaip p. Grivačikas, reikia gailėtis, o ne juoktis iš jų.

Na, teisybę sakant, ar išklausius žmogui nuo pradžios iki galo tas neva komedijas ar nors viena-vienaitė atėjo mintis į galvą, ar šios komedijos užvedė ant apsvarstymo nors vieno klausymo, nesakau jau apie jo išrišimą, ir ar ten buvo tikro komizmo nors vienas lašelis?

Gal pavadįsite komiška sceną, kur p. Paršva išgirdęs atvažiuojant pas jį paną Mortą ir norėdamas ją pasitikti tam tikrame pasirėdyme (pirma jis buvo chalate) skubiai užsivelka fraką, o ant frako bruslotą — iš šios scenos publika juokės, ir gana garsiai ir ilgai, bet toks komizmas pritinka tik balaganams ir cirkui.

Nesuprantamas yra palinkimas musų vertėjų arba sutaisytojų „pagal lenkišką“ prie lenkiškų veikalų; jie ištikro parodo savo be-

galinę energiją suradime niekam nevertų ten veikalų; jie išjieško supelėjusius lenkų archyvus, ištraukia iš tę kokią knygpalaikę, išverčia į lietuvišką kalbą ir vaišina savo publiką. Savi-gi tautiški veikalai tikrai verti perstatymo, kaip antai: *„Darbai be vakaruškų“*, *„Valščiaus sudas“*, Gužučio geresniejie veikalai ir tt., kurie belste-beldžia į duris scenos — tie turi laukti, tiems nėra vietos, tie per daug „mužikiški“: negalima mat pasirodyti su savo veikalais dviem-trims ponam, kurie teikias savo koją įkelti ant musų vakaro! . . .

Labai abejoju, ar vaišindami savo jauną publiką tokiais skąskoniais, kaip: *„Žilė galvon — velnias vuodegon“*, *Dėdė atvažiavo“* ir tt. turėsime gerą ir vaisingą įtekmę ant jos neišlavintų ir negalinčių dar kritiškai žiurėti protų (aš čia kalbu apie lietuvius-darbininkus).

Bijau, kad nerodydami augštesnių ir geresnių paveikslų, nesirupindami pakelt paskendusios kasdieniniame gyvenime ir tamsybėje jųjų dvasios (tokią pareigą ir užduotį turi teatras) męs visai nesugadintume jųjų dramatiško skonio. Pagaliaus, jeigu žiurėti ant musų teatro, kaip ant vietos, kur linksmai ir ramiai galima perleisti keletą valandų, tai ir šis reikalavimas bene buvo pakakdintas?

Pripratinę publiką prie tokių „komedijų“ paskui ir tobulesniais veikalais jos nebepakakįsime. *Galinis.*

ŽIBURĖLIS.

(Ištrauka iš įstatymų.)

§ 1. „Žiburėlis“ stato sau už siekį šelpti mokslan einančius neturtingus lietuvius ir lietuvaites —

a) ką su nauda darbuojasi ant *lietuviškos rašliaviškos* dirvos.

b) ką turi dovana prie dailiųjų mokslų: skulpturos, architekturos, tepliorystės, muzikos etc

Pasarga 1. „Žiburėlis“ aprubežiuoja savo veikimą nurodyta dirva tik tuom tarpu. Atsiradus ištekliui „Ž.“ šelps apskritai visus tuos mokintinius, ką darbuojasi ant tautiškos dirvos šokiu ar tokiu budu.

§ 2 Kandidatas į šelpamosius turi but perstatytas draugystės komitėtui vieno iš sanarių su nurodymu to kandidato darbų, *curriculum vitae*, ir sąlygų jo gyvenimo.

§ 3. Apie šelpimą ko nors ir apie budą šelpimo sprendžia komitetas, kuris pasibaigus metams išduoda atskaitą iš savo darbų prieš visuotiną susirinkimą; tą atskaitą siunčia į savo archyvą į užrubežę, o „Varpe“ apgarsina atskaitą nenurodant įsakmai vardų sušelptųjų.

§ 4. Sykį gavęs pašalpą negali but nuo jos atstumtas be svabių priežasčių

§ 5. Sušelptasis „Žiburėlio“ augintinis, įgijęs kokią nors vietą ir materiališkai sustiprėjęs, privalo sugražinti savo skolą draugystei.

§ 6. Sušelptiejie, pabaigę savo mokslą, privalo apsigyventi Lietuvoje, arba bent apversti savo mokslą tėvynei ant naudos.

§ 7. Sąnariai draugystės gali but vyrai ir moterys — dori, ištikimi. Priėmimas į sąnarius priguli nuo 2 sąnarių — privedančių ir komiteto — priimančio.

§ 8. Priderystė sąnario — mokėti į draugystę po 5 rub. kas mets ir rinkti aukas šelpimui besimokinančios jaunumenės.

„Žiburėlio“ Vyriausybė.

Adresas siuntinėjimui aukų: Dr. **J. Basanovicz**
à Varna, Bulgarie.

Prie atskaitos 1900 m.

Atskaitoj „Varpo“ ir „Ukininko“ už 1900 m. (žr. „Varpą“ p. m. Nr. 9 ant p. 107) tapo susekta stambi klaida: *įėmimas nuo „Varpo“ prenumeratorių* turi but ne 512,15 mk., bet 412,15 mk, t. y. *ant 100 mk. mažesnis.*

Dėlei to turi but pataisytos ir kitos skaitlinės: *iš viso įimta* ne 1913,46 mk., bet *1813,46 mk.;* deficitas ne 221,30 mk., bet *321,30 mk., liko 1901 m.* ne 336,62 mk., bet *236,62 mk.*

Be to reikia pasergėti, kad 25 rub., ką buvo paskirti pabaigoj 1900 m.*) „lipintojams atsišaukimų“ (10 rub.) ir „ant platinimo raštų Vilniaus gub.“ (15 rub.) nebuvo išleisti ant minėtų reikalų, dėlto tie, kaip ir kiti, piningai išėjo ant išleidimo mus raštų. *Red. ir Adm.*

Atskaita „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienų“ už 1901 m.

Išleidimas:

	M.	S.	M.	S.
a) Laikraščiai.				
„Varpas“ NNr. 1—11 po 58 mk., Nr. 12 — 70 mk. . . .	708	00		
„Ukininkas“ NNr. 1—7 po 44 mk., Nr. 8 — 88 mk, NNr. 9—12 po 66 mk.	660	00		
„Naujienos“ NNr. 1—12 po 44 mk.	528	00	1896	00
a) Knygos.				
1. Grabnyčių žvakė (iš „Naujienų“)	50	00		
2. Paveikslai III (iš „Varpo“)	90	00	140	00
c) Atsišaukimai.				
1. Tėvynė pagelbos šaukias!	30	00		
2. Kaip augina lietuvius gimnazijose	6	50		
3. Žmogaus tiesos	21	50	58	00
d) Pačto išleidimai.				
Siuntinėjimas laikraščių	192	17		
Siuntinėjimas rankraščių, korekturos	35	23		
Korespondencija	28	58	255	98
e) Kitoki išleidimai.				
Rašomoji ir įvyniojamoji popiera, konvertai, rašalas, plunksnos etc	26	97		
Antspaudas, svarščiai	6	75		
Žygiai dėl V-U-R. reikalų	9	55	43	27
Išleista iš viso mk.			2393	25

Įėmimas:

	M.	S.	M.	S.
a) Už laikraščius 1901 m.				
Nuo „Ukininko“ ir „Naujienų“ prenumeratorių	561	44		
Nuo „Varpo“ prenumeratorių	390	98		
Už atskirus numerius „Varpo“, „Uk-o“ ir „Nauj.“ . . .	34	25	986	67
b) Už laikraščius pirmesnių metų.				
Už kompletus	25	00		
Už atskirus num. „Varpo“, „Uk-o“ ir „Nauj.“	12	94	37	94
c) Už knygas	195	95	195	95
d) Už apgarsinimus	26	50	26	50
e) Nuo 1900 metų liko	236	62	236	62
Iš viso įimta mk.			1483	68
Iš viso išleista mk.			2393	25
deficitas mk.			909	57
Aukų per 1901 m. prisiųsta mk.			664	03
Deficitas mk.			245	54

*) Žr. „Uk-a“ 1900 m. Nr. 12 p. 177.

Sulyginimas atskaitų 1901 ir 1900 m.

Išleidimas pasidino: „Varpo“ išleidimas 1901 m. kaštavo 47,25 mk. daugiau (708,00 — 660,75), „Uk-o“ su „Nauj.“ 286,00 mk. daugiau (1188 — 902), iš viso 1901 m. *išleista 258,49 mk. daugiau* (2393,25 — 2134,76).

Įėmimas susimažino: „Varpo“ prenumeratos įėjo 21,17 mažiau (412,15 — 390,98), „Uk-o“ su „Nauj.“ — 52,76 mk. mažiau (614,20 — 561,44); iš knygų prekystės įėjo 132,54 mk. mažiau; iš viso 1901 m. įėjo 566,40 mk. mažiau (1813,46 — 1247,06).

Aukų 1901 m. tapo prisiųsta 106,11 mk. daugiau (664,03 — 557,92).

Red. ir Adm.

Materiališkas padėjimas laikraščių 1902 m.

Šįmet kaštai išleidimo laikraščių žymiai pakilo: atspaudimas vieno numario „Varpo“ (500 ekz.) prekiuoja vidutiniškai 100 mk., vieno numario „Uk-o (1000 ekz.) 100 mk., vieno num. „Nauj.“ (1000 ekz.) 64 mk., tai-gi atspaudimas visų 3 laikraščių prekiuoja 264 mk. kas menuo, arba 3168 mk. per metus, t. y. $1^1/_2$ syk brangiau, ne kaip 1901 m.

Toks pabrangimas laikraščių priguli nuo jų padidinimo ir nuo permainymo formato.

Nors „Varpo“ spaudinasi po $1^1/_2$ lanko, kaip ir pernai, bet lankai didesni ant 2 puslapių senojo „Varpo“, per ką per metus atsispaudina 3 lankai viršaus. Veik tas pats yra su „Uk-o“ ir „Nauj.“ Iš viso per metus vidutiniškai atsispaudįs daugiau, ne kaip $8^1/_2$ lankai senojo „Varpo“ ir nuo to pakįla kaštai vidutiniškai sulyg 380 mk.

Da daugiau pasididino kaštai išleidimo laikraščių dėlei permainymo formato. Pagal apskaitymą knygininkės p. M. Z. dėlei permainymo formato trijų laikraščių pasididino kaštai jų išleidimo ant 700 mk. vidutiniškai.

Kadangi iš prenumeratos galima tikėtis surinkti nedaug ką viršaus per 1000 mk., tai pabaigoj šių metų galima tikėtis deficito 2000 mk.. arba apie 1000 rub.

Tokia tai perspektyva klojasi prieš musų akis. Kiekviens mato, kad męs padarėme gan drąsų žingsnį, teip umai pakeldami kaštus išleidimo laikraščių. Bet kas už tai atsako?

Pirmiausiai atsako visuomenė, arba geriaus sakant musų sandarbininkai ir skaitytojai, kurie pareikalavo permainymo formato, be to puola atsakymas ant administracijos, kuri norėdama sutalpint didesnę dalį rankraščių laikė už reikalingą padidint laikraščius. Bet reikia žinot, kad administracija teip darydama rėmėsi ant prižadėjimo augštesnės instancijos, kuri užtikrino mus surinksenti 1600 rub., t. y. 600 rub. ant užlaikymo redaktoriaus, o 1000 rub. ant kitų reikalų. Tas prižadėjimas nėr visai tuščias . . .

Jeigu matytume kad męs galime užsivilti, tai, negalėdami permainyti įvesto formato, turėtume bent sumažint didumą musų laikraščių („Uk-ą“ — sulyg $1^1/_2$, „Varpą“ ir „Nauj.“ sulyg 1 lanko dabartinio formato), kas žymiai sumažintų vertybę tų laikraščių, ir turėtų but atstumta nuo mus veik trečia dalis literatiškų mus spėkų.

Lieka da vienas kelias pagerinimui materiališko padėjimo mus laikraščių — tai padidinimas skaitliaus laikraščių prenumeratorių ir šiaip skaitytojų. Musų laikraščius galima dabar pardavinėti skyrium ir, rodos, tai turėtų palengvyt jų platinimą.

Apskelbdami padėjimą mus reikalų, tikimės kad visuomenė atkreips ant to dalyko savo atydą.

Red. ir Adm.

Redaktoriaus užlaikymas.

1901 m.

J. J.	300 rub. — kap.
A. B.	131 rub. — kap.
K. K.	50 rub. — kap.
Vinc.	45 rub. — kap.
Jon-gir	44 rub. — kap.
Jurg. d-s	11 rub. 50 kap.
Jon. d-s	8 rub. 50 kap.
Val.	10 rub — kap.
Iš viso	600 rub. — kap.

1900 m. algą redaktoriui sudėjo: J. J. — 300 rub., N. N. — 100 rub. K. K. — 60 rub., A. B. ir kiti — 90 rub.

Išteklius nuo redaktoriaus algos už 1900, minėtas „Varpe“ Nr. 12 p m., dalies aukautojų tapo pavestas ant valios redaktoriaus ir tapo apverstas ant šių reikalų: 50 rub ant reikalų įrengimo knygyno prie „Varpo“ ir „Uk-o“ Red., o 50 rub. „Literatų kasai“. — *Red. ir Adm.*

Kudirkos Išdas.

(Ištraukos iš statuto.)

1. „Kudirkos Išdas“ išleidinėja lietuviškus belletristikos veikalus ypatingsi originališkus, kurie neužsiima nė politiška nė antiklerikališka agitacija.

2. Pelnas nuo „Kudirkos Išdo“ išleistų knygų eina aut išleidimo naujų knygų.

3. Parenka raštus ir prirengia juos spaudai „Literatiškas Kudirkos Išdo Komitetas“ (L. K. J. K.)

4. Kas mets „Kudirkos Išdo“ Vyriausybė išduoda atskaitas apie priimtus ir išleistus pinigus.

5. Kiekviens „Kudirkos Išdo“ sąnarys moka ant išleidimo knygų kas mets po 25 rub.

Atskaita „Kudirkos Išdo“.

(Nuo 30. IX. 1900 iki 12. IV. 1902.)

Gauta:

1900 m. 30. IX.	125 rub	= 270,00 mk.
1901 m. 6. II.	100 rub.	= 216 00 mk.
1902 m. 25. I.	100 rub.	= 216.00 mk.
„ m. 16. III.	25 rub	= 54.00 mk.
Iš viso gauta	350 rub.	= 756,00 mk.

Išleista:

1901 m. 8. VIII. „Sugriautas Gyvenimas“, apysaka *Lazdynų Pelėdos* (iš „Naujienų“) Nr. 1 (3000 ekz.)	53,00 mk.
1901 m. 22. IX. „Šunadvokatis.“ Pagal „*Niziny*“ *Orzeskienės* parašė *Tv.* (3000 ekz)	210,00 mk.
1902 m. 9. IV. „Velnias Spąstuose“. Dramatiškas paveikslėlis. Parašė *Dvi Moterys.* Nr. 3. (2000 ekz.)	153,75 mk.
Smulkųs išleidimai	9.00 mk.
Iš viso išleista	425 75 mk.
Lieka	330,25 mk.

1900 m. įmokėjo: 1. Zgd., 2. Gpj, 3. Asž., 4. MLk., 5. Ibr., 6. Pvu, 7. Sgm., 8. Tarnas, 9. Senmergė, 10. Vkr., 11. Pm., iš viso *225 rub.*

1901 m. įmokėjo: 1. Tarnas, 2. Asž., 3. Senmergė, 4. Marė, iš viso *100 rub.*

„Kudirkos Išdo“ Vyriausybė.

Adresas siuntinėjimui aukų:

Frl. **Marta Raiszuk**
Am Anger 20 II
Tilsit, Ostpreussen.

Aukos ant išleidimo raštų.

P. A. 10 rub.	21,60 mk.
Per A-s: Nuo linksmųjų 16,70 rub. Ižž. 50,00 rub. = 66,70 rub =	144,06 mk.
Jonukas 5 rub.	10 80 mk.
J. mama 5 rub.	10,80 mk.
J. tėtis 5 rub.	10,80 mk.
„Vinco Kapso Dr-tėlė“ 40 rub.,	86,40 mk.
„Vinco Kapso Dr-tėlė“ antrą syk 8 rub.	17,28 mk.
	301,74 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 2)	126.78 mk.
Iš viso	428 52 mk.

16. 3. 02. *Už kasierių knyginink̃ė M. Z.*

Aukos ant išleidimo raštų D-ro Kudirkos ir pastatymo paminklo.

Kapsukas $^1/_2$ rub.	1,08 mk.
„Varpo“ redaktorius	5,00 mk.
E. M	2 00 mk.
Juras „ant aptaisymo grabo P. Vinco Kudirkos“	2,00 mk.
Kopustininkas 1 rub.	2,16 mk.
	12,24 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 12 1901 m.)	409.83 mk.
Iš viso	422.07 mk
Aukos atsiųstos iš „Lietuvos“ Redakcijos	87.00 mk.
	509,07 mk.

20. 3. 02. *Knyginink̃ė M. Z.*

„Varpe“ Nr. 5 taps apgarsintos paskutinės aukos. Kas da nor prisidėti prie pastymo paminklo D-rui V. Kudirkai, lai pasiskubina prisiųsti pinigus ant mus adreso. Paminklas jau apsteliuotas, kaštuos 220—250 rub. Taigi išleidimui Kudirkos raštų veik nieko neliks. *„Varpo“ red.*

Naujos bausmės.

Iš Lietuvos rašo:

18 (31) Mintaujoj tapo apgarsinta bausmė

1. *D-rui L. Vaincikiui iš Palangos — 5 metai rytinės Siberijos.*

Iš Liepojaus ištremti į Maskoliją ir pavesti policijos priežiurai:

2. *Baranauckas*
3. *Bendikas* } po 2 metu.
4. *Birbilas*
5. *Valentas* 1 metus

Iš Palangos apkaltas:

6. Paulauckas Feliksas — ant 6 mėn. (išvežė 26. III. 02.)

7. Stud. Mongirdas iš Kartenos
8. D-ras Janušis iš Krėtiugos
9. Danilevyčia Jons
} už bausmę tapo priskaityta sedėjimas kalėjime.

Apie kitus da nėr žinios.

Caras pasirašė po administratyviško sudo dekretu 27 vasario (ss.), ir nuo tos dienos skaitosi bausmės laikas.

Atsiliepimas.

Šiandien pas mus pasirodo labai mažai naujų lietuviškų knygučių, o tai labiausia dėlei stokos pinigų. Kad nors kiek papildyt tą spragą, męs užmanėme rinkti pinigus, už kuriuos bus išleidžiamos lietuviškos knygos.

Siekis musų neplatus. Surinkę tiek, kad galima bus išleisti knygelę, męs atspaudisime ir toliau pinigus rinksime. Šiandien „Uk-o" ir „V-po" rėdystėj užvesta gera tvarka, ir pinigai surinkti iš pardavimo išleistų knygučių vel gryžta atgal, kartais dagi su pelnu. Tokiu budu kartą surinkti pinigai nepražus, bet kaskart bus galima spaudinti naujos knygelės. Musų nuomonė yra spausdinti už surinktus pinigus darbus originališkus, pirmučiausia politiško turinio, potam apysakas, mokliško turino raštus ir tt. Apie tai, kokias knygutes spausdinti spręsime męs išvien su „V." ir „U." redaktorium. Atskaita apie surinktus pinigus ir apie tai, kokios knygutės bus spausdinamos teipo-gi bus talpinama „Varpe" ir „U-ke". Kadangi męs visus reikalus vesime per „U." ir „V." redakciją, per tai kiekvienas gali tenai kreiptis ir gaus reikalingas žinias. Musų rinkliava užmanyta teip:

Ant pradžios męs padarėme 500 bilietėlių su parašu „Ruta". Ant bilietėlio yra teipo gi jo numeris ir 25 — tai prekė bilietėlio (25 kap.) Męs pardavinėjame tuos bilietėlius žmonėms suprantantiems svarbumą liet. raštų. Idant musų užmanymas nepaliktų be vaisių, užprašome visus pirkti bilietėlius ir kitus prie to ragint, atmenant juog dedant grudelį prie grudelio susideda kruva; o kiekviena geresnė lietuviška knygelė budina musų nuvargintą tautą.

„Ruta."

Atitaisymas svarbesniųjų klaidų.

„Varpe" Nr. 12 p. m. ant p. 146 dešinėj pusėj per nesusipratimą liko neišmesti žodžiai: „bėgiu visų mus reikalų".

„Varpe" Nr. 1 š. m. ant p 2 eilėj 16 nuo apačios parašyta 1221,84 mk., turi buti 1222,61 mk. — Ant p. 12 parašyta: „apsikabinusi", „nusiminusi", turi but: „apsikabinęs", „nusiminęs".

Atsakymai.

Barzdylai. Eiles „Draugams". „Mano Lelijai", „Esmu dėkingas" gavome. „Nurodymai korespondentams", „Piešinėlis apie musų inteligentus", „Apie bakterijas tarp lietuvių" etc. taps sunaudota.

J. Bežemiui. Ar neapsiimtum Tamista tyrinėti mus ekonomišką gyveuimą ir toliaus Toki strapsniai, kaip „Ugis miestų ir pramonės..." mums labai reikalingi. Tik eidami mokslišku keliu, keliu tyrinėjimų, męs galime suteikti savo judėjimui tvirtą pamatą.

Tamstos Tarnui. „Medžioklė" taps sunaudota, „Po pietų" nusiųsta „D. B-ui".

Artojo Vaikui. „Dušių Ganytojas" nusiųsta „D. B ui".

J. Kristupui. „Atsakymas p. Apuokui" tapo apspaustas „Tėv. Sarge" Nr. 1 š. m. po vardu „Lietuva sapne ir ištikro".

Atgalainiui. „Keliauk sau sveiks" tinka,

Ber-lis. Vertimas cirkularo buvo ne tikras. Butų reikėję vertimą duoti kitam peržiurėti. Ar originalas maskoliškai ar lenkiškai rašytas? „Iš priežasties išdavimo... cirkularo“ paliekame kitam sykiui. Ar negalima butų gaut kopijos naujų valdžios padavadyjimų (sulyg katalikiškosios dvasiškijos) Prie cirkularo tiktų statistika cerkvinių mokyklų apskritai, arba bent Vilniaus gub.

Panerių Varnai. „Sukaktuvių dienoj“ taps sunaudota.

Širšei. „Erškėčių kelias“ tinka.

Amerikiečiui. Tamistos prisiųstos žinios atėjo per vėlai. Talpiname kor. kito autoriaus, juo kad tę nurodyti šaltiniai. Apie Philadelphijos skandalą jau buvo rašyta.

Autoriui „Pasikalbėjimų“. „Kudikystės atminimai“ atėjo 23. III. 02 Laiškas buvo nuklydęs į New-Jorką Rašykit adresus aiškiau. Be to praktiškiau butų nurodžius žemai ne pavardę, bet vietą.

Nusiųsta į Ameriką: „Mokslainės kaipo urvai kankinimo“ *Berželio*, „Persekiojamas Latvių Mintaujos moterų gimnazijoj“ *Ramunėlio*, „Lenkai Vokietijoj ir Lietuvoj“ *L Gerulio*, kor. „iš Vilniaus“ *V.*

Atsakymai iš Amerikos. Iš gautų 25. spalinio p m. rankraščių *„Vienybė Liet.“* pasilaiko: 1. „Šaltinis gyvo vandens“ *Velnio Rago*, 2. „Atsiprašau“ ir „Margumynai“ *Driskiaus*, 3. „Mėlynoji knygutė“ *Velnio Rago*, 4. „Idillija“ *Šatrijos Raganos*, 5. „Statistikos trupinėliai“ *Ukmergiečio*.

Iš prisiųstų rankraščių *„Lietuvos“* redakcija pasilaikė sau sekančius: 1. „Kas kaltas“, 2. Gatvės vaikai“, 3. „Atsisveikinimas“, 4. „Vagis“, 5. „Buvio esybė“, 6. „Svieto pabaiga“.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Žemių dulkės. Apysaka. Lenkiškai parašyta *M. Radzevyčiutės.* Plymouth, Pa. Spauda ir kaštai „Vienybės Lietuvninkų“ 1901 m. in 8⁰ pp. 226 prekė 50 c.

Svieto pabanga. Vertė *Pr. Siulelis.* Spauda ir kaštai „Lietuvos“ 1902.

Palangos Jurė. Parašė vysk. *M. Valančius.* 4-tas pataisytas išleidimas. Išleido P. Mikolainis 1902 in 8⁰ pp. 132.

Išpažinties istorija. Prancuziškai parašė kun. *A. Guillois.* Lietuv. išguldė kun. A. M. Milukas. Shenandoah, Pa. 1901 in 8⁰ pp. 112. Išleista „Dirvos“.

Laiškai iš kelionės po Palestiną. Shenandoah, Pa. 1901. in 8⁰ pp. 94. Išleista „Dirvos“.

„Darbininkų Balsas“ Nr. 1, Nr. 2, Nr. 3. Lietuvos darbininkų laikraštis, išleidžiamas L. S. D. P. neperiodiškai.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1 *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie kelctą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirktelėje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
12. *Krumplių Jonas.* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp. 36 . . . . . 5 „
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.* 1899. pp. 44 5 „
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
26. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 . . . . . 10 „
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“) 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
34. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
36. *Farapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
38. *B Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902 pp. 23 . . . . . 5 „
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. . . . . 10 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2 *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)
Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 ka
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“. . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „

Spaudoje:

21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „
22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia tol adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr

Perkupčiams 50% rabato, t. y *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščiu

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

Metai XIV. 1902. Num. 5.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Dėlei šelpimo mokslan einančios jaunuomenės. *S-s.*
Ar reik Lietuvai programo. *Baidyklė.*
Dėlei išleidimo Vilniaus vyskupo cirkularo. *Ber-lis.*
Pasikalbėjimas.
Korespondencijos: Vilnius. Krakiai. Peterburgas. Iš Maskolijos. Iš Amerikos.
Darbai „širdingo“ ministerio. *P-tis.*
Iš gyvenimo kitų tautų. *V. Kapsukas.*
Ponų balius. *Garsas.*
Ponai didikai. *Kazimieras.*
Kritika ir bibliografija.
Smulkųs raštai: Pasakų ir burtų rinkikams. Atsiliepimas. Naujos bausmės. Atsakymai. Knygos apie Lietuvą svetimose kalbose. Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Prekė 20 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

	Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas 1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas 1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„ 1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„ 1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„ 1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„ 1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1897 m .	4,00 „	5,00 „
„ 1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„ 1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„ 1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos 1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 5

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Dėlei šelpimo mokslan einančios jaunuomenės.

Besirupindami apie žmonių apšvietimą męs turime atkreipti ypatingą atydą ant jaunesnėsės kartos, o ypatingai ant besimokinančios jaunuomenės.

Sąlygos mus gyvenimo labai trukdo įgijimą mokslo ir šviesos. Dabar patenka į augštesnesias mokyklas ne tie, ką turi tam tikras dovanas, talentus, bet tik tie, ką turi pinigų. Įgijimas apšvietimo šioj gadynėj tai yra privilegija turtingųjų žmonių. Kadangi turtingų žmonių yra sulyginant mažai, per tai daug dvasiškų tautos spėkų, daug talentų, žuva neatnešę nė kokios naudos tautai. Berods kiti iš neturtėlių stengiasi įgyti apšvietimą, nepaisydami ant didžių kliučių žengia jie drąsiai prie pastatyto siekio, aukauja visas savo spėkas, bet tankiai toks pasišventimas atneša liudnus vaisius: jaunikaičiai, da nepriėję kelionės galo sugriuva po sunkia gyvenimo našta.

Męs suprasdami tikrą dalykų stovį turime rupinties bent apie suteikimą žmonėms didesnio skaitliaus apšviestų vyrų ir darbininkų ant apleistos tautiškos dirvos.

Dirva šelpimui yra gana plati. Tarpe musų prastų sodiečių neviens galėjo pastebėti ypatas įgijusias nuo prigimimo dideles dvasios dovanas. Ten rasime męs mechanikus, inžinierius, chemikus, skulptorius, teplioriu, muzikus, poetus, literatus etc. Dėlei stokos apšvietimo ir dėlei blogų materiališkų sąlygų daugelis iš tų spėkų, žinoma, žuva. Kiti iš jų nėra buvę nė pradedamosiose mokyklose.

Iš pradedamųjų mokyklų patenka į gimnazijas tik labai maža dalis dėlto, kad užlaikymas mokintinių gimnazijoj brangiai kaštuoja. Lietuviškose gimnazijose (Suvalkuos, Senapilėj, Šiauliuos, Mintaujoj), kiek yra žinoma, nėra nė kokios stipendijos. Iš įstojusių į gimnaziją tik rets ją tepabaigia. Mintaujos gimnazijoj pabaigoj 1901 m. buvo 103 mokintiniai lietuviai, bet VIII toj kliasoj nebuvo nė vieno, o Senapilės gimnazijoj VIII toj kliasoj buvo tame pat laike tik 3.

Iš pabaigusių gimnazijas ir ne visi įstoja į universitetus dėlei stokos pinigų. Tik tiek da gerai kad pabaigę gimnazijas turi viltį gauti kokią nors stipendiją. Maskolijos universitetuose yra daug yvairių stipendijų, bet lengviausia prieinamos lietuviams yra „lietuviškos“ stipendijos Maskvos universiteto; tų stipendijų Maskvoj yra iš viso 6 po 360 rub. kas mets. Pagal testamenta*) jos skiriamos yra tik lietuviams Suvalkų gub. Prie Varšavos universiteto teip-gi yra 2 stipendijos, įkurtos suvalkiečių Geištaro ir Kaminsko (Vilkav. ir

*) Ar negalėtų kas mums prisiųst kopija to testamento. Red.

Naum. pav.).*) Be to lietuviai gauna da t. v. „kazionnas“ stipendijas, už kurias vėliaus turi atitarnauti paskirtą laiką, užėmę kokia nors „kazionną“ vietą.

Nežiurint ant to kad universitetuose yra kelios stipendijos, ir nežiurint ant to, kad lietuvių studentų yra nedaug, tai vis-gi ir tarp jų kas mets atsiranda keli pašalpos reikalaujantiejie studentai.

Kiek teko patirti iš ištikimų šaltinių yra apie 10 žmonių, ką reikalauja pašalpos ir ant pašalpos užsipelno. Jeigu užlaikymui vieno žmogaus skirti tik 20 rub. kas mėnuo, tai ir tuomet ant mėnesio išeis 200 rub., o ant metų — 2400 rub.

Dabar prisižiurėkime, kas buvo ikšiol daryta ant tos dirvos.

Kur nekur šelpė mokslan einančius privatiškos ypatos, suteikdamos vienam-kitam pašalpą ar tai kaipo mielaširdystės auką, ar tai įduodamos pinigus, kaipo paskolę. Bet toks šelpimas gali turėti tik aprubežiuotą vertybę, ir forma to šelpimo yra neparanki pašalpos reikalaujantiems.

Iš draugyščių kurios pastatė sau už siekį šelpti mokslan einančią jaunuomenę yra iš viso 4: „Žiburėlis“, „Motinėlė“, „Aušra“ ir „Tėvynės Mylėtojų Draugystė“.

Iš jų „Tėv. Myl. D-tė“ da tik nesenei atidarė fondą šelpimui besimokinančios jaunuomenės, „Aušra“ teip-gi nesenei įsikurė. Tai-gi seniausiomis organizacijomis turinčiomis savo šiokią-tokią istoriją yra dvi organizacijos: „Motinėlė“ ir „Žiburėlis“.

„Motinėlė“ įsikurė bene pradžioj 1900 m.**) Iniciatyvą jos įkurimui davė Amerikos kunigai. Neturėdami po ranka „Motinėlės“ statuto***), męs pasinaudosime nors „Motinėlės“ vyriausybės paaiškinimu, apgarsintu „Žvaigždėje“ 1901 m. N. 36 ir N. 37 nuo vardo kunigų: Kuro, Kaupo, Šedvydžio. „Motinėlė“ tai ne paprasta labdaringa draugystė, bet draugystė tautiška, kurios vyriausiu siekiu yra „labas tėvynei, o ne labas kelių neturtingų studentų“; reikalaujantiejie pašalpos „turės pristatyti ant rašto prižadėjimus, kad pabaigę mokslus ir įgavę poziciją pašvęs savo spėkas apšvietimui ir pakėlimui savo brolių ar tai raštais, ar žodžiais, ar geru pavyzdžiu“.

Kaip supranta „Motinėlė“ labą tėvynės, ir pakėlimą jos brolių, gali liudyt šios ištraukos iš jos paaiškinimo:

„Motinėlė“ rupinasi apie pakėlimą katalikiszkos Lietuvos, — tokios, kokia ji yra . . . . Vienu isz ženklų lietuvystės ir tautystės pas mus yra nekariavimas priesz katalikiszką Lietuvą. Beveik visi lietuviai yra katalikai, katalikystė gina juos nuo isztautėjimo ir budina juose dvasią patriotizmo, dėlto griautojus katalikystės laikome už neprietelius Lietuvos, ir prie patriotiszkos ir tautiszkos „Motinėlės“ jų prileisti nenorime . . . . Kas mislyja, kad socializmas arba bedievystė tegali iszgelbėti Lietuvą, tegul prie „Motinėlės“ nesiraszo ir nuo jos pagelbos nesiszaukia . . . Socialistų ir bedievių visi darbai yra tiktai agitatoriszki, — turi už siekį surevoliucijonizuoti galvas, o ne iszmokinti jąs szaltai ir szviesiai žiurėti

*) Ar negalėtų kas prisiųsti kopijas testamentų tudviejų aukautojų? Red.

**) Per paskutinius dvejus metus (nuo 18 IV 00 iki 31 XII 01 gavo pašalpa 4 studentai, iš kurių 3 mokinosi Šveicarijoj, 1 Maskolijoj, iš viso pašalpų ir stipendijų duota 201.46 dol. (apie 405 rub.). Liko 1902 m. geležino kapitalo 230 dol., naudojamojo kapitalo 92,53 dol. (apie 185 rub.). Pilnų sąnarių draugystė turėjo 23: pirmo skyriaus 13, antro 1, trečio 9 (žr. „Tėvynė“ N. 1 š. m.).

***) Ar negalėtų „Motinėlė“ prisiųsti mums savo statutą? Red.

ant daiktų . . . Prigulime prie partijos evoliucijos, o ne revoliucijos. Dėlto ne revoliucijonizuoti galvas pasiryžome, bet jas szviesti pamaži . . . . .

Iš to paaiškinimo matyt kad „Motinėlė“ norintiems gauti pašalpą stato už sąlygą labai neaiškų reikalavimą: „nekariauti prieš katalikišką tikėjimą“, bet kame jis apsireiškia, kur yra rubežiai „katalikiško“ ir „nekatalikiško“ kariavimo, koks raštas yra „bedieviškas“, kas yra „bedievis“ ir t. t. „paaiškinimas“ neparodo. O tuom tarpu yvairiai galima aiškinti „bedievystę“ ir „kariavimą prieš katalikišką tikėjimą“. Šitai „Žvaigždė“ ir „Katalikas“ išranda, kad ir moksliškos knygelės Šerno esančios bedieviškos*), kiti vadina neklerikališkus laikraščius „bedieviškais“, o jų skaitytojus „bedieviais“, kiti vėl vadina „bedieviais“ prigulinčius prie „Susiv. Liet. Laisvamanių“, prie „Tėv. Myl. D-tės“, dagi prie „Sus. Liet. Am.“, rašančius apie blogus kunigų darbus (nors ir tai butų teisybė) ir t. t. Taigi reikalavimas „nekariauti prieš katalikišką tikėjimą“ gal but nutęstas iki absurdo ir gal pavirsti ne tik į nepatriotišką reikalavimą, bet tiesiog antikulturišką.

Suvis kitaip išrodo darbai pragarsėjusios nuo 1894 m. moterų draugystės „Žiburėlis“.

Apie svarbesnius jos darbus gali liudyti žinios, paimtos iš jos atskaitų**), kurias čion suglaudžiame į vieną vietą.

Metai		1895	1896	1897	1898	1899	1900
sušelptų		3	2	5	3	6	7
duota rublių	literatams	30	30	30	125	85	10
	mokintiniams	150	153,70	162,70	500,65	654,35	947
iš viso duota		180	183,70	192,70	625,65	739,35	957

Be to „Žiburėlis“ aukavo 100 rub. kankintiniams, 75 rub. „Varpui“ ir „Ukininkui“ ir 5 rub. Liet. Parodai.

Iš viso „Žiburėlis“ išleido laike 1895—1900 m. 3258 rub. 40 kap., o vien šelpimui besimokinančios jaunuomenės **2768** rub. **40** kap. (R. A. gavo 1346 rub. 95 kap.). Ypatingai daug pašalpos duota 1900 m. (957 rub.).

Nežiurint ant teip didelių aukų „Žiburėlis“ vis-gi nestengia sušelpti visų pašalpos reikalaujančių ir ant pašalpos užsitarnavusių. Šiame laike, kaip jau buvo minėta, reikėtų surinkti jaunuomenės šelpimui apie $2^1/_2$ tukstančių rub., tai-gi veik 3 syk daugiau, negu suma išleista „Žiburėlio“ 1900 m.

Norėdamas atnešti didesnę naudą tėvynei „Žiburėlis“ pasiryžo priimti į sąnarius netik moteris, bet ir vyrus, pasitikėdamas, kad per tai draugystės veikimas eis paakiui sparčiau, ne kaip ikšiol. Be to „Žiburėlis“, matydamas, kad negali aptekti daugelio reikalų, apsirinko tik vieną reikalą — šelpti neturtingą mokslan einančią jaunuomenę.

*) Žr. „Varpą“ N. 3 ir 4 p. 81.
**) Žr. „Varpą“ 1896—1901 m.

Dėl tokios atmainos gal kiek pasididyt draugystės įėjimai, bet vis-gi sunku tikėtis, kad viena draugystė savo spėkomis galėtų atlikti teip platų visuomenės reikalą.

Visuomenės reikalas, po teisybei, turėtų but ir visuomenės aprupintas. Bet prisidėjus visuomenei prie jaunuomenės šelpimo atsiranda naujos kliutįs: visuomenė duodama aukas reikalaus ir atskaitų apie tai, kas gavo pašalpą, už kokius nuopelnus etc. Tuom tarpu dėlei politiškų priežaščių tikrosios atskaitos gali but apskelbtos tik sąnariams ir paskesnėms kartoms.

Iš „Žiburėlio“ atskaitų matyt, kad sąnariai renka pinigus nuo nesąnarių, ir ne-sąnariai tiki, kad įduoti pinigai bus prideriančiai sunaudoti.

Prie tokio dalykų stovio pasilieka du keliai: arba visuomenė turėtų pasitikėt ant „Žiburėlio“, arba „Žiburėlis“ turėtų nukreipti savo darbavimąsi teip, kad galima butų garsinti pilnas atskaitas su pravardėms sušelptųjų ir motyvais šelpimo.

Kolaik nėr geresnio kelio šelpimui mokslan einančios jaunuomenės, išpuola visuomenei pasinaudoti tarpininkyste „Žiburėlio“, kuris jau yra atradęs gan plačią dirvą naudingam darbui. *Ss.*

Ar reik Lietuvai programo?

„Aplink klausiančio viskas miega, ir tik laimingasis atranda žmogų, su kuriuo galėtų pasidalinti savo mislimis ir gauti šiokį ar tokį išaiškinimą pažiurų.“ Teip užtėmyja autorius straipsnio: „Ko mums šiandien truksta“ (Nr. 5 „V-po“ 1901 m.)

Bet męs ne tik ką negaunam atsakymo ant klausimų, bet negaunam dar-gi ir klausytojų, jeigu turim ką pasakyti: viskas miega. Džiaugkies, jeigu tavęs išklausė: bet žinok gerai ir to neišsigąsk, kad daugiaus viena ausia išklausė, o pro antrą išėjo apenš ant vėjo. Reik atkartoti daug sykių, kol supras tave musų miegantiejie inteligentai (inteligentais jie vadina save).

Ar-gi tai ne miegas yra, kad straipsnis „Ko mums šiandien truksta“ ir jo tęsimas „Credo“ Nr. 5 ir 6 „V.“ 1901 metų, nerado visai atbalsio.

To straipsnio vienas jau vardas daug rodo. Jeigu tas straipsnis neatsako savo balsingam vardui „Credo“, tad turėjo atsirasti atsakanti recenzija; jeigu-gi tas straipsnis yra tokiu, „su kuriuo sutinka daugelis jaunųjų“ (autoriaus žodžiai), tad turėjo buti jo dapildymas: nes tas straipsnis, kaipo „Credo“, yra per silpnas.

Išrodyti, ar straipsnis „Credo“ atsako savo vardui, yra musų užduotis.

Ant klausimo „Ko mums šiandien truksta“ autorius to straipsnio atsako trumpai — tik programos.

Tai-gi, anot autoriaus, mums labai nedaug truksta — programos. Sakykim, susivažiuos Lietuvos ir Žemaitijos žvaigždžės ir parašys „aiškų, plačiai apdirbtą programą“ vienu žodžiu, pagal p. Blindos norą. Ir tada . . . „nebeturėsime tiek romantikų, daugiau kalbančių

negu dirbančių, nė desperatų-pessimistų, nė bėgunų, nė jieškančių, o neatrandančių, sau kaip prigul darbo dėl tėvynės“ — teip svajoja p. Blinda.

Trumpai kalbant — programa visus išgydys iš jų bjaurių ligų: ir romantikas, ir pessimistas, ir bėgunas, ir kiti darbuosies dėl tėvynės. Išeitų stebėtina musų dienų metamorfoza. Pažiurėsim, ar ištikrųjų programa gali padaryti tą metamorfozą.

Romantikus teip charakterizavo autorius „Ko mums šiandien truksta“: „Pasijutę lietuviais esą, neužduoda sav klausimų platesnių: prie ko eiti, kaip darbuotis? — tik džiaugiasi ir gėrisi lietuviais esą.“ Ar-gi programa išgydys juos, jeigu jie neužduoda nė klausimų, prie ko eiti, kaip darbuotis, o tiktai svajoja. Programa pasiliks tiktai programa, naudos jokios jiems neatneš. Žinoma, čia kalbu apie programą, panašią į p. Blindos „Credo“.

Toliau rodo mums autorius pessimistus. Jie išpradžios nori: „Prikelti tėvynę! Padėti jai kariauti!“ Paskiaus-gi jie tik liudna ranka pamoja: „Et, nieko neveiksi prieš milžinišką valdžios ir sanlygų spėkų: Tik jaunikaičių svajonės Lietuvą atgaivinti!“ Ir tokiu budu „noras dirbti ir dirbti dėl tos nuvargintos ir prispaustos tėvynės“ pasibaiga labai tragiškai: paliekti tie žmonės desperatais.

Kas nor darbuotis, visados atras darbą: Lietuvos dirva plati. Čia ne programos kaltybė, bet tiktai žmogaus. Visuose kraštuose, šale plačiai išdirbtų programų, matom pessimistus. Dar daugiau atrasime pessimistų musų Lietuvoj, kuri dar smarkiai miegti, ir nedidelis burelis sukilusių negal ją sužadinti. Silpni žmonės, matydami, kad daugybė miegti, išsižada toliaus darbuotis. Teip atsiranda visi bėgunai. Jie bijo apsigyventi Lietuvoj’: gal negaus šiltos vietos, gal greitai įpulti į gudų nagus. Su tokiais ir programa nieko neįveiks.

Antgalo eina tie, kurie ir dirba ir abejoja. Bet dirba be sistemos — „kaip kam į galvą ateina“. Žinoma, tokiems reikia butinai programos: kitaip daug spėkų žusta. Ir šit dabar turim naudotis trumpu p. Blindos „Credo“. Pagal „Credo“ musų idealas: laisva, neprigulminga Lietuva. Kelias prie to idealo yra kova. Kova tur buti su visais — „kas mums skersai kelio stovi“; su visais — net su Dievu. Par vis didesnis priešas yra valdžia. Įrankiu kovai su valdžia tur but polytiško turino knygutės ir proklamacijų lipdymas. Reik kariauti su tuom, — „kas reikalauja despotiško prislėgimo sanžinės“. Ir ant galų galo męs turim išmokinti rusus, lenkus, žydus, latvius, Lietuvoj gyvenančius, musų kalbos.

Toks yra branduolys jo „Credo“ ir perspektyva musų veikimo.

Kas link idealo, galim tiktai tiek pasakyti: jeigu męs įtikim į tą idealą, tad jau pusę kelio praėjom to idealo dasiekimui. Jis toli nuo musų, bet šviečia teip skaisčiai, kad jo šviesos spinduliai apšviečia musų sunkų kelią.

Dasieksim musų idealą per kovą. „Męs turim kovot, kovot ir kovot.“ Bet p. Blindos kova eina per toli: ar galima kovoti su tuom, kas „Dievo siųstas, ar pateptas?“ Vadinas, kovosim prieš Dievą. Nesuprantama suvisai, ką autorius norėjo pasakyti: ar juokus ar ironiją. Bet rodos, ironija (apie Dievą) neturėtų rodyties svarbiuose straipsniuose.

Kovoti su valdžia reikalinga. Nurodymas to reikalo geriausia vieta visame straipsnyje. Tiktai autoriaus aiškinimas, kad politiško turinio knygutės turinčios užimti svarbesnę vietą, negu ekonomiškos, suvisai nesuprantamas. Jug truputį toliau darodo autorius, kad proklamacijos negadina musų krutėjimo padėjimą. Teip-pat gerai autorius aiškina, kad išprašyti nuo valdžios negalime nieko. Ant patvirtinimo to priveda istorijos faktus.

Kas reikalauja despotiško prislėgimo sanžinės — tas musų priešas ir tur trauktis šalin iš musų eilės. Su visai nesuprantama, „kas“ reikalauja to despotizmo.

Kiekviena programa tur buti aiški (ir pats p. Blinda to reikalauja). Bet p. Blinda rašo labai neaiškiai, abstrakcijomis. Teip: nesako, kas reikalauja sanžinės prislėgimo; neaišku: „nusikračiusi (Lietuva) nuo svetimų ir savų despotų“; kas tie per despotai?

Autorius sako, kad męs neturime tiesos neapkęsti maskolių, jeigu jie nori apšviesti žmones. Truputį toliau reikalauja, kad maskoliai tur išmokti lietuviškai. Geras daigtas: maskoliai mokįsis musų kalbos! Tiktai ar pamislyjo autorius, kam maskoliai mokįsis lietuviškai. Ekonomiškos sanlygos prie to su visai nepriverčia, o iš geros širdies nenorės. Jeigu-gi maskoliai nemoka lietuviškai, ar galim eiti išvien su jais? Tad mums lieka išmokinti gudus lietuviškos kalbos.

Iš „Credo“ visai nematyti, kam tas „Credo“ tur buti programu: ar abelnai visiems inteligentams, ar tiktai žinomai saujalei, ar stačiai „Varpui“.

Visus lietuvius apimti vienu kokiu nors programu negalima: męs didelei skiriamės pažiurose. Dėlto apie apdirbimą aiškaus, plačiai apdirbto programo visiems — nė mislyti negali. Jeigu pas mus daug yra romantikų, pessimistų, bėgunų, tad priežastys guli musų išsilavinime. Daugybė iš musų inteligentų užganėdinta yra tuom, ką gavo gimnazijoj': apie tolesnį išsilavinimą ir nemislyja. Tokie žmonės, žinoma, gal pavirsti į fanatikus, romantikus ir tt., pagal savo organizaciją. Tokie reik traukti prie mokslo, reik juos organizuoti, bet ne tokią rodą duoti, kaip p. Blinda: „Tokiam aš patarčiau: sėdėk savo užkampyj', ar dar geriau, Gudijos gilumoj ant valdžios duonos.“

Visuméniško musų gyvenimo upelis yra per mažas, kad reikalinga butų įtaisyti jo bėgį į programą: tegul sau teka laisvas.

Kiekviena-gi organizacija skyrium dasiekimui siekių tur turėti programą, bet visa Lietuva — ne. *Baidykla.*

Dėlei išleidimo Vilniaus vyskupo cirkularo.

Vyskupas Zveravyčius, teip pragarsėjęs savo nelemtais darbais, perstoja bevaldęs savo vyskupystę. Už savo cirkularą, išleistą 12 d. vasario š. m. po No. 509, kame ans uždraudė katalikų vaikams lankyti cerkvines mokyklas, kaipo pragaištingus katalikų tikėjimui urvus, kur vaikus vien pratino tik prie pravoslavijos, vyskupas tapo pašauktas išsiteisinimui į Peterburgą, iš kur jau nebesugrįžo. Atsitiko teip, kaip jam išvažiuojant daugelis pranašavo, 18 d. kovo mėnesio jam tapo

paliepta apsigyventi mieste Tvėriuje.*) Tokiu budu musų visuomenė ypatoj Zveravyčiaus susilaukė naujo kankintinio, kokio po teisybei ji visai negalėjo tikėtis.

Kaip-gi tai galėjo atsitikti?

Vyskupas Zveravyčius pradėjo valdyti savo vyskupystę nuo 16 d. lapkričio 1897 m. Per tuos suvirš keturis metus ans nieko nepadarė, iš ko butų galima manyti, juog ans taps kankintiniu. Priešingai, iš jo pasielgimų galima buvo spręsti, juog ans gaus ne vieną da valdžios pagyrimą. Akyse visuomenės ans išrodė kuobailiausiu valdžios pataikunu, kursai bijojo užtraukti ant savęs dagi mažiausią šešėlį valdžios rustybės. Jis skubinosi nusilenkti ne tik prieš augštesnius valdžios urėdus, dalyvaudams puotoje prie atidengimo Muravjovui paminklo, bet ir prieš mažuosius policijos tarnus, ką galima buvo matyti belankant jam savo vyskupystę. Dziakonams ir klebonams ans skelbė tik vieną maldelę apie reikalingumą nuolankumo prieš svietiškąją valdžią ir nesigėdėjo, kaip paveizdan Ašmenėj, sedėti už stalo drauge su policijos tarnais. Žinomieji valdžios sėbrai ir pataikunai, kaip dziakonai: Šventėnų Jusis, Ašmenės Saikauckas (jau miręs), Lydos Senkevyčius susilaukė nuo savo vyskupo kuomeiliausio priėmimo. Kad patsai vyskupas ir-gi neužmiršdavo guodoti tą valdžią, tai galima buvo iš daug ko persitikrinti. Jo atsišaukimai apie reikalingumą šelpti badaujančius Maskolijoj, jo cirkularas, pakviečiantis kunigus prisirašynėti prie draugystės „Raudonojo Kryžiaus“, kursai užsiima ne tiek šelpimu nukentėjusių laike karės, kiek statymu cerkvių, pagaliaus visa jo politika su lietuviais, vis tai ganėtinai ženklina, kokios dvasios buvo naujas dvasiškijos urėdas.

Matydami tokius darbus vyskupo, kiti laukė jo paaugštinimo ir, atsiradus vakansijai į arcivyskupus, daugelis spėjo, kad vyskupui Zveravyčiui pasiliks ši vieta. Tuom tarpu-gi vyskupas išdavė cirkularą, už kurį prisėjo jį net visai nuo vyskupystės valdymo prašalinti. Žmogus visai nekaltas, ištikiamiausias valdžios tarnas, staigu pasidarė priešginiu. Tokia permaina labai retai atsitinka. Kokios-gi priežastys prie to prisidėjo?

Nors musų visuomenė, pasidalinus į dvi nesibičiuliuojanti dalis, lenkišką ir lietuvišką, ir neturi bendros nuomonės, vienok perstatytojai kaip vienos, teip ir kitos pradėjo kritikuoti minėtus darbus savo vyskupo. Ta kritika negalėjo tikti seneliui, kursai teip troško ramumo: tai šen, tai ten prisėjo išgirsti apie savo darbus nesmagų atsiliepimą. Labiausiai jį pykino yvairųs reikalavimai ir meldimai iš pusės lietuvių, kurie ne tik pačiame mieste, bet ir ant kaimų pradėjo reikalauti prideranačios vietos bažnyčiose lietuviškai kalbai. Bet labiausiai sužeidė jį išėjusi lenkiškoj kalboj knygutė, kame kunigas drįso kritikuoti visos vyskupystės tvarką.**)

Vyskupas susiprato, kad pagaliaus reikia ką nors padaryti, idant nuo visų savo nuodėmių nusiplauti, idant visuomenei parodyti, kad teip nėra, kaip ant jo šneka. Proga tokiam darbui pasirodė labai

*) Algos tepaliko tik 1200 rub., vietoj 6000 rublių, kokius čion turėjo.

**) Žiur. „Stosunki kościelne na Litwie“. Listy księdza do księży Kraków. Wyd. „Przeglądu Wszechpolskiego“.

smagi (nors ji buvo jau nuo pačios pradžios pastojimo jo vyskupu). Mat nekurie kunigai, ypač Gardyno rėdybos, jau labai buvo įpykę ant popų mokyklų ir reikalavo viešo uždraudimo lankyti tas mokyklas, šiaip pats ketino priešintis, kelti maištą, teip ne mielą pačiam vyskupui. Vyskupas vilkino išleidimą šio cirkularo keturis metus, bet ilgiaus jau traukti su tuom nebebuvo galima. Priegtam valdžios reikalavimai ir popų pasiutimas vis dauginosi. Šitai šįmet parėjo nuo Vidaus ministerio nauji reikalavimai: 1. reikalavo, idant kunigai prie krikšto katalikų vaikų neužgintų buti kumais ir pravoslavams, 2. idant negintų laidoti numirėlius katalikus ant pravoslavų kapinių ir 3. idant vyskupas patartų žmonėms leisti savo vaikus į maskolių mokyklas.

Pagaliaus vyskupas apsirinko kelią, kurį parodė geresniejie kunigai. Cirkularas tapo pasiųstas į svietą; iš jo gėrėjosi ir drauge stebėjosi visi, nes tokios drąsos nuo vyskupo visai nesitikėjo. Maskolių numylėtas kelias surusinimui musų vaikų tapo apšauktas pragaištingu; jų darbas pasiliko suardytu, lemtu ant pražuvimo. Ištisas cirkularas buvo išsiuntinėtas kiekvienam vyskupystės kunigui, nes ant dziakonų ir patsai vyskupas negalėjo pasitikėti: jie nebut apgarsinę visiems kunigams.

Ant kiek silpna dvasia tulų kunigų, parodo tas atsitikimas, kad kiti visai nenorėjo jo garsinti žmonėms — tik keliose vietose jis buvo perskaitytas iš sakyklos — o atsirado net toksai išgama, kaip Trakų Karvoskis, kursai persiuntė cirkularą gubernatoriui, pasigirdamas, juog ans jo nepildysęs. Šis cirkularas buvo apgarsintas ir maskolių laikraščiuose, kaip *Novoje Vremia*, *Sviet*, *Novosti* — todėl apie jį daugumas iš maskolių gavo patirti. Korespondentas *Nov. Vremia* V. V.*) bijosi, kad kunigai nepraplatintų paties cirkularo ir neperkeltų cirkularo žodžių ir ant valščiaus mokyklų.

Išleidimu cirkularo vyskupas atliko milžinišką darbą, už kurį tebuna jam amžina garbė. Bet cirkularas pasiliks nevaisingu, jeigu pati visuomenė pasiliks kurčia ir negirdės jo šaukimo. Ką daryti su tokiais Karvauskiais ir kitais išgverusiais musų dziakonais ir klebonais, kurie, bijodami užtraukti ant savęs valdžios neapykantą, nesistengs jo užlaikyti? Neabejojame, juog atsiras kritika, atsiras dabojimas jų darbų ir pataikunai turės liautiesi politikavę su valdžia. Patsai pasirodymas cirkularo ženklina, juog nauja šviesa jau pradeda atsirasti ir musų visuomenėj, juog žmonės pradeda manyti apie apginimą savo tiesų. Džiaukimės iš tokios naujienos. *Ber—lis.*

Pasikalbėjimas.

„Sakyk man tamsta, kodėl jauni mokslą išėję lietuvai vadina save litvomanais? . . . Sulyg manęs tai sakyčiau, juog jiems turėtų užtekti to paties vardo, kurs prigul visai tautai? —“

Salone, kilimais išklotame, papuoštame siekiančiais lubas veidrodžiais ir apšviestame lampa, pridengta tamsių abažuru, ir žvakėmis

*) *Novoje Vremia* No. 9351 nuo 17 d. kovo mėn.

žibančiomis gausiai paauksintuose kinkietuose, kreipėsi prie manęs su tokiu klausimu vienas iš musų sulenkėjusių didžponių.

Žodžiai buvo tariami rimtai ir iškilmingai su giliu persitikrinimu į jų didelį svarbumą . . . O man, kol prisirengiau atsakyti, per tą trumpą valandą, akimirksnį vos tverinčią, praslinko prieš akis ilgos eilės rimtų, jaunystėjė pražilusių galvų musų kankintinių, nuo ašarų užsidegusios akys jų motinų . . . ir tarytum užgirdau plakimą visokiais tardymais nukamuotų širdžių, varančių gįslose tarytum jau nebe kraują bet ugnį . . . Ir vos ne vos persigalėjau, vos prisiverčiau atsakyti, kaip prigul daryti ramioje, laimingoje ponų draugystėje, nė iš tolo apie musų kovas negirdėjusioje ir atskirtoje nuo visų mus slėgiančių vargų storomis sienomis puikaus senoviško rumo . . . Medegiškai skiria tuos ponus nuo musų tarytum vien didesni turtai, o dvasioje kiek ėsame atsitolinę? . . . Tarytum ne to paties planėto vaikai! . . .

Nesykį jug jau buvo musų tarpe apsvarstytas klausimas, ar stengtis musų krašto aristokracijai priminti jos priedermes dėl tėvynės. Tarytum ir šiokių-tokių mėginimų netruko, bet pasekmės visada liko vien abejutiškos.

Pažinus arčiau menką protišką, o dar menkesnį dorišką išsilavinimą daugumo iš jų, reikia sutikti su lenkų rašytojo Weissenhof'o pažiuromis, juog tai elementas vien be naudos užpludęs didelius plotus musų tėvynės. Ir nežinia ką su juo padaryti: mėgink jo spėką sunaudoti melnyčiai — nevaro; mėgink vėl uždegti — nedega.

Bet ir toks netikęs elementas pradeda suprasti (žinoma, savotiškai), kad tie „litvomanai“ tai vis-gi spėka, su kuria reikia rokuotis.

Patvirtinimui to gali tarnauti kaipo dokumentas aplinkraštis pono Antano Zaborskio, išsiuntinėtas 21 d. vasario mėnesio visiems didikams ir aukštesniems iš dvasiškijos su vertimu straipsnelio p. Žagaro „Lenkai Lietuvoje“,*) greta su paties pono Zaborskio išsiteisinimu dėlei užmėtinėjimų, jam ten padarytų. Bet ponas Zaborskis vis-gi ginasi ten nuo tikrai prieš jį pakilusio apkaltinimo, kovoja su faktais ne su savo svajonėmis ir sapnais, kaip tai daro kiti jo luomos, tarp kurių atsikartoja šiandien apsireiškimas, nesykį jau istorijoje pasergėtas: juog kol žmonių protas nepriauga lyg supratimo kokio nors apsireiškimo gamtoje, ar žmonių gyvenime, tai jų tą per menkai dar išsiplėtojusį protą užvaduoja nėkuomet nepailstanti fantazija. Tam pavyzdis musų didikai, vien su mažu išėmimu: išsibauginę jiems nežinoma ir nesuprantama spėka (daugiausiai todėl nesuprantama, kad veikianti, o nesnaudžianti), kurią jie vandina „litvomanija“, vieton stengtis ją pažinti, vieton rokuotis su darbais ir raštais tikrai lietuvių atliktais, sutveria sau nebuvusias ir lietuvių nė sapne neregėtas baidykles ir šėja apie jas biaurias paskalas. Štai vienoje didikų draugystėjė tapo rimtai apsvarstyta, ar nevertėtų sukviesti tokius „przedstawicieli litwomanii“ (nežinia vien ant kokio planėto juos surasti) ir juos pertikrinti, kad bajorija, ir ypač aristokracija, nieko prieš juos neturi, nes girdi . . . gandas eina, buk jie (t. y. litvonamai) užsimanė liepti „ponus“ mušti, kaip užpernai žydus.**)

*) iš Nr. 10 „Ukininko“ 1901; p. Zaborskio rašyta „Ukienikus“.

**) Niekas negal pertikrinti musų tokių ponų, kad mušimas žydų nepaėjo nuo lietuvių-inteligentų.

Tos ir kitos panašios šnekos aiškiai turi mums nurodyti, ko męs galime tikėtis nuo savo bajorų. Vien baimė už savo kailį verčia juos atsiminti apie mus . . . o baime męs nieko nenorime ir nėkuomet nenorėsime laimėti. Maža, bet geresnėji, dalis tų ponų pažinus musų jieškinius, mokės pati mus surasti ir nesidrovės stoti į eiles tų darbininkų, kurie darbuojasi vien vedami troškimų teisybės ir šviesos, o daugumas bajorų vis-gi eis savo takais, nieko bendro su mumis neturėdami . . . ir nenorėdami turėti.

Tik męs patys rupinkimės kogreičiausiai susiprasti! . . . Jaunas mus judėjimas negal apsieiti be paklydimų, kartais ir stambių, ypač jeigu prisieina kaip lygšiol kiekvienam skyrium darbininkui varyti darbą vien ant savo atsakymo. O musų priešai, kurių legijonai, nesnaudžia ir naudojas iš kiekvienos progos mus su juodais purvais sumaišyti ir musų darbavimui kelią užkirsti. Sutvėrus programą musų tautos jieškinių reikėtų butinai pasirupinti kodidžiau išplatinti jį tarp visų luomų Lietuvoje.

Tegul valdžia patirs ne nuo vieno Vonsiackio, o musų ponai ne vien nuo savo žydų pachtorių apie tuos takus, kuriais stengiamės ir ateityje nesiliausime stengęsi žengti prie dvasiško ir medegiško pasikėlimo.

Tenumano visi, kad ir męs žmonės, tikrai ištroškę žmonėms priderančių tiesų.

Kodėl tavęs čia nėra?

Sekimas *Šatrijos Raganai.**)

Tau gerai: sutvėrei šeimyną, turi savo namus, darbuojiesi ir uždirbi užtektinai! Užganėdinimas žiba tavo akyse. Iš seno papratimo turi kartais laiko surasti svetimuose raštuose peną naudingą ir savo tėvynei, ir šalta ranka vaišini savuosius trupiniais nuo svetimų stalų. Bet širdis tau nėkuomet greičiau nesuplaka ir jausmai neužverda, išgirdus brolių skriaudas. Plaukia iš-po plunksnos vien šaltai apsvarstytos raidės, vien žodžiai be atgarsio, vien spinduliai be šilumos . . . Nieko tau netruksta! Ramumas visur apie tave . . . Tavo pečius dengia plona gelumbė, tavo namuose tvarka, kambaryj — minkštos kedės . . . bet tavęs, tavęs čia kodėl nėra? . . .

Atsimeni?! . . . Plaukėme Nemunu. Naktis. Akys skendo miglose, aptraukusiose krantus. Vanduo po kojomis gurgena paslaptingai, it niuniuodamas senei girdėtą, dar seniau perskambėjusią dainą . . . Krantai ir girios nedrąsiai, it nepataikydamos, lyg atsimindamos, pritaria gelmėms. Dar arčiau apie save girdžiame ore tylų šlamėjimą. Akys musų nenoroms jieško tamsybėse kokių nepaprastų šešėlių. Širdis neramiai plaka. Vaidintuvė kelia iš kapų senovės Lietuvos karžygius . . . mintyse maišosi Gediminų ir Keistučių vardai . . . Tu, stovėdamas šale manęs, daugiau manai, negu kalbi, bet žodžiai plaukia iš tavo lupų karšti: pasišventimas, sužadinimas, brolystė, nenuilstantis darbas dėl tėvynės! . . . Akys temato vien

*) Žr. „Varpą“ 1898 m. p. 22.

tėvynės vargus . . . o dušia pilna troškimo tarnauti prakilniems idealams . . . Viršum musų galvų plevėsavo tada sparnais jaunystės genijus . . . Nenuilstančio Vytauto dvasia laimino tave! Tu pats brendai į milžiną, o broli! . . . ir spinduliai galės tavo palytėjo ir mano širdį . . . Ir aš šalyj tavęs jutausi stipri, ir drąsi, ir nenuveikiama. Už tai dabar, kreipdama į tave liudnas akis, klausiu: kur dingo dvasia tavo? kokios audros ją išblaškė? Kokie retežiai žemyn nutraukė? . . . Kodėl tu ne tas-pats? . . . Tėvynė tebevargsta . . . darbuojančiųsi vos sauja . . . kur dingai, o broli? . . . Kodėl, o kodėl, tavęs čia nėra?!

Ir vėl atsimink! Vidudienis. Oras pilnas spindulių, gyvų auksinių kibirkščių, kvepėjimo ir paukščių balsų . . . Tokiose dienose kiekvieno žmogaus širdis tarytum platesnė, ir pripildyta dora ir ramumu. Glaustumės tarytum prie kiekvieno, dalintumės tais turtais, kurių teip pilna, pilna krutinė. Vedami tokių jausmų artinamės prie darbininkų, piaunančių kviečius. Vieton atsakymo ant musų linksmų žodžių, išvydome jų veiduose sumišimą. Rišėjos slėpėsi viena už kitos, vyrai, ištiesę gyslėtas ir vėjo supustas rankas, stengėsi uždengti plyšius savo drabužių . . . Supratome, juog ponų susigėdo vargdieniai už savo skarmalus. Per prigimimo grožybę perslinko tarytum juodas, šaltas šešėlis. Nudilę darbininkų drabužiai atsistojo tarp jų ir musų, it nebylė, neperžengiama tvirtynės siena. Visi tylėjome nuliudę: jie susigėdę ne už savo kaltę, męs — kaltininkai jų gėdos . . . Suvirpėjau ir, negalėdama paslėpti veido, užpludusio ašarų, tolyn nubėgau. Ir tu kartu su manim. Debesiai slinko tau per kaktą, lupos virpėjo . . . O aš jutau, juog nuo tų jausmų ir minčių, kurios ritosi tuomet tavo krutinėje, šviesiau liko pasaulėje, vargdienių ašaros džiuvo, ir aš lenkiau galvą prieš galę jausmų tavo . . . Praslinko metai ir dienos. Debesiai jau senai tau nuo kaktos išdilo, o vargai tarp žmonių vis teip-pat tebeklesti. O broli! kur dingo tavo stebuklus tveriančios mintys? . . . Tėvynė tebeliudi! . . . o eilėse jos ramintojų kodėl, o kodėl tavęs nėra?

Ir vėl atsiradome kartu pakalnėje. Prieš mus sunki ir tolyma kelionė, bet nė valandos neabejojame: lipome augštyn su plakančia širdžia, su troškimu šviesos krutinėje ir galva, pilna svajonių. Ne kartą pavargusi sustojau; ne kartą koja užkliuvo. Visur ir visuomet jutau tavo gelbinčią ranką . . . Ir mą teko ne kartą tau padėti, ir taką pametę bendromis spėkomis surasdavome. Tikrai broliškai remdamiesi, kilom vis augštyn ir augštyn. Pajutau jau ir erelio sparnų plevėsojimą apie savo galvą, ir žvaigždutės, teip puikiai žibančios, ėmė lenktis prie manęs . . . Bet ir čia, ir tokiose augštybėse pasiekė mane brolių verksmas . . . Saujomis, rieškučiais ėmiau semtis žvaigždutes. „Prisisėmę išsklaidysime jas ten, žemai!“ — tariau tau, ir širdis mano plakė iš džiaugsmo. „Nebebus jau tamsybių! Nebebus vargų!“ — sušukau linksmai, bet jau tavęs nebebuvo su manim. Vien į kietas kalnų uolas atsimušė mano balsas ir šaltas šiaurės vėjas baigia pusti mą žvaigždutes . . . O drauge mano! kur dingai? . . . Ar augštybių persigandai? Kodėl palikai mane vieną veltui tavęs bešaukiančią? . . . O broli, kodėl tavęs čia nėra?!

Bet kas mą? Jug aš ne žvaigždžių bičiuolė! Ne mą lakstyti padangėse su ereliais. Gyvenimas senei sparnus mą nulaužė. O draugą-keliauninką sutvėrė mą vien vaidintuvė . . . Vien senei tebesilsinčių kapuose didvyrių šešėliai, vien gyvi troškimai, vien sapnai neišsapnuoti telydi mane gyvenimo takais . . . Su jumis aš viena . . . Tik rudens vėjas švilpia ore . . . Tik šalto lietaus lašai dųzgena į langą . . . Tik ašaros bįra iš akių, bet lupų jau nėkuomet nebepravers klausimas: „kodėl tavęs čia nėra“? *Puriena.*

Korespondencijos.

Vilnius. Nuo 1 kovo š. m. taps įvestas Vilniaus gub. naujas vietinio gubernatoriaus padavadyjimas, išleistas jo, pasiremiant ant §§ 15 ir 16 įstatymų sulyg padidintosios sargybos.*) Štai kas tarp kit-ko yra pasakyta tam padavadyjime:

1. Šveicarai ir kiemininkai, o kur jų nėra, tai pats valdytojai arba prižiurėtojai namų, turi kaip bematant pranešti policijai, jei tik kas nepaprasto atsitiktų prižiurimuose jų namuose, arba jeigu tę butų kokie susirinkimai ir sueigos. 2. Mieste prie kiekvieno namo turi buti po vieną arba po kelis kiemininkus; surašas, po kiek kur turi but, padaromas policijos ir mano užtvirtinamas. Valdytojai namų gali priimt tarnaut kokį kiemininką, tik leidus policijai. Užtėmytiejie, kad negerai pildo savo priderystes, . . . kiemininkai turi mokėt pinigišką bausmę . . . 3. Kiemininkai privalo turėt blekes, kurias turi užsikabinti pildant kokias savo priderystes. Kas neišpildys šitų prisakymų, turės mokėt . . . po 500 rub. bausmės arba 3 mėnesius sėdėt kalėjime. Tokia-pat baušmė laukia ir tuos, ką bus susekti, kaipo kurstytojai žmonių . . . *Kapsukas.*

Krakiai: (Kauno pav.) 27 dieną Vasario mėnesio pasimirė musų daktaras Felicijonas Jakubovskis, užsikrėtęs nuo ligonių šiltine. Suprato jis priedermes tėvynės sunaus. Neišvežė savo jaunų spėkų nė į Rusiją, nė į didelius miestus, pasidalydamas sąžiniškai su žmonėms ta šviesa, kurią per mokslus įgijo. Didžturčiui ar vargdieniui lygiai tarnaudavo, dar paskutinį sušelpdamas ne vien patarme ir paguoda, bet dažnai ir skatiku. Prašomas ir ant tautiškų reikalų negailėdavos. Nors 16 metų jau darbavos, bet turtų nesusikrovė. Paliko mažą sunelį, kurio auklėjimui aplinkiniai didžturčiai sudėjo kelias tukstantis per pat laidotuves.

Tos laidotuvės geriausiai taria apie a. a. daktaro darbus. Žmonių susirinko tiek, kiek ir per didžiausius atlaidus nepamatysi. Ponai pargabeno iš miestų puikius vainikus a. a. kapo papuošimui. Sodiečiai tai pamatę, neapsileido ponams. Supynė milžinišką vainiką iš aglių šakų, o kaspino ant greitųjų negavę niekur pirkti, surišo vainiką puikia, didelia, šilkinia skepata, vienos sodietės paaukauta. Didumu ir savo nepraprastumu tas vainikas visų akis ant savęs atkreipė.

Įdėję velionį į duobę, ponai įmetė po saujalę žemės ant grabo ir ėmė reikalauti lopetų užkasimui duobės. Tada minia žmonių it vienas balsas sušuko: „Nereikia lopetų! Męs savo tėvui savo rankomis kapą supilsime!“ . . . ir ėmė byrėti ant grabo a. a. F. Jakubuvskio šušalę žemės grumstai ne viena karšta ašara aplaistyti.

*) Положеніе объ усиленной охранѣ.

Ilsėkis broli! Likimas užgesino tavyje mažą bet aiškų žiburėlį . . . ir gryną, visiems vargams prijaučiančią širdį, kurių teip mažai, teip mažai telieka! . . . *rs.*

Peterburgas. 16 Balandžio š. m. Peterburgo Lietuvių Savitarp. Pagel. Draugystė kėlė vakarą. Vakaras nusidavė ko puikiausiai; žmonių susirinko per 750. Buvo perstatyta komedija „Amerika Pirtyje" Keturakio. Puikiai atlošė rolę Antano p. V. Antanaitis, kiti-gi artistai teipgi atliko savo roles pusėtinai. Choras p. Zaukos padainavo tikras lietuviškas daineles, katras męs girdžiame Lietuvoje . . . . ant visų klausytojų jis padarė smagų įspudi. Paskui dar buvo deklamacijos, p. Gabulytė, mergaitė 14—15 metų, deklamavo porą dailių eilučių, kurios publikai patiko. Paskui deklamavo p. Stankunas; publikai labai patiko, ant *bis* deklamavo jis lietuviškai „Ponas Tvardauckas". Pabaigoj spektakliaus buvo šokiai, kurie tęsėsi iki 4 ad. ryto. *Kleigels.*

Iš Maskolijos. „Labai slepiamas cirkularas." Kovo mėnesį gubernatoriai išleido tokį cirkularą*):

„Departamentas policijos patyrė, kad priešingos valdžiai draugystės (кружки), galvodamos apie budą išreiškimo protesto, tarp kitko nusprendė, kad dienoje mirimo grafo L. N. Tolstoj'aus padaryt garsias demonstracijas, reikalaujant tarp kitko sulaikymo lošimo teatruose.

Pranešdamas apie tai pp. Ispravninkams ir N. N. policmeisteriui įsakau kreiptis prie tam tikrų įrankių (мѣрѣ)."

Ispravninkai nuo savęs padavadijo: daboti ypatas, prijaučiančias gr. L. N. Tolstojui, ir atsitikus kokioms nors manifestacijoms apsukriai jas sustabdyt, pranešant apie tai vyriausybei, teipos-gi atsiradus brošuroms arba atsišaukimams, kaip bematant jas atimt ir pranešt apie tai.

Iš Amerikos. Antgalo apgarsino No. 13 „Vienybės Liet." centrališkas komitetas *Tėvynės Mylėtojų Draugystės* ypatoje Daukšio priimtus kuopų nutarimus; kai-kurie iš jų taps įtraukti į draugystės įstatymus. Tie kuopų nutarimai buvo garsinami pernai „Vien. Liet." nuo 38 iki 44 No. Tarp kitko štai kas priimta:

„T. M. D. prie centrališkos kasos atidaro fondą šelpimui besimokinančios jaunuomenės. Atskaitos bus vedamos skyriumi.

Paskirta 100 dolerių už parašymą Dr. V. Kudirkos bijografijos.

Literatiško komiteto sąnariais yra Dr. J. T. Želvienė, J. Kėkštas ir A. Lialis. Turint kokius reikalus — kreiptis prie d-rės Želvienės (Kampas Centre Ave. ir Church gat., Plymouth, Pa.).

No. 14 „Vien. Liet." rašo, juog Mokslo Akademija Petrapilėj yra liepusi atspausdinti lietuviškoj kalboj porą vertimų iš Puškino a. a. *Pr. Vaičaičio (Sekupasakos)* — „Šykštus Raitelis" (Skupoi Ricar) ir „Undinos" (Rusalka).

„Vienybė Liet." renka atspaudinimui Vaičaičio eiles ir prašo prisiųsti jai da neapgarsintas spaudoje.

Jau buvo rašyta No. 3 ir 4 „Varpo" apie naujai susitvėrusią Amerikoj draugystę šelpimui augštesnius *svietiškus* mokslus einančių lietuvių — „Aušrą". No. 13 „Lietuvos" jau paduoda aiškius, išdirbtus jos įstatymus. Pridėsiu čia bent tai, kas anam No. 6 „Lietuvos" buvo neaiškiai pasakyta.

---

*) Kauno gub. cirkularas No. 67 tapo išleistas 15 (28) kovo š. m.

Šelpimas. 1. . . . Išvyti iš tėvynės, nukentėję kokiu nors budu už lietuvystę, lankanti užrubežines mokyklas, turi pirmutinystę prieš besimokinančius tėvynėj. 4. . . . Dr-tė pripažįs (teip-pat) pirmutinystę tokiems, kurie jau savo darbais ar prilankumu lietuvystei yra atsižymėję.

3. Gabųs visokiuose amatuose vaikinai ir merginos, ant išsilavinimo tuose-gi amatuose užrubežėse, gali gaut nuo „Aušros“ Dr-stės pašelpą.

5. Stipendija ir pašelpa, kokią nuo Dr-tės gaus besimokinantiejie, nėra tai dovana, bet kaipi paskola: ją gavę, po užbaigimui mokslo, sugrąžina Dr-tei arba pinigais, arba atlygina lietuviškai tautai savo darbais — svarbiais raštais etc.

Dr-ės viršininkai renkasi per visuomenišką balsavimą. Viršininkai neturi jokių ypatingų privilegijų: jie yra tiktai pildytojais Dr-tės nutarimų, jie negali, pagal savo norą, paskirti pašelpos nė stipendijos atsišaukusiems kandidatams: apie tai, kam duoti pašelpą ar stipendiją nusprendžia daugumu balsų visi Dr-tės sąnariai. Viršininkų priderystė yra tiktai surinkti reikalingas apie atsišaukusius kandidatus žinias ir pildyti viską, ką Dr-stė paveda jiems atlikti.

Kuopos „Aušros“ gali tvertis ir Europoj. *K—as.*

Darbai „širdingo“ ministro.

Štai jau baigiasi metai, kaip ministru apšvietos dalykų tapo paskirtas senutis generolas Vannovski's. Augščiausiame ant jo vardo reskripte nuo 25. d. kovo 1901 m. patsai caras pripažino, juog „dalykuose mokslainių surėdimo randasi teip svarbios ydos, juog jis išranda reikalingu neatidėtinai kibti prie radikališkų šių dalykų permainų ir revizijos“. Savo pagelbėtoju prie įvedimo šių permainų ans ir pašaukė šį senelį, patardams jam „širdingoj savo globoj“ užlaikyti besimokinančią jaunuomenę. Siekiu šių teip augštų atsiliepimų paties caro buvo noras numalšinti ir suraminti pakilusią rusų visuomenėj neapykantą iš priežasties kilusių visuose universitėtuose studentų streikų arba buntų, už dalyvavimą kuriuose studentus užmanė atiduoti ant dviejų metų į kariumenę. Studentai nepabijojo protestuoti prieš tą teip biaurią jiems bausmę ir studentų buntai vėl prasidėjo; bėgyje šių buntų tapo nugalabintas net buvęs apšvietos ministras Bogoliepov's. Visuomenė matomai prijautė studentų buntams: ir šen ir ten prie studentų prisidėjo miesto minios, daugiausiai darbininkai, kurie drauge su studentais reikalavo prašalinimo „šių tuomlaikinių patarmių apie bausmę“.

Teip dalykams stovint, prisėjo kibti prie permainų, prie „širdingos politikos“. Patarmės apie bausmę tapo atmainytos, buvo prižadėta, juog visiems studentams bus dovanota jų kaltė, juog jie iš kariumenės gal vėl grįžti į universitėtus. Pradėjo grįžti, bet neužilgo pasirodė, juog daugelio iš nubaustųjų nėra, juog daugelio atgal nebepriima. Kreipėsi studentai Maskvos prie Vannovskio, bet šis atsakė, kad tai tame ne jo kaltė, o departamento policijos, kursai nesutinka ant jų priėmimo. Tai buvo pirma neapykantos žežerkėlė prieš naujį „širdingą“ ministrą. Toliaus atsirado naujos. Iš plačiai užmanytų permainų apie įvedimą autonomiško universitėtų surėdymo neišėjo nieko: tapo tik apgarsintas mažas lopinėlis, t. v. „Tuomlaikinės patarmės apie sutvarkymą studentinių organizacijų“. Studentams liko daleista daryti susirinkimus ant kursų, kokius tai susirinkimus sušaukia kursų starostos; daryti-gi susirinkimus visų kursų išvien užginta. Ant šių susirinkimų vieta policijos tarnų pavesta profesoriams,

kurie gal suardyti susirinkimą, jeigu studentai įsikarščiavę pradės šnekėti apie tai, apie ką nepavelyta. Tokios patarmės neužganėjo nė studentų, nė da mažiau pačių profesorių. Štaiga prasidėjo naujas judėjimas prieš tas patarmes. Viduryje sausio mėn. š. m. Kijavo studentai ant savo susirinkimo nusprendė išreikšti apšvietos ministerijai papeikimą už teip netikusias naujas tiesas ir sumetę kruvon tas „patarmes“ ant eikštės prieš universitetą viešai jas sudegino. Nuo šių patarmių teipos atsisakė Peterburgo studentai ir 6 d. vasario universitėtas liko uždarytas. 5 d. kovo vėl tapo atidarytas. Pačiame universitete atsirado terp studentų daug apginėjų vyriausybės. Streikuojančių draugų neapkenčia. 3 d. kovo kaip praneša telegramos, buvo sumišimas ant Nevskio Prospekto. Greitame laike visos beveik mokslainės tapo uždarytos. Prasidėjo vėl studentų buntai. Širdinga politika naujo ministro dėl augštųjų mokslainių nieko nedavė, nieko neatnešė apart daugybės naujų areštų.

Bet ministras kibo ir prie permainų vidutinėse mokslainėse. Kaip žinome, svarbiausia permaina čion buvo išmetimas grekiškos ir lotyniškos kalbos, kurios teip apsunkino vaikų protą. Vietoj jų buvo paženklinta, juog reikalinga labiaus mokyti naujų kalbų, istorijos ir pačios rašliavos veikalų. Bet kaip tai įvesti, kaip apsaugoti vaikus nuo laisvesnio manymo, nuo kilstančios kritikos galvose tos jaunuomenės? Siekiu jug mokslainių buvo migdinti protą vaikų, auklėti juos dvasioj, meilingoj valdžiai. Atėmė nuo vaikų senasias kalbas ir šios spragos nebuvo kuom užlopinti: platesnis apsiskaitymas mokintinių yra jug teip baisus, kad įvesti jo valdžia bijosi. Vietoj laisvesnio auklėjimo, „širdingas“ ministras užsimanė uždėti ant mokintinių da didesnę mokintojų globą, idant jie auklėtų tiktai valdžiai ištikimus vaikus. Geriausiai tai paliudyja išduotas jo 15 d. spalių 1901 m. cirkuliaras apie dabojimą mokintinių augštesniųju kliasų, kursai buvo išsiuntinėtas į gimnazijas ir realines mokslaines.

Šitai tas cirkularas:

Šiuom patariame kuoakyviausiai prisiveizdėti išaugimui ir išsidirbimui nuomonių terpo augštesniųjų kliasų mokintinių apie prilygimą valdžios prie visuomenės. Šią pareigą uždedame labiausiai ant mokintojų rusų kalbos. Įrankiu šitokio susipažinimo su mokintinių nuomonėmis, kokias jie taukiausiai įgija už durų mokslainių, šeimynose arba privatiškuose pažįstamųjų susėjimuose geriausiai tinka uždavinėjimas rašlaviškiems darbams tokio turinio klausimų, iš kurių butų galima permanyti mokintinių dvasios palinkimą, ir jeigu ji butų linkus prie socializmo arba apskritai butų netikusi, tai butinai apie tai reikia atsiminti ir turėti atžvilgyje prie įstojimo šių mokintinių į augštasias mokslaines.“ (Pasirašęs) ministras apšvietos Vannovski.

Toksai cirkularas uždeda ant mokintojų policijos pareigas ir net da paroda, kaip reikia mokintinius prigauti. „Širdingas“ ministras suprato meilingą apsėjimą su mokintiniais tik prasmėj juos šnipinėti, idant visus paklydėlius butų galima nepriiminėti į augstasias mokslaines, kur jie teip greitai įpranta prie yvairių buntų. *P-tis.*

Iš gyvenimo kitų tautų.

Rusinų mėnesinis žurnalas „Літературно-Науковый Вістникъ“ paduoda XI ir XII knygoj p. m. ir I kng. š. m.

Gnatiuko straipsnį apie judėjimą rusinų-studentų Lvovo universitete. Reikalavymas rusinų sulygint tiesas rusiniškos ir lenkiškos kalbos Lvovo universitete nebe-šendię užgimė: jau 1867 m. študentai prašė ministerijos išrišt šitą klausimą; paskui rupinosi apie tai viceprezidentas Galicijos seimo Lavricky; 1899 m. pakelia tą klausimą parlamente Tanečkevič; perėjus keletai mėnesių siunčia prašymus rusinai-studentai ir kelios draugystės*); tas-pats atkartojama ir 1900 m., bet iš to . . . nebuvo nė kokios naudos.

8 d. spalių p. m. susirinko per 300 Lvovo universiteto rusinų-studentų pasikalbėt sulyg to klausimo. Sueiga priėmė tokią rezoliuciją:

Kadangi XIX paragrafas pamatinių viešpatystės įstatymų leidžia kiekvienai tautai įgyti apšvietimą savo kalboj ir uždraudžia varu versti mokintis viešpatystės kalbos, kadangi Lvovo universitete turi buti pagal įstatymus lygios tiesos rusiniškos ir lenkiškos kalbos (університетъ утраквістичний),**) kadangi skaitlius rusinų-studentų čia pereina 600, tai sueiga reikalauja, kad šale lenkiškų katedrų tiesos, medicinos ir filiozofijos fakultetų butų įvestos su lygiomis tiesomis ir rusiniškos katedros, kad rusinai-studentai ekzaminuojami butų prigimtoje kalboje, kad visos knygos-vadovai įvesti butų pas juos rusiniški, kad administracijoj butų vartojama rusiniška kalba lygiai su lenkiška, juo kad lenkiška kalba pasidarė officijališka tik nuo 1879 m.; ir tai buvo persergėta, kad ant visokių raštų, rusiniškai rašytų, atsakoma butų rusiniškai.

Bet tas nutarimas sueigos neatnešė rusinams geistinų vaisių. Universiteto administracija visai neatkreipė ant jo atydos; lenkų laikraščiai daugiausiai neatsiliepė, o kurie ir atsiliepė, tai neprielankiu rusinams budu išimant iš to skaitliaus Lvovo „Monitar'ą“.

Neužilgio po tos (8. X) sueigos rusinai-studentai padavė į universitetą apskelbimą, rusiniškai parašytą. Rektorius prižadėjo jiems duoti atsakymą rusiniškai. Bet kaip nusistebėjo studentai-rusinai vėl gavę atsakymą, kaip ir visuomet, lenkišką! Tai buvo artymiausia priežastis naujos sueigos ir demonstracijos 19 lapkričio. Teisybė, daug prisidėjo čia ir rimtas rusinų-teologų darbas.

Teologams-studentams užginta dvasiškosios valdžios dalyvauti sueigose svietiškų studentų; užtai jie sušaukė savo sueigą 12 ir 13 lapkritį. Teologų sueiga tarp kitko nutarė eiti išvien su rusinais-studentais svietiškųjų fakultetų ir kovoti, kad kuo-nuo-greičiausiai įgytų Lvove grynai rusinišką universitetą, o dabar reikalauti lygių tiesų rusiniškai ir lenkiškai kalbai.

Į kelintą dieną po tos sueigos teologai nusiuntė savo deputatus pas kunigą Fijaleką, teologijos džiakoną, didelį lenkų šovinistą. Deputatai prakalbėjo, nuėję pas jį, rusiniškai. Fijalek sakosi nesuprantąs, ką jie sako; bet tie nenusileido. „Mus, sako jie, rusinus-teologus jųs, tėve džiakone, nepripažįstat už c i v e s a c a d e m i c o s ir už jaunuo-

*) „Наукове Товариство ім. Шевченка“, „Просьвіта“ ir „Народна Рада“.

**) Tuo tarpu rusiniškos katedros tik 3 tebuvo; rusiniškų gimnazijų yra Galicijoj 4 ir 2 mokintojų seminarijos (žr. „Вѣстникъ Всемірной Исторіи“ Nr. 1 š. m.)

menę rusinų tautos. Sakydami, kad nesuprantate mus kalbos, verčiate mus butinai vartoti tiktai lenkiškąją. Męs protestuojame prieš tokį jųs pasielgimą ir tvirtai pasakom, kad kaip ikišiol, teip ir toliau kalbėsime ir rašysime tiktai rusiniškai. Primenam . . ., kad rusinų klausytojų yra per 200, tai-gi 7 kartus daugiau, negu lenkų, ir męs turime turėt savo tiesas. Be to męs nuo vardo rusinų-teologų tvirtai pasakome: jei jųs, tėve džiakone, kaip ikišiol žaisite ir ignoruosite mus ir mus kalbą, tai męs rasim kokiu budu pasiekt savo siekį.“*)

Kun. Fijalek nieko nepažadėjo deputatams.

19 lapkritį susirinko ant sueigos per 500 rusinų-studentų. Lenkai-profesoriai ir pats rektorius norėjo sutrukdyt tą sueigą, bet juos studentai aprėkė, apšvilpė ir išvijo iš salės. Svarbiausios priimtos sueigos rezoliucijos tos-pačios, ką jau buvo priimtos rusinų-teologų sueigos 12—13 lapkritį. Po sueigos studentai dainuodami išėjo iš universiteto ir padarė demonstracijas prieš redakcijas lenkiškų laikraščius: „Dziennik Polski“ ir „Gazeta Narodowa“.

Tą-pačią dieną (19. XI.) universiteto senatas nutarė tuomtarpu uždaryt universitetą ir pradėt kuo-nuo-aštriausią demonstrantų tardymą.

Konservatyviški ir liberališki lenkų laikraščiai visą sąvaitę tik apie tai ir kalbėjo, ir piktinosi iš tokių „neteisingų“ rusinų reikalavymų ir iš tokio jų pasielgimo. Tik keli progresyviški lenkų laikraščiai ir kelios draugystės lenkų progresistų išreiškė rusinams ir jų reikalui savo prielankumą. Be to Lvovo studentai-rusinai gavo daug prielankių adresų nuo pačių rusinų, nuo 112 studentų ir 12 profesorių iš Ciuricho, nuo bulgarų-studentų iš Berlyno ir kt.

O kuo-gi pasibaigė tas teisingas, prakilnus reikalavymas rusinų jaunuomenės? — Kadangi jų reikalavymai nebuvo išpildyti, o 5 rysynus-studentus išvarė už demonstraciją 19. XI. iš universiteto, nors ir neparodė jų kaltės, tai visi rusinai-studentai, apie 600 žmonių pametė Lvovą ir persikėlė į kitus universitetus! Toks negirdėtas paskutiniais šimtmečiais atsitikimas sujudino ne tik visą Galiciją, ir inteligentiškąją dalį Maskolijos Ukraynos bet ir visą Austro-Vengriją; prietikiai tarp lenkų ir rusinų da labiau užsismailino; klausimas rusinų universiteto stovi parlamente eilėje šendieninių klausimų ir, galima tikėtis, neužilgo bus išrištas rusinams ant naudos. *V. Kapsukas.*

Ponų balius.

Pasaka.

Ponų balius. Daug didžiaponių sukasi po saliuną, meiliai ir gražiai kalbasi apie daiktus visai nuošalius, nė vieno širdies neužgaunančius: tartum, koki aniuolėliai padangėmis lakiodami bijosi dasilytėti savo baltais sparneliais tos juodos žemės, kad kartais nesusitepti.

Kartais atsitinka ir paklysti katram iš jų: nenorom ant valandėlės nusileidžia žemyn, bet tuoj susizgriebę, kad padarė, kas neišpuola, suplasnoję sparnais, vėl lekia į padanges.

---

*) Ar ne reikėtų teip-pat pasielgti ir lietuviams-klierikams Vilniaus ir Seinų seminarijų, kur didesnė pusė lietuvių, ir Kauno seminarijoj, kur visi, apart kelių išgamų, lietuviai?

Štai va dviese kalbasi. Vienas „iš prigimimo“ aristokrata, kuone grapas — bent jau keli jo prosenoliai Žemaičių vyskupais buvo. Antras ne teip iš prigimimo, kaip „iš dvasios ir kišenės“ šių dienų aristokrata.

„Turiu aš tamstos prašyt ir persergėt: jau kaip ten yra teip, — užsiimk sau ta litvomanija, bet susimildamas apie mane daugiau nė žodžio į tą „Ukininką“ nerašyk! . . . Ne noriu aš su Tamsta pykties.

Dasilytėjo žemės savo baltu sparneliu aristokrata iš prigimimo, bet patėmijęs, kad „iš dvasios ir kišenės“ aristokrata net išsižiojo, teip jau jam keistu ir stebėtinu pasirodė prašymas, kad „aristokrata iš prigimimo“, suplasnojęs sparnais, tuojau atsidurė Valakų žemėj, Kannoj' ir nutupė Vatikano salėse.

Salionas išlengvo tartum nedrąsiai užia visais aristokratų balsais. Vienam gale sėdi susilenkęs kunigaikščio dvarų užžiurėtojas ir gelbėtojas. Aristokratai maž težiuri ant jo. Jis sau sėdi ir tyliai kalba pamokslus, gyvenimo pritirimus, savo sunui gimnazistui: „matai, sunel', kaip tai reikia saugoties tų litvomanų, susieiti su jais — negražu ir pavojinga; nė vienas doras žmogus nesusideda su jais ir ne pritaria jiems. Va ir Palangoj' vos keli mužikai teatėjo pažiurėt ant jų komedijos „Amerika pirtyje“. Mano ciocia, norėdama ištirt savo tarno išmintį ir dorą tyčia pasiulė jam nupirkt į teatrą bilietą; tarnas atsakė: „aš ne mužikas, kad tokių daigtų žiurėti eičiau!“ . . . Gerą turi tarną ciocia! dabar tai galutinai persitikrino“ . . .

Teip jam bekalbant priėjo vienas grapas ir užklausė:

— Tamsta, rodos, šią vasarą buvai Palangoj; o męs, kiek žvalgėmės per lietuvišką spektaklį su kunigaikščiu, nematėme Tamstos. Tiek daug buvo žmonių! ir mums buvo malonu, kad tie prasti žmonelės jau ant tiek paaugo, kad supranta teatro reikalingumą!

— Jusų Mylista! Aš užrubežin buvau tą dieną išvažiavęs ir reikalai nedaleido man pargrįžti. Labai gailėjaus, kad negalėjau but ant pirmojo lietuviško spektaklio, o jie mums teip reikalingi, kaip žiburys tamsioj naktyj! Kaip tai butų gerai, kad visoj Lietuvoj tie spektakliai įvyktų! . . . Prašysiu kunigaikščio daleist jo dvaruose bent kelissyk per metus įtaisyti! . . .

Iš visų spėkų stengėsi senelis išlėkt į padanges, kiek neplasnojo sparnais, negalėjo: matyt sunus stipriai jau buvo nutvėręs ir sutepęs tuos baltus nekaltus sparnelius . . .

Salionas užia visais aristokratų balsais. Štai va šnekasi gryno kraujo aristokratas, vyskupas ir kas-žin kaip atsiradusi tarp jų visų guodojama lietuvaitė.

— Girdėjau, pas Tamstą buvo žandarai atsilankę, — sako gryno kraujo aristokratas jaunai lietuvaitei: krėtę, jieškoję uždraustų lietuviškų raštų; busę dar tyrinėjimai. Prašau Tamstos, duok man žodį, kad ir prieš juos Tamsta nemeluosi, kaip nemelavai ikišiol per visą savo gyvenimą! . . .

— Negaliu prižadėt! — sunkiai atsidususi nedrąsiai tarė Lietuvos mergelė.

— Meluok, meluok! — kaip su kirviu kirto vyskupas: pražudysi save ir ant kitų nelaimę užtrauksi! . . .

Žvilgterėjo į jį aristokratas nepaprastai keistai, tartum iš gilaus miego pažadintas; sunkiai atsiduso ir suplasnojęs baltais sparneliais kilo į padanges, vilkdamas paskui save vyskupą ir mergaitę, jau per daug žemai nukritusius.

O salionas užia teip-pat lyg tartum nieko neatsitiko . . .

Malonu girdėt tą vienodą užimą, tartum tyro vandenėlio upelis sriuvena išlengvo vienodai per akmenėlius: neišgirsi ten nė skundų, nė sunkių atsidusimų, nė keiksmo, ne širdingo džiaugsmo . . . Teka ir sriuvena sau per amžių amžius vis vienodai; — visi tie vandens lašeliai teip panašųs į kits-kitą ir teip jie vienodai per akmenėlius šokinėja! . . . Snausti ir svajoti širdis trokšta, besiklausydama to upelio užimo! . . .

Bet laikas bėga, ir lašas už lašo dildo ir akmenį: upelio dugnas mainosi ir nematomai, neregimai jo balselis mainosi . . . *Garsas.*

Ponai didikai . . . .*)

O, Lietuvoj dar yra ponai didikai, kuriems Lietuvos vardas yra brangus! Prie tokių be abejonės priguli grafas Ignas Korvin-Milevskis. Kad jam Lietuvos vardas — o gal ne tik vien vardas — brangus yra, spėjame iš jo veikalų.

Pas grafą I. Milevskį Vilniuj buvo surinkta graži ir didelė galerija paveikslų garsių teplorių, kai va: Mateikos, Gierimskio, Kelmonskio, Žmurkos ir kitų. Ta galerija buvo patalpinta grafo palociuje Vilniuje. Nupirkus tą paločių gr. Antanui Tiškevičiui, paveikslų galerija tapo iš pradžios į Lvovą iškelta, potam ana parkelta buvo į Vieną ant visuomenės prisižiurėjimo, kame ana nemažą įspaudą padarė, o ant galo į Geranonus tapo perkelta ir ten jau visuomet pasiliks.

Geranonai, tai didelis grafo dvaras, ne toli nuo Vilniaus esantis. Tas dvaras pirma garsiai Lietuvos veikaluose Gaštoldų familijai prigulėjo. Čion gyveno Barbora Radzvilaitė, iš pradžios už Gaštoldo ištekėjusi, o šiam pasimirus uš karaliaus Zygmanto Augusto. Tokią tai vietą savo galerijai yra aprinkęs grafas I. Milevskis.

Tas pats grafas keletą metų atgal nusipirko nuo kokio ten Austrijas kunigaikščio garo jaktą, apie 2000 žmonių pakeliančią, ir ją ne kaip kitaip, bet „Lietuva“ pavadino. Jakta ta plaukia po Austrijos ciecoriško jakt-klubo vėlava.

Ir kame tik grafas ant savo jaktos nebuvo! Sykį pagal Normandijos pakraščius „Lietuva“ sutinka ciecorišką jaktą „Hohenzolern“ ir abudu keleiviu, ciecorius Vilius ir grafas Milevskis, netik kad viens kitam gero pasivedimo velija, bet dar kelionėj nujimtomis fotografijomis mainosi . . . Potam vėl ant lubų „Lietuvos“, Konstantinopolėj stovinčios ir ten ant sultano varduvių pribuvusios, kopuikiausias balius atsibuna: pilnas pasiuntinių iš visų kraštų ir pilnas puikiausių ponų ir ponių, Konstantinopolėj buvusių . . . Vėl potam „Lietuvą“ randame ant Baltųjų marių šiaurėse, kame jos gaspadorius

*) Paimta iš „Margų gromatų“.

yra svečiuose garsiam Soloveckiniame kloštoriuje... Toliaus „Lietuvą“ matome besiubuojančią ant Adrijatiko jurių, o jos gaspadrių į Rymą besiskubinantį, idant pas Tėvą Popiežių ant privatiškos audijencijos buti . . . Tai gi Lietuvoj dar yra ponai didikai! . . . *Kazimieras.*

Prie šios žinios męs galime pridurti žinią da apie vieną Lietuvos „didiką“. Grafas Tiškevyčius, kaip praneša „Lietuva“ Nr. 38 p. m., užrašė Varšavos Dailos D-tei (Tow. Szt. Pięknych) 18,000 rub.

Tai-gi Lietuvoje yra „ponai didikai“, jie turi visą naudą iš Lietuvas, bet apie Lietuvą jie nėmaž neatsimena ir visą naudą apverčia arba ant savo, arba ant Lenkijos naudos. *Red.*

Kritika ir bibliografija.

J. Schiekopp. Gramatika Litewska początkowa przełożona z niemieckiego i opracowana przez J. Januszkiewicza i A. Maciejewskiego. Kraków 1902 in 8⁰ p. 104.

Tik ką paminėtoji gramatika pasirodė pradžioje šių metų. Lietuviškosios kalbos vadovėlio, lenkiškai parašyto, reikalingumas jau nuo seniai buvo jaučiamas, ypač prasiplatinus lietuvystės idėjai tarp Lietuvos bajorų ir dėlei to atsiradus tarp jų norui pramokti lietuviškai. To noro užganėdinimui, regis, ir tapo šioji gramatika į pasaulę paleista.

Tikslas, kurį turėjo šio veikalo sustatytojai, gramatiką išleisdami, nepasiektas dėlei daugybės nedovanotinų klaidų, gramatikoje padarytų. Kad dykai nekalbėti privesiu keletą pavyzdžių.

Klaidos prasideda nuo 1 pusl., pirmojo paragrafo. Ant 1-ojo puslapio susipažįstame su nauju kalbos įstatymu — buk balsės, *ą*, *ę*, *į*, *ų* turinčios buti ištariamos kaipo *an*, *en*, *in*, *un*, ko pirmiaus musų kalbininkai nežinojo. Trečiamjame šios gramatikos paragrafe tarsnys uo (= prof. kun. K. Jauniaus ů) priskirtas prie diftongų, ko su *ie* (= prof. kun. K. Jauniaus ĭ) nepadaryta, nors šituodu tarsniu yra vienos rųšies. Devintamjame paragrafe gramatikos sustatytojai supažindina mus su trejopu kirčiu (akcentu): ◤, ~ ir ◥, kursai ir yra vartojamas lyg § 18. Nuo šio paragrafo pradedant sustatytojai įveda dar ir ketvirtą kirtį ^, kursai jau kuone lyg pat knygos galo vartojamas yra mišriai su –. Nors § 9 ir apribuota įstatymais, kur koksai kirtis (◤, ~ ir ◥) statomas, bet šie įstatymai gramatikos vertėjų, kartu ir sustatytojų, neužlaikomi.

Kirtis statomas kur koksai papuola. Pavydžiai: pralóbstu (§ 6; turi buti pralobstù), danguṅ (§ 11; = danguñ), kraštús, ponús (§ 13; = kraštùs, ponùs), vėjas (§ 14; = véjas); slg. § 14, b. vėjas, véjas su § 15, 1 vẽjas.

Literaturiškoji rašyba neatskirama nuo tarminės. Pav. § 16 užuolýnas (= ąžuolỳnas), óbalis (= obuolỹs arbà óbulas) ir užolelis (psl. 103; = ąžuolẽlis).

Vienas ir tas-pats žodis keleriopai rašomas. Pav. 1:

§ 19 genit. plur. valdžiū, kačiū, žvâkiū, § 23 žâlčių,
genit. dual. valdžiů, kačiů, žvâkiū, žâlciu.

2. psl. 19 randame gýria, o pusl. 20 gỹria (= lenk. las); 3. sulyg. psl. 21 žálčiui, psl. 22 žálčiui, psl. 22 žãlčio ir psl. 16 val'džiai; 4. sulyg. žaltỹs (psl. 21) ir žáltis (psl. 22); 5. sulyg. kêrdžius (psl. 25) su kẽrdžius (psl. 26) ir keřdžius (psl. 26); 6) sulyg. kairẽ (pusl. 39) su kairé (psl. 40); 7. sulyg. saldì (psl. 35) su didĩ (psl. 56): 8. sulyg. kõks (psl. 47) su kòks (psl. 57); 9. sulyg. jẽškau, su jéško (psl. 68; = jíeškau.

Akcentuacijos ir rašybos įstatymai gramatikos sustatytojams visai nežinomi, ką liudyja mažiausioji dalelė išrašų iš gramatikos klaidų, augščiaus patilpusių. Šioje gramatikoje randame etymologiškas formas, gyvoje kalboje visai neesančias, k. a.: čiáudìti (psl. 92; = čiáudėti), pažadėtaji (psl. 100; = pažadėtoji), židži (psl. 98) ir žydži (psl. 102; = žỹdi), žvèriams (psl. 104; = žvèríms), laužįs (psl. 104; = láužys)...

Balsės ė (e su tašku, ilgamjam e išreikšti) gramatikos tekste nevartojama, jei neskaityti trijų, keturių atsitikimų (žiur. § 14 vėjas) kuri ir į abėčėlą neįnešta, nors priede (Dodatek) prie gramatikos jinai su keletu išėmimu visur vartojoma yra.

Ydas išrašinėti bus gana, nės, viena, joms galo nerasi, o antra, jokios naudos skaitytojams neatneš.

Tasai trumpas gramatikos peržvelgimas pertikrino mus, kad ji niekam jokios naudos negalės atnešti. Ši gramatika teesti jos sustatytojams p.p. Januškevičiui ir A. Maciejevskiui perspėjimu, kad neapsiimtų versti ir apdirbinėti tokius daiktus, apie kuriuos mažai ką tetuokia. *K. Masionis.*

Directorium Divini Officii A. Missarum pro Archidioecesi Mohilovensi . . . inannum Domini 1902. Petropoli 1901.

Tai yra kunigų kalendorius, kurį visos vyskupystės kasmetas išleidžia, daugiausiai dviejose kalbose — lotyniškoje ir maskoliškoje.

Bet šitas kalendorius vertas paminėjimo dėlto, kad jame ant 125 ir 126 puslapių atspausdintos lietuviškai lotyniškomis litaromis suplikacijos, tai yra giesmė *„Šventas Dieve“* ir psalmas 45 *„Dievas musu gelbėtojas ir tvirtybe“*.*)

Skaitydamas tą knygelę suraše kunigų randi daug lietuviškų pravardziu. Iš kitų šaltinių žinia, kad teip vadinamoj Mohilevo arcivyskupystėje yra grynai lietuviškų parapijų, daugelyje parapijų sakomi lietuviški pamokslai. Visoj arcivyskupystėj skaitosi netoli milijono katalikų (930,319), 234 bažničios, 351 kunigas.

Labai malonu butų žinoti, kiek-gi tenai yra lietuvių ir kur jie gyvena. *K.*

Užmirštas Lietuvos rašytojas, kunigas Motiejus Brundza, kuris parašė neišpasakytai plačiai paplitusį terpu Lietuvių lementorių vardu:

*Lamentorius lietuviszkas dieł mažų wajkų, iszduotas par K. M. B. Sowałkuose iszdrukawotas**) *Miatuose 1859, 8⁰, 34 p.*

---

*) Reikia da pridėti, kad tos dvi giesmės atspaustos nauju statrašu ir pataisyta kalba. K.

*) suprask — „pirmą kartą“.

Šitas lementorius nors nepuikiai parašytas atvejų atvejais paskiaus Tilžėje perspaudintas da ir šendien pas Lietuvius užtinkamas ir senesniųjų žmonių garbinamas, ypač už patalpintas jame maldas ir už galutines eiles vardu *Rykštė*, kur labai išaugštinta geradėjinga rykštės įtekmė ant vaikelių.

Autorius to vis-gi garsaus lementoriaus, arba gal tik vertikas iš lenkiško, buvo, kaip jau sakyta, kunigas Motiejus Brundza, kuris gimė Talkiškių kaime Šunskų parajijoj Suvalkų gubernijoje. Kokiuose metuose jisai šią ašarų pakalnę pirmą kart išvydo, nesusekiau, maž-daug galėjo tai atsitikti apie 1815—25 m. Aną lementorių parupino turbut Pilviškiuose vikarijušu (kamendorium) bebudamas, numirė turbut apie kokius 1866 metus Plutiškėse prabaščium (klebonu) Senapilės pavieto.

R. U.

Kriaušaičio gramatika. „Vienybėj Liet.“ p. m. No. 32 p. Nebylys tarp kitko daro šiokius užtėmijimus apie Kriaušaičio gramatikos rašybą.

1. „Pagal įstatymą*) ir analogiją su *sampilas* reikėtų rašyti *impilas, imberti;* reikėtų rašyti: *inkasti, ingelti,* bet *įleisti, įsmeigti* ir t. t. Kaip rašyti *šiądien,* ar *šiandien?*“

2. „Žodžius *yvairus, ypatybė* Kriaušaitis tankiausia rašo su *y,* bet tarpais ir su *į:* įvairių (p. 84).“

3. „Pavyzdžiuose randame: *akmenų, dukterų,* o linksniavimų schemoje *-nių, -rių.*“

4. „Pas Kriaušaitį randame: *suktume, šauktume, turėtume,* tuom tarpu ir raštuose ir kalboje atitinkama teipgi pilnesnė forma: *suktumėm(e), šauktumėm(e), turėtumėm(e)* (nekalbu apie formą *suktumbime*); antraijai ypatai rašytojas pripažįsta tą pilnesnęją formą ir greta *suktute* paduoda ir *suktumėte.*“

*) Žr. „Kriaušaičio gram.“ § 23.

Szwenczausio Wieszpatės musu **Leono** *isz dewiszkos apweizdos Popiežiaus XIII. Gromata apskrita Szłowingėms Brolams Patrijarkoms, Primatams, Arciwyskupams, Wyskupams ir kitiems wyskupiju waldytojams Pakajų ir bendrybę su Apasztaliszku sostu turintėms* **Leonas Popiežius XIII.**

Teip prasideda lietuviškas litagrafuotas vertimas Popiežiaus Leono XIII. enciklikos, duotos Ryme pas Šventą Petrą dienoje 18 sausio metuose 1901. (Apie krikščioniškąją Demokraciją). Kada, kur ir keno versta, nėr ženklo. *U.*

Pasakų ir burtų rinkikams.

Šituomi pranešama, jog medega III, IV, V ir VI-m „Liet. Pasakų tomams surinkta ir, rasi, ne užilgo spaudon prirengta taps; todėlei visi tie, kurie dar norėtų savo pasakas šituose, ir sekančiuose, tomuose patalpintie, teiksis kuo veikiausia jas žemiaus pasirašiusiam prisiųstie. Prie šitos progos ištariu, vardan „tautiškos“ musų literaturos, širdingą ačių sąnariams pagirtinosios „Žvaigždės“, kurie man pavedė šimtą, iš didesnės dalies, akyvų bei svarbių liet. pasakų, kurios mus supažindįs ir su ano krašto dialektu. —

Iš burtų, senlietuviškos „žinystės“, yra pas mane apie 1000 surinkta, — jie laukia tik susystematizavimo ir atspaudimo: tai-gi ir dėl šitos lietuviškos „Juodaknygės“ medega butų dar labai reikalinga.

Dr. J. Basanavičius, à Varna, Bulgarie.

Atsiliepimas.

5. XII. 01 tapo mums prisiųstas atsiliepimas, kurį čion talpiname:

Nr. 10 *„Varpo“* korespondencija Diglio iš Triškių iššaukė tarp daugelio skaitytojų pasipiktinimą dėlei jos šiurkštumo. Tokie sakiniai, kaip antai: „popiežius perkupčius“, „kvailiai bučiuoja kryžių ir vietoj atlaidų gaus sifilį“, negal but vartojami rašliavoj, paskirtoj žmonėms katalikams.

Žinios paremtos vien tik ant ypatiško datyrimo (kas ten ką sakė prie išpažinties) negal but parokuotos už grynasias ir kaipo tokios neturėtų gauti vietos garsinimui. Reikėtų tuomet klausti ir turėti pertikrinimą, kaip apkaltinamoji pusė tai pasakė, o tai turėti jug negalima. Panašiu budu skelbiamos žinios gal prisidėti tik prie nužiaminimo mus rašliavos svarbos, o ne prie jos pakėlimo, apie ką manyti privalome. *P-tis.*

Berods kor. p. Diglio yra šiurkšti parašyta su tula ekzaltacija ir fanitizmu, bet... ir turinys yra „šiurkštus“, per ką formos šiurkštumas ne labai nė puola į akį skaitančiam (juo kad „Varpas“ yra paskirtas ne žmonėms, bet inteligentams ir ne vien katalikams, bet apskritai lietuviams!

Ar žinia apie išpažintį gali buti parokuota už „grynąją“, sunku žinoti, bet ji yra įtikima ir nurodyti toki faktai, kurie galėjo atsitikti. Nors ir negalima „turėti persitikrinimą, kaip apkaltinamoji pusė tai pasakė,“ bet galima turėti patyrimą, kaip tokiuose atsitikimuose „apkaltinamoji pusė“ sako ir daro. Netalpinti žinių tik dėlto, kad „negalima turėti persitikrinimo, kaip apkaltinamoji pusė tai pasakė“ arba padarė, tai butų vis vien, ką užkirsti kelią nusiskundimui žmonių ir apskelbimui faktų, atsitikusių be liudininkų. Berods tarpe tokių žinių gali atsitikti ir neteisingos, perkreiptos, bet kas-gi už tai turi imti ant savęs atsakymą: ar redakcija, kuri talpina panašias žinias, negalėdama kontroliuoti žinių teisingumo ar pats korespondentas-inteligentas, kuris rašo, suprasdamas „mus rašliavos svarbą“ teip jau gerai, kaip ir pati redakcija. *Red.*

Naujos bausmės.

„Varpe“ Nr. 3 ir 4 apgarsinime „Naujos bausmės“ yra pasakyta, kad stud. Mongirdui, D-rui Janušiui ir J. Danilavyčei „tapo priskaityta už bausmę sedėjimas kalėjime“. Ta žinia tapo mums prisiųsta iš kelių vietų ir yra teisinga. Bet paskutiniame laike patyrėme iš ištikimų šaltinių, kad nežiurint ant caro apskelbimo, Ministerija Vidaus dalykų, vardan to paties caro, apskelbė prisakymą, pagal kurį tapo ištremti:

7. Stud. Janulaitis ant 3 metų į Rytinę Siberiją.
8. Dr. Janušis ant 2 metų į Maskoliją (apsigyveno Smolenske).
9. Stud. Mongirdas ant 2 metų į Maskoliją (apsigyveno ant Kaukazo).
10. Žiupsnys ant 2 metų į Maskoliją (apsirinko Saratovą).
11. Landsbergas iš Maskvos į mažesnį miestą ant 3 metų (apsigyveno Smolenske).

Atsakymai.

Tilvikui. „Indiška legenda“ ir eilės (Spindulys vilties“ ir „Mirštas kareivis“) atėjo.

J. Gražiui. „Par sapnį“ tinka. Ar vaizdėlis apie ukininkų įniršimą paimtas iš gyvenimo?

A. J. Daubarui. „Patriotizmas, originališkumas ir padorumas“ tinka. „Kui lietuviai senovėje gyveno“ netinka.

Kleigelsui. Kiek kaštuotų „atspaudimas kelėtos šimtų knygelių (apie 50 pp.), negali žinot, nemačius paties rankraščio. Dėl kelėtos šimtų mums rodos, neverta nė spaudyt. (*NB.* susiprast per laikraštį sunku. Atviras laiškas mums netinka.)

V. Tarnui. Gavome „Jurėjų Legenda“ ir eiles „Daina kareivio“, „Geismas“, „Draugams ištremtiniems“, „Vilnis ir žmones“, ir „Kad saulės žibins skritulys“.

Knygos apie Lietuva svetimose kalbose:

1. Довнаръ-Запольскій. Государственное хозяйство Вел. Кн. Литовскаго при Ягеллонахъ. T. I. Kijevas. 1901 m. in 8⁰, pp. 807. 5 rub.

2. Максименко Н. А. Сеймы литовско-русскаго госуд. до Люблинской уніи 1569 г Charkov. 1902 m. 2 rub.

3. Ясинскій. Литовскій трибуналъ. T. I. Kijev. 1901 m. 5 rub.

4. Любавскій. Литовско-русскій сеймъ. Moskva. 1900 m. 4 rub.

5. Лаппо. Великое княжество литовское отъ Люблинской уніи. T. I. Petrapylė. 5 rub.

6. Kochanowski. Witold, wielki książe litewski. 1 rub. 20 kap.

7. Dr. Franz Tetzner. Die Slawen in Deutschland. Beiträge zur Volkskunde der Preussen, Litauer und Letten etc. Mit 215 Abb., Karten und Plänen, Sprachproben und 15 Melodien. — Braunschweig, Druck und Verlag von Vieweg & Sohn. 1902.

8. Dr. Albert Zweck. Litauen, eine Landes- und Volkskunde. Mit 66 Abb., 8 Kartenskizzen und einer Karte der Kurischen Nehrung. Stuttgart. Hobbing & Büchle. 1898. in 8⁰, pp. 452.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Naujas Elementorius. A. iš B. Vaikams dovanėlė. Antras spaudimas. Išleido P. Mikolainis 1901 m.

Žmogaus Tiesos. Išleido V.-U. R. 1901 m., pp. 4 in 16⁰.

Tėvynė pagelbos šaukias. 1901 m., pp. 8 in 16⁰ išleista V.-U. R.

Tikras ženybinis gyvenimas. Pieszinis Idos C. Craddock, Kunigės Bažnyczios Joga. Vertė J. Laukis. Iszleido B. Vasiliauckas, Pittsburg Pa. 1901 m., pp. 40.

Grabnyčių žvakė. Flamandų tautiška pasaka. Vertė J. B. Perspausta iš „Naujienų“ Tilžėje 1901 m., pp. 31 in 8⁰.

„Ne gadaj“ arba Baisus Sapnas. Parašė Ž. Tilžėje 1902 m., pp. 18 in 8⁰. Prekė 5 kap

Dvyniai vagių. (Bibl. Sus. L. L. Nr. 4). Parašė kun. V. Dembskis. Kaštais „Mildos Giesmininkų Draugystės“ New-York 1902 m., pp. 88 in 8⁰. Spauda „Lietuvos“.

Paveikslai III. Parašė Žemaitė. Perspaudinta iš „Varpo“. Tilžėje 1901, pp. 23 in 8⁰, prekė 5 kap.

Pasaka apie kantria Alena. Vertė A. Olševskis. Antras peržiurėtas ir pataisytas spaudimas 1902 m., pp. 66 in 8⁰. Spauda „Lietuvos“.

Nebepirmas. Paveikslėlis iš moksleivių gyvenimo. Parašė B. Išleista iš aukų „Vinco Kapso Draugystėlės. Tilžėje 1902 m., pp. 23 in 16⁰ prekė 5 kap.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirkteléje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
12. *Krumplių Jonas.* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp 36 . . . . . 5 „
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp 47 . . . . . 5 „
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje* 1899. pp. 44 5 „
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
26. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 . . . . . 10 „
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
34. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
36. *Parapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
38. *B Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902 pp. 23 . . . . . 5 „
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. . . . . 10 „

Adresas: **M Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 k
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) 20
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) 20
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje 15
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) 10
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus 6
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti 6
9 Patarmės moterims, kurios nori but sveikos 10
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15
12. Bulvių vaisinimas 15
13. Zaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) 20
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) 20
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti 15
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15
17. Trumpa geometrija 50
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose 10
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių 6
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15

Spaudoje:

21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) 15
22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) 15
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) 15
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) 10
25. Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.) 10

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia t adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostp

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraš

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

Metai XIV. 1902. Num. 6.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Atbalsiai Vilniaus vyskupo cirkuliaro. *V. Kapsukas.*
Apie Muravjovo paminklą Vilniuje. (Monologas.) *Mėmelė.*
Pasikalbėjimas.
Vilniaus gub. lietuviai ir jų tautiškas atgyjimas. *K-as.*
Per sapną. *J. Gražys.*
Korespondencijos: Iš Kauno gub. Iš Vilniaus gub. Peterburgas. Iš Kuršo. Ryga. Odesa.
Atsiliepimai ir apgarsinimai: Naujos bausmės. Aukos ant išleidimo raštų. Atsakymai.

Prekė 20 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 6

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Atbalsiai Vilniaus vyskupo cirkuliaro.

Minėtasis Nr. 3 ir 4 „Varpo“ š. m. „Cirkularas Vilniaus vyskupo Vilniaus vyskupystės dvasiškijai,“ o ypač jo pasekmės atkreipė ant savęs atydą ne tik visų manančių lietuvių, bet ir lenkų, ypač tų lenkų, kurie skaito Lietuvą ir Baltgudiją už tolymesnęją Lenkiją, už jos provincijas; atkreipė atydą ir kitų svetimšalių, pvz. maskolių valdžios, apskritai katalikų ir progresyviškųjų Maskolijos elementų, kuriuos iš vienos arba kitos pusės ir nemažai apeina tas apsireiškimas.

Maskolijos valdžia, skirdama kun. Zvieravyčių Vilniaus dijecezijos vyskupu, tikėjosi susilauksianti iš jo stropų sau pagelbininką, susilauksianti laikų pralotų-judošių, tų karštųjų maskolių-patrijotų: Žilinskio, Tupalskio ir Nemekšos. Tiesa, vysk. Zvieravyčius visuomet atsižymėdavo savo lojališkumu sulyg maskolių valdžios ir nė šitas jo protestas prieš cerkvines mokyklas negali visai išdilinti tų nuodėmių, kurias jis padarė mus akyse, sudauždamas 8. XI. 1899 stiklelį su biauriausiais musų persekiotojais ir skriaudėjais atminimui nelemtos atminties Muravjovo-Koriko, ir persekiodamas ir kankindamas per tiek laiko Vilniaus ir visos Vilniaus dijecezijos lietuvius.*) Maskolijos valdžia jau teip įtikėjo prielankumui vysk. Zvieravyčiaus Maskolijos sostui, kad net išdrįso tiesiog kviestis jį sau į talką, kaip 30 su viršum metų atgal — pralotą Žilinskį ir jo kompaniją: į porą sąvaičių prieš pasirodymą vyskupo cirkuliaro Vilniaus gubernatorius fon Val, kaip rašo „Głos Narodu“, atsiuntęs jam vardan ministerio vidaus dalykų tokius reikalavymus:

1. kad leistų laidoti pravoslavus ant katalikų kapų, žinoma, dalyvaujant popui; 2. kad mokinant katekizmo įvestų skaitymą Rašto Švento cerkvinėj-slaviškoj kalboj; 3. kad nekliudytų maišytoms jungtuvėms; 4. kad oficiališkai leistų katalikams vaikams vaikščioti į parapijines cerkvių mokyklas.**)

Jei vyskupas neišpildysęs šitų reikalavymų, tai gubernatorius grąsinęs laukią jį blogos pasekmės.

Bet . . . čia susitiko valdžia su antru kun. Petravyčium.***)

---

*) Žr. Nr. 3 ir 4 „Varpo“ š. m. — *„Vilniaus gub. lietuviai ir jų tautiš. atg.“*, Nr. 5 „V-o“ 1900 m., Nr. 1 „Tėv. Sar.“ 1899 m., lenkišką knygutę, išleisdinta 1900 m. „Przegl. Wszechp.“ — *„Listy otwarte księdza do księży“*, kurios viena dalis yra išversta į lietuv. kalbą ir atspausdinta Nr. 2 „V-o“ p. m. — *„Lenkų bažnyčia Lietuvoje* etc.

**) Cituoju iš Nr. 4 „Prz. Wszechp.“ Patvirtinimui šito fon Valio rašto labai gerai butų sugremžus kur jį žodis į žodį ir apgarsinus.

***) Žr. *„Aplinkrasztis į Vilniaus džiakonystes kuningus 1870 m. Kuningo St. Petravycziaus.“* Iszvertė kun Burba. Isz „Vienybės Lietuvnįkų“ Amerikoje 1891 m., pp. 36 in 16⁰ ir Nr. 3 ir 4 „Varpo“ š. m. — *„Iš Muravjovo gadynės“*.

Kad geriau perprasti pasielgimą čia vyskupo, reikia da pridurti, kad šale savo lojališkumo maskolių valdžiai jis buvo didelis katalikas ir pusėtinas lenkomanas. Pirmosios jojo dvi ypatybės aiškiai matomos ir tariamamjame cirkuliare; terp kit-ko tę jis sako: „... Męs išpažįstame visuotinį katalikų tikėjimą, kursai apima visą svietą ir tur savo pasekėjus tarp gyventojų visos pasaulės, tą tikėjimą, kursai visur ir kiekvienam vardan Dievo — per neklystantį bažnyčios autoritėtą — liepia *mylėti savo tėvynę, klausyti savo Monarko, lieti kraują už Jį**) ir savo tėvynę ir drauge tvirtai laikytis savo tikėjimo ir ginti jį, nesigailint reikale nė savo gyvasties.“ Pagaliaus v. Zvieravyčius (ir jo pagelbininkai) butų turėjęs buti visai aklas ir visai nežinoti, koks didelis yra skirtumas terp dabartinės Vilniaus dijecezijos draugijos ir dvasiškijos, ir draugijos ir dvasiškijos septynias-dešimtųjų metų, jei jis butų paklausęs to užkvietimo valdžios ir butų išdrįsęs eiti nurodytu jos keliu, jei tik tikrai buvo padavusi valdžia minėtuosius reikalavymus; o kad ji galėjo juos paduot, tai visai ne dyvai, nes ji dabar, kaip prieš galą, griebiasi kad ir už peilio. Kas-gi, paveizdan, jei ne aiškųs ženklai jos bankruto tos kasdieninės žinios apie nebesuskaitomą skaitlių kratų, areštų ir ištrėmimų, apie įvedimą visuose Maskolijos kraštuose padidintosios sargybos, šaudymas į beginklius žmones, nežmoniškas plakimas rykštėmis polytiškųjų prasikaltėlių pradžioj XX šimtmečio?!... Maskolijos valdžia perleidžia dabar krizišką valandą ir dėlto galima laukti nuo jos da ne vieno panašaus, neapsvarstyto padavadyjimo — bukim prisiruošę!

12 d. vasario (s. s.) Vilniaus vyskupas išsiųsdinėjo dvasiškijai minėtąjį cirkuliarą. Pasekmės jo tuoj pasirodė ir tai da tokios pasekmės, kokių gal-but nė pats vyskupas nesitikėjo sulauksęs: viena diena, kaip rašo Nr. 4 „Przedświt'o“ ir Nr. 4 „Prz. Wszechp.“, tapę atimta iš cerkvinių mokyklų apie 2000 katalikų-vaikų; vienam kaime terp Gardyno ir Sokulkos žmonės pakėlę audrą cerkvinėj mokykloj, kitam kaime, Bielsko džiakonystėj, privertę mokintoją pradėt mokint vaikus lenkiškai, už tai popas paskui uždavęs tam nabagui 6 dienas pasninkauti; pagaliaus 25 d. kovo pats vyskupas tapo pašauktas į Peterburgą. Kaip-tik gandas apie jo išvažiavimą išsiplatino po Vilnių, tuoj visos gatvės nuo pačio vyskupo rumo iki vakzalo kaip grusti prisigrudo žmonių. Va kaip aprašinėja tai „Wiek XX“:**)

„Aristokratija, ukėsai, miestiečiai, mužikai — visi susiliejo į vieną dvasišką kuną, atsisveikinėjo su vyskupu iš tikros širdies, ... nebeatsimindami senesniųjų jojo, kaipo ukėso, prasikaltimų. Vyskupas kas valandėlė išlipinėjo iš karietos, atsisveikinėjo su tikraja lenkiška avinyčia ir laimino (ją) į sunkią gyvenimo kelionę. Mynia norėjo sulaikyti piemenį, neleisti jo į Peterburgą, iškur jį tikrai išgabęs į Maskoliją, bet vyskupas aiškinosi atlikęs savo šventą priderystę, ką jam širdis ir teisybės jausmas liepę atlikt; o kas su juo busę — tai esanti Dievo valia .... Policijai buvo liepta visai nesikišti; tokiu budu viskas perėjo tykiai. Tiktai vienas kamisorius norėjo sulaikyti vis augančią žmonių mynią ir išsitraukė kardą. Mynia sulaužė jo kardą, o patį kamisorių parmušė ant žemės ir nuėjo tolyn. Ties vakzalu sukinėjosi raiti žandarai; (bet ir jiems) neliepta buvo vaikyti mynios; jie savo piktumą tegalėjo išlieti vien žodžiais: *„Vot poliaki, buntovščiki, prokliatije fanatiki!“* ... Vakzalas buvo uždarytas ir policijos sergiamas. Mynia išlaužė tvorą ir užliejo

*) Kursyvas musų.

**) Panašiai aprašinėja šitą dalyką ir Nr. 4 „Przedświt'o“ ir Nr. 45 „Изъ матеріаловъ“ „Революціонной Россіи“. Cituoju iš Nr. 4 „Prz. Wsz.“

platformą. Užsidegimas augo. Vyskupas stovėjo ties (vagono) langu, ašaros riedėjo per jo veidus, . . . jis laimino . . . Sujudo traukinys. Mynia da valandėlę pastovėjo tyliai ir nuliudusi nuplaukė, kaip banga, pas Aštriuosius Vartus; užliejo visą gatvę, suklaupė ir nusižeminusi užtraukė giesmę: *„Kto się w opiekę poda Panu swemu“* . . . Pagiedoję žmonės ramiai ir tykiai išsiskirstė namon. Policija, matydama . . . tą susiliejimą visų luomų, nieko nedarė, stovėjo kaip stulpas“ . . .

Peterburge greitai buvo atlikta su vysk. Zvieravyčium: nedavė jam nė pasiteisinti, o tuoj liepė keliaut į Tvierių: 27 d. kovo telegramos jau garsina, kad jis esąs prašalintas nuo vietos. Bet tai da ne galas: maskolių valdžia tuoj suprato, koks smugis tapo suteiktas tuo cirkuliaru platinimuisi pravoslavijos Vilniaus dijecezijoj; ir štai Vilniaus gubernatorius skubinasi atsiųsti į Vilniaus dijecezijos konsistoriją popierą (2 d. balandžio sen. st., Nr. 1478), grąsinančią tiems kunigams, kurie išdrįsę sekti vyskupo cirkuliarą. Paduodu čia išvertęs tą raštą žodis į žodį:*)

„Ponas ministeris vidaus dalykų savo rašte 27 d. (s. s.) praėjusio kovo mėn. pranešė mą, kad b. Vilniaus r.-katalikų vyskupas savo cirkuliare nuo 12 d. vasario liepęs dvasiškijai Vilniaus dijecezijos akylai žiurėti, kad katalikų vaikai neitų į parapijines cerkvių mokyklas, rėdomas pravoslavų dvasiškijos; išėjus-gi į eikštę tokiems atsitikimams, liepęs neduoti per išpažintį išrišimo nė vaikams, kurie eisę į tas mokyklas, nė tėvams ir globėjams, kurie leisę tę vaikus.

„Toks sauvalingas padavadijimas b. Vilniaus vyskupo, pereinantis rybas duotos jam pagal tiesas valdžios ir įsiveržiantis be abejonės į tėvų ir globėjų tiesas, buvo priežasčia prašalinimo jo pagal augščiausią prisakymą nuo vietos.

„P. ministeris liepė mą pranešti r.-katalikų dvasiškijai pavestos mą gubernijos, kad visi žingsniai, nukreipti į tą pusę, kad išpildyti minėtąjį cirkuliarą ir tokiu budu kenkti minėtomsioms mokykloms, kurios lygiai su kitomis džiaugiasi augščiausiosios valdžios globa, busę smarkiai baudžiami.

Val liepė išsiuntinėti šitą raštą visai Vilniaus dijecezijos dvasiškijai; konsistorija išsiuntinėjo. Bet ir be to rašto jau atsirado daug išgamų-kunigų, kurie pats parėjo į maskolių valdžios pusę: didžiuma klebonų visai neskaitė žmonėms iš sakyklos vyskupo cirkuliaro; kiti, bijodami jį viešai, bažnyčioj perskaityt, skaitė privatiškai, pas save namiej; treti liepė vargamistroms arba zakristijonams perskaityt. Atsirado ir tokių, ką aiškino, kad vyskupas čia neteisingai pasielgęs ir kad jie visuomet turį but ir busę tikrais maskolių valdžios tarnais. Nr. 5 „Prz. Wsz.“ sakosi žinąs Gardyno gub. 5 tokius parsidavėliuskunigus, tik gaila, kad nepasako jų pavardžių.**) Bet geresnėji kunigijos dalis greitai pradėjo pildyti vyskupo prisakymą. Išsiuntinėjus-gi konsistorijai tą grąsinantį gubernatoriaus raštą, kapelionas šv. Stepono Vilniaus bažnyčios (pravardė? *Red.*) nusiuntė f. Valiui nuo vardo kunigijos su savo parašu tokį atsakymą:***)

„1. Pagal tikėjimą ir rymo-katalikų bažnyčios mokslą bažnyčios jerarchiją yra įkuręs pats Jėzus Kristus, o vyskupai, kaipo tikriejie apaštalų įpėdiniai, gauna dvasišką valdžią tiesiog nuo Dievo, kuomet jie yra skiriami Augščiausiojo Piemens Šventojo Tėvo ant piemenų jiems paskirtų dijecezijų.

„2. Pagal tikrąją prasmę kanoniškųjų raštų vyskupas jokiu budu negali buti sudijamas jam pavestų kunigų, neturinčių tiesos apsvarstinėti arba atmesti jo nutarimus ir padavadyjimus.

„3. Vyskupai lygiai su kitais valdiniais atsako prieš viešpatystės valdžią, bet tiktai atsitikus peržengimui įstatymų valstijinių civyliškų ir kriminališkų.

---

*) Cituoju iš Nr. 10—11 „Goniec Polski“.

**) Svarbu yra užrašyti kronikoje vardus visų tokių kunigų-kandidatų į pravoslavijos apaštalus. *Red.*

***) Cituoju iš Nr. 5 „Prz. Wsz.“; tai patvirtina ir Nr. 10—11 „Goniec Polski“.

„4. Sulyg-gi tų dalykų, kurie turi tikėjimo pobudį, kaip antai peržengimas duotos vyskupui dvasiškosios valdžios *(jurisdictio)*, pvz. aprybavymas kunigų valdžios, pildant jiems pakutos sakramentą, arba įsiveržimas į tėvų tiesas sulyg mokinimo (vaikų) pravoslavijos dvasioje ir tt., sulyg tokių dalykų kompetentišku vyskupo sudžia tegali buti vienas tiktai popiežius. Tik jo balsui męs turime tikėti sulyg to, ar buvo čionai peržengtos rybos vyskupo valdžios ir ar buvo sumindžiotos kenonors tiesos.

„5. Tiktai popiežius tegali atmegsti tuos dvasiškus ryšius, kurie riša į vieną kuną visus katalikus ir kunigus tam tikros dijecezijos su vyskupu, o per jį — su visuotina Bažnyčia.

„6. Ačiu šitai savo valdžiai vyskupas, kad ir butų jis kur-nors ištremtas, pasilaiko jurisdikciją sulyg savo dijecezijos, ir visi jo padavadyjimai turi savo spėką, koleik nepaniekįs jų popiežius.

„7. Pildant pakutos sakramentą (išpažintį) kunigas butinai turi turėti jurisdikciją (*iurisdictio*).

„8. Nė vienas kunigas negali turėt tos jurisdikcijos, kaip tik vyskupas.

„9. Vyskupas gali suteikti ją kunigams arba nesuteikti, gali ją padidint arba sumažint sulyg savo nuomonės; per tai visi kunigai kokios-nors dijecezijos pildo savo kunigiškas priderystes tik tose rybose, kokias jiems yra suteikusi vyskupo valdžia ir jo instrukcijos, nors jis butų prašalintas nuo valdymo dijecezijos. Tiktai tada lieka pas juos ryšys su katalikų Bažnyčia.

„10. Jeigu-gi kuris iš jų, pasiremdamas ant to, kad vyskupo faktiškai dabar nėra, išdrįstų peržengti apibriežtas jojo (vyskupo) rybas, duotų per išpažintį išrišimą tiems, kuriems vyskupas neleido duot, tai tokie jo pasielgimai ir Bažnyčios ir Dievo akyse bus neteisingi *(illegitimae)*, šventvagiški *(sacrilegae)*, netikri *(nullae)*, neturį jokios spėkos. Toksai kunigas, neklausąs Bažnyčios, *ipso facto* pertraukia dvasišką ryšį su vyskupu (§§ 5 ir 6) ir tokiu budu ir su visuotina Bažnyčia; pasidaro atstojusiu nuo katalikų Bažnyčios sąnariu ir nebeliek toliaus katalikų kunigu, nes jis buna Bažnyčios iškeiktas. Jis nustoja tiesų pildyti bažnytinius reikalus ir jei, nepaisydamas ant to, juos pildo, tai net tokie dalykai, kurie nereikalauja jurisdikcijos, yra šventvagiški ir neteisingi *(sacrilegum et illegitimum)* ir užtraukia ant savęs paskutinę bažnyčios bausmę *(irregularitatem)*, t y. nebegali buti toliau kunigu, ir dar-gi iškeiktas eina į eiles svietiškųjų žmonių.

„Tai-gi yra aišku, kad tik tas, ką nebrangina prigulėjimo prie Bažnyčios, nesvyruodamas išpildys reikalavymus b. ministerio vidaus dalykų, išreikštus rašte J. Ekscelencijos. Kam-gi Bažnyčia ir sąžinės priderystės yra brangesnės už lyglaikines naudas ir turtus šio svieto, tas veikiau išsirinks ištrėmimą, negu kitą bausmę.

Šitas to jauno, prakilnaus kunigo raštas cirkuliuoja dabar ir terp Vilniaus dijecezijos kunigų. Be to Lietuvoj, kaip rašo Nr. 5 „Prz. Wsz.“, da vaikščiojąs po kunigų rankas koks spausdintas atsišaukimas, šaukiąs kunigus sekti vyskupo cirkuliarą.

Pasielgimą maskolių valdžios su vysk. Zvieravyčium blogai sutikęs ir Vatikanas. Valdžia neteisiai pasielgusi net iš formališkosios pusės: ji prašalinusi vyskupą nuo vietos visai nesižinojusi su Vatikanu. Dėlto Vatikanas nusiuntęs į Peterburgą protestą prieš tokį pasielgimą maskolių valdžios, žinoma, diplomatišką protestą, kaip po neužmirštinos Kražių skerdynės — priduriu aš.

Ar šeip, ar teip, o faktai, parodytiejie čia butinai patėmytini kiekvienam lietuviui, kuriam ištikrųjų rupi musų tautos labas. Šitie ir panašųs jiems faktai, kurių netruksta kasdieniniam musų gyvenime, aiškiai parodo mums, kad stipriausias ir pasekmingiausias įrankis kovoj su rusifikacija ir rusų valdžia yra pas mus, bent dabar, tikėjimas ir kad ant jo pasiremdami męs daug, daug-ko galėtumėm pasiekti. Ant tokių atsitikimų, kaip šitas, męs turime tuoj atkreipti savo atydą, tuoj turime jais naudotis, siųsti savo kareivius ant lauko kovos ir darbuotis kitokiu budu! Tiesa, išleidimas lapelių „Ginkime savo

kudikius ir tikėjimą!“*) — tai ir jau daug reiškia, bet ar pasiekė tie lapeliai tą dirvą, ant kurios jie geriausiai galėtų prigyti — Vilniaus guberniją, ar pasiekė jie tuos užkampius, kur teip retai-retai pražvelgia šviesesnis saulės spindulys? — Prie dabartinio musų dalykų stovo męs negalime nė svajoti pasiekti tuos visus užkampius ir užkampėlius. Čia daug galėtų padėt mums tas teip niekinamas tulų musų draugų ir vadinamas žandarų bičuliu *Tėvynės Sargas*, ir apie šitą reikėtų mums pasukti sau galvą.**)

V. Kapsukas.

Apie Muravjovo paminklą Vilniuje.

(Monoliogas.)

Ar žinote, broliai, kas puošia mus Vilnių? (palaukęs) . . . .
Matau, kad nežinot . . . Ne Nėrio skaistumas,
Ne grožis katedros, ne žalias tas kalnas
Garsaus Gedimino, o tikt Muravjovas —
Mus grafas, mus gentė! . . . Na, kas čia per juokas? . . .
Ar klausiat koks gentė? . . . Tai jųs to nežinot? . . .
Jis tikras mus gentė! — Tik patįs supraskit:
Po gįslas jo storas mus kraujas bėgioja,
Nes šiteip jį gėrė! . . . Dėl Dievo! — kam keikiat? . . .
Ar klausiat, ką gero jisai mums padarė?
O, broliai, kaip galit užmiršti geriausią
Tą musų globėją? . . . Jis Vilniuj gyveno;
Jis valdė mus kraštą; jis duoną mus valgė, —
Jis kraują . . . mus . . . . Ei ne! . . . Negėrė, sakau-gi! . . .
Jis uždegė kraują karštoj mus krutinėj
Dėl meilės tėvynės! . . . O kaip jis mylėjo
Mus tautą! . . . tėvynę! . . . Jis mus patrijotas!
Jis pirmas sudėjo į vieną mus kuną,
Nės vieną ant kito į duobes sugrudo
Darydams vienybę! . . . Ar korė jis mumis?
Ne, broliai, — nekorė, tiktai mus pakėlė
Iš purvino buvio . . . Ne jojo čia kaltė,
Kad ėsam gremėzdai . . . Jisai mus pakėlė —
Męs vėl žemyn krintam; užtai mus prie gairių
Turėj' prisagioti . . .
Teip, teip, mieli broliai!
Jisai mus pakėlė; — ar neverts toks žmogus
Kad ir but pakeltas? Tad džiaugkimės gavę
Jo augštą paminklą! . . . Tamsuoliai-gi žmonės
Visaip ant jo šneka: — girdi, Muravjovas —
Pajuodėlis-stabas ant akmenio riogso,

---

*) Skyrium atspausdinta 5000 ekz. *Red.*

**) „Tėvynės Sargo“ nesenei tapo skyrium atspausdinta ištisa *Gromata Vilniaus vyskupo apie rusiškas iškalas.* Neužilgo po išleidimo Vilniaus vyskupo cirkuliaro tapo išleista 30000 anonimiškų lapelių *Broliai, ne pasiduokime maskoliams,* ginančių lietuvius nuo pravoslaviškų mokyklų. *Red.*

Lyg anglių koks maišas, ir lazdą tur rankoj,
Ir kardą prie šono... Tikt tas jiemsiems dyvai, —
Kur dingo kepurė?... Jie sako buk vėjas
Ją nuputė tyčia, besnaudžiant mus grafui.
Bet jei but teip buvę, tai sarg's jo teisingas*)
But vėl jam padavęs... Ir tokių nemaža,
Ką drįsta plepėti, jog jį šventas Petras
Į dangų neleidęs!... Ir nors šventą Petrą
Visaip jis bauginęs, pakart jį žadėjęs
Ir gražumu meldęs, bet nieko nepelnė.
Dėlto, girdi, vargšas įpykęs tik šliką
Kaip rėžė į bruką, kad to net skivytai
Po svietą išlakstė... O pats susitraukęs
Lyg kurkin's sau stukso ir smori ir liudi...
Tai mat kaip jie plepa! Ar galims čia daiktas,
Kad Dievs tokio žmogaus į dangų neprimtu? —
O ypač, kad meldės už jį kunigėliai...
Tikrai šventas Petras but likęs be duonos,
Jei but tikt pabandęs kliudyt tokį poną!...
Ir da klausinėti: kur pasas... ir... Ką čia!...
Nėr ką nė šnekėti! — danguj Muravjovas!...
Danguj terp šventųjų jis garbina Dievą
Ir meldžias už mumis... Kaip?... Sakot — jis varo
Ten amatą savo?... Tai rods!... Juk šventiemsiems
Ten dirbti nereikia! — o juo — kaip jam — grafui!
Ir amatas koks-gi danguj gali buti? —
Jei garbint tik Dievą?... Ar Lietuvius karti?!
Na ką jųs čia plepat?!... Kad jųs mat (į save) vis toki!...
Tamsuoliai!... Bedieviai!... Daugiau nešnekėsiu!...
(mostelia su ranka ir eina į šalį.)

J. Mėmelė.

Pasikalbėjimas.

Štai gydytojos likimas! Šiandien užgavėnės, o kaip išvažiavau rytmetyje, vos ant greitųjų arbatos stiklinę nugurkšlenus, tai lyg šiol su tuo patimi!... O saulė jau arti laidos... U-uf! ir dar tos duobės ant kelio!... uu-uf!... Žmogus ir nugaros nuo tokio daužymo nejauti... Ir išalkęs!... Kiti žmonės šiandien devynis sykius.... uu-uf!... Ištikrųju! Kad jos prasmegtų, tos duobės! Kad ne jos, bent gal įstengtumei save nors ramesniomis mintimis nusižadinti!... O dabar tikras kankintinis... Šiandien tikrai nėra Lietuvoje didžiau nuvarginto žmogaus ir išalkusio.... bet.... gerai, juog laike atsiminiau!

— Brolau — tariau vežėjui — pasuk čia į dešinę, štai matai už pusverščio sodelis! Turiu dar čia ligonį aplankyti. —

Išsukus iš duobėto vieškelio, rogės ėmė lygiau čiaužti per plyną lygiai suvažiuotą sniegą ir nukamuotos mintys palikusios ypatiškus

*) Muravjovo paminklą dieną ir naktį sergsti sargas.

vargus, aiškiai piešė mano akyse paveikslą išblyškusios, apsilpusios moterėlės, kuriai buvau pažadėjus užvažiuoti apžiurėti jos kudikį.

Tikrai sakant ir jos pačios padėjimas nepaprastai man parupo. Skundėsi ant visokių skausmų. Baisus nusilpnėjimas rodė ir-gi ant nenormališkumo sveikatos, o tuo tarpu jokios ligos joje surasti negalėjau. Ilgai visaip kamantinėdama, patyriau, kad priežastis teip nepaprasto apsireiškimo vien badas! . . . Teip, badas, tikroje prasmėje to žodžio. Sakėsi ji turinti savo triobelę ir žemės gabalėlį. Vyras lygšiol užtektinai uždirbdavo ir ji jam padėdavo, bet šią žiemą vyrui šiltinėms susirgus, viskas suiro . . . Paskui ji pati negalavo: gimė mažas . . . Viskas išsieikvojo . . . Vyras neturėdamos ir-gi užtektinai valgyti po tokios sunkios ligos, teipo-gi vos pasivelka . . . O tokioje jaunystėje bunant, netenka tiesiog drąsos elgėtauti. Pasiskolyti pinigų beveik niekur negauna, tai ir po kelias dienas tenka visai be valgio buti, vienu vandeniu misti.

Nors tarytum aiškiai mačiau, juog visas tas apsakinėjimas ne melas, bet vis-gi galvoje nenorėjo tilpti, kad musų Lietuvoje . . . tarp savo žmonių galėjo vienas tiesiog žuti . . . teip jau visų apleistas.

Įvažiavus į sodžių, išvydau judėjimą visuose kiemuose. Visi linksmi švaistėsi, juokavo, per medines sienas vienos triobos girdėjosi aiškiai armoniką kriokiant, o išvydę mane, pažįstami ukininkai ėmė kviesti į vidų ant alučio.

— Dėku jums! Užeisiu paskui! Pirm parodykite M. triobelę . . .

Kiti nė žinote nežinojo, kad yra tokia pavardė sodžiuje, ar vien apsimetė nežiną, tik viena senutė patarė man išlipti iš rogių, nes, girdi, ten neprivažiuosiu ir pirštu nurodė, į kurią pusę turiu eiti.

Prisiėjo per kelias tvoras lipti, kol pasiekiau jieškamąją triobelę. Įėjusi pasijutau by ne toje pačioje pasaulėje . . . dagi ir ne tarp gyvųjų žmonių . . . o veikiau kokiam etnografiškam muzejuje . . . kur gyvybės ir pėdsako nebliko. Moterė ant lovos, vyras, kudikį rankose nusitvėręs, greta ant suolelio, teip abu apatiški, kad dagi mano įėjimas jų nesužadino, nors šiek tiek pasijudinti . . . Negalėjau akių atitraukti nuo to paveikslėlio. Tarytum čia viskas tyč parinkta išreiškimui didžiausio vargo. Liudni, išblyškę, it žeme apnešti veidai jaunų dar tėvų, jų į kuprą susimetusios nugaros, tarytum per daug sunkios naštos prislėgtos, rankos ir galvos ir-gi žemyn nusvirusios, o drabužiai ir ant jų pačių ir skepeta, kurioje buvo kudikis apklotas, ir lovą dengiantiejie skarmalai, pilki, tarytum apdulkėję, dagi šviesa, įsiveržusi per mažą langelį, ir ta išrodė nustojusi savo auksingumo ir žėrėjimo. Tik kaip nuėmiau kudikiui marškinėlius, apsireiškė moters gyvybė, kelios ašaros suvirpėjo jai akyse; ištikrųjų baugu buvo pažiurėti į tą gyvą skeletą, vien plonute oda pridengtą . . . ir kudikis sučirškė pajutęs šaltį ne savo, bet veikiau kokios amfibijos balsu.

Gale lovos stovėjo puodas. Pamaišiau šaukštu, išvydau miežines kruopas, vandenyje virytas.

— Ar nieko daugiau neturite? — užklausiau.

— Dabar jau trečią dieną kaip nieko . . .

Išėjusi sutikau vėl su gyvybe ir linksmumu. Vyrai gerokai alučio įtraukė, vedė mane tiesiog į triobą, kur stalas gausiai buvo užstatytas visokioms užkandomis. Nesenei dar baisiai išalkusi, pajutau,

kad nė vieno kąsnio dabar praryti neįstengsiu, — teip tik ką matytas paveikslas bado užveržė man gerklę. Neįstengdama prie kito ko atkreipti minčių, užklausiau raginančios mane valgyti šeimininkės:

— Kodėl tamsta nenusiunti truput valgio į M. grįtelę? —

— Tai — numojusi ranka atrėmė — ko čia tamstai rupintis? Jug ubago terbos vis tiek neprikimši. Imk geriau ir valgyk pati!

— Jie jug ne ubagai — kalbėjau toliau — nelaimė atsitiko, liga juos prispaudė. Jug pagiję, ar atiduos, ar atidirbs.

— Kada kas iš tokių atidirbo?! — šuktelėjo šeimininkas. — Tik duok vis! O su atidavimu tai ir-gi pats žinokis!

— Duok! Duok! — šaukė antras, — o pačiam pritrukus, kas duos?

— Bet ir visam sodžiui negražumas — stengiaus pertikrinti — kad teip savo žmogų apleidžiate.

— Koks čia jis mums savo? . . . Ar męs čia jį atsikvietėm? . . Atėjo, nusipirko žemę, pasistatė triobelę . . . O jeigu esi ubagas, tai sėsk pas bažnyčią, tada bent visi žinome, kas toks esi . . . ir nuo kiekvieno gausi . . . jug ubagų neapleidžiame . . .

— Pasakyk man tamsta, kas tai yra „markė"? — pertraukė šneka kitas vyras, kreipdamos su tuo klausimu prie manęs.

— O teip! Gerai, kad priminei! — pritarė antras. — Bent dasižinosime ir kas tai yra „prekė" . . . Skaitom ir vis nesuprantam . . .

Paaiškinusi užklausiau: — Iš kur-gi vyručiai žinote tokius žodžius? —

Čia žvilgterėjo viens kitam į akis ir valandėlę patylėjęs, tarytum apsvarstydami ką nors, o paskui viens kitą padrąsindami, tai galvos linktelėjimu, tai tiesiog akių mirksėjimu pratarė keli nuo karto:

— Jug galima sakyti atvirai! . . . Nėra ką bijoti! Gal ir daugiau už mus yra skaičius! . . . o paskui, pavesdami šnekėti vienam rimtam, nebejaunam vyrui, kiti nutilo:

— Štai skaitom „Ukininką" ir ten nesykį su tais mums nesuprantamais žodžiais susitinkame. —

Kiekvienas iš skaitytojų supras, ką pajutau užgirdus prisipažinimą sodiečių prie skaitymo laikraščių. Užsidegus užklausiau:

— Na! Sakykite! . . . Ką ten gero radote?

Tas pats vyras, kur pirm šnekėjo, traukė dabar toliau:

— Kad tik daugiau pasisektų mums „Ukininką" išplatinti . . . tai pamatysite, kaip netrukus byrės langai klebonijose, kaip užpernai žydams —

— Kaip-tai? . . . Kaip-tai? . . . klausiau nusistebėjus.

— Tarytum ir patys pirm numanėme — šnekėjo lėtai tas pats — kad „nėra kunigystės be čigonystės" . . . bet skaitant „Ukininką" visai aišku mums paliko, kad kunigai pastatyti tik žmonėms plėšti . . .

— Kam mums, dede, laukti, kol „Ukininkas" daugiau išsiplatįs! Ar dar musų mažai? — šaukė vienas iš jaunesniųjų. — Jug šiandien užgavėnes, kiekvienas gali pasilinksminti! Važiuokim į aludę . . . o sutemus ir išnešime klebonui langus . . .

— Kam dar į aludę? — šaukia antras — aš miestelyj turiu svainį! Pas jį sustosiu! Jis pats man dar padės! Ir daugiau iš miestelio atsikviesime.

— — — — — — — — — — — — — — —

Man ding, kad užteks tiek, idant galėtumėte suprasti, kokiam padėjime atsiradau. Meldžiu kiekvieną skaitytoją pagalvoti, kiek iš jųsų išsisuktų iš tų pinklių, kunigų reikalų negynę?

O jeigu prisiėjo ginti, tai kodėl męs vienaip rašome, o kiteip esame priversti šnekėti prieš tuos pačius, kuriems buvo rašyta? . . . Pagaliaus išaiškinkite dar, kodėl skaitymas „Ukininko" nepamokė prijausti vargui, čia-pat po šonu atsitikusiam, o žadina važiuoti už keletos verstų daužyti kunigams langus?

Jug turbut nė vienam iš rašančių tokie vaisiai jo darbavimos nėra geistini!

Vilniaus gub. lietuviai ir jų tautiškas atgyjimas.

Mažiausiai mums žinomi — tai sulenkėję ir sugudėję Lietuvos kraštai. Prie tokių sulenkėjusių ir sugudėjusių jos kraštų be abejonės priguli ir Vilniaus gub., seniau — širdis Lietuvos, o dabar — galbut labiausiai nuvargintas materiališkai ir dvasiškai jos kraštas. Negalėdamas dėl tulų gyvenimo sąlygų pats nukakti į Vilniaus gub. ir rankioti tę reikalingas sau žinias, aš surenku į vieną vietą bent tą medegą, kuri jau buvo patalpinta tuluose lietuviškuose laikraščiuose. Ir šita surinktoji medega jau daug supažindina mus su tuo kraštu, parodo, kokie platųs dirvonai da tebestovi tę mus nepajudinti, kokia tę plati apyregė mus darbavymuisi.

* * *

Trakų džiakonystė. Kalvių parapijoj yra 3360 žmonių.*) Kalvių parapijonai, kaip ir kiti jų kaimynai, budami grynais lietuviais, per ilgą laiką nešė, bažnyčios uždedamą, svetimos kalbos jungą: neturėjo lietuviškai mokančių kunigų, ir per ilgus metus negalėjo nė pamokslų suprasti, nė priderančiai atlikti išpažintį. Kalviai jau kelis kartus bandė apturėti lietuvį kunigą, pvz. kun. Birantą, Ziuką, bet naudos iš jų mažai teturėjo. Tiesa, kun. Ziukas mokėjo šiek-tiek lietuviškai ir buvo pradėjęs mokinti Kalvius Dievo žodžio lietuviškai; ant nelaimės po kelių mėnesių numirė. Po jo atėjo kun. Kontrymas; jis, nors ir mokėjo truputi lietuviškai, vienok per visą laiką neprakalbėjo lietuviškai bažnyčioje nė pusės žodžio, norėdamas tokiu budu įtikti trims bajorėliams. Mirus kun. Kontrymui, Kalviai prašė rėdytojo vyskupystės paskirti jiems lietuvį kunigą. Pagaliaus 1897 m. gavo kun. Šoparą, tikrą lietuvį, kuris tuoj ėmė sakyt Kalviuose po du pamokslu: lietuviškai ir lenkiškai; poterių ir katekizmo ir pradėjo mokinti vieną nedėlią lietuviškai, kitą — lenkiškai; gegužės mėnesyj įvedė gegužines maldas — išryto po mišių lietuviškas, o vakare — lenkiškas. Vienok jau ir tokia, įvesta kun. Š., tvarka nepatiko keletai lenkelių: jie tuoj apskundė kun. Šoparą policijai už tai, kad jis be jos žinios įvedęs gegužines maldas, kad platinąs priešingas valdžiai knygas, nesimeldžiąs už carą . . . Bet tas skundas išėjo ant apjuokimo pačių skundikų. Nepasisekus įgilti iš tos pusės, jie apskundė kun. Š. Trakų džiakonui kun. Karvovskiui už sakymą lietuviškų pamokslų. Kun. Šopara, išgirdęs apie tai, pasikvietė džiakoną pas

*) Statistiškas žinias imu iš „Памятная книжка Виленской губ. 1901 г."

save ant atlaidų, kad jis pats pamatytų, ar yra kam kokia skriauda. Džiakonas nieko neprižadėjo. Tada klebonas puolė jieškotų teisybės pas dijecezijos rėdytoją Zvieravyčių; bet jo jau buta viskas žinota — neklausė jis nė paaiškinimų kun. Šoparos, o tik pagrąsino išmesęs jį į kamendorius, į lenkišką parapiją. Paskui išdavė Zvieravyčius džiakonui Karvovskiui raštą, kad Kalviuose viskas atliekama butų vien *tiktai lenkiškai.* Kun. K., gavęs tokį raštą, tuoj leidosi į Kalvius; vos spėjo išlipti iš ratų, jau apskelbė, kad Kalviuose busianti tiktai lenkiška kalba; nuėjęs-gi su kun. Šopara į kleboniją, užsipuolė ant jo: „Tu, durniau, kritikuosi mus senus, tu kelsiesi prieš vyresnybę, vos tik iš kiaušinio išrietėjęs! Aš tau parodysiu!“ . . .

Tą-patį šventadienį kun. Š. po mišių ėmė sakyt, girdint džiakonui, lietuvišką pamokslą; žmonės gailiai verkė. Sugrįžus klebonui į kleboniją, džiakonas pasakė: „Viskas bažnyčioje labai gražiai ir iškilmingai surėdyta; jei ko truksta, tai tik lenkiškos kalbos!“

Kunigams klebonijoj besikalbant, žmonės išgirdę, su kokia naujiena atvažiavo pas juos džiakonas, pradėjo rinktis seni ir jauni, vyrai ir moters ties klebonija; susirinkę pasišaukė džiakoną ir su graudžiomis ašaromis ėmė bučiuoti jam rankas ir kojas, prašydami, kad leistų jiems lietuviškai Dievą garbint — džiakonas paliko nepajudintas; tada nekantraudami žmonės pasakė: „Ką čia, džiakonas, mums plepi niekus! Ar męs nežinome, kad tamista, susimokęs su šlėktomis, nuvažiavai į Vilnių ir išmeldei nuo rėdytojo tą popierpalaikį, primeluodamas jam, buk visa Kalvių parapija esanti lenkiška! Jug-gi ant musų prašymo rėdytojas buvo suteikęs mums lietuvį kleboną — šendię vėl atsirado reikalas lenko! . . . Matome, juog, susimokęs su šlėktomis, nori mus paversti į lenkus . . . Gerai! tada duodame vieną prašymą generalgubernatoriui, o antrą — rėdytojui!“

Išgirdęs generalgubernatoriaus vardą, išsigando Karvovskis, ėmė „bažytis“, žegnotis, prisiekioti prieš penkias žaizdas Viešpaties Jezaus, kad jis esąs visai nekaltas. Čia jau nebeišturėjo kun. Šopara ir, prišokęs prie Karvovskio, paprašė jo paliaut piktinus žmones . . . Truputį susiturėjęs, džiakonas ėmė įkalbinėti žmonėms, kad jie neleistų skundų, ir prižadėjo pats nurašyti rėdytojui, kad visa parapija meldžianti nemindžioti lietuviškosios kalbos; patiems parapijonams patarė padaryt nutarimą ir nusiųst rėdytojui. Nuvažiavęs-gi tą pačią dieną pas Žyžmarių kleboną, kun. Karvovskis pripasakojo jam, kad Kalvių klebonas nederąs į klebonus, esąs litvomanas, chamas, neklausąs valdžios, „buntavojąs“ žmones, kurie, susirinkę su lazdomis ir šakėmis, norėję jį užmušti — vos tik pabėgęs, nesulaukęs nė nišparų galo . . .

Po to atsitikimo atkeliaudavo į Kalvius iš Žyžmarių kas šventadienis policija; o pastarąją nedėlią prieš išsikraustymą kun. Šoparos džiakonas Karvovskis, atvažiavęs į Žyžmarius, atsiuntė į Kalvius assesorių, 4 žandarus ir 2 uriadninku sergėti, kad atsisveikinant klebonui žmonės kartais maišto nepakeltų. Kun. Šopara tikrai turėjo atsisveikinti su Kalviais, nors 3 storastystės padavė skyrimai nutarimus, paskui visos vienoj vietoj prašydamos, kad paliktų pas juos kun. Š ; pasirašę buvo keli šimtai žmonių su staršina ir starastomis, bet veltui buvo jų ašaros ir maldavymai. Vietoje paguodos klebonas

gavo nuo rėdytojo tokį raštą: „Perkeliu tave į kamendorius, į lenkišką parapiją, nes klebonu buti ir čionai pagal džiakono liudijimą neesi vertas.“ Parapijonai pats puolė į Vilnių; manė da permaldausę Zvieravyčių, bet veltui: rėdytojas priėmė juos skaudžiai, nemielaširdingai. Parapijonai sakė, kad jie nemoką lenkiškai, dėlto negalį klausyti lenkiškų pamokslų ir atlikti išpažintį; Zvieravyčius ramiai atsakė: „*Moi panowie*, jei nemokate lenkiškai, tai neikite ir spaviednės, nei į bažnyčią — tai prijungsiu jus prie kitos parapijos ir po visam!“ Naujai-gi paskirtam į Kalvius klebonui jis pasakė: „Žiurėk, jei ir toliaus dar bus Kalviuose toksai nesutikimas ir skundos, . . . tai suspenduosiu!“ *)

Kun. Šoparą, rašo No. 1 „Ukininko“ 1898 m., dvasiška valdžia nukėlusi miestan Drujon (Disnos pav.), nedavusi jam nė teisintis. Į Kalvius atkėlusi kunigą, mažai tesuprantantį lietuviškai; vienok Kalviai nepasidavę lenkams — ir naująjį kunigą privertę sakyt lietuviškus pamokslus: dvi nedėli, rašo No. 5 ir 6 „Tėv. S.“ 1898 m., dievmaldystė esanti Kalviuose lietuviškai, o trečią — lenkiškai.

Žaslių parapijoj yra 10595 žmonės. Paklausykime, ką kalba apie šitą kraštą a. a. kun. A. Burba, kamendoriavęs Žasliuose nuo 30. X. 1882 iki 16. IV. 1883.**) Žasliuose klebonavęs tuomet kun. „Szmigiro“, nė žodžio nesuprantąs lietuviškai; bet kalėdodamas kun. Burba radęs visus parapijonus lietuviškai šnekančius, tik lenkiškai poterius kalbančius. Visoje parapijoje teradęs tik dvi žmogysti apie 80 metų, kuridvi lietuviškai poterius kalbėjusi; o tula moteriškė paklausta kun. B., ar mokanti lietuviškai poterius, sutraukusi pečius ir dyvydamasi atsiliepusi: „Ai, kunigėli, ar tai ir lietuviški poteriai yra ant švieto! Aš mislijau, kad tiktai šnekėti galima, o melstis reikia tiktai lenkiškai!“ . . . Kokius vaisius išduoda ta lenkų „kultura“, geriausiai liudija užrašyti kun. Burbos pagal žmonių kalbėjimą Žaslių par. poteriai; va „*Tėve musų*“:

„Wina Ojca i Sina ir Duka ir Swiętago Omin. Jezau Kristau! Ojcze nas, kuri jest Niebik — senci imin Toja boc wolik stoja ajce niebik tak ir žiame, kleba masziaga pauszedniaga daj nam dzisa i odpuszcz nasze winía jak i mi odpuszczaem swoim inawojcom, ala nas zbab oda wszago žłaga. Omeń.“

Kun. Burba įvedė Žasliuose lietuviškus poterius ir pamokslus. Pradžioje lietuviai, rašo kun. B., seniai nuo to atpratę, nelabai linksmai priėmę šitą naujieną, bet neilgai trukus nuslinkęs nuo jų akių tautiškas rukas, ir net iš aplinkinių parapijų pradėję žmonės traukti į Žaslius, kaip ant kokių atlaidų, kad galėtų išgirsti čia lietuviškus pamokslus ir prasimokinti lietuviškų poterių. Pagaliaus kun. B. pradėjo rupintis ir apie įvedimą Žasliuose lietuviškų giedojimų. Gyvu žodžiu, platinimu lietuviškų dvasiškų ir svietiškų knygų jis greitai pabudino iš ilgo kvaitulio šitą parapiją, bet kartu susilaukė ir daug priešų — lenkelių, kurie pradėjo skųsti jį dvasiškaijai valdžiai, kaipo platintoją pravoslavijos, o svietiškaijai —, kaipo maištininką, keliautį žmones prieš ponus. Atkakęs tuo-tarpu į Vilnių vysk. Gryneviečkas perkėlė kun. B. į Vydiškį (Przyjaźń), o į Žaslius atkėlė latvį kun. Daugi, bet liepė jam sakyt ir lietuviškus pamokslus. Nors kun. Daugis daugiau buvo

*) Ištisą šitą žinią paėmiau iš No. 1 „Tėvynės Sargo“ 1899 m.
**) Žr. „Lietuviszkiejie Rasztai ir Rasztininkai. Tilžėje 1890.“ pp. 208—214.

linkęs prie lenkiškosios kalbos, negu prie lietuviškosios, bet vistik neišdrįso nepildyti vyskupo prisakymo.

Keleivis No. 20 „Uk-o“ 1895 m. rašo, kad Žaslių bažnyčioj visos giesmės da esą lenkiškai tebegiedamos, tik pamokslai sakomi vieną nedėlią lietuviškai, kitą — lenkiškai; ant lenkiškų maldaknygių tebesimeldžią jau tik kokie seniai, šlėktelės ir miestiečiai. Paskutiniais metais klebonavo Žasliuose kun. džiakonas Kybelis. Jis, kaip rašo V. R. No. 3 „Uk-o“ 1899 m., įvedęs čia ir lietuviškus giedojimus. Įsiutę už tai lenkeliai, apskundę jį žandarams; buvusios pas kunigą net dvi kratos — po Velykų ir prieš Sekmines 1898 m. Nors krėsdami pas kun. Kybelį žandarai nieko neradę, vienok vysk. Zvieravyčius atėmęs nuo jo džiakono vardą ir norėjęs perkelt į Maletus, kur-kas menkesnę parapiją, tik generalgubernatorius neužtvirtinęs.

Žyžmarių parapijoj yra 11545 žmonės. Žyžmarių miestelio gyventojai, rašo No. 12 „Tėv S.“ 1897 m., esą lietuviai, kalbą lietuviškai, bet biauriausiai primaišą lenkiškus ir gudiškus žodžius. Skaityt šeip-teip moką, bet ant *„Služba Boža“*. Lietuviška kalba esanti persekiojama bajorų, šunbajorių, pagaliaus ir kunigų, išėjusių iš tų-pačių žmonių; dėlto ir žmonės gėdžiąs savo kalbos Sakals Padangių rašo No. 6 „Uk-o“ 1899 m.: „Žyžmarių klebonas E. Jelenskis, nors gyvena Žyžmariuos jau 25 metai, bet nė karto da nesakė lietuviško pamokslo, nors veik visi parapijonai yra lietuviai. Jisai sako: *„Kas nori klausyti mano pamokslų, tai gal išsimokinti lenkiškai.“* Daugumas žmonių, nors nemoka lenkiškai, perkasi lenkiškas maldų knygas ir jas skaito; meldžiantės ant lietuviškų knygų retai ką gali užtėmyt.“*) No. 10 „Uk-o“ 1899 m. Ur. rašo iš Žyžmarių: „20. VIII. atsisveikino su mumis . . . vikarijus, kursai sakė mums lietuviškus pamokslus. Po (jo) atsisveikinimo . . . musų prabaščius aiškiai pasakė, kad iki jisai čion buseę, . . . *lietuviai nesulauksę lietuviško pamokslo.“* Vistik lietuviai jau ir čia ima viršų: pernai kun. Jelenskis tapo perkeltas į Senuosius Trakus. „Išsikėlus senam musų džiakonui . . ., rašo Kaimynas No. 4 „Varpo“ 1901 m., dar apturėjome du kunigu . . . kleboną lenką ir kamendorių lietuvį, kursai ir lietuviams pradėjo sakyti lietuviškus pamokinimus. Gaila tik, kad šie pamokslai visados buna 9 val. nuo ryto, kuomet mažai da žmonių tėra bažnyčioj, . . . o lenkiškas pamokslas esti sumai pasibaigus . . . — tuomet žinoma ir daugiau žmonių bažnyčioj. Dėkui tokiam įvedimui išrodo, buk lietuvių čion visai mažai, o daugumas lenkai, po teisybei-gi visai kitaip.“

Tam-pačiam numeryj K. rašo iš Košiadarų: „Čion atidengta dvikliasinė maskolių mokslainė. Vaikus mokina rusiškos kalbos, skaitliuoti, geometrijos, maskoliškos religijos ir maskoliškų bažnytinių ir svietiškų giedojimų. Vaikų yra apie 90, mergaičių — 25. Daugumas iš aplinkinių kaimų ir miestelių — Žaslių ir Žyžmarių, beveik visi katalikai, o religijos mokina popas . . . Vaikai tarp savęs šneka lenkiškai, kolioja viens kitą maskoliškai; daugelis iš jų supranta ir lietuviškai, bet lietuviškai nekalba.“ Apskritai pačiuos Košiadaruos ir ju apielinkėse da galima visur susikalbėti lietuviškai, bet lietuviškoji kalba čia labai niekinama, kaipo prasčiokų, mažikų kalba, už tai

*) Kalbą visur palieku originalo, tik rašybą perkeičiu.

daugelis, nors ir nemokėdami gerai, griebiasi už lenkiškosios kalbos ir didžiuojasi nesuprantąs lietuviškai; ypač tai patėmijama miestelyj tarp vakzalo ir geležinkelio tarnų ir darbininkų.

Dorsuniškio par. yra 5618 žmonių. „(Tę), rašo P. Titilvukas No. 9 „Uk-o“ 1898 m., maža ką rastum lenkiškai mokantį; knygas skaito daugiausiai lietuviškas. Teisybė yra keletas ir tokių, ką poteriauja lietuviškai, o skaito knygas lenkiškas (nors nieko nesupranta). Keli metai atgal . . . prie kun. Jotauto viskas lietuviškai atsilikdavo . . . Mirus jam 1894 m. atsiuntė kun. Juzapavyčių, sulenkėjusį lietuvį; jis daugiausiai griebiasi už lenkiškos kalbos, nors pamokslus šeip-teip pasako da lietuviškai . . . Dienoje Dievo Kuno procesija eina ore. Kunigas, eidamas nuo altoriaus, užgiedojo lietuviškai: *„Dieve gėrybių“* . . .; atgiedojo pirmą evangeliją; prie kitos eidamas, užgiedojo jau lenkiškai: *„Straszliwego Majestatu Panie!“* . . . Teisybė, yra ir parapijonų, kurie nori poniškai su Dievu pasikalbėti. Teip pirmą dieną Velykų per Prisikėlimą Jezaus Kristaus kunigas buvo lietuviškai užgiedojęs . . ., ale kantarai toliaus ėmė traukti tą giesmę lenkiškai . . . Ikišiol per procesijas vis giedodavo lenkiškai, dabar ėmė lietuviškai giedot; kartais maišydavo lenkiškai ir lietuviškai“ . . . „Lapoinios kaime, Dorsuniškio par., rašo No. 2 „Uk-o“ 1899 m., . . . gazietas skaito lenkiškas ir lietuviškas: „Ukininką“, „Tėvynės Sargą“ ir „Vienybę“. Lietuviai apšviesti, visi moka skaityt ir rašyt lietuviškai; yra ir dvi mergaitės, ką moka gerai lietuviškai rašyt. Į maskolišką mokyklą mokintis neleidžia, — mokina vaikus namie slapta.“ Apie tautišką prasiblaivymą šio krašto liudija ir lietuviškas parašas ant Dorsuniškio bažnyčios. „Parašas, rašo L. G. No. 9 „V-o“ 1901 m., (parašytas) geroje lietuviškoje kalboje su *š*, *č*, ir puola pirmiausiai akisna.“

Gegužyno par. yra 4681 žmogus. „(Gegužyno par.)*), rašo Keleivis No. 1 „Tėv. S.“ 1900 m., visa beveik lietuviška, turi kleboną kun. Jurgį Glodiną, žemaitį. Pirm kun. Glodino kunigai Bugenis ir Stankevyčia per 8 metus sakinėjo lietuviškus pamokslus. Tuo-tarpu kun. Glodinas, norėdamas pasirodyti ne litvomanu, panaikino Gegužyne lietuviškus pamokslus, pasiremdamas ant to, kad gegužiniečiai jo žemaitiškos tarmės nesuprasę, o ans jų tarmės nemokąs . . . Pasakojo dar man žmonės ir apie tokį pasielgimą kun. Glodino. — Motinos atvedę savo vaikus bažnyčion, kad kunigas pamokintų katekizmo. Kun. Glodinas perskyręs vaikus į du buriu: į tuos, kurie moka lenkiškai, ir į tuos, kurie vien tik lietuviškai tesupranta. Pirmuosius pamokinęs valandą lenkiškai, paleidęs, o į antruosius taręs trumpai: *„Kai išmoksite lenkiškai, tada jus pamokįsiu katekizmo.“*

Užuguosčio par. yra 5598 žmonės. „14. X., rašo Gelulis Nr. 12 „Nauj.“ 1901 m., buvo Užugostyje dideli atlaidai M. šv. Ražančinės . . . Lietuviška kalba visur skambėjo, tik kur-ne-kur išgirsti buvo galima lenkišką žodį, nes Užugosčio parapijoj lietuvių kur daugiaus, neg lenkų . . . Po votivos suplikacijas giedojo lenkiškai. Ant sumos prisiartino ir Stakliškių giesmininkai arčiau altoriaus. Užugostėnai, pamatę juos, paprašė padėti giedoti, kaip gerus kantarus; tie pristojo

*) Žodžiai kabėse — mano pridėti paaiškinimui kai-kurių vietų teksto. *K-as*.

ir užgiedojo kelias lietuviškas giesmes. Po „pakėlimo“ vėl stakliškėnai užtraukė lietuviškai: „Prieš teip didį sakramentą“; jau pagiedojo tos giesmės gerą dalį, tik štai atbėga tekinas Užugosčio klebonas Gruzdis ir rėkia: „Negiedokit lietuviškai, ale *„Niech będzie pochwalony . . .“* Gina lietuviškai jis dėl to, kad patikti tulam bajorui Žižnevskiui, kuris neapkenčia lietuviškos kalbos, kaip velnias šventinto vandens . . . Keli užugostėnai sakė, kad klebonas buvo užsakęs iš pamokslinyčios, kad laike mišių ir mišparų niekas nedrįstu užgiedoti lietuviškai (mat Žižnevskis tuomet esąs bažnyčioje!) . . . Po sumai stacijas apvaikščiojo ir karunką pagiedojo lietuviškai; tą dar leidžia klebonėlis giedoti lietuviškai, nes ponas Žižnevskis tada negirdi, — geria ir valgo tuo laiku klebonijoj“ . . .

Senųjų Trakų par. yra 8000 žmonių, Naujųjų Trakų — 11006 žmonės. Kaip Seniejie, teip ir Naujiejie Trakai, rašo B-lis Nr. 8 „V-o“ 1901 m., priskaitomi esą Vilniaus vyskupystėje prie lenkiškų parapijų, kame lietuviška kalba visai išmirusi esanti. Naujuosius Trakus jau apie 30 metų gano minėtasis džiakonas kun. Karvovskis, o į senuosius tapo perkeltas 1900 m. ir jau minėtas Žyžmarių klebonas kun. kanauninkas Jelenskis, abudu pragarsėję lietuvių priešai. B-lis, aprašinėdamas Nr. 8 „V-o“ p. m. savo kelionę į Naujuosius Trakus, rašo: „Privažiavę stotį, išbėgome arklių važiavymui į Trakus samdyti. Pradėjome klausinėti lietuviškai. Iš pradžios nieks mums nieko neatsako, tarsi nieko nesuprasdami; bandome kitų klausinėti ir atrandame žydelį, kurs šneka lietuviškai, paskui vieną, kitą žmogų, suprantančius lietuviškai viską ir kalbančius. Padrąsinti tokios pradžios, toliaus prie kiekvieno kreipėmės vientik lietuviškai ir gavome patirti, jog kaimuose tuli šneka dar lietuviškai, t. y. supranta lietuviškai, bet nešneka, nes visi priprato prie lenkiškos . . . Atvykome į miestelį Naujųjų Trakų. Žmonių ant gatvių ir pagal šventorių daug prisirinkę (tai buvo šventadienis); šnekučiuoja tarp savęs lenkiškai ir net kaip-kur maskoliškai . . . Prieidami prie burelių, šį bei tą prakalbame lietuviškai. Pasirodo, juog vienas kitas supranta, o tuli ir visai gerai šneka, budami padrąsinti . . . (Per sumą) lietuviškos knygelės nė vienos neregėjau, o ir lenkiškųjų visai nedaug, nes visai mažai, matyt, kas moka skaityti: *lietuviškai užmiršo, o lenkiškai gerai neišmoko* . . . Tarp daugelio elgėtų radome vieną senolę, kuri neužmiršo da musų šnekos . . . Paskiaus mums teko sueiti su keleta žmonių, kurie ir-gi permano lietuviškai, kurie noriai klausėsi mus tautiškų dainų. Tulam iš musų kįla jau viltis, kad čion dar ne viskas prapuolė, kad galima butų ir čion lietuvystę pakelti.“ Pamokslai, giedojimai, etc., žinoma, čia tiktai lenkiški, nors Trakų bažnyčia pastatydinta didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto (1409 m.) ir jo paveikslu da ir dabar papuošdinta.

Sumeliškių par. yra 7547 žmonės. Minėtasis B-lis korespondencijoj iš Senųjų Trakų užsimena porą žodžių ir apie Sumeliškių parapiją: „Susitikome, rašo jis, kelis žmones iš kaimyniškos parapijos Sumeliškių, gerai kalbančių lietuviškai, bet tę juos ir-gi engia lenkystė.“

Iš Kietaviškio (5049 žmonės), Kazokiškio (3177 žmon.), Rudininkų (2580 žm.), Rikantų (1709) ir Jevių *) (Евьевскій —

*) Kas žino tikrus, žmonių vartojimus geografiškus vardus šitų vietų, tepataisie.

3873) parapijų visai neradau mus laikraščiuose korespondencijų. Matyt, kad tos parapijos da tebemiega lenkomanų kunigų ir lenkų „kulturos“ slėgiamos. Tik Nr. 1 „T. S.“ 1900 m. yra paminėta Keleivio, kad Kazokiškio par. turį but įvesti lietuviški pamokslai ir giedojimai, kadangi tę da daug lietuvių užsilikę. Nr. 5 ir 6 „T. S.“ 1898 m. sako, kad visose Trakų dziakonystės parapijose turinti but vartojama tiktai lietuviškoji kalba; tik Trakuos, girdi, Žyžmariuos ir Žasliuos galinti likti šale lietuviškosios ir lenkiškoji kalba.

Giedraičių džiakonystė. Gelvonų par. yra 5570 žmonių. „Lenkomanai kunigai, rašo Erszkietys Nr. 7 „T. S.“ 98 m., iš Gelvonų bažnyčios išvarė lietuvišką kalbą. Garbingas kun. Mironas, tapęs Gelvonų klebonu, vėl pradėjo retkarčiais laikyti lietuvišką dievmeldystę ir sakyti išalkusiems lietuviams lietuviškus pamokslus . . . Lietuviai iš džiaugsmo net ašaras liejo ir nežinojo, kaip iššlovint savo teip didį geradėją . . . Naujas Vilniaus vyskupas Zvierovyčius, kaip griausmą iš debesų, atmetė kun. Mironui raštą, atimantį nuo jo kleboniją už teip baisų nusidėjimą ir paskiriantį į kamendorius.“ Keleivis rašo Nr. 1 „T. S.“ 1900: „Gelvonai, . . . atskyrus gr. Plioterio randauninkus, — (parapija) beveik visa lietuviška. Tuo-tarpo Gelvonų klebonu paskirtas tapo kun. Jonas Krynskis, lenkas, suvis lietuviskai nemokąs. Krynskio pranokėjai, kunigai: Labokas, Deksnis, Mironas sakydavę Gelvonuos lietuviškus pamokslus; dabar-gi, Krynskiui atvykus, jau bus treti metai, kaip nebėr nei lietuviškų giedojimų, nei pamokslų; lenkiška kalba pati viena Gelvonų bažnyčioj viešpatauja. Lietuviai gelvoniečiai buvo nusiuntę Vilniun deputaciją prie vyskupo. Vyskupas liepęs savo sekretoriui nurašyti Krynskiui, kad mokintųsi lietuviškai. Ale tas paraginimas, žinoma, ant nieko nuėjo . . . O Gelvonų popas tuo-tarpu, išmokęs lietuviškai, visaip gerinasi prie lietuvių, lietuviškai juos šnekina ir jų vaikus į cerkvę patraukti stengiasi.“

Vydėniškių par. yra 5520 žmonių. J. Mulkis rašo Nr. 3 „Uk-o“ 1900 apie Vydėniškių kleboną kun. Grzybovskį: „Grzybovskis visus lietuvius vadina chamais, chlopais, . . . lietuvišką kalbą vadin pagoniška, mužikiška, musų maldaknyges — liuteroniškomis. Per pamokslus, vietoje skelbti Dievo žodį, užsiima gyrimu lenkiškos kalbos ir terliojimu lietuviškosios, vadindamas aną „kurviška“ kalba . . . Ne tikt iš pamokslinyčios Grzybovskis terlioja . . . musų kalbą, bet nesigėdžia savo . . . darbų ir viešėdamas tikro lietuvio namuose, gerdamas jo gėrymus ir valgydamas jo valgius. Teip, kartą viešėdamas namuose . . . lietuvio . . . ukininko Umbraso ir pamatęs jo dvi graži, kaip lelijaiti dukteri, pradėjo prikalbinėti Umbrasą, kad jis išmokintų savo dukteris lenkiškai ir užgintų joms kalbėti lietuviškai, nes ta kalba esanti biauri, tankiai joje esą girdėti balsai: kur, kur, kur . . .“ V. rašo Nr. 6 „V-o“ 1901 m.: „Vidzeniškiai, Vilniaus paviete, visai lietuviška vieta, kur kunigas Grabauskas (tur-but tas-pats Grzybovskis) Alfonsas stumia žmones prie lenkiškos kalbos. Žmonės manęs prašė, kad aš juos nuo lenkystės gelbėčiau. Sako, kad kunigas turtingas, papirkęs policiją, ir niekaip jį negalį išvaryti“.

Širvintų par. yra 8085 žmonės. „Visa parapija, rašo Keleivis Nr. 1 „T S.“ 1900 m., lietuviška. Buvęs Širvintų klebonas Lupeika,

kiek tik galėjęs, lenkinęs širvintiečius. Širvintų poneliai apie jį sakydavę: „*Jako ksiądz i człowiek — nic wart; ale ma tę zasługę, że parafię spolonizował.*“*) Po Lupeikai kun. Zimkus buvo įvedęs lietuviškus pamokslus, ale dabartinis Širvintų klebonas Navickis Jonas, žemaitis, telšietis, vėl viską panaikinęs.“ Nr. 10 „T. S.“ 99 m. rašo, kad kun. Zimkus sakydavęs pamokslus lenkiškai ir lietuviškai, kun.-gi Murnikas sakęs tiktai lenkiškus pamokslus (kun. Murnikas, rodos, buvo Širvintuose prieš kun. J. Navickį). Prie sulenkinimo Širvintų parapijos daugiausiai prisidėjęs kun. Lupeika, klebonovęs čia per 40 metų . . . Kun. Lupeika labai sutikęs su gudais; vieną kartą net archierejų priėmęs katalikų bažnyčioje su tokiomis-pat apeigomis, kaip apskritai priimamas tik katalikų vyskupas. Kun. Murnikas einąs Lupeikos pėdomis: numirus gavėnioj vienam pravoslavui - valdininkui (bene 1897 m.), jis liepęs varpuoti bažnyčioje už jo dušią, paskui davęs žvakę ir žibintuvus žibinti prie velionio; popui-gi laidojant tą valdininką, kun. Murnikas vėl liepęs varpuot bažnyčioj per visą laiką visais varpais.

Šašuolių par. yra 5064 žmonės. „Šašuoliuose lietuviška kalba, rašo Nr. 12 „T. S.“ 1897 m., naikinama yra lenkiškos, ir tai dedasi su pagalba bažnyčios . . . Velionis musų klebonas . . . J. Lukša visada sakydavo pamokslus lietuviškai. Praėjusią vasarą, jam išsigabenus į amžinastį, gavome už kleboną jauną kunigą P. Balkauskį, kurs ir įvedė Šašuolių bažnyčion lenkiškus pamokslus. Norint lietuviški pamokslai tankiau yra sakomi, o lenkiški rečiaus, bet visgi tose dienose, kuriose klebonas pasako lenkišką, lietuviško tada jau nebesako, ir žmonės palieka pusalkani ant dušios, dėlto kad lenkišką kalbą visgi ne teip gerai supranta, kaip savą prigimtąją kalbą . . . Lietuviškai visa parapija kalba, o ponybės nedaug ir ta gerai lietuviškai supranta . . . Per visą spalių mėn. kun. Balkauskis kalbėjo bažnyčioje šv. ražančių lenkiškai, o giedamas jisai yra kas šventa diena (po senovės) lietuviškai“.

Maletų par. yra 6178 žmonės. Maletų parapijoj, rašo T. Kiškis Nr. 3 „Uk-o“ 1900 m., visi bemaž esą lietuviai ir lietuviškai lygšiol tebekalbą. Kunigas esąs labai doras, žmonių prieinamas žmogus, tik, sakydamas lietuviškus pamokslus, primaišąs daugybę nelietuviškų žodžių. Vargamistra B. V. viską varąs pagal lenkų kurpalį; ką tik jis galįs, viską giedąs lenkiškai: adynas, Kalėdų ir kitų švenčių giesmes ir tt.; ir žmones, ypač mergaites, kalbinąs lenkiškai giedot, nes lenkiškai esą gražiau, poniškiau . . . Esą tokios, ką paklausą to „ponaičio“ . . .

Buguslaviškio par. yra 3830 žmonių. Rudenį 1897 m., rašo Nr. 1 „Uk-o“ 98 m., numiręs Buguslaviškio klebonas kun. kanauninkas Silvestras Gimžauckas, didelis mylėtojas lietuvystės, rašytojas tulų lietuviškų dvasiškų knygų, kartu autorius žinomų eilių knygelės vardu „Lietuvos Bičiulis“. Jo buvimas čia, žinoma, neliko be pėdsakų: Nr. 1 „T. S.“ 1900 m. męs skaitome, kad galvoniečiai, negalėdami atlikti savo parapijoje dvasiškų reikalų, keliaują į aplinkines lietuviš-

*) Kaipo kunigas ir kaipo žmogus — niekam nevertas, bet tą turi nuopelną, kad sulenkino parapiją.

kas parapijas; tarp tų aplinkinių lietuviškų bažnyčių paminėta ir Buguslaviškio.

Giedraičių parapijoje yra 8648 žmonės. Šitą vietą radau paminėtą tik Nr. 10 „T. S.“ 99 m., bet ir tę tik tiek tepasakyta: „Męs kalbame lietuviškai, ale labai prastai.“

Dubininkų (6810 žmonių) Inturkų (3960 žmon.), Karvų (3362 žm.) ir Joniškio (4306) parapijų visai neradau paminėta. Tik Nr. 5 ir 6 „T. S.“ 1898 m. pasakyta, kad Karvuose, rodos, vartojama esanti tiktai lenkiškoji kalba, Vydėniškyj — tiktai gudiškoji, kitose-gi parapijose esanti vartojama lenkiškoji ir lietuviškoji, nors reikėtų vartoti tiktai lietuviškoji.*) *K-as.*

Per sapną.

Atguliau į lovą. Kunas buvo pailsęs nuo silpno valgio ir dienos darbo, galva sunki ir apsvaiginta rupesniais ir neišrištais klausimais, kurie kaip tyčia lindo į galvą, klaidžiojo po urvelius mano smagenų ir, nerasdami ten geistinos išeigos, rinkosi į kuopą ir, kaip rukas, dangstė mano protą. Organizmas pageidavo atilsio, bet ausyse nuo sujudintų dirksnių užė ir skambėjo visoki balsai, o sukeltos liudnos mintys, kaip mašalai, sukėsi po mano galvą ir ilgai nedavė užmigti. Ant galo apsnudau, ir mano omenę pradėjo lankyti neramųs sapnai . . .

Pasijutau, tartum, šviesioj pasaulėje, kurią męs vadiname dangumi, kur auga rojaus meldžiai, gieda štebėtini paukščiai, kur musų šventi sentėviai gyvena be jokių rupesnių ir vargų, drąsių mislių ir pageidimų, — ir pamačiau patį Sutvertoją svieto. Jis sėdėjo ant augšto spindančio sosto ir visąmatančiomis akimis maloniai veizėjo ant visos pasaulės ir ant nesuskaitomų minių aniolų ir šventųjų, klupančių aplinkui jo sosto. Bet umai jo veidą apsiautė tik-ką užmatomas rupesnio šešuolėtis, ir, pašaukęs iš minios aplinkui stovinčių aniolą, jis tarė jam: „tikras tarne! ne sykį siunčiau tave pildyti mano paliepimus ant žemės; siunčiu ir dabar. Keliauk pas vieną dievobaimingą žmogelį, ukininką Žagarį ir atskyręs nuo kunų atnešk dušias jo mylimų sunaus ir dukters: lai amžinoj laimėj jie garbina Sutvertoją savo. Nors sunkiai baudžiu nepildančius prisakymų mano, bet neužmirštu mažiausiojo iš tarnaujančių man. Dėlto noriu palaiminti Žagario šeimyną, nes jis visados buvo tikru tarnu mano. Nors matau didę jo meilę prie vaikų, bet žinau, kaip jo sunus, gyvendamas ant žemės, išeitų mokslus ir, užmiršęs vardą Sutvertojaus savo, kiltų prieš valdžią ir senus įstatymus mano, o duktė, įsitikėdama broliui, sektų pėdomis jo į prapultį, — ir tuo ne tiktai abu — dabar budami nekaltais — pražudytų dušias savo, bet dar-gi užkirstų kelią išganymui savo tėvo, nes ant jo pultų visi peržengimai vaikų. Dėlto eik, išgelbėk jaunas dušias nuo prapulties amžinos, kad dievobaimingas tėvas nematytų paklydusiais vaikų savo, bet galėtų suseiti su jais pas mane . . .“

Girdėjau, kaip po tų Sutvertojaus žodžių nesuskaitomos minios aniolų ir šventųjų stebuklingais balsais pradėjo garbinti Viešpatį savo,

*) Šita žinia, paduota Nr. 5 ir 6 „Tėv. S.“ 1898 m., yra labai abejotina; sulygink su žiniomis iš Gelvonių, Vydėniškio ir kt. parapijų.

ir mačiau, kaip aniolas, suplasnojęs savo baltais sparnais ir vienam akies mirksnyj perskridęs neaprubežiuotą plotą oro tarp dangaus ir žemės, įlindo pro langą į stovinčią ant Dubysos kranto Žagario grįčią, kad ten išpildyti paliepimą Viešpaties savo.

Paskui staiga viskas atsimainė, — ir aš pasijutau nedidelėj bažnyčioj. Buvo tai anksti rytą. Bobinčiuj poteriavo suklaupusios kelios moterys ir du apdriskusiu ubagu; zakristijonas sukėsi apie altorių: matyt, kunigas taisėsi išeit mišion. Aš stovėjau prie sienos ir, rodos, kaip niekados nebuvęs bažnyčioj, dairiausi aplinkui, prisiveizėdamas ir klupančioms moterims, ir spindančiam, papuoštam liktoriais ir brangiu kryžiu, altoriui. Staigu nuo gatvės davėsi girdėti liudna gaida giesmės, kuri kaskart darėsi aiškesnė ir balsesnė, — ir štai pro atviras bažnyčios duris įėjo kuopa liudnai giedančių moterų ir vyrų, nešindama mažą grabą. Tai buvo laidotuvės. Nešėjai pastatė grabą ant morų, giesmės balsas nutilo, — ir visi žmonės, išsiskirstę po bažnyčią, suklaupę ėmė poteriauti. Tykiai gulėjo grabe lavonas . . . štai pro bažnyčios duris pamačiau įeinantį sukumpusį vidutinio ugio žmogų. Jis skubinai priėjo prie grabo ir puolęs ant kelių, pradėjo bučiuoti žemę ir balsiai verkti. Garsas jo vaitojimo sklaidėsi po bažnyčią ir atsimušdamas nuo jos sienų, kaip liudna gaida, skambėjo poteriaujančių ausyse, dasiekdamas jų širdis. Dvi apyseni moteri prijuostėmis šluostėsi sau veidą. O senas sukumpęs žmogus vis verkė; jo gailestinga gaida, kilstanti vis augščiau ir augščiau, trukdė poteriaujantiems maldą, — ir visi nerimastingai dairėsi aplinkui. Du vyriškiu priėjo prie vaitojančio žmogaus ir, ramiai prikalbinėdami, stengėsi išvesti jį laukan. Bet jis išspruko jiem iš rankų, pribėgo prie altoriaus ir parpuolęs ant veido suriko, apsvaigintas nuo ištirtos nelaimės:

„Dieve! nepasigailėčiau paskutinį šimtą rublių tau atiduoti, kad tiktai sugrąžintum man sunų!“ Viename užkampyj kaszin kas susijuokė, bet tuojaus nutilo, — tiktai girdėjosi pridvėsinta žmogaus rauda; ant visų veidų metėsi nusiminimas, išgąstis; nekurios moterys dievobaimingai lingavo savo baltomis galvomis. Vaitojantį žmogų skubinai išvedė iš bažnyčios. Mačiau skausmais išvagotą jo veidą, pabalusias išverstas akis, jaučiau dėjavimus jo širdies, girdėjau, kaip užkimusiu pridvesintu balsu jis sakė: „O Dieve, Dieve! . . .“

Kas tas nelaimingas?“ mislyjau stovėdams. „Tai — Žagaris, nabašninko tėvas,“ tarė tylom iš užpakalio — lyg žinodamas mano mislį — negirdėtas man balsas. Aš atsigręžiau: šalip manęs stovėjo nepažįstamas galingas žmogus — labai augštas, rustaus rimto veido, su pailga kuprota nosia ir ilgais juodais plaukais; jo juodos, kaip angliai, akys degė narsumu ir su pasididžiavimu veizėjo aplinkui; veidas jo buvo šviesus ir spindantis.

„Kam teip skaudžiai nubaudė Dievas tvirtai tikintį Žagarį?“ — pratariau aš rimtam galiunui.

„Tai ne Dievo kaltė,“ — atsakė jis.

„Kaip tai?“ — nusistebėjau: „aš pats mačiau, kaip Dievas siuntė aniolą nužudyti Žagario vaikus!“

„Tai vaisius tavo ligotų minčių,“ atrėmė jis vėl: „tavo paties išsvajotas ligos paveikslas: tas vaikas numirė nuo raupų ligos, tarpe jųsų pačių gimusios, ir jųs tiktai per savo silpnumą jieškote viskam

priežasties svetur, kaltinate Dievą teisybės ir proto. Tu sakai: tvirtai tikintis Zagaris," — traukė jis toliaus — „abėjoju: negali buti tvirtais nė tikėjime, nė savo darbuose silpni žmonės, kurie, nesuprasdami savo spėkų, laukia laimės iš svetur, o nežino, kad ta laimė slepiasi ir gyvuoja jų pačių dvasioje; kurie viską — ir laimę, ir meilę, ir dangų — perka arba tikisi nupirkti už pinigus teip-pat, kaip tas nelaimingas dievobaimingas Zagaris, ką norėjo nelaimėje už piningus atpirkti nuo Dievo savo vaikus. Dėlko jųs" — kalbėjo atsigrįždamas prie manęs galiunas — „laukiate visko nuo kitų, o neatkreipiate atydos ant savo ypatos, kur yra tiek užsislėpusios energijos ir spėkų, kad galite atrasti tikrą šaltinį laimės? pažinę savo dvasiškas spėkas, atmestumėt jųsų pačių išsvajotas šmėklas ir ligotas mintis; supratę savo galę, sunaudotumėt ją įgyjimui tarpe žmonių visuotinos laimės, turėtumėt tvirtą tikėjimą ir pasivedimą savo darbuose ir tikrai pažintumėt Dievą teisybės, proto ir lygybės. Dabar-gi jųs esate tiktai save mylinčiais silpnais egoistais, kurie nelaimėje mindo kojomis tuos, prieš kuriuos neseniai dar drebėjo ir meldėsi. Žiurėk, jei netiki!" tarė jis, paėmęs mane už rankos.

Aš pakėliau akis ir staigu pamačiau, kad jau nebe bažnyčioj męs esame, bet Žagario grįčioj. Ant lovos gulėjo baltai aptaisytas lavonas mažos mergikės, kurią apsikabinusi graudžiai verkė apysenė moteriškė. Čia pat prie lovos sėdėjo dar trįs moterys ir prijuostėmis šluostė sau veidus. Grįčia buvo tuščia. Bet štai atsidaro durys ir įeina tėvas Žagaris, tiktai ką sunų palaidojęs. Jo du vaiku staigu apsirgo raupėmis, sunus pasimirė, bet ant duktės pasveikimo tėvas turėjo dar viltį. Dabar išvydęs jau lavoną, sukaukė kaip akmeniu prislėgtas ir puolė prie dukters; paskui staigu atsikėlė ir kaip pabludęs pradėjo bėgioti po grįčią. Mačiau, kaip jis draskė nuo sienų paveikslus šventųjų ir mindžiojo juos po kojų; girdėjau, kaip jis vaitojo, užkimusiu ir pridvesintu balsu kartodams: „Viešpatie, kaip tu man, teip ir aš tau!" Mačiau, kaip nutvėręs iš pasuolio kirvį išbėgo pro duris į lauką ir pradėjo kapoti stovintį arti kryžių, vis kartodams užkimusiu balsu: „Viešpatie, kaip tu man, teip ir aš tau!" Girdėjau, kaip kryžius su trukšmu krito ant žemės ir kaip Žagaris, voliodamos po kiemą ir draskydams sau plaukus, lyg kaukdams vaitojo . . .

Ir vėl staigu viskas atsimainė. Aš ėjau su rimtu galiunu keliu. Jis žengė labai greitai, ir aš, kaip mažas vaikas, tik spėjau paskui jį bėgti.

„Matai dabar tvirtumą jųsų tikėjimo!" — kalbėjo galiunas: „teip yr dėlto, kad jųs nepasitikit patys ant savęs ir tiktai nuo kitų laukiate laimės; mislyjate, kad geri daiktai paeina nuo geros, o blogi — nuo piktos dvasios, tuo tarpu kad jųs patys esate valdonais savo buvio, patys gimdote vaisius savo pasielgimų, tiktai nemokate naudotis iš savo dvasiškų spėkų, — neištraukiate jų aikštėn, bet slepiate gilmėj savo nuvergtos ypatos nuo jųsų pačių akių. Kiek jųs sunešat aukų savo kvailumui, savo silpnai dvasiai! Kiek pražudėt mažų kudikių ant aukos melagingiems dievams, kiek sudeginot narsių proto vyrų ir nekaltų moterų; kiek dar ir dabar padedat savo kraujo, puošdami auksu jų šmeklas! o tuo tarpu tikro Dievo, Dievo teisybės, proto ir lygybės, nepažįstat! Jųs vergai, velkantieji ant savo sprando jungą! Jųs jį vel-

kate jau ne vieną tukstantį metų ir lygi šiolai negalite nuo jo nusikratyti. Jųs ant savo sprando užsidėjote valdonus ir nuo jų, o ne nuo piktos dvasios, paeina blogi apsireiškimai jųsų gyvenimo. Paveizėk aplinkui!“ tarė jis mosterėjęs ranka; „matai gaują didžturčių ir valdonų, laikančių savo leteną ant šimtų, tukstančių ir milijonų žmonių. Ar matai, kokius turtus tie nuvergti žmonės krauna savo valdonams, o patys tuo tarpu skursta varguose. Jųs mėgstate kaltinti savo nelaimėse piktas dvasias ir visokius maištininkus, tikite, kad jie yra šaltiniu jųsų vargų, — o tuo tarpu nematote, kad didžiausiu jųsų priešu yra valdžia, kuri parkreipdama tikėjimą siulo jums nusižeminimą ir vargus, o apie brolystę ir lygias tiesas užmiršta. Vardan tos valdžios liejasi kraujas varguolių, viešpatauja tamsybė; po jos priegloba didžturčiai traukia iš jųsų paskutinius doros syvus, išjuokia ir mindo po kojų jųsų seseris, per girtuoklystę ir kitus įrankius atima į savo kišenį nuo jųsų paskutinį kruvinai uždirbtą grašį. Ne piktos dvasios, ne maištininkai ardo jųsų gyvenimą, ne jie uždėjo jums jungą ant sprando, bet tos šmėklos, kurias jųs patys išmyslyjote ir garbinate, tie valdonai, po kurių letena su nusižeminimu padėjote savo sprandus. Teisybė, maištininkai — priešai valdonų, kurie skriaudžia ir vergia žmones, jie visados kovos prieš terioniškus valdžios apsireiškimus — vis tiek kokia ta valdžia butų, — visuomet sėjo ir sės pasipriešinimo grudus žmonių širdyse. Dėlto valdonai keikia savo priešus iš sakyklų, piktos dvasios šalininkais juos vadindami. Bet piktomis dvasiomis jie yra tiktai dėl valdžios. Jums-gi jie yra geriausiais draugais, nešiotojais laisvės stiprybės, narsumo ir lygybės. Tie visi maištininkai, sudeginti ant laužų proto vyrai, kankinami ir persekiojami, duoda jums puikiausį pavyždį kovos ir pasipriešinimo terioniškai valdžiai; sekdami tuos jų pavyždžius jųs tobulinat savo gyvenimą, gerinat buvį, nešate ant savo pečių visos žmonijos geresnę ateitį ir laimę. Tiktai eikite tuo keliu, numetę šmėklas ir terionius nuo savo sprando, o ištraukę aikštėn savo spėkas, sandarą ir broliškus jausmus, — tada greitai dasieksite laimės, įgysite tvirtą tikėjimą, turėsite visi vienodą teisingą Dievą . . .“

Teip kalbėdamas galiunas atmetė uždangalą ir parodė man nuvergtą žmoniją. Mačiau vaitojančius vergus, aukaujamus melagingiems dievams kudikius, deginamus ant laužo proto vyrus ir moteris, kovojančius tarp savęs brolius ir per valdžios prispirimą liejančius kraują savo artimo; mačiau didžturčių kambariuose išjuoktas ir paniekintas varguolių dukteris, gyvuoliškai parduoliojamas moteris ir vaikus, darbininkus, nuo vargų ir sunkaus darbo pajuodavusius, ligotus, atiduodančius savo spėkas ir gyvastį piniguočiams. Girdėjau tų nelaimingųjų vaitojimus ir keiksmus, jaučiau skausmus jų nužemintos, pamintos po kojų ypatos ir siaurus apsireiškimus jų dvasios, — ir mano širdis plyšo iš gaileščio . . .

„Pasakyk, kas tu toks esi, išmokink, ką reikia daryti?“ surikau ne savo balsu, tverdams už rankos galiuną, — bet staigu atbudau, ir viskas pranyko. Jaučiau tiktai krutinėj smarkų plakimą širdies; visi kuno sąnariai skaudėjo, galva buvo sunki ir karšta, veidas apipiltas prakaitu; ausyse skambėjo ir užė visoki balsai, o už lango, kaip atbalsis nelaimingų varguolių, be perstojaus kaukė, staugė ir verkė šiaurės vėjas.

Jonas Gražys.

Korespondencijos.

Iš Kauno gub. Augščiausioji valdžia nesenei palaimino lietuvius, laukiančius spaudos grąžinimo, uždėdama ant jų savo leteną. Gegužės mėnesyj tapo apgarsintos bausmės. Štai kaip skamba tas „augščiausias“ paliepimas:

„Nuo Departamento Policijos garsinama NN., kad per Augščiausią paliepimą, išleistą 27 d. vasario 1902 m., užbaigiant kvotimą dėlei apkaltinimo jo už pasikėsymą prieš valstiją *(gosud. prestupl.)*, jis, NN., priskaičius į bausmę kalėjimą, turi but pavestas atvirai policijos priežiurai aprinktoj vietoj, bet n e sostapilėse, sostapilių ir Pabaltijos gubernijose, Pavislio, šiaurvakariniuose ir rytvakariniuose kraštuose ir fabrikinėse apygardose, ant N. metų, pradedant nuo 27 d. vasario 1902 m. (pasirašė) viet. Direktoriaus NN., viet. sekretoriaus NN. Nr. 4407. 1 d. balandžio 1902 m.

Procedura visai prasta — „быть по сему“. 1899 m. suvalkiečiams buvo padaryta didesnė malonė: buvo bent nurodyta, kad reikalas politiškųjų prasikaltėlių buvęs perkratytas ministerio justicijos ir ministerio vidaus dalykų. Šį kartą nė to nenurodyta.

Iš Departamento Policijos „augščiausias“ paliepimas ėjo per gubernatorių, ispravninkų ir žemesnėsės policijos rankas, kol nepasiekė savo aukų.

Kauno gubernatorius savo įsakyme nuo 21 d. balandžio, No. 6624, davė žinią vienam ispravninkui, kad pagal Augščiausią paliepimą . . . NN esąs nubaustas už *lietuvišką priešvalstijinę propagandą* . . . (nurodyta bausmė. Red.)

Nors ir politiškamjam prasikaltėliui duota sau apsirinkt vietą, bet podraug yra nurodytos fabrikinės apygardos, kur pagal nuomonę Ministerijos Vidaus Dalykų buvimas politiškųjų prasikaltėliu „atnešąs pragaištį“.

Prie tokių neramių vietų, sostapilių ir sostapilių gubernijų, yra priskaitytos šios gubernijos: Tvero, Jaroslavo, Kostromo, Nižegorodo, Vladimiro, Riazaniaus, Tulos, Permo, Ufos, Orlovo, Jekaterinoslavo, Baku, Černigovo, Tauridos, Varšavos, Petrokavo, Radomo, Šalis Vaisko Donskinio, Bielostoko pavietis Grodno gub. Miestai: Nikolajev, Jelizavetgrad, Odesa draug su jos kurortais, Kiev, Charkov, V i l n i u s, R y g a, L i e p o j u s, Gomel Minsk, Tiflis, I r k u t s k, K r a s n o j a r s k, Zdunska-Vola ir Ozorkov Kališo gub., Krivoj-Rog Chersono gub.

Iš to surašo matyt, kad Maskolijoj atsirado jau gana daug neramių vietų. Pirm 3 metų valdžia neleido apsigyventi politiškiemsiems prasikaltėliams-suvalkiečiams tik sostapiliuose ir sostapilių gubernijose. Dabar-gi „nerami dvasia“ jau įsikraustė net į pačią Siberiją.

Kas-gi bus da už 3—10—15 metų? Gal politiškiejie (tame skaitliuje ir lietuviai) užkrėst „neramia dvasia“ ir kitas gubernijas. *S. Z.*

Vilnius. M u r a v j o v o į p ė d i n i s. Paskutiniam laike Vilniaus gubernatorius Vahl pradėjo sekti pėdomis Muravjovo-Koriko: įtaisė savą sudą, gali sakyt, inkviziciją. Tikrai žvėriškai apsėjo jis su darbininkais, ką buvo suimti dėlei gegužinių manifestacijų. Kaip rašo *Vorwärts* No. 115, jie „buvo veik iki smert užplakti pašėlusių kazokų, kalėjimo kiemas apsipylė žmonių krauju.“ Liudininkais praliejimo kraujo buvo policijos viršininkas Nazimov ir Dr. Michailov.

Bet praslinko jau baudžiavos gadynė, ir sauvalė valdininko tai nubausta. 18 d. Gegužės (s. s.) tapo paleisti į Vahl'ių keli šuviai, kur kaltininką kraujo praliejimo pažeidė į kairęją ranką ir dešinęją koj

Šį kartą kaltininkas išliko gyvs, bet ir jis ir kiti budeliai p matė, kad ne visi jų darbai pasilieka be atpildos. *S. Z.*

— Šių metų „Vilenskij Viestnik" Nr. 86 paduoda gana akyv p. V. Č. sutaiktą, žinią apie mamonto liekanas, rastas ant Nemun kranto Vilniaus valdyboj.

Nieko nuo savęs tuo tarpu nepridėdamas, aš čia tik trump relata refero.

Dėlei tarnystos dalykų budamas Lydoj, p. V. Č. pamatęs pa vieną pažįstamą kaulo gabalą — ne tai šlapio, ne tai kito kokio d delio gyvuolio. Iš tolimesnių klausinėjimų jis patyręs, juog buvę jo rankose kaulas — atskala nuo didesnio mamonto kaulo, rasto ar Nemuno kranto Lydos pavietyje; beto pasikloję sužinoti teip-gi laik ir vietą rastojo daikto. Mamonto kaulą *) radę birželio mėnesyj 1895 m smėlių kalvoj — vietoje, vadinamoj „Rožki".

Vietinis liaudinės iškalos mokįtojas, kurs mamonto liekanas su radęs, užlaikęs ikšiolaik tik tris to kaulo skeliaudras, storiausias-g gabalas tapęs valsčionių įmestas į teip vadinamąjį „Akmens ežerą" Vieta „Rožki", kur tapo rastas tariamasis kaulas, gulinti ant dešini Nemuno kranto, kame jis pasuka į šalį tarp pietų ir vakarų ir tek gretymais „Akmens ežero", kurį greičiaus gali pavadinti senovė Nemuno vaga, atskirta nuo dabartinės siaura smėlių juosta. — Ne munas čionai susisiaurinąs lyg 20—25 sieksnių savo platume, nuo t ežero lyg Nemuno esą tik 12 sieksnių tarpo. „Akmens ežeras" esą labai gilus.

Apie vardą „Rožki" p. V. Č. rašo, juog jį negalima buvę kai reikiant ant vietos išaiškinti; bet kadangi toj vietoj, atrasdami Ne muno dugne „juodąjį ąžuolą", žmonės ištraukia kartu ragus ir ilti įvairių gyvuolių, tai-gi galima esą, spręsti, juog nuo to ir pati vietą yra gavusi savo vardą. *J. Mažagetas.*

Peterburgas. 21 balandžio š. m. buvo Visuotinis susirinkimas Lietuviškos Savitarpinės pagelbos draugystės St. Peterburge.

Pirmiausiai buvo svarstomas klausymas apie užtvirtinimą atskaitos, bet pasirodė, kad atskaita buvo duota Revizijos Komisijai tiktai dviems dienoms pirm susirinkimo, pertai nebuvo peržiurėta, išskyrus pinigus, katrie pasirodė visi. Po ilgų ginčų ir išmėtinėjimų Rėdystei atskaita buvo užtvirtinta, o Revizijos Komisijai buvo leista, radus klaidas, pataisyt jas pagal savo pažiuras.

Toliaus buvo svarstomas klausimas apie išrinkimą naujos Rėdystės: pirmsėdžiu išrinktas p. M. (senasis), jo vietininku p. B., iždininku p. O., sekretorium p. S., į Rėdystės sąnarius tapo išrinkti: pp. U., Š., S. ir Š., bet po išrinkimo į Rėdystę p. Š. pakilo didelis triukšmas ir aš išgirdau žodžius, baisesnius už ugnį, tvaną, badą ir kitas nelaimes. Jurgis Strazdas atsistojęs, kiek-tik turėdamas vieko rėke: p. Š. negalima palikt Rėdystėj, nors jį ir išrinko, nes jis „rašo į užrubežį, į lietuviškus laikraščius apie Draugystę, nor kad ją už-

*) бивень.

darytų; negana to, jis rašo ant kunigų, jis yra bedievis!“ Nustojus jam kalbėt daugumas vyrų ėmė piktintis iš tokios jo kalbos ir reikalavo, kad Strazdui but atimtas balsas. Strazdas matydamas, kad gal jam but blogai, pagriebęs kepurę išbėgo iš susirinkimo. Buvo visi nutilę; tuomet Mykolas Pallionis, atsistojęs ėmė tvirtįt, kad tai, ką Strazdas kalbėjo, esanti tikra teisybė ir kad jis žinąs, kad Š. rašo į lietuviškus laikraščius, pertai, girdi, ans negalįs buti sanariu Rėdystės, bet pamatęs, kad jo nieks neklauso nutilo; paskui atsistojo Vaičiulis ir teipgi ėmė smarkiai kalbėt, kad Š. negalįs but sąnariu Rėdystės, nes jis rašąs į laikraščius ant kunigų, rašąs apie darbus Rėdystės ir dėlto turįs iš to spaviedotis. Po tų žodzių visas susirinkimas pradėjo plot rankoms, ir pats Vaičiulis, susigėdęs nutilo.

Pallionis, Vaičiulis ir jų ir Strazdo šalininkai matydami, kad negalės pergalėt kitų, apleido susirinkimą (apie 7. ypatos). Jiems išėjus visi klausimai buvo svarstomi priderančiai.

Skribliaus Sunus.

Iš Kuršo. Latvių laikraštyje „Deenas Lapa“ Nr. 77 štai ką rašo iš Šenbergo apskičio apie išvirtimą lietuvių į latvius: Latvių tauta labai dauginas, prijimdama saviep savo gentainius — lietuvių tautos sąnarius. Paskutiniuosi metuosi dėlei stokos darbininkų Kurše, pereina į Kuršą daug lietuvių, nėsa Kurše gangreit du sykiu didesnės algos, negu Kauno rėdyboje.

Lietuvis porą metų Kurše pagyvenęs jau yra gangreit pavirtęs į tikrą latvį; ir į Lietuvą atgal gryžti tas daugiau ir nebemislyja: jis jau yra įpratęs latviškai kalbėt, latvių darbą dirbt, teipgi yra prijunkęs — kas visų svarbiausia — prie latvių valgio, kurs yra daug geresnis neg Lietuvoje. Jei jis norėtų gryžti į Lietuvą, tai jam prisieitų išsižadėti geros algos ir gero valgio, todėl atgalgryžimas tame dalyke yra jau gana sunkus daiktas. O jeigu jau ateivis veda moterį — latvę, tada tas jau visiškai apsibuna, ypatingai jeigu jis neturi gymtinėje savo žemės sklypelio, namelių . . .

Be to dar yra mums prilanki viena priežastis, kuri ypatingai palengvina lietuvių aplatvinimą: tai vienokia tikyba. Šenbergo, Kuršos, Kurmenės ir Bruknos valsčiuose gyvena daugiausia latviai-katalikai . . .

Tas nusidavimas, kad lietuviai apsilatvina, yra senei patėmytas pagal visą Kuršo ir Lietuvos pakraštį. Nors ir Latviai įplusta į Lietuvą, bet jų didesnė dalis jau apsivedę ir užimdami vietas kaipo amatninkai, arendatoriai, pusininkai ne apsilietuvina. *Žvalgonas.*

Ryga. Rygos reformatų bažnyčioje lyg praėjusių metų spalių mėnesio vien tik vokiečių kalboje atsilaikydavo dievmaldystės ir tik tris ar keturis sykius per metus, laike didesnių švenčių, atvažiuodavo iš Mintaujos kunigas Kurnatovskis, atlaikydavo lietuviškoje kalboje dievmaldystę ir išdalydavo šv. vakarienę, bet nuo praėjusių metų spalių mėn. jau turim kas nedėlią ir ant švenčių lietuviškoje kalboje dievmaldystę antroje valandoje po pietų. Pamokslai sakomi švelnioje grynai lietuviškoje kalboje, net malonu klausyties, ir gražus giedojimas linksmai sujudina dvasią, dėlto net su pasiilgėjimu laukiame nedėlios ateinant. *Tautmylis.*

Odesa. Iš Odesos universiteto ant vasaros deleguotas yra prof. Tomsenas studijuot vietines tarmes lietuviškos kalbos Suvalkų, Kauno ir Grodno gubernijų. *V. Tarnas.*

Naujos bausmės.*)

(Tęsimas.)

12. *Ambrazaitis* ištremtas *ant 3 metų* į Viatkos gub.
13. *D-ras Sketeris* iš Žeimio — *ant 2 metų* į Maskoliją.
14. *Vl. Požela*, mokintinis 8-nių kliasų — *ant 2 metų* (apsigyveno Smolenske).
15. *Dr. Šliupas* Rokas iš Kauno — *ant 2 metų* (apsigyveno Vladivostoke).
16. *Lukauskis*, advokatas iš Šiaulių — *ant 2 metų.*
17. *Danilavyčia J.*, sudo sekretorius iš Šiaulių — *ant 2 metų.*
18. *Braždžiukė*, dentistė — *ant 1 metų* (apsigyveno Smolenske).
19. *Kun. Janulaitis* Pranys iš Troškunų — *ant 1 metų* (apsigyveno Smolenske).
20. *Kun. Šleivys* iš Kulių — *ant 2 metų* (apsigyveno Charkove).
21. *Kun. Opulskis* iš Panevėžio pav. — *ant 2 metų* (apsigyveno Poltavoj).
22. *Jodinskytė E.* iš Švobiškio pavesta policijos priežiurai — *ant 1 metų.*

*) Žr. „Varpą“ Nr. 3—5.

Aukos ant išleidimo raštų.

Už keikimą	3,16 mk.
Nuo Scrantono Lietuvių „ant praplatinimo po maskoliškąją Lietuvą visokių atsišaukimų dėl labo sukurstymo meilės tėvynės tarp lietuvių“ 3 doleriai	12,00 mk.
P. M. 50 rub.	108,00 mk.
A. B. 22 rub.	47,52 mk.
J. J. 8 rub.	17,28 mk.
W. B. 50 rub.	108,00 mk.
O. J. 40 rub.	86,40 mk.
X. X. 30 rub.	64,80 mk.
	447,16 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 3 ir 4)	428,52 mk.
Iš viso	875,68 mk.

15. 6. 02. *Už kasierių knygininkė M. Z.*

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Įstatymai sušelpiamosios draugystės „Vienybės Lietuvių Rymo-Katalikų“ Londone. Tilžėje 1902 m. pp. 11 in 8°.

Velnias spąstuose. (Kudirkos Išdas Nr. 3) Dramatiškas paveikslėlis iš trijų veiksmų, parašė Dvi Moterys. Tilžėje 1902 m. pp. 38 in 8° prekė 10 kap.

Ginkime savo kudikius ir tikėjimą (atsišaukimas). Iš „Ukininko“ Nr. 4. 1902 m.

Atsakymai.

J. Mažagetui. Panašios žinios iš Lietuvos archeologijos jau buvo garsintos (žr. „Varpą“ 1891—2 m. ir „Nauj.“ Nr. 2 š. m.) Žinias apie tam tikrą literaturą galima rasti Baltromaičio Bibliografijoj.

Žvalgonui. Kad Latvijoj lietuviai virsta į latvius, nėr abejonės. Tautiškas susipratimas Latvijoj gyvenančių lietuvių yra labai silpnas, lietuviškus raštus rets iš jų tepažįsta, žinių apie juos laikraščiuose veik nėr — matyt, nėr kam nė rašyt.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirkteléje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
12. *Krumplių Jonas.* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp. 36 . . . . . 5 „
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.* 1899. pp. 44 5 „
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
26. *Lazdynų Peléda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 . . . . . 10 „
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
34. *Lazdynų Peléda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
36. *Farapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
38. *B. Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. . . . . 10 „
41. *L. P. Judošius.* 1902. pp. 11 . . . . . 5 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)
   Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm. Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap.
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip annos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50%, rabato, t. y *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

Metai XIV. 1902. Num. 7.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Atitaisymas „klaidingo uždraudimo“. *Z-s.*
Piešinėlis apie musų inteligentus. *Jonas Barzdyla.*
Keliauk sau sveikas. Vertė *Atgalainis.*
Patriotizmas, originališkumas ir padorumas. *A. J. Daubaras.*
Korespondencijos: Iš Žemaitijos. Vilnius. Iš Amerikos. Iš Škotijos. Iš Prusų Lietuvos.
Atsiliepimai ir apgarsinimai: Konkursas. Paakinimas. Aukos. Knygos prisiųstos į redakciją. Atsakymai.

Prekė 20 kap.

dresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 7.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Atitaisymas „klaidingo uždraudimo“.

10. d. sausio 1901 m. ministerija Vidaus Dalykų išleido konfidencijališką instrukciją Varšavos general-gubernatoriui Čertkovui vardu „Instrukcijos apie valdžios politiką sulyg rymo-katalikų tikėjimo ir dvasiškiją gubernijose Lenkų karalystės,“ kur tarp kitko atkreipta atyda ir ant lietuviško judėjimo.*) Štai kas ten parašyta:

„Suvalkų gubernijoj lietuvių siekimai parapijų reikaluose daėjo iki to, kad atsitikdavo susikirtimai su lenkais. Ardyti tvarkos nedaleidome, svajojimai vyskupo-litvomano (Baranausko) tapo nuslėgti, bet apskritai imant ne tik nėr pamato priešintis tam judėjimui, bet butinai reikia kogreičiausia atitaisyt klaidingą uždraudimą, išleistą apie 60 m., vartoti lotynišką alfabetą ir lietuviškuosius raštus.

Nekalbant apie tai, kad tuo įrankiu pradžioj pasinaudota netikėtai, dėlei paradoksališkų pažiurų, bet jis nė nebuvo niekuomet sosto užtvirtintas, o pasekmės jo buvo labai liudnos: atsirado nenormališka, užsieninė lietuviška literatura, prasidėjo persekiojimas visai nekaltų ir žmonėms reikalingų maldų knygų ir jų pardavėjų, pagaliaus nenaturališkas vertimas lietuvių į lenkus.“

Šits atsiliepimas yra akyvas iš daugelio atžvilgių.

Kaipo konfidenciališkas atsiliepimas jis parodo mums tikrasias valdžios kombinacijas sulyg savo politikos Lietuvoje. Apie tas kombinacijas jau buvo plačiai kalbėta straipsnyje „Motyvai leidimo lietuviškos spaudos“ („Varpe“ 1900 Nr. 11) ir dėlto nėra reikalo prie to-pat klausimo grįžti. Čion aš maloněčiau atkreipti atydą ant kito dalyko.

Ministerija Vidaus Dalykų po ilgo ir atkaklaus persekiojimo lietuvių išrodo, tarytum umu laiku susekusi teisybę ir išsigandusi savo darbų. Ji tik pradžioj 1900 m. pamatė, kad pasekmės uždraudimo lietuviams spaudos yra „labai liudnos,“ ir malonėtų „kogreičiausia“ atitaisyt savo ir savo pranokėjų klaidas.

Kalbėdama apie uždraudimą spaudos Vidaus ministerija išranda, kad uždraudimas spaudos buvęs vaisium atsitikimo, „paradoksališkų pažiurų“ ir „niekuomet nebuvęs sosto užtvirtintas, tai-gi buvęs įrankiu vietinės administracijos, o ne autoritėtiškos valdžios. Gal minist. Vid. Dal. ištikrųjų norėtų pavadinti uždraudimą spaudos „nesusipratimu“, kaip spėja kiti lietuviai. Tai butų gan diplomatiškas ministerijos išradimas, bet vis-gi tas išradimas negali nė pertikrinti, nė suraminti nuskriaustuosius. Ir štai dėlko:

*) Ištisas vertimas instrukcijų patilpo „Žinyčioj“ Nr. 4—5 š. m. *Red.*

1. Ne svarbu mums, koks buvo budas išleidimo vieno ar kito uždraudimo, bet svarbu, kad tas uždraudimas buvo išleistas, buvo įkunytas ir slėgė tautą per kelias dešimtis metų, lyginai kaip ir tie uždraudimai, ką buvo išleisti su caro žinia ir sankcija.

2. Nayvišku išrodytų troškimas susilpninti vertybę uždraudimų išėjusių iš administratyviškų instancijų vietinių, arba centrališkų, nežiurint ant to, kad visi administratyviški padavadyjimai turi paprastų įstatymų spėką.

3. Prie tokios valdymo sistemos, kokia yra Maskolijoj, valdininkai prigul ne nuo žmonių, bet nuo savo augštesnėsės valdžios. Ką tik daro valdininkas, tai daro jis vardan caro, vardan jo šventos neaprubežiuotos valdžios. Dėlto už šiokius ar tokius žemesnėsės valdžios padavadyjimus atsako augštesnėji valdžia, o už visus atsako caras.

4. Jeigu carui nepatiktų toks dalykų stovis, tai jis galėtų prileisti ir žmones prie valdymo, prie kontrolės valdininkų darbų. Tuomet ant augščiausios valdžios nepultų toks atsakymas, kaip dabar, ir Vidaus ministerijai nereikėtų sukt sau galvą, kaip išgelbėti augščiausios valdžios autoritėtą nuo žmonių sudo.

Tas teisinimas ir gynimas valdžios autoritėto, žinoma, nepasilieka vien sferoj konfidencijališkų pasikalbėjimų, bet turi daeiti iki ausių tų valdinių, kurių interesai tapo nuskriausti ir brangiosios tiesos paniekintos.

Maža to, valdžia leisdama spaudą da pasistengs įgyti Lietuvos gyventojų simpatiją. Ji pasistengs veikiausia aiškinti spaudos leidimą, kaipo augščiausios valdžios „malonę“, „širdingą globą“, „rupestį“ etc., ir jeigu ne visur atras dirvą toks žmonių paikinimas, tai visgi bent tamsesniuose užkampiuose pasiseks valdžiai lošti rolę „geradėjo“, teip lyginai, kaip ir atliuosuojant žmones nuo baudžiavos, nuo ponų globos. Kad toks paikinimas žmonių gal valdžiai lengvai pasisekti, tai lengva suprasti.

Politiškas supratimas lietuvių apskritai yra labai silpnas ir tai ne tik tarp kaimiečių, bet ir tarp intelegentų. Kitiems rodos, kad darbuose valdžios nėr jokios liogikos, jokios konsekvencijos, jokių motyvų, kad visa valdžios politika prigulinti nuo spango atsitikimo, upo, fantazijos, arba užsivertimo valdininko.

Apie tai gali liudyti nors straipsnis „Darbas legališkas ir revoliucijinis,“ patilpęs „Varpe“ Nr. 3 p. m. Tame straipsnyje, pilname motyvuotų sakinių, prismaigstytame redakcijos užklausimais, tarp kitko pasakyta:

„Štai ir dabar pareina garsas iš gilių biurokratijos kanceliarijų, kad laimingas išrišimas lietuviškos spaudos vėl nusmigo į gilų maskolišką maišą. Ministras vidurinių dalykų neišranda reikalingu leisti lietuviams spaudą . . . Daleidimas *Pranešimo* Vilniuje lietuviškomis raidėmis ir-gi nusidavė dėkui tik pražiopsojimui paties cenzoriaus, gavusio už tai nemažai nesmagumų. Joksai raštelis netur but spaustas lietuviškai, — tai pamatinė valdžios patarmė, kurios laikytiesi privalo administracija. Jokių motyvų, apie kuriuos buvo rašyta „Varpe“ Nr. 11 čion nėra . . .“

Teip mano autorius minėto straipsnio. O pasirodo visai kas kita: pasirodo kad išrišimas lietuviškos spaudos *visai ne* „nusmigo į gilų maskolišką maišą,“ kad ministras Vidaus Dalykų *išranda* reikalingu leisti lietuviams spaudą, kad daleidimas *Pranešimo* Vilniuje lietuviškomis raidėmis tai *ne* „pražiopsiojimas cenzoriaus,“ bet nesiprie-

šinimas tam judėjimui, dėlei kurio jis buvo išleistas (t. y. dėlei susikirtimo lietuvių su lenkais), kad motyvai, apie kuriuos buvo rašyta *„Varpe“* 1900 m. Nr. 11, čion *yra*. Valdžia nesielgė akių plotu nė tuomet, kada spaudą lietuviams užgynė, nė dabar nesielgia be motyvų, ketindama lietuviams spaudą gražint. Tik gaila, kad męs tankiai apsieiname be motyvų, nesistengdami permanyti valdžios politiką, susekti ryšį tarp valdžios darbų, įspėti jos siekius, užmanymus teip, kad kiekvienoj valandoj butume pasirengę ginti savo tiesas, perspėti žmones, sutrukdyti pradžioj blogus valdžios užmanymus . . .

Čion galime nurodyti da vieną keistą supratimą valdžios politikos. Štai ką rašo iš Peterburgo vienas lietuvis-inteligentas.

„Spaudą apturėsim męs pagal išaiškinimą „nesusipratimo“ (teip maskoliai dabar norės išsiteisinti) per Senatą. Kada ir kokiu budu męs pasieksime Senatą, tai prigulės nuo musų pačių gudrumo. Reikėtų, pasiteiravus apie šį dalyką su išmanančiais advokatais, užvest kaip galima daugiaus bylų dėl spaudos dalykų. Kada tos bylos daeis iki Senatui, o tas, patyręs, kad „zokanu“ spauda mums neuždrausta, išaiškįs šį klausimą ant musų naudos, — tai bus jau atliktas kriukis . . . Ministeris ir caras šį dalyka laiko per daug menku, kad apie jį reikalingas butų tam tikras cirkuliaras arba manifestas.“

Tai-gi, anot lietuvio-petrapiliečio, įgyjimas spaudos prigulįs nuo „musų gudrumo“, „išmanančių advokatų“ ir „užvedimo bylų dėlei spaudos dalykų.“ O kad męs negalime pasigirti savo „gudrumu“, tai ir išeina, kad įgyjimas spaudos prigulės nuo „išmanančių advokatų“ (žinoma svetimtaučių). Tai mat kokį galima užeiti pasityčiojimą iš lietuvių. Lietuviai išleidinėja savo raštus užrubežėje, krauja aukas ant tų raštų, platina juos su dideliu pasišventimu, kovoja ir nežino, kad įgyjimas mus spaudos priguli nuo „išmanančių advokatų“! . . . . Bet kas „užves“ tas bylas, ar valščiai, ar parapijos, ar lietuviai inteligentai, ar atskiros ypatos? Ir jeigu užves, tai ką tokį jie apkaltįs: ar Muravjovą, ar Valujevą, ar Sipiaginą, ar v. Pleve, ar patį carą? Iš to matyt, kad musų tuli „kareiviai“, bečerškindami ginklais, niekam negirdint tolinasi nuo radikališko budo kovos, nuo praplatinimo tautiško ir politiško susipratimo, rėmimo užrubežinės spaudos, jos tobulinimo etc., bet jieško pagelbos pašaliais, pas advokatus, norėdami Senatui atidaryt akis, išvest jį iš paklydimo, parodyt jam tikrąjį dalykų stovį, paakint kad „zokonu spauda mums neuždrausta“ . . .

Jeigu męs inteligentai nemokame suprasti valdžios politikos ir jos žingsnių, tai ko-gi galima tikėtis nuo žmonių neapšviestų, kurie neturi jokios nuovokos apie klausimus šalies valdymo, paskendę prietaruose, lenkiasi prieš spėką, juo kad, anot bažnyčios mokslo, ta spėka esanti „Dievo leista“.

Akiveizdoj tokio tautiško ir politiško susipratimo mus šalies, galima tikėtis, kad valdžiai pasiseks apipaikint žmones ir pasirodyt jų „geradėju“, nuimant nuo jų pančius, kuriuos ji pati yra žmonėms uždėjus.

Be to yra dar viena mus tautiško judėjimo sąlyga, iš kurios mokės pasinaudoti valdžia — tai kova prieš polionizaciją Lietuvoje. Kokios taktikos ketina valdžia laikytis šioj lietuvių kovoj, męs galime matyti iš Vidaus ministerijos atsiliepimo, kur yra pasakyta, kad „apskritai tam judėjimui nėr pamato priešintis,“ t. y. nėr pamato priešintis lietuvių siekimams bažnyčiose, kur „atsitikdavo susikirtimai su

lenkais.“ Iš to matyt, kad lietuviai, kovodami su lenkais už savo tautišką bažnyčią, gali tikėtis nuo valdžios paspirties ir pagelbos netik tuomet, kada bus spauda leista, bet ir dabar.

Iš Vidaus ministerijos atsiliepimo ir kitų kombinacijų męs galėtume padaryti šiokius praktiškus išvadžiojimus:

1. Spauda lietuviams bus gražinta neužilgo, nes valdžia jau gerai atjaučia „labai blogas“ pasekmes spaudos uždraudimo.

2. Da spaudai esant uždraustai galima tikėtis pagelbos valdžios ir cenzuros dalyke išleidimo raštų, apginančių lietuvius nuo lenkų globos ir dvasiškijos, prilaikančios ir platinančios lietuviškose parapijose lenkystę.

3. Leisdama spaudą lietuviams valdžia nesigėdys girtis suteikusi lietuviams malonę ir veikiausia pirm spaudos leidimo kurstys žmones prašyti tos „malonės.“

4. Musų pareiga išaiškyt žmonėms tikrąjį dalykų stovį ir netik ne ragyt žmonių prašyt spaudos, bet dar atkalbinėt visur, kur toki užmanymai pakiltų.

5. Uždraudimas spaudos su jo pasekmėmis ir po spaudos leidimo turi buti atjaučiamas lietuvių, kaipo viena iš skaudžiausių neteisybių, kokias yra padarius lietuvių tautai maskolių valdžia. *Z-s.*

Piešinėlis apie musų inteligentus.

Kas nežino vardų Kostiuškos, Garibaldi ir kitų, vyrų idejos ir darbo! Jų ideja — tai buvo nuvergtų žmonių laisvė; jie buvo didžiausiais priešais despotizmo ir visą savo gyvenimą paaukavo jo išnaikinimui. Vardan tos žmonių laisvės jie dirbo ir vargo, padėdami kovoje už ją savo spėkas ir gyvastį, stengdamiesi savo patyrimais ir protu išmokinti nuvergtą liaudį išsikovoti sau laisvę ir žmogaus tiesas. Tie vyrai atnešė žmonijai naudą, nes pas juos ideja buvo įsikunyjusi, įsisiurbusi į kraują ir smagenis, ir jie mokėjo vardan jos dirbti. Bet tokių žmonių idejos ir darbo vardan jos yra labai mažai. Labai mažai yra žmonių, turinčių išdirbtas gyvenimo pažiuras ir tikslą, nešiojančius savyje ideją, bet dar mažiau tokių, kurie turėtų tiek drąsos ir spėkų, kad tas savo pažiuras įvikdintų nors savo ypatiškame gyvenime — nesakau jau: gyvenime draugijos —, kurie galėtų nedrovėdamies spiauti ant visų aplinkybių ir senų tradicijų, galutinai išsiliuosuoti iš-po jų įtekmės ir, padėjus ant aukuro savo ypatišką laimę, dirbti iš paskutinės vardan išaugintos idejos ir tvirtais žingsniais artintis prie savo tikslo.

Męs daugiausiai esame žmonės aplinkybių, nes mažai rupinamės suvartojimu savo spėkų išsiliuosavimui iš suplėkusių gyvenimo spąstų, nepakeliam savo galvų augščiaus ruko, temdančio musų dvasiškus reikalus; męs stengiamės gyventi ne pagal savo pažiurų, bet tą savo gyvenimą pritaikinam prie aplinkybių, prie tų senų tradicijų, kurios sulaiko ir trukdo progresą. Ir tokios kartos žmonių — daugybė. Jie visi gema ir nyksta, daugiausiai nepatėmyjami, nepalikdami jokio atminimo ir gerų pasekmių savo buvio, kaip tie vakariniai šešėliai, kurie

nežiurint ant savo milžiniško didumo nyksta saulei nusileidus; tuotarpu vyrai idejos, pasinaudodami aukščiaus išrastomis žinomis, perkeisdina žmonijos progresą, nurodo jam kelią, kaip tamsioj naktyj žaibai, ar meteorai, apšviesdami visą apygardą, — jų mintys per amžius gyvuoja žmonijoj.

Reikaliauti, kad visi butų genijais, žinoma, negalima: tai bergždžia svajonė. Bet yra žmonės, kurie nors nepaliko savo vardo žmonijos atmintyj, vienok atnešė mums naudą. Šitie „vidutiniai“ žmonės dirbo progreso naudai ir paliko mums savo mintis ir darbus. Prie to skaitliaus žmonių priguli visi tie, kurie neatsižymėdami savo milžiniškomis dvasios pajiegomis, vis-tik savo darbu prisidėjo prie apšvietimo, prie pagerinimo materiališko, dvasiško ir politiško žmonių buvio ir mirdami paliko nors mažus vaisius savo triuso. Tokiu vidutiniu, naudingu žmogum nesunku palikti: reikia tiktai trupučio proto ir daugiaus noro darbuotis ir daugiaus supratimo savo prideryščių. Tai-gi, jeigu svajonė apie sutvėrimą geniją yra bergždžia, tai pajieškojimas tarpe musų inteligencijos vidutinių, naudingų žmonių butinai reikalingas.

Bet atkreipę atidą ant musų inteligencijos, ant nelaimės, tuojaus pamatysime, kad tarp jos vidutinių, naudingų žmonių — nekalbu jau apie genijus — visai mažai. Daugiausiai — tai žmonės aplinkybių, kuriuos tos aplinkybės kaip bežiurint pertaiso savotiškai, kaip kokias lėles, nurodo jiems kelią, kuriuo jie ir žengia tykiai ir ramiai, nė kiek neprieštaraudami joms, nė kiek nesistengdami jų partaisyti ir nemanydami, kad tai priešinasi jų pažiuroms, kuriomis jie pirmiaus dar-gi didžiavosi. Negalima kaltinti žmogaus, negavusio apšvietimo, neturinčio aiškaus supratimo apie gyvenimo priderystes ir dėlto pildančio tiktai tą, kas jam yra „prisakyta“. Bet ką manyti apie mus, inteligentus, neduodančius gyvenimui nieko ypatiško ir naujo, neturinčius dvasiškų ir doriškų spėkų. Jug negalima pasakyti, kad męs teip jau butumėm visai neapdovanoti: gera musų dalis baigia augštesnes mokslaines; daugumas nešiojasi šiokią-tokią ideją; ne vienas svajoja apie tą, kaip jis dirbs naudai savo gimtinio krašto, rupįsis apie žmonių apšvietimą ir tt. Bet tos musų svajonės gesta teip umai, kaip meteoras ant dangaus skliauto pasirodęs; visi dvasiški reikalai pasibaigia egoistiškais siekiais. Sulyginant su visų inteligentų skaitliumi, musų judėjimo darbininkų labai mažai. Ir tai teip yra tur-but ne dėlto, kad męs neturėtumėm dovanų ir spėkų dvasiškų, bet dėlto, kad pas mus nėra išdirbtų tvirtų principų, ant kurių pasiremdami galėtumėm darbuotis, kad musų pažiuros dar labai silpnos ir nėra įsikunyjusios pas mus pačius ir įsisiurbusios į musų kraują; vieni dėl tos priežasties, nors turi gerus norus, mėtosi iš šalies į šalį ir dirba ne tą, ką reikėtų dirbti, kiti-gi — dar blogiaus — nešiojasi su savo „darbu“, kad tiktai pasigirti, kaip blizgančiais sagučiais, kad tiktai kuo-nors atsižymėti.

Nežinau, gal ir apsirinku teip kalbėdamas, bet negaliu kitaip išsiaiškinti sau musų inteligencijos dvasiško snaudimo. Męs mažne visi esame sodiečių vaikais, visi savo akimis matėm ir atjautėm ne kartą darbininko vargus, nužeminimą ir skriaudas ir gal dar ne kartą patys ant savo sprando tai patyrėme, vienok gavę šiltas vieteles kaip greitai apie tą viską užmirštame. Kiek musiškių išvažiuoja į Gudiją,

buk tai dėlto, kad savo krašte nesą vietos, ir ten, gavę vietelę, visas savo spėkas dvasiškas tankiai paaukauja vintui ir degtenei; kiek prikimba prie sijono gudelių ir lenkbajorių, nešiojančių, bala žin iškur ištrauktą, tautišką lietuvišką kostiumą, kuriais teip lengvai pritraukia ir amžinai prie savęs prikabina patriotiškas, bet minkštas musų tautiečių širdis! Tie visi palieka nuošaliai ir daugiausiai ant visados prasišalina nuo bendro tautiško darbo: vieni apie musų judėjimą netur nė aiškaus supratimo, antri nenori jo suprasti, tretiejie-gi, nors turi gerus norus, bet pakliuna Gudijos gilumose į snaudulio aplinkybes arba gudelių, o labiausiai diplomatiškų lenkbajorių įtekmei, kur galutinai nustoja energijos, pasijutę spąstuose, kaip musė vortinklyj, iš kurių jokiu budu jau nebegali išsiliuosuoti. O jug tie visi kitados gal, Dievas žino, kokius altruistiškais jausmais pagražintus projektus savo galvose nešiojo, kokias idejas augino! Bet tas viskas išgaravo, kaip rukas, nes tai buvo neišdirbti gyvenimo principai, netvirtos pažiuros, bet tiktai mėlsva migla, ant trumpo laiko apsiaupusi jų minkštą protą. Tai žmonės ne tiktai be tvirtos liuosos valios ir tikro noro darbuotis, bet dar-gi be jokių doriškai-visuomeniškų principų ir prideryščių; jie galėtų nors pinigiška pašalpa prisidėti prie visuomeniško darbo, bet ir to nedaro. O tokių didžiausia dalis.

Palieka maža saujelė, galima sakyti, atskiros ypatos musų inteligencijos, kurie dirba, t. y. 1. rašo ir rupinasi apie praplatinimą tarp žmonių knygų ir apšvietimo, 2. stengiasi pagerinti sąlygas ekonomiško ir politiško gyvenimo ar tai ačiu tautiškam susipratimui, ar tai ačiu susipratimui žemesnėsės luomos — kaimo ir miesto darbininkų. Šitie jau turi šiek-tiek labiaus išdirbtas pažiuras ir tvirtesnius principus, kaip anie, ir, nors retkarčiais, prispiria save prie darbo. Bet ir čia vėl tankiai nemoka kaip reikiant sunaudoti savo spėkų ir žinių, kurias įgijo: kiek yra svyravimų į šalis, kiek abėjojimų ir silpnų apsireiškimų! Kaip tas naktinis drugys, kuris, įskridęs pro atvirą langą į šviesų kambarį, aklinai lekioja ir daužosi apie žiburį, kol neįkrinta į liepsną, — teip ir męs radome atvirą langą, šviesų kambarį, bet skaistųs šviesos spinduliai aptemdino musų nepratusias akis, ir nerasdami sau vietos aklinai daužomės į šalis, kol nenukrintame žemyn, nebtekę spėkų, vilties ir noro. Tai baisiai trukdo darbą. O kiek da be to pakliųva į gudų valdžios nagus, iš kurių ne teip lengva ištrukti, kiek tai padeda savo mokslą ir spėkas visai bergždžiam, niekam nenaudingui darbui, vieni, naudodamiesi abėjotinui metodu ir pasiremdami ant nežinomų pamatų, tyrinėja smulkmenas Lietuvos praeitės, jos giminystę su Grekija ir Trakais, o Lietuvos liaudis (koks nedėkingumas!) nė sapnyj nesapnuoja, kad tai išganymo ir laisvės ji turi laukti nuo minėtosios giminystės, nuo „Žipono bei Žiponės“ arba „Žirgo ir Vaiko“; kiti su „putotomis“ lupomis koliojasi su kunigais, tuo vienu pasitikėdami pataisyti rojų ant žemės.

Pakraipa laikraščio rodo pakraipą ir pažiuras pačių jo sandarbininkų. Ir akyvas daiktas: kaip pas musų inteligentas nėra išdirbtų pažiurų, stovinčių ant tvirtų gyvenimo principų, teip ir jų organai „Varpas“ ir „U-kas“ neturi rimtai apruboežiuotos pakraipos, nežinia, keno reikalus jie gina, nes „tautiškas laikraštis“ — terminas gana migluotas: tarp tautiečių ne visi yra vienodos luomos ir padėjimo, ne

visi turi vienodus reikalus ir privalumus, kad jie visi galėtų sutilpti vienam laikraštyj. Teisybė, nuo šių metų bus priduotas minėtiems laikraščiams vardas „tautiškai-demokratiškų“ laikraščių, t. y. laikraščių ginančių reikalus žemesnėsės luomos. Bet klausimas, ar įsikunys tokia pakraipa, nes yra žinoma, kad lygišiol medegiškai „V-pą“ ir „U-ką“ paturėjo lietuviai-buržuazai — elementas maž-daug konservatyviškas; laikytis žinomos pakraipos minėtiejie laikraščiai galės tiktai tada, 1. *kada jie galės gyventi vien iš prenumeraturos, nebereikalaudami aukų*, ir 2. *kada patys sandarbininkai turės vienodą pakraipą, o ne tokias yvairias pažiuras, kokias jie dabar turi.* Priešingai, gal įvykti mišinys, kuris jau ir dabar apsireiškia: konservatyviškasis inteligentų elementas pradeda kelti protestą prieš kai-kuriuos rašytojų straipsnius, atrasdami juos perdaug liberališkais. Tas, iš vienos pusės, užgauna rašytojus, iš kitos — varžo redakcijai darbą, nes ta nežino, kurių klausyti: ar tų, ką pinigus duoda, ar tų, ką rašo. Negana to: tarp pačių lietuvių-demokratų galima patėmyti yvairius akyvus apsireiškimus. Jie visi, jei nepriguli prie krutėjimo, tai nors svajoja apie tautišką ir politišką savo krašto laisvę ir neprigulmingumą; bet kaip tie jų svajojimai yvairųs! Vieni, skaitydami save labai mokytais ir specialistais, rašyme straipsnių ir jų skaityme mato karčiausią prozą ir dėlto mažai teskaito ir visiškai nerašo, ir tiktai tankiai susirinkdami saldžiai-sentimentališkai pakalba apie tėvynės reikalus ir už jos sveikatą pasigeria. Kiti musų demokratai, su entuziazmu atsiduodami tautiškam ir politiškam savo krašto atgaivinimui, tuo tarpu visai ignoruoja žemesnėsės luomos reikalus — kaimo ir miestų darbininkus: tarytum, užmiršta ar nežino, kad tie darbininkai teip-pat priguli prie tos-pačios tautos ir dar-gi duoda geriausią dirvą politiškam judėjimui, nes darbininkai bežemiai, budami materiališkai labiaus neaprupintais ir mažiaus pririštais prie vienos vietos, gyviau atjaučia valdžios ir piniguočių prispaudimus, ir dėlto labiaus už pririštus prie žemės ukininkus prilankųs politiškam judėjimui. Stebėtinas daiktas, kad daugumas iš musų darbininkišką klausimą Lietuvoj vadina svajojimu, o tuo tarpu darbininkų sulyginant yra nemažai. Negana to, kad gera dalis ukininkų yra „desetininkais“, kurie, negalėdami pragyventi iš mažo žemės gabalėlio be pašalinio uždarbio, nusisamdo ant metų ar mažiaus pas turtingesnius ukininkus, reikia dar atminti, kad didi žemės plotai yra rankose dvarponių, kurie kitose vietose, pvz. Šiaulių pavietyj, užima pusę ir daugiaus visos dirbamos žemės ir apdirbimui jos samdo nemažą skaitlių darbininkų bežemių. O ir pačiuose miestuose — Rygoj, Liepojoj, Vilniuj ir kituose — darbininkų nemažai jau priviso. Statistikui atsiradus pamatysime juose tukstančius darbininkų-lietuvių. Ir skaitlius jų kasmet vis auga, nes daugybė iš sodžių bėga į miestus, ką labai dabar atjaučia dvarponiai ir ukininkai, kurie pradėda stigti darbininkų. Statistika, jei męs jos pasiklaustumėm, be abejonės parodytų mums akyvus apsireiškimus. O kas bus toliaus? Ar ne darbininkai ir bus su laiku pamatu musų ne tiktai demokratiško, bet ir tautiško judėjimo?! jug lietuviškos buržuazijos, galima sakyti, nėra, o žemvaldžiai, kurių rankose koncentruojasi dideli žemės plotai, — daugiausiai sulenkėję dvarponiai! O kad tas augantis darbininkų skaitlius susipras ir pradės

reikalauti, kad kiekvienam butų užmokama pilnai už jo darbą, kad turtai butų dalinami pagal žmogaus triusą ir jo ypatišką gabumą, o nebutų vaisių eksploatacijos, tai tame, man rodos, visai nėra svajonės: tai paprastas reikalavimas sau užganapadarymo. Dėlto matyti darbininkų judėjime priešus tautiškos ir politiškos kovos — tai yra visai nesuprasti jo įrankių. Ir aš nesuprantu, kaip tai svajoją apie politišką kovą, nesakau jau, nepasinaudoja tokia atsakančia dirva, kaip darbininkai, bet dar-gi yra tam priešingi. O tokių yra ir tarp geresniųjų musų sandarbininkų. Teip, ant varpininkų susivažiavimo vienas tautietis-demokratas pakelia rimtai klausimą, kaip męs turime žiurėti ant naujai gimusio darbininkų organo: „Darbininkų Balso“; o kada jam tapo pasakyta, kad męs privalome paduoti ranką tam organui, jis iš nusistebėjimo net akis išplečia: „Kaip tai, mano, ar-gi jie yra musų bendrais, tie svajotojai apie lygų tarp visų padalinimą turtų? Jug tai pavojinga tautiškam krutėjimui!“ Teip mąsto netikėtai užgautas tautietis ir tuo aiškiai parodo netvarką savo pažiurose, silpną supratimą apie įrankius politiškos kovos ir apie pačią tautą, iš kurios nori išmesti nemažą skaitlių bežemių, nenori jų pripažinti už lietuvius. Ir tokių prieštaravimų savyje męs galime daug užtėmyti. Ir tai paeina tiktai nuo to, kad męs silpnai politiškai išsilavinę. Pas mus gal ir yra geri užmanymai, pagirtini projektai, bet jie dar kabo migloj, dar nėra mums aiškųs; o tai priguli nuo silpnumo musų pažiurų ir nuo stokos jose tvarkos. Tai aiškiai apsireiškia per susirinkimus. Negana to, kad ant tų susirinkimų esti musų labai mažai, bet ir tas mažas burelis klaidžioja dar po krumus nepramintais takais. Męs pripažįstame, kad musų judėjimo įrankiu turi buti politiška kova, kalbame apie ją mažne ant kiekvieno žingsnio, nešiojamės su ja visur, kaip katinas su pusle, o prisižiurėti arčiaus prie detalių tos politiškos kovos ir nemislijame: teip ji mums išsirodo aiški. O jug ir lietuvis-inteligentas, viešai kalbantis žmonėms ir net kurstantis juos prie mušimo žydų (yra ir tokie musų inteligentai), teip-gi mislija, kad jis labai protingai kalba ir gerai supranta politišką kovą. Tuo-tarpu kiekvienas iš musų, tikiu, pripažis, kad tame nė protingo, nė doro nieko nėra.

Autorius „Credo“ (žr. NNr. 5 ir 6 „V-o“ p. m.) kalba apie tautą, apie atnešimą jai gero, apie priedermę prašalinti viską blogą nuo jos, kariauti su priešais, norinčiais ją praryti arba nuskriausti. Blinda butų gerai padaręs, kad butų išaiškinęs, ką reikia suprasti tuo vardu „tauta“, nes kiti tautiečiai ignoruoja, pvz. nemažų skaitlių darbininkų-bežemių, skaitydami juos lyg ne už tos tautos žmones; kas yra jos (tautos) priešais: ar vien tiktai valdžia, ar dar ir kiti, ir kas tokie? kas tautos draugai? Jug dabar yra ir tokie, ką mano, kad draugais politiško ir tautiško krutėjimo yra teip-pat žemvaldžiai ir klierikalai, ir tokie, ką darbininkuose mato to krutėjimo priešus. Kaip-gi dabar suprasti autorių, jeigu jis to aiškiai nepasako?! „Kas reikalauna despotiško prislėgimo sąžinės — tas musų priešas“ . . ., sako autorius. Bet kas reikalauna despotiško prislėgimo sąžinės, to nėra pasakyta, ir skaitytojas nežino, kas jo priešas. „Musų kelias tiesus, gale jo mums šviečia laisvė, lygybė ir meilė . . .“ Bet dėlko autorius nenurodo, kaip tuo keliu eiti, nes skaitytojui tas kelias gal ir labai migluotu išsirodyti: reikia, kad ir skaitytojui jis butų teip-pat šviesiu, kaip ir

autoriui „Credo“. „Musų idealas — sako kitoj vietoj autorius — laisva, neprigulminga Lietuva, nusikračiusi nuo svetimų ir savų despotų“, bet kas tie *savi despotai*, nepaminėta: ar tai bus žemvaldžiai, ar kunigai, ar darbininkų partija, kurią autorius vienoj vietoj vadina svajotojais? Stebėtinas daiktas! Autorius straipsnio sako, kad męs prieš visus turime kovoti be kompromisų, jeigu nenustos jie mums blogą darę, o tuo-tarpu visas autoriaus straipsnis paremtas ant kompromisų ir abstraktiškų išvadžiojimų: autorius lyg bijo nurodyti, kas musų draugai ir kas priešai ir kas valdžios draugai ir bendrai, kas slėgia musų sąžinę ir tt. Dėlko autorius tikrais vardais jų nepaminėjo? Ar jis bijo juos užgauti? — Gaila. Savo atvirumu jis butų davęs aiškesnį, negu dabar, supratimą apie musų priešus, butų suteikęs ne abstraktiškus išvadžiojimus, bet kontretiškas žinias. Bet autorius užmiršo, kad čia svarbi yra ne tiek negatyviškoji dalis, kiek detališkas, praktiškas nurodymas — pozityviškoji dalis darbo. Skaitytojas ir pats gali žinoti, kad jo priešai — valdžia ir visi, kurie slėgia žmogaus sąžinę, kad jo siekis — laisvė ir neprigulmingumas Lietuvos, bet nelaimė tame, kad jis nežino, kaip su tais priešais kovoti, kur jieškoti sau draugų ir bendrų ir kokiais keliais žengti prie savo idealo. Bet ir nestebėtina, kad musų darbuose viešpatauja toksai mišinys: vieni, vietoj to, kad užsiiminėti radikališku darbu, laukia didžio paspyrio musų krutėjimui nuo Lietuvos aristokratų ir su entuziazmu mokina juos lietuviškos kalbos (ar ne didesnė garbė lietuviškai kalbai nuo aristokratų?!), kiti svojoja apie sutvėrimą lietuviškos pramonės arba, teisingiaus pasakius lietuvių buržujų, po kurių valdžia lietuviams darbininkams busią lengviaus gyventi, nes, girdi, lietuviai buržujai gyvęs su darbininkais, kaip tėvas su vaikais, ir visados eis su jais išvien. Dėlei tos priežasties kai-kurie svajoja mokinti lietuvius siuvėjais, kurpiais, o ilgainiui — kailiadirbiais ir duoti jiems visiems tam tikslui reikalingus įrankius. Tiktai prie tokių projektų gerai butų atsiminti ir mažesnėsės luomos reikalus, nes gero apsiėjimo darbdavėjo su savo darbininku galima tikėtis tiktai tada, jeigu jis yra ištikrųjų augštai dvasiškai ir doriškai išlavintas žmogus; abejotina, kad siuvėjas, kurpius arba kailiadirbis, palikęs iš dalies kapitalistu, darytų su savo darbininkais ceremonijas, nes gyvenimo faktai rodo priešingus tam apsireiškimus. Tokiuose atsitikimuose vienybė tarp atskirų luomų labai ir labai abejotina — čia nėra vietos tautiškiems jausmams. Aš nenoriu pasakyti, kad pramonė nereikalinga — priešingai; bet aš abejoju, kad prie lietuvių buržuazų padėjimas teip-pat lietuvių darbininkų butų geresnis; pati pramonė ir darbininkai nepermainys savo pavyzdžio ir padėjimo nuo to, ar darbdavėjas bus lietuvis, ar kas kitas.

Kai-kurie bijo ir neapkenčia naujai gimusių partijų, bet man rodos, tose partijose, jei jos tiktai yra organizuotos, negalima matyti nė jokio pavojaus tautiškam judėjimui. Priešingai, ta tauta tvirta, kurioj yra stiprios, organizuotos su išdirbtomis programomis partijos, kur visas tautiškas darbas padalintas yra tarp atskirų, nors ir nesutinkančių partijų. Toks padalinimas triuso butinai reikalingas prie dabartinių sąlygų ir rodo tiktai sustiprėjimą tautiško organizmo. Priešingos partijos gali ir nekenkti tautiškam judėjimui, bet papildyti jį:

iš susirėmimo priešingų nuomonių, sako vienas prancuzų priežodis, muša spinduliai šviesos.

Per paskutinį musų susivažiavimą męs pavadinome „Varpą“ tautiškai-demokratišku laikraščiu; dėlto ar ne geriaus butų, vietoj bergždžių svajojimų apie susivienyjimą su klierikalais ir žemvaldžių luoma, apie sutvėrimą ideališkos lietuviškosios buržuazijos (kuri busianti surišta patriarchališkais pančiais su savo mažesniaisiais broliais-darbininkais ir eisianti su jais išvien politiškoje ir ekonomiškoje kovoje), pasiimti sau už tikrą pridermę — ginti demokratiškos liaudies reikalus ir eiti maž-daug išvien, solidarizuojant, su darbininkų partija, o ne rodyti jai kumščią, kaip tai daro kai-kurie iš musų, teisybė, ne laikraščiuose, bet ant susivažiavimų ir teip kalboje.

Ant sodžiaus ir miesto darbininkų - bežemių męs lygišiol mažiaus atydos atkreipėmė. Męs noriai susieiname su dvarponiais ir tarp jų varome agitaciją; duodame skaityti knygutes ukininkams ir jų vaikams, labiaus pasiturintiems ekonomiškai, bet su tais darbininkais, kurie pas anuos tarnauja męs mažai dar susieiname, nenoriai kalbamės, — turbut dėlto, kad savo „rénomé“ tuo nepagadinti — mažiaus ir knygutės tarp jų platiname (čia miesto darbininkai laimingesni). Bet kurie iš jų labiaus tinka ir naudingi tautiškai-demokratiškam Lietuvos judėjimui, kurie turi but jo pamatu — šitą klausimą męs sau ne visi užsiduodame. Męs vadiname save demokratais, o tuo-tarpu ant žemesnėsės ekonomiškai ir tamsesnės liaudies neužtektinai atkreipiame atydos. Jug kova su eksploatacija — tai mažesnė svajonė už abelną tautišką krutėjimą, nes ją labiaus žmogus atjaučia, labiaus ji jam suprantama, dėlto lengviaus galima iššaukti prieš ją žmogaus protestą. Ir męs naiviški esame, jei laukiame, kol tie tamsuoliai patys vieni, be musų pagelbos, susipras, kas jie esą ir ką jie turi daryti. Jeigu darbininkų krutėjime galima pasinaudoti, kaipo įrankiu kovos, tautišku darbininkų prispaudimu, dėlko-gi, atžagariai, negalima tautiškame krutėjime pasinaudoti ekonomišku prispaudimu ir eksploatacija? O tai ar neparodo, kad tautiečiai-demokratai turi solidarizuoti su darbininkais, eiti su jais išvien, jeigu nenori sekti pėdomis daugumo musų kunigų, kurie, vietoj to, kad ištikrųjų rupintis apie pagerinimą darbininkų buvio, padėjimo ir doros ir ištirus to visko priežastis ir šaltinį rimtai jiems stengtis padėti, keikia tiktai juos iš pamokslinyčių, pasitikėdami tuo vienu viską pataisyti?! . . .

Tokie musų svyravimai paeina vien tiktai dėlei silpno susipažinimo su visuomenės gyvenimo sąlygomis, dėlei stokos tvirtų išdirbtų principų ir programinės tvarkos. Geri vaisiai musų krutėjimo buvo ir yra. Bet tas krutėjimas butų daug platesnis ir rimtesnis; daug daugiaus butų jau išdavęs vaisių, jeigu męs patys butumėm rimtesni ir labiaus išlavinti, labiaus prisirengę prie darbo. Dabar-gi, neturėdami išdirbtų visuomeniškų ir doriškų principų ir priedermių, męs bėgame į Gudiją ir ten paliekame karjeristais, tankiai matome savo bendruose priešus ir atžagariai, negalim išdirbti detalių pakeltų klausimų ir užmanymų, svajojame apie negalimus daiktus, o reikalingus užmetame; dėlto ir užmanymai tankiai neįvyksta, nutarimai neišsipildo; bijome ar neapkenčiame to, iš ko reikėtu dar-gi džiaugtis, ir tuo tiktai nukreipiame atydą nuo tikrų musų priešų. Turinys „U-ko“,

„V-po“ ir „N-ų“ praeitų metų buvo silpniausias; kitas apysakutes ir korespondencijas net gėda buvo skaityti. Skaitydami jas, męs visi traukome pečiais, kaltindami tai redaktorių, tai vienas-kitą. Bet ar gali buti laikraštis kitokesnis, jeigu patys sandarbininkai tokių silpnų ir be to tokių margų yvairių pažiurų, jeigu jie mažai susieina, vienas kito pažiurų nežino ir nekritikuoja? jeigu redaktorius visai nuo kitų atskirtas, jokio susinešimo neturi ir gauna yvairiausias instrukcijas tai nuo sandarbininkų, tai nuo šelpiančiųjų laikraščius? jeigu jų visų nėra tvirtos organizacijos ir dvasiško vienyjimosi?! Laikraštis tada bus rimtas ir žinomos pakreipos, kada apie jį koncentruosis vienodų pažiurų ir pakreipos sandarbininkai, jeigu jis gyvuos vien tiktai iš prenumeraturos ir pačių sandarbininkų, nereikalaujant pašalpos mecenatų, kurie varžo jo turinį; jeigu sandarbininkai tankiau susieis, rimčiau apsvarstinės savo priedermes ir reikalus, atidžiau kritikuos savo pasielgimus ir pažiuras; jeigu redaktorius nebus teip izoliruotas nuo kitų ir tt.! Apie tą pirmiausia ir reikia mums pasirupinti. *Jonas Barzdyla.*

Keliauk sau sveikas!

Rusiškai parašė Kiseliov.

Nebetoli buvo vakaras. Balti debesiai nuraudo, kaip veidas merginos, netikėtai patikusios savo numylėtąjį. Mėlynas dangus pajuodavo, tartum pasikėlė augštyn nuo žemės. Štai sumirgėjo viena žvaigždutė, paskui kita, trečia. Netrukus ir paskutinis dienos spinduolys išnyko.

Kas per dieną triusėsi, parėjo ilsėtis; jų vietą užėmė naktibaldos, kurių darbai bijo šviesos.

Oras atvėso. Pakilo vėjas. Suužė miškai ir krumai. Subangavo jurės ir upės. Po laukus ėmė suktis viesulai. Dangus visai sutemo. Pasidarė baugu ant žemės.

Daug tokių nakčių matė Magdajus savo amžiuje, bet nėviena neišdrįso paliesti didžios jo viršunės, kuri dangų pasiekdama nėkuomet nematė saulės nusileidžiant. Nėvienas žmogus neregėjo tos viršunės, nieks ten nėra buvęs; senų-seneliams papasakojo apie ją Kalnų Dvasia. Ir nuo to laiko pasaka apie ją tebesilaiko tarp žmonių.

Jis snaudė tamsių debesių apsiaustas. Tik antai jo ausis užgavo šneka: tai trįs keleiviai apsinakvojo ant vienos skardės to kalno.

— Ir vėl tu liudi, drauge! — jausmingai tarė jaunikaitis paaugusiam žmogui, kurs užsimąstęs sėdėjo ant akmens. — Gal vėl manai, kaip ir visuomet: ar greitai pasibaigs kelionė? ar veikiai pasieksime siekį?

Ir pažiurėjo jaunikaitis tiesiai jam į akis, lyg norėdamas pamatyti visus širdies slepinius. Teip-pat meiliai žiurėjo į jį ir jauna sankeleivė.

— Teip, tu įspėjai, mano mylimas drauge! — liudnai, galvą linguodamas, atsakė vyresnysis keleivis — Tu pažinai: paprasta mintis neduoda man ramumo, slėgia įskaudėjusią mano širdį. Štai ir vėl viena ilga diena praėjo, o męs esame teip-pat toli nuo siekio, kaip ir aną dieną, kada aš pirmą kartą sutikau jus ant šito kelio. Ir vėl

abejonė drasko skaudamą širdį. Nepykite, bet aš kartais imu abejoti, ar tik jųs ištikrųjų esate mano draugai? O gal jųs patys nedoriejei priešai, kurie, draugais apsimetę, vieton nuvesti ant stebuklingos Magdajaus viršunės, norite suklaidinti mane tarp kalnų ir ten pamesti mane vieną, pailsusį, pavargusį?

Jis nutilo ir įbedė akis į ukanuotą erdmę.

— Koks nekantrus esi, musų drauge! — šypsodamos atsakė jaunikaitis — O ar atmeni, kas buvo apie tave ir tavyje aną dieną, kada męs pirmą kartą pasitikome, ir kaip tu tuokart glaudeisi prie musų jaunosios sankeleivės, jieškodamas apgynimo ir paguodos? Ar jau užmiršai, kaip tu pasižadėjai ne draugu, bet musų vergu busiąs, jei tik męs tave ištrauksime iš tos prapulties, kurioje tave radome? Tau dar neužtenka, bet žvilgtelėk šit, kiek kelio jau atėjome!

Jaunikaitis parodė daubą pačioje Magdajaus pakalnėje, ir štai vėjas nutilko, dangus nušvito, nematomos saulės spinduoliai apšvietė daubą.

— Ar matai, — kalbėjo toliaus jaunikaitis: — aure žmonės suka girnas, ašvienis naštą velka; šitai žmogus renka laukinius vaisius, o jo bendras medžiodamas taiko užmušti žvėrį, kartais-gi ir pats įkliųva į žvėrio nagus . . . O čia, žiurėk, minia vergų, minia tavo brolių — gyvų, išmintingų sutvėrimų, turinčių žmogišką širdį ir dvasią, ir vis-tik jie yra savastis kitų žmonių. Ar tu negirdėjai jų graudžių vaitojimų ant vergų turgaus? Ar nematei, kaip tukstančiai jų žuvo iš bado ir nuoalsio svetimus laukus beardami, arba cirkuose sočių dykaduonių pramogai? Kakta tavo susiraukia apie tai atminus, o ar seniai buvo tai laikoma už paprastą dalyką, ar seniai patys išmintingiejei žmonės laikė tokią tvarką už prigimimo įstatymą, dievų įsteigtą?

O antai ar matai: juodi dumai kuliais verčiasi į padangę, o su jais ir paskutiniai atsiduksėjimai žmonių, išdrįsusių manyti ne teip, kaip kiti buvo papratę manyti, išdrįsusių žvilgtelėti ten, kur ne dievai, bet patys žmonės užgynė žmonėms žiurėti mirčiu baugindami? Ar atmeni? Tai žuvo doriausiejei iš žmonių, — laužų liepsna neįstengė išsprausti iš jų burnos prakeikimo tai tiesai, už kurią jie mirdavo! . . . Ar atmeni tą nežmonišką ir aklą fanatizmą su baisiais rusiais ir inkvizicijos įnagiais? . . . Bet nebijok, — tai pasiliks ant visados kaipo liudnas lapas istorijoje! . . .

Ką daugiaus? Gal jau užmiršai, juog buvo laikas, kada tiktai tvirtesnis budavo ir teisesnis, kada tu neturėjai draugės, — savo vaikų motinos, bet tiktai vergę-pačią? Ar gal reikia tau priminti, kaip visi apskričiai išmirdavo nuo koleros, maro, kaip tukstančių tukstančiai žmonių žudavo bereikalingose karėse? O gal užmiršai, kaip . . . .

— Gana! — pertraukė vyresnysis keleivis įsikarščiavusį jaunikaitį. — Vis tai aš dar gerai atmenu: vergų retežių barškėjimą, ir kardų skambėjimą, ir laužų dumus . . . Teip, vis tai pasiliko tenai toli užpakalyje, ir tiktai kada-ne-kada prisimena. Bet pasakyk man, drauge: štai šičia, apie mus, — ar tai tas, prie ko aš stengiuos ir prie ko jųs žadėjote mane nuvesti? Žiurėk: šitai už viesulus greičiaus užia trukis su sočia minia; paskui jo sunkiai dunda kitas trukis pilnas javų ir įvairių darbo produktų; o šalyje kelio, tarsi nusigandusios

riogso sukrypusios triobikės . . . O ar matai šitą didelį miestą: žmonių čia šnabždėte šnabžda; viduryje miesto namai vos nesiekia debesų; naktį elektriška šviesa mažką blogiau už saulę šviečia? Ar matai, kaip ten nedidelė gauja žmonių išsipuošusių, visada sočių, be jokio darbo, laužo sau galvą jieškodama kuokeisčiausių pramogų ir paleistuvyščių? Kiekvieno jų pageidimo pakakinimas prekiuoja tiek, kiek įstengia užsidirbti per dieną tukstančiai darbininkų, ir kuo daugiaus jie išleidžia, tuo didesnis džiaugsmas . . . Ir kuo šita vergija yra geresnė už buvusią? Neprieštarauk, — aš žinau, ką tu pasakysi. Tu pasakysi: čia gimsta naujas gyvenimo pobudis, kurs padarys žmoniją šimtą kartų laimingesnę, negu ji pirma buvo; kiekvienas-gi gimimas yra skaudus . . . Tegul bus ir teip. Bet kas tai per laimė, kuri yra paremta ant nelaimės kitų? Ne, tegul juos šunes tuos naujus „pobudžius“, jei jie teip brangiai prekiuoja! Tu sakai, juog laužai ir inkvizicijos tenai pasiliko, juog beprotiškų karių daugiaus nebebus . . . Bet šičia, pasakyk man, ar visur yra laisva sąžinė, ar laisvas yra išmintingas žmogaus žodis, ar neužima inkvizicijos ir laužų vietos kitokia mirtis, truputį padailinta, bet dar baisesnė? O karės . . . Kiek kraujo praliejo vakar vienas beprotis, kurs bekariaudamas išvaikščiojo visą Europą skersai ir išilgai! Ar ne tu nusišypsojai, kada susiėjo šios žemės valdytojai pasikalbėti apie visuotiną santaiką, o neužmiršo aštrių kardų atsinešti? Štai ir dabar, ar negirdi, kaip vaitoja ten toli rytų krašte sužeisti? Tiesa, ir tenai gimsta nauji pobudžiai! . . . Iš apačios žiurėdamas tariau, juog čia, kur męs dabar stovime, laimingesni bus žmonės, mažiaus bus ašarų. Ir štai atėjome čia, — ir čia tas-pats vargas, tos-pačios kančios . . . Nenoroms veržiasi į širdį abejonė: ar tiktai tikruoju keliu jųs mane vedate? Ir ar ištikrųjų Magdajus turi tą šviesią viršunę, apie kurią Kalnų Dvasia žmonėms apskelbė? Gal tenai, ant tos viršunės, žmonės teip-pat kentės . . . Oi, matyti, bereikalo aš jus patikau!

Jis nutilo sunkiai atsidusęs. Dvi ašaros kaip žirniai nuridėjo per skruostus. Tylėjo ir sankeleiviai, — ir jie buvo nuliudę.

— Teip, daug teisybės tavo išmetinėjimuose! — atsidusęs tarė jaunikaitis. — Labai augštai išsvajotoji Magdajaus viršunė, dar daug kelio lieka mums atlikti, ir šita vieta, kur dabar stovime, dar labai arti prie anų, kurias užpakalyje palikome. Bet ar-gi dėlto jau reikia nusiminti, gailėtis mus patikus, abejoti, ar tikruoju keliu keliaujame? Koks tu esi nekantrus, koks netvirtas, musų drauge! Tu norėtumei prigimimo, gyvenimo įstatymą pavaryti botagu, kaip rambų ašvienį! Tokie nekantrųs tiktai vaikai tegali buti. Tiesa, netoli męs per tą dieną tenužengėme nuo tamsios daubos; dar nesimato Magdajaus viršunės . . . Na tai ką-gi? bene nori atgal grįžti? O gal tu nori čia ant visados pasilikti, visų tų nedorumų apsiaustas, apie kuriuos tu tik-ką kalbėjai? Ne, aš netikiu. Tu negali pasilikti čia, kur vis girdėti kardų skambėjimas, vergų vaitojimas, kur kartais švenčiausiosios inkvizicijos šešėlis tebesipainioja. Tu esi dar perjaunas, turi perdaug spėkų, kad galėtumei pasikakinti tuo, ką pasiekei, kad visai mestumei viltį kada-nors pamatyti Magdajaus viršunę. Tu negali čia dar ir dėlto pasilikti, kad męs su drauge tau neleisime, — nepamesime pakelėje tavęs vieno, nusiminusio.

Tai-gi, kaip tiktai prašvis, keliausime toliau, keliausime ten, kur žiba Magdajaus vainikas, kur amžinas pavasaris, laisvė meilei ir dailai! Tenai tu pasilsėsi. Nors mums teks dar nesykį sustoti, nors daug kančių męs pakeliu matysime, nors nesykį tu išvirsi, nors siekis dar toli, nors męs ir visai jo nepasieksime ir pakeliu numirsime, ir tai jau gerai, juog stengiamės prie jo, ir kiekvienas žingsnis šituo keliu yra žingsniu prie laimės!

— Pasitikėk mumis, kaip iki šiolei, musų drauge! — meiliai prašneko visą laiką tylėjusi sankeleivė. — Nėkuomet ir nieko męs neapgaudinėjome, ir kas nors kartą pavadino mus savo draugais, nepasigailėjo!

Ir pasilenkė ji arti prie pavargusio keleivio, ir teip meiliai, teip širdingai žiurėjo jam į akis . . .

Vėl aušra išaušo, rytai užsikurė. Kruptelėjo naktis, ėmė slėptis urvuose. Keliasi iš miego prigimimas . . . Štai ir saulė užtekėjo. Viskas atkuto. Prasidėjo nauja diena, nauji metai, naujas amžius.

Žvilgtelėjo keleivis į saulę, ir naujos spėkos jo krutinę kilnojo.

— Einu! — balsiai ir aiškiai atsiliepė jis sankeleivių vadinamas. — Veskite, — aš vėl esu jųsų ant visados! Eime toliau!

— Toliau! toliau! toliau! — atskambėjo kalnuose.

Pasiremdamas ant ištikimos lazdos, senio - Patyrimo padarytos, Žmogus žvaliai sukruto į kelionę, išmėgintų draugų — Meilės ir Proto vedamas.

Keliauk sau sveikas! Vertė *Atgalainis.*

Patriotizmas, originališkumas ir padorumas.

I.

Musų judėjimas dar jaunas, dar pati mokslo kalba neišdirbta, mokslainių nei vidutiniųjų, nei augštųjų neturime, tai-gi nedyvai, kad pas mus nėra mokslinčių. Gal-but ilgainiui atsiras viskas. Neturime pakol nei genališkų beletristų, nei vidutinių ekonomistų, nei istorikų, nei publicistų.

Buvo pas mus bandymas kritikus surasti. Susirinko vieną kartą patriotai ir nutarė, juog mums kritikų trukstą. Ką-gi daryti? O išrinkti reikia jie Lietuvos naudai. Baigštesniejei nesutinka, reikėjo burtai traukti, ir padalino kelias beletristes tarp kelių kritikų. Vienas atsirado dar toks laimingas, kad gavo net 2 rašėji, o kiti — po vieną. Tai-gi projektas geras: pritrukus ko norint, reikės komandieruoti ir liepti buti paeiliui poetu, filiozofu, istoriku, komiku ir tt. Tas užmanymas priminė man tokį-pat užmanymą, jau gana seniai girdėtą. Yra žinoma, juog nė maskoliai, nė lenkai neduoda mums karaliaus. Tai-gi, sako, reikia uždėti patiems karalių. „Laikysime jį Prusuose, duosime jam algą, rinksime pinigus tėvynės naudai, o jis gal, bebičiuliaudamas su svetimais karaliais, padarys mums ką gero.“ Ir čia mat užmanymas Lietuvos naudai!

Uždėdami kritikus mislijo padidinti musų literaturą, mislijo, kad naujai uždėtiejie kritikai iškas kur-norint negirdėtą, dar nežinomą, genijų. Kaip tai kritikas tvers ir dirbs poetus ir genijus, akyva bus pažiurėti, tik Dieve duok to sulaukti!

Čia matyt noras but originališku, noras atsikratyti nuo kitų literaturų, įkurti savo raštenybę, bet emancipacija buvo pradėta ne nuo to galo. Pirma dar reikia sulaukti savo raštiškų talentų, o jau paskui teatsiranda kritika, kuri aiškintų genijų ar talentų darbus ir daiiius jų užmanymus, nurodytų jų jeibes. O šeip pas mus išvirkščiai padaryta . . . .

Pažiurėkime, kaip ėjo pas mus sutvėrimas originališkų darbų musų raštenybėj. Čionai nebus nurodyta pilna evoliucija, bet tik pabriežti keli piešinėliai.

Kuo-pirmiausiai pradėjo atsirasti pas mus originališka beletristika, kas ir turėjo buti. Pažiurėję į „Aušrą“ nerasime tenai originališkų apysakų ir piešinėlių — vis randi vertimus. Atsimenu, skaičiau joje paduotą naujieną, kuri pripildė džiaugsmu skaitytojų širdis, juog kokiten panelė iš Mintaujos parašiusi romaną 3 tomuose*); bet teip tas romanas ir nepasirodė, ir turbut niekam jo neteko skaityti. Ta naujiena tik suvadžiojo skaitytojus.

Paskui atsirado A.-iš-B. rinkinys paveikslų — „Kas teisybė, tai ne melas“. Inteligentai-skaitytojai anų laikų baisiai nudžiugo sulaukę pirmojo originališko beletristiško darbo. Gal-but kitas ir kokį purą ašarų praliejo iš džiaugsmo. Kad teip galėjo buti, kaip seniai sako, galimas daiktas, nes baisiai troško. Dabar-gi pažvelgus, nesuprantama, ko ten buvo perdaug džiaugties: randame tenai keletą originališkų (!) vertimų iš svetimų kalbų, ir kokį porą savotiškų. Bet keiščiausiai išrodo, kad vertėjas rado reikalingu lopyti ir pertaisinėti Tolstojų! Pas mus ir tai galima tėvynės naudai. Gal tame ir apsireiškia savotiškumas?

Po to eina gana originališkas budas rašymo originališkos apysakos: „Varpe“ 1889 m. pradėta buvo spausdinti apysaka „Antanas Valys“, kurią buvo rašę net trįs žmonės, visi trįs — vyrai-murai-ąžuolai. Vienas pradėjo, kitas vidurį tęsė, o trečiasis ėmė galą varyti, bet lyg pačiai pabaigai nedavarė, tai-gi beskaitydami tą apysaką nedasižinojome, ar vedė tos apysakos didžvyris Antanas didžmergę Oną, ar ne?

Tai kokie buvo pirmiejei žingsniai bandymo savotiškai rašyti. Bet veršiu nebliovęs jaučiu nebaubsi! Toliaus — geriaus, jau atsirado ir tikri lietuviški originališki darbai.

Bet kartais toks stengimasis rašyti originališkai priimdavo nelabai padorią išvaizdą: iš patrijotizmo apgauliodavo publiką, svetimus darbus išduodavo už savo; perdirbdavo ant savo kurpaliaus, ko negalima perdirbti, ar nuduodavo, juog žinios semtos iš pirmųjų šaltinių. Tai-gi apie šitą tokį negeistiną apsireiškimą musų raštenybėj ir žadu pakalbėti šiame straipsnyje, t. y. apie plagiatą arba apie raštišką vagystę.

II.

Skaičiau, atsimenu, straipsnį „Varpe“ 1898 m., kurs užėmė kelis numerius: „Apšvietimas ir tautos turtingumas.“ Matau, juog autorius vartoja statistiką, ima daugybę visokių skaitlių, pinigai išrokuoti

*) Nr. 4 „Auszros“ 1883 m. S. R. rašo: „Mintavoje panelė M. parasziusi triju gabalû (knygu) romaną lietuviszką.“ Red.

frankuose, ir . . . nenurodyta šaltinių. Kas tai per daiktas butų? Niekaip negaliu suprasti, kaip tai tas autorius galėjo iš galvos išdėstyti yvairius skaitlius, vartoti yvairias iš atminties pinigiškas sistemas. Iš netyčių pakliuvo man į rankas prof. Čuprovo ir Janžulo knyga su ta-pačia tema, ką ir minėtasis straipsnis. Tai-gi žiuriu, randu paveidumą tarp šitų dalykų. Ir negalėjau žinoti, kas kuo pasinaudojo. Nežinant iškur statistiškos žinios semtos, nestatant augštai autoriaus autoriteto, nedaug lengvatikių bus, kurie ims ir įtikės jo žodžiams dėl to tik, kad tai lietuviškai parašyta. Autorius iš patrijotizmo, norėdamas padidinti skaitlių musų originališkų raštų, padarė nelabai padorų daiktą, paėmė faktą, nepasakęs iškur. Kam-gi skaitytojams akis monyti, nors tai butų dėl meilės tėvynės!

Arba paimkime daug užsitarnavusi musų raštenybėj Nėrį, kurs parašo geografiją, fiziką, geometriją vis originališkas, bet, įsižiurėję arčiaus į darbą, pamatai, juog nelabai tuomi kvepia.

Šernas jau geriaus daro, nurodo, juog tas ir tas parašyta pagal tokį ir tokį autorių. Nors teisingiaus butų pavadinti kitaip: išversta toki ir toki knyga, o pridėta šis-tas iš tokių ir tokių. Vis-tik padoriau išrodytų. Panašiai daro ir Šliupas su savo „Tikyba ar mokslu“. Iškur jis ištraukė faktus, Viešpats vienas težino; kas norės peržiurėti jo darbus sulyginti su šaltiniais, negalės, nes nežinia iškur paimta; ar-gi butų iš piršto išlaužęs!

Bet atsitinka su tokiais nurodymais ir šitoks dalykas: nurodo žmogus autoriaus vardą, bet iš to nedaug naudos: tasai autorius prirašęs yra kokį 10 tomų. Paimkime Pagaikščio straipsnį „Principas nubaudimo pagal dorišką pamatą“ išverstą iš Vl. Solovjovo.*) Galbut, kad užmanymas supažindinti su maskolių filiozofu-idealistu yra geras ir pagirtinas; bet iš to straipsnio apie jo filiozofiją nedaug ką tepatirsi. Solovjovas yra prirašęs gana daug veikalų, jo pažiuros, laikui bėgant, mainėsi — kokio perijodo Solovjovą nori mums parodyti vertikas, skaitytojas teip ir nežinos . . .

Žinau keletą atsitikimų, kur vertimas paduotas buvo skaitytojams už originalą, kaip antai *Žmogaus:* „Ar socialistas gali buti kataliku?“ Redakcija išbraukė tiesiai, juog tai vertimas iš lenkiškos kalbos; matyt norėjo iš patriotizmo daugiaus savotiškų darbų turėti.

Dabar jau kas metai daugiaus yra išmetama ant laikraštinės rinkos visokių originališkų apysakų, net guli jos kartais po keletą metų nesuvartotos, laukia kokio Kolumbo, kurs jas ištrauks iš archyvo ir svietui parodys. Bet tuli musų patriotai neužsiganėdina tuomi, nori dar labiaus padidinti skaitlių lietuviškų originališkų rašytojų. Čionai aš atsimenu sulietuvinimą garsių lenkų raštininkų Sienkevyčiaus ir Švientochovskio. Paimu Sienkevyčiaus „Duonos jieškotojus“, Stagaro verstus, 1897 m. Amerikoj išleisdintus. Vertimas nekoks. Vertėjas padarė kitą visai nepraktikuotą daiktą: veikiančias ypatas pavadina lietuviais, o ne lenkais, kaip buvo originale; mergelė dainuoja lietuvišką dainelę, visai nepanašią į musų dainas. Matyt autorius beskubindamas užmiršo įdėti lietuvišką žmonių dainą didesniam apmonyjimui akių. Tik toliaus beskaitydamas randu, juog pirma buvęs lietuvis buvo ne

*) „Varpas“ 1896 m. Nr. 10 ir 11.

lietuvis, bet lenkas. Stebuklai ir gana. Žiuriu į originalą, matau, juog jie lenkai ir lenkiškai dainuoja. Matyt autorius-vertėjas nebuvo da išgudęs, nemokėjo gerai suvadžioti, kad lengva sugauti.

Žiuriu kitą knygutę, teip-pat Amerikoj 1901 m. išleistą: „Persidavimas ir pelnas. Pagal Świętochowskį parašė *Žmogus*.“ Nedidelė bėda, kad atspausdindami padėjo antgalvį vietoj vieno kitą, nors visuomet išpuola nurodyti ir tikrą antgalvį, kad kritikas ar skaitytojas panorėjęs atrasti originalą lengvai susektų. Bet yra didesnė bėda: iš prusų lenkų padarė prusų-lietuvius! Tame vertikas nėra kaltas, — čia jau išleistojų kaltė. Mislija, matyt, kad, parmainius vardus, jau ir žmonės persimainys, kad vokiečio tipas nebebus vokišku, jeigu jį pakrikštysi lietuviškai. Norint sulietuvinti reikia padaryti iš jų tikrus lietuvius, gyvus žmones, o ne manekenus, reikia perdirbti visą apysaką, kitaip sakant, reikia parašyti naują apysaką, pasiskolinus temą. Situacija bus kitokia, sąlygos ne tos-pačios, tai ir darbas, veiksmas ir galas gali buti kitoki.

Negalima to dovanoti ir poetams. Perkratinėdami Margalio, jauno, gana gabaus dainiaus eiles („Volungė“) randame stačiai vertimą kokio-norint poeto eilių be nurodymo, iškur jos paimtos (pvz. Lermontovo „Malda“). Vertimas dailus, gerai skamba, neblogiaus už originalą; vienog kam-gi prisisavinti svetimas mislis, svetimas idejas! Poeto karuna jug nuo to nenukristų?

Toliaus eina tokie vertimai, kaip iš chorvatiškos, vengriškos, angliškos, serbiškos ir kitų kalbų. Žiuri į vertiko vardą ir matai, juog tau jisai pažįstamas. Žinai gerai, juog jis tos kalbos nemoka, gal buti nė sykio jos nėra girdėjęs, o parodo kitiems, juog ją pažįstąs. Tarp tokių galiu nurodyti porą vertimų Greitakojo ir kitų („Varpas“ 1895 m. Nr. 1, 3, 6 ir tt.).

Keistai išrodo skaitant kokį beletristišką darbą, kur vienas brukšnelis charakteristikoj turi didelę vertę. Jau verčiant iš originalo nustoja veikalas daugelio gražybių, o jau nėra ką ir kalbėti apie vertimą iš 1., 2. ar 3. vertimo, — tada išeina dalykas mažai bepanašus į originalą, atskiestas po kelis kartus. Pvz. pirmasis vertikas padarė keletą klaidų (kas jų gali užsiginti?), antrasis vertikas padarys dar daugiaus klaidų, trečiasis daugiaus už antrąjį, ant galo iš gražiausio veikalo originale gausime vieną tik skeletą. Ir vis tai iš patriotizmo! O vertikas norėdamas pasigirti žinojimu kalbų nenurodo tikrojo šaltinio. Panašiai atsitiko su Multatuli „Idejomis“ („Varpo“ Nr. 1 š. m.). Multatuli rašė olendiškai, išversta tapo vokiškai, „Prawd'oje“*) (lenkiškame laikraštyje) patilpo vertimas iš vokiškos kalbos, o „Varpe“ iš lenkiškosios. Tai kiek sykių buvo tos „Idejos“ atskiestos? Ar užsimokėjo? Kažin ar teip buvo originale? Vis-tik nepadoru prieš publiką.

Gal publika neužpyks, jeigu papasakosiu, kaip vieną sykį keli vyrai-žaliukai norėjo suvadžioti publiką. Mat buvo teip. Žinomas bedievis Renan yra parašęs žinomą „Kristaus gyvenimą“. Renan — tai puikus stilistas, tai pripažįsta net ir jezavitai prof. kunigai: Moravski ir Pavlicki. Rašė Renan prancuziškai, o vertikai nė vienas**)

*) Multatuli raštai lenkiškoj kalboj yra ir atskiroj knygoj. Red.

**) Kiek mums yra žinoma, vienas iš tų vertikų mokėjo ir prancuzišką kalbą. Red.

nemokėjo prancuziškai. Darbą teip pasidalino: išskaldė „Jėzaus gyvenimą“ į 5 kąsnius ir vertė, kas mokėjo, iš vokiško vertimo, o kiti — iš netikusio, sudarkyto maskoliškojo. Bet, ačiu Dievui, šitas bedieviškas attentatas neįvyko. Į ką tuomet Renan butų pas mus pavirtęs!

Panašiai daro ir rašytojai mokslišką straipsnių: iš patriotizmo nenurodo tikrojo šaltinio, iš kurio sėmė, bet kitą, kurio gal-but nėra nė regėjęs. Nr. 3 „Ukininko“ p. m. randame Kapsuko straipsnį „Tamsybės vaisiai“. Žinios neva paimtos iš vokiško laikraščio „Volkszeit.“, nors vokiškos kalbos autorius rašydamas tą straipsnį nemokėjo; ta žinia bene bus paimta iš rusiško laikraščio „Siev. Kurjer“? Ir čia išėjo gana keistai: „Volkszeit.“ rašė paėmęs žinias iš itališkų šaltinių, „S. Kur.“ iš „Volk.“, o Kapsukas — iš rusiškos kalbos. Kiek čia keliauti reikėjo toms žinioms! Kažin, turbut kur-norint negerai išėjo su jomis, nes ne visai teisingi ir išvadžiojimai buvo padaryti? Pagal manęs kaltas čia autorius: kam ima žinias iš nekompetentiško šaltinio!

„Naujienose“ Nr. 10 1901 m. randame straipsnį apie burtus, paimtą iš rusiško žurnalo „Myr Božy“. Nepasistengė čia autorius giliaus dirstelėti į tą dalyką ir perprasti jį geriaus. Vienog neparodo to, minavoja pirmasias raides kokio-ten prof. pravardės, tarytum pažindamas jo darbus ir vardą. Redakcija klausia, koks tai professorius ir koks jo raštas, bet nieko nepatyrė, nes rašytojas pats nežinojo . . .

Berašydamas buvau užmiršęs dar vieną ypatinga budą vartojimo svetimų raštų. „Ukininke“ 1897 m. Nr. 12 patilpo vertimas Garšino apysakos: „Didi palma“. Buvo ji, kątik išvertus, perskaityta ant susirinkimo patriotų. Jie išrado, juog negalima esą spausdinti nepermainius galo. Vertėjas pridėjo nuo savęs karštą tiradą, kurią paprastai sako mirdami ant scenos tragedijos didvyriai, nors tos tirados originale nebuvo. Kritikai pagyrė. Tokioj išveizdoj ir buvo atspausdinta. Tik kažin ar gražiai padaryta su Garšino veikalu? Ne mums pigmejams lopyti jį!

Reikia jau baigti, padarius keletą išvedimų. Netikęs toks patriotizmas, kurs nepadoriai elgiasi su svetimais darbais, vilioja ir suvadžioja publiką, suteikia iliuziją kaip ant scenos, o kulisų nerodo. Nepadoru prisisavinti svetimą darbą, nors vertikas iš to gautų vieną tik garbę, be pinigiškos naudos. Tuščia ta garbė, negražus liaurų vainikas iš svetimų vogtų lapų nupintas. Nuo to neišgelbės nei karštas patriotizmas, nei meilė tėvynės, nei idealizmas, svajonių prikimštas ir jomis išmuštas iš lauko ir vidaus pusės . . . .

Tai-gi galima duoti tokius nurodymus rašytojams:

1. Visuomet nurodyti tikrus šaltinius ir vietas.

2. Verčiant ar kompiliaciją darant, pasakyti, kas autorius.

3. Versti iš originalų, jeigu jie parašyti išsiplatinusiose Europos kalbose, kaip antai: vokiškoj, prancuziškoj ir angliškoj. Sulyg kitų kalbų, tai versti iš pirmojo vertimo.

4. Nelietuvinti svetimtaučių (à la „Duonos jieškotojai“ ir kiti). Jeigu ir pats autorius paklydo prieš tuos principus, tai klaupiasi ant kelių, mušasi į krutinę ir sako: „Mea culpa“, daugiaus to nebebus.

A. J. Daubaras.

Korespondencijos.

Iš Žemaitijos. Lenkai darbininkai Lietuvoje. Žemaitijoj kasmet pavasaryj buriai jaunų vaikinų ir neretai merginų keliauja Amerikon geresnės duonos jieškotis, brangesnio užmokesnio už sunkų darbą. Tokiu budu skaitlius darbininkų spėriai mažinasi ir nuolat jau tenka girdėt ukininkus ir dvarponius skundžiantės ant stokos darbininkų. Ir tie likusiejie branginasi, nebeklauso aklai savo šeimyninkų, tankiai metų galo nesulaukę išeina, palikę pačiam darbymetyj šeimyninką.

Kiekvienas ima sukti sau galvą, kaip ir iškur ištraukt darbininkų, kaip juos suvaldyti, pririšti prie vietos. Vieni mėgina duot geresnį užlaikymą, kiti, brangesnes algas mokėdami, pavilioja nuo kaimynų jau pristojusius. Kunigai per pamokslus draudžia eit į Ameriką; pernai žemaičių vyskupas, lankydamas savo vyskupystę, patsai per pamokslus įkalbinėjo žmonėms, kad jie neapleistų savo krašto, nejieškotų kitur uždarbio (pvz. Pavandenyj) . . . . Bet viskas tas nieko negelbsti.

Tai-gi nekurie dvarponiai sumislyjo kitaip gelbėtis. Jie patyrė, kad kituose kraštuose, kaip va Lenkijoj ir Baltgudijoj darbininkas pigesnės, tai ir ėmė kviestis juos pas save. Šįmet jau net įtaisyta esanti agentura, kuri parupina darbininkus žemaičių dvarponiams iš Lenkijos. Jau 300 šeimynų tokiu budu pasamdyta daugiausiai į Raseinių pav. Man pačiam teko kalbėtis su 8 vyrais p. Bytauto pasamdytais į Adošiškės dvarą, Vaiguvos par. per ordinarčikus. Visi jie iš Varšuvos rėd. Pasamdės juos patsai p. Bytautas, tam tyčia pas juos atvykęs. Suderėjęs po 30 rb. algos, 40 pudų rugių, 24 pudus miežių, 9 p. žirnių, 9 p. kviečių ir vienai karvei pašaro; už kelią ir-gi ponas užmokėjo. Pabuvę čia sąvaitę, apsižvalgę patyrė, kad nors algą gaus truputį brangesnę ir kai-kurias sąlygas geresnes, bet daugelis dalykų suteikė jiems nemažą rupestį: apart pono ir urėdo su niekuo negalį susikalbėti; moters iš bažnyčios išėjusios su užputusiomis nuo ašarų akimis: apart evanėlijos nieko nesupratusios; grįčios esančios labai tamsios ir juodos; o avalynė ir drabučiai dvigubai čia kaštuoją; naginių nepratę dėvėti, o mediniai klumpiai jiems baisu ir ant kojų užsimauti — nemokėsę juose vaikščioti. Vienok, sako, dirbti ir čia ir tę reikia; jeigu po metų nepatiksę, tai eisę pas kitą poną, o striukai tik prisiėjus grįšę namon.

Į Dvarčiaus dvarą p. Volskis atsiuntė iš Liublino gubernijos (tę jis tarnauja) darbininkus į savo dvarą, nors čia jau buvo pasamdyti žemaičiai; žemaičius pavarė ir pastatė į jų vietą lenkus. *A-s.*

Vilnius. Garsusis Vilniaus gubernatorius fon Val išdavė antrą intrukciją sulyg Vilniaus kiemsargių:*)

Apart kiemsargių da turi buti nusamdyti gatvių sargai po vieną ant keleto kiemų . . . .

Namų valdytojai, norėdami samdytis naujus arba pasilikti tuos-pačius kiemsargius, privalo apie tai pirma pranešti žodžiu arba raštu tam tyčia paskirtam pristavui, ir tik gavę nuo jo pavelinimą, turi tiesą juos samdytis. Jeigu kiemsargis, nors ir ant trumpo laiko norėtų kur prasišalinti, tai apie tai turi pirma pranešti tam minėtamjam pristavui ir gauti jo leidimą. Kiemsargis butinai privalo žinoti namų kambarius ir pažinti iš veido kiekvieną gyventoją to namo, žinotį jo pavardą

*) Žr. Nr. 5 „U-ko“ š. m.

ir darbą, stropiai žiurėti, kad kiekvienas gyventojas kuo-greičiausiai pristatytų policiją savo popieras (pašportą ar kitokius popieras). Jeigu kas nenorėtų pristatyti į policiją savo popierų, tai kiemsargis privalo kuo-greičiausiai pranešti apie tai savo pristavui arba jo pagelbininkui, o jeigu jų tuo tarpu nebutų, tai sergėtojui tos dalies. Kiemsargis privalo kuo-greičiausiai pranešti policijai apie visokius atsitikimus, ką pasidaro namuose arba kiemuose, jo valdžiai pavestuose, apie visokias sueigas ir susirinkimus tuose namuose, apie žmonių ar gyvuolių užsikrečiamas ligas, apie mirštančius ir tt. Kiemsargiai privalo pranešti teip-pat apie statymą naujo namo arba perdirbimą senojo. Be to kiemsargiai turi atydžiai daboti, kad namuose arba kituose kiemo triobesiuose nebutų jokių slaptų tipografijų, sukrautų popierių, knygų ir ginklų. Patyręs ką-nors tuojaus turi pranešti pristavui. Kiemsargiai turi pildyti visas savo pareigas pagal padarytą sankalbą su namų savininkais ir duoti reikalingą pagelbą jiems ir policijai sulyg užlaikymo prigulinčios tvarkos namuose, kiemuose, ant gatvių, o teip-pat gerai pildyti visokius policijos apgarsintus paliepimus. Kiemsargiai privalo pagal paliepimą policijos veikiai pributi į pagelbą apstabdymui visokių sumaišimų ant gatvių arba namuose, teip-gi gelbėti prie areštavimo ir gabenimo areštuotųjų. Valdytojai namų privalo išsiųsti ant nakties sargus-kiemsargius, kuriuos pastato policija ant sargybos. Stovėdami ant sargybos jie privalo sergėti, kad nelipinėtų kas kur ir nemėtytų kokių apgarsinimų, afišų ir tt. jeigu neturi ant to tam-tikro leidimo; daboti, kad nemėtytų kas kokius pavojingus daiktus; budriai sergėti namus nuo gaisrų ir vagių; nusidėjėlius privalo pagauti ir pristatyti į policiją. Turi turėti po akių visus išeinančius iš namų žmones arba atsilankančius į tuos namus; sulyg nepažįstamųjų patirti, kur ir su kokiais reikalais jie eina, ir tuojaus pranešti policijai, jeigu kuris pultų jam į akį. Atydžiai daboti, kad nebutų namuose jokių susirinkimų neištikimų žmonių ir apie tai prigulinčiam laike perspėti policiją, kad policija galėtų pagauti kaltininkus.

Kiemsargiai privalo uždarinėti vartus nuo 15 d. balandžio iki 1 d. spalių 9 valandoj vakare, o kitą dalį metų — 7 vakare. *Ttt.*

— Vilniaus paviečio blavystės globėjų komitietas įkurė Vilniuje atminimui Puškino žmonių skaityklą ir nedėlinę vyrų mokyklą.*) Neseniai pasirodė atspausdinta atskaita tųdviejų institucijų. Atskaita nusiminusi nurodo ant didelio aprybavymo laikraščių, kurie tegalį but skaityklose; ir kaip-tik labiausiai žmonių reikalaujamų laikraščių tenai nesą.**) Konstatuojamas teip-pat faktas, kad skaitykloj uždrausti esą net tokie cenzuruoti raštai, kaip Maksimo Gorkio, Bielinskio, Pisarevo, Špilgageno. Sulyg atskaitos žodžių skaitlius skaityklos lankytojų, ypač amatininkų ir darbininkų, tuoj pasididintų, jei tik butų prašalinti visi aprybavymai jos kataliogų ir butų leista turėt jai visus raštus, kurie galima esą turėt privatiškuose knygynuose.

Į nedėlinę vyrų mokyklų, kaip-tik ji buvo atidaryta, tuoj prisirašė iš 6 fabrikų ir dirbtuvių 218 žmonių; bet pamačius, kas do per viena ta mokykla, skaitlius jų tuoj pradėjo mažti: jau po pirmosios lekcijos, išgirdus išaiškinimą mokyklos programos, atsitraukė 90 žmonių; ant antros lekcijos teatėjo iš tų 218 tik 38 ir 11 naujų, nemokančių skaityt. Paskui neva augo mokykla, bet į ją eidavo tik nemoką skaityt, nė rašyt. Matydami, kad teip menkai eina dalykai, mokintojai tos mokyklos užmanė atidaryti kursus, kur butų skaitoma visuotina istorija, rusiška literatura, primityviškoji kultura, supažindinama butų su viešpatystės įstatymais etc.; mokestį manė paskirti už kiekvieną lekciją skyrium po 5 kap., o kartu už visą kursą — 30 kap.

*) Žr. „Russkija Vied“ Nr. 129 š. m.

**) Tose skaityklose leisti tiktai šie laikraščiai: „Moskovs. Vid.“, „Novoje Vremia“, „Moskovs. Listok“ ir „Sviet“; be to da gali but leisti kokie vietiniai, valdžios išleisdinėjami arba bent jos šelpiami organai, pvz. „Oświata“, „Besieda“, „Varšavs. Dnevn.“, „Vilens. Viestn.“, „Litovskija Eparch. Vied.“ ir tt.

Vilniečiai su linksma širdžia laukė atidengimo ir užtvirtinimo valdžios tų kursų; laukė jų ir aplinkinių miestelių gyventojai (pvz. Vileikos), bet . . . valdžia neleido jų įkurti! *Kapsukas.*

Iš Amerikos. 20, 21 ir 22 d. gegužės Bostone buvo seimas „Susivienijimo Liet. Am.“, ant kurio susivažiavo 66 delegatai.[1]) Seimas prasidėjo gana demonstratyviškai. Bostono lietuvaitės pradžioj suteikė Seimui siutų rožių vainiką su tokiu parašu: *„Pirmam be despotismo garbingam tautiškam Susiv. Liet. Am. XVII Seimui. Nuo Lietuvos dukterų. South Boston, Mass.“* Iš „Susiv. Liet Am.“ atskaitos matyt, kad persiskyrus lietuviams į dvi dalis (22. V. 01) prie „Susivienijimo L. A.“ prigulėjo tik 616 sąnarių, bet laike vienų metų prisirašė 1117 naujų sąnarių, teip kad skaitlius sąnarių pasiekė 1733, tarpe kurių yra 1584 pilni sąnariai.

Kasos stovis „Sus. L. Am.“ yra toks: įplaukimų — 3021,13 dol. išleidimų — 844,07 dol., liko 2177,06 dol.

Svarbesniejei nutarimai: 1. Visi „Susiv. L. Am.“ sąnariai mokės ant metų po 12 c. ant tautiškų reikalų.[2]) 1. Paremti D-ro Basanavyčiaus užmanymą įrengimo Tautiško Muzėjaus ir tam tikslui paskirti $ 25. 3. Gramatikos autoriui užmokėt $ 75, likusius nuo paskirto konkurso. 4. Į sanarius „S. L. A.“ gal pastot vaikai nuo 10 metų (ikšiol nuo 12) 5. Posmertinę palikt tą pačią ($ 150).

(„Vienybė L.“ Nr. 20, Nr. 23. „Lietuva“ Nr. 22.)

„Sus. L. R. K.“ 24 d. gegužės, trumpai pirm Seimo apgarsino kasos stovį. Per metus inėjo 2600,87, nuo paskutinio XVI seimo (22. V. 01) liko 2386,02, tai-gi išviso pirm seimo buvo 4986,89, išėjo 2976,65. Likę kasoje 2059,24 d.[3]) („Tėvynė“ Nr. 21.)

Seimas „S. L. R. K.“ buvo 27 d. gegužio Mahanoy City, Pa. Štai ką rašo apie tą Seimą „Saulė“ Nr. 43[4]): „pp. delegataj ant apsvarstimo, kas kiszasi organo Susivienijimo „Tewines“ ir wisi wienu balsu pripažino už niekam netikusi“ . . . „Organu Sus. L. K. A. paskiri „Zwajgzde“ mokes ant meto 500 dol. ir kožnas sunaris gaus uždiko gazieta, o tuju sunariu ira 863 (?)“

Seimas „Susiv. Liet. Laisv.“ buvo 8 d. birželio Brookline, N. Y. Susirinko apie 60 delegatų. Ant prakalbų buvę apie 400 žmonių.

Atskaita: įeiga — $ 248,41, išeiga $ 181,86; lieka kasoj $ 66,55;[5])

Svarbesniejie nutarimai: 1. mokėti kas mėnuo po 15 c.: 10 c. į iždą, 5. c. ant išleidimo „Darbininkų Balso“. 2. Išleist manifestą, kad lietuvių tauta reikalauja neprigulmybės ir socialistiškos valstijos, kur kožnas žmogus butų laisvas dvasiškai, politiškai ir ekonomiškai. Tą manifestą pagarsinti teip-gi potentatams Europos ir Amerikos. Išreikšti paniekinimą kunigų luomai už programą, išleistą „Tėv. Sarge“

---

[1]) Tiek delegatų nurodyta „Lietuvoj“ Nr. 22. „Vienybėj L.“ Nr. 23 nurodyta tik 65.

[2]) Nuo visų sąnarių dabar susirinkta apie 208 dol. (416 rub.)

[3]) Teisingai rokuojant turetų likt 2010,24.

[4]) Iš kitų šaltinių negalėjom pasinaudot, nes nebuvo atsiųsti laikraščiai: „Žvaigždė“, „Katalikas“, „Bažnyčios Tarnas“.

[5]) Kiek turi sąnariu „Sus. L. L.“ atskaitoj nenurodyta. Iš privat. šaltinių mums yra žinoma, kad sąnarių dabar yra per 100.

1900 m. Nr. 12. Reikalauti tiesų, pripažintų lietuviams Vindabonės Kongreso 1815 m. (užm. D. Šliupas). 3. Atspausdinti svarbesnius raštus iš nelikusių laikraščių „Auszros“, „Liet. Balso“, „Pa. Darbininko“, jeigu nebutų naujų rankraščių, da nespausdintų. 4. Atsišaukti į Lietuvos raštininkus, kad jie neskupėtų „Sus. Liet. Laisv.“ prisiųsti tiesiog į rankas rankraščius radikališkos pakraipos. 5. Sutverti fondą prie „Sus. L. L.“ rinkimui aukų ant stipendiją besimokinančiai jaunuomenei Amerikos ir Europos (užm. kun. Dembskio). Tam tikslui aukauti po 100 eks. „S. L. L.“ išleistų knygų (Andriušis). Adr. „Sus. L. L.“: Kun. V. Dembskis, 421 Penn. ave, Scranton, Pa. U. S. America.

(„Lietuva“ Nr. 25).

Draugystė „Aušra“ ant susirinkimo 1 d. birželio nutarė susinešti su „Žiburėliu“ ir „Tėv. Myl. D-stė“ ir apkalbėti, ar negalima bus susijungti visoms, kadangi pasidalinus į smulkias organizacijas negalima svarbesnių mierių nuveikti; tankiai gali išpulti, kad vieną besimokinantį antsyk šelps kelios draugystės, o už tai neištesės sušelpti kitų užsipelnusių ant sušelpimo. — Draugystės kasoj yra 53 dol.

Paryžiaus parodos Komitetas 24. V. 02 išdavė savo atskaitą; Aukų įplaukė $ 2167,23, už parduotas knygas $ 1,50, iš viso $ 2168,73; išeigos pasidaro $ 1414,35, už atspaudimą albumo $ 230,00, iš viso $ 1649,00. Tai-gi liko ištekliaus $ 519,73. Rokunda da galutinai neužbaigta, nes „Paryžiaus Par. Kom.“ laukia da paskutinių žinių iš Prusų Lietuvos apie kaštus daigtų grąžinimo.

(„Lietuva“ Nr. 23).

Iš Škotijos. Šviesos Draugystė. Pradžioj šių metų „Š. Š. D.“ sutarė spausdinti knygutes savo kaštu (vasario mėn. „Šv. D-tė“ turėjo kasoje 27 svarus sterlingu = apie 270 rub.) Iš išleistų savo knygų „Šviesos D-tė“ dalį pasilaikys sau, ir iš tų knygų duos kiekvienam sąnariui po 1 ekz. Kitas knygas „Šviesos D-tė“ aukaus „Varpo“ ir „Uk-o“ Red.

Dabar „Šviesos D-tė“ spaudina du „Varpo“ ir „Uk-ó“ Red. rankraščiu: 1. „Rykštės“ *Nežinomo* ir 2. „Seno kareivio papasakojimas“. *Irš.* Tokiu budu „Š. Š. D. da daugiau išplatino rubežius savo naudingo darbavimosi: ji ne tik platina kitų išleistus raštus, bet ir pati prisidėjo prie naudingų raštų išleidimo. *Erš.*

Iš Prusų Lietuvos. Jono dienoje (24. VI.) buvo Žibuose 1-asis Prusų Lietuvninkų Susivienyjimo seimas, kurį aplanke apie 300 žmonių, tarp kurių buvo trečia dalis lietuvninkių bei lietuvaičių.

Iš atskaitos matyt, kad pernai „P. L. S.“ laikė išviso 9 susiėjimus yvairiose vietose. Iki 23 birželio į „P. L. S.“ iždą tapo įimta 104 mk., išleista 12,71 mk., tai-gi likę yra 98,09 mk. Kiek yra sąnarių ir kas paduota į spaudą atskaitoj neminėta.

Nutarimai seimo yra šie: 1. priimti *Naują Lietuvišką Ceitungą* už „P. L. S.“ organą, 2. Garsinti *Nauj. Liet. Ceitungoj* „P. L. S.“ knygas, pardavimui paskirtas, 3. Suteikti „P. L. S.“ išleista knygas ne tik tiems, ką yra „P. L. S.“ sąnariais, bet ir tiems, ką yra davę dovanas Susivienyjimui.

Interesingiausia seimo dalis tai buvo prakalbos. Prakalbose daugiausiai buvo nurodyta ant to, kad Prusų lietuvninkai gėdžias savo kalbos bei giminės, kad ne tik pats paniekina savo kalbą, bet ir savo

kudikius svetimos kalbos mokina, kad įgiję svetimą mokslą tankiai net neprieteliais savo giminės pastoja. Ypatingai tapo nupeikti „šiulių“ mokintojai, iš kurių „tuli kone visai yra prašalinę lietuvišką kalbą iš šiulių, o per kito mokintojo pasielgimą kudikiai net ligoniai padaromi tampa.“ Daugumas kalbėtojų visą savo viltį sulyg užlaikymo kalbos padėjo ant motinų ir budo auginimo kudikių šeimynoje, tik viens p. Vynolca išreiškė abejojimą, ar motinoms galima bus lietuvišką kalbą išlaikyti, jei „šiulėse“ lietuviškai mokinama ne tampa.

Buvo kalbama ir apie tobulinimą lietuviškos kalbos ir saugojimąsi vokiškų žodžių, bet viens velijo saugotis ir „žemaitiškų“ žodžių, kaip antai: *tauta, gaida, asaba* ir tt.

Seimas politikos dalykais neužsiėmė, tai vis-gi buvo patėmyta, kad tuliejie nenorį pripažinti p. Mačiulį (Ciec. saimo pasiuntinį) už lietuvninkų užtarėją. *Nauja Liet. Ceit. Nr. 53.*

Nauja Liet. Ceit. Nr. 56 praneša, kad pagal naująją laidą Ciecorystės saimo rankinių knygų lietuvninkų pasiuntinys p. Mačiulis „vokiškųjų konzervatyvų frakcijonui prisiglaudęs.“ *J.*

Konkursas

parašymui D-ro Vinco Kudirkos (Kapso) biografijos.

1. Literatiškas „Tėvynės Mylėtojų Draugystės“ Komitetas garsina konkursą aprašymui Vinco Kudirkos gyvenimo ir darbų. Dalyvauti konkurse gali lietuviai ir ne lietuviai.

2. Laikas pristatymui to veikalo skiriamas iki 1 d. Sausio 1904 m. (ypatingam atsitikime rakas gali buti nutęstas).

3. Sprendimas apie veikalo vertę, pagal įstatus, priguli Literatiškam „T. M. D.“ komitetui, kuris pakvies į savo tarpą, atsitikus reikalui, ypatas su tam tikra kompetencija.

4. Nurodyti aiškią programą, kurios turėtų laikytis autorius, Literatiškas Komitetas išranda nepraktišku. Gana bus, iš jo pusės pasakius, jog tame dalyke reikėtų kuoplačiausiai sunaudoti visą medegą, kuri kur-nors atsirastų V. Kudirkos biografijai.

5. Literatiškas Komitetas nepaskiria knygos arba rankraščio didumą *(maximum* ir *minimum):* tai prigulės nuo to, kaip bus gausi medega, o lygiu budu nuo metodos, kurią apsirinks autorius.

6. Autorius neturi varžyti savęs šios dienos reikalavimais arba ypatingais pažvilgiais: Vinco Kapso biografija rašoma ir turi buti rašoma istorijai. Jei reikės, tulam laikui praslinkus, arba ir tuojau, išleisti tamtyčia populiarišką aprašymą to kiltadvasio vyro darbų ir gyvenimo, tai galima bus pasinaudoti iš kapitališko veikalo.

7. Jei rašančiam V. Kudirkos biografiją reikėtų surasti kokius-nors atminimus d-ro Kudirkos, kaip tai: paveiksluose arba kitokiame pavidale, — tai Literatiškas Komitetas išreiškia tvirtą persitikrinimą, jog „T. M. D.“ nepasigailės ypatingai atlyginti už sujieškojimą ir atitvėrimą tų dalykų. Šitas pažadėjimas lygiai dera tiems, kurie iš šalies pristatytų svarbesnę medegą Kudirkos biografijai.

8. Kiekvienas, kuris malonės stoti į konkursą — su tikru noru atlikti šitą darbą, — teiksis prisiųsti savo apie tai atsiliepimą,

adresuojant: **„Dr. J. T. Želvienė. 1 Church str., Plymouth, Pa., U. S. of A.“** Jei į tris mėnesius nuo dienos, kurioje „Varpas“ apgarsįs šitą konkursą, nebus atsiųsti bent du toki atsiliepimai, tai Literatiškas Komitetas paves atlikimą darbo savo paskirtai ypatai, arba įneš naujus tame dalyke perstatymus visų T. M. D. sąnarių nubalsavimui.

9. Už raštą, kuris bus pripažintas tikusiu išleidimui (bet tik už vieną — išrastą geriausiu), paskirta honoraro šimtas dolerių Suvienytųjų valstijų pinigais. Tą raštą, suprantama, paleis į svietą „Tėv. Myl. Draug.“ iždas.

10. Konkursininkai, abejotinam atsitikime, meldžiami užklausti Literatiško Komiteto, iki nepabaigus veikalo.

Paakinimas.

„Varpe“ Nr. 3 ir 4 buvo patalpintas „Atsiliepimas“ su parašu „Ruta“, kur kalbama apie susitvėrimą naujos draugystės raštams išleisti.

Turime paakinti skaitytojus, kad vardą „Ruta“ nešioja teip-gi „Draugystė Lietuviškos Jaunuomenės“ — Friburge (Šveicarijoj), kuri su nesenei susitvėrusia draugyste **nieko bendro neturi.**

Šitą paakinimą męs garsiname, pasiremdami ant atsiliepimo senosios „Rutos“, kurią męs buvome laikę už nebegyvuojančią.

Kad išvengti nesusipratimų reikėtų kad naujoji „Ruta“ permainytų savo vardą.

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

Aukos raštams išleisti.

Mikolainis už 1900 ir 1901 metus	200,00 mk.
M. Skiedra	11,56 „
	211,56 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 6)	875,68 „
Išviso . . .	1087,24 mk.

17. 7. 02. Knygininkė **M. Z.**

Knygos prisiųstos į redakciją.

Zarys Dziejów Litewskich. *Helena Pojata.* Wydanie nowe poprawione, z 3 mapami i 5 portretami. Warszawa, nakładem W. Makowskiego 1901, pp. 143.

Polska Kultura na Litwie. *Wacław Szujski i Z.* 1902, in 16⁰, pp. 15.

Atsakymai.

Autoriui „Pasikalbėjimų“. Pasikalbėjimas „Įsiklausius į balsus“ tilps „Varpe“ Nr. 8.

Alfai. Žinios iš statistikos mums tinka. Nurodykit meldžiami teip-gi šaltinius.

Nenuorama II. „Patriotai veidmainiai ir protekcija“ gavome.

Revoliucionieriui. „Politiškas Maskolijos judėjimas ir lietuviai“ ir „Iš Maskolijos“ gavome. Geriau mums tiktų trumpas istoriškas aprašymas Maskolijos judėjimo; tuomet ir kiti galėtų spręsti apie to judėjimo svarbumą ne tik gyvenime maskolių tautos, bet ir lietuvių.

A. J. Daubarui. Tamstos straipsnį talpiname pertaisę keletą klaidingų nurodymų, kurie, matyt, padaryti, pasitikint ant savo atminties.

Kunigui X. „Audiatur et altera pars“ gavome.

Nusiųsta į Ameriką: „Padėjimas kunigų Prancuzijoj“ *Aitvaro,* „Šneka dykaduonių žmonių“ L. Tolstojaus, vertė *A. Šerkšnas,* „Kad aš mokėčiau“ (eilės) *Barzdylos,* „Musų talentai“ *P—o,* „Ant šliubo“ *Mužikėlio,* „Atviras laiškas į P. kun. T—ą“ *Kleigelso.* Koresp. iš Šakių *Dr-io,* iš Petrapilės *Lietuvanio,* iš Essų *Vuoslio,* iš Šiaulių, iš Mintaujos.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirkteléje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
12. *Krumplių Jonas.* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp. 36 . . . . . 5 „
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.* 1899. pp. 44 5 „
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
26. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 . . . . . 10 „
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
34. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
36. *Parapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
38. *B Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. . . . . 10 „
41. *L. P. Judošius.* 1902. pp. 11 . . . . . 5 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm. Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius **„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.**

Metai XIV. 1902. Num. 8.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Policijos viešpatavimas.
Yvairųs atbalsiai. *Berželis.*
Pasikalbėjimas.
Prie „pasikalbėjimo“. *Oo!*
Dar apie musų rašybą. *„Vadovėlio“ autorius.*
Kun. Antanas Kitkus. *J. Mažagetas.*
Iš Lietuvos statistikos.
Beprotė. *Vertė Artojo vaikas.*
Jurėjų legenda. *Vertė V. Tarnas.*
Kas man atsakys? *Garsas.*
Gyvenimas ant augšto. *-ytė.*
„Neramiosios“ Maskolijos vietos. *Revoliucionierius.*
Prisiųsti į Red. nauji raštai.
Atsakymai.

Prekė 20 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo, kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 8

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Policijos viešpatavimas.

„Pagal jųsų darbus taps jums užmokėta“.

Nesenei tapo ištremtas iš Lietuvos visas buris lietuvių-inteligentų už t. v. „priešvalstijinę propagandą“, arba, da geriaus sakant, „pasikėsymą prieš valstiją“.

Tai jau yra antras lietuvių „pasikėsymas“ prieš maskolių valdžią ir jos privilegijas.

Nors musų kankintiniai pasidavė budelių sudui, nors plati minia dar veik niekuo neapreiškė savo politiško susipratimo, bet valdžia visgi nepasitiki nė ant savo „šventujų“ tiesų, nė ant policijos, nė ant savo kariumenės: susektiejie valdžios priešininkai tapo kuonuodidžiausiai valdžios nubausti. Tapo išsiųsta apie 30 žmonių, tarpe kurių yra kelios šeimynos su mažais vaikais. Žmonės išplėšti iš po savo pastogės, jiems atimta duona, šeimyniškas ramumas suardytas, kiekviens išmestas iš paprastų gyvenimo vėžių ir įstumtas į naujas nelaimes, įstumtas į dorišką ir fizišką vargą ir atiduotas ant valios ir prižiurėjimo policijos,*) žiaurių ištvirkusių kareivių, mintančių iš žmonių vargo ir ašarų.

Skriaudos kankintinių už tautos laisvę tuo tarpu turi pasilikti neatlygintos: liaudis da tik pradeda busti iš miego ir nesiskubina į pagelbą savo apgynėjams. Bet ir mums jau aušta aušra geresnės ateities, pasėta sėkla neprapuola, bet atneša vaisius: kankintiniai gimdo kankintinius, prispaudimas — priešgynumą, skriaudos — kerštą.

Nors musų spėkos da nepriaugo iki atlikimo tokių karžygiškų darbų, kaip užmušimas Vidaus ministerio Sipiagino, bet jau ir po musų stogu apsireiškia ženklai protesto ir keršto dėlei nežmoniško valdžios tarnų apsiėjimo. Męs teipgi galime tikėtis to laiko, kada liaudis pajus visą biaurumą valdžios darbų, pajus savo skriaudas ir, negalėdama susilaukti teisybės, pati eis tos teisybės jieškotis ir darys savo sudą...

Maskolijoj jau artinasi žmonių sudas, girdėt šuviai, ruksta dumai, bruzda minia ir rengiasi į kovą prieš valdžią, sekdama savo vadovų paveikslą.

Mums apskritai yra miela girdėti pasikėlimą prispaustų ir paniekintų Maskolijos gyventojų, bet ypatingai turi pripildyt džiaugsmu musų širdis tas apsireiškimas valandoj tautiško musų liudėjimo. Koki yra dabar politiški pasilaikymai Maskolijoj ir kokia dvasia apima maskolių tautą, gali liudyti atsišaukimas, kurį išleido Peterburgo

*) Apie policijos priežiurą žr. „Uk-ą“ Nr. 7.

„Боевая Организація“ Socialistų-Revoliucionierių Partijos ant rytojaus po nušovimo minist. Sipiagino.

Čion talpiname męs *in extenso* svarbesniąjį to atsišaukimo dalį, verstą ir prisiųsta mums p. *Revoliucionieriaus.*

„Pagal jusų darbus taps jums užmokėta“.

Jie to norėjo ir to susilaukė . . . . Savo baisiai žiauriais, begėdiškais parėdymais jie privertė visus nustoti pasitikėjimo, kad da galima ką-nors veikti ramiu budu. Mindžiodami po kojų įstatus, pasityčiodami iš garbės ir visiškai paniekindami ypatos vertybę, jie įkvėpė visiems pasibaisėjimą ir pasibiaurėjimą jais. Jie suslėgė spaudą replėmis cenzuros cirkuliarų. Jie pavertė universitetus į stovyklas kazokų ir policijos. Jie užmušė „zemstvą“ ir išnaikino sudą. Jie smaugia žydus, lenkus, finus ir kitas tautas. Visą šalį jie apsėjo šnipukais. Visus kalėjimus jie pripildė darbininkais ir jaunuomene. Jie išvarė iš sostapilių inteligenciją. Jie užkrovė ant visų žmonių nepakeliamus mokesčius, o apiplėšę ir sunaikinę juos, apsiautė augšta policijos siena, neleisdami niekam nunešti pagelbą į sodžių, į tą bado ir mirties viešpatystę. Visur pyška kančiai ir švytruoja nuogi kardai. Beginklius darbininkus šaudo ant gatvių. Visa Maskolija yra atiduota į rankas kazokų ir policijos ir išrodo kaip po karės.

Viską tai daro musų ministeriai, musų general-gubernatoriai ir kiti caro tarnai. Ir męs nematome galo tam žiaurumui ir tam žvėriškumui. Męs nežinome, kokiomis da baisybėmis gali pripildyti šalį musų valdytojai, bet męs žinome, kad nėra baisybių, nėra žvėriškumo, kurių jie su ramia širdžia nesėtų aplink save. Męs nematome spėkos, kuri galėtų sulaikyti tuos kraugerius, godžius satrapus, kurie be kontrolės ir bausmės savaip rėdo turtą ir gyvastį 130 milijonų žmonių.

Visi aplink be murmėjimo velka tą nuženinantį žmogaus ypatą jungą, visi su baime slepia savo pasipiktinimą, savo ukėsišką jausmą, ir per tokį vergišką paklusnumą tiktai pasididina prispaudimas, pasididina begėdiškumas musų valdytojų. Męs socialistai-revoliucionieriai pripažįstame, kad kiekvienas, kuris nekliudo piktui, sėjamam valdžios, yra ne tik pasyvišku liudininku, bet ir jos pagelbininku. Negalėdami kokiu-nors ramiu budu priešintis tam piktui, męs, sumanioji mažuma, skaitome ne tik už savo tiesą, bet ir už savo šventą priderystę — nepaisant ant viso pasibaisėjimo, kurį sukelia pas mus panašųs budai kovos — prispaudimą atremti spėka, už pralietą žmonių kraują užmokėti pačių prispaudėjų krauju. Męs uždedame atsakymą už visas baisybes šitos kovos ant valdžios, kuri privertė mus atsistoti ant šito kelio.

. . . . . .

Ir teprimena nusudyjimas šito žmonių priešo (Sipiagino) visiems, kurie turi savo rankose Maskolijos likimą, kad ir pas bailius ir esančius be tiesų jos sunus yra rubežius nuženinimo ir prispaudimo, perėjus per kurį net patįs bailiausiejie ir ištikimiausiejie valdiniai pavirsta į pasišventusius kareivius ir ruščius atkeršytojus. Ta valanda musų tėvynėj jau dabar prasideda. Sauvalė valdžios vis labiau ir labiau darosi nepakeliama ir užgaulinga. Abelnas jos pasi-

biaurėjimas kasdię auga . . . Aušta aušra didelės kovos, kuri lemia šaliai daug nelaimių ir didelę pragaištį . . . Užbėgti jai už akių galima tiktai vienu budu — leisti žmonėms ramiais ir kulturiškais budais sulaikyti valdytojų sauvalę.

Męs reikalaujame, kad kuogreičiausiai butų užbaigti reikalai visų politiškųjų prasikaltėlių ir kad butų paleisti iš kalėjimų visi politiškiejie prasikaltėliai. Męs reikalaujame kad kuo-greičiausiai butų išnaikinti visi ypatingiejie įstatymai ir parėdymai sulyg tautų ir luomų, reikalaujame laisvės susirinkimų, spaudos ir žodžio. Męs reikalaujame sušaukimo visuotino Žmonių Seimo („Zemsky Sobor“).

Yvairųs atbalsiai.

Nepasisekimai Vilniaus gubernatoriui, kaipo neprašytam Vilniaus dijecezijos rėdytojui. Netikėtas kunigų pasipriešinimas. Iškur ans atsirado. Užmirštas Vilniaus vyskupo cirkuliaras. Vargai gubernatoriaus su išsiuntimu kun. Klepackio. Tikra bausmė už valdžios tarno „stropumą“. Darbininkas Girš Lekert. Raseinių žydų pasilinksminimas. Maištas Zagarėj.

6-me num. „Varpo“ š. m. p. V. Kapsukas paduoda ištisą raštą Vilniaus gubernatoriaus*), kame šis, sulyg ministerio Sipiagino paliepimo, grąsina kunigams, kad nepildytų Vilniaus vyskupo cirkuliaro apie cerkvines mokslaines. Šis raštas buvęs pasiųstas į Vilniaus dijecezijos konsistoriją su paliepimu išsiuntinėti jį visai Vilniaus dijecezijos dvasiškijai, ką buk konsistorija ir atlikusi. — Buvo tai teip, bet vis-gi nevisai teip.

Reikia žinoti, juog po išsiuntimo vyskupo Zvieravyčiaus į Tvėrių Vilniaus konsistorija pasiliko be tikro ir vienintelio savo rėdytojaus; vyskupas išvažiuodams nepaliko čia savo vietininko. Todėl visi popieriai ir cirkuliarai, nusiųsti į šią konsistoriją, turėjo ten gulėti iki sugrįžimo paties vyskupo arba paskirto jo vietininko. Tokio nepuikaus likimo susilaukė netikėtai ir minėtas gubernatoriaus raštas. Patyręs apie tai gubernatorius, pyko ir rėkavo ant likusios vyskupo kanceliarijos, bet veltui — visi raštai liko sau gulėti ant vyskupo stalo. Nebgalėdams trivoti, stropus gubernatorius pasiskubo patsai atlikti pavestą konsistorijai darbą su pagelba savo policijos. Tas-pats raštas tapo atspaudintas ir vienoj dienoj staiga pas visus Vilniaus kunigus atsilankė policijos asesoriai („pristavai“), reikalaudami, idant šie pasirašytų, juog jiems buvęs praneštas išpildymui šis gubernatoriaus, atsiųstas vardan ministerio, paliepimas. Apie šią gubernatoriaus „štuką“ buvo išanksto jau patirta ir veltui tik ans vienoj dienoj bandė kunigus prigauti. Iš Vilniaus kunigų pasirašė tik trįs: Alekna, Baiko ir Višinskis, iš kurių du paskutiniu paskiau atšaukė savo parašą. Kun. Majauckas, šv. Stepono bažnyčios kapalionas pasiuntė gubernatoriui net laišką, privestą ir p. Kapsuko, kame protestavo prieš neteisingą gubernatoriaus reikalavimą. Nuo kunigų-kaimiečių tuos parašus teipo-gi

*) Žiur. „Atbalsiai Vilniaus vyskupo cirkuliaro“ Nr. 6, pl. 123.

atiminėjo policijos tarnai, bet daugumas, kaip girdėt, visai atsisakė nuo davimo šių parašų.

Kunigai teip pasielgė, nes turėjo nuo savo vyskupo tvirtą paliepimą, kad jie neturį tiesos išdavinėti policijai jokių parašų klausimuose tikėjimo. Privedu čia tą vyskupo cirkuliarą, išleistą 14 dienoj liepos 1901 m. Nr. 1567 į Vilniaus dijecezijos dvasiškiją:

„Laike keleto paskutinių metų nesykį buvo atsitikimai, kad pati „administracija ir jos urėdai dalykuose tikėjimo bandydavo tiesiog „susinešdinti su Vilniaus dijecezijos rymo-katalikų dvasiškija be jokio „Dijecezijos Vyresnybės sužinojimo ir sutikimo. Paveizdan, vienas iš „gubernatorių atiminėjo nuo kunigų parašus, juog jie laidojant „numirėlius po kaimus arba miestelius, negiedosią bažnytinių giesmių; „kitsai gubernatorius (Gardyno rėdybos) kreipėsi tiesiai prie vieno iš „džiakonų, idant šis pasirupintų apie uolesnį mokslainių (pridėkim, „cerkvinių!) lankymą. (Jo raštas prie Sakalių džiakono 28 birž. „1900 m. Nr. 5422). Vienas iš apskričių sprauninkų (Lydos miesto „12 d. kovo 1901 m. Nr. 138, prie Radunės džiakono) kvietė džia„konus savo apskričio, idant jie patįs ir per priklausančius jiems „kunigus gelbėtų policijos tarnams panaikinti dvasiškus giedojimus, „laidojant numirėlius.

„Pasiremdams ant augščiaus pasakyto, tvirtai įsakau priklau„sančiai man dvasiškijai, idant ji, pildydama svietiško turinio admini„stracijos paliepimus ir tokiu budu duodama gerą pavyzdį katalikų „avinyčiai, visuose dalykuose, kurie tur tiesą arba nuošalinį ryšį su „bažnyčia arba tikėjimu, jokiu budu nedavinėtų, nė žodžiu, nė ant „rašto, kokių - nors parašų svietiškaijai valdžiai be mano kiek„viename atsitikime žinios ir pritarimo. (Pasirašė) Vilniaus vyskupas „Zvieravyčius. Sekr.-kan. Sadauckas.

Nors gubernatorius, pasisavinęs tiesas dijecezijos rėdytojaus, pasielgė prieš įstatymus pačios tvarkos, vienok šesis kunigus, drąsiau pasipriešinančius jo paliepimui, buvo velijęs ministeriui Vidaus Dalykų ištremti. Bet nieko nepešė, nes nuo dabartinio ministerio Plevės gavo žinią, idant jis šį visą reikalą nuramdintų.

Nepešęs nieko su išvarymu šešių kunigų, gubernatorius užsipuola ant domininkonų bažnyčios kamendoriaus kun. Klepackio. Mat jam buvo pranešta, kad šis kunigas užsiima agitacija terp mažų vaikelių, lankytojų vienos 4-ių kliasų pramonės mokslainės. Išdavė paliepimą, kad kunigas tuoj išvažiuotų į Gardyną, bet kunigas atsisakė priimti gubernatoriaus paliepimą: mat sulyg dvasiškijos tiesų, nusprendimą apie šį ištrėmimą kunigas privalo apturėti nuo savo vyresnybės, nuo vyskupo, o šio-gi čia nėra, — jis tebesėdi Tvėriuje. Gubernatorius siunčia kitą ir tretį raštą, bet tai nieko negelbsti. Pagaliaus kviečia pas save į kanceliariją pasikalbėtų, bet kunigas ir-gi neklauso, pasiųsdams gubernatoriui pasiteisinimą, kad jis bijąs lankyti jo kanceliariją, nes jį galį ten suimti ir išgabenti, kaip jau tai pirmiaus buvo daryta. Drauge duoda žinoti, juog geruoju jokiu budu nevažiuosiąs; jeigu-gi panorėtų jį po prievarta išvežti, tai žadėjęs pakelti trukšmą ir kviesti žmones pagelban. Sutikęs tokį drąsuolį, gubernatorius paliko jį Vilniuje, kame ir dar jis tebėra, nes patį gubernatorių sutiko nelaimė:

netikėtai 5 d. gegužės tapo pažeistas ir išgydymui žaisdų turėjo skubiai važiuoti į užsienį, o Vilniuje liko sau ramiai gyvendamas kunigas Klepackis.

Šuvyje į gubernatorių dievobaimingi žmonės greit užmatė Dievo pirštą, tik stebėjosi, dėlko tam tikslui tapo parinktas žydas Girš Lekert. Čia tikriaus jau buvo matyt atmonyjimo kumštis iš pusės darbininkų luomos, kuri nepasigailėjo paaukauti žmogaus pamokinimui šio valdžios stropaus tarno, užsimaniusio numalšinti „revoliuciją“ rykštėmis. Pasityčiojimas gubernatoriaus ištiesų buvo nežmoniškas. Jis žinojo, kad 1 d. gegužės darbininkai apvaikštinės savo šventę — apie tai galėjo patirti iš daugybės išmėtytų atsišaukimų. Ačiu šiai progai panorėjo iškelti sau tikrą puotą. Prieš tą dieną jis paliepė ant policijos kiemo atvežti vežimą rykščių ir pirmoj dienoj liepė policijai visur gaudyti maištininkus. Tiesa, kruvelė darbininkų nenusigando nė policijos, nė išstatytos kariumenės ir, išbėgę iš vieno kiemo, padrįso pakelti raudoną papartį su baisiu užrašu *šalin carizmas!* Žinoma, tuoj buvo sugauti ir nuvesti ant kiemo. Prasidėjo plakimas, biauriausias pasityčiojimas policijos iš kokios dvidešimties darbininkų, kurie buvo policijos apsiausti. Už tokią puotą reikėjo atmonyti, ir drąsuolis Girš Lekert nepasigailėjo savo gyvasties tam tikslui. Savo mierį jis pasiekė, nors ne pilnai, ir neapsiriko ir tame, kas jį laukia už tą darbą. 5 d. krito šuvis ir po keleto kvailių ceremonijų, vadinamų karės sudu, 28 dienoj jis tapo pakartas. Kad jo šuvis ir šiandien da spengia valdžios tarnų ausyse, tai galima spėti ir iš to, kad naujas gubernatorius, kurį žada mums atsiųsti, pastatęs ypatingus reikalavimus savo rėdymui. Fon Val tuo tarpu jau atsidurė už kalnų, už upių — iškeliavo į užsienius „gydytųs“ nuo apėmusių jį visokių „negalių“, teip paprastų Maskolijos karžygiams.

Kad žydai mėgsta maištus kelti, tai valdžia turėjo persitikrinti ir iš atsitikimų Raseiniuose pirmose dienose gegužės. Tę žydai darbininkai buvo susirinkę į mišką ir laikė savo susirinkimą. Buvo daug šnekų. Paskui žmonės linksminosi: buvo padarę stiebą, ant kurio padėję tikrą caro vardą. Negana da to — šį stiebą viešai pakorę. Apie tai žinoma pasklido po apygardą garsas. Atvyko žandarai; seniejie žydai išsigandę nurodė maištininkus. Buvo padaryta daug kratų, sujimta apie 20 žmonių, bet paskui daugumą iš jų paleido. Kiek jų dar sėdi už tai, truksta man žinių.

Ne teip pigiai pasibaigs tur but kitas maištas, jau ne prieš carą, bet prieš turtingą Lietuvos poną, Žagarės Nariškiną. Šis caro kamerjunkeris retai sėdi Lietuvoj, dažniausiai vieši Londone. Nors ir menkas iš jo maskolius, vienok stengiasi ir-gi skrieti Lietuvoj maskolišką dvasią. Šitai į tarnystą, gana apščią, parsikvietė maskolius, visur viešpatauja ne tik tvarka, bet ir kalba maskoliška. Žmonėms, žinoma, tai netinka. Negana to. Jis užmanė padidinti savo sodną. Tokiam padidinimui iš vienos pusės kenkė vieškelis; jis išgavo nuo rėdybos valdomojo komitėto, geriaus sakant, nuo gubernatoriaus, tiesą tą vieškelį pravesti į šalį, teip juog važiuojant į miestelį prisieina pusantro viorsto važiuoti aplinkui. Žmonėms tai netiko, priegtam dar ir tas nutiestasis kelias yra gana blogas. Ilgą laiką jie bandė keliauti senu keliu per-

lipdami per augštą tvorą. Bet veikiai vietoj tvoros tapo pastatyta aplink sodną muro siena. Ką buvo daryti! Štai 15 d. gegužės susitarę pradėjo griauti muro sieną. Labiausiai rodėsi įnirtusiomis moterįs, kurioms kelias į bažnyčią pasidarė daug tolesnis. Nė policija, nė Nariškino urėdai nieko negalėjo padaryti: muras vis buvo griaunamas. Tuojaus buvo duotas telegramas apie šį maištą. Gubernatorius Kauno liepė Šiaulių sprauninkui tuojaus keliauti ant vietos, pridurdamas patarimą, idant prisiėjus reikalui plaktų rykštėmis iki šimtui. Šis su savo policija atvyko, bet plakti pasibijoj — perdaug miestelyje buvo žmonių. Pareikalavo kazokų, kurie už dviejų dienų jau pribuvo. Maištas tapo numalšintas. Už keleto dienų važinėjo tyrinėt net patsai gubernatorius, kursai iš pradžios buk norėjęs iš to griovimo sienų padaryti baisią bylą — buk žmonės norėję išgriauti Nariškino mantą.

Staršina, šimtininkai ir kiti policijos urėdai tapo nuo vietų prašalinti ir suimti; buvo suėmę net 17 moterų. *Berželis.*

Pasikalbėjimas.

Įsiklausius į balsus, atsiliepiančius apie musų laikraščius, užgirsime vieną nuolat sugrįžtantį ir atsikartojantį, — o tai yra aimanavimas iš priežasties stokos gyvybės. Prakilniausi musų rašytojai nuo senei jau, nepraleisdami jokios progos, stengiasi mus sužadinti prie pildymo musų priedermių, kaipo tautos sąnarių, pertikrinti, kad kol musų visų gyvenime neužims pirmos vietos musų tautos atgyjimas, tol merdėsime. O laikas butų nors kartą tikrai prabusti . . . Užtektų jug jau romantizmo laikų, kuomet vien džiaugėmės ir trindami mieguistas akis, šaukėme viens kitam: — „Ar žinai brol, jug aš lietuvis, ir moku lietuviškai ir nesigėdysiu su tavimi ant ulyčios ir kitose viešose vietose lietuviškai šnekėti.“ — „Ir aš ir-gi nebusiu už tave prastesnis.“ — „O musų tėvynė kokia puiki! Ir joje pievos žaliuoja ir miškai gaudžia ir laukuose javai uždera neprasčiau kaip kitur ir męs niekuo neprastesni už kitus žmones, todėl nesidrovėkime tarti balsiai: „Aš lietuvis! Tu lietuvis! Męs visi lietuviai! Musų tėvynė Lietuva!“ — Parafrazuodami prasmę tų žodžių ir beveik vien girdamės prabudę, pripildė musų pranokėjai visą „Aušrą“. Daug rašalo išliejo, daug giesmių išgiedojo, o paskui, kaip paprastai klojosi pasaulėje, viens begiestant pavargo, kits užkimo, trečias, pasidžiaugęs gyvasčiu, nieko daugiau ir pasakyti nerado. Kiti dar savo džiaugsmą mėgino išlieti „Varpe“ ir „Ukininke“, bet ištę atsiliepė balsas reikalaująs rimtesnių darbų, o dažnai tokių nesulaukęs, pats atidirbdavo už visus . . . Nuo tų laikų niekas beveik neatsimainė . . . Tik rasi tiek, kad akis užmerkus vienam milžinui, keli stropesni darbininkai stengiasi į jo piedas stoti . . . bet vis-gi neįstengdami ir keli kartu tą atlikti, ką jis vienas ištesėjo . . . Savo tautos gyvybe rašytojai neraginami, nestumiami tolyn patįs by atšalsta, by nusimena. Seniau gavęs į rankas „Varpo“ numerį, žmogus tarytum tvirtesnis jutais ir nors aplink savęs nematy-

damas vienaip manančių ir tavo darbams prijaučiančių, bet buvai tvirtai persitikrinęs, kad nors ir nepažįstamos ir toli nuo tavęs, bet yra rankos tvirtai įkibusios prie to paties darbo, prie kurio ir tu stengiesi našlės skatiku prisidėti. Laikraštyje rasdavai ne vien draugą, tave augštyn keliantį, bet ir vadovą, nurodantį tau kelią prie darbo, reikalaujančio greitesnio atlikimo.

Dabar, nerasdami laikraščiuose tokio sužadinimo, apkaltiname nesykį ir redakciją, nesuteikiančią mums reikalingo peno . . . bet ar turime tiesą tą daryti? . . . Sakome: „Talpina ten negalimus straipsnius“, arba girdžiasi tiesiog balsai: „Protekcija redakcijoje ir-gi turbut savo atlieka.“ —

Jug redaktorius apart morališko užganėdinimo neturi jokio kito pelno iš spaudinimo to arba kito straipsnio, o turėdamas savo rankose, teip sakant, visą musų tautos gyvenimą, negal neatjusti mus nuo senų laikų kankinančios stokos gyvybės. Griebdamas redaktorius vien prie visokių įrankių, reikalingų sužadinimui pas mus gyvybės, talpina nors ir silpnučius darbelius, by kiekvienai naujai užgimusiai rašliaviškai spėkai priduoti drąsumo prie darbo, pritraukti ją, neatstumti. Tame paaiškinime teranda sau atsakimą ir išaiškinimą tie priešai, kurie turi drąsą mesti mums į akis tokius žodžius: „Jųsų *Varpas* ir *Ukininkas* svyruoja by girtas, užtai kad neturite tikro darbavimos siekio.“

Mums užteks to siekio, kurį sau pastatėme: tarnauti visai tautai, be skirimo jos į partijas ir platinti tautišką susipratimą. Kokiais takais męs prie to žengiame, kiekvienam gali buti aišku, kas norės arčiau prisižiurėti musų darbams . . . Iš kalno girdžiame papeikimą ir paniekinimą jų, bet kur kelios vos ypatos iriasi prieš užliejančią ją srovę, tę iš kalno turime žinoti, kad darbas negal paskubėti . . . . Jug rašliava buvo pasaulėje ir visuomet bus vien by atgarsiu tautos gyvenimo . . . O prisiklausykime tam musų gyvenimui, ką jis mums suteikia. Štai žinios rinktos per kelis mėnesius:

Vienas iš darbštesnių musų rašytojų guli ligonbutyje iš ubagaujamo skatiko. Džiova serga. Kaip su juo bus, dar nežinia, bent nieko gero negalima prie dabartinio jo budžeto tikėtis . . . . o jo budžetas — 0.

Kitas vyrukas užsitarnavęs ne vien kaipo gabus rašytojas, bet ir karštas agitatorius teipo-gi vargsta ir badauja. Jeigu ilgiaus tęsis toks badavimas, tai gręsia jam liga. Galima suprasti koks gyvenimas. Dar trečias norėtų gauti vietą nors už 5 rublius, kad liktų tik laiko pasiskaityti ir rašyti. Sėdžia jau du mėnesiu be darbo, pinigai baigias, o vietos mieste nei lekcijų negauna, tai-gi ir skaito varnas pilvą susiėmęs: valgyt nori.

Kitur vėl pasiturįs vyrukas šį-tą atlikęs ant tautiškos dirvos ir dideles viltis sukėlęs, leidžia dabar savo namuose, kuriuose buvo žadėjęs įkurti tikrai tautišką žydinį, savo pačiai-bajorei mindžioti kojomis tokius darbus, kuriais tauta gėrisi, vadindamas tą pačią savo idealų globėja.

Dar užgirsime kaip šę ir tę kunigai musų prakilnesnius tautiečius bedieviais išvadina ir išniekina, o kaip atsitiko vienoje bažnyčioje, dar viešai prakeikia, prakeikdami sykiu ir tuos, kurie tokį vargšą į namus priims, arba duonos kąsniu su juo pasidalįs . . .

Teip pasielgė musų kunigai (kaip girdėt, net išgavę vyskupo daleidimą) su vienu musų kankintiniu, išsėdėjusiu beveik visus metus kalinyje ir nusmerktu keliauti į tą šalį, iškur mums dangiška saulė užteka, bet iškur ant musų plaukia visos žemiškos neteisybės . . . .

Metai slenka, mėnesiai eina, dienos bėga, o męs vis tie patįs varguoliai svetimtaučių niekinami, savo pralobusių brolių atstumti . . . vien keliais raštininkais vedini . . . laukiame milžino, kuris mus iš numirusių prikeltų . . . O tas milžinas gyvuoja visų musų krutinėse . . . ir vadinasi tikra tėvynės meilę . . . . . Kas jos nejaučia? . . . . Jeigu ne kiteip, tai prabunda ji pas kiekvieną nors sąžinei begraužiant . . . Ir sunku tikėti, kad yra žmonės, kurie bevelija sąžinės graužimus, negu tikrą dorą darbą . . . O kad tokių žmonių pas mus minia . . . liudija musų lygšiol nepagydomas merdėjimas.

Prie „Pasikalbėjimo“.

Perskaitęs pasikalbėjimą „Varpe“ Nr. 1 š. m., matau didelį rašytojos pasikalbėjimo pessimizmą ir noriu prisidėti su savo šeštoku prie paaiškinimo silpnybių lietuvių inteligencijos.

Paminėjus keletu gražių žodelių pradžią lietuvių kilimo, žodžiu vieno nusipenėjusio filistro, kurs per pietus arba vakarienę pasakodams, kaip jis bestudentaudamas eiles į „Aušrą“ rašinėjęs, vadina tą pirmąją kartą „bergždžia“. „Ir juokai ima ir graudu lieka, sako rašytoja, tokį žmogų beklausant. Bet ką sakysi?! Juk iš kalno žinai, kad kam jau širdyje užgeso jaunystės ir doros idealai, to jau nebeatgaivįsi tautai ant naudos“ . . . Bereikalo rašytoja neišaiškino, ką manė po bergždumu tas nutukėlis! Bent apie dvasios bergždumą pirmosios kartos negali buti nei kalbos, nes visas dabarykštis lietuvių judėjimas yra vaisius jos pasėtosios sėklos. Gal but tas filistras šnekėjo apie bergždumą šeimyniško susidėjimo —, tai butų tiesa: daugumas pirmosios kartos yra nevedę. Apie iššalimą ir išnykimą jaunystės ir doros idealų teip-pat negaliu kalbėti, nes pažįstu tos kartos žmones, kurie prie visų nelaimių, krintančių ant nelaimingos musų tėviškės, nenuleidžia rankų ir iria jaunystės idealais vedini savo laivelį per banguotąją dabarykščio gyvenimo jurą, turėdami viltį sulauksią geresnės ateities. Jeigu jų vardai nėra viešai žinomi, tai rašytoja turi suprast, jogei musų dienose *nomina sunt* kartais *odiosa*. Antra atsukus, yra senių, kurių darbai nematomais, ne visiems pastebiamais keliais išeina aikštėn, prisidėdami prie statymo naujosios triobos; tik jų plunksna yra ar atbukusi, ar palikusi vietą karštesniems darbininkams, — bet vis-gi ir tarp jų yra nemaža dirbančių, kad ir ne plunksna.

Visas nelaimes rašytoja mato universitetų diplomuose. Man rodosi, kad dėl jausmų atšalimo yra kalti ne diplomai, bet patsai gyvenimo bėgis, kursai vienus pirmiaus, kitus paskiaus, teip sakant, susendina, apmalšina ir antgalo visai susilpnina; o prie tokio lietuvių susenimo prisideda labai biaurios dabarykščios Lietuvos gyvenimo sąlygos. Ką aš sakau apie pasenėjimą, gyvenimui bėgant žmogaus jausmų, tai ne mano išradimas, bet jau senei pastebėtas dalykas. Musų laikraščiuose, bus jau kokie 7—8 metai, buvo patalpinta graži rytiečių pasaka apie

žmogaus amžių. Toje pasakoje gana aiškiai buvo aprašytas žmogaus gyvenimo bėgis ir jausmai. Kas užmiršo tos pasakos turinį, arba visai jos nėr skaitęs — tiems trumpai ją primįsiu.

Dievas sutvėręs žmogų visai tobulą, įkvėpęs jam augštas gražias mintis, apdovanojęs karštais jausmais, suteikęs jam begalo dideles pajiegas, idant galėtų įvykinti gyvenime savo augštas gražias mintis ir karštus jausmus ir tokiu budu laimingai gyventi, bet paskyręs jam gyventi tiktai trisdešimtis metų. Žmogus nepasikakinęs teip trumpu, kad ir labai gražiu, gyvenimu ir prašęs Dievo pridėti jam šiek-tiek metų. Tada Dievas atėmęs nuo asilo dvidešimti metų, nes asilas tuo pačiu tarpu skundęsis, kad jam sunki esant gyvenimo našta, ir pridėjęs žmogui, tardamas: „neški toliaus asilo naštą.“ Žmogus nepasikakindamas ir asilo amžiu, prašęs dar pridėti; Dievas pridėjęs jam dvidešimti metų iš šuns amžiaus, nes tasai skundęsis Dievui, kad jam esąs vargus gyvenimas: turįs dienomis ir naktimis loti ir svetimą naudą saugoti, už ką gaunąs daugiaus lazdų kaip pamazgų. Nepasikakinęs ir šuns amžiu, prašęs žmogus dar pridėti keletą metelių, ir Dievas pridėjęs jam kiek metų iš bezdžionės amžiaus, nes toji nesidžiaugusi savo gyvenimu ir prašiusi Dievo sutrumpinti jai metus.

Teip ir susidėjęs žmogaus amžius, kuriame tikrųjų žmoniškų metų yra tiktai apie trįsdešimtįs. Jeigu lietuvio žmoniškas amžius nepasiekia nė trijų dešimtų metų, tai kaltos yra sunkios musų gyvenimo sąlygos. Beto, pirmosios kartos budintojai gyvena išsisklaidę po visą plačią pasaulę, ne kruvoje. Tasai dalykas labai juos susilpnino. Kitą kart, keliantės iš miego, tautos reikalai buvo šiek-tiek kitoniškai suprantami, bent tasai savų reikalų supratimas nerinko apšviestesniųjų lietuvių namolei, kitaip sakant ant savo vėliavos lietuviai neturėjo dar įsirašę *didelėms* raidėmis: *„mokysimės ir kiek išmokę grįšime iš kur kilę prie darbo, kur musų žmonės laukia.“*

Paskutiniu laiku grįštamasis klausimas, matyti, užima jaunuomenės programose didelę vietą ir tuo prašalina vieną didelę senųjų programos ydą. Vieni išsisklaidę po visus pasviečius, kiti išsimėtę po tėvynės pakraščius, — kruvoje nerasi kelių lietuvių, dirbančių prie vienos vėliavos. Seniams vėl sunku visiškai suprasti jaunuosius, kaip jauniejie ne visai supranta senuosius, tai-gi rupinkimės, kad bent toliaus kitoniškai eitų gyvenimas, o kol tos gyvenimo sąlygos nebus prašalintos, darbas lietuvių dirvoje bus sunkus ir aukų pilnas: vieni pasieks asilo amžių, — kinkas drebėdami, kiti kalinyje sėdėdami. Pranyks ne tik trečia, bet gal ketvirta ir penkta karta be žymių pasekmių, o darbas, pridėsiu, vis tik eis pirmyn, kaip jis ėjo ir lig šiam laikui; bet tai gali matyti tik tas, kieno akįs matė musų atbudimą. Kur yra ženklai to žengimo pirmyn? — paklaus kitas netikėdamas mano žodžiams. Vieną ženklą galiu nurodyti iš to paties numerio laikraščio, kur redakcija straipsnyje „Nauji Metai“ praneša, kad „Ukininko“ draugdirbių trečia dalis prigulinti sodiečiams, iš kurių kiti ne tiktai pranešą žinias, bet ir prisidedą prie apsvarstymo visuomenės klausimų; antras faktas man yra žinomas tas, kad jaunesnioji dalis ukininkų pradeda interesuotis rinkimais patogių vaitų, smulkiais perkratymais valščių šeimininkystės, reikalavimais atskaitos nuo kunigų renkančių bažnyčiai pinigus; trečias faktas yra žinomas teip-pat iš

gyvenimo, butent nusiskundimai žemesniųjų vyresnybės agentų, kad žuvanti tarp žmonių prieš juos baimė, nes paskutinį laiką, gerai progai atsitikus, juos, matyti, vis dažniaus ir dažniaus apkausto ir išmeta iš savo namų žmonės. Žinoma stovinčiam eilioje dirbėjų visi tie „mažmožiai“ pasirodys lašais, bet lašas tankiai krizdamas ant akmens pramuša skylę. Iš augščiaus paduotųjų faktų labiausiai mane užima nupuolimas baimės, nes tas nupuolimas, jei eis vis didyn, veikiausiai prašalįs politišką slogą ir persekiojimus ir pailgįs anot tos pasakos „žmogaus“ amžių ir Lietuvoje, bent ligi trisdešimties metų. Tai-gi pasilieka mažai, visados jaunai saujelei, kurios žibintuvo neužpus nėkokie šiaurės vėjai, skleisti savo idealus tarp priaugančių kartų, budinti jose drąsumą ir rauti baimę prieš persekiojimus ir mirtį. Tam dalykui yra geras užmanymas — reikalauti nuo neatšalusios dar jaunuomenės, kaipo kareiviškos pareigos — paskirti nors keletą „žmogaus“ metų darbui tarp savo žmonių ir arčiausios apylinkės. *Oo!*

Dar apie mūsų rašybą.

(Atsakymas vadovėlio recenzentui.)

Pereitųjų metų „Varpe“ buvo atspauzdintas ilgokas straipsnis (Nr. 10, 11 ir 12), paskirtas kalbos dalykams, būtent apsvarstinėjimui „P. Kriaušaičio rašybos“ (*v.* Lietuviškos kalbos gramatika. Skaitytojams ir rašytojams vadovėlis. Parašė Petras Kriaušaitis. 1901 m.). Beveik visą savo straipsnį recenzentas suvartojo išrodymui tiktai rašybos ydų, jos nepraktiškumo ir nenuoseklumų; visų kitų gramatikos dalių visai neliečia.

Šito raštelio uždavinys bus apginti kiek galint tą rašybą nuo recenzento antpuolių ir vietomis paaiškinti „vadovėlio įstatymus“.

1. Recenzentui nepatiko gramatikos autoriaus patarimas, kad lietuviai ilgaijai balsei *u* nusiliedintų tam tikrą raidę, skirdami ją rašyboje nuo trumposios *u*, kaip skiria jau trumpąją *i* nuo ilgosios. Daug prirašęs (*v.* Nr. 10) apie ilgosios *u* nereikalingumą, recenzentas užbaigia visą tą straipsnio dalį tokiais žodžiais: „Vartodami *y* šaly *i* ir ne paženklindami ilgumo raidės *u*, męs elgiamės ne nuosekliai, bet už tai praktiškai.“ Kam rūpi *toksai* praktiškumas, tas turėtų daugiaus išgalvoti, turėtų teip sakyti: „bus nuoseklu ir visai praktiška, jei rašytojai, kaip tat yra dažnai daroma, nevartos raštuose nė raidės *y* šaly *i*. Jug teip paprastinus rašybą bus kur-kas lengviaus rašytojams: *y* tuo tarpu mažas būrelis rašytojų, anaiptol ne visi, tevartoja kaip reikiant.“ Kas *tokio* praktiškumo reikalauja, galėtų dar pridėti (visai nuosekliai pasielgdamas): „kaip parašysim, teip parašysim, o žmonės skaitys savotiškai, kiekvienas sava tarme, dėdami savotiškai ant žodžių kirčius, taigi nereikėtų nė apie žodžių kirčius kalbėti, nė rašyti būtinai viena tarme.“ Teip begalvodamas tūlas galėtų nudardėti nugalvoti dar toliaus: „kam skiriame rašyboje *sūnus*, *pirtis* nuo *sūnųs*, *pirtįs?* juk tokiu būdu daromas yra tiktai keblumas, painumas, bereikalingas margumynas: kaip parašysi, teip įtiksi *žmonėms*, tik drožk, rašyk, o *žmonės* skaitys savotiškai ir žinosis ką skaitą.“ Jei

kas teip galvotų, elgtųsi ne tiktai „praktiškai“, bet ir „nuosekliai“. Ką galėtų jam pasakyti „vadovėlio“ recenzentas?

Negaliu suprasti, kodėl recenzentas, pasityčiodamas iš rašybos įstatymų, iškraipė vietomis visą gramatikos autoriaus mintį. Recenzentas rašo: „Kr-tis pasitikėdamas, kad raidžių *a*, *e* ilgumą gali parodyti kirčiai (da-gi *seniejie*, dabar *išnykę*), nori išreikšti ilgumą tik vienos raidės *u* ir teip yra pamėgęs raidę *ū*, kad ją vartoja da-gi tę, kur pagal jo paties gramatikos mokslą reikėtų rašyti *ų*, pvz. jis rašo: *gražūs*, *sunūs* (ne *gražųs*, *sūnųs*).“ Viena, gramatikos autorius niekame nesako, būk ilgumą balsių *a*, *e* galį parodyti seniejie kirčiai, dabar ant tų balsių išnykę. Apie tą mažmožį yra kalbama keturiose gramatikos eilelėse (§§ 4 ir 5); jąs patarčiau recenzentui dar kartą perskaityti. Kalbėdamas apie tą mažmožį aiškiaus ir kitais žodžiais, tiek tegalėčiau „vadovėlio“ apgynimui pasakyti: „*A* ir *e* po senoviniu (vartojamuoju nuo senų senovės) kirčiu, ne žodžių gale, yra tariamos *rašomoje* tarmėje, kaip ilgosios balsės. Kame tiedvi balsi po kirčiu (ne senoviniu), žodžių viduryje arba pradžioje, tariamos yra *rašomoje* tarmėje kaip trumposios balsės, tų keturių eilelių pavyzdžiuose yra iš dalies, nors ne išsemtinai, nurodyta. Gramatikos autoriui, kalbant apie rašybą, rūpėjo ir kitų tarmių lietuviai: rytų augštaičiai ir visi žemaičiai balses *a* ir *e*, pagaliaus tę, kame rašomosios tarmės augštaičiai taria kaip ilgąsias balses, ištaria neilgai, nepratęzdami teip, kaip jie pratęsia, savotiškai tardami, balses *y* ir *ū*.“ Del visų šitų priežasčių vadovėlio sustatytojas ir nereikalauja, kad šaly *y* ir *ū* būtų dar ilgosios balsės *a*, *e*, skiriamos nuo trumpųjų *a*, *e*. Antra, — grįštu prie recenzento žodžių, — gramatikos autorius norėtų išreikšti rašyboje *visų* balsių ilgumą, ne tiktai vienos raidės *u*. Jei ilgumą *u* išreikšime kokiu-nors būdu, bus mūsų rašyboje išreikšti visi balsių ilgumai (kalbu ne apie vieną tarmę), kaip jie yra išreiškiami ir kitų kalbų rašybose. Kodėl apleidžiu čia *a*, *e*, tas dalykas, tikiuosi, bus jau aiškus. Trečia, recenzentas visai iš oro pagavo, būk gramatikos autorius „teip yra pamėgęs raidę *ū*, kad ją vartoja dagi tę, kur pagal jo paties mokslą reikėtų rašyti *ų*“. Tokia-pat tiesa jisai galėjo pasakyti, kad gramatikos autorius yra labai labai pamėgęs priebalsę *č*, kurią vartoja savo gramatikoje, nors sakosi norįs įvesti rašybon jos vietoje *tš*. Kodėl vietomis gramatikos autorius vartoja *ū*, kame recenzentas norėtų dabar matyti *ų*, kiekvienas bešalis skaitytojas, perskaitęs gramatiką (§§ 23, *c* ir 224, *j*), turėtų numanyti. Čia gintis neturiu reikalo.

Recenzentas, atsišaukęs visai be reikalo į Angliją ir Prancūziją, — tarp noro paprastinti tęnai rašybą ir recenzento išvedimų apie reikalingumą mūsų rašyboje nepaprasto praktiškumo juk nėra nieko bendro, — nubrido ir į Rusiją, į jos kalbą ir rašybą. Jisai rašo: „rusų kalboj sako семянъ (raš. сѣмянъ), o ne семенъ (sėklų, sėmenų), tik dėlto, kad atskirt tą žodį nuo vardo Семенъ (Simanas).“ Kiek čia melo, kiek neteisybės! Brangus recenzente! jei Tamsta turėjai tokį netikusį rusų kalbos mokytoją, kam dabar subrendęs platini jo netikusius plepalus, suvartodamas juos parėmimui savo išgalvojimų apie mūsų rašybos mažmožius? Tamsta daug geriaus būtum padaręs, nurodydamas kokios tautos rašybą, kurioje nėr išreiškiami skirtumai tarp ilgųjų ir trumpųjų balsių, kurioje ilgomsioms ir trum-

pomsioms balsėms yra vartojamos vienodos raidės, nes žmonės skaitydami moką patįs atskirti ilgumus nuo trumpumų. Kaip Tamsta ištartum radęs knygose: *„pūgą* (verčia), (vienu) *šūksniu“*, jei nežinai tų žodžių iš savos tarmės ir nebus čia paženklintas ilgumas *u*? O reikėtų visada minėti, jogei visų savos tarmės ir daugybės kitų tarmių žodžių męs dar visai nežinome. Pridėsiu dar mažmožį prie pasikalbėjimo apie *u* ir *ū*: „dykiejie“ žemaičiai, susirašinėdami su kits-kitu arba užrašinėdami pasakas, daineles ir kitas smulkmenas, būtinai skiria trumpąsias balses nuo ilgųjų: jie rašo — *i*, *y*, *o* (arba *ó*), *u* (= *y*, *i*, *u*, *ū* gramatikos rašyboje), o šviesusis recenzentas čia mato tiktai keblumus ir painumus! Ar tat nekeista?

Norėdamas įvesti rašybon *tš* „vadovėlio“ autorius nieko nemini apie raidę *c* ir nepataria jos vietoje rašyti *ts*. Toks pasielgimas išrodo recenzentui labai keistas. Tan žodin (§ 31) tiek tegaliu pridėti prie to, kas yra parašyta pačioje gramatikoje: „*c* vartojame tiktai keliuose svetimuose žodžiuose ir nedaugelyje savų garsažodžių *(cinas, capt)*, *č (tš)* teip yra sujungta su *t (jautis — jautšio, jaučio)*, kaip *dž* su *d (juodis — juodžio)*; *c* su *tš (č)* nieko neturi bendro. Taigi, turėdami *y* prie *i*, *dž* prie *d*, turėtume dar prasimanyti ir *ū**) prie *u*, *tš* prie *t*.“ Jei tas galvojimas recenzentui pasiliekti keistas, sunku ką padaryti.

Priebalsių įstatymai visai nustebino recenzentą: § 19 jisai nesuprantąs, nežinąs, ar tę yra kalbama apie *ištarimą*, ar apie *rašymą*. Ką daryti! ne visiems Dievas suteikė protavimui vienodus smegenis, ne visi turi matymui vienodas akis. Gramatikos autorius teip-pat daug ko nesupranta iš recenzento nurodymų. Rimtai kalbėdamas tiek teturėčiau recenzento suraminimui pasakyti: kame yra sakoma „garsingosios balsės *b*, *g* prieš begarses priebalses yra visų lietuvių *ištariamos* kaip *p*, *k*“ arba „garsingosios priebalsės *z*, *ž* prieš begarses *k* ir *t* yra *ištariamos* kaip *s*, *š*, tę patarčiau suprasti, kad yra kalbama apie *ištarimą*, ne apie *rašymą*. Toliaus recenzentas pasergti, kad gramatikos autorius „neseka žmonių ištartį“. Atsakau: „vadovėlis“ tardamas seka žmonių ištartį, rašydamas seka paprastąją rašybą, kuri, kiek mokėjau pastebėti, nepermaino garsingųjų priebalsių prieš begarses į begarses (sulyg. *bėgti*, *kibti*, *bruzti*, *vežti*), nors žmonės jąs taria kaip begarses (kaip *bėkti*, *kipti*, *brusti*, *vešti*), ir gramatikos autorius, nurodydamas tą faktą, prideda, kad yra žmonių (sulyg. Kuršaitį) ir kitoniškai rašančių; „vadovėlio“ autorius aiškiai pasisako einąs paprastosios rašybos keliu, tiktai „vadovėlio“ gale prideda kelis savo pasergėjimus, apie kelis rašybos mažmožius priimtinus arba atmestinus (kaip kam patiks).

Paprastoji rašyba, nepermainydama garsingųjų prie balsių *b*, *g*, *z*, *ž* prieš begarses, išreiškia visas kitas permainas, prisitaikindama prie žmonių ištarties (sulyg. *vešiu* iš *vež-siu*, *lūštu* iš *lūž-stu*), ir gramatikos autorius, neišgriaudamas rašytojų vienybės, prisitaikina prie paprastosios rašybos ir norėtų, kad tuo tarpu ir kiti teip-pat elgtųsi. Kad rašymas *vezdamas*, *mezdamas*, *razdavau* (su *z*) recenzentui,

*) Gramatikos gale (§ 224, *i*) ilgaijai *u* yra patarta atskira raidė. „Žinyčioje“ gramatikos recenzentas pataria tam tikslui nusiliedinti raidę iš trijų lygių lazdelių.

matyti, nepatinka, reikia tiktai pasigailėti: priebalses *d* ir *t*, jei perdirbame sekdami ištarimą, perdirbame, *kaip ir kitų gramatikų autoriai*, teip, kaip jos yra ištariamos (*v.* §§ 17 ir 224, *l*).

Vartojimas *ą*, *ę*, *į*, *ų* esąs secenzentui visai neaiškus. Yra Lietuvoje tokių kraštų, kur tos raidės yra ištariamos kaip ilgosios tos pačios rųšies balsės. Jei maloningas recenzentas yra kilęs iš tokio krašto, jam, priėmus gramatikos rašybą, reikės noroms-nenoroms sužinoti, kaip yra ištariami tokie žodžiai, kaip antai *rųšis* (Gattung), *grįžti*, kitose tarmėse, arba turėti surašytus galvoje visus žodžius su nosinėms *į*, *ų*. Balses *ą*, *ę* necenzentas galėtų atskirti ir iš to, kad jos (ne tiktai rašomoje tarmėje) ir be kirčio yra ilgos (sulyg. *bąlu*, *grąžinti*, *ąselė*, *gręžiu*). Kur-kas sunkiaus yra su raidėmis *į* ir *ų*: yra tarmių, kur jos tariamos nėkiek nesiskiria nuo *y* ir *ū*. Tai-gi nosinės balsės nuo paprastųjų atskirti nė negal būti lengva, vienok skirti vistik reikės, ir be jų męs turbūt neapsieisime. Paaiškįsiu. Rytinėje Lietuvoje yra žodžiai *grožytas*, *grūžytas* (audeklas), (rugių) *brostva*, *brūstva*. Priimdami tokius žodžius į rašomosios kalbos žodyną, turėsime būtinai rašyti *grąžytas* (audeklas), (rugių) *brąstva*. Jei ne rašytojai, tai gramatikų, ypač žodynų autoriai turės žinoti ne vienos tarmės žodžius ir rašydami svetimų tarmių žodžius neapsieis be nosinių balsių: jei parašytume *gražytas*, *brastva*, rytų augštaičiai, iškur tie žodžiai yra paimti, jų nesupras; jei rašysime *grąžytas*, *brąstva*, rytų augštaičiai, kurie rašomosios kalbos *ą* taria kaip *o*, *ū*, perskaitys teisingai ir bent supras savus žodžius. Tai-gi reikalingas būtų surašymas žodžių nosinėmis balsėmis (*ą*, *ę*, *į*, *ų*) žodžio viduryje ir pradžioje; jų surašyti trumputės gramatikos autorius, žinoma, negalėjo, ir todėl tų balsių vartojimas, perskaičius tą gramatiką, negal kaip reikiant paaiškėti.

Gramatikos autorius rašo *darysiąs*, *dirbsiąs*, ne *darysęs*, *dirbsęs*, nes būsimojo laiko žodvardžiai turi pereinamojo, ne pereitojo laiko galūnes (sulyg. *dirbąs*, *verčiąs*), ir rytų lietuviai taria tų žodvardžių galūnes kaip *ūs*, *os*, teip, kaip jie taria *ąs* žodyje *ąsa*, ne teip, kaip taria *ęs* žodvardyje *dirbęs*, *daręs*. Dėl šitos priežasties ir yra rašoma gramatikoje *darysiąs*, *dirbsiąs*, ne *darysęs*, *dirbsęs*.

Gramatikoje yra rašoma *tąs* ir *tas* (žmonas), (su) *tą* ir (su) *ta* (žmona), *gerąsias*, ne *gerasias*, nes rašomojoje tarmėje, paskydusioje į kelias tarmeles, tos formos įvairiai, ne vienodai yra tariamos (rašyba prisitaikina ir prie ištarties), būtent vienose vietose sakoma, — „(mačiau) *tàs* (moteris)“, kitose — „(mačiau) *táis*, *tąs* (moteris)“; vieni sako „(su) *tà* (žmona)“, kiti — „(su) *tái*, *tą* (žmona)“; vieni sako *geráisias* (iš *gerąsias*), kiti — *gerąsias* (Panevėž. *gerosias*, kame *o* = *ą*). Gramatika išvardžių formose paliko rašytojams laisvę, nes autorius nenorėjo būtinai įbrukti čia vieną kokią formą (§§ 70, *c* ir 50). Jei recenzentas rašys „(mačiau) *tas* (moteris), (buvau su) *ta* (žmona)“, pasielgs labai gerai; toksai parašymas nebus priešingas paprastosios rašybos papročiui ir „vadovėlio“ nurodymams.

Iš to, ką recenzentas rado gramatikos rašyboje, jam, matyti, patiko vienas mažmožis, nors ir tą nurodydamas keistai pasielgia su autorium. Jisai sako: „turėtume rašyti *gražųs*, *sunųs*, o ne *gražūs*, *sūnūs*, kaip rašo Kriaušaitis,“ pats patardamas, — pridėsiu pataisy-

damas recenzento žodžius, — rašyti *gražųs*, *sūnųs*, *pirtįs* (§§ 23, *c* ir 224, *j*).

Straipsnio pabaigoje recenzentas rašo: „dėlei daugybės prieštaravimų ir neaiškumų gramatika Kriaušaičio daugelyje atsitikimų negal būti *vadovu*, ir buvo bereikalinga rašyti pradžioj „skaitytojams ir rašytojams *vadovėlis* . . . Tuom tarpu ta gramatika suteikia tik gausią medegą gramatikai“ . . . Jei negal ji būti *vadovu*, kodėl negalėtų būti bent *vadovėliu* (kaip norėtų jos autorius), ne vien tiktai gramatikai *medega?* Bereikalo nepaaiškino recenzentas ir to mažmožio.

Kodėl recenzentas savo straipsnyje visai neliečia kitų gramatikos dalių? Jei nepalietė jų savo straipsnyje bent jų medegos, kuri gal tikti nors kitai gramatikai sustatyti? Gramatikos autoriui labai malonu būtų matyti, kad recenzentas yra kaip reikiant perskaitęs visą jo darbą ir suvartojęs tą sveikąją medegą, prieš kurią pats nieko nesako. Tuo tarpų, prašau mań dovanoti, aš nė to nepastebėjau: recenzentas rašo *tuom* (=tuo) *tarpu*, sąjungą *kad* vartoja prie nereiškamojo sakymo, nors vadovėlis (vistik norėčiau tuo vardu jį vadinti) pataria kitaip rašyti ir kalbėti (§§ 189, *b* ir 70, *e*). Teip ignoruoti *recenzuojamosios* knygos nurodymų nepriderėtų.

Jei kame, iš vėžės išklydęs, pasakiau kokį negražų žodelį, prašau mań dovanoti: viena, turiu pasisakyti, esu tiktai feldšeris, nors yra žmonių, kurie mane ir ponu daktaru kartais pavadina, antra — ir į mano langą ne visada šviesi saulelė spindi, trečia — recenzentas davė mań negražų pavyzdį, o jug visi žino, kad *exempla trahunt* (bent senovės rymiečiai tą įstatymą žinodavę). Didžiausią šito straipsnio ydą ir pats gerai suprantu, būtent reikėjo atsakyti recenzentui ant *visų* jo užmėtinėjimų, o to padaryti nemokėjau, nors grūdų tuose užmėtinėjimuose nedaug tematau.

Pasinaudodamas gera proga, pataisau vieną gramatikos mažmožį. Gramatikoje yra rašoma *kuone* ir *kone*, *kieno* ir *keno*. Rašomoje kalboje *kuone* (žem. *kūne*, *kóune*) ir *kieno* (žem. *kėino*, *kyno*) tereikėtų vartoti ir rašyti. *„Vadovėlio“ autorius.*

Kn. Antanas Kitkus, Teol. Dakt.

(1805—1857.)

Pro memoria.

Kiek man žinoma, musų raštenybės istorikams beveik visai*) dar nėra žinomas kun. A. Kitkus (= Kitkievič), buvęs Vilniaus R.-K. Seminarijos rektorius ir Nemenčino (Viln. gub.) klebonas, kurs savo vertime himnų į lenkišką kalbą**) patalpino ir vertimą 16 himnų į lietuvišką kalbą (227—242 p.), priglaudęs toj-pat knygoj (LXV—LXXI pusl.) ir keletą žodžių nuo savęs „apie lietuviškąjį vertimą ir šį-tą apie tą kalbą“ (lenkiškai).

*) Vien tik „Apšvietos“ Nr. 6 1892 m. man teko atrasti p. St. Jurjevyčiaus įrašytą kn. A. Kitk. knygą į surašą lenkiškų knygų apie liet. dalykus skyriuje „Lituanica“ ant 478 pusl.

**) Hymny Ojców świętych i wielkich w Kościele mężow . . . przełożył z łacińskiego X. A. Kitkiewicz. Wilno 1848 r.

„Gangreit pirmas — rašo jis tę — išdrįsau aš versti brevijoriaus himnus į lietuvišką kalbą. Yra tai bandymas, kurs gal paskatįs mano viengenčius sekti mane ir išvers toliaus himnus teip-pat arba ir geriaus“ . . . Toliaus išguldo jis toj prakalboje keletą savo patėmyjimų apie lietuvišką kalbą:

I-o, raidžių *f*, *h*, *ch* lietuvių kalboj nėsą, o žodžiuose iš svetimų kalbų lietuviai vartoją vietoje *f* — *p*, *kv*, *šp*, pvz.: parbavoti (= dažyti), kvarbavoti, špygas; vietoje *ch* — *k*, pvz.: Kristus, o *h* dažniausiai visai apleidžiantįs, pvz.: adyna (= valanda) iš slav. hadina. II-o, lietuvių kalboje raidė *e* esanti pagal ištarimą dvejopa: *é* (tai musų šios dienos *e* atviroji), pvz.: sénas (= senas) ir *e* (= musų *ė* siauroji), pvz.: sesk (= sėsk). III-o, be pusbalsės *j* ir balsės *i* pas lietuvius esąs suminkštinimo ženklas *i*, kurs turi buti atskiriamas nuo balsės *i*, pvz.: kriokia; čia teipos nurodytas yra skirtumas tarp *e* (= ė) ir *ie*, kur *i* ir *e* užlaikančios savo garsą, pvz.: siena, šemas (= šėmas). IV-o, esanti dvejopa *o:* viena paprasta *o* ir ištariama esanti grynai, antra akcentuota *o*, t. y. *ó*, ir ji esanti ištariama kaip *a-o*, pvz.: žm*o*gus, nu*ó*gas. V-o, lietuviams reikalingi esą garsai, viduriniai tarp *a* ir *u*, *e* ir *i*, t. y. *ą* ir *ę*, pvz.: žąsis, kęsti, kenčia. VI-o, lietuviška kalba esanti labai sena ir žodžių atmainose visai nepanaši nei į lenkišką, nei į lotynišką, nei į grekišką, bet į hebrajišką. Išrodymui to jis priveda yvairias veiksmažodžių formas, kurios atitinka tokioms-pat hebrajiškoms, ir *vice versa.*

Suglaudęs čionai jo patėmijimus apie lietuvišką kalbą, aš noriu privesti jo paties žodžius tame dalyke, kurie gal aiškiaus parodys jo pažiurą į lietuvių rašytojų užduotį kalbos dalyke.

„Lietuviška kalba — sako jis (LIX—LXX) — yra labai turtinga ir neišpasakytai vaisinga: tegu lietuviai sakytojai ir rašytojai neįveda į savo kalbą svetimų žodžių ir makaronizmų. Kai-kurie sakosi neturį lietuviškų žodžių ir priversti esą skolinti: teip tai atsitinka, jei, kalbėdami ir rašydami lietuviškai, jie mano lenkiškai. Jei aš 16 himnuose, verstuose iš lotyniškos kalbos, kame ir labai daug sakinių buvo sunkių, nevartoju makaronizmų, tai, rodosi, užtektinai atsakau ant tokio užmetimo.“ . . .

Kaipo paveikslą jo kalbos ir jo rašybos, aš išrašau čionai trumpiausią himną — ketvirtą po eilės — lietuviškame vertime (230 p.):

„Tawi méldziam, liki szwiesu,
Sutwértoi wisó tiesu:
Kajpo esi mums géringas,
Buk ir sargas apdajringas.

Nuwérsk szonan nakties bajdus,
Sapnus biaurus ir ju wéjdus;
Kad pagunda né atslieptu,
Ir kad kunaj né sustéptų.

Duók taj, Tewe! geringiausis.“

Visi jo išverstiejie į lietuviškąją kalbą himnai buvo, kaip matyti iš apgarsinimo ant tos-pat knygos viršaus, išėję ir skyriumi („Hymny w przekładzie litewskim, osobno drukowane“).

Nors kiek galėdamas rupinaus patirti ką-nors iš kun. A. Kitkaus gyvenimo, vienok nieko nejstengiau sužinoti svarbesnio, neskaitant keleto įžymesnių smulkmenų. Teip, ačiu senovės draugui E. M., gavau tik žinoti iš senovės rubricelių, juog jis gimė 1805 m., kunigu paliko 1829 m. ir mirė, prabuvęs 28 m. kunigu, 1857 m., gegužės 25 dienoj, kaipo Nemenčino klebonas. Kiek galima spręsti iš jo (kn. A. Kitk.)

išduoto pamokslo („Konferencya w czasie Wielkanocnych rekolekcyj, miana do alumnów w r. 1846“) ir portreto*) nuo 1848 m., jis teip-gi apie 1846—1848 m. pildė ir Viln. Rim.-K. Sem. rektoriaus priedermes.

Kaipo kunigas, kun. A. Kitkus buvo matyt baigęs augštesnį teologijos mokslą, nes, kaip parašas po portretu liudija, turėjo Teologijos Daktaro laipsnį.

Kaip pildė jis savo priedermes, kaipo Nemenčino klebonas, nėra žinios, — tiek tėra dabar žinoma, juog Nemenčino parakvija dabar jau beveik visai yra ištautėjusi. Ar bent kiek galima čia jį kaltinti, sunku pasakyti, o vienok jis buvo jos klebonu per kelioliką metų . . .

Bet ar šeip sakysime, ar teip, o vis-tik kun. A. Kitkus, kaipo lietuvis, kur-kas bus praviršijęs daugybę ano laiko kunigų, aitrių lenkystės apaštalų, kaip meile ir pažinimu savo prigimtosios kalbos, teip ir darbu, nes vis-tik šį-tą bent b a n d ė savo kalboj dirbti ir kitus prie to ragino, kaip matėme pradžioje. Galima spręsti, juog, mylėdamas savo kalbą, jis stengėsi, budamas rektoriumi, ir tą meilę savo augintiniams įkvėpti . . . bent nespaudė ir nepersekiojo tų, kurie nenorėjo (jei tokių tik buvo) išsižadėti savo ir svetimą pasisavinti, kaip tai daro ir vienoj ir kitoj seminarijoj — ir tai dabar, XX amžiui prasidėjus! . . . *J. Mažagetas.*

Iš Lietuvos statistikos.

Vilniaus gub. gyventojai. Iš visuotino gyventojų surašo, atlikto 1897, pasirodė kad Vilniaus gub. 1897 m. buvo 1 589 393 gyventojai; tame skaitliuje buvo:

kalbančių	baltgudiškai	891 771	(56,1%)
„	lietuviškai	279 694	(17,6%)[1])
„	žydiškai	202 368	(12,7%)
„	lenkiškai	129 651	(8,1%)[2])
„	maskoliškai	78 562	(4,9%)

Kitaip kalbančių yra mažiau: vokiškai — 2 915 (0,2%), totoriškai — 1 969, mažgudiškai — 912, latviškai — 471, čigoniškai — 182, žemaitiškai — 157, votiakiškai — 134, čuvašiškai — 116, karėliškai — 76, prancuziškai — 52, mordviškai — 31, turkiškai — 28, čeremisiškai — 24, armėniškai — 24, turkmėniškai — 19, finiškai — 17, čekiškai — 14, žuvėdiškai — 13, rumuniškai — 10, zyrėniškai — 6, angliškai — 4, gruziniškai — 3, bulgariškai — 2, valakiškai — 1, vengriškai — 1, baškyriškai — 1. Nemokėjusių įvardyt savo prigimtos kalbos — 143.

Pagal tikėjimo gyventojai Vilniaus gub. skyrėsi 1897 metuose tokiu budu:

*) Tasai jo portretas tapo klierikų parupintas ir jo vardo dienoj 1848 m jam paaukautas, kaip tai skelbia patsai lotyniškas parašas po juo padėtas. Tą portretą man pasiklojo netyčia atrasti Germanovyčių (Viln. vald.) klebonijoj; jį kartu su himnais (E. M-o parupintais) aš pavedžiau *Tautiškam Knygynui.*

[1]) Tame skaitliuje yra 6 kazokai.

[2]) Tame skaitliuje 1 kazokas.

katalikų — 935031, t. y. 58,7% (tame skaitliuje: lietuvių 279694, lenkų 129651, baltgudžių, vokiečių ir kt. — 525686).
pravoslavų — 415208, t. y. 26,0% (tame skaitliuje: maskolių 78652, baltgudžių ir kt. 336646).
žydų — 204673, t. y. 12,3%
totorių — 4364, t. y. 0,3%

Dr-is, Ungurys, Lydys.

Vilniaus gyventojai. 1869 m. buvo Vilniuje 64377 gyventojų: žydų 30733, katalikų 22804, pravoslavų 8436.

1875 m. — 82668 gyventojai: žydų 37906, katalikų 27781, pravoslavų 13093.

1897 m. — 154532 gyventojai (neskaitant kareivių ir gyvenančių priemiesčiuose): žydų 76862, katalikų 47504, pravoslavų 25444, starovierų 910.

Skaitant procentais pravoslavų buvo: 1869 — 13,3%, 1875 — 15,8%, 1897 — 16,6%. Katalikų buvo: 1869 — 35,4%, 1875 — 33,6%, 1897 — 31%. Žydų tuose metuose buvo. 47,8% — 45,9% — 50,1%.

Dr-is.

Vilniaus dijecezija įsteigė Jogėla 1388 metuose. Pirmuoju Vilniaus vyskupu buvo Andrius Vasillo (1388—1398 m.). Paskui jį sekė 38 kiti vyskupai, terp kurių daugumas prigulėjo prie garsingiausiųjų lietuvių bajorų: Radvylų, Sapiegų, Pacų, Tiškų ir kt.

Dijecezijos sienos mainėsi pagal politiškus atsitikimus; dabar apima 2 guberniji: Vilniaus ir Gardyno.

Visa dijecezija dalijasi į 235 parapijas, Vilniaus gub. — 152, o Gardyno — 83. Be to Vilniaus gub. da yra 8 bažnyčios be parapijų, 13 koplyčių su parapijomis ir 17 — be parapijų; Gardyno gub. — 2 bažnyči be parapijų ir 5 koplyčios su parapijomis, 3 be parapijų. Atskirų koplyčių visoj dijecezijoj yra 162, klioštorių — 4: 1 Vilniuj — benediktinių (14 vienuolių-moterų), 2 Gardyne — brigitinių (6 vienuolės) ir pranciškinų (6 vienuoliai), Slonime 1 bernardinių klioštorius su 4 vienuolėmis. Dvasiškijos išviso yra 370 žmonių.

Liuosos vietos yra 3 vyskupų - sufraganų: Vilniaus, Trakų ir Brastos; 1 sąnario kapitulos ir 50 vikarijų. Seminarijoj šįmet yra 94 klierikų, 12 pabaigusių.

Skaitlius gyventojų-katalikų Vilniaus dijecezijoj pagal *Directorium* 1902 m. — 1356910 žmonių abejų lyčiu; ant Vilniaus gub. pripuola 978180, ant Gardyno — 378730. Pagal paskutinį surašą gyventojų-katalikų buvę 935 tukstančiai, taigi ant 43 tukst. mažiau, negu paduoda dabar *Directorium* Vilniaus dijecezijos; pravoslavų yra 415 tuk., žydų 204 tukst. Imant visus Vilniaus gub. gyventojus (1589 tukst.) katalikų išpuola 58,8%, pravoslavų — 26,1%, žydų — 12,8%. Skaitlius gyventojų Gardyno gub. pagal *Vsia Rossija* — 1617 tukst.; čion katalikų, jeigu paimsime skaitlinę, paduodamą *Directoriumo* yra 23,4%; akyva žinoti, ar daug šitam skaitliuje yra lietuviu.

Čia-jau neprošalį bus pažymėt skaitlių žemesniųjų mokyklų, nors jis lytisi ne vienos Vilniaus dijecezijos, bet visos Vilniaus mokslo apygardos. Visoj apygardoj yra 7985 žemesniųjų mokyklų, kurios dalinasi į keturis skyrius: 1. į mokyklas vienkliases, valščionių už-

laikomas — 16,5%, 2. tokių-pat vienkliasių mokyklų, užlaikomų apšvietimo ministerijos — 8,5%, 3. lementorinių ir parapijinių cerkvių mokyklų („školi gramoty“ ir *„Cerkovno-prichodskija“*) — 50,4% (!), antgalo 4. žydų chederų — 23,3%. Augščiau minėtose mokyklose mokinasi 202445 mokintinių (abiejų lyčių); ant valščiaus mokyklų pripuola 39%, o ant ministerijos — 12,1%, ant lementorinių ir cerkvinių — 35,4%, ant chederų — 10%. *Alfa.*

Beprotė.

(Rusiškai parašė *Naživin*).

Kožną rytą ant kertės vienos Paryžiaus gatvės sutikdavau seną negrę. Jos apvalktis — tik skarmalai, ant galvos — žili garbanoti plaukai, pridengti raudona skarele, rankoje — lazda. Eidamas pro ją, girdėdavau, kaip ji, tartum verkdama, kalbėdavo: — Ponuti, duok kąnors neturtingai moteriai? . . .

Ištarusi tuos žodžius, kelis sykius persižegnodavo.

Jai pro šalį praeidavo puikiai apsirėdžiusios moters ir vyrai, prašvilpdavo brangios karietos, bet retai kas tesustodavo ir teįsprausdavo jai į delną kokį skatiką.

Daugumas tik žingeidžiai žiurėdavo į jos juodą veidą ir žilus striukus plaukus, į jos skurlius.

— Ponučiai, almužnos . . . Dievas jums užmokės! — girdėt buvo balsas paskui praeinančius ponus.

Kartais jausmai senos negrės sukildavo, — visas piktumas imdavo lietis iš gilumos krutinės.

Va ji greit eina viduriu gatvės. Skarelė nusismaukus, retkarčiais sustoja, ir, mojuodama su lazda ore, kažin ką keikia:

— Prakeikti! prakeikti!

Ir ant jos veido pasirodo baisus, gyvuoliškas piktumas. Paskui ją seka kruva vaikų; jie švilpia, kaukia, leidinėja į ją akmenukais, bakšto, bet ji nieko nejaučia, vis eina ir eina tolyn, ir mojuodama su lazda piktai šaukia:

— Prakeikti! . . . prakeikti . . .

Ant rytojaus, tarytum vakar nieko nebuvo buvę, ji vėl pasirėmus ant lazdos stovi ant kertės ir žegnodamos prašo:

— Ponuti, pasigailėk!

Neseniai vel aš ją sutikau; ji baisiai buvo užpykus. Priėjo prie manęs, atrėmė akis į mano veidą ir šaukia piktu, baisiu balsu: „prakeikti“.

— Ant ko tamsta teip pyksti? — paklausiau aš — kas tamstą nuskriaudė?

— Ant jųsų, ant jųsų visų! Jųs, jųs nuskriaudėt Gan-gu-lų, jųs! — rekė ji ne savu balsu — prakeikti jųs!

Iš jos burnos ėjo kvapas vyno. Ji buvo girta.

— Pasakyk man, kam jųs atsivilkot*) tę, pas mus? Ką?

---

*) Prancuzai galatinai užkariavo Madagaskarą 1896 m. *Red.*

Pasakyk! . . . Ko jums tę reikia? . . . Jųs turit didelius namus, puikius drabužius ir viso; męs tik sugriuvusias triobeles teturėjom . . . Jųs sudeginot jas, jųs šaudėt, — pasakyk kam? Beturtė Gan-gu-lu turėjo vaikučius, — kur jie dabar? Sakyk, kur jie? . . . Nežinai? Ir Gan-gu-lu nežino! . . . A-a, jųs, jųs atėmėt, užmušėt! . . . Jųs, atsivilkę, pradėjot mušt vargšus negrus, kad jie dirbtų ir užmušinėtų kitus negrus . . . . Jųs viską vogėt, viską užmušinėjot . . . O, prakeikti!

— Bet kaip tamsta papuolei čia? — paklausiau vėl.

— Nuo pradžios deginot, šaudėt, vogėt vaikus, — kalbėjo senutė, nuleidus akis: paskum atsiuntėt žmones su ilgais rubais, su kryžiais. Jie kalbėjo, kad musų dievai niekam neverti, kad jų Dievas geresnis . . . Jie sudegino musų dievus. Jie pasakė, kad Gan-gu-lu nebe Gan-gu-lu, bet Žozefina, kad Ki-gi-gri nebe Ki-gi-gri, bet Jokubas — aa!

Jie gudrųs! . . . Jie viską žino! . . . Jie kalbėjo, kad jų Dievas geras ir visus mylįs, kad negrai ir turį visus mylėt ir tuos, ką juos muša, degina jų sodžius, — jie gudrųs! . . . Negrai neklausė jų, netikėjo jiems, pradėjo užmušinėt juos pačius . . . Vėl atėjo kareiviai ir vėl sudegino triobas, nusivarė sau gyvuolius, užmušė vaikus — tuo tarpu jų Dievas prisakė but gerais . . . viską sumelavo žmonės su ilgais rubais, viską! Jie norėjo apgaut vargšus negrus, kad jų pačių neužmuštų . . . Jie gudrųs, visą žino — aa! . . . Prakeikti!

— Bet pasakyk, tamsta, kaip pakliuvai čia? — klausinėjau aš.

— Gm, kaip? Namus Gan-gu-lu sudegino, gyvuolius pavogė. Paskum atėjo žmogus su ilgais rubais ir sako: „Tu ne Gan-gu-lu, bet Žozefina, užsivilk šituos drabužius ir melskis prie gero Viešpaties“ . . . Gan-gu-lu neturi ko valgyt, eit nėr kur, kaip laukinis gyvuolis, vaikų ir nebėra, — ką daryt Gan-gu-lu? Kitas žmogus su šviesiais ragučiais ir su kardu, su kuriuo kapojo galvas vargšams negrams pasakė: „Eisim, Žozefina, pas mane, galėsi auklėti mano vaikus.“ Gan-gu-lu sutiko. Nukeliavo į didelį miestą. Paskum ponas važiavo čia, ir aš sykiu atvažiavau. Gan-gu-lu susirgo, ką tik nenumirė . . . Širdį suskaudo, tartum gyvatė įkando, pradėjau prašytis namon ir . . . ir kaip prašiaus, nepaleido . . . Ponai duoda, jei prašau, ant vyno. Jei neduotų, Gan-gu-lu visus užmuštų . . . Prakeikti! o jųs prakeikti! . . .

Ir vėl ji su lazda pamukavojo ore. Staiga ji persimainė. Piktumas nuslinko nuo veido, per juodus skruostus ėmė riedėt ašaros.

— Vargšė Gan-gu-lu! Atleiskit ją į namus, — suniurzgėjo ji: Kaip tik pamisliju apie savo triobeles, tuoj ir pradedu verkt. Ten teip gražu . . . Dideli, žali medžiai . . . Kožnas negras turi triobelę, gyvuolius, dievą . . . visi renka vaisius, kareiviai eina ant karės, daug gėrybės parneša . . . šoka visi apie ugnį, dainuoja, valgo visokius vaisius ir mėsą . . . visiems gerai . . . Jųs viską atėmėt!

Ir vėl piktumas pasirodė ant jos veido.

— Prakeikti! . . . O, prakeikti! Gan-gu-lu jus visus nori pasmaugt! Ji pasmaugs, gers jųsų kraują, draskys, kandinės jus, — palaukit! . . . Dabar-gi ji eis gert vyno. Jųs įleidot į jos širdį gyvatę, gyvatė prašo vyno!

Greitai ji pradėjo eit, atkartodama:
— Prakeikti!
Vaikai tuojaus apspito apie ją ir, laidinėdami akmenais, rėkė:
— Beprotė! beprotė! Vertė *Artojo Vaikas.*

Jurėjų legenda.

Buvo laivas, kurs vadinosi „Purpura“, teip didis ir tvirtas, jog jis nebijojo nė audrų, nė vėtrų baisiausių.

Ir plaukiojo jis visuomet, išsklėtęs buores; sliuogė ant siautojančių volų, trupino galinga krutine po vandeniu esančias uolas, ant kurių kiti laivai susikuldavo — ir bėgo tolyn, teip sparčiai, kad tik putos urzgė ir marmėjo jo pašonėmis, o paskui jį tęsės platus ir ilgas šviečiąs kelias.

— Puikus tai laivas! — kalbėjo jurėjai kitų eldijų. — Tart siaubuns vilnis raiko.

O kartais klausdavo ingulos „Purpuros“:

— Ei, vyrai, kurlink važiuojat?

— Kur vėjai gaudos — atsakydavo marininkai.

— Oi, atsargiai, ten sukuriai ir uolos!

Atsakymu parsergėtojams budavo tik vėjai, kurie nešdavo giesmę teip ošiančią, kaip audra pati:

„Plauksim linksmai, linksmai!“ . . .

Laimingas buvo gyvenims ingulos ant to laivo.

Marininkai, pasitikėdami ant jo didumo ir tvirtybės, juokavo iš pavojaus. Ant kitų laivų viešpatavo aštri disciplina, o ant „Purpuros“ kiekviens veikė, ką geidė.

Laimingai pergalėtos audros, sutrupintos uolos, augino užsitikėjimą.

— Nėra, sakydavo, tokių rapų, nė audrų, kurios pražudyt galėtų „Purpurą“. Lai vėsulos maišo jurą — „Purpura“ plauks tolyn.

Ir tiesa, „Purpura“ plaukė, puiki, skaisti.

Prabėgo metų eilė — o ji vis netik pati buvo nesukrušinama, bet gelbėjo dažnai kitus laivus ir priglausdavo ant savo dėnio žustančius.

Aklas užsitikėjimas didinos kaskart širdyse ingulos. Jurėjai sutingo laimėj, užmiršo mokslą jurėjystės.

— „Purpura“ pati plauks — kalbėjo: Kam dirbti, kam budėti, sergėt styrą, kuorus, buores, virves? Kam gyvent ir dirbt prakaite veido, kad laivas, kaip dievystė — nemirings.

— Plauksim linksmai, linksmai . . .

Ir plaukė da ilgus metus, kol pagalios ingula nesumergėjo visai, nedaboja pareigų, ir nieks nežinojo, kada laivas gest pradėjo.

Jurės vanduo pragraužė balkius, stiprios sąsparos išsiklibino, vilnįs apdraskė pašones, kuorai sutrunijo, ir buorės sunyko ant oro.

Tik retkarčiais kildavo balsai proto: „Sergėkitės!“ — tarydavo nekurie jurėjai.

— Niekis, su vilnimis plaukiam! — atkirsdavo didesnė dalis ingulos.

Tuo tarpu pakilo vieną dien tokia baisi audra, kokios lyg tol ant juros nematyta. Vėsulos sumaišė okeaną su debesiais į vieną didį sukurį. Pakilo stulpai vandens, ir šoko ant „Purpuros“, baisųs, putoti, įniršę.

Pripuolė prie laivo, įmušė jį net ant juros dugno, paskui išsviedė į padangę ir vėl nutrenkė gelmėn. Subraškėjo silpnos laivo sąsparos, ir staigu baisus klyksmas perlėkė per dėnį: „Purpura“ skęsta! . . .

Ir „Purpura“ skendo tikrai, o ingula, atpratus nuo darbo, nežinojo, kaip ją gelbėt.

Bet po pirmos valandos nuogandos užvirė širdyse pašėlims, nes vis-gi mylėjo savo laivą tie jurėjai.

Pašoko visi, pradėjo mušt iš armotų į vėsulas ir putotas vilnis, paskui stvėrė kas ką turėjo po ranka, ėmė čaižyt jurą, ką geidė paskandyt „Purpurą“.

Prakilnus tai buvo narsavyms jurėjų su gaivalu. Bet vilnįs tvirtesnės buvo už jurėjus. Užlietos armotos nutilo. Milžiniški sukuriai pastvėrė daug kovojančių ir pražudė vandenų gelmėse. Ingula mažėjo kas valanda, bet dar ėmės. Sulaistyti, pusiau akli, apdengti kalnais putų, jurėjai kovojo lyg paskutinosios.

Valandoms jiems pajiegų truko, bet po trumpo atsilsio vėl šokdavo imtynėn.

Antgalo rankos nutirpo. Jautė kad mirtis artinas. Ir užstojo valanda kartaus nusiminimo. Ir dairės tie jurėjai, tarytum sumišę.

Tuomet tie balsai, ką pirma užsimindavo apie pavojų, vėl pakilo, bet jau stipresni, net teip stiprųs, kad jau nė staugims vilnių negalėjo jų nustelbti.

Balsai tie šaukė:

— O, apjakėliai! Ne iš armotų jum mušt audras, ne vilnis plakt, bet laivą taisyt. Ženkit ant dugno. Ten dirbkite — „Purpura“ da nepražuvo.

Ant tų žodžių šoko visi apačion laivo ir pradėjo tę dirbt.

Ir dirbo nuo ryto lyg nakčiai, darbais ir prakaitu veido norėdami apmokėt pirmesnį nerangumą ir apjakimą.

Iš Senkevyčiaus. *V. Tarnas.*

Kas man atsakys?

Važiuoju arkliais iš Mintaujos per Latvijos šalį į Lietuvą. Vieškelis gražus, nors siauras, bet dailus ir augštai išpiltas. Aplink — lygųs laukai: nė vieno kalnelio, nė vieno kauburėlio; kur tik pažvelgsi, — vis dirvos ir dirvos tai javais, tai pašarinėmis žolėmis apsėtos. Kur-ne-kur mažas miškelis; bet privažiavęs, tuoj persitikrini, kad tai tik keli medeliai gražiai, eilėms susodinti, — žmogaus rankos tas miškelis sutvertas ir nebėra jau vietos, kur pasislėpti laumėms, dvasioms, baidyklėms ir poezijai, nėra žemės ir jos augmenų nepajudintų žmogaus ranka. Tarp tų laukų išmėtytos kur-ne-kur pavieniui sodybos, gražiai ištaisytos, dokalkomis arba skindeliais apdengti plytų, molio arba medžio triobesiai.

Vienu žodžiu, kur tik akį užmesi, visur matyti augšta ukės kultura, sotųs, riebųs tvirti latviai.

Bet kodėl ta širdis nesidžiaugia? Kodėl ji nerami? Jug ir męs trokštame matyt Lietuvoj puikiai išdirbtus laukus, kiekvieną žemės kąsnelį sunaudotą, žmones sočius ir stiprius! Bet kodėl ta širdis nelinksta prie tos šalies, o nusidžiaugia pamačiusi surukusias, šiaudais dengtas grįčias Lietuvos sodžiaus, liudnus išdžiuvusius veidus jų gyventojų?! — Kas man ant to atsakys? . . .

Kas man vėl pasakys, kodėl tie pasiturį latviai teip palyginant nedaug leidžia savo vaikų į augštesnius mokslus? Kodėl prakilnesniejie tarp jų teip skundžiasi ant savo tautiečių, kad jie teip carui ir valdžiai nori pasieiti gerais? Kodėl teip retai tarp tų sočių žmonių girdėt pakeliant klausymus augštesnius — vis tik *gešeftas*, reikalai ir gardi duona su alučiu?!

Ne, nenorėčiau aš savo Lietuvą tokia esant matyti! . . . Tegul ją bala ir su ta gardesne duona, jeigu ji migdo geresnius jausmus ir augštesnius troškimus! . . . Ne, dėl duonos kąsnio nebukime vergais!

Garsas.

Gyvenimas ant augšto.

Pagal „Multatuli“.

I.

Drugys pasikėlė augštai ore. Jis naudojosi laisve, džiaugėsi savo gražumu, o da daugiaus tuo paveikslu, koks matyti buvo tenai žemai.

— Eikite, eikite pas mane . . . ant augšto! — tartum šaukė jis savo brolius, kopinėjančius ten žemai apie žemiškus žolynus.

— Męs čiulpiame medų, — pasiliksime žemai.

— O broliai mano, kad jųs žinotumėte, kaip puiku žiurėti ant visoko iš augšto! Eikite-gi, eikite augštyn!

— Ar ten augštai yra žiedų, iš kurių męs galėtume čiulpti medų, musų gyvenimui reikalingą?

— Iš čia „matytis visi“ žolynai, o tas smagumas . . .

— Ar turi tenai augštai medaus?

Ne, teisybę pasakius, medaus tenai nebuvo. Vargšas drugys, kuris biaurėjosi gyventi tenai žemai, susilpnėjo . . .

Vienok iš visų spėkų stengėsi užsilaikyti ant augšto. Jug teip gražu buvo jam žiurėti ant visoko iš augšto, vienu pažvelgimu viską apimti.

Bet medus . . . medus? Ne, medaus ant augšto nebuvo.

Ir vargšas drugys kas-dieną ėjo silpnyn, kas-kartą sunkiau bepaskrido. Ir kas-kartą leidėsi žemyn, ir vis mažesnį apėmė horizontą.

Vienok vis troško . . .

Ne, veltui! . . . Slinko žemyn . . .

— Ak, tai tu sugrįžti kartu su mumis čiulpti medų iš žolynų čia žemai. Jug męs teip ir spėjome!

Teip šaukė broliai apsidžiaugę, jog turėjo tiesą, nors tiktai dėlto, kad nemokėjo ilgėtis dailos . . . ant augšto.

— Eik ir čiulpk medų su mumis!

O drugys krito vis žemyn ir žemyn . . . dar troško . . . štai tas žiedų krumelės . . . ar jį dar pasieks?

Jau nebetaikydamas skrido . . . nukrito apalpęs! Nukrito „greta“ žiedų krumelio ant tako, ant suplakto keliuko . . .

Ir sumindė jį ašvienis.

II.

Drugys pasikėlė augštai, augštai ore. Jis naudojos laisve, džiaugėsi savo gražumu, o kuo-daugiaus tuo paveikslu, koks matyti buvo tenai žemai. Šaukė savo brolius, kad sulyg jo pasikeltu, bet tie atsisakė, nenorėdami skirtis nuo medaus, kurio daug turėjo žemiški žiedai. O jis nenorėjo nusileisti žemyn, bijodamas, kad jo nesumindžiotų begėdiškos nagos. Vienok teip-pat reikalavo medaus, kaip ir kiti drugiai, ir dėlto pasikėlė ant kalno, pilno visokių žolynų ir neprieinamo . . . ašvieniui. Čia lekiojo jis linksmas ir laimingas, rinko medų ir buvo labai dėkingas žiedams, kad jį išgelbėjo nuo skaudaus nusileidimo žemyn. Ir kada tik iš augšto pasergėjo kurį-nors iš savo brolių perdaug prisiartinant prie tako, ašvienio nagų išminto . . . kur jau tiek daug drugių pražuvo . . . tuokart savo sparneliais plestendamas norėjo jį perspėti.

Bet neatbodavo jo perspėjimų. Broliai tenai žemai nė nematė drugio, kurs buvo ant augšto, nes, užsiėmę vien-tikt medaus rinkimu, visai nežinojo, kad ir ant aukšto galėtų augti žolynai. *-ytė.*

„Neramiosios“ Maskolijos vietos.

Nr. 6 „V-o“ paduoda surašą „neramiųjų“ Maskolijos vietų. Tas surašas aiškiai liudija mums, kaip plačiai išsiplėtojo į porą paskutinių metų revoliucioniškas Maskolijos judėjimas; bet tas surašas da toli nepilnas — čia aš paduodu kur-kas pilnesnį iš Nr. 3 „Žizn'ės“:*)

	Gyventojai.
1. Astrachaniaus gub. (be Kalmukų stepų ir Astrach. kazokų karium . . .	841391
*2. Baku ir Bakų pavietis .	177606
*3. Baltstogė (Gardyno gub.)	63927
*4. Bessarabijos gub. . . .	1933436
5. Blagovieščensk	32606
*6. Charkovo gub.	2509811
*7. Chersoniaus gub. . . .	2732832
Černygovo gub.: 8. Černygov, 9. Nežin, 10. Gluchov, 11. Starodub, 12. Gorodnia, 13. Novozibkov, 14. Novgorodsieversk, 15. Borzna, 16. Sosnica, 17. Kroleviec, 18. Oster, 19. Mglin, 20. Konotop, 21. Klinci, 22. Počep, 23. Berezna, 24. Golenka, 25. Siemionovo, 26. Miena, 27. Novosovka, 28. Seredina-Buda, 29. Korop ir 30. Bachmač	265161
*31. Ekaterynoslavo gub. . .	2112651
*32. Fergano apielinkė . . .	1560411
33. Irkutsk	51434
*34. Jaroslavl	70612
Kariumenės Dono apielinkės: *35. Nachičevan, *36. Rostov ties Donu ir *37. Taganrogo apygarda .	566727
*38. Kazan	131508
39. Kuršo gub.	672634
*40. Kyjevo gub.	3576125
*41. Maskvos gub.	2433356
*42. Minsk	91494
Mogiliavo gub.: *43. Mogiliavo, 44. Gorkų, 45. Bichovo, *46. Gomelio, 47. Oršansko, 48. Rogačevo ir 49. Sienų paviečiuose	1216454
Nižnynovgorodo gub.: *50. Nižnynovg., *51. Balachino, *52. Siemionovo ir *53. Gorbatovo paviečiuose .	607563
54. Odesa	405041

	Gyventojai.
55. Penza	61851
*56. Peterburgo gub.	2107691
57. Petrozavodsk	12521
*58. Podoliaus gub.	3031513
Poltavos gub.: *59. Kremenčugo, *60. Konstantinogrado, *61. Perejaslavo ir *62. Poltavos paviečiuose, ir *63. Poltavoj	944009
*64. Ryga	282943
*65. Samarkando apielinkė	857847
*66. Samaros gub.	2763478
*67. Saratov	137109
Sir-Darijos apielinkės: *68. Taškento, *69. Aulijetinų ir *70. Čimkentų paviečiuose	1011908
71. Stauropol Kaukazo	41621
*72. Tarbata (Dorpat)	42421
73. Taurydos gub.	1443566
*74. Tiflys	160645
Tomsko gub.: *75. Tomsk, 76. Bysk, 77. Barnaul, 78. Kainsk ir 79. Mariinsk	113202
80. Tulos gub.	1432743
81. Uralo apielinkė	644001
82. Viatka	24782
*83. Vilniaus gub.	1591912
Vitebsko gub.: *84. Vitebsk ir *85. Dinaburgas	138376
Vladymiro gub.: 86. Vladymir, ir *87. Šujos ir *88. Pokrovo paviečiu	353387
*89. Voliniaus gub.	2997902
90. Voroniežiaus gub.	2546255
Išviso	44794243

Visos šitos skaitlinės, paimtos iš statistiškų lentų „Brokhauzo ir Jefrono“ žodyno, priguli paskutiniui surašui Maskolijos gyventojų 1897 m. Iki 1 d. sausio 1902 m. tas skaitlius galėjo užaugti iki 46 333 705, imant vidutinį priaugimą gyventojų — 1,41 %; taigi daugiau kaip $^1/_3$ visos Maskolijos Imperijos gyventojų arba beveik $^1/_2$ visų Europos Maskolijos gyventojų priskaityta prie neramiųjų. 44 vietose įvesta padidintoji sargyba, taigi šitose vietose „užlaikymui ramumo jau nebeužtenka paprastų įstatų;“ bet ir kitose 48 vietose jau nebeužtenka paprastų įstatų ir gubernatoriai, pasiremdami ant § 421 „Obšč Gub. Učr.“, apskelbė tuolaikinius įstatus, pramintus „neperžengtinaisiais parėdymais.“ Toks dalykų stovis aiškiai liudija, kad jau artinasi žmonių sudas, kad kumščios ir kančiaus dienos jau suskaitytos . . . *Revoliucionierius.*

*) Vietos, kuriose yra įvesta padidintoji sargyba, pažymėtos žvaigždute (*). Visose kitose vietose įvesti neperžengtiniejie gubernatorių parėdymai („obiazatelnija postanovlenija“). Į šitą surašą visai neįeina Lenkija ir Finija; be to da neįeina „Zeja-pristan“ ir Novo-Nikolajevo (Siberijoj), kur ir įvesti neperženg. parėdymai.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Protestas *kooperatyviškos draugystės „Lietuvos“* ir *„Parapijos D-tės Šv. Petro“*. Londonas 24 d. kovo 1902. pp. 4 in 8⁰.

Žinyčia Nr. 4—5. Tilžėje 1902 pp. 127 in 8⁰. Prekė 50 fenigių.

Atsakymai.

Ignotui. Pabaigą „Įvairių atbalsių“ apleidome. Žagariečių pasielgimą męs laikome už naturališką pasekmę pasielgimo gubernatoriaus, kuris, kaip Tamsta sakai, „negalėjo išduoti tiesos Nariškinui permainyt vieškelio liniją be žmonių sutikimo.“ Toks pasipriešinimas butų galėjęs atsitikt ir spaudai leidus. — Butų mums akyva žinoti polemika „Novoje Vremia“ dėlei leidimo lietuviams spaudos. Teipgi akyva butų daugiau žinot apie Kauno vyskupo prašymą.

Lietuvaniui. Tamstos raštai ne tapo numesti „po stalu“: męs raštų nemėtom, nors jie ir butų menki. — Atskaitos „Rygos Liet. Paš. D-stės“ netalpisime, nes laukiame atskaitos spausdintos. — Kas darėsi ant vestuvių Auksodyj negali garsint, nes tai išrodytų ant skundo.

Išsiųsta į Amerika. „Tėvyniški Balsai“ *Bijuno,* „Vaizdelis“ (Pakaruoklis) *Liepuko,* „Vaizdelis“ (Storunas) *Liepuko,* „Musų studentai ir patriotai“ *A . . . .*, „Šuvis“ *L. Gerulio,* „Vampyrius“, „Šakninė griušė“ *Liepuko.* Korespond.: iš Essų, Peterburgas (*Draugo, Dobrego Vako, Vienbalsio ir Skribliaus sunaus*).

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 . . . . 5 „
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 . . . . . 5 „
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 . . . . . 5 „
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 . . . . . 5 „
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 . . . . . 5 „
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 . . . . . 10 „
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 . . . . . 5 „
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 . . . . . 5 „
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 . . . . . 5 „
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirkteléje.* 1894. pp. 15 . . . . . 5 „
12. *Krumplių Jonas* 1895. pp. 36 . . . . . 10 „
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 . . . . . 10 „
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp 36 . . . . . 5 „
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10 „
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5 „
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10 „
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 . . . . . 10 „
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 . . . . . 5 „
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 . . . . . 5 „
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 . . . . . 5 „
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 . . . . . 5 „
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 . . . . . 5 „
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje.* 1899. pp. 44 5 „
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 . . . . . 10 „
26. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 . . . . . 5 „
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 . . . . . 5 „
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 . . . . . 5 „
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 . . . . . 10 „
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 . . . . . 15 „
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* . . . . . 10 „
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 . . . . . 5 „
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1901. pp. 42 . . . . . 10 „
34. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 . . . . . 5 „
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 . . . . . 12 „
36. *Farapija ir kunigas.* 1901 . . . . . 5 „
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 . . . . . 5 „
38. *B Nebepirmas* 1902. pp. 23 . . . . . 5 „
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902 pp. 23 . . . . . 5 „
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. . . . . 10 „
41. *L. P. Judošius.* 1902. pp. 11 . . . . . 5 „

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899 pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

Meti XIV. 1902. Num. 9 ir 10.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Draugystėse musų viltis. *J. Ž-kštis.*
Įvairųs atbalsiai. *Berželis.*
Iš gadynės unijos lietuvių su lenkais. *B.*
Dėlei išleidimo „Naujienų“.
Lietuviški žodžiai gudiškose kalbose. *L. K.*
Vaidila. *Karolius Jak . . . s.*
Vasarōs naktis. *Š. R.*
Korespondencijos. Vilnius. Iš Vilniaus valdybos. Iš Trakų pav. Iš Latvijos. Peterburgas. Iš Škotijos. Iš Maskolijos.
Sukatuvių dienoj. *Panerių Varna.*
Apgarsinimai ir atsiliepimai: Aukos. Atsakymai. Išsiųstos eilės. Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Prekė 40 kap.

Adresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujieno
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymu

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės la kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, tu but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors p rašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj kn gutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinim
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

	Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas 1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas 1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„ 1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„ 1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„ 1897 m . .	4,00 „	5,00 „	„ 1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„ 1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1897 m .	4,00 „	5,00 „
„ 1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„ 1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„ 1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos 1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 9 ir 10

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis

Draugystėse musų viltis.

Vienybė — musų galybė.

Pažvelgus į lietuvių tautišką gyvenimą, nesunku užtėmyti, kaip dar maža tarp žmonių tikro susipratimo, kaip dar silpnas meilės ir vienybės ryšys, kurs turėtų jungti visus lyg vieno. Ir nors tėvynainių darbas, kruvinu prakaitu vilgomas, stipriai supurtino tamsybės saitus, ir vienur-kitur ėmė jau kilti iš ilgo ir gilaus miego pavienios ypatos, o kai-kur jau ir atskyros susitvėrė kruvelės, tačiaus daugumas, minia, nors ir žadinama, mažai dar tepajuto ir — kai miegojusi dar tebemiega . . . Teip, *minia dar tebemiega*, nors jau įmygio nebematyti ir — vienur-kitur ima išsiklasčiusi mieguosta blaškytis . . . .

O istorija ir patyrimas mums parodo, juog, jei kame virto žmonių gyvenime kokia permaina ant geresnio, tai tą permainą įvedė ne atskyros ypatos, bet *pati* tik *minia*, patįs žmonės. Atskyros ypatos galėjo tik buti minios vadovais įkunijimui jos noro.

Jei paimsime bent kokią revoluciją, tai matome iš tikro, juog sukilusi tik minia teįvedė naujus pagerinimus savo gyvenime, juog minios vadovai pildė tik jos pribrendusius norus, juog prieš minią truko vergybos pančiai, žuvo nožmiausi despotai.

Iš antros vėl pusės, kokią tik paimsime gyvenimo šaką — ar polytišką ar ekonomišką, matome, juog tę greičiausiai žmonės pakįla ir susipranta, kame toliaus yra įsikerėjęs draugiškas gyvenimas, kame žmonės suprato vienybės spėką.

Toli nesiekdami, galime nurodyti musų kaimynus brolius latvius, pas kuriuos kulturiškas gyvenimas teip greit pašoko aukštai tarp kito ko, be abejonės, ir dėlei daugybės įvairių draugysčių po miestus ir sodžius, juog maskoliai su pavydu dabar žiuri į juos — ir geistų kuogreičiausiai juos jau prislopinti . . . .

Musų gyvenime teipos matome, juog ten geriausiai klojas lietuviškam judėjimui, kame patįs žmonės jau juo užsidegė ir jį platina, ir kame ėmė jau tvertis draugystėlės. Yra jug jau vietų, kame kartas nuo karto susirenka žmonės į burelius liuosam laike pasikalbėti ir pasiskaityti lietuviškų knygų ir laikraščių. Teip, yra jau draugystėlės: „Žvaigždė“, „Akstinas“, „Liet. jaunuomenės bendrovė“, „Aušrelė“ (U. Nr. 12 1901), „Vienybė Lietuvos ukininkų“, „Artojų D-tė“ ir kt.

Bet tų burelių dar maža Lietuvoj — gal todėl ir musų darbas teip mažus sulyginamai vaisius teišduoda.

---

[1]) Didesnė jau buvo mus drąsa pakelti išleidimą „Uk-o“ nuo500 ekz. iki 1000 ekz.

Veltui kabinėsime pakeliais ir vienus ir kitus atsišaukimus, veltui šauksime po laikraščius ant skriaudikų neteisybės, jei patįs žmonės, ir vieno ir kito nesuprasdami, naikįs atsišaukimus ir, liežuvį išleidę, klausysis nors ir puikiausių, bet jiems nesuprantamų žodžių — ir tamsoj pripratę, merks akis prieš staigią ir aiškiai ir blizgančią šviesą! . . . .

Prirenkime pirma žmogų gyvu žodžiu ir padėkime jam suprasti jo padėjimą ir jo skriaudikų piktus norus ir užmanymus — ir tada iškabinkime atsišaukimus! . . .

Kaip-gi tai įkunyti? Atsakymas ne sunkus, patįs žmonės mus tame dalyke pamoko. Štai: vienur-kitur atsiranda vikresnės ypatos, susirenka į burelį, skaito viens kitam; kas gudresnis, guldo kitiems, aiškina mažiaus suprantamas vietas ar knygoj, ar laikraštyj. Betodar, kiekvienas rupinas ir kitus prie savo burelio pritraukti . . .

Todėlei, prisižiurėdami į sektiną pačių žmonių paveikslą turėtume dauginti visur tokius burelius, platinti ir tverti, kame galima, tokias žmonių draugystėles. *Draugystėse musų viltis.* Kad tokių draugystėlių privis po musų kraštą daugiaus, kad privis jų tiek, juog jos galės drąsiai susielieti ir sutverti vieną didelę draugystę, kurios vardas *Lietuva*, — tada — ir tada tik nusikratysime nuo savo sprando retežius ir atsiliuosuosime nuo varžančių musų rankas ir kojas pančių!

* * *

Jei ne kiekvienoj, tai beveik kiekvienoj didesnėj parakvijoj atsiras vienas, antras žmogus, šiek-tiek prasilavinęs, ar mėgstąs skaityti ir suprantąs kiek, kaip svarbu yra praplatinti tarp žmonių susipratimą ir tikrąją lietuvišką šviesą ir apšvietimą per knygutes ir laikraščius. Kur-ne-kur teipos atsiras apsigyvenę tarp žmonių ir inteligentai.

Tokios tai ypatos, tarp žmonių gyvenančios, kurioms nesunku jug butų mažesniamjam savo broliui tiesos kelią parodyti, jos ir galėtų, regis, daugiausiai čia su nauda žmonėms pasidarbuoti.

Čia negali buti jokių atsikalbėjimų, nės, jei *kiekvienas* turi tam tikras pridermes dėl tėvynės, tai daug sunkesnes pridermes turi *tas*, kurs daugiaus turi ir daugiaus gali.

Gyvename ypatingose sąlygose, ant kiekvieno beveik žingsnio prižiurimi, visur varžomi ypatingais nevydonų įstatymais. Suprantama, juog, nenorėdami prieš laiką pakliuti į spendžiamus mums varžus, turime ir tam tikrą savo darbuose užlaikyti atsargumą.

Todėlei, įkuriant tarp žmonių draugystėles, reiktų rupintis, kad jos verčiaus butų smulkesnės, bet skaitlingesnės. Tegul buna kokioj apylinkėj kelios, o net ir keliolika draugystėlių — tai bus geriaus ir atsargiaus.

Toliaus, visos draugystėlės, kiek tik jų butų parakvijoj, padėkime, galėtų turėti susinešimus tarp savęs per tam tikras išrinktas ypatas, kurios, laikas nuo laiko drauge susirinkusios, galėtų patirti, kaip kame eina, ko kokioj draugystėj stoksta — žodžiu, rupintųs gerove visų draugysčių, kurių vadovais yra.

Tokios draugystėlės turėtų kolei kas pavaduoti viską, ko męs neturime ir ko mums reikia, turėtų buti tarsi sargyba, kuri žiurėtų, kad nesiplatintų tarp musų svetimas raugas, ir neleistų įvairiems caro tarnams ir kitiems skriaudikams teip begediškai skriausti musų žmonių.

Štai, valdžia nuo kiek metų jau, begėdiškai atėmus mums musų spaudą, veržia visur musų kalbą, versdama musų vaikus mokinti po mokyklas vien tik rusiškoj kalboj, persekioja, kaip įmanydama, platintojus šviesos po žmones, žudo juos kalėjimuose, — ir kaskartą išduoda vis sunkesnius įstatymus, geisdama mus ar surusinti, ar bent pamaž išvyti mus iš savo krašto — ir į mus vietą pasodinti savo burliokus . . .

Musų užmanomųjų draugysčių užduotis — drąsiai stoti skersai kelio musų priešams ir visur, kame tik reikia ir galima, ne tik priešintis naujiems mums pragaištingiems valdžios įvedimams, bet stačiok nuolat reikalauti to, kas mums butinai reikalinga, nepaisant nei į įstatymus, nei į carą ir jo tarnus.

Kas nežino, kaip veda iš kelio musų vaikus po pradedamąsias mokyklas ir kaip tę rupinas juos paversti į rusus, o net ir pravoslavus. Tai jug, reikia žinoti, yra pirmiausia užduotis pradedamųjų pas mus mokyklų. Todėlei doras tėvas lietuvis neturėtų tę leisti savo vaikų. Ir musų draugystės turi stipriai kovoti prieš rusiškas vaikų mokyklas — ir reikalauti, kad jose butų viskas mokama prigimtoj, o ne svetimoj kalboj ir kad butų mokama reikalingų mums dalykų, o ne blevyzgų ir meilės dėlei caro ir maskolių. Kolei to valdžia neišpildys, ar męs patįs to neįkunysime, mums lieka dvejopas kelias: ar leisti vaikus, kas gali į gimnazijas, ar mokyti juos pas save po namus.

Ir čia draugystės turėtų ateiti tėvams į pagelbą ir padėti pramokyti vaikus bent skaityt ir rašyt.

Toliaus, kiek šunybių ir pikto mums patiems ir musų reikalams daroma po valsčių kanceliarijas dėlei kvailumo ir nesusipratimo bei tamsumo staršinų, išrinktųjų ir pačių žmonių per susirinkimus! . . .

Čia ir-gi butinai draugysčių sąnariai turėtų atkreipti savo atydą ir, kiek galėdami, praplatinti tarp žmonių supratimą savo tiesų ir pamokinti, kaip elgtis su įvairiais caro bernais, kišančiais visur savo nosį į žmonių reikalus. *J. Ž-kštis.*

Įvairųs atbalsiai.

Ypatingumas šios vasaros — Ginčai ir šnekos, kaipo ženklai musų gyvenimo. — Reikalingumas programos. — Keletas iš musų tarsi bendrų reikalavimų. — Atgarsis šių reikalavimų gyvenime. — Konkliuzija. —

Ši vasara apdovanojo mus nuliudimais. Tai vienoj, tai kitoj kuopelėj neberadome kai-kurių savo draugų, ištremtų į tolymasias Maskolijos valdybas. Prie šių ištrėmimų, kaip prie Lietuvos lytingų dienų, priseina mums priprasti: jau tokia mat musų šalis, kad be ištremtųjų, kaip be lytingų dienų, apseiti negalima.

Apsilankymas įvairios spalvos inteligentų ir jų susižinojimas tarpe savęs duoda progą pakilti įvairioms šnekoms, kaip apie artymiausius, teip ir tolymiausius siekius ir užmanymus musų veikimo vardan dvasiško ir medėgiško Lietuvos pakėlimo. Subėgę iš įvairių kampų, patyrę, kaip kur dalykai stov, kas kur reikalinga, kiekvienas iš inteligentų skubinasi su savo projektais ir vaistais. Dėlei to kįla ginčai ir karštos kalbos, kaip ir ką dar geriausiai padaryti. Tokie ginčai — tai geriausi liudytojai musų augančio gyvenimo. Ant stokos šių ginčų negalima buvo skųsties ir šią vasarą. Vaisium šių ginčų pasilieka aiškesnis supratimas musų bendrų reikalavimų. Negana jug užsijimti skriejimu tautiško susipratimo tarp musų tautiečių teip, kaip kiekvienas skyrium jį supranta, bet reikia įgyti bendrą supratimą apie tai, atlikimas kokių reikalavimų ir siekių yra mums brangiausiu, žodžiu, reikia programos veikimo.

Ir teip paklauskime, kokie-gi bendri reikalavimai musų inteligentų?

Jeigu kalbėti apie reikalavimus, po kuriais kiekvienas galėtų pasirašyti, tai tokių atsiras visai nedaug. Grąžinimas lietuviams tiesos spaudinti savo knygas lotyniškai-lietuviškomis raidėmis, prašalinimas v sokių ypatingų valdžios slėgimų, kokius lietuviai kenčia dėlei savo kilmės ir tikėjimo ir įgyjimas lygių visur tiesų, kokios šiandien prikiauso stačiatikiams ir ant to rods pasibaigtų šie reikalavimai. Permlanyti ir suprasti tuos reikalavimus yra lengviausia, nes regime, kaip patįs maskoliai iš jų pasinaudoja. Tokiu budu pirmoj eilėj atsiranda reikalavimai dėlei skriaudingo musų lietuvių padėjimo Maskolijoj, kaipo valdinių.

Bet stengtiesi įgyti tiesas, kokios priklauso patiems maskoliams, kaipo viešpatystės valdiniams, tai po teisybei nedidelis siekis, nes ir tie patįs maskoliai, suvaržyti sauvalios policijos ir biurokratijos, labai mažai patįs tetur kokių nors tiesų. Jeigu jiems kas ir priklauso, tai tik dėkui maloningam caro ir jo urėdų pavelyjimui; žmogaus tiesos — liuosiai manyti, šnekėti ir save valdyti — ir ten nėra jiems užtikrintos. Viskas remiasi ant caro ir apskritai valdžios malonės. Todėlei ir patiems maskoliams, permanusiems savo tiesas, priseina stoti į kovą su valdžia už šias tiesas, už politišką laisvę viešame gyvenime. Skaitlius kovojančių už tą laisvę maskolių pačioj Maskolijoj kaskart auga, ir valdžiai kaskart atsiranda daugiaus vargo su įvairios spalvos revoliucionieriais. Tą siunkią kovą neša ant pečių tik dalis visuomenės, dėlei kurios arba sąlygos gyvenimo prie šios valdžios sauvalios yra perdaug karčios, arba kuri yra giliai persitikrinus reikalingume šios kovos. Vardan geresnės tvarkos, vardan pražydėjimo tikrų žmogaus tiesų ši dalis visuomenės nesigaili savo spėkų ir gyvasties.

Staiga kįla klausimas, ar tarpe musų inteligentų, atsiradusių priešginių padėjime dėlei skriaudų, kokias męs kenčiame, kaipo lietuviai ir katalikai, randasi daug tokių, kurie su lygia drąsa stoja į kovą prieš valdžią, kaip tai daro ir maskolių revoliucionieriai? Kad ta dalis jau nemaža, tai apie tai galima numanyti iš paties musų laikraščių turinio: juo tolyn, juo labiaus jie pasilieka „raudonesniais“. Ta rami ir nekalta dalis visuomenės — ir reikia pasakyti apstingesnė dalis —, kuri vos tik neseniai broliavosi su mumis, šiandien jau

nebesupranta tulų karštuolių. Kam mums reikalingi, sako, tie plustantieji valdžią straipsniai, kam veltui ją užgaulioti, žmonės jug ramiai, įgaudami šviesos kritulėlius, su laiku supras ir valdžios nedorybę ir mokės tuomet pareikalauti sau tiesų? Teip kalba ramųs musų kulturos kurstytojai ir tose šnekose jau girdžiame disonansą prie bendrų reikalavimų sumezgiojimo.

Bet eisime toliaus. Politiška laisvė Maskolijos negal užtikrinti pilnos laisvės ir mums, kaipo lietuviams: maskoliai kaipo skaitlingesni, galės visados engti mus, kaipo turinčius savo atskirus papročius, savo kalbą, savo budą. Kad teip gali buti, tai apie tai galima spręsti iš padėjimo mažų tautų didžiose viešpatystėse, kaip Anglijoj, Austrijoj ir kitur. Todėl siekiu lietuvio tur but netik pilna jo liuosybė, kaipo viešpatystės sąnario, bet ir kaipo lietuvio, žodžiu lietuvis privalo stengtis prie liuosos Lietuvos . . . Čion jau veikiai išgirsime netik disonansą, bet tiesog riksmą, kad teip negalima manyti. Tuščia nemato tų rėksmų: ant visų jug neatsakysi! Pagaliaus ir ne tame jug svarbumas, kad gražų jieškinį nupinti — tai darbas nesunkus, bet tame, kad jį įkunyti. Negana statyti reikalavimus, bet reikia daboti ant kiek patįs žmonės yra pribrendę įkunyti šiuos reikalavimus, ant kiek jie tur energijos išvengti visokias kliutis įkunyjant šiuos jieškinius. Užmiršdami apie tai, męs veikiai nusigrumsime į pelkes, ką paveizdan padarė p. *Daujotas* knygutėje „Kur musų išganymas“. Sulyg jo, rods visas stiprumas partijos pridera nuo budo pagražinimo jieškinio — socialistiškos tvarkos. Kitaip negalima suprasti jo ricieriško mindžiojimo kitų darbų, kurie neturėjo laimės pasirodyti po socialistiška skraiste.

Ir teip, paveizėkime į gyvenimą ir padabokime, kokie ženklai politiško bruzdėjimo apsireiškia Lietuvoje. Kame matomi ženklai tos energijos, su kuria stengiasi musų tautiečiai jeigu jau neįgyti liuosą Lietuvą, tai nors išgauti didesnę tiesų saujalę? Jautriausia luoma čion pasilieka darbininkai, kurie laike gegužinės šventės tai čion, tai ten susirinkę mokėjo akise išbaugintos policijos paleisti garsą: „šalin carizmas“, „tegyvuoja liuosybė!“ Tame vaisiai darbo socialistų propagandos, tame pagaliaus apsireiškia, juog darbininkų luoma labiausiai kenčia dėlei šio laiko tvarkos. Tarp musų kaimiečių negalima užmatyti da panašaus bruzdėjimo — jie nemok da reikalauti. Visas jųjų bruzdėjimas pasibaigia tik ant vieno priešginiavimo — jie *atsisako* nuo statymo naujų mokyklų, *atsisako* dėti aukas ant knygynų arba kokių paminklų, *atsisako* nuo nedorų raštininkų, arba kitų savo tarnų. Tokiu budu apsireiškia vien tik pasyviškas veikimas ir, pridėsime, ne visur, o tik ten, kur žmonės labiaus susipratę, apsiskaitę. Pozityviški reikalavimai kaip tai lietuviškų knygų ar mokslainių, apsireiškia vos tik keliuose valščiuose. Jeigu tarp ukininkų ir yra žmonės, kurie supranta pačius politiškus reikalavimus, tai tokių susipratusių teip mažai, kad jie negreitai galės tur but padaryti kokią nors žymią permainą pačiuose ukininkų jieškiniuose. Visi ukininkų siekiai dygsta tiktai vardan jo ukės, vardan jos žydėjimo ir tik prižadant šiuos jieškinius išpildyti, galima širdį jojo pritraukti prie savęs, kaip tai paveizdan buvo daryta laike maišto Kosciuškos, arba paskui,

laike lenkmečio. Šių žmonių nepagausi svajonėmis, jiems reikia, kaip ant delno išdėstyti, kuo iš naujos tvarkos jie gali pasinaudoti.

Paveizdėsime į musų turtingesnesias luomas, kaip dvarponių, pirklių ir šeip jau praturtėjusių žmonių. Kokie reikalavimai jų nuo valdžios? Čion teip-gi nematome tolesnių, kaip tik pasyviškus. Jie teip-gi geidžia, idant valdžia leistų visiems varyti teip gešeftus, kaip leidžia tai daryti apdovanotiems visokiomis privilėgijomis stačiatikiams. Lygiu budu kaip ukininkai jie *atsisako* nuo dalyvavimo viešėti ir linksmintis už vieno stalo su privilėgiruotais. Tame visas jų protestas. Tegul šiandien tik bus atmesti tie persekiojimai, kuriuos kenčia ši luoma dėlei savo kilmės, ar tikėjimo, ir ryt jau nebepažįsi, kame lietuvis, kame maskolis. Ir šiandien, kuomet pasilieka pilnai visi persekiojimai, kaskart atsiranda daugiaus tokių, kurie dalyvavime prie vieno stalo, ant kurio guli gera kepsnis, vadinama pelnu, neužmato nieko blogo.

Užmeskime akimi dar vidutinį luomą žmonių, kurie užsiima intelektuališkais darbais. Ar šioji daug savep turi energijos kariauti su valdžia, ar matomi kokie nors ženklai? Ant šio klausimo galima, žinoma, ir teip ir kitaip atsakyti. Kam šiandien šilta ir ramu gyventi, tas vargiai kibs į kovą — tiek daug jug prietelių gyvenančių ramiai, šiltai. Kam ne . . na, su tuo visaip buna. Ir tiep kokia-gi konkliuzija? Statyti reikalavimus nėra sunku, bet sumegsti juos su kasdieninių žmonių gyvenimu, parodyti, kaip šie reikalavimai išeina iš žmonių priprasto buvio ir pagaliaus uždegti juose meilę prie šių reikalavimų — tai darbas ne vienos kartos.

Na, tegul nors šiame bus musų pasiteisinimas! *Berželis.*

Iš gadynės unijos lietuvių su lenkais.*)

J. Klaczko pradeda savo apsakinėjimą remdamos ant senovės šaltinių. Sykiu su lenkų istoriku Dlugoš, francuzų keliauninku XV amžiaus G. de Lannoy vadina lietuvius *Sarraceni dicti Littuani* ir aprašo juos, kaip tikrai „laukinius žmones“. Lygina jis XIV ir XV amžiaus lietuvius su Amerikos indijonais, ypač Dakotos gyventojais. Grįčias, kurias „numa“ vadina, — su „vigvaniais“ laukinių žmonių, gyvenusių maždaug apie tą patį laiką Huron'o ežero pakraščiuose. Toliau vėl sulygina su totoriais, nuo kurių pagal p. Kl. lietuviai priėmę ir tulus papročius ir drabužius. Aprašinėja paniekinimą moterų, sunkų padėjimą vergų, garbinimą nesuskaitomos daugybės dievaičių . . . . pagaliaus stebisi, iš kur XIV amžiuje tarp tų Baalo sunų (sic) atsirado tokie didvyriai kaip Algirdas ir Keistutis.

Matyt, juog p. Kl. lietuvius bepeikdamas, pajaučia šiek tiek sąžinės graužimus, ypač atsiminęs šių dienų pažiuras ant istorijos bėgio. Jug sekant įvairiausių tautų gyvenimą lengva kiekvienam persitikrinti, juog visi didvyriai yra, teip sakant, vien vaisius tautoje gyvuojančių pažiurų ir jausmų. O skleidžiant istoriją aiškinančias

*) „Anneksya w dawnej Polsce“ (Unia Polski z Litwą) Julian Klaczko. Vertė iš francuziškos kalbos Karol Scipio. Kriokava. 1901 m.

knygas, negalima šių dienių žmogui nesusitikti su darodymais, kad didvyris sulygintas su tauta jį pagimdžiusia, tai kaip ir žolyno žiedas, arba dar aiškiau (pagal Lebon'ą) tai platforma ant pat piramidos viršaus. Negalima butų jos uždėti, jeigu nebutų buvę pirm pamuryti milžiniški pamatai ir tvirti sienų šonai. Jaunesnieji socijologai*) stengiasi da-gi pertikrinti, kad žmogaus socijališkas gyvenimas ir-gi šaka prigimties, ir kad visi socijologiški atsitikimai turi turėti, kaip ir viskas prigimtyje savo priežastį (causalité) ir kad turime nenustoti vilties, juog su laiku bus galima pritaikyti matematiškas tiesas, taikinančias socijologiškus žmonių santikius.

Akyva butų žinoti, kaip p. Kl. sutaikytų tada „tuos karžygius su augštu doros supratimu" (pagal jo paties išsitarimo), tą Algirdą ir Keistutį su juo pagimdžiusia tauta, skendančia vergijoje ir tamsybėse? Matyt iš viso, juog p. Kl. kiekvieną sykį prisiminęs sau tą klausimą truputį nusimena, bet pasijutęs per daug įklimpęs į neišbrendamos nelogiškumo pelkės, nebepasitiki jau savo spėkoms ir suranda savo aiškinimams išganymą vien neišsemiamoje kantrybėje Dievo Apveizdos. Štai puikus paveikslėlis autoriaus tokio išsigelbėjimo:

„Tai tarytum pati Dievo Apveizda apdovanojo lietuvių stabmeldystę prieš-pat jos išnykimą tokiais didvyriais, kaip Algirdas ir Keistutis, teip pragarsėjusiais istorijoje šiaurinės Europos ir teip numylėjusiais savo tėvynę."

Patvirtinimui tų savo žodžių, p. Kl. priveda aprašymą istoriko Jokub'o Caro, kurs, budamos vokiečiu, apgailistauja, kad Kryžeiviams nepasisekė apkrikštyti Lietuvos, ir vis simpatizuodamos su aršiausiais Lietuvos priešais, rašo teip apie jos kunigaikščius: „niekieno liudyjimas negal teip buti teisingas, kaip priešų, o tie negal atsigėrėti dorumu ir širdies prakilnumu tų dviejų stabmeldžių." (Algirdo ir Keistučio). Toliau p. Kl. atkartoja žodžius, surašytus vieno kryžeivio apie Algirdą: „Tai žmogus vidutinio ugio, pailgo veido. Iš po pasišiaušusių antakių žiuri ramiai šviesios akįs. Balsas be galo malonus. Musų kalbą supranta ir galėtų šnekėti, bet nekalba kitaip, kaip liepdamas savo žodžius versti, arba tiesiog mimika."

Toliau vėl apsakinėja pats p. Kl., juog paskui vieno kraujingo mušio su maskoliais, kada tie paskutiniejie tikėjosi Algirdą nuveikę ir bažnyčioje meldėsi iš tos priežasties dėkavodami Viešpačiui, jis stojasi netikėtai ties pačios Maskvos vartais. Tik dėku maldavimui rusų kunigaikščio Dimitro neįžengė į miestą, o tik suraginęs arklį prijojo prie vartų ir sutrupino į juos durtuvą tardamas: „Kunigaikšti Dimitre Ivanovič, neužmiršk, juog Lietuvos durtuvas sutrupėjo ant Maskvos vartų!" — Teip mokėdavo kartais juokauti tas didvyris, teisingas savo tėvynės apginėjas, kurs su Anglija ir Vokietija sutarė vesti prekystę, o valdydamas Kijevą, Smolencką ir Tverą stengėsi įgyti Krymą, idant pasiektų Juodasias Marias. Apie Keistutį rašo dainius kunigaikščio Vilhelmo Luksemburgiečio Petras Suchenwirt: Tokiuose laikuose, kada jau žodis nieko nesvėrė, o gėda vien platinosi, gyveno XIV amžiuje neišeinamose giriose, po dangumi be saulės, garbintojas Perkuno, Baalo sunus, iš pažiurų, išėmus tikėjimą, tikras

*) Jankelevič: Nature et société.

krikščioniškas karžygis, numylėjęs žmones, užsidegęs prie karės ir su augštu doros supratimu.

Vienas iš kryžeivių aprašo teip Keistučio nuveikimą Johannisburgo pilies: užtikti naktį, pasidavė kryžeiviai gyvenantiejie pilyje. Apsisiautę savo apsiaustais, susirinko mažame kieme, kur-ne-kur apšviestam fakelais. Lietuviai su triausėmis su šaudomais lankais rankose ir jų kunigai krive-kriveičiai reikalauja balsiai kruvinų aukų savo dievaičiams, tiek sykių užgauliotiems. Tada atsiliepė nelaimingas vadovas, komturas Otonas, senis su žila barzda ir medine koja: „Gedimino sunau! Aš jau pasirengęs mirti, bet dovanok gyvenimą mano draugams!“ — Gedimino sunus paėmė jį už rankos ir pasakė: — Išsirink keturius daugiausiai numylėtus ir važiuok sau iš pilies, kur nori. Kitais nesirupink, prižadu, juog nė vienas nepražus.

Teip priešai kaip ir draugai žinojo, kad Keistučio žodis šventas, nemainomas, kad jis vien dorą augščiau statė už narsumą. Keistutis — taria kits križeivių istorikas — užvis numylėjo teisybę ir garbę; kiek kartų nusprendė kelti karę prieš mumis, tiek kartų davė apie tai žinią didžiamjam mistrui.

P. Kl. pagal visokių šaltinių išgyręs anų laikų Lietuvos galę ir jos valdonus, tuoj pranašauja, pasiremdamas ant tų pačių faktų, juog Gedimino viešpatystė vis tiek XIV amžiuje turėjo pražuti. Ką-tik aprašęs, kad Algirdas vien mąstė Krymą užvaldyti, o Keistučiui pavedė rupesnį ginti sienas nuo teutonų ir gasdinti lenkus (niepokojenie Mazowsza) rimtai tvirtina, kad lietuviai vistiek turėjo justi, kad artinas galas jų viešpatystės, nes vidurinė tvarka buvusi daug prastesnė negu visų kitų tautų (buk polygamia ir vergija už vis daugiau silpninusios visą kraštą). Mini p. Kl. nuolat *„zorganizowane niewolnictwo“* nenurodydams vienok šaltinių, iš kur tokias žinias semia. Atsiminus Daukanto istoriją, reiktų prieštarauti tokiam p. Kl. tvirtinimui, bet neėsant po ranka jokių istoriškų šaltinių, negalima stačiai niekinti p. Kl. nurodymų, ypač, kad toje trumpoje peržvalgoje pasiruošėme vien kovoti su rašytojaus logika.

Bet jeigu vergija silpnina Lietuvą, tai turėjo ir kitas šalis silpninti, nes visur ji tuomet buvo išsipletojusi; tai kodėl pagal p. Kl. vien Lietuva turėjo žuti, turėdama vadovus prakilnesnius už visus tame laike Europoje viešpatavusius kunigaikščius? . . . Iš kokių šaltinių musų didvyriai išmoko garbinti teisybę ir dorą, jeigu tėvynėje, kuri juos išauklėjo, vien butų matę ir girdėję viešpataujant neteisybei ir skriaudoms? Tas klausimas nerupi p. Kl. Jis priveda skaitytojaus pertikrinimui apie žemą laipsnį anų laikų Lietuvos kulturos apsakinėjimą Ene'o Silvijo, paskesnio popiežiaus Piuso II, apie vieną Lietuvos kunigaikštį (vardo nemini), kurs šaudęs į kiekvieną žmogų, jį užrustinusį — ir vadina tokios veislės valdoną *carnifex sanguinaris*. Tvirtina teip-gi, kad toks paprotys buvęs teip išsiplatinęs, juog kiti kunigaikščiai vien pasilinksminimui sužeisdavę ir užmušinėdavę žmones, — nors tuoj prikergia išnašoje, juog XVI ir XVII amžiaus lenkų rašytojai prieštarauja tokiems faktams.

Nors priveda dar sykį žodžius jau minėto istoriko Caro: „Ar tarp apkrikštytų kunigaikščių daug buvo tokių, ką turėjo žmoniškesnę širdį už tuodu“ (Keistutį ir Algirdą), — bet vis-gi p. Kl. mato vien

Lietuvos išganymą krikščionystėje ir susivienyjime su Lenkija, ir giria todėl Jėgailą už tokį užmanymą, ypač kad toks susivienyjimas netik Lietuvą iškėlęs, bet ir Lenkiją ir vengrus nuo sugermanizavimo apgynęs.

— Unija, kurios trokštame, bus susivienyjimas Dievui ant garbės, dušioms ir karalystėms ant naudos — tokiais žodžiais prataręs į Jadvygą atvykęs Kriokavon Jėgailos pasiuntinys.

Toks ištarimas tarytum aiškiai nurodo, kad čia ne vien Lietuvos išganymas nuo tokio tautų susivienyjimo prigulėjo, bet lygiai Lenkijos ir, kaip pats p. Kl. sako, dagi Vengrijos. Bet ir tie žodžiai neišmuša nė jam pačiam, nė kitiems lenkams lyg šių dienų iš galvos jų rolės išganytojų nuvargintų lietuvių-stabmeldžių.

Toliaus vėl aprašinėja p. Kl.: Lenkai skubiai išsiuntė pasiuntinius į Krėvą prie Jėgailos, kviesdami jį ant sosto. Prie lenkų pasiuntinių prisidėjo kart vengrai ir-gi tikėdami susilaukti apginimo ir užtarimo savo reikalų nuo Jėgailos, valdančio tada visas žemes nuo Baltijos lyg Juodųjų Marių.

Jėgaila, keliaudams apsikrykštyti, į krykšto tėvą pakvietė križelivių didįjį mistrą Zollner v. Rotenstein, bet tas tiek jau kovojęs nešdamas lietuviams krikščionystę, Jėgailos pakvietimą palaikė už ironiją ir iš apmaudo, kad jam tiek puikių žemių per tą krykštą turėjo iš nagų išslyst, pasiliko namie jieškodamos progos įtraukti į kovą dabar jau apkrykštytą Lietuvą.

Proga veikiai atsirado. Jadvyga tekėdama už Jėgailos, atmetė vokiečių kunigaikštį Vilhelmą; tai kodėl didžiamjam mistrui neatkeršyti už savo tautiečio skriaudą? Zollner v. Rotenstein tuoj susivienyja su keliais vokiečių kunigaikščiais, idant lengviaus pasisektų bendromis spėkomis atkovoti nuo to „pagedusio šunies“ (teip didysis mistras vadino Jėgailą) Vilhelmui, kaipo tikram vyrui karalienės Jadvygos, tikrai jam prigulinčios lenkų karalystės. Bet tame pačiame laike sukilo ir švaicarai kovoti už savo laisvę ir daugumas vokiečių turėjo ten traukti, o pergalėti paskui ilgai negalėjo atsipeikėti ir sutvarkyti savo sužudytas spėkas. Teip kad Jadvyga su Jėgaila galėjo ramiai keliauti Lietuvon ir nešti ten šviesą tikro Dievo žodžio.

Čia vėl piešia p. Kl. puikų paveikslą kunigaikščio mokinančio ir žadinančio prie doros savo tautą. „Tai vienintelis toks atsitikimas Europoje!“ šaukia, o paskui priveda žodžius prof. J. Caro: „Graudu buvo žiurėti į mynias žmonių susirinkusių ties Vilniumi 17. vasario 1387. metų. Buvo tai nedėldienis, skaitė kunigai tą pačią evangeliją, kuri buvo skaitoma koronacijos dienoje. Sniegas laikė užgulęs žemę, medžius ir kalnus, ant augščiausio kalno riogso Perkuno paveikslas su raudonomis akimis, liepsnojančia kakta; tarp augštų ąžuolų dega šventa ugnis; šaltas vėjas gaudžia medžiuose ir tarytum liudnai vaitoja apgailestaudamas mirštančius amžius; žmonių minios laukia, kvapą užlaikydamos, nenuleisdamos akių nuo tylinčio dievaičio.... Staigu varpų balsai, hymnų giedojimas pertraukia tylą; žengia processija, o viršun jos keliasi rukas iš šmilktuvių. Pirmas žengia karalius su kunigaikščiais ir bajorais; paskui vyskupas auksuotuose rubuose ir augšta kepure, ilga vingiuota lazda rankose, su ilga kunigų eile. Procesija užlipa ant kalno, apstoja dievaitį. Zokoninkai pagriebė kirvius ir ki-

birus su vandeniu, daužia ir kerta medinį dievaitį, gesina šventą ugnį, kurią kartų-kartos užlaikė; seni ąžuolai virsta pakirsti, uždengdami savimi burtus, amžius tvėrusius. Perkune, kur tavo griausmas?! Šventa ugnis! kodėl nekeršyji už sutepimą ir paniekinimą tavo aukurų?... Tylėjimas išplėtė savo viešpatavimą, o tik vėjas neliaujas gaudęs viršum sunaikytos žinyčios, ir neišsakomas skausmas varžo širdis visų tų, kurie buvo prisirišę prie dievaičių, įtikėję į jų globą ir spėkas.

Ten kur prieš valandą riogsojo neteisingas dievaitis, išskleidė ant kryžiaus savo rankas. Tas, kursai — anot karaliaus žodžių — atėjo žadėdamos paguodą nužemintiemsiems ir pavargusiemsiems, kursai duoda laisvę vergams ir nuraminimą visiems! — Ir balsiau už vėjo ir audros užimą suskambėjo iš lupų dvasiškijos: *Te Deum* . . . Pargriauta tapo visa pasaulė išsvajotų burtų, o jo vietoje išdygo naujas tikėjimas. Toje pačioje dienoje Jėgaila uždeda pamatus katalikiškos Vilniaus katedros, ant tos vietos, kur tapo užgesinta šventa ugnis, pamatus tos bažnyčios, kur nuo to laiko turėjo žmonės savo maldavimus ir rupestis kloti po kojomis Jezaus, Sunaus Marijos.“

Tiek rašo prof. Caro, p. Kl. nuo savęs prideda, juog ir abejoti negalima, kad naujas tikėjimas negalėjo teip nuo karto prigyti svetimoje sau šalyje, bet vien stebėtis reikia, kad žmonės leido teip ramia griauti savo aukurus. Iš ištikimų anų laikų dokomentų matyt, juog vien du bajoru pasipriešino kunigaikščiui ir abudu tapo nugalabyti. Bet gal zokoninkai ir krikščionės-kunigaikštės atitekėjusios iš kitų šalių jau buvo Lietuvoje praplatinę krikščionystę ir sumažinę žmonėse prisirišimą prie senovės dievaičių. O gal Jėgaila versdamas savo tautą į naują tikėjimą pažadėjo žmonėms daug liuosybių ir visus apsikrikštijusius apdovanodavo? . . .

Sunku šiandien ištikrųjų atspėti ir stačiai p. Kl. ant tų klausimų atsakyti, kas galėjo prieš tiek amžių stumti žmones į tą arba kitą pusę, bet šiek tiek įsižiurėjus į šių dienų savo brolių budą, ta galima vien spręsti, kad jie tylėdami tik nusilenkė prieš valdžią, prie kunigaikštį, mokantį smarkiai bausti. Kalnuose davė lietuviai verst savo dievaičius, bet širdyse pasiliko jie viešpatavę po senovės, apie ką liudyja tai dar šiandien tarp žmonių užsilikę burtai, kurie lydi neapšviestuosius kiekvienam gyvenimo atsitikime.

Paskui p. Kl. pašvenčia dar daug vietos išrokavimui visokių liuosybių ir laimių suteiktų lenkų kart su krikščionyste lietuviams. Užsivaro net teip, buk per tarpininkystę lenkų lietuviai net žemę buvo įgiję ir pažinę šeimynos gyvenimo ramumą . . . (tarytum pirm krikšto lietuviai yra buvę bežemiai ir bevaikiai . . . valdydami plotus nuo Baltijos lyg Juodosios juros!).

„Laisvę ir tiesas! suteikė jiems Lenkija“ — šaukia p. Kl. — „apie kurias žmonės iš-už Nemuno ir žinote nežinojo!“ — O pirma buvo pats parašęs, juog Jėgailos pasiuntinys buvo išsitaręs į Jadvygą: „Unija, kurios trokštam, bus susivienyjimas Dievui ant garbės, dušioms ir karalystėms ant naudos“. . . . „Karalystėms“ — tai turbut ne vienai Lietuvai, kuri kunigaikštyste visuomet yra buvusi. Teip suprato tada tą ištarimą Jadvyga, kuri savo ypatišką laimę aukavo už tautos gerovę, teip suprato anų laikų lenkai ir vengrai, kurie matydami savo naudą susivienyjime, skubino jį įvykdinti . . . tik šių dienų

lenkų istorikams teip aiškųs žodžiai negal dar įtilpti kaip reikia į smeginis ir kvaršina todėl savo išvadžiojimais galvas savo tautiečių vis dar tebelaukiančių nuo lietuvių dėkingumo ir nusilenkimo. Toliaus p. Kl. aprašinėja, kaip po sunaikinimo Vilniuje žinyčios Jėgaila suteikęs tiesas Lietuvai: *salubre monumentum jurium ac libertatum.*

Trylika metų po Lietuvos krikšto, Jadvygai mirus suvažiuoja vėl pasiuntiniai abejų tautų, pirma Vilniuje sausio mėn., paskui kadome kovo mėn. 1401 m. ir sutaria viens-kitą šelpti kovoje su priešais, ir Jėgaila uždeda Vitautą Lietuvos valdonu.

Visus tuos pažadus duotus vienos tautos antrai surašo Horodlio susėjime ir ant to dokumento pasirašo lenkų ir lietuvių bajorai. Prie aprašymo to suėjimo neapsieina vėl be išgyrimo lenkų ir nužiaminimo lietuvių. Ipač p. Kl. negali neaugštinti lenkų už tai, juog jie, tokia civilizuota, turtinga, galinga tauta, neužsimeta nė savo valdžia, nė kultura prasčiokams lietuviams. Bet, ar teip ištikrųjų buvo, liepia labai abejoti tolesnis istorijos bėgis, vis to pat pono Kl. aprašytas.

Kada paskutinis iš Jėgailų giminės Zigmantas Augustas pasimatęs įpedinių neturįs, sušaukė susėjimą Liubline, idant ir jo giminei išmirus abi tautos nesiskirtų, turėjo daug rupesčių ir vargo pakelti, kol pasisekė įvykdinti atkartojimą susivienyjimo. Ipač lietuvių jokiu budu negalima buvo prispirti pasirašyti, nors p. Kl. sako nuo savęs, kad lietuviams, daugiaus kaip kuomet nors, buvo tada reikalinga lenkų globa, bet jų didžponiai dėl ypatiškos naudos ir užmanymų nenorėjo lenkų globos, o mažiejie bajorai, „tie girių vaikai“, juto tiesiog pasibiaurėjimą savyje prie visų raštų ir pergaminų.

Vienas iš lietuvių teip išsitaręs tada tame susėjime: „nebuvo jokių pergaminų tarp musų ties Žalgiriu (Grünvald), o vienok lygiai su lenkais liejome savo kraują, gindami bendrą reikalą. Brolystė nereikalauja patvirtinimo nė raštais, nė antspaudais! Kodėl negyventi, kaip lygšiol? Kodėl nelaikyti sau skyrium susėjimus, susivienydami vien svarbesniuose atsitikimuose, arba karalių sau renkant?“ —

Bet Zigmantas Augustas nepasidavė, tada bajoras Chodkevičia, tėvas didvyrio nuveikusio Švedus po Kirchholmu, puolė net ant kelių prieš karalių, maldaudamos bent Lietuvai palikti jos senovės antspaudą kaipo ženklą, kad ji pasilieka ir ant tolimesnio laiko atskira viešpatystė.

Čia p. Kl. visiškai atitraukia atydą skaitytojaus nuo teip svarbaus tautos reikalavimo leisti jai gyvuoti savo gyvenimu, valdytis savo tiesomis. Išaukština vien Zigm. Aug. už jo atsakymą: — „Tik prieš Dievą reikia klauptis!“ — ir išgiria jį už tai, kad mokėjo priversti visus lietuvius pasirašyti. Įvyko tai 1569 metuose.

Toliau vėl atsikartoja išgirimas lenkų: kaip jie niekuomet nesistengė įvesti Lietuvon lenkystės, kaip tas ryšis „iš tikros meilės“ amžius tvėrė, kaip Lenkija užstodama už visus nuskriaustuosius pati apie save užmiršo ir pateko svetimiems . . . Jau čia apie Lietuvą nė minėti daugiau neminėta. Teisybė, primina dar, kad lietuviai vis-gi pasirodė dėkingi už evangeliją, kulturą ir laisvę, duodami lenkams tokius žmones, kaip Chodkevičia, Čartoryjkis, Reytans, Kosciuška, Mickevyčiu.

O męs geriau padarysime nepaklausę, ką męs pelnyjome iš to susivienyjimo: tą klausimą aiškiai išriša mums ne vien turinys tos knygos, bet ir šių dienų prilygimas prie musų visų lenkų, o ypač lenkiška dvasia prisigėrusių musų bajorų ir ponų. *B.*

Dėlei išleidimo „Naujienų“.

Išleidimas „Naujienų“ tai buvo musų įkunytas užmanymas, kuris tulų buvo blogai suprastas.

Pirmiausia atsiliepė „Tėv. Sargas“, kuris išleidimą „Naujienų“ palaikė už naują pasikėsymą prieš katalikiškuosius kunigus.[1]) Pabaigoj gegužės mėn. p. m. atėjo atsiliepimas „Dar vienas naujas laikraštis“, kur autorius piktinasi dėlei išleidimo „Naujienų“ ir daro mums tuleriopus užmėtinėjimus.[2]) Be minėto atsiliepimo daugiau nieks nepasigedo išaiškinimo, kam tos „Naujienos“ buvo reikalingos. Męs nė negrįžtume prie reikalo, užmanyto veik pirm $1^1/_2$ metų, jeigu su tuo užmanymu nebutų surišti svarbųs mus judėjimo faktai ir klausimai.

Išleidimas „Naujienų“ rišasi su klausimais mus tautiško gyvenimo apskritai, o ypatingai su klausimais išleidimo ir platinimo mus raštų.

Autorius minėto atsiliepimo sako, kad „Naujienų“ visai nereikėjo, — 1-o „Naujienų“ troškimai ir štai dėlko: buvo dalimi troškimų „Uk-o“, 2-o „Naujienos“ vis-gi laikraštis nelegališkas jau dėlei vienų lotyniškų raidžių ir 3-o „Naujienos“ negina tautiškų ir politiškų tiesų.

Tiesa, „Naujienų“ troškimai buvo dalimi troškimų „Uk-o“: drauge su priešingais valdžiai raštais talpinosi teip-gi nekalčiausio turinio raštai, apie tai „koki buliai reikia laikyti“, „apie kiaules“, „garo mašinos ir geležinkeliai“ etc. Bet ar tai buvo geras budas platinimo apšvietimo prie mus politiško padėjimo?

Autorius atsiliepimo, matyt, mano, kad vienokia dalis puola ant visų lietuviškų raštų, nežiurint ant to, ar jie yra priešingi valdžiai, ar ne, vien jau dėlto, kad jie rašyti „nelegališkomis“ lotyniškomis raidėmis.

Toks užtėmijimas teorijoje yra teisingas: *de jure* visi mus raštai, neišskyrus nė maldų knygų, yra nelegališkais, bet *de facto* yra kas kita. Nors lietuviams spauda ir užginta, bet n e v i e n a i p persekiojami yra lietuviški raštai. Maldų knygos, Prusuos spaudinamos, plačiai pasklidusios Lietuvoj, ir jų nieks neslepia, teip-gi plačiai išsiplatinusios yra dvasiškos knygos: ukiškos ir kitos nekalto turinio knygos, nors ir ne plačiai pasklidusios, bet ir jos ne visuomet buna atiminėjamos policijos, ypatingai žandarų. Nesenei prisiųstame mums suraše užgintų raštų, kuriuos žandarai turi konfiskuoti, visi nekalto turinio

[1]) v. „T. S.“ Nr. 1 p. m. ir atsakymą „Uk-o“ Nr. 6 p. m.

[2]) Tas atsiliepimas buvo paskirtas spaudai drauge su mus paaiškinimais, bet vėliaus buvo prašyta to atsiliepimo nespaudint ir dėlto jis tapo padėtas į archyvą.

raštai yra apleisti, tai-gi žandarams yra prisakyta atiminėt ir persekiot tik priešingus valdžiai raštus.[1])

Kad valdžia ne vienaip apseina su lietuviškais raštais, tai matyt ir iš apsėjimo cenzuros, ypatingai varšavinės, kuri daug kartų yra perleidus nekalto turinio knygas.[2]) Jeigu tas faktas ir nelegalizuoja knygų, tai vis-gi jis parodo, kad nekalto turinio knygos gali įsigauti į Lietuvą legališkais keliais ir gali viešėti po lietuvių stogu ramiau, ne kaip priešingos valdžiai knygos.[3])

Persekiojimas priešingų valdžiai raštų daugiau, ne kaip kitų turi, žinoma, turėti įtekmę ir ant knygų išsiplatinimo. Kas nežino, kad ypač tarpe sodiečių utilitariški, praktiški motyvai nustelbia kitus motyvus. Paprastas žmogus teip protauja: jeigu už skaitymą kokio nors rašto gali papult į nelaimę, tai tokio rašto reikia saugotis, tai toks raštas yra negeras. Jis mat protauja pasiremdamas ant artymiausių skaitymo pasekmių.

Kad žmonės bijo priešingų valdžiai raštų, tai galėjo užtėmyt kiekvienas, bet ypatingai tai puola į akį knygų krautuvėse, kur atsilanko iš yvairių Lietuvos kraštų knygų pirkliai. Pasiulius jiems „Uk-ą“, arba kitą priešingą valdžiai raštą, daugumas atsisako nuo jų teisindamos, kad žmonės nenorį nuo jų tokių raštų pirkti. Patėmijimai knygų pirklių turi turėt musų akise svarbumą didesnį, negu patėmijimai vieno-kito inteligento, nes tie žmonės pereina plačias Lietuvos apygardas, turi tame dalyke didelę praktiką ir kaipo sodiečiai turi didesnį išsitikėjimą tarpe žmonių, ne kaip viens-kits inteligentas. Dėlto nedyvai, kad Tilžės spaustuvninkai išleisdami kalendorius rupinasi, kad juose nebutų „nieko priešingo valdžiai“.

Tai-gi męs matome, kad valdžia persekioja priešingus valdžiai raštus daugiau ne kaip nekaltus, kad žmonės bijo priešingų valdžiai raštų daugiau ne kaip nekaltų, kad nekaltiejei raštai gali pasiekti Lietuvos žmones dagi legališkais keliais t. y. per cenzurą; kitaip sakant: sąlygos prasiplatinimo nekalto turinio raštų yra geresnės, ne kaip sąlygos prasiplatinimo priešingų valdžiai raštų.

O jeigu sąlygos prasiplatinimo nekaltų raštų yra geresnės, tai aišku, kad nekalti raštai neturėtų but išleidžiami drauge su priešingais valdžiai raštais, kaip tai atsitikdavo ikšiol.[4])

Kas pasakyta apie budą išleidinėjimo knygučių, tą-pat galima pasakyti ir apie budą išleidinėjimo laikraščių: ir laikraščiuose talpinamoji medega turėtų but garsinama tokiu budu, kad ji butu konuolengviausia žmonėms prieinama.

Bet kits gal paklaust: ar tų nekaltų raštų jau teip daug buvo ir ar jie yra teip svarbųs, kad reikalinga buvo jiems protekcija, nauja

---

[1]) v. „Kratos“ kor. iš Punės, Viln. gub. („Uk-e“ Nr. 10).

[2]) Šįmet perėjo per cenzurą: 31 ekz. Element. A-iš-B, 11 ekz. „Kaip apsireiškia gyvastis“, kelios dešimtįs „Gramatikų“ Kriaušaičio, kelios maldų knygos etc.

[3]) „Prilaikymas uždraustų knygų vieninteliai sau pasiskaityt (o ne kitiems dalinti) pagal esančius dabar įstatymus yra dalyku *ne baudžiamu*“ (v. „Paaiškinimas ministerijos tiesų“ — „Vienybėje L.“ 1899, Nr. 33).

[4]) Pavyzdžiui galime paimti knygutę „Kaip atsiginti nuo koleros ir kiti naudingi skaitymai“, kur tarp kitko tapo patalpinta: „Raštas apie maskolių šunybes ir lietuvių vargus“ ir „Atsišaukimas Amerikos lietuvių“.

firma, naujas laikraštis? Toki klausimai svarbu yra išaiškinti ir dėlto męs ant jų apsistosime.

Kiek buvo talpinama nekaltų raštų „Uk-e“ 1900, t. y. tuomet, kada sutarta buvo išleisti „Naujienas“, gali kiekviens persiliudyti. Tų nekaltų raštų buvo gana daug, ir męs neapsiriksime pasakę, kad veik $^1/_3$ „Uk-o“ 1900 m. buvo pripildyta nekaltais raštais. „Varpe“ teip-gi talpinosi nekalto turinio raštai („Paveikslai“ etc.). Bet tai, kas buvo atspaudinta „Uk-e“ ir „Varpe“, da negali liudyti apie dvasią raštų, prisiųstų į „Varpo“ ir „Uk-o“ redakciją: reikia prisižiurėti ne tik darbams atspaudintiems, bet ir nespaudintiems. Peržiurėję didesniuosius rankraščius, atsiųstus į redakciją paskutiniuose metuose[1]), męs matome, kad veik visi 25[2]) yra nekalto turinio! Iš 53 knygučių, apgarsintų kataloge „Varpo“ ir „Uk-o“ redakcijos, vos 11, daugiausia 15, gali but priskaityta prie priešingų valdžiai raštų, ir tai 3 iš jų tapo išleistos privatiškais kaštais („Parmazonas“, „Genių Dėdė“, „Krumplių Jonas“), o 1 tapo išleista tik per mus tarpininkystę („Ar dabar yra baudžiava“). Tai-gi priešingi valdžiai raštai užima vos $^1/_4$ visų „Varpo“ ir „Uk-o“ red. knygučių.

Apskritai imant gali sakyt, kad apie $^2/_3$ mus raštiškų spėkų eina ne ant kovos už tautiškas ir politiškas tiesas, tik ant ramaus darbavimosi vardan kulturiškų šalies reikalų.

Iš to męs matome, kokia dvasia viešpatauja tarpe mus sandarbininkų ir ką jie teikia žmonių apšvietimui. Veltu „Varpas“ ragina į kovą už musų tautiškas ir politiškas tiesas, veltu jam rodos, kad „politiškas jungas turėtų atsiliepti sąmonėje ir darbuose kiekvieno lietuvio“. Bet sandarbininkai sulyginant da mažai reaguoja ant valdžios prispaudimo, politiški tautos reikalai yra tuom tarpu mažai atjaučiami.

Bet, rodos, ir nereikėtų stebėtis, kad daugumo yra atjaučiami kulturiški šalies reikalai daugiau, ne kaip politiški.

Musų šalis stovi ant labai žemo kulturiško laipsnio, nežiurint anto, kad jai nuo amžių yvairiais budais yra teikiama šviesa krikščioniško mokslo. Minia skęsta tamsybėj ir prietaruose, neapmato ir nesupranta savo padėjimo nė prigimtyj, nė draugijoj, jaučiasi silpna, kaip kudikis, prigulinti nuo nesuprantamų galybių ir autoritetų, nuo „Valios Dievo“ ir jo leistų dvasiškų ir svietiškų valdonų. Minia *tiki*, o ne protauja, *meldžiasi* ir prašo, o ne reikalauja, *bijo* ir lenkiasi, o ne pasitiki ant savęs, laukia *malonės*, o ne išpildymo jai prigulinčių tiesų, viską aiškina Dievo valia, dagi savo vargus ir prispaudimą . . . Išprašymui „Dievo malonės“ ir susimylėjimo degina brangias aukas, o pati, gali sakyt, smilksta duminėse, minta pusiaubadžiu; šimtus tukstančių aukauja statymui Dievo namų, „ant bažnyčios“, arba išganymui dušios, o nė skatiko neaukauja savo kasdieniniams reikalams, labdaringiems siekiams, apšvietimui etc.

Akiveizdoj tokio kulturos stovio brukte brukasi į galvą reikalas atskleisti prieš minią prigimties paslaptis ir stebuklus, surišti yvairius atsitikimus prigimtyj ir draugijoj ryšiais naturališkais, išaugštinti

---

[1]) v. „Varpą“ 1900 Nr. 9 p. 108.
[2]) Viens rankraštis įvardytas atsakymuose, ties „S. M.“.

mokslą ir žmogaus protą, parodyti žmogaus vertybę ir tiesas, išmokinti protauti, pasitikėti ant savęs . . . . . .

Nuo laipsnio kulturiško draugijos pakilimo priguli teip-gi tautiškas ir politiškas jos susipratimas.

Tautiškas susipratimas tai yra jau žingsnis į augštesnį, žmoniškesnį gyvenimą, kada žmogus jaučiasi ne vien „Dievo sutvėrimu", bet teip-gi sąnariu svietiškosios draugijos jaučiančiu savo tiesas draugijoje, savo vertybę žmogišką. Su ideja tautystės rišasi ideja žmonių lygybės, troškimas išlikimo, apgynimo savo ypatybių, savo reikalų, savo turto, savo žemės.

Be to tautystės principas reikalauja, kad tauta valdytusi pati: pati išleisdinėtų sau įstatymus, pati prižiurėtų jų pildymą, pati darytų savo tarpe sudą ir t. t. Kadangi musų tauta nėra laisva, tai tie siekimai negali įsikunyti be kovos už tautos laisvę, neprigulmystę . . . Tai-gi su tautiškais siekimais rišasi teip-gi siekimai politiški — pasistengimas atsikratyti nuo svetimo jungo ir paimti šalies valdymą į savo rankas.

Bet tie politiški siekimai gali įsikunyti tik pakilus tautos kulturai: tauta, norinti pati valdytis, turi pati jaustis stipri, jausti savo vertybę, jos dvasia turi pirma atsikratyti nuo visokių slėgiančių ją galybių ir autoritetų, kurių ji nesupranta, bet į juos tiki, jų bijosi ir juos garbina . . . . . .

Dėlto jeigu nekalto turinio raštai yra svarbūs ir jų yra daug, tai ant jų reikia ir prigulinčią atydą atkreipti, pasirupinti, kad jie galėtų geriau platintis tarpe žmonių, arba tiesiog sakant, atskirti juos nuo priešingų valdžiai raštų.

Teip suprantant musų reikalus turėjo atsirasti ir tam tikras užmanymas apie atskyrimą nuo „Uk-o" nekaltų raštų. Jau 1899 m. kiti iš mus sandarbininkų pradėjo sunkintis raštais iš ukininkystės. 1900 m. Žmogus velija išskirti visai iš „Uk-o" ukiškąjį skyrių ir „išleisti vieną-kitą ukišką knygutę", o į to vietą talpinti kitokius raštus, kaip antai „Velnio apsėsti", „Baudžiava Lietuvoje"[1]) etc. Kits sandarbininkas D. savo laiške į „Varpo" redakciją pataria, kad „keliautų į Ameriką antropologiški, filologiški . . . tyrinėjimai pasiėmę dar su savim gaspadoriškus straipsnius".[2])

Vasarą 1900 męs užmanėme perskirti „Uk-ą" į dvi dalis: „Uk-ui" palikt vien politiško turinio raštus, o kitus raštus atskirti nuo „Uk-o" po kokiu nors vardu ir išleisti šale „Uk-o", bet teip, kad kaštai išleidimo nepasididintų. Užmanymas tapo paduotas tiems, kurie arčiausia prie mus reikalo stovėjo, ir iš 3 balsų 2 laikė užmanymą už praktišką.

Tokia tai yra istorija atsiradimo „Naujienų". Iš viso matyt, kad ta atmaina tapo įvesta ne akių plotu, bet po rimto apsvarstymo sąlygų išleidimo ir prasiplatinimo mus raštų. Tiesa, butų geriau buvę kad toks nutarimas butų išėjęs nuo vardo išleistojų „Varpo" ir „Uk-o", bet viena nežinia buvo, kur jieškoti tų išleistojų arba jų reprezentantų[3]),

---

[1]) v. „Laiškas į Red." („Uk-s" 1900 Nr. 1).
[2]) v. „Varpą" 1900 Nr. 10.
[3]) v. „Dėlei išleidimo musų raštų" („Varpas" 1901 m. Nr. 11 ir Nr. 12).

o antra ta atmaina buvo nedidelė, nes kaštai išleidimo laikraščiu per tai nepakilo.[1])

Gal but ta atmainai nepatiko ne tik p. A., bet ir kitiems, be kas-gi čia kaltas? Kiekvienam kelias atviras prie svarstymo mus reikalų, ir kiekviens gali turėt įtekmę ant bėgio mus reikalų. Kas tyli, kas nepriguli prie apsvarstymo visuomenės reikalų, tas neprivalo nė tikėtis kad jo balsas bus išgirstas, kad jo noras taps išpildytas.

Lietuviški žodžiai gudiškose kalbose.*)

Mokinti vyrai per paskutinius metus surado, kad netik lietuviai prisisavino daug gudiškų žodžių, bet ir gudai ne visai mažai lietuviškų žodžių pasiėmė į savo kalbas. *A. Brückner* savo veikale „Lituslav. Stud.“ (Weimar 1877) pripažįsta lietuviškais šiuos žodžius maskoliškoj kalboj: 1. *jantar'* — nuo liet. *gintaras;* 2. *litavr*, vok. Trommel, — nuo liet. *lietauris;* 3. *djaklo*, vok. Tribut, — nuo liet. *duoklė.* Baltgudiškoj-gi kalboj jis rado šiuos lietuviškus žodžius: 4. *doilid*, vok. Zimmermann, — nuo liet. *dailyda;* 5. *ravgenja*, Art ungesäuerten Teiges, — nuo liet. *raugas*, *rauginė;* 6. *tyčka*, *tyčkom*, *tycma*, zum Trotz, — nuo liet. *tyčia;* 7. *rupić*, vok. beunruhigen, *ruplivyj*, *rupota*, *rupotlivyj*, vok. sorgend, — nuo liet. *rupus* etc.; 8. *vilić*, vok. betrügen, — nuo liet. *vylius*, *vilioti.* Kitas mokintas vyras *A. Potebnja* rašte *„Zur Lautgeschichte der russisch. Sprache“* pripažysta lietuviškais šiuos žodžius: 9. *valandat'sia*, vok. schlendern, — nuo liet. *valanda;* 10. *laidak*, — nuo liet. *laidokas;* 11. *mezleva*, vok. Art Steuer; — nuo liet. *mesti.* 12. Mažgudišką *putria*, saure Grütze, — nuo liet. *putra;* 16. *ricka*, *rikunja*, Kuhhirtin, nuo liet. *rikunia*, *rykai;* 14. *sviron*, Ambar, nuo liet. *svirnas;* 15. *osverit*, vok. weigen u. a. m. on, (teip kalba apie Pleskavą), — nuo liet. *sverti.*

Toliaus tuls *Bobrovskis* Gardino gubernijoj girdėjo gudus sakant: 16. *kumst*, vok. Handfläche, — matomai nuo liet. *kumsčia.*

Kun. Gimžauskis,**) žinunas Vilniaus gub. lietuvių, Lidos pav. girdėjo gudus kalbant: 17. *nauda*, vok. Nutzen; 18. *margi*, — margą jautį vadinant; 19. *torp*, vok. Fach, — nuo liet. *tarpas.*

Da nuo kitų žmonių p. E. Volter sujieškojo baltgudiškoj kalboj Ašmėnės ir Lydos pav. ir daugiau liet. žodžių: 20. *milta*, vok. Hafergrütz, — nuo liet. *miltai*, *miltienė;* 21. *rezgine*, vok. Heutrage, — nuo liet. *rezginės;* 22. *šulo*, Ständer, nuo liet. *šulas;* 23. Patsai p. E. Volter Vilniuj girdėjo gudus šeška vadinant *šešok.*

Senovės gudiškuose aktuose ir-gi atrasta keletas grynai lietuviškų žodžių: 24. *brog*, vok. Heuschober, nuo liet. *baragas*; 25. *jevnja*, *jevja*, *jovja*, litauische Trockenriege, — liet. *jauja;* 26. *ketvirtaini*, Getreidemaass, — nuo liet. *ketvirtainis*, (Viertel); 27. *klunja*, Heuscheune, — nuo liet. *kluonas;* 28. *kąmp'*, Ochsenschinken, — liet.

---

*) Rašyta pagal darbus E. Wolter'io *„Einfluss Westrusslands auf Litauen vor dem 12. Jahrhundert“*. (Mitteilungen der Litauischen Littr. Gesellschaft, 11. Heft 1886) ir *„Lituanismen der russisch-litauischen Rechtssprache“*. (Mitt. der L. L. G. 19 Heft 1894)

**) Žinomas lietuviškų eilių rašytojas, — pasimirė rudenį 1897 m. *L. K.*

kumpis; 29. *primn,* Vorhaus, liet. *priemenė;* 30. *uzvor,* Volteriui tamsus žodis, — gal nuo liet. *užvaras,* Feldsaun, Ackerrain; 31. *koiminci,* teip vadinosi pusiauliuosi kaimuose, ne dvaruose, gyvenantys ukininkai, — matyt nuo žodžio *kaimas* apturėjo varda; 32. *tekuncy,* — tuokart nuo žodžio *tekunas,* (Läufer, kurier); 33. *roitiniki,* — tai buvo arklių prižiurėtojai, — turbut nuo žodžio *raitas;* 34. *Otmeť,* Abgabe, tula senovės mokestis, — bene bus nuo žodžio *atmata;* 35. *Pentinickije penezi,* teipos-gi mokestis rundui, Volteris mena tą vardą nuo žodžio *pentis* kirvio paeinant; 36. *liudi veldomyje,* Erbtante, — nuo liet. *paveldėti;* 37. *žibintjai,* teip vadinosi tarnai prie polocko kunigaikščių dvaro; jie rupinosi apie kurinimą ir žibinimą dvare, — aišku, kad tai buvo *žibintojai* (o gal *žibinčiai?* Red.)

Paminėtuose veikalėliuos p. E. Volter yra da keletas žodžių paskaitytų per lietuviškus, bet man jie netikrais išrodo: 1. *buženina,* mask. žodis, vok. Rauchfleisch, — buk nuo liet. *budyti,* räuchern, lenk. wędzić; 2. *kgrinžola, ejata,* kl. Schlitten, — prilyginta prie liet. *gręžulė* (Dechsel), 3. *budy* ir 4. *kupy,* 5. *vančus, vančo,* (gal nuo vok. Wagenschoss?); 6. *borda,* — tula mokestis neliuosų žmonių; 7. *przeczina,* Breite, nors neaišku p. Volteriui, matomai sloviškas žodis; sulygink lenkišką *poprzek* (skersai); 8. *volčos,* aklų žodis, neišaiškintas liekasi.*)

Maskolių istorikai ir politikai abelnai rašinėja savo knygose, kad senovės lietuviai buvę visiškai atsidavę gudams ir po jų visiška įtekme buvę; lietuviškoji kalba, lietuviškiejie išradimai buk ant gudų jokios įtekmės neturėję. Daoar-gi pasirodo, kad tai melas: gudai ne tik lietuviškus žodžius savinosi, bet ir kai-kuriuos lietuvių išradimus. Po visą vakarinę Gudiją buvo garsųs lietuviški *dailydės,* kurie statė namus ir kitus medinius darbus atlikdavo; teipos-gi *raitininkai,* tankiai aktuose minėti, nuo kurių gudai turbut arklius augint mokinosi; *degutą* varyt gudai ir lenkai ir-gi nuo lietuvių išmoko; *jaujose* javus džiovinti ir-gi lietuviai gudus išmokino. Tai vis ne menkniekiai; matyt lietuviai kulturiškai anoj gadynėj nežemiau už gudus stovėjo.

Atvėjui pakliuvus**) pranešiu keletą lietuviškų žodžių, kuriuos Suvalkų gub. žydai savo kalbamojoj kalboj vartoja: 1. *es warget* — vargsta; 2. *apastyret* — pastyra; 3. *es tarpet* — tarpsta; 4. *er triuset* — triusia; 5. *er taiset* — taiso; 6. *es hužet* — užia; 7. *es trasket* — triaška; 8. *es braskėt* — braška; 9. *a paklodes* — paklodė; 10. *a mergele* — mergaitė (šitą žodį vartoja ir liet. vokiečiai, ir maskolių kareiviai — *mergaika);* 11. *a apigalvis* — apigalvis; 12. *er niket* — nyksta.

Numanau, kad žydai savo kalboj ir daugiaus lietuviškų žodžių vartoja, bet tikrai nežinodamas nesidrąsinu jų garsint. Paminėtiejie-gi viršuj žodžiai galima gana tankiai pas žydus girdėt Suvalkų gub. miestelių. Iš kitos pusės ir lietuviai turi keletą žydiškų žodžių pasi-

---

*) Nuo savęs galiu pridėt prie ano skaičiaus maskolišką žod į *diogot',* nuo liet. *degutas* (degint).

**) Nurodome čia *K. G.* raštelį Nr. 10 „V-po“ 1892 m. — *Nekurie lenkiški žodžiai lietuviškos kilties. Red.*

savinę. Teip: 1. *bokuras, beigelis, košeris, kugelis, gojus, peisai, ciceliai, šabas, peisakinės, barakatinuoti.*

Bet abelnai įtekmė žydiškos ir lietuviškos kalbos vienos ant kitos labai nedidelė: nors susinešimai terpu tų dviejų tautų tankųs, bet besiniekindamos jiedvi viena kitą negalėjo dideliu įspudžio viena kitai padaryt. *L. K.*

Vaidila.[1]

Originališka novelė. Parašė *Karolius Jak... s.*

I.

Naktis . . . .

Tyki, šilta ir skaisti vasaros mėnesiena. Padangėse kur-nekur žvaigždėtose ir vos pridengtose palšais debesėliais rieda sidabrinis Mėnuo[2]) ir liudniai šypsodamos veizi per savo priedangą nublankęs, nuilsęs, tarsi nelinksmas, kad ištisą naktį jam priseina daboti sią žemę ir kad tik dienai išaušus, kuomet Saulė-motinėlė, pakilus nuo savo purpurinio guolio, apibers žemę skaisčiais spinduliais, jis tegalės pasinerti Aušros glamonėjime.

Puiki naktis! Vienok kaip ilga ji tiems, kurie trokšta geistino Aušros glomonėjimo: kiekviena minuta jiems išrodo amžiu, kiekviena valanda — amžių amžiais.

Blankus Mėnuo, krypdams į rytų šalį, liudniai laukia Aušros, o jaunas lietuvninkas, pastatęs akis žiuri į žiemių pusę, tarytum akimirksniu norėdams perverti rustą, tamsų ir neperregimą girios tankumyną, tarsi iš ten jis laukia savo Aušrinės prašvintant. Persimetęs ant kuoko, stov jis ant stataus kranto apaugusios stuomeningais ąžuolais bedugnės, ten, kame girią praskynęs Nėris[3]) glaudžiasi prie Šventupės, stov kaip prikaltas ir klausosi girios.

Ilga gunčė, kurią dėvėjo, apvadžiota baltu kasniku su aplenktais raikščiu pažemiais, suvelta iš žvėrių vilnos, ant krutinės buvo susegta trimis rumbais, prie kurių kabojo baltos kutuotos sagutės; platus baltas diržas, apvyniotas kelis kartus apie jojo lankų liemenį, liudyja, juog tai turi buti vaidila; tik svarus kuokas ir vėlyva valanda tarsi tam prieštaravo.

Ir tikrai, kas jį galėjo pritraukti čion, į tą nelankomą nuošalį ir teip da vėlyvame laike? Žiemių link tęsėsi ąžuolynas, pripildytas paslaptingais girinių dievyščių kukždėjimais, angių šnypimais, tyliais apuokų sparnų plesdinėjimais, uodų zvimbimais ir lapų šlamėjimais. Raganos ir dievaitės Medžioinės[4]) slankstėsi terp medžių ir paslaptingai su jais šnekučiavo, tai juos meilingai apgaubdamos, tai pasislėpdamos jų sutrunijusiame bumblyje, tai besikabinėdamos jų šakų-šakelių ir besigėrėdamos jų žaliais mažasto lapeliais, arba pagaliaus subėgusios į girių tankmę tarėsi, kokią suteikti pragaištį tulam užsi-

[1]) Vaidila — kunigas stabmeldiškos Lietuvos.
[2]) Mėnuo, Saulė ir Aušra buvo garbinami, kaipo dievai.
[3]) Nėris arba Vilija ir Šventupė — garsios Lietuvos upės.
[4]) Raganos ir Medžioinės — girių dievaitės.

degusiam meile jaunikaičiui. Tai gal gi jis čion atvyko klausyties paslaptingų ablėjimų ir šnipšdėjimų šiame tankumyne?

Žemiaus kranto, ant kurio jis stovėjo, riedinėjo Šventupės bangos, meiliai besiglausdamos prie bangų Nėrio, kursai pagriebęs jas į savo tvirtą glėbį, drukčiai prispaudžia jas prie savo krutinės ir sprunka vikriai į vakarus, tarsi bijodams, kad pavydus Audras[5]), kursai benardydamas po gilmę iškelia kartais galvą, neišplėštų jam jo numylėtosios. Nė ant trumpos valandytės ans nesusituri, kad nepaglamonėti jos banguojančią krutį, apjuosti jos laibą liemenį, prisiveizėti prie jos mėlsvų, kaip dangus, akučių ir apalpti nors ant valandėlės ją bebučiuojant. Ne! jis spruksta vinguodams, kaip žaltys, kaip kasnikas, vėjo pagautas, ir drąsiomis ringėmis parsimesdams iš lygmės į lygmę vikriai lenkė kalnus bei pakalnes ir tarsi zuikis, kurtų guniojamas, šauna vis tolyn ir tolyn; ak, nelaime! va ant Šventupės bangų jau girdėti irklų irklavimą — tai bėga valtis Upinės[6]), skubinančios prisivyti ir išgriebti Šventupę iš glėbio šio persižengėlio, bet veltui . . . ten toliau jau girdi linksmą, nors da ir prislėgtą juokavimą dievaičių Vandeninių[7]), užmačiusių šį pašėlusį ganiojimą ir nudžiugusių iš to, juog jautri pora jau baigia iš akių nykti. Veltui Audras, tai regėdams, stebisi, juog po jo aštria sargyba dedasi toki dalykai, veltui vejasi piktoji Upinė — nebeįveikt jau jai išplėšt šios numylėtosios iš glėbio numylėtojaus: jis jau pertoli. Paslėpęs ją po savo austa iš rasos lašų skraiste, gaubia jis ją vakaro migla, tarsi auklė kudikį baltais vystyklėliais, ir žuna terp kalnų, pakalnių, girių ir trakų.

Vaidila palydėjo juodu savo akimis, kol juodu nepranyko už paskutinės ringės, ir paskui vėl kietai užsimąstė. Tai gal-gi jis čion atvyko suteiktų savo širdžiai jautrų paveikslą dviejų besimylinčių?

Tiesiai už upės, ant pussalio dviejų upių sutverto, plati ir daili aikštis, apsagiota žaliais lapuotais medeliais; nakties migla ir garai gaubia ją savo priedanga, nematyt nė pakraščių, nė galo pačios aikšties, apšviestos balzgana mėnulio šviesa; didybė jos išrodo begalinė. Tai gojus dievaičių. Tyliai ten jie šnekučiuoja, nusprensdami žmonių likimus ir išlengvo vaikštinėdami medelių pauksnyse po žalią pievelę, tarsi per mašasto kilimą, patyloms apsvarstinėja ir įvairius žmonių reikalus, patyloms, nės čion va netoliesi prie abiejų upių sątekos riogso šventas aukuras, pašvęstas pačiam Perkunui[8]) garbei kurio ten nuolat negęstanti ugnis rusena . . .

Karts nuo karto žinyčios liepsna prasimuša augštyn ir staiga nušviečia visą aplinkį, bet veikiai šis ramus nuošalis vėl pasineria ukanoj, teip prilygstančioj dievaičių kalbesiams.

Dailus vaidila! tavo vieta jug ten, prie šventos vietos, prie papėdės aukuros, prie ugnies, amžinai garbei Perkuno rusenančios . . .

Dvilktelėjęs į žinyčios pusę, skubiai su nekantrumu nuo jos atsigręžia; matyt, nelinksmas mintis sukėlė tas žvilgis, nės smagiai kruptelėjęs, umai jėmė ranka taisyti geltonus savo usus, raukti kaktą ir gniaužti rankas.

---

[5]) Audras — vandenio dievystė.
[6]) Upinė — upių dievaitė.
[7]) Vandeninės, slavų rusalkos, — upių dievaitės.
[8]) Perkunas — vienas iš trijų svarbiausių Lietuvos dievų.

Ak! prie šios ugnavietės jis perleido geriausią savo gyvasties laiką — pirmasias tris dešimtis metų: jis nepažino nė motinos lepinimo, nė svaiginančios laisvės, ganiojant laukinius žvėris per begalinės Lietuvos girias; jis nedalyvavo nė veltynėse, nė lakstynėse laike liaudies pasilinksminimų, jis nedėvėjo karžygiškų liauro vainikų, grįžtant iš karės prieš lenkus ar kryžeivius ir nenešė nuo jųjų lobio, neganiojo priešais savęs nė vergų, nė išgautų juodakių mergelių; jis nepažino nė saldaus mylimosios glamonėjimo, nė meilės. Jam lemtas buvo tik nusižeminimas ir išsižadėjimas visų žmogaus lepnyščių. Tiesa, visi jį garbino, visi lenkė prieš jį savo galvą, viši krovė prieš jį savo pirmą rinkliavą ar lobį, nės buvo jis vaidilų vyresniuoju, pačiu pirmuoju paskui Krivę-Krivaitį[9]). Nėsant Krivaičiui, jis jo vietoj priiminėjo ir pagarbą ir kraunamas aukas. Ak, tai buvo juog elgėtavimas! patsai jis nieko neįgyjo — jo darbu buvo tik skersti atneštus gyvulius arba skirti belaisvims, dievams tiems dievams, į kuriuos jau seniai liovėsi tikėjęs.

Nės ar-gi galėjo buti dievu šis Perkunas, kursai nuo tarnų savo nesidrovi reikalauti tokių aukų? Ar-gi Perkunas, tas Didis ir Galingas, kursai sutvėrė ir dangų ir žemę, ir saulę, ir mėnulį, ir žvaigždes, kursai savo rankose laiko laimę ir likimą visos pasaulės, ar-gi jis nesigėdytų tyčioties iš žmogaus, šio nepavykusio jo rankų tverinio? Vaidila jug ir žmogus ir todėl, jeigu Perkunas butų dievu, tai negi jis galėtų veizėti ant jo kančių, kuomet pašėlusieji geiduliai drasko jo kuną, kuomet ušsidegąs kraujas liepsninga vilnia užlieja jo smagenis, ir jis mėtosi į šalis, tarsi blaškomas kokių ten apsėdusių jį dvasių, arba vėl, negi jis galėtų veizėti, kuomet jis laike liudnių dienų, stokuodams jautrios širdies, nežino, prieš ką galėtų išlieti savo jausmus, kurie gnyba ir spaudžia jo širdį, ir todėl nardosi neapkęsmo ir abejonės nuoduose. Jeigu Perkunas butų buvęs dievu, tai arba vaidilą butų sutvėręs kitokiu, arba palikęs jį žmogumi su visais jo prigimtais privalumais: o tai nebutų jam uždraudęs laimingo šeimyniško gyvenimo, nebutų išplėšęs jam laimę turėt savo naminę gušta, nebutų pavydėjęs jam ir jausmingos mylimosios ir visų sujungtų su meile jausmų, teip branginamų kiekvieno sutvėrimo, nės jug viskas, kas tik gyvuoja, visi tur tiesą naudoties šia gamtos dovana, ir net patįs dievai neušmiršta ragauti iš taurės šios laimės. Arba Perkunas nėra dievu, arba Krivė lieka klastingu jo valios skelbėju.

Teip rymojo, stovėdams ant vietos, iki jo sukilę jausmai neišsiveržė iš jo krutinės griausmingu šauksmu:

— „Perkune! pliek griausmus su žaibas! Štai aš, tarnas tavo aukurų, niekinu jusų, dievų, nusprendimus. Aš apleidžiu šventą rusnį, kuri rusena ten tau ant garbės ir skubinuos prie tos, kuri duos man daugiaus meilumo ir laimės, negu visi tie jusų prižadai begalinės laimės, kokią man Krivė pranašauja. Aa!... tu tyli, klastingas dievaiti, ir miegi, minkštai pasiklojęs ir nedasimanai net, juog aš tau piktžodžiauju. Ak, bučiau supuvęs šioj dauboj paniekinimo, veidmainystos ir melo, jeigu tik . . . ne jijė!“

[9]) Krivė-Krivaitis — vyriausis Lietuvos kunigas.

Dar dvilktelėjo su pilnu paniekinimu ir neapkęsmu aukuro link ir apšviestas sidabriniais Mėnulio spinduliais, vėl giliai užsimąstė, persisvėręs ant kuoko. Skaistųs jo plaukai, supyti į druktas kasas, sviro ant plačių jo pečių ir garbiniuotu kasniku dabino augštą jo kaktą; tiesi nosis ir truputį pasidavus pirmyn apatinė lupa liudijo apie tvirtą geidulingą budą, visas liemuo apart liaunumo ir lengvumo kruptelėjimų, reiškė galingą narsą ir atkaklumą, kuno spėką ir dvasios tvirtumą. Kuomet šuktelėjo kovon dievus, antakiai jo susitraukdavo, tarsi du susigrudusiu debesiu ir jis, pakėlęs augštyn kaktą ir da stipriaus pasispyrdams ant kuoko, paniešėjo tarsi į baisiai supykusį dievaitį, bet vos tik apie ją jam atsiminus, melsvos jo, lyg vataros žiedrus dangus, akįs apsitraukdavo ukana ir rodė neišsemiamą šaltinį gerumo ir jausmingumo. Tuomet jau nebekliudė jo nei paslapsingos girinių dievaičių šnekos, nei dailumas gamtos, kuri, Mėnuliui šviečiant, rodė svietui neišpasakytą savo grožį; ir vaidila vėl jėmė žiurėti į nepermatomą girios tankumynų gelmę šiaurių link, tarsi iš ten turėjo pasirodyti pranašas jo laisvės ir laimės. —

Tyla! . . . . Tik taurų baubimas arba baisus vilkų staugimas karts uuo karto perveria orą, arba girdėti duslus bangų skalavimas ir dievaičių šnekesiai sąmišiui su Vandeninių juokais. Vaidila klausosi, norėdams išgirsti pažįstamą jam brakštesį, kokį girioj daro bėgimas jaunos mergelės, bet veltui — tarytum tankumynas leidžiasi į gilų miegą, o blankus Mėnuo, pasirodęs iš už debesio tarsi iš jo tyčiojasi budamas linksmu, juog ne tik jis, bet ir kitsai šią nakt kenčia patvienystą.

Teip visur pats vienas, visados vienas! Nės jug ir didžiam dvasiškijos skaitliui susirinkus, jis pasilikdavo visados pats vienas su savo svajone; tokiu atskirtu nuo visų jis buvo ir tuomet, kuomet skelbė žmonėms tikybos pamatus ir mokino juos to tikėjimo, į kurį patsai visai netikėjo; tokiu jis buvo, kuomet iš Viršaičių, Žvalgonų ar Lingusonų[10]) pažvilgio stengėsi surasti tą patį protavimą, kursai virė jo jo smagenise ir gnybo jam širdį, bet veltui — tose krauju papludusiose ir baimingose akise jis tėmyjo vientik geidulystės gesinamą ugnį, tik turtų ir prigavimo skonį; niekados atviras ir širdingas nusijuokimas nedabino šių papurpusių veidų, niekados tikras ir širdingas žodis neišbėgo per melagingas jų lupas — jug jie melavo net patįs prieš save, bijodami prieš kitus išsiduoti, nes už atsiskyrimą kiekvienam karšta krosnis taptų paskirta. Ak, niekingi šunes! Kad gyvuotų Perkunas, arba Pokliusas[11]), tai seniai jau juos butų iš pykčio sudraskę, sumynę savo pagieža. Tuomet ir jo veidą apliedavo raudonumas, nės turėjo prisipažinti, juog ir jis bauginos pats save išduoti.

Ak! kur pasidėti nuo savo mąstymų, kaip perkirst tą ryšį su jais, kur bėgti nuo šios liaudies, jo paties išpaikintos, kuri persekios jį, kaipo baisiausią netikėlį?

Nuo laiko, kaip pažinojo juodbruvėlę Vėliutę, atnešusią savo baltomis rankutėmis gaidį ir vištą, kaipo auką dievams atminimui

---

[10]) Viršaičiai, Žvalgonai ir Lingusonai — tai vardai kunigų, atliekančių įvairias priderystes.

[11]) Pokliusas — dievas pragaro.

savo žiedotuvių su kunigu[12]) Ginvila, šios mintįs nesiliovė jį kankinusios — knebeno jos vis labyn jo protą, jo širdį, slėgė jam krutinę, persekiodamos jį dieną ir naktį, nubaidydamos nuo jo miegą; niekados jos jo neapleido — nei prie aukuro, nei sakykloj, kuomet žmones mokino, nei laike sėbrų dvasiškųjų puotos, nei pagaliaus, kuomet buvo pats vienas.

Ir dabar šios mintįs drumiasi jam po galvą. Jinai . . . tai pati jug galingo kunigo, garsaus vado ir karžygio; jug ir patsai Krivė lenkia galvą prieš jo galybę . . . . Ir kaip-gi ją išgauti, kame su ja bėgti? Ar pritars ji tam? . . . .

Galvą da žemiau nuleido, giliai užsimąstęs. Paniešėjo į skausmo stovylą . . . Staigu sugniaužė rankas, iškėlė augštyn kuoką ir stangiu balsu, nuo kurio net giria sudrebėjo, sušuko:

— „Turiu ją išgriebt! Dabar arba niekados! Išbėgsiu su ja į laukus, aplink jug viskas miega, o ten laukia manęs laivas . . . . Perkune, niekinu tavo griausmus! Pokliuse, juokiuos iš tavo pragaro! Žmonės, nesibijau aš jųsų keiksmo! Jaučiu savyje galybę, kurios neįveiks nei keiksmai, nei kita kokia galybė!

Ak, dėlko-gi neateina? . . .

Ir vėl veizi į tamsią tankumyno gelmę . . .

II.

Naktis! . . .

Tyki ir skaisti vasaros mėnesiena. Pylije tyla — viskas miega. Tik šalinėj kunigaikštienės namo stuboj, papuoštoj visokeriopais ginklais ir apsagiotoj briedžių ragais ir kitų girios žvėrių snukiais, spingsėjo žiburėlis. Ant apkloto meškų odomis patalo išsitiesęs kunigas Ginvila. Pasirėmęs ant alkunės su delnu ans pritur savo jau pražilusią galvą. Teip-pat žili usai ir plati barzda, pridengianti jo apžėlusią krutinę, liudija, juog tas žmogus jau buvo metuose, o išvadžiota rukšliais kakta ženklina, juog laike karės žygių nemažai yra nukentėjęs; tiktai mėlsvose akise da regima buvo neužgesusi geidulystės liepsnelė.

Rymodams ant kairės, dešinia ranka jis laikė apsikabinęs drebančią iš baimės moteriškę, kuri prisėdus ant krašto jo guolio tarsi norėjo ištrukti iš stipraus jo apkabinimo. Tai buvo jo pati, gražioji Vėliutė.

Grįždams nuo karės prieš kryžeivius, sutiko ją ant juros krantų ir, palikęs už ją pusę visų išgriebtų nuo jų turtų, pargabeno ją nuo baltosios juros krantų iš žvejų giminės pas save. Šios gentės merginos atsižymėjo ypatingu grožiu: tai juodbruvukės, žydinčios kuoskaiščiausiu veidu ir dailiausiu liemeniu. Tikrai stebėtinas buvo jos grožis! Prisėdus ant jo lovos krašto ji paniešėjo į dievaitę Velioną[13]), dabojančią besirengiančias iš šio svieto į nežinomą šalį vėles ir bijančią, kad jos nepakliutų į piktųjų Jodsų[14]) nagus.

Daili buvo ši Lietuvos dukra — ji buvo suglobus visus lietuvių gentės skaistumus: mėlsvas, kaip ežerų gilmė, akutes, raudonus skruostelius ir vyšnines, tarsi bučiavimui truputį pasiputusias, lupas;

---

[12]) Kunigas — tai vadas senovės Lietuvos.

[13]) Veliona — tai dievaitė, apveizėtoja mirštančių.

[14]) Jodsos — tai piktos dvasios, kurios kankina prasikaltusias dušias.

tiktai drutos juodos kasos, nukritusios ant jos nuogų pečių, tik dvi juodos jos akių lėlės ir antakiai stygavo ją paeinant nuo juros pakraščių. Jos išveizdai rods stokavo vientik sparnų, nės teip išrodė, juog tartum ji staigu pasileis drauge su vado dušia skristi ant Anapylio[15]). Bet ji nenuskrido — senas kunigas jug neveltui teip brangiai už ją užmokėjo. Jis stipriaus da glaudė ją prie savo šaltos krutinės ir glostinėdams su savo sudžiuvusia ranka jos plaukus meilinosi prie jos, siautė su ja, norėdams ją pabučiuoti.

Užmatęs neprilankumą jo glamonėjimams, meiliai užklausė:

— Mano geguže, kodėl tu liudi? Ar stinga tau ko? Ar mažai tau mano gėrybių, ar mažai tarnų-tarnaičių, ar truksta tau mano saldžių žodelių ir meilaus siautimo? Sakyk man, mano mylimoji! . . .

— Ak, nieko, nieko man nestinga, mano kunige! gana man tavo turtų ir tarnų man užtenka, lygiai kaip ir tavo meilių žodelių. Man ilgu tik be juros pakraščių, man stinga tik juros baltosios bangų ir manojo klevo laivelio.

Akutės jos nuliudo ir ji graudžiu balsu užtraukė dainelę:

Parbėk, laiveli,
Jurėms-maružėms,
Liepų irkleliais,
Šilkų žėgleliais . . .

Baisųs kunigo antakiai tarsi truputį suminkštėjo ir su geidulyste veizėdams į baltą, apvalią, lyg nutekintą, krutį savo moters, prabylo:

— Mano aušrele! jug musų pylį laiko apkabinęs žydrus Nėris, ant krantų kurio gana laivelių; tu gali suptiesi ant jo bangų ir, kaip žuvelė, pleskenti vandenyje per kiauras dieneles. Mano širdyt! ko-gi da tau vėl truksta? dėlko tu traukies nuo manęs, ar-gi aš tau nemalonus?

— Ak, mano tu mylimasis! Nėra čion mano tėvelio, nėr nei mano matušės. Kame mano broleliai? — Ant bangų juros banguojančios. Kame mano sesutės? — Rutų darželije daineles dainuoja. Ir vėl tyliai ir graudžiai riedo dainelė:

Matuš, matuše,
Matuše mano!
Tu labai toli
Mane išleidai . . .

Kunigas klausėsi šios skundos, bet nemokėjo anos suprasti. Pasitikėdams nuraminti ją meiliais žodeliais, jis pasikėlęs prisiglaudė da labiaus prie jos ir ėmė į ausį jai utaruoti:

— Mano širdele! Tu nesi jug čion pati viena: mano ranka užstos tau tėvelį, mano narsumas — brolių stoką, o vietoj sesučių Blinda[16]) atneš tau gražų sunelį Ginvylaitį, kursai nuo manęs apturės ir mano turtus, ir narsybę, ir garbę. — Prisiglaudė da arčiaus prie jos, o ji, kaip kokia nelaisvė, savo sukaitusią galvelę nuleidė ant plaukuotos savo vyro krutinės. Žiburėlis užgeso ir tamsumas, tarsi supykęs, greičiaus užklojo savo sparnais šį pasityčiuojimą iš meilės jausmų, tik stubos kertėse girdėt buvo juokai pradžiugusio Ragučio[17]).

---

[15]) Anapylis — tai rojus ant augšto kalno.
[16]) Blinda — dievaitė gimdymo, užderos.
[17]) Ragutis — dievas paleistuvystės.

Neilgai palaukus, po visą pylį paplito baisus kriokimas, lyg meškos pašautos staugimas — tai ilsėjosi kunigs Ginvyla, nuilsęs nuo meilės šnekėsių.

Tuom tarpu laike naktinės tylos prasidengė briedžių odos, kuriomis stubos durįs buvo užklotos . . . Tyliai, kaip sapno svajonė, lengvai, kaip ryto migla, praslido pro duris moteriškės išveizda ir, pasijutus už pylies sienų visai liuosa, kaip pabugusi stirnelė, ėmė bėgti į tą pusę, kur link ją traukė jos jauna širdelė, bėgo *ten*, idant prie mylimojo krutinės priglausti savo galvelę, idant nors ant valandėlės apalpti *jo* karštame glamonėjime, idant iš *jo* degančių lupų paragauti meilės saldumo . . . Per samanas ir žoleles, tarsi per persų kilimėlį, bėgo ji girios pakraščiais ir Nėrio krantais teip lengva, kaip dvasia, arba vėlė dangiškoji. Nei taurų baubimo, nei vilkų staugimo ji negirdėjo; bėgdama ji netėmija nei dievaičių šnekesių, nei žalčių šnypesių, o lygia dalimi nei Nėrio krantų gražumo nei aiškios ir šviesios mėnesienos. Visas jos rupestis buvo tame, kad greičiaus nubėgti prie augšto šakoto ąžuolo, prie kurio jos laukė gražusis Brutėnis. Da valandėlę — ir ji bus jau jo globoje!

Vaidila-gi nesijudindamas ir giliai užsimąstęs rokavo jau minutas, kuomet pagaliaus jis užmatys šią vienintelę, kuri, kaip Aušra savo spinduoliais, nušvietė visą jo gyvastį, nors drauge ir suteikė jam begalę skausmingų valandų. Še, jau pusnaktis, viskas miega, o jos kaip nėr, teip nėr. Gal girios katins, nušokęs nuo medžio, sudraskė jos širdį, gal luošis, sugriebęs ją į savo mirtingą glėbį, nuvilko ją į savo guolį, gal pagaliaus tas kraugeris tigras, tas baisus kunigas sulaikė ją prie savo patalo. Sugniaužė stipriau kuoką ir jau buvo sumanęs bėgti gelbėtų ją iš nežinomos nelaimės, kaip staigu užgirdo tarsi aiškesnį sausų lapų bruzdesį ir lyg perlužusių šakelių traškesį. Pasilenkė į tą šalį ir vildamos išvysti savo laukiamąją atydžiai klausėsi. Širdis jam tvaksėjo, kaip paukštis sugautas, visas veidas degte degė ir iš nerimaščio ir nežinės visas, kaip apušės lapelis, drebėjo. Ar užmatys jis ją? . . . Staigu prasiskėtė medžio šakos ir ant aikštelės pagal upės krantą pasirodė moteriškė, balta, skaisti, apšviesta mėnulio, kursai, kaip tyčia, išsinėrė iš už debesio, idant pasigėrėti šia puikia išveizda.

Buvo skaisti, kaip dievaitė. Baltai apsitaisius, su paleistomis ant vėjo kasomis, paraudonavus nuo skubaus bėgimo. Jos veidas, da neseniai prie vyro akių apimtas gėdos, neapkęsmo ir sielvartos, dabar liudija šviesiausį jausmų mezginį - baimės, linksmybės ir laimės; jos degančios akutės tarsi labiaus da pajuodavo, ir visa jos išveizda liudijo begalinį meilės ir liuonio geidimą, o suglaustos jos lupelės tarsi kalbėjo: kur tu, imk mane, aš tavo!

Brutėnis pamatęs šią svaiginančią grožybę, valandėlę stovėjo kaip stabo ištiktas, negalėdams nuo jos akių atitraukti. Bet tai buvo tik valandėlį, nes štai jau ji prie jo . . . Pagavęs ją į stiprų savo glėbį, jis glaudė ją, pakėlęs, prie savęs, apipildamas jos galvą, kaktą, skruostus ir lupas tukstančiais liepsningų ir karščių, kaip žarijos, bučiavimų; jinai-gi, apkabinus jo kaklą savo rankelėms, kaip koksai piktas uodas, prikibo prie jo lupų: tame pabučiavime, kuomet širdis apstojo beplakus, o žmogus bedusavęs, kuomet jis nebmato nieko,

jausdams kaip kiekviena gislelė, kiekviena kuno dalelė užsidega šia karščia liepsna, kuri ir degina ir drauge teip saldi, kaip dievų vynas, tame pabučiavime rodėsi gyvastis pasibaigs ir nuleks jau kur ten į amžiną bedugnę.

Atitraukė pagaliaus savo lupas nuo jos lupų ir nubalęs, beveik apsvaigęs, drebančiu balsu sušneko:

— Mano tu balandyte, Vėliute brangioji! Ar tu mane myli?!... Tai klausyk — ten žemiaus, ant Šventupės bangų supasi mano laivelis. Eisiva ten! tu jug žvejų duktė — tai supimo nepabijosi. Ranka mano stipri ir iki Mėnuo tretį sykį išeis ant savo sargybos, mudu busiva jau ten, svetimame krašte; šalis-gi ten kita ir kiti papročiai — ten busi manoji ant amžių!

Kruptelėjo visa, jos veidas lyg debesėliu apsidengė, ir tyliu bet tvirtu balsu, atsiliepė:

— Cit, ką kalbi! Kunigas-didis vadas ir baisus kerštininkas. Kai prabus, o neras manęs prie savęs, sukels visą kraštą, išleis pasiuntinius į visas puses, o! net iš pragaro mudu išgaus, ir pirm negu Saulė prisirengs ant atilsio, aš sutreškėsiu ant ugnakuro, o tavo lavonas šunims ant ėdesio liks išmestas. Ak! aš tai nenoriu. Tu manasis, ant amžių manasis, tu čion busi manuoju! Kur pasislėpsiva nuo Ginvylos keršto? Jam pareikalavus, jug patsai Krivė išsiųs su krieule[18]) Žvalgonus po visas Lietuvos šalis, iš po žemės tave išraus, apskelbs atskalunu, šventvagiu . . . tuomet jug kiekvienas galės tave nugalabinti . . . Ne, neleisiu aš tavęs!

Kaip bematant vėl, kaip pantera, apsikabino apie jo kaklą ir toliaus tuo pačiu balsu uliavo:

— Kunigas nor turėti sunų, didį savo įpėdinį, bet Mėnuo jau tris sykius bardyšium buvo Perkuno perkirstas, kaip likau jo pačia, o nėsmu da motina . . . Girdi, nėsmu motina — paantrino da aiškiaus, nerdama savo karštą pažvilgį į jo geidulingas akis ir vyniodamasi apie jį, kaip žaltys; jos dusavimas, verdantis geidulyste, jos tarsi degantieji plaukai kaitino ir degino jam skruostus, kaklą ir visą kuną, bet jis staigu pasitraukė, pastumėjo ją nuo savęs ir dar sykį pilnu persitikrinimo balsu bandė jai įkalbėti, idant bėgti sulygtų. Jis geidė turėti ją, kaipo savo, vientik sau; norėjo turėti ją, kaipo motiną savo vaikelio ir vadinti ją šiuomi vardu; jis geidė turėti savo sunelį ir priglausti jį prie savo širdies; norėjo turėti progą pasakyti sau: štai esmu pilnu žmogumi, pasielgiau kaip priderėjo, neatsižvelgdams ant tų prietarų, kuriuos nuo senų senovės išrado klastingi Krivaičiai.

Bet Vėliutė bučiavimu uždengė jam lupas, neduodama toliaus kalbėti ir paskui pati ašarodama graudžiai uturavo:

— Kunigas nor sunų turėti. Jeigu netapsiu motina, tai pirm negu ateis Ilgosios[19]) šventės, išsiųs mane į kokią nors tolymąją šventinyčią ir ten pašvęs į vaidilytes! Ne! Manęs tu nemyli! ne, ne . . . ir pasitraukus nuo jojo, parpuolus ant žemės da graudžiau verkti pradėjo.

---

[18]) krieulė, arba krivulė — tai lazda, kurią Krivė davinėjo pasiuntiniams, kaipo savo valdžios ženklą.

[19]) Ilgosios šventės — tai rudens šventės lietuvių stabmeldžių.

Ak, ašaros mylimosios, ko jos tik nepergali?! Priklaupęs pagal ją, vaidila glausdams ir glamonėdams ją ėmė bučiavimais jos ašaras tildyti. Jinai vėl pradėjo glaustiesi prie jo ir meilingai jam uturavo:

— Mano Brutėni, mano mylimasis! Ar-gi čion tau negerai? Kas-vakar jug atbėgu čion prie tavęs, aukaudama tau visas mano jaunystės dovanas, visus mano jausmus, bėgu prie tavęs, trokšdama numalšinti sopulį, kursai graužia mano širdį, nuraminti neapkęsmą, kursai drasko mano krutinę; bėgu čion prie tavęs, kad bučiavimais nuvaikyti debesėlius nuo tavo veido, kad savo meilavimais nuraminti tavo dušią, visokius smugius kenčiančią.

Ir kaip kokia katytė, meilavosi prie jo Vėliutė, svaigindama jį savo žodeliais, tarsi žydinčių kvietkų kvepalais.

— Noriu turėti sunų, girdi? Lazdinės[20]) mudviem paklojo iš samanų ir žolynų puikiausį guolį, o senas ąžuolas pridengia mudu savo lapais, kaip kokiu uždangalu — tęsė Vėliutė, jį bebučiuodama, o krutinė jos bangavo nuo gilaus dusavimo.

Šiuomi bučiavimu rods atidavė jam visą savo esybę: jis jautė, juog jo gyslose bėga jos kraujas, juog jo širdyje plasta jos širdis, juog jos ugnis degina jo kuną ir, tarsi ėlektros žiežerkėlės, lakioja po visą jo kuną, temdo jo akis, stabdo jo protavimą . . . Suspaudė ją savo glėbyje . . . Viskas nutilo . . . Kaszinkas medžių lapuose sušlamėjo — tai nusileidė balandėlių poris, kuris nešė Mildos[21]) oro vežimėlį, o Mėnuo sidabrinis, debesį praskėtęs, su pavydu pažiurėjo ąžuolo link, bet susigėdęs veikiai vėl už debesų pasislėpė.

Nuo šio laiko vaidila tankiai ąžuolą lankė, ir Mėnuo dažnai budavo priverstas už debesų slėptis . . . .

III.

Praslinko amžiaus pusė. Augštą Krivės priderystę jau seniai pildo Brutėnis: ans skelbia dievų nutarimus, baudžia kaltininkus ir ant ugnakurų kurena ištvirkusias pačias, o jų numylėtinius ėdesiui šunims blaškinėja. Galingas buvo savo galybėje, teisingas nusprendimuose, visai šventu! Patsai jaunas Ginvylaitis augštai jį guodojo ir svarbesniose gyvenimo valandose šio galingo ir protingo Krivės rodos klausdavo.

Skaisti ir šilta rudens diena. Laukų darbai jau atlikti. Visose grįčiose žmonės darė ypatingą alų žembarį[22]), laukdami didžiai linksmos šventės Žemininko, kuriam pirmus savo rinkliavos vaisius jie buvo pripratę aukauti. Šįmet visas kraštas linksminosi, nes šis dievaitis-globėjas duosningais vaisiais juos apdovanojo.

Bet staigu nuo vakarų parbėgo liudni ir baisi naujiena: atsigrudę kryžeiviai sėja ugnį, myrį ir amžiną Lietuvai pragaištį. Mintįs apie linksminimąsi pražuvo lygiai, kaip žuvo ir skaistųs Lietuvos sunų ir dukterų veideliai; debesįs užgriuvo ant skaistaus Lietuvos dangaus, o jos girių tankumynai pradėjo užti sunkiai vaitodami ir dėjuodami; juodvarniai baisiai krankdami pulkais lėkė į vakarus link, iš kur

[20]) Lazdinės — pakrumičių dievaitės.

[21]) Milda — tai meilės dievaitė.

[22]) alus žembaris — ypatingas alus, kurį žmonės darė ant švenčių Žemininko, javų dievaičio.

naktimis baisi, lyg krauju papludusi Aušra — ugnelė baugina visus žmones. Kas tik galėjo, bėgo iš savo sodybos: seneliai, moteriškės ir vaikai bėgo pasislėptų į girių tankumynus, nešdami su savim, kas ką tik sučiupęs, o kas mokėjo pakelti bardišių arba saidoką, skubinosi į gojų, kame paties Krivės paskirtas vadas turėjo juos vesti į kovą, ant mirtingos puotos su užgriuvusia kryžeivių gauja.

Ant šventos gojaus aikštės kareivių minios susidrumė; visų jų akįs buvo į šventinyčios uždarytas duris atkreiptos, nes iš ten turėjo pasirodyti patsai Krivė, kursai, sukrovęs dievui Kovui prideringas aukas, turėjo šio žygio likimą apskelbti ir vadą jiems aprinkti. Pagaliaus durų uždangalas prasiskėtė, ir puiki ir šviesi Krivės išveizda prieš minias pasirodė.

Apsiauptas skaitlingų vaidilų Krivė išlengvo žengė pirmyn ir, prisiartinęs prie didžio ugnakuro, ant garbės karės dievui sukrauto, išlengvo pasikėlė ant paties jo viršaus ir, pasirėmęs ant savo išlenktos lazdos, kurią kaipo ženklą savo galybės, nešiojosi su savim, žvilktelėjo aplink. Valandėlę stovėjo, norėdams atsikvėpti nuo augšto lipimo. Puikiai išrodė savo ilgoj baltoj lininėj gunčioj, apjuostas keletą dešimčių kartų apie liemenį tokia-pat juosta; ant galvos turėjo užsidėjęs kasninkuotą ilgą ir smailią kepuraitę, burštinu apdabintą, iš po kurios leidos jam ant piečių ilgi balti, kaip pienas, plaukai, o balta lyg sniegas jo barzda skleidėsi jam net iki juostai. Pakėlęs galvą, veizėjo į minias tarytum kokia nors dangiškoji dvasia, tarytum koks dievaitis, ant žemės nusileidęs, išbugusią liaudį baisioj valandoj sudrutintų ir jai viltį ir galingumą įkvėptų. Teip stovėjo, prilaikydams su viena ranka lazdą, bet staigu su kita pakėlė augštyn Perkuno stovylėlį ir stipriu, nors ir drebančiu balsu, pratarė:

— Žmonės, mano jųs žmonės! Didi jųsų nusidėjimai, baisi jųsų nuodemė, nes štai geradėjingi dievai nuo jųsų nusigręžia; rustaudami ant jųsų kaszinkur nuėję nuo jųsų pasislėpė. Galingas šit yra Perkunas Kovas[23]) ir baisus yra pyktis, vienok da baisesnis jo kerštas. Nuo šiaurės iki pietų, nuo rytų šalies iki vakarų pašėlęs Kryžeivis jųsų žemę ištrems, jųsų sodibas, kaimus ir miestelius sudegįs, jums mantą jųsų išplėš, jųsų pačias, dukteris ir seseris sudarkys ir išjojusius į karužę visus iškapos; tukstančiai žmonių pateks į vergiją, ir jo šventvagiška ranka nesidrovės, pasiekus ir šventinyčią, ir jos dvasiškiją nugalabinti!

Baisus aimanavimas ir vaitojimas išsiveržė iš krutinės šio keleto tukstančių žmonių; su klyksmu parpuola visi ant žemės prieš šį baisų skelbimą, kursai kaip trenksmas paties Perkuno, rodėsi viską ant žemės sunaikįsiąs.

Valandėlei praslinkus, Krivė šaukia da balsiau:

— Baisus yra dievų pyktis, bet ir kaltybė jųsų ir-gi baisi! Žmonės aukas visai užmiršta, pusės išplėštų nuo priešų turtų vadai dievams nebeatlygin, aukurų ugnelės vaidilaitės jau nebesergsta, savo bočių svetingumo visi nebeužlaiko; dėlto ir dievų kerštas lygus yra jųsų begaliniam išgverimui. Artinas baisi karė, užgrius ant viso krašto marai, badas ir begalinė kaitra; kas išliks nuo kirčio kryžeivių bar-

[23]) Perkunas Kovas — karės dievas.

dyšiaus arba jų vergijos, tas atras savo galą baisiose kančiose, maro ar bado naguose ir pagaliaus liks pakirstu aštria piktosios Giltinės dalgiu . . .

Balsas jo ėjo vis garsyn, beveik trenkė, o jo išveizda tarsi augo, didinosi . . . Apsvaigusieji žmonės balsiai klykė ir iš gaileščio už savo nusidėjimus draskė rankomis suplotą žemę, o Krivė da smarkiau šaukė:

— Baisus yra dievų pyktis, vienok ir susimylėjimas jų didis! Nėra kaltės, kurios aukomis nebutų galima permelsti. Didis pyktis, baisus atkeršijimas, už tai ir aukavimas tur buti didis! Pranašavimo knygoj amžinasis Pramžius[24]) skelbia jums savo valią, juog, aukai išsipildžius, garsus vadas Hurda Ginvylaitis trauks drauge su jumis į laimingą karę, nes užrustintų dievų permeldimui patsai Krivė Brutėnis sudegs čion ant ugnakuro!

Iš baimės ir didžio skausmo pasikėlė da didesnis klyksmas; visa žemė tarsi patvino vienu verksmu.

— Žmonės, jųs mano žmonės! — kalbėjo lėniaus jau, ir saldus jo balsas, tarsi balsas verkiančios stygos, liejosi į žmonių širdį, — norėdami išmelsti dievų mylistą, su nužeminta ir gailestinga širdžia atiduokit jiems priderančią garbę, gyvenkite tarp savęs mandagiai, viežlybai, gailėkitės už savo nusidėjimus ir ginkite nuo priešų užpuolimo savo šventinyčias, o dievai mielaširdingieji nukreips nuo jųsų baisią ranką savo pagiežos ir uždės bausmę savo ant priešų jųsų, kuriuos ir pergalėsite Ginvylaičiui vadovaujant . . .

Paskui veizėdams į dangų, stipriu ir garsiu balsu suriko:

— Kove-Perkune! už nuodėmes žmonių, permeldimui tavo baisaus pykčio priimk šią kuno auką tarno tavo! Teip ištaręs, išskėlė ugnį ir ugnakurą pakurė.

Liepsna smagiai apėmė sausas pušines malkas ir Krivė paskendo dumuose. Žmonės persigandę stebėjosi, tai matydami, ir tuoj visi nulenkė galvas prieš dievų didybę, o jų lupos tyliai šnabždėjo:

„Didis yra dievas Perkunas ir šventas jo tarnas Brutėnis!“

Pabaiga.

Vasaros naktis.

Parašė *Š. R.*

Tyli, šilta vasaros naktis, kaip vakar ir kaip prieš dešimts, šimtą tukstantį metų . . . Tyli vasaros naktis — visados tokia pat! . . . Teip pasilsio jieškodamas žiurėjo anuomet Persų kareivis Cyruso pulkuose į tą pačią tamsią, pilną blizgančių, neatspėjamų svietų tolybę . . .

Teip anąsyk pirmai Lietuvos mergelei užsimaščius miškas šnabždėjo tuos pačius žodžius į ausį . . .

Tyli vasaros naktis — visados tokia pat, bet žmogaus širdis?! . . .

Žmogaus širdis ne vienodai muša tyliose vasaros naktyse: Tai blaškosi, lyg sugautas paukštelis, tai plaka ramiai, išlengvo . . . Ak blaškies jau teip ir manoji! . . . Bet šiąnakt teip gražu aplink, . . . tyla gili,

[24]) Pramžius — dievas pranašavimo, vyriausis dievas, dievų dievas.

nepertraukiama jokiu atbalsiu, viešpatauja ant žemės . . . Žali medžiai užsnudo, net apušėlių lapai nebedreba . . . Viskas, viskas miega, — o ta tyla, lyg vienas atsiduksėjimas iš milijonų krutinių, gyvenančių pasaulėj'. Per dangų rieda pilnasis mėnuo. Jo mėlsva švelni šviesa apipila žemę ir tarsi viską sulyginti stengias: sulieja į vienybę aštrius konturus, sulygina varsas, lyg minkštu, plonu, tiuliu užkloja visą pasaulę . . .

Ir mano širdis raminasi, muša vis lengviau ir lengviau. Dušia, lyg peteliškė savo uždangą, pameta skausmus ir pritaria tai ramybei, išsilieja toj' tylioj' gamtoj', jausdama jos dalele esanti. Ten, žemai, ežero bangose mėnuo audžia aukso vieškelį . . . vieškelis tas spindi ir eina tolyn, tolyn į nepabaigiamą erdvę. Ir rodosi man, juog aš tuo vieškeliu einu, einu ten, kur nieks negrįžta — į pergyventą gyvenimo dalį . . . Ir aplinku teip pat gražu: naktis šilta, šviesi . . . Kas-žin kur tankumynuose verkia, juokiasi ir švilpauja, lakštingalas . . . Einame plačiu vieškeliu, kurs lyg kaspinas baltuoja prieš mus: aš, mama, sesuo ir dar burelis pažįstamų . . . Iš abiejų šalių svyruoja išlengvo jauni rugiai, grioviuose šen ir ten blizga smulkųs žiedeliai . . . Nežiuriu į žiedus, neklausaus lakštingalo: įsmeigiu akis į tolybę, o ausimis gaudau ratų pažįstamą barškėjimą, nes einame brolyčio pasitikti, kurs kartu su tėveliu grįžta iš netolimo miesto, pabaigęs ekzamenus į gimnaziją. Jau pirm dviejų nedėlių išleidome jį pirmon kliason išduoti ir mokintiniu palikti . . . Einame vis pirmyn; draugystė musų šnekasi, juokuoja . . . O man neramu: ar pasisekė eksamenai? Ar priėmė jį? Gal jis dabar, nabagutis, labai nuliudęs . . . O, Pefika išduos, žinoma! kam-gi išduoti, kad ne jam, tam mano išmintėliui?! —

Subarškėjo kas-žin kas iš tolo . . . Važiuoja, važiuoja! . . .

Ne bėgu, lekiu . . . Štai jau suspindėjo pakinktai, užjuodavo musų narsus žirgeliai . . . šaukiu: Pefika!

Sustojo . . . Prišokau prie vežimo . . . ant galvos brolyčio blizga maži balti lapeliai . . . Ak, tai išdavė! Dėkui Dievui!

Įšokau į ratus, apkabinau mano mieliausiąjį, bučiavau, juokiaus . . . O jis, kaip gimnazijos mokintinis, stengėsi buti rimtu ir nenustoti savo rimtumo.

— Ar gerai pasisekė, Pefika? Ar sunku buvo?

— Didis čia daiktas! suvisu ne sunku! Gerai viską pasakiau . . . Jug sakiau išvažiuodamas, juog išduosiu: tai ko teip džiaugies dabar? Iš aritmetikos parašė man ant lentos sunešti tokius didelius skaitlius, kokių dar nemačiau. Tai aš tiesiai ir sakau: „to dar nesimokinau!“ Mokintojas nusišypsojo ir parašė mažesnius — padalijau gerai!

Susėdome visi į vežimą, kur kam pakliuvo. Aš tik ne paleidau savo vietos gret Pefiko: apsikabinusi jį klausinėjau vis, džiaugiaus ir žurėjau . . . Jug per dvi sąvaiti nesimatėme! Pirmą sykį teip ilgai! O jis buvo man saulė . . . ir be jo, kaip be saulės, liudnu man buvo, tamsu ir šalt' . . . O jo juodos akytės spindėjo iš džiaugsmo, kad pasakojo mums apie eksamenus, apie didelį miestą, naują kepurę ir draugus . . . O akyse tėvų spindėjo laimės ašaros . . . o aš jutau, juog teip laiminga nebuvau dar iki šiol . . .

Lakštingalas raudojo gailingai tankumynuose . . . mėnuo baigė savo kelią ant dangaus, — o aš dar su brolyčiu šnekėjaus, žiurinėjau jo knygas, sąsiuvas; iš vienos iškrito mažas popierėlis, paėmiau jį, pa-

žiurėjau, Pefika paraudo. — Ek, čia teip sau! rašinėjau neturėdams ką veikt, — ką čia skaityt?! Ne klausiau, išvyniojau popierėlį ir perskaičiau!

„Amžinas lakštelis.

Pastoju į gimnaziją, ir nors nežinau kas butų, nepriimsiu stačiati kystės. Iš visų spėkų stengsiuos buti mielu visiems, o ypač mamai ir tėveliui!“

Ak, matau, tebematau dar dabar didžias nelygias raides „amžinojo lakštelio.“ Matau savo Pefiką sėdintį priešais manęs, jo juodas akytes su ilgais užriestais blakstienais, naują bliuzę su blizgančiu diržu . . . Po savo pirštų jaučiu aksomą jo tamsių, trumpai nukirptų plaukelių . . . kaip aš laiminga! Jis mano laimė, mano viltis ir meilė! . . .

* * *

Ant dangaus užsidegė žvaigždelės: iš pradžios viena, paskui antra ir trečia, paskui . . . kas-gi jas suskaitytų?! Visos jos atsimuša dailiame ežero paviršiuj' . . . Ir rodosi mums, juog lekiame per orą, turėdami vieną dangų ant savęs, o antrąjį po savim; ištikrųjų-gi grįžtame ant laivo iš ežero galo, kur brolytis bučių pastatė žuvims gaudyti. Sėdžiu gale laivo, o priešais mane brolytis darbuojasi su irklais . . . Jau jis dabar ne tas mažas vaikelis, kurs kreivomis raidėmis rašė „amžinąjį lakštelį.“ Augštas, laibas, tiesus lyg nendrė jo stuomuo, gracijoziškai išsilenkia stumdamas laivą, balta kepurė su sidabro lapeliais teip dailiai laikos ant jo gražios galvos . . . tik akįs tos juodos lyg naktis, didžios akįs, vis teip pat gražios, teip pat liudnos, tartum įsižiurėjusios į kokias užpasaules . . .

— Maryte, ar tu snaudi, ar matai, kaip čia gražu aplinkui, a? — užklausė jis umai.

— Matau ir stebiuos . . . užtai nesiskubink namon . . . Pefika, jug turėsime butinai laivą, kaip gyvęsime Gireliuose?

— Žinoma! Paklausyk tiktai, kaip gerai bus: pabaigsiu už metų gymnaziją, paskui teknologiją, gausiu tuojau vietą, nes p. G. prižadėjo duoti . . . Ten daug moka . . . gyvensiu sau labai prastai, krausiu pinigus, kaip galėdamas. Per kelerius metus sukrausiu kelioliką tukstančių, — ir tada — sudie! Atvažiuosiu čia į Girelius ir pradėsiu gaspadoraut . . . Be pinigų negalima, butinai reikia pirmiau sukrauti. Jug reikia ir skolas išmokėti ir gaspadorystę uždėti . . . Pastatysme ordinarčikams tokius namus, kaip žadėjome. Negyvęs jie pas mus, kaip kitur, po kelias šeimynas vienoj' trioboj' . . . Pamatysime, ar vogs jų vaikai dvaro obuolus, kaip pasodinsime kiekvienam sodnelį prie triobos . . .

— Pefika, aš vaikus tuos jug mokįsiu . . . Nevogs, pamatysi!

— Mamai įtaisysime gražų kambarėlį, užganėdysme visus jos norus. Nereikės jai rupintis daugiau . . . sėdės sau, kaip Dievo užpečkyj' . . . Tik tu, Maryte, žiurėk, gaspadorauk gerai! kad visko butų! O iš savo bičių turi man butinai duoti medaus kiek norėsiu! Tą sąlygą statau iš kalno . . .

— O ar nupirksi man arklį ir balną?

— Žinoma . . . nupirksiu, gražų, jodinėsime tankiai, pirksiu tau juodą žirgelį, jug juoduosius už vis mėgsti . . .

— O kaip bus, kaip apsivesi kada? Reiks man tada keliauti šalin, a Pefika?

— Na, to nebus, nebijok! Kam man dar ta pati? Gerai man bus su tavim sesyte!

— Ak, brolyti, koks tu geras, kaip aš tave myliu! Tai laimė bus gyventi su tavim!

Širdis nesiliovė krutinėj', pripildė ją meilė brolyčio. Pasilenkiau pirmyn ir padėjau galvą jam ant kelių.

Kelkis, Maryte! Noriu greičiaus davažiuoti... rytoj' reik anksti atsikelti ant medžioklės . . .

Neklausiau. Ir umai apipylė man veidą vandens lašai teip, juog, pašokau augštyn. O jis juokdamos ėmė irti laivą iš visų spėkų. Susiraukusi iš piktumo žiurėjau į dangų stengdamos ne susitikti su jo akimis, nes jutau, juog buvo jos į mane įsmeigtos. Lupos man drebėjo nuo sulaikyto juoksmo . . . Valandėlę plaukėme tylėdami . . .

— Ar žvaigždes skaitai? Ėt, tai blogas man ženklas: kokia-gi tu busi šeimininkė, kad pradėjai užsiiminėti astronomija?!

— Galiu ne buti, jei nenori!

— Oho! O kas bus su arkliu ir balnu? O kas man medaus duos, Maryte?

Vis dar susiturėdavau nesijuokusi ir žiurėjau į šalį. O jis pametė irklus, paėmė abiem rankom mano galvą ir apsuko veidą ant saves . . . Ilgai sulaikomas juoksmas išsiliejo su visa spėka . . .

— Ak tu Pefika! Mieliausis tu mano!!

Šikšnotsparniai buriais lakiojo ant musų, teip žemai, juog kartais rodėsi, tuoj', tuoj' įsivels į plaukus... Nuo ežero krantų kilo lengva balta migla; pamažu užklojo ji medžius, kalnus ir pievas — ir rodėsi, juog turime prieš save plačią begalinę jurę . . .

* * *

Ir vėl naktis . . . Ant mažo kalnelio žydi rezetos, kvepi žirniukai, blizga baltos levkonijos . . . O po tų žiedelių guli mano laimė, mano viltis ir meilė — mano Pefika! . . . Ant dangaus mėnuo ir žvaigždės, naktis tyli ir šilta, kaip vakar, prieš dešimtį šimtą, tukstantį metų . . .

Tyli vasaros naktis — visados tokia pat, bet žmogaus širdis?! ...

Korespondencijos.

Vilnius. Rėdytoju Vilniaus dijecezijos liko paskirtas klebonas Aušros Vartų pralotas Pronckevyčia arba Pronckunas. Lietuviškai vos tik keletą žodžių temoka. Šis kunigas jau nuo keliolikos metų sėdi prie šiltos vietelės, garsiausios musų krašto stebuklingos Panelės Švenčiausios. Žmonės kalba, juog sėdėdams ant teip geros vietelės, klebonas sukrovęs jau nę vieną kraitį savo seserims ir teip jau pilnokai papildęs savo kišenes. Žmogus tai gana bailus, niekuo neatsižymįs, apart skanių puotų, kurias mėgdavo duoti buvusiems dvasiškijos vadovams ir tuo mokėdavo juos ant savo pusės pritraukti. Dabar pasiliko dijecezijos vadovu. Sulyg jo budo ir silpnos dvasios mažai ką gero tegalima laukti nuo šio ganytojaus. Priešingai, savo nuolaukumu prieš valdžią jis gal suteikti dijecezijai daugiaus vargo, negu tikro dvasios pastiprinimo. Jau nuo pat pradžios pasirodė ramiu taikintoju drąsesnių

kunigų. Kaip jau buvo rašyta*), Vilniaus gubernatorius negalėjo įveikti išvaryti iš Vilniaus kun. Klepackio ir paliko šį vargą savo vietininkui. Tas, susilaukęs dijecezijos rėdytojaus, kreipėsi prie jo, patardams paliepti šiam kunigui išvažiuoti. Pasišnekėt apie šį reikalą buvo nuvykęs pral. Pronckunas prie gubernatoriaus vietininko Baliasno. Baliasny meldė rėdytojaus pranešti kun. Klepackui jo gailestį, kad negal patsai pas jį apsilankyti, nes sergąs, ir reikalavo, kad į tris sąvaites kunigas Klepackis išvažiuotų. Pronckunas pasišaukęs Klepackį, norėjo įkalbėti, idant šis išpildytų gubernatoriaus vietininko reikalavimą; bet tas nesutiko nė ant rėdytojaus reikalavimo. Jis nurašė pas patį carą meldimą, kame prašo pasakyti, už ką jį apkaltina; jeigu apkaltinimas teisingas esąs, tai jis pasiduosiąs kokiai-norint bausmei. Nuo caro kanceliarijos jau perėjo atsakymas, kad prašymas šio kunigo tapo pavestas pažiurėt ministrui vidaus dalykų. Kas iš to bus, da nežinia, bet iš pasielgimo praloto Pronckuno jau regime, kad jis negina savo kunigų, bet jie patįs jau jieškosi savo tiesų. *P-tis.*

Iš Vilniaus valdybos. Senovės paminklai. Iš senovės paminklų Vilniaus valdyboj ypač dažnai yra aplankomi Trakų rumo griuvėsiai. Kiekvienam iš aplankiusių tuos griuvėsius gerai yra žinomas liudnas jų padėjimas. Prancuzų keleivis *Gilbert de Lannoy* (pradžioje XV amž.), aprašydamas Trakų rumą, minėjo apie 12 paveikslų sienose, kurių nė ženklo dabar jau, galima sakyti, nebėra! Vienoj tik vietoj ant sienos vos-vos žymu, kad kokio paveikslo buta. Laikas, oras ir žmonės — visi tuos murus dildė, naikino . . .

Trakų miestiečiai — kaip rašo p. A. R. Z. iš Vilniaus į *Kraj* Nr. 24 š. m. — žiemos laike važinėdavo ežero ledu ant salos, kur yra rumo griuvėsiai, ir tenai išsikirsdavo savo reikalams plytų iš apatinių rumo sienų; to dėlei kai-kurios sienos per 2 mastu nuo žemės suplonėjo per pusę ir gali išvirsti . . .

Bet štai — rašo toje-pat vietoje p. A. R. Z. — atsirado išgelbėtojas. Likimas susimylėjo. Žinomas archeologas p. V. Šukevyčius iš Lydos pav. nusinuomojo nuo Trakų magistrato rumo salą ant 12 metų už metinį mokestį po 5 r. P. Šuk—s pagal suderėjimą prižada: Vytauto bokštą (ant salos kranto nuo miesto pusės) apjuosti ir suveržti geležiniais storais lankais, o skyles užlieti cementu; toliaus, užlaikyti ir kitus rumo murus ir užlieti kur reikia sienų nugaras ir skyles tam tikra medega. Ant salos bus nuolatinis sargas murams sergėti. Jam bus pastatytas ant salos medinis namelis. Nuo aplankytojų — svečių (trakiečiai nieko nemoka) p. Šuk—s galės rinkti po 5 k. nuo ypatos užlaikymui rumo liekanų.

Laukia globos dar ir kiti senovės musų paminklai Vilniaus valdyboj, k. a. Lydos, Krevo, Medininkų ir k. murų liekanos. Gal kas ilgainiui ir jas įžvelgs. *J. M—tas.*

— Petrinės ir lietuvystė Vilniuje. Per Petrines susivažiuoja į Vilnių labai daug žmonių iš įvairių kampų. Susirenka jie prie šv. Petro bažnyčios, kame yra laikomi tame laike šv. Petro atlaidai. Anais metais, kada dar gyvesni buvo tarp žmonių senovės laikų padavimai-palaikai, susirinkdavę lietuviai tame-pat laike Anta-

*) Žr. „Varpą“ Nr. 8 — „Yvairųs atbalsiai“.

kalnyje — kame dabar šv. Petro bažnyčia — ir, vaikščiodami po girią, kuri ir dabar dar tebeauga, dainuodavę („Litwa“ przez L. z Pok.) įvairias dainas, žaizdavę įvairius žaislus, šokdavę savotiškus senovės šokius — švęsdavę savo senų-senovės šventę . . . Dabar apie tą visa nė nebeišgirsi. Susivažiuoja žmonės, kaip paprasta, ant atlaidų: vieni atsiveža ką-ne-ką parduoti, kiti atvažiuoja pasipirktų, treti ir ketvirti pasimelsti, pasigerti — pasilinksminti (kitaip kaip nebemoka jau linksmintis! . . .), paskandinti vargo kirminą . . . .

Tai-gi atsiveža viens-kits, važiuodamas į atlaidus, šį-tą ir parduoti.

Per Antakalnio prekymetį — rašo p. A. R. Z. į *Kraj* Nr. 27 š. m. — galima pamatyti daugiausiai naminių išdarbių, ypač storų lininių ir pusvilninių audeklų, pavidale čerkasų. Daugiausiai yra perkamos lininės margos drobės, neišpasakytai stiprios ir pigios, darbas sodžiaus moteriškių iš šiaurinių Viln. vald. pavietų. Per tą prekymetį patogiausiai galima prisižiurėti etnografiškiems valdybos gaivalams. Įvairųs liaudies apdarai, kalba: lenkiška, lietuviška, baltarusiška. Nuo Širvintų žmonės *(„chłopi“)* kalba dailiai lenkiškai*); žmonių, kalbančių lietuviškai, daugiaus, negu — baltarusiškai.

Girdint — sako toliaus p. A. R. Z. — tiek dar lietuviškai kalbančių žmonių, atvažiuojančių į Vilnių ant švenčių ir su reikalais, ir žinant, juog pačiame Vilniuje susirinks apie 2000 tarnų, vežėjų, sargų ir kareivių, kalbančių lietuviškai ir maža tesuprantančių kitaip kaip, visai teisingu išrodo reikalavimas vietinių lietuvių inteligentų paskirti lietuviams bažnyčią, kurioje pamokslai, priedinės dievmaldystės ir giesmės butų atliekamos lietuviškoje kalboje.

J. M—tas.

Iš Trakų pav. „Varpo“ Nr. 9 1901 metų tapo patalpinta korespondencija, kur autorius rašydamas apie jauną ukininką-teplioriū Pranciškų Zikų ir jo teplioriškę triusą Dersuniškių bažnyčioje, praleido per užmiršimą, ar, kas tikriausia, per nežinojimą aprašyti dar vieną Zikaus darbą, apie kurį aš nors trumpai pabrėžti laikau sau už pareigą.

Minėtas Zikus, apart minėtų tepliorystės darbų, toje-pat bažnyčioje padarė iš medžio tuomet gan puikiai ir didįjį altorių geram gotiškam stiliuje, kurs daug jai priduoda gražumo. O padarė tai niekur ir niekad nesimokinęs pramonės išrėžinėjimo ir išdrožinėjimo, lygiai kaip ir tepliorystės; neturėjo nė tam tikro pavyzdžio, nė tam tikrų darbo įrankių, kaip tik: peilį, kirvį, kaltą ir gražtelį, t. y. paprastus sodžiaus dailydės įrankius. Jo mokintoju ir mokykla yra tik didis akyvumas ir prigimtas neišpasakytas gabumas prie viso to, kas yra — artistiška ir gražu . . . Stebėtina, neįtikėtina dovana! . . . O kas butų, jei prie tokios jo dovanos prisidėtų dar tam tikra mokslo šviesa?!

Gerulis.

Iš Latvijos. Latviai ir jų prilygimas prie lietuvių. *Kraj*'us Nr. 28 patalpino labai simpatišką p. Brun'o rašytą korespondenciją *„Z nad Bałtyku“* apie latvius. Tikiuos, kad nebus pro šalį padavus čia jos turinį.

---

*) bet ten, regis, gana dailiai dar kalba ir lietuviškai. *J. M.*

Septyni šimtai metų praslinko jau, kaip vokiečiai apsigyveno ant Dauguvos kraštų ir valdo Pabaltmarį. Daug jie padarė tam kraštui ir nemaža pakėlė ukę, prekybą, amatą. Pernykštė paroda Rygoje puikiausiai tai parodė. Daug jie padarė tame krašte, bet viską darydami darė vien tik sau. Į vietinius žmones jie žiurėjo vien tik kaip į įrankius ir tarnus, kurie jiems privalo tarnauti. Na ir engė juos be mielaširdystės! Jei atliuosavimas liaudies įvyko čionais ankščiaus (1817—1819 m.), tai ne dėl kokių augštesnių jausmų, bet vien tik dėl gudrybės pačių vokiečių: bežemė, nors ir liuosa, liaudis turėjo vėl grįžti pas ponus arba gerai užmokėti už branginamą žemę. Daugybė pirkusių žemę turėjo ją apleisti, neišgalėdama išsimokėti . . .

Valdžia, tiesdarystė, mokslavietės — viskas buvo vokiečių rankose. Tik nuo paskutinių reformų liaudis pasijuto stipresnė ir pasiryžo butinai numesti nuo savo sprando prispaudėjų jungą. Prie luominių neapykantų prisidėjo ir tautiški jausmai . . . Ir liaudis be mažo ko jau savo padarė. Dar kiek laiko, o vokiečiai turės užleisti latviams pirmą vietą. Persitikrinimas apie savo spėką sužadino latviuose naujus reikalavimus, — reikalavimus pritinkamų tiesų savo kalbai. Pirma latvys, pamėginęs kiek mokslo, mesdavo savo kalbą ir pastodavo vokiečiu. Šiandien kitaip. Latvių raštenybė žymiai auga. Latviški laikraščiai yra kuo-plačiausiai prasiplatinę, labiaus už vokiškus. Yra parakvijų sodžiuose, kur ateina 150—200 egz. žmonių laikraščių.

„Tautiški latvių geidavimai daro įtekmę — sako p. Brun'as — ir ant lietuvių, apsigyvenusių Pabaltmaryje. Rygoj laiks nuo laiko taiso jie teatrus, Mintaujoje šių metų pradžioje užsimezgė lietuviška „Susišelpiamoji Draugystė“, turinti jau apie 100 sąnarių, daugiausiai iš inteligentų. Paniekinimas, kurį latviai pirma jautė dėl „tamsių“ lietuvių, matomai nyksta, o simpatijos tų dviejų brolišką giminių auga kaskart. Dabar „Baltijas Wehstnesis“ spausdina savo feljetonuose geografiškai-istoriškai-etnografišką tyrinėjimą apie Lietuvą ir Žemaitiją, kurs be abejonės pakels lietuvį latvio akyse.“

Savo keliu vertėtų ir mums lietuviams arčiaus susipažinti su latviais, jų kulturos vaisiais, jų laikraščiais ir laiks nuo laiko informuoti musų skaitytojus. Tikiuos, juog jie (latviai) iš savo pusės, pradėję tėmytis musų gyvenimui, nesiduos kitiems tame dalyke pralenkti, o tuokart ryšys tarp latvių ir lietuvių iš tikro sustiprėtų. Ir tai butų su nauda — ir vieniems ir antriems. *J. M—tas.*

Peterburgas. Nr. 6 „Varpo“ skaitome korespondenciją iš Peterburgo, kurioje tapo i š d a l i e s primintas visuotinas pavasarinis susirinkimas „St. Peterburgo Lietuvių Susišelpiamosios D-jos“ sąnarių. Sakau: „iš dalies“, nes tos korespondencijos siekis aiškiai yra matomas visai kitas. Buvęs pats ant minėto susirinkimo ir kuogeriausiai įsitėmyjęs visą jo bėgį, negaliu iškęsti neatkreipęs atydos ant neteisingo išguldymo minėtojo susirinkimo bėgio, o labiausiai ant to, kad ta korespondencija, vos tik primindama apie susirinkimą, pašvęsta vien ypatiškam iškąneveikimui atskirų ypatų (žiurėk jų pilnus vardus ir pavardes šalip inicialų kitų primintų ypatų).

Neliesdamas susirinkimo programo ir nesiimdamas plačiai aprašinėti patilpusių jamė klausimų ir jų išrišimo, ganėdinsiuosi paaiškinimu pajudinto klausimo apie išrinkimą į Rėdystės sąnarius ponas Š-iaus (dėl atskirimo, prie inicialo Š. rašau jo pavardės galunę, nes į Rėdystę tapo išrinktas ir p. Š-lis). Teisybė, išrinkus tą p. Š-čių į Rėdystę, daugumas buvusių susirinkime sąnarių, arčiaus žinančių p. Š-čių ir suprantančių jo visus darbus ir siekius, užprotestavo jo išrinkimui, pasiremdami ant tikrų motyvų kaipo ir primindami apie jų prašalinimą praėjusiuose metuose nuo sekreterystės teipo ir jo „veiklumą“, esant jam Revizijos Komisijoj, kada jis ir-gi nieko gero nenuveikė nieko neišmanydamas skaitlių ir knygų tikrinimo dalykuose; bet jokių baisių žodžių. kuriais pasibaugino ir kitus nor nugandinti p. Stribliaus Sunus savo aprašyme, sulygindamas juos su ugnimi, tvanu ir kitomis stichijų spėkomis, nebuvo tarta. Daugumas šaukė tikt: „Nereik Š-čiaus, išmest jį iš D-jos, nuo jo visko galima tiketies ir sulaukti! — Keletas vyrų (daug daugiaus, negu nurodyta korespondencijoj) be jokio šaukimo ir ne citavojamais korespondencijoj žodžiais, rimtai ir nuosekliai paaiškino savo apie tai nuomones. Ponas-gi Skribliaus Sunus, sudėjęs keistai nayviškus sakinius prirašė juos tiems, kurie kalbėjo visai ne apie tai ir daug išmintingesniu budu, negu pasisekė korespondentui nutaukšti, matyt ginant p. Š-čiaus kailį. Protestavojančių noras pašalinti p. Š-čių iš Rėdystės nebuvo užganėdintas, nes jie patįs liovės lugoję dėl tos paprastos priežasties, kad. matyt, nenorėjo bereikalo aušinti burnos disputuodami su gauja nugirdytų ir bliovusių niekus p. Š-čiaus šalininkų. Šis trukšmas, kurį pakėlė tie jo šalininkai ištikro jokios kitos pasekmės negalėjo turėti kaip tikt pasišalinimą iš susirinkimo daugumo sąnarių, — (ne 7, kaip parodyta korespondencijoj, bet daugiaus neg 20 ypatų).

Apleidus susirinkimą daugumui sąnarių, liekantiejie klausimai buvo rišti, anot p. Stribliaus Sunaus žodžių, priderančiai; tuom tarpu vos tik kelioms dienoms praslinkus po susirinkimui, Rėdystėje pasirodė 13 sąnarių apreiškimas, reikalaujantis naujo visuotino susirinkimo išrišimui visų klausimų pagal susirinkimo programą, bet ir-gi netrukus atsirado atsisakymas per raštą buvusio pirmsėdžio visuotino susirinkimo nuo pripažinimo susirinkimo už legališką.

Vardan tų apreiškimų tapo jau padarytas Rėdystės nusprendimas sukviest naują visuotiną susirinkimą pasibaigus vasarai ir sugrįžus iš už miesto sąnariams, kurie buvo išvažiavę ant vasaros laiko. Tai-gi iš to matyt, kad ne „priderančiai“ buvo apsvarstyti, klausimai, jeigu reik jie vėl išnaujo svarstyt. *Botkotis.*

— Cenzura daleido „Lietuvos krikštą“ arba Mindaugį (Kudirkos), bet ant išlygų, idant programos butų lietuviškoje kalboje, bet priverstinai spaustos kirilica. Liet. Savitarp. pagelbos dr. ketina verčiau ne statyt prie tokių sąlygų. *Ragutis.*

Iš Škotijos rašo: Męs atidengėm Belshill'e Lietuvišką maistų Krautuvę vardu „Varpas“ (angliškai: „Lithuanien Provision Company Varpas Belshill). Pirmą kart atidarėme krautuvę 24 d. gegužės.

„Varpo“ Kompanija žada pardavinėt viską kas reikalinga žmonių gyvenime, daugelį tavorų ketina gabent iš pačios Lietuvos, kad pra-

platint užrubežinę Lietuvos prekystę; pardavinės laivakortes, mainys pinigus, laikys ajenturą lietuviškų laikraščių ir knygų ir t. t.

„Varpas“ žada šelpt teip-gi tautiškus reikalus.

Iš Maskolijos. Pasikėsinimas ant gyvasties Charkovo gubernatoriaus. Įvairųs maištininkai neduoda valdžios tarnams ramybės. Charkovo gubernatorius, kunigaikštis Obolenski, liko paties caro apdovanotas medaliu už stropų numalšinimą ukininkų-maištininkų savo valdybos ir kaimyniškos Poltavos. Visas jo stropumas apsireiškė tame, juog nežmoniškai išplakė keliolikos kaimų ukininkus. Tai nesunku buvo jam padaryti, nes ukininkai, tikėdami, kad gubernatorius važiuoja dvarponių žemę jiems dalinti, buvo pasirengę jį kuomeiliausiai sutikti, bet vietoj žemės apturėjo nuo savo geradėjaus rykštes. Kaikurie iš ukininkų buvo visai užplakti ir maištas laimingai tapo sustabdytas. Už šį savo veiklumą gubernatorius vos tik išvengė atmonijimo. Štai liepos 30 dienoj, gubernatoriui esant teatre, koksai ten žmogus, švariai apsitaisęs, paleidė į gubernatorių net keturis šuvius, iš kurių tik vienas nubrežė truputį jam kaklą. Pripuolęs gubernatoriaus gelbėti policmeisteris vienu iš tų šuvių tapo sužeistas į koją. Abudu sužeistuoju apturėjo širdingą pasveikinimą dėlei išvengimo myrio nuo vidaus dalykų ministerio Plevės, o kunig. Obolenski net sekantį nuo caro telegramą: „Nuoširdžiai sveikinu jus su išvengimu mirtingo pavojaus. Dėkavoju Dievui už apsaugojimą jųsų gyvasties. Aš didžiai gerbiu jųsų teisingą ir atsidavusį tarnavimą man ir tėvynei. Mikalojus.“ Žmogų, paleidusį šuvius, tuoj suėmė. Vedimui tardymo atvyko į Charkovą rugpiučio 2oj dienoj net patsai departamento policijos direktorius Lopuchin's.

— Ukininkų judėjimas Maskolijoj. Liepos 22 dienoj š. m. vidaus dalykų ministras pasiuntė gubernatoriams ilgoką cirkuliarą po Nr. 40, kurio sutrumpintą turinį čion privedame*):

„Terp kai-kurių ukininkų yra pasklidęs garsas, juog jie su pagelba Valsčionių Banko galėsią išpirkti žemę nuo vietinių dvarponių, neveizėdami visai į jų sutikimą. Tuo tarpu-gi, susipratus yždo ministeriui Vitte su buvusiu vidaus dalykų ministeriu Sipiaginu gruodžio 3 d. 1900 m., buvo apgarsinti tik paakinimai, kiek daugiausia šis Valsčionių Bankas gali išleisti paskolės ukininkams pirkimui žemės nuo dvarponių. Toksai nupirkimas gali tik įvykti, esant liuosam sutikimui pačių dvarponių, o jokių budu ne per prievartą, be sutikimų. Tuo tarpu-gi „žmonės blogos valios“ skrieja terp ukininkų priešingas žinias, sakydami, juog jiems dvarponiai privalo parduoti žemę, ir ragina juos padavinėti tam tikslui prašymus, už prirengimą kurių jie, kurstytojai, paima gerokus pinigus. Bijodamas, idant nepasikeltų dėl tokio skriejimo neteisingų žinių ukininkų judėjimas, ministras liepė gubernatoriams, kuoplačiausiai šias teisingas žinias išplatinti.“

Toksai tai cirkuliaras.

Apie jo vaisius gauname patirti iš „Tambovo valdybos Žinių“ sekančią žinią: „Iki šiam laikui persergėjimai nepasiekė savo siekio. Nė ukiškieji valdytojai („zemskija načelniki“), nė bausmės, uždedamos ant rašytojų ir sustatytojų prašymų nuo valsčionių vardo, nė pagaliaus patsai atsisakymas užžiurėtojaus Valsčionių Banko priimti šiuos prašymus nepertikrino ukininkų, juog jų reikalavimai nėra teisingi. Ukininkai tvirtai tiki į teisingumą savo reikalavimų ir šių prašymų ne tik nesiliovė padavinėję, bet tie prašymai kaskart darosi įkyresniais.“

*) Veizd. „Pravo“ Nr. 30 ir 32.

Nuo tenykščių Maskolijos gyventojų teko mums girdėti, juog minėtasis bruzdėjimas tarp ukininkų apėmė visas pietines Maskolijos valdybas ir kaskart darosi piktesniu. Žmonės sako, juog pakilus antram maištui, jie nebeisią gubernatoriaus sutiktų su duona ir druska, kaip tai buvo Charkovo valdyboj, bet su . . . pagaliu. Kad toksai bruzdėjimas plačiai pasklidęs, liudyja kaip privestas augščiaus cirkuliaras, teip ir apšaukimas sustiprintos sargybos, pagal tiesas, rugpiučio 14 d. 1881 m. užtvirtintas, keturiuose paviečiuose Charkovo valdybos, kai-kuriuose Chersono valdybos, visoj Dono Kariumenės žemėj ir keturiuose paviečiuose Žemojo Naugardo valdybos. Toksai komitėto ministrų nusprendimas įgavo birželio 22 dienoj caro patvirtinimą. Kaip matome, Maskolijoj veikiai nebebus vietų, kur šios sustiprintos sargybos tiesos butų nereikalingos.

— Atidėjimas ukiškosios reformos Vakariniame krašte. Tame pat laikraštyj „Pravo“ Nr. 32 randame sekančią žinią. „Vidaus dalykų ministerija praneša Vilniaus valdybos administracijai, juog dėlei atidėjimo įvedimo ukiškosios reformos Vakariniame Krašte ši administracija turinti tiesą panaujinti savo reikalavimus išgavimui kredito tuliems reikalams, kurie, pasitikint ant šios reformos, buvo pirmiaus išbraukti.“ — Tokiu budu „zemskija načalniki“ gal da ne teip greit Lietuvoje pasirodys. *P—tis.*

Sukaktuvių dienoj.

Atsimenu pernykščius metus, kada beveik netikėtai pakliuvau ant pirmo lietuviško vakaro.

Ten tai man širdis užsidegė, gaudžiau kiekvieną nesuprantamą man žodelį, tartum norėdama sugauti ir visus juos sau užlaikyti; tai džiaugiaus, tai kartu patirdavau neramumą ir nuliudimą — žodžiu, nesuprantami jausmai kankino mane. Mačiau ir girdėjau kaip linksmai kalbėjos lietuviai tarp savęs, akimis gaudžiau kiekvieną jų judėjimą, linksmybę . . . . O juk gerai žinojau ir jaučiaus aš ir-gi lietuvaitė esanti! . . . Liudna man pasidarė, juog negalėjau prakalbėti savo pratėvių kalboj į brolius ir seseris. . . .

Bet ar-gi buvau kalta? Tėvai užmiršę savo prigimtą kalba, išmokino mane vien tik lenkiškai kalbėti.

Tas vakarėlis buvo tartum mano nubudimu. Nujaučiau didelį norą kokiu-nors budu prasimokinti tos kalbos, kuri man iškarto pasidarė brangi. Bet kaip išmokti? Pačiai vienai nėkaip — kaip išmoksi? O tam tikrų pažįstamų — nė vieno . . . Su tokia mintimi, sugrįžusi namo, negalėjau nei užmigti. Girdėjau vis tik kalbą, — jausdama ją kaipo savo — kalbą man nesuprantamą, o kuri man teip liko brangi! . . . Prieš-pat rytą tik, atsimenu, vos užmigau — ir pamačiau tokį štai sapną.

Esu tartum ant to-pat vakaro ir matau nebejauną, bet už visas prakilnesnę puikią moteriškę. Jos akįs blizgėjo kaip žvaigždės, o pati buvo teip puiki, tartum ne iš šios pasaulės. Visi ją guodojo ir, matyt, labai mylėjo. Jie stovėjo aplink ją su neišpasakyta guodone, vien tik į ją žiurėdami. Ji daug jiems ką-tę kalbėjo, bet aš nieko negalėjau

suprasti. Tarp susirinkusių mačiau jaunų ir senų, vyrų ir moterų ir labai gailėjaus, negalėdama suprasti, ką ji jiems kalbėjo . . .

Bet štai, apsižiurėjusi aplink, pasijutau vienat viena. Stovėjau atitolinta nuo visų ir jaučiaus dideliai užgėdinta. Teip stovėdama, nieko nepasergėta, norėjau išsprukti. Bet man teip bemąstant, štai prieina moteriškė. Aš, persigandusi ir nuleidusi akis žemyn, stovėjau neišdrįsdama nė pasijudinti, nė į ją pažiurėti. Nieko jau nebežinodama, kas aplink manęs dedas, išgirdau tuos žodžius:

„Kodėl tu viena stovi iš tolo nuo visų? Ar-gi nenori buti kruvoj savo tikrų brolių ir seserų? . . . Žinau, juog nesupranti savo kalbos, bet nenusimink: šitas jaunikaitis tave išmokįs; ir ji nurodė man nepažįstamą žmogų — bet gal norėtumei žinoti, kas aš esu? — tęsė toliau. Tai-gi žinok juog esu tavo Tėvynė Lietuva, atėjau čia aplankyti mylinčius mane vaikus. Pažiurėk, — tarė toliau — čia visi mane myli ir guodoja, o tu tik viena stovi atsitolinus nuo visų, nieko neišmanydama — nejausdama! Pažink tik mane o pamylėsi teip, kaip ir visi kiti; pažink mano vargus, o galėsi nujausti mano sopulius ir — suprasti reikalus! . . .

Ji tartum priglaudusi mane prie savęs, kalbėjo ką-tę da daugiaus, bet aš tarsi nustojusi žado, nieko nebegirdėjau — neišmaniau, ir tik jaučiau, kad nežinoma spėka traukte mane traukė prie jos, — ir jaučiaus nuveikta . . .

Man teip bestovint, viskas išnyko ir, kada aš, pakėlusi akis, apsižiurėjau, jau nieko nebemačiau apart to žmogaus, kurį buvo nurodžiusi man ta Moteriškė . . .

Po tokio sapno nujaučiau da didesnį norą kokiu-nors budu prasimokinti savo kalbos. Bet kodėl tas žmogus buvo tik sapne — nekartą mąsčiau sau — kodėl aš jo nepažįstu? . . .

Bet štai girdžiu buk tai bus vėl kitas vakaras. Pradžiugau . . ir sulaukusi — nuvėjau. Buvo man jau linksmiaus, nes pažinau daugiaus lietuvių ir nebabėjojau surasianti ypatą, kuri galės man padėti.

Su tokia mintim priėjusi prie vieno man pažįstamo žmogaus, tariau:

„Žinai Tamsta, aš labai noriu išmokti lietuviškai, tai-gi ar ne pažįsti ko nors, kas galėtų nors truputį padėti man tame darbe?

— Kodėl ne — atsako — aš Tamstą supažindįsiu, jei nori su vienu žmogumi kurs sakėsi galįs pamokyti norinčius.

Aš pradžiugusi, norėjau jo paprašyti, kad greičiau supažindintų mane su juo, kaip tas sušuko: „Štai ir jis!“ . . .

„Bet koks buvo mano nusistebėjimas, kad aš jame pažinau tą sapne matytą žmogų . . . žiurėjau ir — stebėjaus . . .

Praėjus kelioms sąvaitėms, prasidėjo lekcijos. Aš su tvirtybe pradėjau mokintis ir nusprendžiau nesiliauti, nežiurėdama į jokias kliutis. Iš pradžios buvo prisidėjus da keletas ypatų, ir-gi norėjusių pažinti tą kalbą, bet po keleto lekcijų beveik visi nustojo. Tur-but jiems nepatiko mokintis paniekintos kalbos . . .

Šiandien, kaipo metų sukaktuvių dienoj, — ačiu mano mokinojui — paėmusi nedrąsiai plunksną į ranką, bandau štai jau lietuviškai rašyti.

Per tą metą pažinau, ko lygšiol nebuvau žinojusi. Pažinau padėjimą musų krašto žmonių, persekiojimus, prispaudimus — ir širdis nebegali ramiai plakti . . . noriu bent kuo prisidėti prie visuomenės darbo. Pridermes dėl brangiosios Tėvynės matau dideles ir svarbias, — ir vienkart žinaus dar nieko beveik nepadariusi . . .

Panerių Varna.

Aukos „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienų“ reikalams.

Pls	50 rub.	—	108,00 mk.
Lietuviai gimnazistai, ekzaminus išdavę, vieton pragerti	23 rub.	—	49,68 „
Mažagetas įmokėjo bausmės	1 rub.	—	2,16 „
Per rankas P—čio:			
Nuo J. J.	75 rub.		
A. B.	11 rub.		
J. M.	24 rub.		
	110 rub.	—	237,60 „
A—s	20 rub.	—	43,20 „
Per Š—s Stalg.	10 rub.	—	21,60 „
G.	8 rub.	—	17,28 „
Juo	5 rub.	—	10,80 „
Meškins	10 rub.	—	21,60 „
J. J.	25 rub.	—	54,00 „
A. V. (praplatinimui raštų)	5 rub.	—	10,80 „
A. B. (praplatinimui raštų)	5 rub.	—	10,80 „
Iš viso			587,52 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 7)			1087,24 „
Iš viso			1674,76 mk.

Perkelta iš knygos „Redaktoriaus kasa“*):

Nuo H. H.	100 rub.	—	216,00 mk.
Kju	30 rub.	—	64,80 „
Kju	20 rub.	—	43,20 „
Pvu	30 rub.	—	64,80 „
Per P—tis nuo J. J.	75 rub.	—	162,00 „
	255 rub.	=	550,80 mk.
Iš viso			2225,56 mk.

9. 9. 02. Už kasierių knygininkė *M. Z.*

*) Redaktoriaus kasa šįmet dar nebuvo garsinta. *M. Z.*

Atsakymai.

Ž—kštis. „Įstatymus tautiškoms lietuvių sodiečių draugystėms“ perduodam „Ukininkui“.

Karoliui Jak. „Vaidila“ mums tinka. Ketinta išleist skyrium. bet ant to pinigų pritruko.

Dzukui D. Tamstos laiškas į Red. taps sunaudotas.

Dievogalai. „Kopija laiško J. Sprogio į K. Valdemarą“ gavome. Ačiu. Kiek vėliaus sunaudosime.

J. Ramanauckui. Aukų pastatymui paminklo Al. Fromui (Gužučiui) nieks nerenka. Męs neatidengėm fondo rinkimui tokių aukų juo, kad da ir D-ro Kudirkos paminklas nepastatytas. Auką nuo Teatrališkos D-tės iš Minersvillė's (6 dol. = 24,90 mk.) gavome ir nusiųsime našlei, prašydami vardan Jųs pastatyt ant kapo šiokį tokį ženklą. — Iš gyvenimo Amerikos lietuvių męs galime talpint tik apie svarbiausius atsitikimus . . .

Vainikui. 3 rub. = 6,38 mk. sušelpimui Erelio gauti ir bus jam perduoti.

Išsiųstos eilės.

I. „Tėvynės Sargui“:

1. *Galinio* — „Visi rėkia, visi peikia“; 2. *Meškaus* — „Litanija“, „Sunkybė jungo“, „Nuliudimas“, „Kada aš buvau da mažiukėlis“; 3. *Žalčio* — „Varpai“, „Pilekalnis“, „Kanklės“; 4. *Nežinomo* — „Graborius“ (iš Sirakomlės); 5. *V.....* — „Apie Lietuvą“, „Ak, mano širdele“; 6. *Liepuko* — „Glauskimės į draugę“, „Broliai, į kovą“, „Paminavojimas Tėvynės“, „Pirma žiemos diena“, „Suėjus į pulką“, „Oras atšalo . . .“, „Skamba laukai“; 7. *P—tės* — „Laikyk liežuvį“, „Be vilties“, „Nustojusiam vilties“; 8. *Kurmio* iš *P.:* „Balsas“; 9. *Tarnaičio* — „Kregždutei“, „Putinas“.

II. Į Ameriką („Lietuvai“).

1. *Liepuko:* Akrostiks „Vincui D-rui Kudirkai“, „Eime, broliai, pas tą versmę“, „Budinkim ir jas“. 2. *Apuoko:* „Saule, šviekai“, „Mesk, broli baimę“, „Šauksmas“. 3. *Žalčio:* „Regėjimas“, „Mergaitės nelaimė“, „Tvirta ir ištvirkusi malonė“. 4. *Barzdylos:* „Sėjikas“. 5. *Šiauleniškio:* „Ąžuolėliui“. 6. *V. Tarno:* „Kad saulės žibus skritulys“, Geismas. — *Tarnaičio:* „Aušra“, „Kritusiems“, „Paukštei“, „Sudie“. 7. *Žiurio:* „Šauksmas“. — Miela mano mergužėlė.

III. „Darb. Balsui.“

Mėmelės: „Nuvarginta Tėvynė“, „Dvi Traicės“, „Mano meilė“, „Užkerėta rudinė“. — „Samdininkams“, „Pritarimas Nekraaovui“.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Broliai, nepasiduokime maskoliams (atsišaukimas). Tilžėje 1902 pp. 7 in 16⁰.

Vaizdeliai. Parašė *Vaišgantas*, perspausta iš „Tėvynės Sargo“. Tilžėje 1902 pp. 60 in 8⁰.

Gromata Vilniaus vyskupo apie rusiškas iškalas (atsišaukimas). Iš „Tėvynės Sargo“ Nr. 5 1902 pp. 4 in 8⁰.

Rožančius Švenčiausios Marijos. 1902 pp. 36 in 8⁰.

Kas iš ko gyvena. Parašė *Dikštein.* Išleido L. S. D. P. 1902 pp. 32 in 8⁰. Prekė 10 kap.

Judošius. Parašė *L. P.* Perspausta iš „Uk-o“ Tilžėje 1902 pp. 11 in 8⁰. Prekė 5 kap.

Lietuvos administracija su nekuriais paaiškinimais apie pažinimą tiesos. 1902 pp. 72 in 8⁰.

Spėka ir Medega *(L. Büchner: Kraft und Stoff)* arba Principai prigimtinio surėdymo visatos drauge su morališku mokslu. ant anų paremtu, visiems suprastinai parašė prof. *D-ras Liudvikas Büchner*, pagal XIXtą vokišką laidą, su mažais pridėčkais iš senesnių laidų lietuviškai perguldė D-ras Jonas Šliupas (su paveikslu ir biografija rašaliaus) Chicago Ill. 1902 pp. 380 in 8⁰. Kaštais D-ro Šliupo ir draugų, spauda „Lietuvos“.

„Dirva“ Nr. 1. kn. 22. Ožkabalių dainos. I. Surinko *D-ras J. Basanavičius.* Shenandoah Pa. Sausis 1902. pp. XIV + 192.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Knygos „Varpo“ ir „Ukininko“.

1. *Trumpa senovės lietuvių istorija.* 1892. po. 56 . . . . . 10 kap.
2. *Motiejus. Išguldymai apie ukiškus augalus.* 1893. pp. 23 5
3. *Sodų veisimas ir pudymų dirbimas.* 1893. pp. 12 5
4. *Apie mėšlus.* 1894. pp. 24 5
5. *Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų.* 1894. pp. 23 5
6. *Biedron. Apie pakraikas.* 1894. pp. 19 5
7. *A. V. Kas kaltas?* 1894. pp. 24 10
8. *Kaukazo belaisvis.* 1894 5
9. *Musų pasakos.* 1894. pp. 26 5
10. *Jurgis Kastrijotas.* 1894. pp. 13 5
11. *Dr. Baltušis. Vakaras Tilviko pirkteléje.* 1894. pp. 15 5
12. *Krumplių Jonas* 1895. pp. 36 10
13. *Trusas ir kapitolas.* 1896. pp. 42 10
14. *K. Vištos ir jų auginimas.* 1896. pp. 36 5
15. *Šventmikis. Parmazonas arba baisumas Dievo rustybės.* 1897. pp. 36 10
16. *Gyvulių Gydytojas. Iš bobturgio parvažiavus.* 1898. pp. 40 . . . 5
17. *P. A. Apsakinėjimai apie žemę, vandenį ir orą.* 1898. pp. 48 . . 10
18. *Š-s. Maskolių valdžia ir žmones.* 1898. pp. 54 10
19. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Ukininko“). 1899. pp. 36 5
20. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“). 1899. pp. 47 5
21. *Šniegocki. Kaip reikia kiaulės auginti.* 1899. pp. 58 5
22. *Pagaikštis. Bitės.* 1899. pp. 24 5
23. *Mykolaitis. Mindaugis* 1899. pp 58 5
24. *Dokumentas apie lotyniškas litaras lietuviškoje literaturoje* 1899. pp. 44 5
25. *Ar dabar yra baudžiava?* 1899. pp. 56 10
26. *Lazdynų Pelėda. Kas priešius?* 1900. pp. 32 5
27. *Bitė. Tėvas ir sunus.* 1900. pp. 23 5
28. *Žemaitė. Valščiaus sudas* (komedija). 1900. pp. 19 5
29. *B. Kova* (drama). 1900. pp. 40 10
30. *A. Mickevyčius. Velinės.* 1900. pp. 68 15
31. *Trumpa istorija Didžiosios Prancuzų Revoliucijos* 10
32. *J. B. Grabnyčių žvakė.* 1901. pp. 31 5
33. *Žemaitė. Paveikslai* (iš „Varpo“) 1901. pp. 42 10
34. *Lazdynų Pelėda. Sugriautas gyvenimas* 1901. pp. 29 5
35. *Tv. Šunadvokatis.* 1901. pp. 48 12
36. *Farapija ir kunigas.* 1901 5
37. *Ž. „Ne Gadaj“ arba Baisus Sapnas.* 1902. pp. 18 5
38. *B Nebepirmas* 1902. pp. 23 5
39. *Žemaitė Atminimai.* 1902 pp. 23 5
40. *Dvi Moterys. Velnias spąstuose.* 1902. pp. 62. 10
41. *L. P. Judošius.* 1902. pp. 11 5

Adresas: **M. Saunus, Rokaiten per Neukirch**
Ostpreussen - Germania.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899 pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius **„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.**

Metai XIV. 1902. Num. 11.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Nuo Redakcijos.
Numiręs dainius. (Eiles.) *Tilvikas.*
Be ko nepakilsime. *Da-gyvas.*
Belaukiant lietuvių, lenkiškai pramokusių, arba lietuviškai užmirsusių. *Da-gyvas.*
Slavėnų judėjimas. — *a.*
Vėjas.
Erškėčių kelias. *Širšė.*
Korespondencijos: Vilnius. Peterburgas. Ryga.
Peržvalga raštų.
Iš svetimų laikraščių.
Atsiliepimai.

Prekė 20 kap.

dresas: M. Saunus, Rokaiten per Neukirch, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj knygutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisiųsdinti ir senesniejei laikraščiai:

		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj			Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas	1889 m. . .	5,00 Mk.	6,00 Mk.	Ukininkas	1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„	1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„	1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„	1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1896 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1898 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1897 m .	4,00 „	5,00 „
„	1899 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„	1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„	1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„	1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos	1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Ma koliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 11

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Nuo Redakcijos.

1903 metuos Kovo mėnesyj sukaks 20 metų nuo išleidimo į svietą Nr. 1 „Aušros“. Męs malonėtume prigulinčiai paminėti tą svarbų istorišką faktą ir dėlto užkviečiame tautiečius, nesiskiriant į partijas, prisidėti prie to svarbaus darbo.

Sukaktuviniam numeriui „Varpo“ męs pasiulytume tokį programą:

I. 20-metinės „Aušros“ sukaktuvės (1883—1903).
II. „Aušra“ (1883—1886).
III. „Aušros“ pranokėjai literaturoj ir gyvenime.
IV. Atminimai.
V. Lietuvių tautiškas atgijimas ir lenkai.

D-ras Basanavyčius ir D-ras Šliupas, pirmiejie „Aušros“ vadovai, prižadėjo mums prisiųsti savo atminimus, kurie, tikimės, suteiks daug akyvų žinių iš ano laiko ir apšvies pradžią mus tautiško judėjimo.

Be to geistina butų turėt laiškai pirmųjų ir vėlesniųjų „Aušros“ darbininkų, fotografijos etc. Reikalaujant, dokumentai galės but sugražinti.

Juo greičiaus bus raštai prisiųsti, juo geriau. Sukaktuviniam numeriui „Varpo“ raštai tur but prisiųsti pirm 15 d. Vasario 1903 m.

Numiręs dainius.

(Atminčiai Dr. V. Kudirkos.*)

Kad tamsa laukus klostinėja
Ir žvaigždėmis puošias dangus,
Išblyškęs žmogus vaikštinėja
Po Naumiesčio tylius kapus.

Akis jis įsmeigęs į žemę,
Ten eina, kur kojos jį neš;
Tiesėjėj tur rankoj lazdelę,
Kairėjėj — senas-gi kankles.

Pailsęs ant akmenio sėda
Ir deda ant kelių kankles,
Kapus akimis apibėga
Ir pradeda dainą jis vest.

Kaip ašaros, žodžiai jam rieda,
Išspaustos ne žemės gale,
Balsingai ir graudžiai jis gieda,
Minėdams, tėvyne, tave!

Bet niekas dainos jo neklauso:
Numirėliai miega tvirtai;
Tik aidas kartoja jo balsą,
Kartoja jo dainą liudnai.

Užpyksta tai dainius patyręs
Ir nutaria dainą pamest.
Draugus savo miegant išvydęs,
Kitos nemėgina užvest.

*) D-ras V. Kudirka mirė 16. XI. 99.

Ir ilgai jis sėdi, kaip stabas,
Nuliudęs ant akmenio to;
Dusauja, vaitoja nabagas,
Ant veido matyt sopuliai jo.

Išsipila ašaros karčios
Gausingai iš jojo akių,
Ir krinta ant žemės jos šaltos
Nuo skruostų ant grumstų kietų.

Priminęs tautiečių tik darbą,
Jis praded' raminti save;
Bet ilgai, da ilgai jis rauda,
Mylėdams, tėvyne, tave!

Tilvikas.

Be ko nepakilsime?

Įvairūs literaturos pasiskaitymai ir pasikalbėjimai su tulais tautiečiais kitąsyk spirte spiria atsimint garbingos atminties Kudirkos pasikalbėjimą apie „kelnes skersai ir išilgai dryžuotas“. Musų krutėjime girdėti skambant styga ne visai pritaikinta prie apskritos harmonijos. Ypač jame junti despotišką reikalavimą, kad visi lietuviai užsimautų vienodas politiškas „kelnes“, ir kas bus užsimovęs išilgai dryžuotas — o ne skersai, tokį turėt už išgamą.

Aš malonėčiau paklausti, ar lietuvių krutėjime tautiškas klausimas užima svarbią vietą, ar tik skersai dryžuotos „kelnės“? Malonėčiau žinoti, ar išilgai dryžuotos „kelnės“ kenčiamos vien pinigų reikalams, kad butų kam gerokai užvažiuot per kailį, norint išgaut pinigų visuotinam labui (kaip 1892 m. pasakė a. a. Apšvieta savo antrame numaryj)?! — *Varpas* dejuoja*), kad dėl nevienodumo nuomonių negalįs laikytis vienos tendencijos, o turįs talpinti straipsnius kaip išilgai, teip ir skersai dryžuotų „kelnių“. Teisybė — tai liudnas laikraščio padėjimas; bet mums jis — neišvengtinas. Tuotarpu męs da neturime tiek ištekliaus, kad skersai ir išilgai dryžuotos „kelnės“, kiekvienos sau, turėtų po organą. Todėl manau: kolaik reikia stengtis, kad redaktorius talpindamas tokį ar anokį straipsnį prašalintų savo idealus ir žiurėtų tiktai, ar tinka spaudai atsiųstas straipsnis iš literariškos pusės, ar ne? Nuraminimui-gi savo persitikrinimų redaktorius tepasikakina tiesa daryt gale straipsnio savo pasargas.

Kunigai turi savo organą. Juos suveda jų lygus maždaug materiališkas padėjimas, jų vienodas per 4 metus kaltas idealas ir pagaliaus jų pasišventimo valanda, kada visi jų tiltai jiems užpakalyje sudega, kada noroms-nenoroms kiekvienas, kuriame užsidegė kibirkštis žmoniškų jausmų, turi jas užspaust, baugu esant išpulti iš tos, amžinai varžančios žmogaus kuną ir dvasią, korporacijos, šaly kurios nėra nė iškelio, nė kiek-tiek žmoniško gyvenimo. Jų idealas davė jiems vardą ultra-klerikalų.

Be tų ultra-klerikalų da turime konservatorių, social-demokratų ir nacijonalistų su įvairiomis pakraipomis: ar tai su klerikališkomis ir buržuažiškai-aristokratiškomis, ar tai su demokratiškomis ir social-demokratiškomis. Tiems nacijonalistams ir galima, — jei norime but teisingais, — pasakyt savo žodis, savo nuomonė vardan Lietuvos labo.

*) Butų geriaus nurodžius įsakmai vietą. *Red.*

Nacijonalistai gal tai yra tie patįs žmonės, ką šelpia pinigais (teip keistais Jonui Barzdylai) *Varpą* ir tikis rasią jame vietą savo persiliudyjimams išreikšt; gal tai tie patįs, ką mano, jog *Varpas* laikos Kudirkos laikų programos, netrukdydamas kitų specijališkų laikraščių: nė amerikietiškų su įvairiomis pakraipomis, nė dabartinio *Darbininkų Balso.*

Rasi nieks nieko neužmes, kad kiekvienas tur tiesą gyvent ir darbuotis sulyg savo išmanymu — *eo ipso*, but lietuviu ir darbuotis ant tėvynės dirvos. Jei viens, ar kits klysta — tai parodys didesnis, ar mažesnis balsų skaitlius. Paduot ranką *Darbininkų Balsui* — aš suprantu, bet *Varpą* perdirbt į *Darb. Balsą*, man rodos, vistiek butų, kaip karvę balnoti.

Kudirkos laikuose *Varpas* buvo tautiškas (nacijonališkas) laikraštis, o *Ukininkas* — tautiškai-demokratiškas. Tuomet *Varpas* norėjo pramint taką legališkam gudų Lietuvos laikraščiui, o ypač įgyt lietuviškoms raidėms valstietiškas (bürgerische) tiesas. Todėl, kiek galėdams steigėsi stovėt ant lojališko pamato, kad progai atsiradus galėtų per muitą ir cenzurą žengti į Lietuvą draug su kitais užsienio laikraščiais, nemainydamas staiga savo budo (? Red.).

Šįmet toksai organas mums nemažiau reikalingas, kaip anuomet. Reikia mums rimto laikraščio, kurs darbuotųsi grynai nacijonališkiems reikalams, t. y. reikalavimui spaudos, kaipo tautiško, neatimamo nei viename pasaulės krašte, lobio, rodant nežmonišką valdžios pasielgimą, bet žodžiais rimtais, diplomatijos kalba. Žodžiu sakant, mums reikia laikraščio, iš kurio svetimi laikraščiai (žinoma ir gudiški ir lenkiški) semtų ir žinias ir ištraukas, su kuriuo jie polemizuotų neužgaunant laikraščio etikos. — Jei laikrašty bus pasakyta: „Caras padarė naują šunystę — uždraudė pirkliaujant lietuviškai kalbėt,“ tai nėviens svetimas laikraštis, ir norėdamas, neišdrįs pakelt to klausimo. Bet jei ta žinia pasirodys tokiame, duokime, pasakyme: „Gudų Vidaus Ministras išdavė paliepimą, kad pirkliaujant nevartotų lietuviškos kalbos,“ ir pridurs tam tikrus komentarijus, tai teip pasakytą dalyką gali svarstyt ir kiti laikraščiai neskiriant ir Gudų.

Męs esame viena iš mažiausiųjų ir, sulyg tautiško atgyjimo, jauniausiųjų tautų. Kodėl mums nepaimt pavizdis iš kitų tautų krutėjimo — pvz. iš Makedonijos?! Jos reikalais, neteip kaip musų, rupinas gangreit visa Europa. Ir tai, nors iš visų pusių baisiai suspausta, progai atsitikus paduoda sultonui — savo budeliui — ko nuožeminiausių jausmų adresą. Jais juk nieks nepasitiki; bet tai reikalinga, kaipo diplomatiškas kultas. Męs-gi, da neįgiję svetimtaučių žinios apie musų buvimą, jau laužome menkas savo vilyčias į uolos sieną, blaškydami ora kumščiais, piktžodžiaudami ant visų savo priešų, nors aniems toks keršto budas neskauda nė kaip blusai įkandus.

Varpas rašydamas apie valdžios refieksiją sulyg spaudos persekiojimo, duoda patarmę nieko nedaryt, neduot nėjokių prašymų ir laukt, kol pati valdžia (Varpo nuomonė), pačios savęs priversta, neįkurs musų laukiamos spaudos. Man matos, kad tuo valdžios neužgausi ir, jei ištikro priversi, tai lengva atsiras jai budas įsteigti nuosavą lietuvišką laikraštį ir prisakyt visiems valščiams jį prenumeruoti. Ar tai bus geriau, negu, pasinaudojant iš progos, maldauti spaudos — „abejoja

Dievo bažnyčia". *Varpui* keista maldaut valdžios, kuri užgavo tautos jautriausiąją vietą ir priimt nuo jos teisingai prigulintį dalyką, kaipo malonę. Man matos — tai tik sofizmas. Ar-gi pabaustasis už savo persitikrinimus atmes malonę manifeste suteiktą? — Ar-gi tulasis iš pabaustųjų gėdisis maldaut net atsižadėdamas nuo savo neva paklydimų ir prisižadėdamas pasitaisyt, pamatęs progą įgyt sau liuosybę?! Ne! — Beveik kiekvienas nesibijos nusižeminimo dėl savo ypatos labo, ir nieks tautiečių užtai jo nepakaltįs. Tai ko-gi *Varpas* bijo diplomatiško pasielgimo — nusižeminimo prieš spėką dėl tautiško labo?!

Girdėjau ir teip kalbant: ,,mums nereik, sako, legališkos, cenzuros prislėgtos, spaudos, nes tuomet ji galėtų trukdyt specijališkus darbininkų raštus, pirmiausiai mums reik pagerint medegišką žmonių buvį; tas duos žmonėms šviesą, kurią įgyję patįs mokės rupintis savo tautiškais reikalais." Gal tai ir teip, bet ne visai. Tauta, kuri neturi sau kito pavadinimo, kaip „katalikas", kuri neįgijo garbės savo tautystei, kuri savo kalbą skaito už menką, girdėdama, kaip visi geresnieji (sulyg žmonių išsitarimu) lenkiškai šneka, tauta, kuri neturi nėkuo pasirodyt, pasipuošt — nė literatura, nė daila, tokia — sakau — tauta negreit atsitrauks nuo skverno vienintelio žmogaus, ką prie jos arti stovi — nuo skverno kunigo, *ergo* — nuo apakimo. Tuotarpu kunigai netruks šiokiu ar tokiu budu atgavę sau spaudą paimti ją į savo monopoliją. Teip tauta ir pasiliks — „kataliku" ir laikui bėgant visiškai išsitautės. Dabar kunigai kompromisais nuduoda inteligencijos draugus. Tai jų jezuitiška diplomatija. Bet nebetoli tas laikas, — jei teip toliau nayviškai darysime, — kuomet kunigija parodys mums ..... „kakariko" ir gardžiai pasijuoks iš musų lengvatikystės.

Legališka spauda mums reikalinga: 1. kad tauta pažintų savo tikrą vardą, gerbtų tą vardą ir kitus priverstų jį guodoti ir kad išlįstų iš lenkiškai-kunigiškos miglos, kuria ji dabar apsiausta; 2. kad dabartinė originališkų rašytojų stoka, dailos veikalų stoka, pasirodytų vien kaipo pasekmė bailumo neabejotinai esančių tarp lietuvių talentų; 3. kad legališki raštai galėtų ir butinai turėtų atkreipt į save svetimtaučių akis ir tuo pakelt lietuvišką klausimą, kaip klausimą tautos, nesusiliejusios su kita tauta; 4. kad spaudai atsiradus butų lengvesnis ir ypatiškas tautiečių susipažinimas ir susipratimas; ir, antgalo, 5. kad legališka spauda, kaip turtas kiekvienos maždaug kulturiškos tautos, ir lietuviams priguli.

Todėl manau, kad neignoruojant tautų priimtos diplomatijos, mums reikia suvartot kiekviena proga, kiekvienas budas, vistiek ar tai bus skanus ar kartus budas.

Tokia tai turi but pradžia, be kurios kiti užmanymai, sulyg mano nuomone, menki. *Da-gyvas.*

Belaukiant lietuvių lenkiškai pramokusių arba lietuviškai užmiršusių.

Senkevyčia charakteristiškai piešia, kaip vokiečiai užrašo Poznaniaus lenkus į kariumenę. Štai prieš majorą stovi apykvailis „Bartek

Słowik". Majoras klausia: „Kaip tavo pavardė?" — „Bartek Słowik" — atsako pažadintasis. Majoras galvoja, kaip tą barbarišką pavardę pakeist vokiška: „Slovik, šloviek, člowiek ..... a, *gefunden!*" — ir užrašo vargšą „Bartek Mensch".

Nesenei teko man skaityt užsieny pasirodžiusį laikraštį „Echo", paskirtą lietuviams nenorintiems, ar nemokantiems (tai visvien) lietuviškai kalbėt. Tas „Echo", kad ir lenkiškoj kalboj spaustas, išaugšto pavadino musų socialdemokratišką laikraštį „nasz Darbininkų Balsas". Mat balsas — atbalsis tiek skirias kits nuo kito, kiek ir Słowik — člowiek. Todėl, kaip iš naujo laikraščio pratarimo galime suprast, „Echo" ir „Darbininkų Balsas" išrodo neva du kunu, kame viena dušia apsirinkusi sau gyvenimą. Katro kuno kalbą supranta ta dušia — sunku žinot. Gal ji nė vienos nesupranta? Bet jei nors vieną kalbą supranta — tai butinai tik lenkišką, nes „Echo" sako: „nasz Balsas", kaip sakydavo: „Nasz poczciwy litwin." Abidvi kalbi vargiai ji supranta, nes kam jai, vargšei, reikėtų dalintis į du kunu?!

Šeip ar teip matyt, kad lenkystė patyrusi, jog neįveiksianti lietuvystės su savo skundais, pravardžiavimais, išjuokimais ir šeipjau persekiojimais, griebėsi už protektoriaus batutos S. D. chore.

Jei darbininkų judėjimas nesiriša su tautyste, tai kam-gi tas „litewski organ Echo" sulenkėjusiems (kaip jis pats skelbia) lietuviams?! Sulenkėję lietuviai — kur skaito lenkiškai — tai bajorija, buržuazija ir kunigija. Tie nė į rankas neims „Echo", o miestiečiai (amatninkai ir fabrikų darbininkai) daug geriau supranta gudiškai, nekaip lenkiškai: lenkiškai jie išmoko nuo davatkų tik maldaknygę skaityt, nė vieno jos žodžio nesuprasdami, bet šneka beveik gudiškai, tik su lenkiškoms galunėms. Beto gudiškos kalbos jie daugiau išmoko mokyklose budami.

Gal lietuviškai-lenkiškas „Echo" mano geriau sujudįsiąs žmones už gudų „Жизнь"?! O gal tai daros „dėl didesnės judėjimo pašėnavonės", anot tos senovinės maldų knygelės, kuri ragina lietuvius lotyniškai melstis „dėl didesnės maldos pašėnavonės"?! Ar-gi rengiant žmogų kovai butinai reikalingas tas jezuitiškas alkoloidas?!

Dabar tik lauksime, ar nepasirodys koksai „Varpo", „Ukininko" arba „Tėvynės Sargo" *alter ego*, koks „Bęben", „Wieśniak" arba „Sługa ojczyzny", bet jau lietuviams lenkiškai pramokusiems, arba lietuviškai užmiršusiems. Tai butų toks-jau daiktas, kaip toj bažnyčioj, kur per lenkišką pamokslą kunigas pasakė: „Po visko bus lietuviškas pamokslas. Kas nesupranta lenkiškai — gali pasilikęs pasiklausyt." Juk atsirado tokių, ką nepasiliko vien iš baimės, kad kas jų nepasergėtų lenkiškai nemokant. Iš praktiškos pusės — tai labai gudrus pasielgimas: nesykį skaudžiai patirta, jog ir Gudijoj nemokėjimas lenkiškos kalbos baisiai pakerta žmogaus vardą.

Grįždamas prie minėto laikraščio aš norėčiau pasiklausti, ar „Echo" turi tiesą vadintis lietuvišku laikraščiu, o „Darbininkų Balsą" vadint „nasz Darbininkų Balsas", anot augščiausiųjų raštų, prasidedančių nuo „Нашему Статскому Совѣтнику" ir tt. *Da-gyvas*

Slavėnų judėjimas.*)

Aplinkinėms tautoms pabudus iš tautiško miego ir Austrijos slavai pakilo. Ypač jie sujudo nuo 1848 metų. Bet valdžios politika, tuomet visiškai atsimainiusi, kietai prislėgė jų sąmonę. Valdžia tarėsi tuokart busianti galinga, kaip slavus tautiškai sugriausianti, o sugriauti juos neilgai truksianti. Ir susidėjusi su Rymo tikėjimu, — kurs duodamas savo mokslą ir imdamas po savo sparnu turėjo suvienyt slavus, — ji stėmė jiems jų kalbą visur likšiol viešai šnekamą, išvarė ją iš mokyklų ir raštinyčių ir įvedė savo — vokišką. Kiek galėdama persekiojo ir trukdė vos da užgimusią ir nespėjusią pasistoti literaturą ir spaudė kiekvieną linksmesnį jos šviesos spindulį. Bet nepasiekė ir nieko neveikė padaryti tautos širdžiai, tiek kančių iškentėjusiai ir tokia žmonių meile užsidegusiai. Ji pamažėli rusėdama įsigavo į liepsną ir savo šviesa apžiebė tautiečius. Po keletos dešimčių metų slavai ima jau atvirai kovoti prieš valdžią, kasmet vis smarkiau ir vis daugiau laimėdami.

Toli pametę kitus savo brolius — slavakus, charvatus ir dalmatus — skinas sau kelią slavėnai. Per penkiasdešimt metų jie budami vienybėj įveikė vokiečius ir įvesdami savo išmetė jų kalbą iš didesnių ir mažesnių savo mokyklų. Teisybė, ne visur teip. Pajurio ir Karintijos slavėnai atsilikę su tuo nuo Štirijos, o ypač Krainos. Tiedvi jau šešias savo gimnazijas turi. Nors da jos ne visiškai slavėniškos — vyresniosios kliasos da vokiškos — bet tai neilgam laikui. Pradedamųjų mokyklų mažoji pusė — 141 — da pusiau vokiškos, didžioji-gi — 656 — grynai slavėniškos. Dabar tauta labai sujudusi ir trokšta nuosavos šviesos. Svarstomas universiteto klausimas, kasdien vis labiau į aikštę išeina.

Ką tauta turi sau pasidariusi, matome ir iš laikraščių. 1848 metuose tebuvo tik vienas; tas pats menkas ir išeidavo kas sąvaitę. Dabar jau yra trįs dideli laikraščiai ir išeina kasdien. Kas sąvaitę pasirodo keletas didesnių politiškų laikraščių ir mažesnių — grynai vietiniams reikalams; keletas mokslingų-juridiškam, archeologiškam ir pedagogiškam mokslui —, keletas beletristiškų žurnalų, jaunumenės ir vaikų žurnalų. Visi jie savaip suprasdami žmonių labą prieina, pagaliaus, prie vieno tikslo — prie tautos kilimo ir tuotarpu pakakina jį.**)

Nemažiau tautą kelia visokios draugystės ir bendrovės. Vienos jų duoda pigų kreditą, moko ukės, kuria taupomasias kasas, kitos žiuri žmonių šviesos. Pirmųjų labai didelė užaugusi „Hospodarska Zveza“***). Ji turi suvienijus 97 taupomasias kasas (su 20 950 sąnarių ir 16 milijonų vartojamo kapitalo) ir 57 įvairias ukiškas bendroves (su 11 500 sąn. ir 2,8 mil. vartojamo kapitalo). Yra da kitos 127 skolinamai — taupomos kasos (su 77 529 sąn. ir 3,3 mil. rub.) ir 85 ukiškos bendrovės. Jų skaitlių didumas rodo, kaip plačiai užvesti slavėnų tautiški reikalai. Da aiškiau tai bus, atminus, kad daugumas jų susikurė per paskutinius keletą dešimčių metų.

---

*) Paimta iš „Петербургскія Вѣдомости“, („Письма объ южномъ славянствѣ“ *A. X.*)

**) Slavėnų nemažiau 1 300 000 žmonių.

***) Ukininkų draugystė.

Tarp apšvietos draugysčių didžiausioji „Družba sv. Mohora“. Prasidėjusi 1852 ji ir po šios dienos teikia žmonėms tautišką šviesą. Dabar ji jau turi 71 110 sąnarių. Kiekvienas jų už 8 grivinas gauna kasmet po šešias storas knygas. Knygų turinys įvairus. Pirmoj esti kalendorius, surašyti draugystės sąnariai ir beletristiški su paveikslėliais pasakojimai. Antroj, trečioj — apysakos ir pasakojimai iš mokytos visumenės gyvenimo; ketvirtoj — kas nors iš ukės mokslo, hygijenos ar prigimties; penktoj — geografijos ir svetimų žmonių dalykai, o šeštoj — tikėjimo. Paskutinius metus šeštoj buvo Šventas Raštas su paveikslėliais ir teksto paaiškinimais. Tos knygos labai platinas po žmones: viena, jos pigios, antra, visi gangreit slavėnai moka skaityt. Krainoj, duokime, iš 86 000 mokslo metų vaikų mokas 73 000. Nestebėtina todėl, jog nerasi šeimynos, kur nemokėtų kas rašyt ar skaityt.

Panašaus tikslo yra kita draugystė „Slovenska Matica“. Toji pasišventusi jau nebe prastiems žmonėms, bet mokytai visumenei. Susikurusi 1864 m. dabar ji turi 3000 sąn. Už vieną rub. ir šešias grivinas kiekvienas gauna kasmet po 4 knygas istoriško, etnografiško, beletristiško ir šeipjau mokslingo turinio. Draugystė suseina su kitų slavų draugystėmis — čechų, charvatų ir serbų, pasižįsta su jų darbu, eina, kur gali, išvien ir teip apseidama prisideda prie kulturiškos slavų vienybės.

Daug priduoda žmonių apšvietimui skaityklos. Jas taiso po sodžius ir miestus tam tikra draugystė. Ji apsiėmusi žmonėms aiškinti slavėnų tautos politiką ir visuotiną-slavų. Tik gerai tepažindami politiką — sako draugystės pirmuoliai — žmonės veik susipras ir kovai sustiprės. Ir skaityklos, kiek galėdamos, platina politikos laikraščius ir kasmet kelia šventes. Tai nepatinka kunigams ir, kaip įmanydami, trukdo. Nes — sako kunigai — prie politikos įgudę žmonės nebeklausys bažnyčios, ir bažnyčia benieko pasiliks.

Skaityklų draugystei ant keršto 1896 m. susikurė popiežiaus Leono draugystė. Išleisdama „Katoliški Obzornik“ ji karštai skelbia katalikų mokslą ir šviesą. Tuodu tik daiktu — sako ji — teišganysiančiu žmones. Draugystė rupinas kodaugiausiai pritraukti prie savęs jaunimo.

Didelį ir svarbų kulturišką darbą padirba „Dramatično Družstvo“ draugystė ir „Illazbena Matica“. Anoji dirba tautišką scenos dailą ir turi tam tikrą mokyklą. Susitaisiusi 1867 m. ji išaugo ir sustiprėjo ir dabar jau užlaiko gerą Liublianoj*) teatrą. Ji pastatė slavėnų operą ir suteikė gerų verstų ir originališkų veikalų. Toji — „Illazbena Matica“, muzikališka. Ji išleidžia muzikališkus veikalus, bažnyčiai, mokyklai ir šeimynai reikalingus. Renka žmonių dainas ir išdirba jų gaidas. Išgyvenusi 10 metų (atsirado 1872 m.) įsitaisė sau mokyklą su 300 mokinių. Išpradžios jai labai sunku buvo, nes visur jai buvo už akių užbėgusi vokiečių to paties tikslo draugystė. Bet rimtas ir sąžiningas jos darbas draug su gabiais sąnariais laikui einant įgijo ir vokiečių simpatiją, o koncertai pas save ir svetur daromi pasirodė visiškai geri. Per trisdešimt metų ji pakėlė tautišką muziką ir daina-

*) Krainos sostapilė.

vimus ir išdirbo juodu, kiek galėdama. Dabar-gi užsiėmusi su orkestro taisymu ir augštesnės mokyklos kurimu.

Minėtinu yra da du slavėnų daiktu: „tautiškas muzejus“ ir „tautiški namai“. Juodu teip-pat užima judėjime dideles vietas ir daug savos srovės turi. Muzejaus ypač gražiai parodomi tie laikai, kaip istorijos da visiškai nebuvo: apstus ir įvairus tų laikų rinkinys puoštų ir kulturiškiausią tautą. Prigimties mokslo rinkinys, dailos, etnografiškas ir istoriškas teipjau įstabųs. Gerai sutvarkytas muzejus tautiškai ir mokslingai auklėja jaunimą. Į „Narodni Dom“ suseina pasikalbėt visa inteligencija tarp savęs, apsvarstyt kasdieninius reikalus ir sulyg dvasiškos vienybės pasiteirauti. Didelis ir gražiai pastatytas butas turi knygyną, skaityklą, koncertuojamą salę ir kitokias ištaigas. Europietiškai užlaikomi „namai“ ir svietiškiems reikalams skiriami jie labai nepatinka kunigams. Suvartodami progą kunigai apšaukė „namus“, „vardan žmonių labo — tautos labo“ — atsimetė nuo jų ir įsikurė savo „namus“ — „Katoliški Dom“ — paskirdami juos žmonių (prastų) reikalams. Toks pasidarymas — antraip sakant — tolinimos inteligencijos (svietiškosios) nuo žmonių, labai įstabus slavėnų kulturoje. Jis teikia smarkią vadinamąją liberalų ir klerikalų kovą.

Visos čia kalbamos draugystės, tai vaisiai slavėnų paskutinių metų*) kulturiško darbo. Išviso jų yra kur-kas daugiau: nesudėsi ir į porą dešimčių. Pasišventimo vedamos visos jos yra tikriausios suteiksiančios tautai (kad ir kiekviena savaip) gerovę, kurią ji užsipelnė; nes tokia tauta, kur mokėjo nelaiměje savo bendriems reikalams išvieno eiti, dirbt ir pletot žmonių pajiegas, yra didi.

Slavėnų kulturos ugis suteikė tautai tautišką literaturą, visą eilią rašytojų ir poetų. Ta kultura visų mokytų luomų darbas. Šeipjau daug savo darbo padėjo kunigai. Tokia vienybė tvėrė iki tautos sąjudis menkai tepasirodė ir baisu jai buvo vokiečių. Spėjo tie atlyšti, o slavėnų inteligencija (svietiškoji ir dvasiškoji) pakilti ir prieit prie gyvenimo principų, — ir pasidarė išpradžios nesutikimai, o paskui ir persiskirimas. Pažiuros vadinamųjų liberalų ir klerikalų teip skirias, jog apie susitaikinimą, rodos, nėra nė kalbos. Ir vieni ir kiti susitvarkę paliko aiškųs. Klerikalai susideda iš kunigų ir žemedirbių, liberalai-gi — iš svietiškos inteligencijos, butent iš miestelėnų, pirklių, amatninkų ir šeip visokių prekiautojų. Neabejotina, jog jųdviejų kovoj yra ekonomiškos priežastįs: Krainoj, duokime, kaip ir visur sodiečių reikalai kitokie, kaip prekiaujančių ir liuoso amato žmonių. Bet nevien jos: kurtai svarbesnės doriškos priežastįs — gyvenimo principai.

Męs norime — sako liberalai — nevien sau šviesos, bet ir žmonėms: apsišvietę žmonės numanys gyvenimą, supras, kas geras, kas blogas, sutvirtės ir mus sutvirtįs, o jųs — ne šviesos norite, bet autoriteto ir begalinės valios; norite, kad visi jųsų aklai klausytų ir nieks jums nė pusiau žodžio nesakytų; jums reikalinga barbaro viešpatystės ne kam kitam, kaip pinigams, jums terupi tik autoritetas ir žmonių tamsybė; jųs, pagaliaus, nėsate tautos sunųs, nes Rymas jums didesnis už tautą!

*) Keletos dešimtmečių.

Kunigai vardu klerikalų niekinami atmeta užmetinėjimus. „Męs — sako jie — tautos sunęs, o ne liberalai. Tautystė turi išvien eit su bažnyčia, nes bažnyčia užugino žmones, sutvirtino juos ir suteikė jiems galią — ir be jos žmonės negali but. Męs — sako jie — nėkuomet dėl savo reikalų nesusidėjome su vokiečiais, męs laikome augštai iškėlę tautos papartį, męs neduosime jums – tautystės priešams ir žmonijos — žudyti tautos musų sužadėtos.“

„Susidėdami su vokiečiais — atsako liberalai — męs neprakišėme nėvieno tautos reikalo. Viso pro viso, ko męs davėme, tai pinigų teatrui. Bet jeigu jęs, kunigai, žiurėtumėte bažnyčios ir netykotumėte pinigų, nesusidėtumėte su social-demokratais. Ištikro, kas čia bendro tarp jęsų ir socialistų?!“

Kunigai atsako: „Nebutume męs susidėję su social-demokratais, butumėte jęs.“

Liberalai-gi: „Męs susidedame su vokiečiais nenorėdami jums duot. Jums juk visi įrankiai geri, jums nieko nėra švento, jęs mindote po kojų visus doros principus, jei Dievui tarnaudami paduodate ranką tiems, kur išjuokia šventenybę, viešpatystę ir tautystę — social-demokratams.“

„Jęs patįs — šaukia kunigai — pametėte bažnyčią, jęs nė už ką neturite šventenybės, jęs mindote po kojų tikėjimo įstatymus, jęs užsikrėtę ateizmą ir anarchizmą ir vedate žmones iš kelio, jęs, pagaliaus, ne draugai, bet tautos priešai!“

Visi tie priekiščiai perdėti, bet yra juose kiek-tiek ir teisybės. Inteligencija nenustojo tikėjimo, bet atskyrė jį nuo bažnyčios, antraip sakant, nuo bažnyčios apeigų. Žmonės neatskiria tikėjimo ir bažnyčios nuo kunigų, dėlto jie priguli prie klerikalų ir slįsta liberalams iš rankų. Partijų kovai tai labai svarbu ir liberalai norėdami atsiturėt prieš klerikalus turi susinešt su vokiečiais. Jų tautystės priešingumo čia nėra: jie nemažiau dirba norėdami tautai labo, kaip klerikalai, ir jų darbo pamatas teipjau tautiškas. Dėlto daug jų siekių — nekalbant jau apie tikslą — yra vienodu su klerikalų: ir vieni ir kiti steigias suvienyt slavėnus, išsiblaškiusius tarp svetimų žmonių, įkurti tautišką universitetą, pakelti žmonių mokyklas ir t. t. Bet čia ta nelaimė, kad klerikalai nori visur vadovauti, pirmais buti. Tokia prasme jie ir programą turi, liberalai-gi sau ypač da neturi darbo programos: pakol jie da tebenovyja klerikalizmo dvasią. Ir jie trukdo teip bedarydami visuotiną progresyvišką tautos darbą. Reikia minėti, jog slavėnų inteligencija ir dvasiškija atsirado iš žmonių. Abiejų šalių atstovai (reprezentantai) da tebėr pirmos kartos, iš žmonių išėjusios. O kunigai visi didesnių mokslų ir artesni žmonėms už kitus. Juodu suveda parapijos reikalai, išpažintis ir pamokslas. Vien jau savo pašaukimu kunigai arčiau suseina su žmonėms ir geriau žino, kaip jie gyvena; o veik įspėdami jų reikalus moka savaip apseiti su jais ir pakakinti juos. Neabejodami galime sakyti, jog slavėnų kunigai, kaip ir visi katalikų kunigai, nešiodami bažnyčios vardą trokšta visur viešpatauti. Budami be šeimynos ir pinigais aptekę jie turi pakaktinai laiko ir ištekliaus suvartoti savo įtekmei, valdžiai ir viešpatystei. Ir mažiausis ženklas jų dabartinės valdžios susilpnėjimo butų jiems baisiausiu daiktu. Todėlei klerikalų kova su liberalais yra buvio kova.

Bet ir neabejotina, jog dvasiškija kitaip supranta tautos gerovę, kaip inteligencija. Tosios idealas-protiškai išpletoti žmones ir, sulyg praktiškosios to darbo pusės, tai nesigailint žodžių ir kokio-nors fakto pakirsti jų tikėjimą. Vargiai tame turėtų but žmonių švietėjų taktas. Jeigu kai-kurie liberalų darbai ir peiktini, tai kunigų da labiau. Liberalai nelabai daug kuo tegali savo mokslą plėsti, nebent rašydami žmonėms ir suseidami su jais. O kunigai apart raštų turi da kitokių įrankių, kuriuos perdaug-daug aikvoja (eksploatuoja). Išpažinties einant paprastas esti klausimas: „Ką skaitai, liberalų ar klerikalų laikraštį?“ Pasakys, kad liberalų — liepia mest. Jei nepažada — toliau nebeklauso išpažinties ir varo tolyn, kaipo pikčiausią, nenorintį pasitaisyt žmogų. Sakykla pavirsta į politiškai agituojamą daiktą: parapijoniai liberalai neprisišaukia kunigų tikėjimo reikaluose. Tokių atsitikimų tiek daug privįso, kad ir kasdieniniais patapo.

Klerikalų ir liberalų partiji teip įnirto bekovodami tarp savęs, jog apie sutartį kolaik anksti ir kalbėti. Idejos kova perėjo į ypatų kovą ir kiekvienas gangreit gyvenimėlis persiskyrė į dvi dali. Tai dvasiškijos daliai, kuri nelinkusi yra visoms klerikalų pažiuroms, nėra kaip pereiti į liberalų pusę, nes tųjų galime sakyt ne tik kunigystė, bet ir pati dangovė išmeižta. Teip-pat ir iš inteligencijos daug kam sunku pereiti pas klerikalus, nenustojant garbės. Abiejų šalių organai kurtai perėjo padorumą ir pavirto į spiaudomas vietas. Toks slavėnų mokytos visumenės stovis labai užkenkia tautos kulturai. Valdžia-gi brukdama savo išganomą mokslą*) be jokios bėdos vikdina savo norą. Tai supranta geriausieji abiejų šalių vyrai. Bet teip pykčiui pasileidus, barniams susimaišius tarp savęs ir kasdieninį gyvenimą su painiojus vargu greitu laiku santaikos spinduliai prašvis. —*a*.

Vejas.

(Pagal maskolišką.)

Tamsi prakeikta naktis! Prakeiktas kaukimas vėjo! Koksai vaitojimas, kokis skurdas! Ir iš kur neša vėjas tą beprotišką vaitojimą.

„Iš Lietuvos, iš Lietuvos“ — tartum atsako vėjas, kaukdamas už lango.

Štai jis brazdina ir sukioja liekanas nukelto išardyto stogo; va jis kaukia trumpam dumtraukyj grįtelės ir, įsiveržęs į vidų, klauso vaitojimo alkano, sunkaus kvėpavimo mirštančio, maldos, kurią šnibžda išdžiuvusios lupos atsiklaupusios senutės; va jis žiuri į suniukusį išblyškusį veidą artojo-praščoko, sėdinčio šaltoje kertėje ir ruščiai sušvilpęs, vėl skrenda į dumtraukį . . .

Kelias vėjui visur laisvas, jis nežino kliučių! Jis da smarkiau pradėjo kaukti i ršvilpti . . . pakilo vėsulas . . . Užia . . . Ant kelio sukasi dideli stulpai sniego. Štai eina į miestą apipustyti artojai. Apkabinęs juos, vėjas šnibžda į ausį buk jie ten gaus uždarbį ir maistą ir, išgirdęs jų liudną atsidusėjimą, skrenda toliau ir lyg pasiutęs

*) slavų ištautėjimą.

sprunka į miestą, mėto gruštes sniego į veidus artojų, prisišlėjusių prie sienos puikiausių namų, kuriuose girdėt gražųs balsai muzikos ir skambėjimai stiklų.

Artojai nuvargę, išalkę, lyg mieguisti, kalena dantis ir nebeturi jau spėkos nušluostyti veidą su ranka. „Negavot, negavot?“ cypia jiems vėjas ir lekia toliau už miesto, užverčia pusnius sniego ant artojo vaikų-elgėtų, apsidengusių škarmalais, su tuščiais krepšiais ant pečių: „Amžiną atilsį, amžiną paminėjimą!“ sukdamos ir juokdamos dainuoja jis prie jų kapelių. Pakėlęs stulpus sniego, lekia į lauką, atsiduria į pamiškį ir, tartum aptylęs, užia tarp pušių viršunėlių.

„Ei, na, na!“ tyčiojos jis iš artojo, kurs padeda vilkt sunkias rogias kątik gyvai kumelei: nori mat greičiau išvežt ant kelio pavogtą medį. Štai išvažiavo. Kumelė sustojo, sunkiai pučia per nasrus ir svyruoja einuose. Artojas šnabžda maldą; baisiai nuvargo. Atsisėdo ant vežimo. Vėjas apsupė jį ir kumelę iš visų pusių. Ilgi, šlapi plaukai gyvuolio sušalo į žvakeles; vėjas dainiuoja artojui į ausį: „Pavogei, papulsi!“

— Panelė švenčiausioji, išgelbėk ir pasigailėk! — šnibžda artojas. — Išgelbėk ir pasigailėk, pa-si-gai-lėk — cypia apie jį vėjas.

Oi, kokios kančios! Kada-gi tu pasibaigsi, prakeikta naktis!

Per vėj ągirdėt trenksmas caro puotos ir muzikos, šiurkštųs juokai ir paleistuvinga daina kareivių, koliojimai pasigėrusio načelninko, šurkštus balsas piniguočio, biaurųs juokai budelio-žandaro, skambėjimas retežių. Vėjas viską tą sumaišė, o patsai šaiposi, vaitoja ir verkia visokiais balsais ir, rodos, niekados jau nebenutils, kaip niekados nenutils šauksmas ir vaitojimas Lietuvoje.

Na, tu nutilsi, vėje!

Ateis rytas — ir tu suglausi savo tvirtus betvarkius sparnus ir persigandęs šviesos nutilsi! Na, nutilsi ir tu kankinantis vaitojimas, kada užsidegs giedri diena po Lietuvos padangėmis.

Bet kada-gi prašvisi tu, aušra! Kada užtekėsi tu, saulutė, ir kada pranyks gili tamsybė?

Vėjas vis dar nenutilo; jis vis dar tebedainuoja už lango. Bet ką jis dainuoja? Jis dainuoja:

Ateis laikai,
Atbus vaikai
Ir virs kita gadynė,
Prašvis tada tėvynė!

Kur tai toli pritarė jam tvirtas balsas:

Rytuose dega raudonas ruoželis aušros,
Sveikinu tave diena! Buk giedri ir linksmi!

(Atsiųsta iš „Darb. Balso“ Red.)

Erškėčių kelias.

Pagal *Andersenę.*

Istorijoje galima matyti lyg stebuklingoje liktarnoje ant tamsaus dugno šviesius paveikslus — tai žmonių geradėjų eita erškėčių keliu ... Žvilkterėkime į tų kankintinių minias, kurių tada tik neteksime, kada į dulkes pavirs žemė.

Žiurėkime pirm į senąją Graikiją.

Atenų teatre spustis. Ant scenos apjuokia Sokratą — tą patį Sokratą, kursai gynė tėvynę nuo trisdešimties budelių.

Ir jis čia yra. Pasikėlęs iš tarpo žiurinčiųjų išlengvo prisiartina prie scenos, kad aiškiaus matyti, kiek panašus jis į savo pamėgždžiotoją . . . . . .

Septynis metus ginčijasi, kam priguli garbė Gomerio gimtinės vietos ir varžos . . . . . Bet tai buvo jam mirus . . . . . .

Dabar pažiurėkime į jo gyvenimą. Pėkščias valkiojasi iš miesto į miestą skanduodamas savo dainas — duonos riekelės išgavimui. Nuo rupesčių pirm laiko pražilęs; jis, kitąsyk aiškiai matęs, apako ir eina klupinėdamas. Dygųs keliai drasko didžiausiojo dainiaus kiaurus avalus . . . . . .

Šit, vėl matyti nauji paveikslai, vieni iš rytų kiti iš vakarų. Vienas nuo kito toli ir sulyg laiko ir sulyg krašto. Bet tai tas pats erškėčių kelias, ant kurio išauga žiedai tik tada, kada reikia kaišyti kapus.

Pro šalį palmų eina kupranugariai nešini visokiais brangiais daiktais.

Tai valdytojas siunčia dovanas pragarsinusiam savo tėvynę, kurio dainomis visi gerėjasi. Atsiminęs atrado jį. Atrado tą, kurį pavydas ir persekiojimai ištrėmė iš savo krašto.

Karavana jau prisiartina prie miesto, kur jis radęs prieglaudą . . .

Bet kas čia? Iš miesto vartų išneša kokį vargšą numirusį. Karavana turėjo duoti kelią . . . Girdi, šneka: tas numirėlis tai ir yra tas, kuriam dovanos siųstos — tai Firduzi.

Erškėčių keliu jo eita iki galo.

Portugalijos sostapilyje ant gatvės sėdi negras ir prašo išmaldos.

Tai ištikimas Kamoenso tarnas. Neesant tam tarnui ir tiems išmaldos variniams skatikams jo ponas badu mirtų.

Dabar-gi Kamoenso kapą puošia puikus paminklas!

Dar paveikslas.

Geležiniame gardelyje uždarytas žmogus, išblyškęs, su ilga barzda.

— Aš atradau didžią spėką — šaukia — mane-gi laiko uždarytą daugiaus negu dvidešimts metų!

— Kas tai do žmogus? — klausia praeinantiejei bepročių namo sargo.

— Beprotis! — sako tarnas. — Ką tie žmonės iš galvos neišeis?! Tas prasimanė buk garai turį spėką, galinčią pajudinti daiktus iš vietos. Ka! ka! ka!

Tai Saliamonas de Ko. Jis supratęs garų spėką, bet nemokėjęs savo minčių aiškiai išreikšti. Ir miręs bepročių namuose.

Šit stovi Koliumbas, iš kurio kitą sykį tyčiodavosi vaikai ant gatvių, kad ketinęs naują svietą atrasti.

Jis-gi atrado Ameriką.

Skambino iš džiaugsmo jam sugrįžus — bet tuo pavydas viską užrėkė.

Amerikos atradėją apkalė retežiais.

Jis-gi panorėjęs, idant tuos retežius įdėtų jam į kapus — teliudija, kaip žmonės užsimoka.

Paveikslas paveikslą nustumia, erškėčių kelias vis netuščias.

Šit apakęs sėdi tas, kurs išmatavo mėnesies kalnus, pasiekė žvaigždes ir planetas. Jis pirmas pajuto žemę judinantės po kojomis — tai Galilėjus. Teip, tas aklas ir kurčias senis tai nukankintas Galilėjus. Jis negali jau pajudinti kojos, tos pačios kojos, su kuria kitąsyk treptelėjęs sušuko:

— Vienok — ji juda!

Šit-gi ties juo stovi mergelė. — Teisi ir nekalta, lyg kudikis, neša vėlavą prieš kariaujančią kariumenę. Ji prikėlusi savo tėvynę.

Netrukus tarp šukavimų ant laužo Joaną Dark, kaipo raganą, sudegino.

To dar neteko — ateinančiuose amžiuose purvais liko apdrabstyta — baltoji lelija . . . . .

Vyborge seimo laike bajorai degina karaliaus įstatymus. Augštai pasikėlusi liepsna apšviečia amžių ir jo žmones. Liepsna ta apšviečia ir tamsųjį kalėjimą, kur kalėja senas susikuprinęs trijų karalysčių karalius, valsčionių ir nuskriaustųjų tėvas — Kristijonas antras. — Priešai aprašė jo gyvenimą. Męs-gi negalime užmiršti — juog jis kalėjęs 27 metus.

Šit, plaukia nuo Danijos krantų jurlaivis, ant jo atsirėmęs į stiebą stovi žmogus ir akimis atsisveikina su savo gimtine sala, — tai Ticho de Brage. Jis pragarsino Daniją — kuo-gi jam užmokėta? — Paniekinimu ir skriaudomis. Ir jis metė savo kraštą.

— Visur viršuj manęs bus tas pats dangaus skliaustas — ramino save.

Amerikoje ant kranto vienos iš didžiausiųjų upių susirinko žmonių minia. Plauksiąs, sako, laivas prieš vėją ir vandenį. Žmogų, kurs žada jį pavaryti, vadina Robertu Fultonu.

Laivas pašoka ir vėl sustoja.

Minia juokiasi, švilpia. Roberto tėvas garsiausiai šaukia:

— Gerai kvailiui! Te įsodina jį tę, kur pritinka tokiems bepročiams!

Bet lužta maža vinikė, kuri buvo sustabdžius mašiną, tekiniai pradeda suktis ir garlaivis plaukia. Garai permainė adynas į minutas visur, tarp visų svieto dalių.

Ar tu jauti, žmogija, kada visos opos ir užsivilimai patirti ant erškėčių kelio — mainosi tau į sveikatą ir šviesą? Ar jauti ir pripažįsti, kada vienas žmogus palengvino buvį ir gyvenimą ant žemės? Ar jauti, kada erškėčių kelias apšviečia žemę? . . . . . .

Laimingas, šimtą kart laimingas nulužęs koją, ar galą gavęs ant to kelio, jei tik bent žingsniu pastumė žmogiją arčiaus šviesos.

Jug istorijos gėnijus lekia per amžius ir rodo gozdamas ir kreipdamas mintis ir jausmus į šviesius paveikslus erškėčių kelio atspindinčius ant tamsaus dugno . . . .

Ir kelias tas nesibaigia ant žemės, kaip pasakose yra sakoma, laime ir džiaugsmu — ne, jis tęsiasi per amžius.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Tarp svetimų klaidžioję, žvilgterėkim dabar į Lietuvą.

Šit, žmogus pašventęs visą savo amžių Lietuvos praeities tyrinėjimui ir triusimui vien tik lietuviškai rašyti, kad savo brolius ap-

šviesti. Žmogus viską paaukavęs tėvynės labui — pasenęs ir sergąs neturi kur galvą priglausti, neturi už ką duonos kąsnį nusipirkti. Pagaliaus miršta po svetimu stogu apart knygų nieko nepalikdamas ...

Tai Simanas Daukantas. Jis kol gyvas vien tik vargo ..... Jam-gi mirus po daugelio užmiršimo metų, vogte išvagia jo istoriją, idant atspausdinus kiekvienas lietuvis galėtų gėrėtis ir mokintis ....

Šit-gi kunigas A. Juškevyčia įsimylėjęs į savo prigimtąją kalbą renka dainas ir žodžius. Jis atsilsio neturėjęs. Surinko tiek dainų ir sustatė tokį žodyną, kad dabar tikėti nesinori, juog tai vieno žmogaus darbas .....

Kol gyvas buvo, viengenčiai laikė jį už beprotį ir pasijuokdavo. Dabar-gi jo darbai jieškomi ir branginami .....

Ir mirė jis toli nuo numylėtos tėvynės ..... Svetima žemė jo akis užpylė .....

Ten-gi matyti dar žolėmis neapžėlęs Vinco Kudirkos kapas. Per anksti dar idant jį paminklas puoštų. Daugelis jo nepažįsta ir nenumano, kiek tas žmogus daręs.

Žvilkterėkime bent, kaip jis pastaruosiuose metuose gyvenęs ...

Augštame kambarėlyje ant kietos lovos guli ligonis. Tai šešėlis tik žmogaus. Ištroškęs gaivinančio oro neturi kuo kvepuoti ..... Visos dienos jo valgis tankiai susideda iš pieno stiklinės ir žydiškos baronkos. Apsiauptas priešų, apleistas draugų, nepaliauja rašyti žadindamas savo viengenčius prie darbo ir duodamas pavyzdį pasišventimo ir išsižadėjimo ypatiškos laimės ..... vardan augštesnių siekimų .....

Rašė-gi to kambarėlio sienomis atskirtas nuo žmonių ilgus metus. Iš po jo plunksnos ne žodžiai, bet kibirkštįs ir žemčiugai bįrėjo .... Rašė jis pakol plunksna iš rankos neiškrito, kol širdis nepaliovė plakus .....

Ir daugelį jis prikėlė iš miego.

Kiek-gi jų dar ėjo ir eina tuo erškėčių keliu? — Per skaudu — negaliu sakyti ..... Tik šaukiu: garbė bent mirus te bunie visiems tuo keliu einantiems!

Be jųsų opų mums tamsu ir šalta butų gyventi. *Širšė.*

Korespondencijos.

Vilnius. Ačiui apturėtoms kulkoms von Valius pašoko į vidaus dalykų ministerio pagelbininkus ir drauge į viršininkus žandarų korpuso, o buvęsis-gi ant tos vietos kunigaikštis Sviatopolk-Mirski tapo paskirtas Vilniaus, Kauno ir Gardyno general-gubernatoriu. Tokiu budu dalis Lietuvos vėl įgavo savo cariuką, neveizint, juog pasimirus Trockiui, jau nebeketino tokių cariukų mums duoti.

Prieš savo išvažiavimą, atsisveikindams su policija, 24 dienoj š. m. Valius išgyrė Vilniaus policiją tuo nurodydams ir savo nuopelnus. Mat jam atvažiavus, Vilniuje viešpatavo didi tarp darbininkų agitacija. Neveizint juog policijos buvo ne daug, agitacija tapo sustabdyta ir dabar viešpataująs ramumas. Sustabdyti tą agitaciją buvo dar sunkiau per tai, juog šįmet daug darbininkų buvo pasilikę be

darbo. Tame yra policijos nuopelnas ir už tai jis jai išreiškiąs padėkavojimą. Toliaus gyrė ją už tvarką laike buvusios parodos. Po teisybei, ans turėjo kitaip pabruožti policijos nuopelnus; jis turėjo buti jai dėkingas, juog jį akylai dabojo ir juog sveikas išvažiuoja iš Vilniaus. Neveizint ant nelemtos garbės kokią užsipelnė Valius, budams Vilniuje, čionykščiai dvarponiai, kaip Plioteris, Tiškus, Lubauskis ir kiti dalyvavo prie pakėlimo puotos, iškeltos atsisveikinimui su Valiu šlėktos kliube. Ten bent galėjo prisiklausyti šnekų apie vaisingus darbus šio teip augštai pašokusio urėdo.

12 d. rugsėjo išvežė į Gardyną iš Vilniaus kun. Klepackį, apie kurį jau buvo rašyta. Ans, sako, priešinos iki paskutinei valandai ir nenorėjęs visai užsivilkti rubų. Vietoj kokio nors protesto, Pronckunas visą kaltę meta ant paties Klepackio, kursai visai nereikalingai protestavęs.

Aprašynėdams apie kunigus, turiu priminti da apie vieną jų darbelį. 15 d rugsėjo š. m. pasimirė komandierius Vilniaus apygardos kariumenės Gurčinas. Jis buvęs geru kataliku ir prieš myrį dievobaimingai persiskyręs su šiuo svietu. Jis ir apskritai buvęs geru kataliku, nės dažnai buvodavęs bažnyčioj ant mišių. Kaipo geram katalikui, o ypač augštam urėdui dvasiškija iškėlė kuopuikiausias pakasynas. Prie laidojimo į bažnyčią ir ant kapų dalyvavo visa Vilniaus dvasiškija priešakyje su Pronckunu, bet kalbėdama apie nuopelnus Gurčino, užmiršo ir apie vieną jo prasižengimą. Kaipo urėdas, ans kas šventą dieną turėjo buti cerkvėse ir visados budavo. Todėl teisingiaus apie jį butų pasakyti, juog buvo geru kataliku ir geru pravoslavu, ir neveizint ant to, jam viskas buvo atleista. Toksai nuolankumas dvasiškijos nėmaž neparodo jos uolumo be dabojant tikėjimą, nės tuo jug parodo, kad cerkvių lankymas visai nėra priešingu musų tikėjimui. *P-tis.*

Peterburgas, 28 d. rugsėjo. Peterburgo Lietuvių Sušelpiamoji Draugystė kėlė lietuvišką vakarą. Buvo perstatyta drama „Meilė suardyt — tai nuodėmę pagimdyt," parašyta M. Š. Lietuviškas choras p. Zaukos padainavo keletą dainelių. P-tė Balčevskytė (mergaitė 11—12 metų) puikiai deklamavo „Mano močia vis kalbėjo"; galima ant tos diklomacijos tik tiek užmesti, kad turinys tos deklamacijos nepritiko prie jaunos mergaitės amžiaus. P-tė Gurovskytė deklamavo „Lietuvos dainos"; jos deklamavimas butų gal ir pagirtinas, jeigu ji ne teip baisiai nusigąstų, išėjus ant scenos. Iš deklamatorių dar galima paminėti p. Grincevičių, kuris padeklamavo „Roma". Apie lošimą dramoje nieko negali pasakyti, nės artistai visi (be Vinklerio ir Zaukos) lošė pirmą kartą. Pats turinys dramos žmonėms nepatiko. Pirmame akte Antonija (Garnio pati) įsimylėjus į Eisimontų Joną pasipjauna, o savo vyro neapkenčia. Antrame akte (ant programos nepasakyta kiek laiko pareina tarp I ir II akto) jau visiškai sveika supa savo vaiką lopšyje; ateina jos vyras, ji paveda jam daboti vaiką, o pati išeina pas daktarą; jai išėjus, įbėga pusbernis ir išveda su kokiu tai reikalu Marcijoną Garnį, tuom tarpu pro langą įlenda Eisimontų Jonas (numylėtinis Antonijos), džiaugias, kad jo paklausė Antonija ir išėjo ir kad jam pasisekė per pusbernį išvilioti iš grįčios Garnį, išsitraukė peilį (tokius peilius nešioja tik ant Kaukazo, bet ne

Lietuvoje) papjauna vaiką lopšyje, pameta ant aslos peilį ir išlipa pro langą. Įeina Marcijonas, kuris pamatęs užmuštą vaiką, pradeda rėkti; ant jo rėksmo įeina kaiminkos, o jis nori pasikarti. Toliaus ateina Eisimonų Jonas, kuris apkaltina Marcijoną užmušime vaiko, paskui įeina girti sotnikai ir areštuoja Marcijoną.

III-me akte kareiviai atveda Marcijoną apkaltą į lenciugus pas tardininką; čia daug kalbų (ir vis tuščių) su liudininkais. Ant galo ateina Antonija visiškai sumišus ir čia pat miršta (antrą kartą), tada tik Eisimontų Jonas prisipažįsta, užmušęs vaiką. Jį tuoj areštuoja, Marcijonas pavadina Eisimontų Joną žmogžudžiu, bet tas, nežiurint ant prisipažinimo, pradeda plusti ant Marcijono, ant galo apalpsta ir krinta ant kelių, sakydamas „Meilę suardyti — tai nuodėmę pagimdyti“.

Iš lietuviško gyvenimo tik tiek te buvo, ką girti sotnikai

Tokių paveikslų, man rodos, visiškai tarp lietuvių neatrastum. Per visą laiką vis pjaunas, karias, durias, kaip laike karės.

Birutos Sesuo.

— *„Peterburgo Sušelpiamoji D-tė“* išleido savo atskaitą už antrus (1901) metus savo veikimo. 1 d. sausio 1902 m. turėjo 103 sąnarius, pinigų 5710 rub. 22 kap. Vienam sąnariui tapo išduota pašalpa — 10 rub., 8-iems sąnariams buvo paskolinta 410 rub. 1901 m. buvo 4 literatiškai-dramatiški vakarai su šokiais. Ant scenos buvo pastatyti šie dram. paveikslai: 1. „Žilė galvon — velnias vuodegon“, 2. „Nepadėjus nėr ko kasti“, 3. „Aukso veršis“, 4. „Geriaus vėliaus, negu niekad.“ Iš vakarų įėjo 533 rub. 46 kap. gryno pelno. Draugystė tarp kitko įgijo 4 dram. veikalėlius A. Gužučio: 1. „Vaidelytė“, 2. „Eglė“, 3. „Gedimino sapnas“ ir 4 „Juzatė“.

— Pasklido paskala buk ne-už-ilgo busią daleista lietuviams iš leisti savo gazietą, o redaktorium buk-tai busiąs paskirtas žinomas „tyrinėtojas“ lietuviškos kalbos ir sąlygų lietuvių gyvenimo — profesorius Volteris. Nekurie sako: „verčiau šiandien zylę — negu rytoj teterviną.“ (Kas išleis laikraštį, tas pasirinks ir redaktorių! *Red.)*

Jis.

— Mėnesiniame rusiškame laikraštyje *Pečatnoje iskusstvo* už biržį mėn. E. Volteris, paduodamas trumpą istoriją lietuviškos rašliavos nuo 1599 iki 1899 m., nurodo visą blėdingumą viešpatystei uždraudimo lietuviškos spaudos lotyniškomis raidėmis. Prie to paduoda diagrammą, kiek katrais metais tapo išleista tomų lietuviškų knygų. *Jis.*

— 18 d. rugpiučio m. mirė Jonas Randakevyčius, žurnalistas Ministerijos kelių. Daug pasidarbavo a. a. Jonas, kaip prie įvedimo lietuviškų pamokslų teip vadinamoj' „pirmos rotos“ bažnyčioj' (kadedroje), teip ir prie įkurimo Lietuviškos savitarpinės pagelbos draugijos; jo ranka tapo parašytas ir vienas iš dviejų ekzempl. projekto Statuto dėl padavimo užtvyrtinimui į Ministeriją Vidaus Dalykų. Pirmus metus givavimo draugijos buvo sąnariu jos Rėdystės ir nemažai pasidarbavo prie pastatymo išvardytos draugijos ant tvirto pamato. Paskutiniame laike parašė dėl padavimo užtvirtinimui į cenzurą nekuriuos dramatiškus veikalus ir didelį rinkinį visokių eilių deklamacijoms, nors jau aiškiai jautė susilpnėjimą sveikatos.

Į kapus a. a. Joną palydėjo didelis lietuvių buris, gailėdamas teip karštai mylėjusio tėvynę dar visai jauno vyro (nes tikt 31 m.) ir žmogaus nepaprastai prakilnios širdies. *Rumšiškiečiai.*

Ryga. Redakcija latviško laikraščio „Baltijas Westnesis“, išleis greitai į svietą knygą latviškoje kalboje, vardu „Leischi“ (Lietuviai). Toje knygoje bus plačiai aprašytos etnografiškos žinios apie lietuvių tautą, ir ten, anot minėto laikraščio, bus ir teip daug aprašyta apie lietuvius, kiek dar lygšiol nebuvo rašyta nė vienoje kalboje ir nė vienoje knygoje.

Prie knygos busiąs ir Lietuvos žemlapis. *-sodietis.*

Peržvalga raštų.

„Žinyčia“*) Nr. 2—5. Kaip kitur, teip ir pas mus kunigams, regimai, sunku yra matyti mažėjimą savo įtekmės, kurią norėtų užlaikyti ir dar-gi praplatinti ant visų ir viso ko. Per keistą supratimą savo didybės išsidirba koksai ypatingas kunigo (sakytumei *Uebermensch'o)* tipas, stengiantis paglemžti vis-ką po savo valdančia ranka. Toks kunigas nori buti visažinąs ir visavaldąs, Jis griebiasi visokių įrankių: ir nežinomus sau klausimus, aptašęs šeip-teip pagal savotiškąjį kurpalį, aiškina, tartum didžiausias žinovas. Jis, kaipo psychologas - praktikas, žino, kad miniai nereikia logikos, proto ir teisybės, kad ją patrauktų . . . Tokį skurdų ir atkarų įspudį daro Dėdės Atanazo pamokymas apie socializmą, pasakojimo formoj „Ar dera socializmas lietuviams?“, patilpęs „Žin-os“ Nr. 3. Čia tai tapo kai iš sakyklos išlietas visas pasibiaurėjimas ir įnirtimas D. Atanazo ant to „biauriojo“ socializmo, kurio pasekėjai, girdi, išsižadėję kunigų ir jų teikiamo mokslo, arba karstos ir žudos arba pavirsta paskui pravoslavais! . . . Rodosi, paaiškinimų čia jau nebereikia.

Įvairųs klausimai apie bažnyčios ir tikėjimo reikalus tokioj „Žin-oj“ visiškai, man rodos, butų ant savo vietos, ir aš nieko prieš juos nebandyčiau sakyti. Ir tokie klausimai butų „apšviestesniemsiems“ daug akyvesni ir, reikia spręsti, pagedaujami, užvis kad ir tų klausimų užtektinai atsirastų apsvarstyti. Tuokart tai „Žin.“ atsistotų bent ant tam tikro pamato, nesvyruotų ir nekabotų ore, kaip dabar, ir rastų tarp kunigų, o rasi ir šeip „katalikų“, daug platesnį skaitytojų ratą. Ir tuokart dar, pridėkime, pasiėmę savo darbą (su tautiška „pagrinda“, tariant „Žin.“ žodžiu), nedarkytų kitų nesuprastų, kaip reikiant, klausimų. To, regis, „Žin-iai“ kuo-daugiausiai ir stoksta. Tuose numeruose labai mažai panašios medegos terandame (k. a. vysk. Valančiaus raštai, kai-kurie A. Jakšto darbeliai, Vaišganto „Bažnytinės kalbos dalykai“ ir k.) Vietoj to „Žin.“ stengiasi užsiimti daugiausiai apskritesniais draugijos ir mokslo klausimais. Draugijos klausimai užima mažiausiai vietos ir, kaip augščiaus galėjome įspėti, yra apsvarstomi ir išrišami „su Dievo pagalba“ — savotiškai, „katalikiškai.“

*) Recenzija apie Nr. 1 „Žinyčios“ buvo patalpinta „Varpe“ 1900 į Nr. 9 ir 1901 į Nr. 9.

Daugiausiai vietos užima tarsi moksliški klausimai. Teip, padėkime, randame straipsnius: J. Basanavyčiaus „Apie lietuvišką Trakų tautystę (Nr. 2), J. Sp-o „Apie lietuviškąsias pavardes“ (Nr. 2), Zilinsko „Lietuvių tautos kilmė“ (Nr. 4—5), neskaitant kitų kitokių. Tai bus, regis, rimčiausiejie „Žinyčios“ straipsniai, apie kurių mokslišką vertybę vienok reikia stipriai abejoti.

Lietuviškos rašybos klausimas yra apsvarstomas kiekviename „Žin-os“ numeryje. Čia galima atrasti įvairiausių nuomonių. Gana akyvas yra tame dalyke patalpintasis Nr. 4—5 „pavyzdis paskutiniosios prof. kun. K. Jauniaus rašybos.“ Yra tai Magiliaviškio Arcivyskupo Klapatauskio raštas, kun. Jauniaus išverstas į lietuvišką kalbą Tame vertime kun. Jaunius, rašydamas po senovės: ì (=ie), *ù* (=uo), *ł*, įveda dar naują atmainą į savo rašyba, k. a. *ts* (= c), *tš* (= č), susiminkštinamąją *j*, *ń*, nosinę balsę prieš *m*, *n*, pav. *įńpatįngai*, *ąmžinas*. Į vertimą, per redakcijos tur-but kaltybę, įsispaudė ir keletas klaidų, kurios neapsipratusį skaitytoją klaidina ir painioja rašybos smulkmenas tarp savęs. Teip vietomis tapo perspausdinta klaidingai: *būdami* (kitur-kur kun. Jaunius *ū* nevartoja), *jųsų* šalip dažniaus vartojamas *jusų*, sunoję (viet.), *prìgimtęs* (kil.) ir *prìgimtìs*, *pagałbininkai*, *šìłdys* ir t. t. Tame vertime randame teip-gi vieną kun. Jauniaus sintaksio ypatingumą. Teip, padėkime, jis rašo: „sakydamas, jog visìems gyvai ir butinai reikìa (= reikia) apsišvìsti Kristaus švìsą, negalju neatsilìpti prì tųń, kurì turi pirm kitųń eiti tamę svarbjamę reikalę ir manę šelpti, *pìldant* (= pildydami) mano Artsivyskupavimo didelį darbą.“

Beto dar skyriuose „Lituanica“ ir „Mūsų dirvonai“ yra pakeliami ir apsvarstomi įvairųs klausimai, k. a. rinkimas senų dokumentų, rašymas kronikų, išeivystės priežastįs, lietuvių padėjimas Viln. vyskupystėje, o teip-gi yra talpinamos knygų recensijos ir kritikos.

Nestoksta „Žinyčioje“ ir įvairių „sonietų“, „įkvėptų“ eilių ir gaidų. Bet apie eiles geriaus padarysiu užtylėjęs: sunku besuprasti ir susiprasti su poetais, kurie su „muzomis“ tik draugauja ir kalbasi ir vien skambina ant „numylėtų“ kanklių, jog nežinantiems ir iš tikro galėtų pasirodyti, kad pas mus „kanklininkų“ yra kai grybų po lietaus.

Prie svarbesnių lietuviškų „Žinyčios“ spėkų reikia priskaityti Adomą Jakštą, P. B., kun. Zilinską, Vaišgantą, Ukiškį. Tarp jų pirmas vietas turėtų užimti: D-ras Basanavyčius, D-ras J. Sp-s. Ypač simpatiška, nors ir savotiška, yra P. B-o plunksna. Tokių plunksnų daugiaus turėdama, „Žinyčia“ galėtų daug padoriaus pasirodyti. Savojo (Nr. 2 pasirašęs „D-ras Savasis“) plunksna atkreipia skaitytojo atydą ypač savo slidumu: ji griebiasi viso ko, pradėjusi nuo rimtų (šis-tas apie Longobartus bei Hunus“, „Seniausios žinios“ ir t. t.) daiktų, baigdama juokingais net („Rinkime metereologiškas žinias“, kur žada pasidaryti pranašu!), ir turi tą ypatybę, juog, pradėjusi vieną daiktą, peršoka šuksniu ant kito ir, neapdirbusi temato, baigia kokiunors *„ergo laboramus“* („König-kunigas“) arba dar įstabesniu, grynai pytišku jau klausimu „kam-gi tai?“ („Trakų Vaivadystė“). Prie to-pat skyriaus reiktų, be abejonės, priskaityti M. Dagilėlį („Mūsų tėvynainiai“), Uosį („Ji“) ir k. p.

Ant galo negaliu užtylėti nenurodęs ypatingo redakcijos pasielgimo su savo darbininkais. Aš kalbu apie p. Mažagėto straipsni „Ar turime „tautišką giesmę?“)“ Redakcija matytis visiškai nesutinka su p. M-o protavimais, o vienok talpina jo straipsnį, kritikuodama pačiame net tekste jo nuomones ir išpeikdama antrąją straipsnio pusę (tai žadėjusios būti kokios eilės), kurios visai nė nebepatalpino. Redakcija gali, be abejonės, ir talpinti ir netalpinti, bet toks talpinimas — tai paniekinimas darbininkų tiesų, pažeminimas pačių darbininkų, ir teip nesielgia nė viena padoresnė redakcija. *J. Š-k-s.*

Kalendoriai. Girdėjau žmones daug syk peikiant šių metų kalendorių.*) Aš štai ką galiu apie jį pasakyti. Kalendoriaus metskaitlis toks kaip reikia, bet nečielas, netinka šios dienos lietuviams; toliaus, visą kalendorių užima viena apysaka: „Jam buvo lemta“ — tikra „nuobodulio apysaka“, kaip žmonės sako. Apysaka „Jam buvo lemta“ dagi versta iš lenkiško, tarytum iš lietuvių gyvenimo nėra jokių atsitikimų, ar nėr ką parašyti kas užimtų skaitytojus; nė viens, nors ir karščiausias skaitytojas, neišteko kantrybės perskaityti iki galui apysaką. Dėlko teip buvo, tegul kožnas nusprendžia; aš tuom nenoriu paniekinti nė lenkiškos literaturos nė vertimo: vienas netikęs veikalas gerų negadina. Ant pat galo yra keletas patarmių, teipgi daugiausia netikusių, ir da apgarsinimai, kurie nė už skatiką Rusijos lietuviams naudos neatneša.

Girdėjau, jog yra ir antras kalendorius, bet to neteko matyti, dėlto-gi apie tai ir nieko negaliu sakyti.

Šiai progai atsitikus, susirinkau visus savo senus sudriskusius kalendorpalaikius ir su atyda peržiurėjau; apie juos štai ką galiu pasakyti, ypačiai atsižvelgdamas ant skaitytojų.

„Metui 1897, Tikras Tėvyniškas Kalendorius ir t. t.“ buvo su noru priimamas ir perkamas ukininkų ir šeip žmonių. Bet paskui, dėlei straipsnio „Pors žodelių kalendorių persekiotojams“, kiti skaitytojai turėjo daug baldos nuo žandarų. Eilės, nors augštadvasiškos perspaustos iš kitur, naudos ukininkams neatnešė.

Metui 1898 kalendorius, bene sargininkų išleistas, teipgi savo vertę turėjo, tik eilelės atkreipė gudų akis ant to kalendoriaus.

Metui 1899 kalendorius, vėl sargiečių sudėtas, išrodo geresnis negu kiti, nes nelenda kur nepritinka kalendoriui. Labiausiai skaitytojai džiaugėsi iš jo didumo, bet antgalo pamatė, kad tę daug nenaudingo ir nereikalingo randasi. Apart apysakų ir patarmių ukininkams tilpo: „Ko reikia žemei, kad butų vaisinga“; tas straipsnis Lietuvos ukininkams nors menką dalelę naudos neša. „Dauglaukinė, arba vaismainiškoji ukė“ nė už skatiką mažiems Lietuvos ukininkams naudos neatnešė, kurių daugiaus yra ir kurie kalendorių daugiaus išperka; ukininkai, turėdami mažai žemės (po 50 margų) jokiu budu negal įvesti dauglaukinės ukės. Toliaus eina „Patarmės virėjoms prie ponystės tarnaujančioms“. Kokią Lietuvos ukininkai gali turėti naudą iš tokių patarmių? Juk tik ne virėjoms tas kalendorius paskirtas ir

*) Kalendorių yra daug, dėlto reik kiekvieną įsakmai įvardyt: perrašyt užvardijimą žodis į žodį (kopija), nurodyt išleistoją, spaustuvę etc. Čia autorius kalba apie O. v. Mauderodės išleistą kalendorių. *Red.*

ne virėjos jį perka, tik ukininkai. Da toli šaukia, kad ukininkai tokias „zupas“ galėtų virtis. Tokioms „zupoms“ ir reikia tam tikros medegos, apie kurią ukininkės nė nesapnavo. Toliaus, palyginimai pinigų, mieros, saikai, jei tik but naujausi ir teisingi, tie yra naudingi kalendoriuose. Toliaus eina apgarsinimai, kur ten Tilžėje, Klaipėdoje, Priegradoje ir t. t. — toki visai nereikalingi į kalendorius, tiktai užima vietą, arba bereikalo storina kalendorius. Lietuviai tiek pinigų neturi, kad galėtų juos visur siuntinėti, mėtyti.

Metui 1900 kalendorius, buvo noriai perkamas ir skaitomas žmonių, tiktai apysaka „Tamsybės lizdas ir apipaikinimo urvas“ daugelį lietuvių įkišo, į „tamsybės urvą“.

„Metui 1901 ukiškasis kalendorius, sargiečių sustatytas.“ Po metskaitliaus, metturgių, pačto taisyklių, yra straipsnis „Neniekinkite ukiškųjų raštų“. Norint, kad nebut paniekinti ukiški raštai, reikia, kad jie prisitaikytų prie ukininkų gyvenimo ir prie jų reikalų pritiktų; tuom tarpu tę nurodyti prityrimai ir ištraukos iš vedamų ukių kokių ten grapų, kurie tur daug laukų, pinigų ir visokius įrankius, pagerinimus ir t. t. Mažose ukėse daug sunkesnės gyvenimo sąlygos, negu didelėse, tai ir didelės ukės paveikslu negali maža uke naudotis.

Pirmesnių kalendorių neturiu, bet šiam kartui ir šių pakaks. Nežinia dėl kokios tai priežasties kemšama kas metas, kaip kokia šventenybė, paveikslėlis „Perėjimas keleivių ir t. t.“. Toks paveikslėlis jokios vertės neturi. Litaros raštiškos dideliai naudingos kalendoriuose.

Tai mat kokius kalendorius turime. Iš viso ko matyt, kad kalendorių išleistojams rupi tiktai gešeftas, nes į kalendorius kemša viską nepaisydami visai, ar kas tinka lietuviams, ar ne.

Kalendorių išleistojams turi rupėti ne tik gešeftas, bet ir žmonių nauda, juo kad per tai ir gešeftas pasididina, nes žmonės daugiau perka.

Pirmučiausiai į kalendorius netinka straipsniai prieš valdžią, nes kalendorius turi buti pavestas Lietuvos žmonėms ir suteikti žinias apie metų laiką, oro atmainas, metturgius (jomarkus) ir t. t. Su vienu įrankiu negali viską veikti. Tamsųs žmonės tik tada sukiltų prieš valdžią ir pareikalautų savo tiesų, jeigu kokia nors valdžia užgintų duoną valgyti ir vandenį gerti. Žmonėms šviesti ir prieš valdžią kelti kovą yra laikraščiai.*) O jeigu nemokės skaityti, arba laikraščių vertės nesupras, tada ir įbruktus į rankas męs po kojų, ar į ugnį, kaip dabar daugumas daro.

Apysakos ar eilės kalendoriuose talpinamos turi buti aiškiai suprantamos, užimančios skaitytojus, juokingos ir gražios, paimtos iš gyvų lietuvių atsitikimų, jų apsėjimų ir papročių. Prie metskaitliaus turėtų buti senoviškos ar naujoviškos patarlės, o ant galo, kas naudingiausia, žydų ir gudų šventės.

Tankiai atsitinka, kad žmogus iš už kokių penkių mylių, atvažiavęs į jomarką, neranda jokio jomarko, nes mat žydams šventa, o tada visa kelionė per niek. Ateina su kokiais reikalais žmogus į kasą, biurą ar policiją ir nieko neatlikęs turi gryžti atgal, nes gal į

*) Galima išleisti kalendorių teip, kad priešingi valdžiai raštai galėtų but atskirti nuo kalendoriškos dalies, kaipo atskira knygutė. *Red.*

tą tarpą išpulti kokia „pirmos kliasos šventė“. Ir vėl toks darbininkas ukininkas, palikęs namus, kad ir kada gana bjaurus kelias, turi gaišuoti. O kas tame kaltas? Tai vis kalendorius.

Tokių straipsnių, kurie jokios naudos negali atnešti ukininkams, visai neverta talpinti, arba tokių, kurie tik menkai dalelei yra naudingi.

Liepuks.

Lietuviškas jubilejus Vilniaus katedroje. (Eilės.) Perskaitęs eiles p. Žalčio („Naujienos“ Nr. 2) pamislyjau: turbut da neperlabai dailiai giedojo ir permažai ir nevisai graudžiai verkė mergelės laike liet. jubilejaus katedroje, kad musų poetas da tik vos pradėjęs graudytis linksmai-graudžiais įspudžiais minėtos iškelmės ir lieja nedabrendusius širdies jausmus; pertai jo daina yra teip kurti, kad jos skambėsis begu pasiektų Vytauto ausį, nors čionai klausytų ne iš dangaus, bet-gi nusileidęs net ant paties katedros kuoro. Matyt, poetui ne tik stoka prigimto pašaukimo dainuoti, bet ir išsilavinimo ant poetiškos dirvos, ir jis dainuoja, tarsi pirmą kartą velka akėčias per poezijos plėšinį. Tokią poeziją reikia veikiaus vadinti proza, poetiškai vuodeguota; jug neužtenka poezijai turėti tik nuolaidžią vuodegą, reikia dar ir liemens patogaus, t. y. negana tik vieno rimo arba tam tikro skambėjimo paskutinių siliabų eilių galuose, bet ir butinai reikalingas *ritmas* (taktas), kas priduoda eilėms muzikališkumą, o jug to dalyko p. Žalčio ausįs negirdi savo eilėse.

Kitas poetas p. Liepukas rašo neblogo turinio eiles, bet-gi ir jo eilėms dažniai truksta ritmo, per-ką neturi gero skambėjimo ir sunkiai skaitosi. P. Liepukas, matyt, turi prigimtą pašaukimą eilėms rašyti, tik prigulėtų arčiau susipažinti su versifikacija t. y. su tiesomis eilėms rašyti.

Tiesos eilėms rašyti yra parašytos V. Kudirkos „Varpe“ 1898 m. Nr. 1—3; musų šlubuojantiems poetams naudinga butų su tomis tiesomis susipažinti. *Ttt.*

— „Pamiat'noje knižk'oje“ Kauno gub. už 1902 m. yra patilpęs šioks straipsnis: „Свадебные обряды крестьянъ Литовцевъ Веліонской волости. Составилъ учитель Веліонскаго народнаго училища Влад. Павлюченко подъ редакціей К. П. Гуковскаго.“

Labai žingeidu buvo man sulyginti tą straipsnį su „Svodbine rėda Veliuonyčių lietuvių“ kunigo Antano Juškevičiaus surašyta, ir kas pasirodo? — Kad kun. Juškevičia, rinkęs medegą savo knygai 1870 metuose, ir mokintojas Pavliučenko turėjo griežtai vienodus šaltinius (net vietų ir žmonių tie-patįs vardai). Bet tas dabar abejotina. Teisingiau bus pasakius, kad Pavliučenko ne nuo žmonių rinko medegą savo straipsniui, bet žodis į žodį išvertė minėtą kunigo A. Juškevičiaus knygutę. Šitos teisybės persitikrinimui nereikia lyginti abiejų veikalų nuo pradžios iki galui, bet užteks paėmus vieną kokį-nors skyrį.

Tiek-to, jei vertimas butų kaip reikiant atliktas. Tuo-tarpu beskaitydamas randi tokias vietas, kad nenoroms skverbiasi mintis, be netyčia apjuodinti mus lietuvius norėdamas teip iškraipė vertikas Juškevičiaus žodžius. Šitai visur parodo lietuvius dideliais girtuokliais, ypačiai per „žvalgytuves“. Žodžius „midus arba vynas“ išvertė

„vodka“. Arba šioka vieta: pagal Juškevičių kvieslys sako mergaitėms (p. 16): „ir jųs jaunos mergelės neduokite idant suvystų namie žalių rutų vainikėlis, — bus ir te nuvytęs. Jeigu namie bus žalias, — ir tenai bus žalias.“ O Pavliučenko ant p. 63 šiaip rašo: „neateikit su nuvytusiais vainikais, nes nuvysti paspės ir ant veselės.“

Vertėjas matyti menkai lietuviškai moka, nes padarė pusėtinai stambių klaidų. Teip ant p. 58 sako: „išvažiuodamas piršlys palieka skarelę į tuščią indą, idant dukters tėvai pripiltų tokio-pat gėrio, kokį išgėrė, ir nusiustų vedžiui ant trečios dienos kaip ženklą, juog jį čia laiko už busimą žentą.“ Tuo-tarpu pas Juškevičią pasakyta (p. 7): „o jeigu ant abejonės tėvai, tad palieka piršlys skarelę su stuobrine ir alve todėl, kad, jeigu patriktų derybos, tėvai turėtų ant trečios dienos į ką pripilti tokio-pat gėrio, koki išgėrė, ir nusiųsti pilną alvę jaunikaičiui, kaipo ženklą nedabonės.“ „Mašalų šumpiai“ (Jušk. p. 16) išversta „meitelių kulšės“ (p. 63). Ant p. 43 dainoje pas Juškevičią pasakyta: „Ei Dieve duoki šimtu (suprask arklių) árti, antru šimteliu užakėti“; išversta: „o Dieve duok apie šimtą dorelių, antrą šimtą akėčioms uždirbti.“

Nekurios vietos vertime išleistos: byla kvieslio nuo nuotakos elgimoš gaspadoje ir bažnyčioje, praustuvės, gobturavimas su šliku, piršlio kartuvės (paskutinis skyrius dėlto, nes esąs aprašytas 1899 m. „pamiatnoje knižkoje“).

Viena vieta, kuria aprašomas straipsnis skiriasi nuo kunigo Juškevičiaus darbo, tai byla piršlio, paduodant vainiką.

Labai nemandagiai pasielgė Pavliučenko nepasisakęs, jog viską, ką aprašęs, ne pats surinkęs, bet iš lietuviško vertęs. *P. A.*

Iš svetimų laikraščių.

Lenkai Lietuvoj, Przedświt'e 1902 Nr. 8 patalpinti svarbesniejei nutarimai VI. Susivažiavimo Lenkų Socialistų Partijos (P. P. S.) Męs čia paduodame nutarimus, paliečiančius Lietuvą:

I. Apsvarstę, juog lenkai tveria svarbią sudėtinę dalį tarp gyventojų Lietuvos, šalies, surištos su Lenkija įvairiais ryšiais istoriškais ir bendra kultura, juog iš tos priežasties galima tikėtis, kad lenkiškas revoliucijinis judėjimas ateityje atras Lietuvoje paspirtį, kaip tai visada atsitikdavo seniaus, —

apsvarstę, juog nauda žmonių - darbininkų, kaip Lenkijos teip ir Lietuvos, rišasi su išsiliuosavimu tų šalių nuog cariško prislėgimo ir įgijimu neprigulmingo buvio, juog per tai siekis kovos su rusiškaja valdžia yra tose šalise vienodas, —

Susivažiavimas pripažįsta reikalingumą sujungimo visų socijalistiškų spėkų abiejose šalise į vieną organizaciją idant susidrutintų įtekmė proletarijato Lenkijos ir Lietuvos ant proceso kovos ir susiformavimo sąligų po busimos pergalės;

paveda C. K. R. (Centrališkam Darbininkų Komitetui) sutvarkinti santikius tarp organizacijų Lietuvoje teip, idant — užlaikius vienodumą judėjimo abejose šalise — butų atkreipta atyda ant ypatingumo reikalų Lietuvos darbininkų;

klausimą-gi sujungimo lietuviškų organizacijų musų partijos į autonomišką čielybę Susivažiavimas atideda ant tolesnio laiko: tas prigulės nuo jų išsiplėtojimo.

II. Kadangi šios gadynės Lietuva nėra užgyventa vienos tautos, bet žmonių įvairaus padėjimo, kalbos ir tikėjimo,

kadangi atskiros tautos, gyvenančios Lietuvoje, nėra aiškiai atsiskyrusios viena nuo kitos teritorijališkai, bet susimaišiusios tarp savęs ir tai konuoįvairiausioj proporcijoj,

kadangi stoka aiškaus tautiško susipratimo yra šiandien paprastu apsireiškimu tarp gyventojų didesnėsės Lietuvos dalies,

kadangi dėlei tos priežasties iš augšto negalima yra žinoti, koki įvyks santikiai tarp tautų,

kadangi pagaliaus P. P. S. ne turi nei siekio, nei noro polonizuoti kitas tautas, o musų-gi reikalavimas „pilnos autonomijos tautų, surištų su Lenkija ant pamato laisvos federacijos“ visai neapsprendžia ateinančio politiško surėdymo Lietuvoje, tik nurodo musų prilygimą (stonovisko), kuris yra priešingas kiekvienam tautos prispaudimui, —

Susivažiavimas pripažįsta, kad klausimas, ar Lietuva turi buti sujungta su Lenkija, ar su ja sufederuota, ar visai neprigulminga, kad klausimą tą gali išrišti tik išsiliuosavusios iš po caro jungo įvairios Lietuvos tautos, galinčios savystovai spręsti apie savo likimą.

III. Susivažiavimas paveda C. K. R. pradėti išleidinėti laikraštį vardu „Walka“, organą P. P. S.

Iš tų rezoliucijų męs matome, kad P. P. S. perkelia savo veikimą į Lietuvą, *ergo* ir tę, kame dabar darbuojas, L. S. D. P. L. D. P. ir L. K. P., žada išleist savo organą, platinti apšvietimą, susipratimą, aiškinti Lietuvos gyventojų reikalus etc.

Kodėl teip elgiasi partija, kurios principai turėtų ją nuo tokio žingsnio sulaikyti, sunku suprasti. Ji čion drąsiai laužo tą principą, vardan kurio ji reikalauja, kad nė viena svetima organizacija nesikištų į reikalus Lenkijos proletarijato, be jos aprobacijos ir kontrolės.

Ji negali nežinoti, kad yra Lietuvoj organizacijos, yra tų organizacijų organai, yra Lietuvoj šalininkai vienų ir kitų organų. Bet P. P. S. nayviškai apsimeta to nežinanti, posmuoja apie stoką *aiškaus* tautiško susipratimo, *aiškių* etnografiškų rubežių tarp Lietuvos tautų, apie „didelį skaitlių lenkų“, „istorijos ryšius“, „bendrą kulturą“ etc. ir, apdumus ne tiek sau kiek kitiems akis, apima missija Lietuvos apaštalų . . .

Apaštalaut P. P. S. ketina teip, kaip Lietuvos prabaščiai: ji neplatįs apšvietimo vietinėj (lietuviškoj arba bielorusiškoj) kalboj, bet lenkiškoj, (teip ir pritinka Lenkijos provincijai!) ir kas iš lietuvių arba bielorusų norės but išganytu, tai turės mokintis lenkiškai ir juo daugiau bus skaitančių P. P. S. organą Lietuvoj, juo greičiau bus isganyti: P. P. S. ves visus į laimingą kovą ir kada atsiras Lenkija „od morza do morza“, tuomet P. P. S. duosianti tautoms laisvę, ir jos galėsiančios „savystovai spręsti apie savo reikalus“; o pirm pergalės Lietuvos tautos negalinčios „savystovai spręsti“, nės nesuprantančios savo reikalų . . .

Ir ko-gi galima tikėtis nuo kitų lenkiškųjų organizacijų?!

Ž. ir T.

Dėlei spaudos uždraudimo. *Novoje Vremia* Nr. 9397 patalpino straipsnį „apie lietuvius“, kame autorius — sandarbininkas „ciecoriškos rusiškos geografiškos draugystės“ p. V. Mošnov, — praneša savo patėmyjimus apie lietuvius ir jų reikalus.

Tame straipsnyje jis tarp kitko užkliudo ir spaudos klausimą ir išranda, kad uždraudimas spaudos, kaipo įrankis apgynimui lietuvių nuo lenkų įtekmės yra šiame laike pasenęs ir todėl pragaištingas.

Autorius motyvuoja savo papeikimą valdžios politikos Lietuvoje šiaip:

„Dėlei visuotino, apėmusio Maskoliją, žengimo paakiui ir dėlei to, kad lietuviai tauta vikri *(narod živoi)*, linksta prie civilizacijos, trokšta apšvietimo ir jo jieško, visos vietinės valdžios mokyklos nesutalpina visų mokintinių: jų per mažai, sulyginant su tuo mokslo troškimu, kurį jaučia lietuvių tauta“ . . . „Daugumui lietuvių prisieina pasikakinti paprastu naminiu vaikų

mokinimu ant lietuviškų maldų knygų, spausdintų lotyniškomis raidėmis. Tokiu budu mokėjimas skaityt tarp lietuvių yra labai prasiplatinęs. Bet išmokęs skaityt lietuviškai malonėtų paskaityt ką nors daugiau, bet nieko neranda. Maskoliškos kalbos minia nemoka ir jos nesupranta. Lietuviškos knygos spausdintos lotyniškomis raidėmis, dabar nesispausdina, senosios išpirktos ir veik negaunamos. Knygų, parašytų maskoliškomis raidėmis, buvo nedaug išleista, ir jos teip-gi jau senei perėjo per rankas („razošlis po rukam"),*) o spausdinti jas iš naujo nėr kam. Ką-gi prie tokių sąlygų gali skaityt tautos minia, troškstanti skaitymų ir mokslo? Ir štai jai į pagelbą ateina užrubežinė lietuvių spauda, kuri yra labai apsti kaimynuos Prusuos. Kontrabanda pristato daug uždraustų lietuviškų knygų, tarp kurių, kaip visai teisingai gailistauja geros valios Lietuvos inteligentai, yra visokių šiukšlių (driań) ir tokiu budu platinasi tarp žmonių negeistinos politiškos ir priešingos dorai idejos. Vietinė valdžia stropiai kovoja prieš tai, bet ji per silpna, nės čia interesuotos ne atskiros ypatos, bet visa minia. Dėlei to atsiranda tankųs susirėmimai žmonių su vietinia valdžia, kas prilaiko nujolatinį, bet po teisybei, niekam nereikalingą suerzinimą."

Parodęs lietuvių troškimą pasiekti augštesnę kulturą ir lietuvių tautos gabumą p. Mošnov šiaip užbaigia savo straipsnį: „butų nežmoniška ir neišmintinga daryti jai ant to kelio kliutis"

Jei p. Mošnov butų atkreipęs atydą ir ant sąlygų prasiplatinimo lenkystės Lietuvoje, tai jis butų užtėmyjęs, kad uždraudimas spaudos netik ne „apgynė lietuvius nuo lenkų įtekmės", bet, gali sakyt, sustiprino lenkiškąją įtekmę, prilaikė Lietuvoj polonozaciją, apsunkino lietuviams kovą prieš lenkystę ir dabar valdžia prilaiko siautimą lenkystės apaštalų, nės mės negalime viešu, legališku budu kovoti priešais neteisybes, kurios atsitinka parapijose, vartojant tę lenkiškąją, žmonėms nesuprantamą, kalbą. — Jei įtekmė lenkystės Lietuvoje yra sumažėjus, tai galėjo atsitikti tik ačiu mus nelegališkajai spaudai, o ne valdžios politikai, kuri tankiausia priguli nuo vietinių Lietuvos „diejatelių" ir jų apministratyviško akylumo.

*) Kokiu budu tos knygos „perėjo per rankas", matyt iš liudnos istorijos jų platinimo (v. Dokumentas apie lot. lit. etc., „Varpas" 1901 m. Nr. 9, str. „Musų krašto valščiaus mokyklos") Red.

Aukos „Varpo", „Ukininko" ir „Naujienų" reikalams.

P. M. 20 rub.	43,20 Mk.
Isk. 20 rub.	43,20 Mk.
	86,40 Mk.
Buvo (žr. „Varpas" Nr. 9 ir 10)	2225 56 Mk.
Iš viso	2311,96 Mk

10. XI. 02. **M. Saunus.**

Atitaisymas svarbesnių klaidų.

„Varpe" Nr. 7 ant p. 146, eilėj 38 parašyta: „motyvuotų"; turi but: „ne motyvuotų". „Varpe" 9 ir 10, ant p. 204, eilėj 25 parašyta: „1-o „Naujienų" troškimai ir štai dėlko"; turi but: „ir štai dėlko: 1-o „Naujienų" troškimai."

Atsakymai.

Kurėjui. „Suomiška rašliava musų dienų" gavome.

Da gyvam. Likusius raštelius sunaudosime. Laukiame daugiaus.

Ž. ir T. Meldžiame ir toliaus siųsti mums žinias „iš svetimų laikraščių", arba bent iškarpas, recenzijas, arba bent žinias apie pasirodžiusius svetimose kalbose raštus, paliečiančius Lietuvą . . . .

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Prisiusti į Red. nauji raštai.

Kaip sutaisytas žmogaus kunas. Parašė *S. M.* (su 29 pav.) Išleido „Tėv. Myl. D-tė“ Nr. 8 Spauda „Vienybės L.“ Plymouth, Pa., 1902, pp. 144, vidut. 8⁰.

Kur musų išganymas? Parašė *Daujotas.* Spauda ir kaštai „Vienybės L.“ Plymouth Pa., 1902, pp. 118 vidutinio 8⁰.

Darbininkų Balsas Nr 4 pp. 72 ir Nr. 5 pp, 48,

Pirmyn! Darbininkų eilės ir dainos. Surinko ir išleido Proletarijus. Liepojuje 1902, pp. 72, in 8⁰ min.

Iždų sala („Dirva“ Nr. 2 kn. 23.) Vertė Selimas. Brooklyn NY., 1902, pp. 213, in 8⁰ maj.

Krylovo pasakos. Iš rusiško į prozą persakė Gerutis. Kaštu „Tėvynės Sargo“. Tilžėje, 1902, pp. 148 vidutinio 8⁰.

Ožkabalių dainos. II knyga (Dirva Nr. 3 kn. 24). Surinko Dr. J. Basanavyčius. Shenandoah P , 1902, pp. 198 in 8⁰ maj.

Atsiliepimas D-tės „Želmuo“ Paryžiuje. Tilžėje 1902, pp. 24 in 8⁰ min.

Darbo diena. Išleido Lietuviškoji Socialdemokratų Partija. Paryžiuje 1902, pp. 48, in 8⁰ min

Išgama. Drama II-ose aktuose. Parašė J. S. Pittsburg Pa. 1902, pp. 23 vidutinio 8⁰

Adomas Mickevyčia. (1798—1855. Jo gyvenimas raštai ir darbai. Aprašė *A. J. Daubaras.* Plymouth Pa. 1902, pp. 40, vidutinio 8⁰.

Gyvenimo vaizdeliai. Spauda „Lietuvos“. Chicago Ill. 1902, pp 99, in 8⁰ min.

Bendraitė. Išleido „Prusų Lietuvių Susivienyjimas“. Pirma knyga. Bitėnai 1902, pp. 80 vidutinio 8⁰ (got. raid.)

Aukos Karės Dievui. Parašė *Jonas Gražys.* (Darbininkų Biblioteka Nr. 1) Chicago Ill. 1902, pp. 40, in 8⁰ min.

Šventė 1-mo Gegužės 1992. Išleido Lietuviška Socialdemokratų Partija Paryžiuje 1902, pp. 16 vidutinio 8⁰.

Echo 1, 2, 3 serija II. Išleido L. S. D. P. Wrzesien 1902, pp. 8, formatas 4⁰.

Głos Litwinów do młodej generacyi magnatów, obywateli i szlachty na Litwie 1902, pp. 32, vidutinio 8⁰.

Lietuviškos pasakos. II. tomas („Dirva“ Nr. 4 kn. 25.) Surinko D-ras J. Basanavičius. Shenandoah Pa. 1902, pp. 262, in 8⁰ maj.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9 Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *puse prekes.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius **„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.**

Metai XIV. 1902. Num. 12.

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

TURINYS:

Programas Lietuvių Demokratų Partijos.
Prie musų programo. *Red.*
Musų atavizmas. *Da-gyvas.*
Pasikalbėjimas.
Korespondencijos: Iš Lietuvos. Kaunas. Šauliai. Kalvarija. Iš Latvijos. Iš Amerikos.
Iš svetimų laikraščių.
Smulkus raštai: Antanas Baranauckas †. D-ras Vincas Petteris †. Aukos „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienų“ reikalams. Atsakymai. Apgarsinimas.

Prekė 20 kap.

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Fabrikstrasse 27, Ostpreussen - Germania.

Musų laikraščiai.

Varpas, Ukininkas ir Naujienos

išeina kas mėnuo.

Ant metų su prisiuntimu prekiuoja:

	Varpas	Ukininkas	Naujienos
Lietuvoje (Maskolijoj) konvertuose	5 rub.	3 rub.	3 rub.
Prusuose (Vokietijoj) ir Austrijoj	4 Mk.	2 Mk.	2 Mk.
Amerikoje ir kitur	5 Mk.	3 Mk.	3 Mk.

Į Sandarbininkus.

Parankumo dėlei prašytume sekti šiuos praktiškus nurodymus:

1. Korespondencijos ir kiti smulkųs rašteliai reikia rašyti ant vienos pusės lapo kad juos lengva butų atskirt vienus nuo kitų. Laiškai į Red., atskaitos, turi but rašomi ant atskirų lapelių.
2. Siunčiant rankraščius reikia nurodyti
   a) į kokį laikraštį kas siunčiama;
   b) ką išpuola daryt, jeigu rankraštis koks negalėtų but patalpintas į musų laikraščius;
   c) siunčiant daug rankraščių pridėti ir jų surašą su kokiu nors parašu (pseudonimu);
   d) siunšiant didelius rankraščius, tinkančius spaudimui atskiroj kny gutėj reikia butinai pranešti ir adresas.
3. Siunčiant pinigus, reikia *butinai* prisiųsti (drauge arba skyrium) ir paaiškinimą
   a) keno pinigai;
   b) kiek ir ant kokio dalyko siunčiama;
   c) kuomet ir kokioj formoj turėtų but kvituota.

Iš „Varpo“ išleistuvės galima parsisi sdinti ir senesniejei laikraščiai:

	Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj		Prusuose (Vokietijoj)	Amerikoj ir Anglijoj
Varpas 1889 m. . .	5.00 Mk.	6 00 Mk.	Ukininkas 1890 m. .	5,00 Mk.	6,00 Mk.
„ 1895 m. . .	5,00 „	6,00 „	„ 1895 m. .	5,00 „	6,00 „
„ 1897 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1896 m. .	4,00 „	5.00 „
„ 1898 m. . .	4,00 „	5.00 „	„ 1897 m .	4,00 „	5,00 „
„ 1899 m. . .	4.00 „	5,00 „	„ 1898 m. .	4,00 „	5,00 „
„ 1900 m. . .	4,00 „	5,00 „	„ 1901 m. .	3,00 „	4,00 „
„ 1901 m. . .	4,00 „	5,00 „	Naujienos 1901 m. .	2,00 „	3,00 „

Konvertuose į Maskoliją prekiuoja dusyk daugiau, negu Prusuose.

Metai XIV. 1902. Num. 12

VARPAS

literaturos, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Programas Lietuvių Demokratų Partijos.

(Projektas.)

Šįmet Didžiojoj Lietuvojoj tapo padarytas lietuvių demokratų susivažiavimas, ant kurio tarp daugelio kitų klausimų buvo apsvarstomi ir klausimai jų dabartinio programo. Kadangi trumpu laiku šio programo negalima buvo pilnai apdirbti, tai atlikimas šio darbo tapo pavestas parinktiems žmonėms, arba komisijai, kuri tai šiandien, atlikus sulyg duotų jai patarmių savo darbą, pasidrąsina apskelbti jį visuomenei su pažymėjimu, juog skelbiamasis programas, kaipo tuo tarpu lietuvių demokratų partijos dar neužtvirtintas, pasilieka projektu Lietuvių Demokratų Partijos programo.

Malonėdami lietuviškoj rašliavoje matyti apstingą apsvarstymą užkliudytų programe klausimų, meldžiame „Varpo“ bei „Ukininko“ redystę, o teip-gi ir kitus laikraščius, patalpinti šį projektą ištisą.

15. XI. 1902. *Komisija.*

I. Musų siekiai.

Trečiąją kartą padalinus Lenkų viešpatystę, Lietuva pakliuvo į maskolių jungą ir nustojo savosios valdžios. Lietuvoje tuomet laisvi tebuvo bajorai ir kunigai. Nors jie bandė kelis sykius nusikratyti šį jungą, vienok kadangi begindami vien savo reikalus ir bejieškodami tik savo naudų, nepaisė sodiečių likimo ir vertė juos po senovei eiti sunkią baudžiavą, tai pasikėlus prieš Maskoliją maištams, sodiečiai nepadėjo jiems, ir maištai tapo nuramdyti, o Lietuvą ištiko da didesnė priespauda.

Pagaliaus baudžiava tapo numesta. Sodiečiai įgijo šiek-tiek didesnę laisvę, bet ir ant jų, kaip ir ant bajorų ir kunigų, kabojo tas patsai maskolių politiškas jungas. Ypač tas jungas pradėjo įkerėti lietuviams nuo laiko Muravjovo-koriko gadynės, kuomet lietuviams tapo uždrausta spauda, užginta pirkti žemę ir užiminėti įvairias vietas administracijoj. Šią maskolių politiką, paskirtą Lietuvos ištautėjimui, pagaliaus pradėjo suprasti kai-kurie musų šviesuoliai ir nenutautusieji lietuviai sodiečiai. Tauta pabudo iš ilgo miego. Juo tolyn, juo daugiaus pradėjo atsirasti užtarėjų lietuvių tautos ir apginėjų jos reikalų, pagaliaus atsirado užsieninė musų rašliava.

Bet Lietuvai tebėsant maskolių junge, musų tauta negal įgyti priderančių jai tiesų. Šauksmai ir maldavimai susimylėjimo prieš valdžią, užsispyrusią surusinti musų kraštą, nieko negelbti; prieš valdžios stiprumą priseina išstatyti da stipresnę tautišką sumanią lietuvišką organizaciją. Ilgainiui pradėjo Lietuvoj atsirasti naujos šviesos

žiburėliai. Tie žiburėliai, skelbėjai laisvos ir nepriklausamos Lietuvos, užšvito pagaliaus ir surukusiose lietuvių vargdienių grįtelėse po kaimus ir miestus. „Lietuva-lietuviams“, „Lietuva tur but laisva“ — šis, išpradžios nedrąsus, šauksmas pradėjo apimti vis didesnes ir didesnes žmonių minias. Lietuva yra politiškai apmirus, Lietuva norī politiškai atgyti — toks tautos tikslas, to visi jos veikiančiųjų partijų programai reikalauja. Laisva ir nepriklausanti kitoms tautoms ir viešpatystėms Lietuva — tai tolimasis siekis musų Lietuvių Demokratų Partijos.

Pasiekimui šio plataus siekio yra reikalingas kuoplačiausis musų visuomenės ugdimas. Toksai ugdimas yra šiandien valdžios draudžiamas: vis kas priseina slapčia atlikti; net paprastas kulturiškas darbas, kursai pačioj Maskolijoj kitoms tautoms nėra užginamas, lietuviams yra uždraustas. Mės jug neturime ne tik laisvos spaudos, bet ir paprastos cenzuruotos, toliaus neturime laisvų sueigų, laisvo jaunuomenės mokymo, laisvo išpažinimo tikėjimo, žodžiu sakant, neturime tų tiesų, kurios kiekvienoj apšviestoj viešpatystėj šiandien yra žmonėms užtikrintos. Visos šios tiesos, kaip pas mus, teip ir visoj Maskolijoj, yra valdžios suvaržytos. Lygiu budu prie viešo viešpatystės valdymo patįs valstiečiai negali nė į išleidimą naujų įstatymų kištis, nė daboti jau išleistų įstatymų, nė užiminėti vietas pačioj administracijoj sulyg žmonių išrinkimo. Viskas galutinai priguli nuo įsiskverbusios po sparnais maskolių erelio biurokratijos, arba, tiesog sakant, nuo caro.

Ne teip turėtų buti: visuose reikaluose vietoje caro arba priklausančios jam saujos urėdų viršenybės, privalo įvykti pačių žmonių viršenybė. Toksai valstiečių viršenybės įvykimas tėra galimas, tik dabartiniam biurokratiškam arba policijiniam Maskolijos surėdimui žuvus. Šiandien jau ir pati valdžia žino, juog panaikinimo jos geidžia kaip kilstančios prieš ją pačių rusų partijos, teip lygiai ir visos gyvenančios po Maskolijos jungu tautos, kurios trokšta išsiliuosuoti iš po to jungo.

Tai-gi norėdami įgyti ir lietuviams šitą viršenybę ir užtikrinti jiems vaisius politiškos laisvės, mės privalome eiti išvien su kilstančiomis prieš dabartinę valdžią Maskolijos partijomis. Minėdama tai L. D. P. stengsis solidariškai laikytis su tomis partijomis, kurios reikalauja šios politiškos laisvės.

Bet išgavimu politiškos laisvės Lietuvių Demokratų Partijos reikalavimai nepasibaigia. Tardami „Lietuva-lietuviams“ mės trokštame išgauti musų tautai tokią politišką tvarką, kuriai esant lietuviai galėtų patįs save valdyti, nepriklausydami svetimiemsiems, o kulturiškas jų ugis nebutų trukdomas svetimtaučių. Tai tegali įvykti tik išgavus pilną Lietuvos autonomiją etnografiškose ribose.

Nesigilindama į busimos autonomiškos Lietuvos pamatus, L. D. P. tuo tarpu laiko per reikalingiausį daiktą ugdyti musų visuomenę partijos pakraipoj ir pratinti ją prie ginimo savo reikalų nuo valdžios ir svetimtaučių, kurie trukdytų musų siekių įvykinimą.

Santrauka kaip minėtų siekių, teip ir reikalavimų, tolesniai smulkiau išdėtų, ir reiškia savep Lietuvių Demokratų Partijos programą, kursai, musų spėkoms einant stipryn, tikimės, turės tobulintis

ir plėtotis. Su šiuo programu jungiasi teipos-gi ir musų taktika, tolesniai apsvarstoma, kuri, kaipo prideranti nuo spėkų pačios partijos, joms augant, turės tobulintis.

II. Musų reikalavimai.

Kaip Maskolijoj, teip ir priklausančioj jai Lietuvoj, nėra nė seimo, nė kito kokio žmonių išrinkto susirinkimo, prieš kurį męs galėtume perstatyti savo reikalavimus, kaip tai yra daroma viešpatystėse, kame yra parliamentai. Savo reikalavimus mums priseina kelti tik prieš Maskolijos valdžią, kuri gali juos priimti arba atmesti ir net nubausti už pakėlimą tokių reikalavimą. Iš pritirimo męs žinome, juog valdžios akyse turi vertybę tik tokie reikalavimai, išpildymo kurių reikalauja plačios žmonių minios ir kurių nepakakinus gali įvykti sukilimas tų minių prieš valdžią. Ir musų statomieji reikalavimai beveik visi tokios rųšies . . .

Bet tarp jų nemažai yra ir tokių reikalavimų, atlikimo kurių reikalauname nuo pačios musų visuomenės arba nuo atskirų jos luomų ir ypatų. Pildymui šių reikalavimų, kaipo prispirtina spėka, pasilieka vieša musų visuomenės nuomonė ir tvirtas persitikrinimas jų reikalingumo.

Visus statomuosius tuo tarpu reikalavimus męs išrandame patogiausiu padalinti į sekančius penkis skyrius: reikalavimai 1. sulyg musų kalbos užlaikymo, 2. sulyg musų jaunuomenės mokinimo, 3. sulyg žmonių valdymo, 4. sulyg parapijų sutvarkinimo ir 5. sulyg įvairių luomų musų visuomenės prilaikymo.

1. Sulyg musų kalbos užlaikymo.

a) Męs reikalaujame leidimo lietuviams tiesos spausdinti Lietuvoje lietuviškomis raidėmis lietuviškas knygas ir visus kitus išleidimus ant tų pačių tiesų, kaip šiandien Maskolijoj yra spausdinamos rusiškos knygos ir laikraščiai. Lygiu budu reikalaujame, idant pardavinėjimas ir platinimas lietuviškų raštų, išleistų arba kame-nors svetur butų atliekamas sulyg tiesų, kurios yra užtvirtintos dėlei rusiškos ir kitų svetimų kalbų.

b) Męs reikalaujame, idant visose viešose vietose, kaip antai: ant valdžios leistų susirinkimų, draugysčių arba sueigų, skaitymų arba pranešimų, toliaus teatruose arba koncertuose lietuviškai kalbai butų leistos lygios tiesos, kaip ir rusiškai kalbai.

c) Visuose valdžios susisiekimuose su Lietuvos krašto žmonėmis, kaip tai valsčiuose, suduose, ant geležinkelių, garlaivių ir t. t. pamatinė kalba privalo buti lietuviška; visi valdžios atsiliepimai, apskelbimai, pranešimai ir kalbos į žmones turi buti lietuviški.

d) Visi parašai viešose vietose, kaip iškaišai, gatvių ar kelių rodyklos, visokie valdžios apskelbimai apie turgus, pardavimus, pajieškojimus, apie apsisaugojimą nuo limpamųjų ligų ir t. t. privalo buti garsinami ir lietuviškoj kalboj.

e) Visų valdžios įsteigų viršininkai Lietuvoje privalo mokėti lietuviškai; nemokantiejie šios kalbos neturi užimti vietų.

f) Męs reikalaujame, idant kiekvienas lietuvis, nors jis suprastų svetimas kalbas, visose Lietuvos įsteigose ir susisiekimuose su visokiais viršininkais vartotų tik lietuvišką kalbą. Visos daromos tarp žmonių sankalbos, sutarimai, sulygimai, teip-pat pasirašymai ant dokumentų, pirmiaus lietuviškai išguldytų, butų atliekami lietuviškai. (Žiur. „Musų taktika.“)

g) Visose Lietuvos mokyklose turi buti įvesta lietuviška kalba, priverstinai mokoma.

h) Lietuvių bažnyčiose turi buti vartojama lietuviška kalba, kaipo pamatinė.

i) Lietuvos vyskupai ir kunigai privalo mokėti lietuviškai. Tam tikslui turi buti įvestas priverstinas mokymas lietuviškos kalbos Vilniaus ir Seinų katalikų seminarijose, kaip tai yra Kauno seminarijoje.

2. Sulyg musų jaunumenės mokinimo.

a) Žinodami, juog kiekvienos tautos kulturiškas ugis labiausia pridera nuo suteikiamojo žmonėms apšvietimo, męs norėtume įvykinti Lietuvoj tokią tvarką, kad žmonėms butų užtikrinta laisvė mokinimo ir bent veltas pradinis kiekvieno valstiečio mokslas. O dabar męs turime valdžios mokyklas, kurios, kaipo paskirtos ištautinimui musų jaunumenės ir jos apkvailinimui, dėlei politiškų valdžios užmanymų, pasilieka mums ne tik be naudos, bet dažniausiai esti pragaištingos musų tautai. Prie šių pastarųjų privalome priskaityti cerkvines ir kitas, popų prižiurimas mokyklas, į kurias lietuviams visai nepridera leisti savo vaikų. [Sulyg Vilniaus vyskupo išleisto cirkuliaro. 15. vasario d. 1902 metais.]

b) Miestų ir valsčių pradedamosios žmonių mokyklos, kame viskas yra rusiškai išguldoma, teip-pat netinka lietuvių vaikams, bet kadangi staiga negalima įvykinti jose permainų, tai patariame leisti į jas vaikus, tik sumažinimui jų įtekmės reikalaujame:

1. idant, pradedant vaikščioti į tas mokyklas, kiekvienas vaikas mokėtų lietuviškai skaityti ir rašyti;
2. idant tose mokyklose tikėjimas butų išguldomas lietuviškai ir iš lietuviškų, spausdintų lotyniškai-lietuviškomis litaromis katekizmų;
3. idant, vaikams einant į tas mokyklas, tėvai rupintųsi prašalinimu netikusios tų mokyklų įtekmės ant jų vaikų. Tam tikslui turi buti vaikams suteiktos lietuviškos knygelės, iš kurių jie galėtų permanyti visą-ką.

c) Reikalaujame, idant visuose Lietuvos pavietiniuose miestuose butų įsteigtos vidutinės vyrų ir mergaičių mokyklos (gimnazijos). Pastojimui į šias mokyklas turi buti atmestos visos šiandien varžomos sąlygos, kaip tai: skirtumas, priimant mokintinius, sulyg jų tikėjimo arba kilmės, augštas mokestis už mokslą, policijos paliudijimai apie ištikimumą valdžiai, priverstinas atidavimas mokintinių į internatus, arba užlaikymui (gyvenimui) paskirtus butus, priverstinas vilkėjimas pagal tam tikros formos pasiutų rubų, apribavimas iš augšto paskirto skaitliaus vakansijų ir t. t.

d) Įvedimas išguldymo tikėjimo vidutinių mokyklų mokintiniams lietuviams lietuviškoj kalboj.

e) Reikalaujame, idant kiekvienam valstiečiui butų leista mokinti vaikus namie be kokių, šiandien vyresnybės statomų, kliučių ir bausmių.

f) Pradedamose mokyklose lietuvių vaikai turi buti mokomi visų dalykų lietuviškai. Šių mokyklų mokintojai privalo buti lietuvių renkami ir tur buti lietuviai. [v. b) *Red.*]

g) Prie kiekvieno valsčiaus, arba gminos, tur buti leista įkurti lietuviškus knygynus.

h) Įvesti išguldinėjimą lietuviškos kalbos vidutinėse Lietuvos mokyklose, teip-pat Vilniaus ir Seinų seminarijose.

i) Leisti kiekvienai ypatai arba draugystei įsisteigti įvairias mokyklas, kuriose viskas butų lietuviškai išguldoma ir kurioms butų duotos tos pačios tiesos, kaip ir valdžios to paties laipsnio mokykloms.

k) Sugrąžinti Lietuvai Vilniaus universitėtą, kame tarp kitų katedrų butų katedra ir lietuviškos kalbos, istorijos ir literaturos.

3. Sulyg žmonių valdymo.

Prisilaikydami to pamatinio principo, juog žmonės privalo patįs save valdyti, o nebuti valdomi svetimų jiems pristatytų viršininkų, męs reikalaujame įvedimo principo sauvaldystės plačiausioj reikšmėj, kaip atskiriems miestams, sodiečių valsčiams (gminoms), teip lygiai visam musų kraštui.

Minėdami tai, reikalaujame:

a) Idant valdžia prašalintų visus varžomuosius įstatymus, Lietuvai paskirtus, kurie šiandien neleidžia lietuviams katalikams užimti vietas, kaip antai: administracijoje, suduose, ant geležinkelių ir kitose vyresnybės arba draugijos įsteigose.

Pasarga. Vietų žandarų, policijos tarnų ir kitų, kurių rupestis yra nutautinimas ir politiškas apkvailinimas, neprivalo lietuviai užiminėti.

b) idant visos vietos, kaip seniunų (starostų), vaitų, sudžių, raštininkų, mokyklų mokintojų butų renkamos, ir užimtų jas lietuviai.

c) idant pavietų viršininkai nesikištų į valsčių reikalus užtvirtinime rinkime, išskirstyme mokesčių ir t. t.

d) idant sodiečiai butų sulyginti tiesomis su kitais viešpatystės luomais ir vietoj dabarties valsčiaus taptų įvestas visuluominis valsčius.

e) Kadangi bendri musų krašto reikalai valdžios tuo tarpu tėra aprupinami vien policijinėj reikšmėj, ką parodo musų general-gubernatorių veiklumas, tai vietoj jų Lietuvoj turėtų buti įvestas visuluominis seimas, kuriame išrinkti žmonių pasiuntiniai spręstų apie šituos musų krašto reikalus:

1. aprupinimas visų Lietuvos ekonomiškų reikalų,
2. aprupinimas žmonių apšvietimo,
3. aprupinimas žmonių gydymo ir higijėniško užsilaikymo,
4. paskyrimas mokesčių ir jų išskirstymas sulyg kiekvieno turtingumo,
5. ir visi krašto reikalai, kurie tik bus leisti apsvarstymui.

4. Sulyg parapijų sutvarkymo.

Pripratinimui žmonių prie to, juog jie privalo patįs save valdyti, ir išvengimui ekonomiškuose parapijų reikaluose galimų skraudų, dabarties rėdymui esant, L. D. P., nesikišdama į tikėjimo dalykus, laiko per reikalingą daiktą laikytis šiuose atvijuose šitokios tvarkos:

a) Visos parapijos turtas priguli nuo pačių parapijonių, kurie privalo išrinkti prižiurėjimui jo bažnytinius komitėtus arba sindikus. Šio komitėto sąnariai išduoda atskaitą iš įeigų ir išlaidų parapijonų sueigai.

b) Visas svarbiausias išlaidas, kaip antai statant, atnaujinant ir taisant bažnyčias, kapinius, klebonijas, špitoles ir t. t., komitėtai atlieka pagal padarytą parapijonių sueigos nusprendimą.

c) Visas pelnas už bažnytinį patarnavimą, aukos ir užrašai turi buti įtraukiami į parapijos iždą, kursai pasilieka komitėto prižiuroj.

d) Visi bažnyčios tarnai turi buti parapijos komitėto samdomi, kursai išmoka jiems ir algą. Tas pats komitėtas išmoka algas ir kunigams.

5. Sulyg yvairių luomų prilaikymo.

a) Atsimindami tai, jog atskirų luomų reikalai ne tik nesutinka, bet dažniausia vieni kitiems prieštarauja, męs neužsiimame ypatingu prilaikymu kokio-nors vieno luomo reikalų, bet stengsimės aprupinti visų jų bendrus reikalus, tai yra jų tautiškai-politiškus reikalavimus. Vienok matydami vargingą ir skurdų musų visuomenės nuslėgtųjų gaivalų gyvenimą, ar tai sulyg jų padėjimo, ar beturtystės, ar tamsumo, daugiausiai rupįsimės jų buvio pagerinimu, kadangi be tokio pagerinimo vargu butų reikalauti iš jų permanymo ir tautiškai-politiškų reikalų. Todėlei į pirmą šių rupesčių eilę L. D. P. paskiria aprupinimą, pagerinimą buvio miestų ir kaimų darbininkų, smulkžemių ir bežemių ukininkų, sodiečių, smulkių amatninkų ir pramonininkų. Šių luomų sąmonė sulyg skelbiamojo partijos tikslo yra tvirčiausiu ramčiu įkunijimui jos užmanymų.

b) O apie miesto ir kaimų darbininkų padėjimą kalbant, L. D. Partija atranda reikalingu daigtu platinti tarp jų luominį ir politišką susipratimą, palikdama jiems laisvę tvertis organizacijas, kokias jie atras tam tikslui per reikalingas. Kadangi luominiais šių darbininkų reikalais šiandien rupinasi tam tikra Lietuvių Socialdėmokratiška Partija, tai platesnis išdėstymas jų reikalavimų tos partijos jau tapo padarytas, ir męs pritariame jai visuose reikaluose, kurie yra sujungti su tautišku Lietuvos darbininkų krutėjimu.

c) Sulyg prilaikymo sodiečių męs statome šitokius reikalavimus:

1. prašalinimas varžančių visuomenę valdžios tiesų, ukininkams ir kitiems musų draugijos sąnariams, perkant žemę, miškus ir tt.;
2. panaikinimas mokesčių, imamų išpirkimui žemės;
3. panaikinimas yvairių naturališkų pareigų, kurias ukininkai šiandien atlieka, kaip antai: kelių taisymai, atlikimas stuikų, vietinios policijos užlaikymas;
4. sulyginimas ukininkų tiesų su visų kitų luomų tiesomis;

5. palengvinimas išsiskirstymo sodiečių į viensėdžius;
6. sugrąžinimas konfiskuotų laike paskutinio lenkmečio dvarų ir miškų buvusių savininkų jų įpėdiniams, o jiems nebėsant, išdalinimas bežemiams Lietuvos darbininkams;
7. išdalinimas valdžiai prigulinčios Lietuvoj žemės bežemiams darbininkams;
8. uždraudimas tverti Lietuvoj kolonijas: starovierų, buvusių maskolių kareivių, šiandien valdžios daromas;
9. įvedimas lengvaus kredito nusipirkimui žemės, pagerinimui jos, nusipirkimui sėklų ir t. t.;
10. įvedimas prie valsčiu patarėjų agronomų, kurie mokytų žmones geresnio išdirbimo žemės;
11. įkurimas kiekviename paviete šemdirbystės, sodininkystės, bitininkystės mokyklų;
12. leidimas ukininkams tvertis draugystes, sindikatus, bendroves ir t. t.;

d) Sulyg amatninkų, pramoninkų, pirklių prilaikymo atrandame reikalingu rupintis jų sutvirtinimu ir apsaugojimu nuo nutautimo. Jų daugumas šiandien yra miestuose. Kadangi norime, idant musų miestai butų lietuviški, privalome saugoti atvykstančius lietuvius nuo ištautėjimo, o atvykusius ir jau nutautusius — stengtis prižadinti prie musų tautos reikalavimų.

c) Apginimu dvarponių ir kunigų reikalų, kaipo tvirčiausių musų visuomenės luomų, męs neužsiimame, bet reikalaujame, idant tuli šių luomų sąnariai, istorijos bėgiu pametę tautystę, grįžtų prie savo užmirštos tautos ir priimtų lietuvišką už naminę kalbą. Abudu šiuo luomu privalo rupintis musų tautos gerove, nes juodu užauklėtu ir užugdytu yra kruvinu musų žmonių prakaitu. Todėl iš šių luomų galima reikalauti atlikimo tulų pareigų sulyg musų žmonių, bet bepasikliauti jais sulyg anų prilaikymo.

III. Musų taktika.

Siekiu musų taktikos yra išdirbti ir suorganizuoti sumanią politišką partiją, kuri ilgainiu galėtų įvykdinti musų reikalavimus, veikdama visoj Lietuvoj vienokiu budu. Toksai įvykdinimas kai-kurių iš musų reikalavimų tėra galimas tik įsikunyjus musų siekiams, pabrieztiems pirmoj dalyje skelbiamojo programo projekto. Neabejojame, juog abelnai musų visuomenė nėra pribrendus prie permanymo busimos autonomiškos ir nepriklausamos kitoms viešpatystėms Lietuvos, vienok tuos siekius išrandame reikalingu pabriežti susipratimui prakilnesnių musų visuomenės gaivalų, kurie sulyg šių tolymesniųjų reikalavimų geriaus galės permanyti šių dienų įvairių luomų tautiškai-politiškus reikalavimus. Tuo tarpu mums neina apie tobulą išaiškinimą pamatų tos busimos Lietuvos ir tvarkos, kokią joje męs šiandien norėtume užvesti. Daryti tai męs galėtume tik su pagalba svajonės, kuriai neprivalo buti vietos programe; męs stengiamės atkreipti didesnę atydą ant to kas šiandien yra ir kaip negeistinus dabarties apsireiškimus begyj

tolymesnio gyvenimo prašalinti; mums rodos, juog užtenka tik paprastų ramščių prie šių siekių, pagražinimą ir jų papuošimą padarys kiekvieno fantazija atskyriai. Taip, kalbėdami apie musų siekius, męs niekonesakome apie šių dienų kariumenės prašalinimą, apie tai, kokiu budu bus padarytas paskirstymas busimoj Lietuvoj turtų, kokiu budu rupinsimės apie žmonių apšvietą, apie jų gydimą, apie jų kasdieninį darbavimąsi ir t. t. Neabejojame, kad visus šiuos klausimus sąnariai atskyrų luomų sulyg jų dabarties padėjimo turės savotiškai išrišti, atskyrius duoti papuošimus tai busimaijai Lietuvai, nors visi šie luomai sutinka, juog dabarties padėjimas yra biaurus ir reikalaujantis permainų. Tokiu budu visus šiuos luomus męs vienyjame ne sulyg to, ko kiekviena iš jų reikalauna galutinai, bet sulyg to, kas šiandien lygiai visiems kenkia, kas lygiai visus laiko suvaržęs. Tokiu varžomuoju sunkumu ir yra politiškas Maskolijos jungas, kuriam esant tolymesnis tautos bujojimas nėra galimas. Tiesa, ne visi luomai vienodai atjaučia šį jungą — tai pridera kaip nuo jų dabarties padėjimo, teip ir nuo laipsnio jų apšvietos. Bajorai ir šeip didžturčiai nejaučia kai-kur šio jungo, nes ir po juo jiems nebloga gyventi, o nužlugtieji medegiškai gaivailai, kaip darbininkai, ukininkai, smulkųs pirkliai ar amatninkai nepermano šio jungo sunkumo dėlei stokos apšvietos. Kadangi aprupinimas padėjimo šių nužlugtųjų yra galimas tik įvykus naujai Lietuvoje tvarkai, todėl jie sulyg savo reikalų gali reikalauti šių permainų ir įvykdinimo naujos tvarkos — tame jų išrokavimas. Todėlei tik ant šių luomų męs galime tvirtai pasitikėti, tuo tarpu kaip luomai musų dvarponių, dvasiškijos ir apskritai pininguočių, galėdami prie dabarties padėjimo savo reikalus apginti, gali visai nenorėti įvykdimo šių permainų. Tiesa, šiandien ir šie luomai kenčia kai-kurius persekiojimus, kurie nedaleidžia pilnai bujoti jų užmanymams, kaip tai, jiems uždrausta užiminėti vietas administracijoj, uždrausta tverti liuosai draugystes, uždraustas žemės pirkimas, įvesti ypatingi tarifai jų išdarbiams sulyg kitų ir t. t. Bet jeigu šie parsekiojimai butų atmesti, tai jų mintise mažai tepasiliktų jieškinių, kurie pralenktų valdžios siekius. Atsimindami apie tai, męs labiausiai privalome užsiimti pagerinimu padėjimo nužlugtųjų gaivalų musų visuomenės, nės troškimas šio pagerinimo lieka sujungtas su troškimais naujos tvarkos pačiame Lietuvas politiškame rėdyme. Nors męs ir neapkalbėjome ir neišdėstėme šios dienos reikalavimų darbininkų luomos, bet pakraipa šių reikalavimų aiški jau dėlei vieno nurodymo ant jieškinių Lietuvoj veikiančios Social-Demokratiškos Partijos. Skirtumą tuose jieškinuose randame tik tame, juog męs reikalauname prilaikymo šio luomo, tuo tarpu kaip socialistų partijos reikalauna permainų jų gyvenime, kaip abelnai ir visos draugijos, paremtos šiandien ant privatiškos savasties. Pagerinimas darbo sanlygų, sumažinimas darbo dienos, padauginamas algos ir rupesčiai apie kuoplačiausią apšvietą dėlei jų pasilieka ir musų programe.

Plačiaus išdėstėme reikalavimus musų ukininkų, nes tarpe jų, kaipo skaitlingiausio visuomenės gaivalo, užsilikusio lietuvišku, išrandame labiausiai reikalingu pasidarbavimą. Politiškas šio luomo susipratimas po teisybei liudys ir tautos susipratimą ir bus stipriausiu ramščiu sapamatavimui busimos Lietuvos autonomijos etnografiškose ribose.

Politiškam susipratimui kaip šio, teip ir kitų luomų, męs patariame tverti po visą Lietuvą atskiras kuopeles, susipratusias sulyg jų tautiškai politiškų ir medegiškų reikalavimų. Šios kuopelės privalo pasilikti tais žiburėliais, apie pasirodymą kurių Lietuvoje jau ankščiau kalbėjome.

Praplatinimui platesnio politiško susipratimo patariam naudotis politiškai-tautiška literatura, įtaisymu viešų pasišnekėjimų, skaitymų, toliaus teatrų, gegužinių, tautiškų švenčių, apvaikštinėjimų myrio dienų svarbiausiųjų musų raštininkų ir šiaip veikėjų. Vietoj paprasto blaškinėjimo knygučių ar atsišaukimų tarp žmonių, nepripratusių prie skaitymo patariame pirmoj eilioj naudotis gyvu žodžiu ir todėl stengsimės užlaikyti tam tikrus agitatorius, kokie lankytųsi ir turėtų šnekas yvairiuose Lietuvos kampuose. Platinimo atsišaukimų arba proklamacijų neatmetame, kadangi jie dažnai sujudina apskričio mintis ir pripratina musų visuomenę kalbėti apie svarbius jai reikalus, bet vietoj jų augščiaus statome organizavimą nors mažo burelio žmonių susipratusių, kurie tolesniai jau rupintųs apie prilaikymą lietuvystės savo apskrityje.

Kadangi musų reikalavimai užliečia ne vien valdžią, bet ir musų visuomenę ir jos atskiras ypatas, tai vietinėms kuopelėms reikia stropiai daboti atlikimą šių reikalavimų. Prie šių pastarųjų galima priskaityti užlaikymą lietuviškos kalbos kaip viešame draugijos gyvenime, teip ypač musų bažnyčiose, kame dažnai lenkiškajai kalbai užleista yra priviligiruota vieta. Užlaikymo ir paguodojimo šios kalbos reikia reikalauti nuo kiekvieno visuose atvejuose, kaip tai smulkiaus nurodyta musų programe.

Tolesniai svarbiausiu reikalu šių kuopelių pasilieka darbavimas prie musų jaunuomenės mokinimo. Atmindami, juog šioj jaunuomenėj visa musų tautos viltis, privalome ginti ją nuo ištautėjimo ir teip ją ugdinti, idant iš jos musų tauta turėtų didžiausią naudą. Tam tikslui mokintiniai kiekvienos mokslainės privalo buti aprupinami kaip sulyg lietuviškos literaturos, teip lygiai ir visų tautoje kįlančių rupesčių, ar užmanymų. Ypač priseina pratinti nuo mažumos prie idėjos, juog lietuviai pabaigę mokslus privalo pasilikti tėvynėje ir darbuotis ant jos naudos. Tie, kurie dėlei kokių nors priežaščių peržengė šią priedermę, privalo stengtis sugrįžti, neveizėdami į medegišką nepasivedimą, o jeigu jau pasiliko svetur, tai savo turtais privalo šelpti likusiuosius savo krašte. Šelpimas jaunuomenės, mokslan einančios, tur but daromas butinai, jeigu ši jaunuomenė jau yra palinkusi prie aukavimo savo spėkų tėvynės labui. Tam tikslui visur Lietuvoj privalo tvertis draugystėlės rinkimui piningų sušelpimui besimokinančios jaunuomenės, ir kiekviena šeimyna privalo sutikti ant užmokėjimo paskirto jos mokeščio tam tikslui.

Lygiu budu pridermė šių kuopelių pasilieka priturėjimas visų nukentėjusių dėlei savo tautiško ir politiško darbavimosi, o teip-gi priturėjimas partijos rašliavos ir raštininkų. Rinkimai piningų išleidimui knygučių ir atsišaukimų, o teip-gi politiškiems prasikaltėliams, kankintiniams, privalo buti daromi kuoplačiausiai.

Pripratinimui kaip ukininkų teip ir kitų luomų prie principo, juog jie visur privalo patįs save valdyti, patariame tverti yvairias

draugystes ar bendrybes apginimui savo luominių reikalų ir t. t. Sulyg ukininkų valdymo patariame prikalbinėti ir agituoti tarpe jų, idant jie naudotųsi iš leistų jiems tiesų patiems valdytis valsčiuje (gminoj). Žinoma, ukininkų kerštai prieš vyresnybę, kaip tai atsisakymas nuo mokėjimo mokeščių, nuo rinkliavų kokioms nors ikonoms, nuo mokėjimo algos raštininkams ar mokintojams dėlei jų nedorumo, neapseis be aukų, bet vis tai nenueis ant niekų. Valdžia, pajutus žmonių susipratimą ir jų kerštą, turės šį bei tą duoti. Šie kerštai ir pasikėsinimai, ar tai valščiuje ar tai parapijos reikaluose, pagimdys didesnę vienybę tarp žmonių, kurie pažįs arčiaus savo priešių nedorybes. Pagiriame teip-gi rinkimą tarp žmonių parašų, ar tai prašant leidimo lietuviams spaudos, ar dėlei kitų reikalų. Nesvarbu, kad šie maldavimai nepasieks savo tikslo, bet jie pratina žmones prie bendro veikimo.

Baigdami šiuos kelis žodžius apie taktiką, norime pasakyti apie budą musų elgimosi sulyg svetimtaučių. Atmindami savo pamatinį ramstį, juog „Lietuva-lietuviams“, męs stengsimės apie užlaikymą dabartinių etnografiškų Lietuvos rubežių, idant nutautinimo vilnis į Lietuvą toliaus nesilietų. Gyvenantieji-gi šiandien ant lietuviškos teritorijos, ar tai jie butų svetimtaučiais, ar nutautusiais lietuviais, privalo pilnai paguodoti musų tautiškus reikalavimus ir jiems nesipriešinti. Jokios neapykantos prieš svetimtaučius męs nekeliame, bet besigindami namie nuo svetimtaučių męs visur ir visados stengsimės sušelpti ir suremti savuosius ir atsiradus piktiems užgriovimams iš pusės svetimtaučių, gįsimės ir kovosime prieš juos. Ypatingo atžvilgio reikalauja santikiai su lenkais, kurie nesiliauna kaikur skrieti savo idealus Lietuvoj, junkdami ją prie Lenkijos. Prieš tai męs prieštaraujame ir atmetame bent kokį jų vadovavimą musų reikaluose, nors neatmetame solidariško su jais veikimo kaip lygiai ir su kitais svetimtaučiais, kaip latviai, finai, mažrusai ar baltgudžiai, kurie tik pasirengę yra kovoti su valdžia vardan geresnės ateities.

15. XI. 1902.

Prie musų programo.

Neįsigilindami į programo siekius ir reikalavimus, męs malonėtume šį kartą atkreipti skaitytojų atydą ant vienos stambios programo ydos — stokos moksliško pamato.

Programo siekiai ir reikalavimai turėtų buti paremti ne tik ant doriškų principų, bet teip-gi ant principo moksliško, sulyg kurio draugijos gyvenimas nesiduoda įstumti į kokias nors vėzes, įsilieti į kokias nors kvarmas, bet eina savo ypatingu keliu, turi savo tiesas, savo tendenciją, savo evoliuciją.

Istorijos filozofija susekė tą kelią, susekė tam tikrą draugijos gyvenimo įstatymą ir pavadino jį įstatymu organiškos evolucijos, t. y. organiško ugio, nuolatinio paakiui žengiančio kulturiško išsiplėtojimo.

Hegel'is nurodė tą įstatymą sferoj įdėjų, o Karol'ius Marksas surišo idėjas su materiališkais žmonių reikalais ir išreiškė tą įstatymą šiais žodžiais: „Das industriell entwickeltere Land zeigt dem minder

entwickelten nur das Bild der eigenen Zukunft*)“ (= šalis, turinti augštesnę pramonę, rodo kelią šaliai, turinčiai žemesnę pramonę) Męs-gi, norėdami pritaikyti tą įstatymą prie savo gyvenimo, galėtume pasakyti teip: „kiekvienos jaunos tautos kulturiškas kilimas tai yra, apskritai imant, ne kas kita, kaip sekimas pėdomis augščiaus pakilusių tautų.

Dėlto norėdami paremti savo programą ant moksliško pamato, męs turime pirma pažinti įstoriją kilimo tų tautų, ką augščiaus už mus stovi, o paskui pažinti kulturišką stovį savo tautos, idant butų matyt, kokį kulturišką darbą męs esame atlikę, ant kokio kulturiško laipsnio stovi musų tauta ir kokiu keliu išpuola mums *pirmiausia* žengti.

Šiaip mus programas bus ne kas kita, kaip rinkinys augštų idejų, garbingų troškimų ir svajojimų, bet ne praktiškų, sutinkančių su dvasia laiko, reikalavimų.

Beto mus partijos principai turėtų but teip formuluoti, kad butų aiškiai matyt, kame męs susisiekiame su social-demokratais ir klerikalais ir kuo męs nuo anų skiriamės.

Galiausiai turime pasergėt, kad skyriuje „musų reikalavimai“ tapo apleistas labai svarbus kulturiškas faktorius — tikėjimas, ir tas apleidimas juo yra nesuprantamas, jei atsiminti, kad „musų reikalavimai“ nori įgyti simpatiją „plačių žmonių minių.“ *Red.*

Musų atavizmas.

Dvi paskutini Lietuvos epochi įvyko seniai ir išleidė šaknis vis labiau ir labiau platinančiasias po visą musų žemę. Jau maž-kas tebeatmena baudžiavos laiką, jau nėr (galime drąsiai tvirtint) Lietuvoj žmogaus, kurs nežinotų, jog Lietuvos tauta gyva, jog ji turi savo literaturą, jog lietuviška kalba ne vienų tamsuolių vartojama, kurie lietuviškai kalba neva todėl, kad neteko išmokt poniškos (suprask lenkiškos) kalbos. Rasi žymus paskutinių 20 metų lietuvių ugis — ir ekonomiškas ir tautiškas — turėtų progresyviškai žengti ir su kiekvienu metu, o ypač su kiekvienu žymesniu lietuvių krutėjime atsitikimu, turėtų išaugti skaitlingesnės ir stipresnės spėkos už savo tiesas kovojančių žmonių. Tai bent matome iš istorijos kitų tautų kilimo. Musų padangėje yra pasergiamas visai kitoniškas daiktas. Po 1897 metų subruzdino — musų krutėjimas buvo lyg nutilęs: kiekvienam kinkos sudrebėjo. Jaunuomenė-gi, kurios pobudis neduoda ramiai gyventi, pametusi lietuvišką darbą, ėmė kakintis platesnia ideja. Aš nesakau kad tai atsitiko iš praktiškumo, kad toji ideja turėtų daug daugiaus klausytojų ir simpatijų, negu siaura tautiška ideja, dėl kurios nuskriaustas žmogus — nors po žemių palįsk — neturi kur dėtis: netik svetimtaučiai jos neatjaučia, bet ir saviejie šalinas nuo jos it nuo baidyklės. Ne, ne tai aš noriu sakyt. Man matos, kad musų baudžiaviškas atavizmas da stipriai veikia musų krauje. Ir todėl bijaus, kad ši 1900 — 1902 metų epopeja nepasibaigtų teip, kaip 1897 metų.

„Das Kapital“. Vorwort zur I. Auflage.

O Lietuva iš tikro budama prislėgta ir ekonomiškai (žmonės-liaudis) ir doriškai (bajorai) svetima valia ir svetima įtekme ilgokai vilko visose savo luomose baudžiavos jungą.

Štai ilga eilė to atavizmo pavyždžių. Imkime nors vieną — lietuvį, gudę vedusį. Širdies gilumoj jis jaučias nusidėjęs prieš savo tėvynę, o geriau sakant, prieš savo prigimtį. Greitai ateina refleksija ir..... žmogus jieško pigaus budo susiartint su gaivalu, iš kurio pats save išskyrė. Bet patėmikite, kad beveik nėkuomet jis nepapuola į tikras vėžes ir iš vieno paklydimo pereina į kitą — nemenkesnį. Ypač jis jieško ir randa sau prieglobą lenkų draugystėj ir įsiveizdina sau, kad jau esąs pakakinęs savo sąžinę. Man tai išrodo nedoriška, nes persikeitimui nėr siekio. Sulyg mano nuomone, jei tu negali padaryti, kad tavo pati priimtų tavo tėvynę, tavo kalbą ir papročius už savo, tai velyk pačiam dėl šeimyniškos santaikos palikti gudu, negu jieškoti da trečio — svetimo dievo ir tarnaut jam, skriaudžiant netik savo šeimyną, bet ir tėvynę viliodamas jos linkią širdį asimiliuotis su amžinais savo doriškais prispaudėjais.

Man teko buvoti pas tokį išgamą su tėvynės reikalais: reikėjo žymių ypatų legališkai draugystei. Atsiprašęs, kad užmiršęs lietuviškai kalbėti ir neradęs mane lietuviškos kalbos žinovo, jis nustebo, kam esanti reikalinga lietuviška draugystė, turint tokią lenkišką. Man aiškinant tųdviejų tautų ir jų tikslų skirtumą, pridedant atsisakymą lenkiškai-katalikiškosios draugystės nuo pašelpos lietuvių, nemokančių lenkiškai ir evangelikų-reformatų, — tas didvyris tiktai sutraukė pečius ir savo atsisakymą parėmė jau kitu argumentu: budamas lenkiškos draugystės sąnariu negalįs neužgaudamas jos buti lietuviškos. — Stebėtina, kodėl jis nepasisiulijo susidėt su gudiška arba — jei čia svarbus tikėjimo klausimas — su francuziška ar vokiška katalikų draugyste? — Ne, jis traukia prie lenkiškos..... Štai kame baudžiavos atavizmas. Nebekalbu jau apie tautiečius, lenkes vedusius. Tie dar-gi savo pačių parengti tyčiotis iš lietuvio, nesuspėjusio arba nepanorėjusio atsimiliuotis. Turėjau ir šiame atsitikime nemaža pavyždžių.

Toliau, imkime musų jaunuomenę, — tą karštą, dorišką, viskam gerui linkusią visumenės kartą. Paimkime studentą, kuriam rodos, jog jo gabumui per angšta ant nacijonališkos dirvos, jog jam reikia platesnės veiksmo ertmės ir kadangi visa žmonija, o ne vien Lietuva, esanti pančiais suveržta, reikia visur ir vardan visų dirbti ir t. t. Beauklėdamas tą ideją — jis su laiku netenka — arba geriau sakant — nutildo savo tėvynės meilę ir *pasišvęsdamas* visuotinam darbui pabaigęs mokslą pasirenka sau vietą, kur galėtų sutaikyti *utile cum dulci.* Kiek jis tę pridirba „didžiamjam darbui“ — šv. Hebakuko atskaitos da neturime, bet jau žinome, jog pagaliaus jis ima spaust žmonelius, parsiduoda už pasogą kokei gudei, jei nepasimaišo po nosies lenkė ir, kaip viršaus sakėme, rupins ją sulenkinti, kadangi tai daug lengviau esą padaryti — kalbos kur-tai esančios panašesnės. Jeigu papuola laimė lenkę pagriebti (vis-tik turtingą), tai vyras net apsilaižys iš džiaugsmo: nereikėjo mat perdaug nusidėt prieš savuosius. Tuomet, „panie dobrodzieju“, nė artyn neik be pagalio prie jo!

Šeip ar teip kalbėsime — mums tereikia tik mažiausios progos, kad sekant istorijos paprotį nulenktume sprandą prieš lenkų didybę.

Toksai paprotys dar-gi labai patogus: iš vienos pusės nėra baimės įklimpti dėl mužikiškos „utopijos“ iš antros — sėbraujant su lenkais net sostapilėj reikalui atsiradus svarbi galiunų protekcija pasirodys *do usług rodaka.*

Nežinau, ar tikrai Plevė lietuvis. Bet jeigu jis kiek-tiek yra linkęs musų šaliai, tai ne lietuviškam, o lenkiškam tos šalies gaivalui.

Paskutinė audra, nors skaudžiai atsiliepė ant 30 atskirų ypatų, bet, kaip paprastai audra, daugiaus gero, negu blogo, padarė. Oras paliko skaistesnis. Bylą pavadino „lietuviška propaganda“, darbininkus nubaudė už atkaklų lietuviškos spaudos reikalavimą. Tai pirmas viešas pripažinimas lietuvių krutėjimo. Bylai pasibaigus kai-kuriuos gudų laikraščiuose atsirado keli straipsniai, polemizuojantieji dėl lietuviškos spaudos. Anot privatiškų žinių, pati valdžia pamačiusi lietuvių krutėjimą ir pripažinusi nenuoseklumą jų prispaudimo. Tai vis, rodos, nedideli daiktai, bet tokie daiktai, kurių lietuvių krutėjimas lyg-šiol da neturėjo. (? Red.) — Jeigu jų greit nesuvartosime — tai visų musų judėjimo darbas nėužsimokėte neužsimokės. (? Red.)

Mažiukai savo darbą atliko — dabar eilia galiunų.

Žodžiu sakant, dumplės dumia, anglįs dega, jau užkaito geležis. tik reikia plakt.... nėra kalvių.

Kur esate musų kalviai?! *Da-gyvas.*

Pasikalbėjimas.

Kol nebuvau regėjęs Muravjovo stovylos, musų sostapilyje įkurtos, tol liudnumas ne sykį suspausdavo širdį, kad męs teip silpni, teip nuvergti, juog net turime tarp savęs apkęsti garbinimą tokio kraugėrio. Bet išvydus tą baidyklę, kuri nešioja „paminklo“ vardą, jausmai visai atsimainė.

Buvo ankstybas miglotas rudens rytas, kada teko man pirmą sykį atsistoti prieš tą stovylą. Aplinkui stovėjo susiglaudę į ratą gana dailųs ir šviesųs namai, jų viduryje ant mažos eikštelės tamsi, beveik juoda, milžiniška žmogaus stovyla, savo baisiu sudribimu ir sunkumu viską apie save prislėgianti. Žvėriškas įniršimas apsireiškia visam bude, kojos sulenktos teip energiškai, tarytum žergia mindamos visą, kas po jomis pasipina. Pus-gyvuliškas snukis įremtas į sprandą, kurio nevienas bulius nepasigėdėtų. Iš kairios pusės man atėjus, pasirodė dar virvė rankoje ir-gi įniršime išsitiesusioje, tarytum griebiančioje ką karti . . . Ir matai iš kalno, kad tokioms kumsčioms šimtas aukų ant karto tai vistiek, kaip šuniui musė

Giedrus nors apsiblaudęs dangus žiurėjo ramiai, tarytum tardamas: pripratino jau mane čia prie tokių biaurybių.

Tik vienas balkšvas debesėlis, per pus persikoręs per namų stogus, tarytum tyčiojosi ir iš paminklo ir iš manęs ir iš sargo žengiančio ten ir atgal pagal stovylą . . . . O aš maniau sau širdies gilume: štai prie ko priveda didystė ir aklumas, ir baisiai užsigeidžiau pažinti autorį to paminklo . . . Jug netyčia negalėtų įkunyti žmogaus pavidale tiek biauraus žvėriškumo . . . Kad ta stovyla įstengtų pra-

verti lupas, jug sukauktų į visą pasaulę: „milijonai musų valdinių badu miršta . . . o tukstančius rublių praryjau aš pats, biaurus, išdribęs akmuo!“ — Nusikreipiau nuo paminklo visai nusiraminęs. Testovi jis tarp musų! Tegul visi važiuoja Vilniun jį lankytų! Tegul įsižiuri, kokius žmones valdžia augština. Noroms nenoroms užgims klausimas: kur-link gali tokia valdžia žmones nuvesti?

Nuo paminklo ėjau stačiai ant parodos linkui. Tuoj už katėdros išvydau daug puikių važiuojančių karėtų, toliau ilgas eiles jau sustojusių. Visos pakinkytos brangiais arkliais, sidabrais žibančiuose pakinkluose. Netoli parodos vartų, ulyčios viduryje, tripinėjo žandarai ant juodbėrių žirgų, taisydami kelį atvykstančioms karėtoms ir varinėdami šalin visą pilką minią apdriskusių miestelėnų, atplaukusių čia pavėpsoti ir pasižvalgyti ant ponybės. Ties-pat vartais jau ir pėstiejei žandarai stumdėsi su žydukais, užsimodami ant jų ir šaukdami be paliovos rusčiais balsais: *Čego ty? . . . Kuda lezeš? . . . Postoronis!* —

Pasitaikė, man įeinant, atvažiuoti pačiam Vilniaus karaliukui von Wahl . . . Ponybės burys, daugiausiai sąnariai parodos komitėto, pasiskubino jį sutikti. Su vienu iš jų teikėsi karaliukas ilgiau šnekėtis; kiti tuo laiku nusiėmę kepures stengėsi už tokią garbę, suteiktą jų luomai, pasirodyti dėkingi: lupas meiliu nusišypsojimu pravėrė, per ilgą valandą lenkėsi daugybė nupenėtų sprandų ir kinknojo neviena plikė . . . musų sočios aristokracijos ir buržuazijos prieš tą valdžios tarną, ant kurio rankų dar neuždžiuvo kraujas, rykštėmis plaktų darbininkų . . . .

Kart su raudonsiulių ilga uodega, tarytum tuos užvaduodami ir jiems garbės pavydėdami musų ponai lydėjo von Wahl'o kiekvieną žingsnį ant parodos. Jo žmoną kvietė už šeimininkę savo susirinkimų . . . O! musų ponai neprasti, — numano gerai, kaip ir kur pasirodyti . . . Štai ir ant parodos: puiki muzika griežia ir į jos taktą ne vien pati ponybė puikiai išsipuošusi suka ratu, bet ir jų gyvuliai — išpenėti jaučiai, ir veršiai — kaip lokiukai; brangių veislių arkliai spardos nenulaikomi. Čia-pat ir velosipedistai, net iš tolimų miestų atvykę, marguose, gaižuose marškiniuose eina į lenktynes . . . Vėl plati eikštė priguldyta brangių mašinų, reikalingų žemės išdirbimui. Pagal didžiuoju taku sketrėjo visas sodnas sultingų obuolių ir kriaušių, auklėtų mažuose puoduose, tenpat ir pietinių padangių palmos skleidė savo milžiniškus, plunksnuotus lapus. Aplinkui daugybė pavilijonų. Pačiam didžiamjam, tuoj įėjus, stovi milžiniška stovyla kalvio-darbininko su užraitytomis rankovėmis, ir su augštyn su kuju iškelta ranka . . . Stovyla iš gipso, pastatyta nežinoma kam, ar papuošimui pavilijono, ar priminimui, kad visi medaliai ir nuopelnai čia laimėti neplauks į tas rankas, kurios čia daugiausiai triusėsi . . . . Tam pačiam pavilijone mišinys įvairiausių išdarbių: daugybė fortepijanų, dagi skambinančių su elektrikos pagelba; brangus moterų rubai, bryliai papuošti dar brangesnėmis plunksnomis; visas stulpas po stiklu, prisagstytas brilijantais ir kitais šimtus prekiuojančiais akmenimis; puikus mebliai, pamėgždžiojantiejie karalių kedes, vartotas Francijoje prieš revoliuciją, didžiausio ištvirkimo laikuose; dar siuviniai ant mašastų ir kitokių šilkų. Kalba publikoje labai maišyta, daugiausiai lenkiška ir rusiška, bet teko užgirsti ir lietuvišką kelių jaunų žmonių lupose.

Gerai pajieškojęs radau dar į kertę įspirtas kelias moterėles iš Žarasų pavieto su namų darbo audeklais, kurie niekuo ypatingu neatsižymėjo. Buvo gana paprasti iš šiurkščių, nelygiai suverptų vilnų ir pakabinti dar šaly audeklų Šėtų mokyklos p. Montvilo, teip, kad nė akių, nė pirklių prie savęs traukti negalėjo. Kitoje kertėje sėdėjo dar klumpininkas iš Telšių pavieto, su gražiai nuliakeruotais klumpiais . . . Dar prieangyje, pagal lipynių keli paveikslai su parašu „Baltrušaitis". Paveikslai butų sau nė šio, nė to. Širdis apsidžiaugtų, jeigu tai butų tikro lietuvio darbeliai. Bet pavardė rašyta kirilica . . . Tai mintis ir apsiblaudė . . . Nežinai, ar atsistojai prieš darbą naujai gimstančios žvaigždės, ant tamsaus tėvynės dangaus, ar prieš atskaluno, deginančio aukas svetimiems dievaičiams . . . Jug tą pačią pavardę dažnai tenka atitikti ir po rusiškų laikraščių straipsneliais.

Nusiminęs ir užsimąstęs bridau toliau jieškodamas lietuvystės pėdų. Pintų išdarbių pavilijone p. Daugirdo iš Plenborgo (Kauno pav.) teko dar lietuviškai susišnekėti ir su pačiu ponu ir su jo dirbtuvės vyresniu darbininku. Kvietė prirodyti jiems vaikinus, norinčius to amato išmokti. Žada pristojusius ant trijų metų veltu mokinti ir valgydinti.

Dar šnekančius lietuviškai ir atėjusius apžiurėti kunigo Ambroževičiaus sutaisytą avilį vaišino alumi iš medaus ir lenkiškomis bitininkystės knygutėmis. Girdėjau dar buk buvęs išstatytas vieno lietuvio darytas vaisvynis, bet jo nesuradęs traukiau namon pro šalį gyvulių staldų. Čia užgirdau kelis prastus žmonelius lietuviškai tarp savęs šnekant. Pasisakė esą arklininkai kokio didžturčio Vilniaus rėdybos ir padejavo, kad savo parapijoje dagi pamokslų prigimtoje kalboje negalį užgirsti, nes jų kunigai ir lietuviškai susikalbėti su parapijoniais nemoką.

Su sunkia širdimi skubinau apleisti tą puikią vietą ant Vileikos kranto, išsitiesusio po kojomis senoviškos Gedimino pylies, kur tiek tukstančių žmonių linksminos, muzika griežė, šilkai šlamėjo, o lietuvio širdis pasijuto teip nuo visų . . . visų atstumta. Tarpvartyje pagriebė mane už rankovės vienas senovės draugas iš universiteto laikų. Nebučiau jo pažinęs — teip per kelis metus nesimatymo persimainęs.

— Eikš su manim, pasišnekėsiva, prisimįsiva senų laikų — kalbėjo vesdamas mane į mažų sodnelį, gulintį šaly parodos, kur ant estrados rėkavo tula dainininkė neperdaug padorius kuplėtus.

Jau iš pirmų žodžių buvusio draugo supratau, kad mažai kas beliko tarp mudviejų bendro. Paminėjo jis dar man, kad nesiliovęs yra rašyti straipsnelius į lietuviškus laikraščius. Toks paminėjimas savo darbavimos ant tautiškos dirvos, tarp kitų jo žodžių, pasirodė man kaip naujas lopinys, uždėtas į senei sudėvėtus, numestus ir kertėje kur punančius jaunystės idealus.

Ir draugas pats turbut nekaip pasijuto mano draugystėje: šneka mums nuolat nutrukdavo. Išgelbėjo mus iš tokio nesmagaus padėjimo kiti ponaičiai, iš viso ko didei panašęs į pirmąjį: teip-pat išsipomadavę, išsipuošę, išsikvėpinę. Šneka tuoj sukruto. Buvo tai žinios iš vakarų, praleidžiamų parodos laike didesniuose viešbučiuose, kame kas nakt atsiverdavo tikri paleistuvystės pokyliai, su augštais hazartiškais

lošiais, brangiais vynais, tikru šampanu ir su moterims-paleistuvėms, atgabentomis visomis gaujomis iš imperijos sostapilių.

Šv. Jono bažnyčios klebonas net iš pamokslinyčios keikęs tokius darbus, bet jo pamokslą išklausė tik vienos davatkos, nės dievuota ponybė nelankė laike parodos bažnyčių, tokią pramogą atidėdama nuobodesniems laikams.

Vilniaus bankas užtai per vieną sanvaitę iškeitęs ponams bilietų ant 400 000 rublių.

— Bet vis geriau, kad tie pinigai čia Vilniuje išsiskleis, negu kitur — tarė mano buvęs draugas, norėdamas tais žodžiais nurodyti savo gilų patrijotizmą.

Linksmai šnekantiems nematant, atsitraukiau ir vėl ėjau per eiles nudriskusių miestiečių vaikų žandarų stumdomų. Kits pribėgęs bruka man į rankas, norėdamas parduoti, žydinčias rožes. Veidelis jo išblyškęs, be kraujo lašo, lupos nubalusios. Ir kiti apie jį teip-pat išrodė . . . Atsistojo man akyse dar kitokie, kurių čia visai nebuvo . . . o kurių milijonai . . . Teip-pat nesusišukavę, nemokyti . . . Nuo ryto lyg vėlam vakarui į žemę įsiknisę prastais mediniais arklais, kuriuos vos-ne-vos patraukia alkanos kumelės . . . . O karvytė, kurios šonkaulius iš tolo suskaitysi, laižo beveik pliką, kur-ne-kur samanomis apžėlusią pievą.

Bet kart atsiminiau apie augščiausiai užtvirtintos rodos (совѣщаніе) pavelyjimą paskirti kiekvienam paviete tam tikrą komitėtą ištyrimui visų žemdirbystės vargų. Ir išvydau tuoj visus tuos šiandien linksmus ponus, užsikvempusius ant storų popėrų pluokštų ir rimtai rokuojančius visas savo slogas: per sunkius mokesčius, brangumą visokių tomasfosfatų, kainitų, stoką gerų darbininkų ir t. t. ir t. t.

Prislėgtiems tokioms sunkiomis naštomis nelieka laiko atsiminti apie svetimus niekniekius. Jug išlikti be rupesnių tam, kurio rankose tiek laukų ir pievų, girių ir upių — tai visai negalimas dalykas. Daugybėje ponų vargų, mužiko, valdančio vos kelias desetinas žemės, vargas, jug tai lašas juroje! O apie tuos, kurie ponų dirvas savo prakaitu aplieja, o patįs nė sprindžio žemės neturi . . . tai jau aišku, kad prie žemdirbystės reikalų nėra ko minėti . . . Ypač ministeris nesikreipė nė prie pirmų, nė prie antrų klausdamas apie žemdirbystės vargus . . . tik prie tų, kurie daugiau turtų valdo ir daugiau išmanyti turėtų . . . O tie linksminas, tukstančius ant paleistuvyščių praleidžia . . . o lietuvis-mužikas knisa sau žemę, neturėdamas dagi knygos pasiskaityti, dagi nenumanydamas, kad galima butų kur-nors ant savo vargų pasiskųsti . . .

Kareivių muzika skamba, pusnuogė dainininkė vaiposi, karietos tebeblizga, žandarų žirgai pasagomis tebeskaldo kibirkštis iš gatvės akmenų . . .

Tik vienas Gedimino bokštas ruščiai užsimąstęs tyli kalnuose . . . Tik sauja jaunų svajotojų tebeliusta, jusdama skriaudas ir vargus savo tautos . . . ir žengia drąsiai per kalėjimus ir ištrėmimus prie teisybės.

Korespondencijos.

Iš Lietuvos. Lenkams tapo valdžios leista atidaryti Varšavoj „Varšavinę dailos mokslainę“, beveik lygią sulyg tiesų Dailos Akadėmijai, kuri yra Petrapilije. Reikalingus pinigus įkurimui šios mokslainės lenkai tikisi surinkti iš visuomenės aukų ir sąnarių mokeščių, kurie sulyg skaitliaus įmokėtų pinigų gauna vardą sąnarių įkurtojų. Be jokios abejonės rinkimas šių aukų prasidės ir po Lietuvą terp musų ponų ir ponelių. Žinoma, į mokslainę galės stoti ir lietuviai, palinkę prie dailos, bet kadangi šioj mokslainėj žada ypatingai auklėti tautišką lankytojų skonį ir pripratinti juos prie meilės lenkiškojo stiliaus, tai auklėjimas musų tautiečių, nesupratusių lygšiol lietuvių dailos palinkimo, toj mokslainėj gali buti didžiai pavogingu daiktu. Mums reikėtų manyti apie atidengimą panašios mokslainės Vilniuje, kame vietiniai dailos mylėtojai galėtų prijungti jaunuomenę prie meilės Lietuvos dangaus ir visko, kas po juo dedasi.

Vietoj aukų ant šios mokslainės patarčiau aukauti šiuos pinigus nors musų „Žiburėliui“*), sušelpiančiam tuo tarpu musų dailininkus ir raštininkus. Męs velyjame kuogeriausio pasivedimo šiai lenkų mokslainei, bet tegul jie statosi ją savo turtais, o musų pinigai tegul buna renkami musų reikalams, o ne svetimtaučių reikalams.

Užveizėtoju šios mokslainės remia dailininką Stabrauskį, paeinantį iš Gardyno rėdybos. Gana žingeidus dalykas, juog be užgimusių po Lietuvos dangumi ir čia lenkai negal apseiti. Negana, juog garsiausieji lenkų rašytojai šeip ar teip rišasi su ta Lietuva, bet ir dailininkai ir net muzikieriai, kaip Filarmonijos direktorius Emilius Allinarskis, mokąs lietuviškai ir paeinąs iš Kauno rėdybos. Garsiausieji lenkai dažniausiai rišosi ir šiandien su Lietuvos dangum, o ne tik toj gadynėj, kuomet veikė Mickevyčius ir kiti aukso periodo Lenkijos literaturos poėtai. Butų žingeidu surokuoti yvairius „žinomuosius“ lenkus, kurie po teisybei tik lieka lenkų visuomenės teip apkrikštyti. *Vanagelis.*

Kaunas. Šis senas musų miestas pasilieka didžiame pavojuje sulyg savo tautystės. Lenkai apsirinko šį miestą, tarsi pirmą etapą sulenkinimui musų krašto. Daktarai, advokatai, pramonininkai, pirkliai — vis tai lenkai arba žydai, kurie stengiasi buti tikrais maskoliais. Tarpe daktarų buvo tik vienas lietuvis, d-ras Šliupas; Tarpe advokatų randame tik du jaunu vyru: Samojaucką ir Stašinskį, kurie pradeda vos tik savo praktikas.

Tris ketvirčius visų reikalų suduose užima reikalai musų kaimiečių, kurie dažniausiai kreipiasi prie žydų arba kitų svetimtaučių. Kadangi šie lietuviškai nemoka, tai žmonėms priseina kalbėti tik maskoliškai. Tokiu budu musų laikomieji „bičiuliai“ — lenkai prisideda labai gerai prie musų krašto sumaskolinimo, nors jie ir giriasi, juog kovoja prieš maskolybę.

Paskutiniame laike čion vis daugiau atsiranda vokiečių: vokišką kalbą išgirsi daug dažniaus, negu lietuvišką. Tai liudyja ir sekantis mano pasišnekėjimas su vienu iš miesto vežėju, kursai pusėtinai kal-

*) „Žiburėlio“ adr.: Dr. J. Basanovicz, à Varna, Bulgarie.

bėjo lietuviškai ir rods stebėjosi, kad „ponai“ teip šneka. Užklaustas, ar dažnai atseina jam šnekėti su jo ponais lietuviškai, atsakė: „kurie važinėja, nekalba lietuviškai; kas kalba lietuviškai, tas negal išduoti ketvergės vežėjui.“ Jis gailinosi nemokąs vokiškai, nes ponų vokiečių yra daug ir nuo jų butų galima daug uždirbti, nes kurie vežėjai mok vokiškai tai vokiečiai juos prilaiką ir tokie daugiaus uždirbą. Miesto vežėjai — tai neblogas termometras, kokie yra patįs miestiečiai.

Vanagėlis.

Šauliai. Praėjusiame mėnesyj*) iš Šaulių gimnazijos išvarė mokintinį VII kliasos Aklį.

Vieną kartą atėjo pas Aklį (jis givena gimnasistų kvatieroj) gimnazijos inspektorius Koch's, pradejo žiurinėti knygas, lovą ir rado revoliucijinį laikraštį „Наканунѣ“. Nors mokintinis prašė jo nesakyti direktoriui, bet inspektorius pasakė ne tik direktoriui, bet ir žandarams, kurie tuojaus apsilankė pas Aklį, bet žinoma, nieko nerado.

Augštesniųjų kliasų gimnazistai nurašė laišką Koch'ui, reikalaudami, kad jis pasitaisytų. Tas laiškas paskiaus buvo išplatintas po visą miestą. Bet abejotina, ar gali žodžiai ką gelbėti tokiems žmonems, kaip Šaulių gimnazijos direktorius, inspektorius ir mokintojai.

— 3. d. pr. m. buvo rinkimai naujų „glasnų“ Šaulių miesto. Męs svajojam apie patvaldystę Lietuvos, o praktykoj — stačiai ironija: net turėdami tiesas iš jų nesinaudojame.

Ant rinkimų atėjo iš viso tik pusė žmonių, galinčių rinkti „glasnus“.

Ant rinkimų atėjo ir grovas Zubov's su savo tarnu Jonavičia. Mat Zubovai tur visokias kliutis nuo miesto su kareiviškoms kazermoms (Zubovų savastis). Jonavičius atbėgo ant rinkimų ir ėmė dalinti spaudintą surašą kandidatų į „glasnus“, kuriuos liepė rinkti.

Žmonės pradėjo juoktis ir tyčiuotis iš tokio užmanymo. Net sodos Pabalių vyrai (10 ypatų) suprato gudrumą Zubovo tarno, sakydami: „Męs ne bimbalai, kuo čia gązdini.“

Tuos Pabaliukas galima papirkti. Šįmet dar porą sąvaičių prieš rinkimus nugabeno į Pabaliukas du vežimu alaus, degtinės ir užkandos, buvęs kitą kartą sąnariu miesto rėdo Juchnevičius (iškrito už plėšimą).

Ant Zubovo visgi buvo nemalonąs tie žmonės ir nenorėjo jo rinkti.

Seniejei miesto ponai, bijodami nustoti geras vietas, visokiais budais stengės nedaleisti savo priešų.

Teip Zubovs ir liko neišrinktu. Nuo advokato Krečino-gudo nepriėmė mokesnių. kad tokiu budu atimti nuo jo balsą. Nuo Prakaičio atėmė per policiją su apgavimu plenipotenciją, gautą nuo žmonos. O kas buvo ant Rimgailos (galva miesto) pusės, tas visai be tiesų galėjo balsuoti (pvz. Šambors — nuo jo priėmė plenipotenciją vėliau paskirto termino).

Kas taps miesto galva, dar nežinia; bet vienas (aptiekorius Laucevičius) sąnarys rėdystės iškris laukan. Už jo lupimus yra visį užpykę, ir jis gavo pervis mažiau balsų.

Reik įvardyt mėnesį. *Red.*

Grovas Zubov's skundês gubernatoriui už neteisingus rinkimus.

— Gale pr. m. pasibaigė ekzaminai ant aptiekoriaus. Laikė ekzaminus apie 20 žmonių; išlaikė vos keli, kurie buvo jau pabaigę miesto mokyklas. Inspektorius stačiai pasakė, kad negal praleisti „švedų“ — jie einą į seminariją. Jei kas ir gerai moka, tai visgi negal išduoti. *Knyga.*

Kalvarija. Suvalku valdybos. Lapkričio 23 d. miesto rotužėj buvo padarytas pirmas susirinkimas sąnarių naujai užtvirtintos „paskolês ir taupos draugystês“, kokios lygšiol čion visai nebuvo. Į viršininkus tapo iškelti notariušas Bochynski, Nizialomski, Olševskas ir kiti. Lengvo kredito reikalauna ypač musų prasti ir neturtingi žmoneliai. Reikėtų stengties, idant vyresnybė šioj draugystėj patektų į rankas lietuvių, o ne pasiliktu, kaip visados, rankose svetimtaučių. Kredito įtaisos lygšiol musų krašte vis pasilieka rankose lenkų arba gudų, o lietuvių, kurie daugiausiai prisideda prie šių draugyščių žydėjimo tarsi ir buti nėra. Jeigu jau įsteigtos įtaisos pasilieka kitų rankose, tai lietuviai, tikiuosi, lengvai gali išgauti užtvirtinimą naujos draugystėlės, kame jau vientik jie patįs gaspadorautų. *Vanegėlis.*

Tokia pat „taupos ir paskolês draugyste“ šįmet tapo valdžios užtvirtinta ir Vilniuje. Įsteigtojais šios draugystėlės yra maskoliai, kaip paveizdan Mansurov, arba lenkai, kaip komercijos banko direktorius Salmonavyčius, ir kiti. Lietuvių, matyt, ir ten nėra, arba jie vis da miega. *Vanagėlis.*

Iš Latvijos. [Did-Virčuva (Led-Wircava).] 20. d. spalinio, ant vietinių kapų atidengtas paminklas pirmamjam ir garsingam latvių tautos budintojui Jurgiui Allunanui. Ant atidengimo buvo suvažiavę daug svieto iš Rygos, Mintaujos, Liepojaus ir kitų miestų, daug latviškų draugyščių buvo atvažiavę, kitos prisiuntė savo pasiuntinius. Vainikų uždėjo ant grabo 6 nuo yvairių draugyščių.

Latviai moka guoduoti savo darbininkus. Nuo jų ir lietuviams reikėtų imti paveikslą ir atsiminti apie senei užmirštus darbininkus.

Pastatytas paminklas iš aukų, kaštuoja 650 rublių.

Iš Amerikos. Pasibaigus anglekasių štreikams amerikiečiai vėl subruzdo dėti aukas ant tautiškų reikalų.

„Vienybėj L.“ ir „Lietuvoj“ tapo apgarsinti keli atsiliepimai kankintinių ir nekankintinių. Pabaigoj lapkričio, kaip praneša „Kank. Kom. Amerikoje,“ buvo kank. kasoj 30 dol. 90 centų.

„Aušros“ turtas teip-gi mažumą pasididino, užaugo sulyg 105,42 dol. (Liet. Nr. 37.)

Prie darbo ant tautiškos dirvos prisidėjo teip-gi užmirštas raštininkas J. A. Višteliauckas. Nuo tulo laiko tampa garsinami jo laiškai ir straipsneliai (pav. „Apie vardus vietų Lietuvoj“). Bene pirm 13 metų jis, nežinia kokiu budu, pateko į bepročių namus mieste Buenos-Aires, kur ir dabar tebestov. Padėjimas jo tę yra labai blogas: sveikata labai silpna, negali vaikščiot, kenčia sopulius viduriuos, galvą skauda, apkurtęs, netekęs dantų, guli šaltoj pašiurėj. „Lietuvoj“ Nr. 33 rašo tarp kitko: „kad galėčiau pagal savo norą rasti maistą, gal da ir pasitaisyčiau.“

Amerikiečiai kartas nuo karto siunčia jam pinigų. „Vienybė L.“ rinko jam aukas po tokiu užvardijimu: „Vištaliui ant tabako.“ Kaip

reiktų suprast tokį atsiliepimą, šiaip rimto laikraščio, begu galėtų išaiškinti tik pati „Vienybės L.“ redakcija.

Tai liudna.

Prie liudnų faktų reik priminti apsistojimą išėjimo „Dirvos“. Priežastis apsistojimo — stoka ištekliaus: paskutiniam laike buvę tik 8 prenumeratoriai. Iš viso „Dirva išleido 25 knygas, tarp kurių buvo kelios moksliškos. Paskutinė „Dirvos“ išleista knyga yra II tomas „Lietuviškų pasakų“, surinktų D-ro J. Basanavičiaus. Apgarsindama apie apsistojimą „Dirvos“ išėjimo išleistuvė (kun. J. Kuras, kun. M. Šedvydis, kun. A. Kaupas) kaltina už tą atsitikimą visuomenę: „jeigu — sako — butume gavę didesnį parėmimą nuo visuomenės, butume spausdinę tolesnius tomus Lietuviškų Pasakų...“ Bet bene „Dirvos“ išleistuvė yra tai išleistuvė „Lietuviškų Pasakų“, o antra „Dirvos“ išleistuvė visai nesikreipė į visuomenę ir neprašė jos gelbėti „Dirvai“ atlikti tokį svarbų tautišką darbą, kaip išleidimas „Lietuviškų Pasakų“ . . . Dėlto „Dirvos“ išleistuvė nė neturi tiesos rugoti ant tautiečių dėlei „visiškos anų abišalystės“. — D-ras J. Šliupas yra parašęs kulturišką Lietuvos istoriją, susidedančią ir 3 tomų (tokio didumo, kaip L Büchnerio „Spėka ir Medega“) ir kreipiasi prie visuomenės padėti jam tą reikalą išleisti per subskripciją, prisiunčiant po $1^1/_2$ dol. už kiekvieną tomą (iš viso $4^1/_2$ dol. = 9 rub.) Po išėjimo iš po spaudos viens tomas kaštuosiąs 2 dol. (= 4 rub.)

Adresas: Dr. J. Szliupas, Federal street 328. Philadelphia, Pa. North America.

Tilžė. „Lietuviška Giedojimo Draugystė“ parengs 15 d. Vasario 1903 Miesčionių Bute (Bürgerhalle, Hohe Strasse Nr. 83) lietuvišką šventę, kurios programas bus gana yvairus ir akyvas. *B.*

Iš svetimų laikraščių.

Kur yra aktai Lietuvių ir Lenkų unijos *) Šiuo klausimu užsiėmė prof. Stan. Ptašycki's, kursai Petrapilio archeologiškoj draugystėj sulyg šio klausimo davė sekantį atsakymą: „Lietuvių ir Lenkų unijai įvykus, tapo išduota nemažai dokumentų, kaip iš Lenkų pusės, teip lygiai ir iš Lietuvių, o teipgi visa eilė karališkų privilėgijų, patvtrtinančių tiesas ir laisvę Lietuvių. Išpradžios visi šie aktai buvo sudėti „Lietuvių ukiškame yžde“, bet 1547 metuose Lietuvių seimas prašęs karaliaus, idant jis leistų juos uždėti kitoj kokioj tam tikroj vietoj. Už keleto metų 1551 metuose Zygmantas Augustas ant buvusio seimo Lietuvių Vilniuje išdavė privilėgiją, sulyg kurios visas privilėgijas pavedė priežiurai Lietuvos kancleriui Mikalojui Radvilai, Alytos ir Nesvižos kunigaikščiui. Sutinkant su šia privilėgija visos privilėgijos ir aktai unijos, dar gyvenant Radvilai (1565), perėjo į jo rankas. Nuo to laiko keletą kartų ši duota Radvilų šeimynai privilėgija buvo patvirtinama, ir dabartinis Nesvižos kunigaikštis Antanas Radvila yra užmanęs išleisti tuos dokumentus spaudoje, nuėmęs nuo jų fotografijas, ir atlikimą šio darbo pavedęs yra daktarui B. Puljanauskiui, užveizėtojui Nesvižos ordinato knygyno. Išleidimas šių dokumentų be abejonės turės didį svarbumą. *P-s.*

— Nr. 4 maskoliško žiurnalo *Zizn,* išleidžiamo socialdemokratų organizacijos „Zizn“, yra lenko-socialisto L. Plochockio straipsnis „Sovremennaja Litva“ (Dabartinė Lietuva; pp. 80—99). Plochocki kalba ten apie istoriškąją Lietuva (officiališkai - Sievero-zapadny krai); pamini gaivalus, ten gyvenančius: baltgudžius (4000000 žmonių — 40% visų istoriškosios Lietuvos gyventojų), lietuvius (1800000 —

*) „Kraj“ Nr. 44 1902 m.

18%), lenkus (20%), latvius ir ukraynus (4%)*) ir tt; kalba apie didelę kulturišką įtekmę Lenkijos ant Lietuvos; su matomu džiaugsmu pasakoja apie Lietuvos *susilenkinimą*, bet nė žodžio neprimena apie jos *lenkinimą!* Ir buvę Lietuvoj, anot Plochockio, viskas puiku, gera (?), kol neuždėjo ant jos savo letenos maskolių valdžia, kol neatėjo Muraviovas-korikas, Kaufmanas ir kiti tamsybės ir despotizmo sėtojai, kurie išnaikino lenkiškąją Lietuvos kulturą ir pradėjo rusifikacijos darbą. Ir gana aiškiai, nors nepilnai ir nesistematiškai, parodyta ta maskolių valdžios politika Lietuvoje, parodytas materijališkas ir dvasiškas jos sunaikinimas, kuris, vienok, neatnešė valdžiai geistinų vaisių.

Sulyg lietuvių judėjimo labai mažai tepasakyta, tik teip-sau, pro šalį einant: paminėtas atsiradimas lietuviškų knygų reformacijos gadynėse, paskui paminėtas Duonėlaitis, kaipo *pirmutinis***) auklėtojas tautiškos lietuviškosios minties, paminėtas Daukantas, Stanevyčius, vysk. Valančius, pagaliaus uždraudimas lietuviams spaudos ir persikėlimas jos į Prusus ir Ameriką; bet nieko nepasakyta apie išsiplėtojimą tos spaudos, kad ir prie tokių nenormališkų sąlygų jos gyvenimo, nieko nepasakyta apie dabartinį tautiškai-politiškąjį lietuvių kilimą, nė per pusę lupų neužsiminta apie dabartinius jų idealus! Iš to, ką ten kalba Plochocki apie lietuvius, aiškiai matyt, kad arba jis pats menkai tepažįsta lietuvių judėjimą, tepažįsta tiktai iš pasakojimą kitų, arba, dėl kokių priežasčių, nenori aiškiai parodyti tikrojo dalykų stovio. Jis dar-gi sako, kad da ir dabar augąs susilenkinimas Lietuvos (ergo ir tikrosios Lietuvos), kad lenkų elementas Lietuvos miestuose ne tik nesimažinąs, bet da augąs!

Gale savo straipsnio P. paduoda statistiškas žinias, paimtas bene iš Nr. 6 „Przegl. Wezechp.“ 1902 m., kiek da tebėra Lietuvoj lenkų-dvarponių rankose žemės, nežiurint ant visų valdžios persekiojimų: Kauno gub. — 72% visų didžiųjų laukų (krupnoi sobstvennosti), Vilniaus g. — 69%, Gardyno — 50%, Minsko — 45%, Vitebsko — 37% ir Mogiliovo — 31%. Čia veikiausiai prie lenkų priskaityti visi dvarponiai-katalikai, nors jau ir tarp dvarponių atsiranda tikri lietuviai; be to yra dvarponiai katalikai-vokiečiai ir tt.

Apskritai kalbant, tam straipsniui greičiau butų reikėje duoti vardas: „Istoriškosios Lietuvos lenkai,“ o ne: „Dabartinė Lietuva“!

Tokiomis žiniomis apie Lietuvą ir lietuvius jau nebe pirmą kartą vaišina lenkai, dar-gi lenkai-socialistai, maskolius ir savo tautiečius; ir, kas tik arčiau susipažįsta su tais jų raštais, nutaria, kad reikia mums patiems apie save rupintis, kad reikia patiems supažindinti kitas tautas su lietuvių padėjimu ir judėjimu.

Tokį mėginimą pačių lietuvių supažindinti maskolius su savo reikalais jau męs randame Nr. 5 ir 8 *Listki Zizni.*

Nr. 5 trumpai yra parodyta evoliucija lietuvių judėjimo ir truputį placziau papasakota apie du didžiuoju lietuvių procesu 1897 ir 1900 m. Bet autorius šito raštelio „Iš Lietuvos“ ir padarė porą neatleistinų klaidų: pirmiausiai jisai, kartu su daugeliu lietuvių-inteligentų, tautos „vadovų“, pasirodo nežinąs, kad Maskolijoj ne vieniems tik lietuviams yra uždrausta spauda; spauda teip-pat uždrausta latviams-katalikams, baltgudžiams, spauda uždrausta ir 20-čiai su viršum milijonų ukraynų ir kt.; yra paminėtos lietuvių partijos: *liberalų* (tai bene bus demokratų) klierikalų ir socialdemokratų; pasakyta, kad 1897 m. buvęs *pirmutinis* politiškas lietuvių procesas, nors tai buvo *ne pirmutinis*, bet *pirmutinis didysis* procesas . . .

---

*) Gaila, kad Plochocki yra visai nepratęs rodyt šaltinius, iš kurių jis semia kokias žinias.

**) Užmiršta arba visai nežinota P. apie kun. Daukšą (žr. Nr. 7 ir 8 „V-o“ 1901 m. „Iš kun. M. Daukšos pamokslų“), irvydą ir kt.

Užbaigia autorius savo trumpą raštelį teip tankiai atsikartojančią, bet neatnešančia jokių vaisių naujiena, kad klausimas sulyg lietuviškosios spaudos jau tikrai šendien-ryt busiąs išrištas (?) lietuviams ant naudos.

Nr. 8 paduoda smulkesnes žinias sulyg kankinio d-ro Vaineikio ir surašą nubaustųjų pereitą pavasarį lietuvių, tik čia kai-kurios pavardės iškraipytos: vietoj Mongirdas pasakyta „Montrod“, vietoj Bendikas — „Bendil“, vietoj Lensbergas — „Liandeberg“ ir t. t. Sulyg buvusio Liepojaus realisto Stepono Mickevyčiaus pasakyta, kad jisai sėdėjęs $^1/_2$ metų *Liepojaus* kalėjime, tuo-tarpu jis sėdėjo *Liepojaus ir Mintaujaus* kalėjimuose . . .

Nr. 8 yra teip-gi kalbama apie lietuvių-darbininkų gegužinę. Čia terp kitko yra pasakyta, kad vienur lietuviški, kitur lietuviški ir lenkiški hektografuoti gegužiniai atsišaukimai L. S. D. P. buvę išplatinti Vilniuj, Kaune, Šiauliuos, Panevėžyj, Rygoj, Liepojuj, Mintaujoj ir kitose vietose; Kaune buvę suimta dėl gegužinės 13 lietuvių-darbininkų*) . . .

Nr. 42 Robotnik'o, organo lenkų socialistų partijos (P. P. S.), yra patalpinta nuo vardo centrališkojo komiteto lietuviškosios socialdemokrotų partijos (C. K. L. S. D. P.) žinia, buk kalbančioji lenkiškai dalis L. S. D. P. susiliejanti su P. P. S. ir buk L. S. D. P. atsisakiusi dirbti terp sulenkėjusių lietuvių. Apie tai buvo pranešta lenkų ir į tulus maskoliškus laikraščius, buvo paminėta ir Nr. 1 „Žizn.“ Dabar Nr. 4 „Žizn“ yra protestas prieš tai nuo vardo *Darbininkų Balso* Red.; jame yra pasakyta, 1. kad C. K. L. S. D. P. niekam nesuteikęs panašių žinių, 2. kad tuolaikinis pagelbėjimas keletos atskirų ypatų, gyvenančių Lietuvoj, ir prisidėjimas kai-kurių iš jų prie P. P. S. — tai da ne susiliejimas su ja visos lenkiškai kalbančiosios dalies L. S. D. P., 3. kad L. S. D. P. po senovei dirbsianti terp viso Lietuvos*) proletarijato, kalbančio ir lietuviškai ir lenkiškai.

Nr. 46 minėtojo Robotniko yra rezoliucijos VI. P. P. S. susivažiavimo. (v. „Varpo“ Nr. 11. Red.) Per tą susivažiavimą P. P. S. nusprendė išleidinėt Lietuvos proletarijatui tam tikrą lenkišką laikraštį „Walka“. Nr. 1 jos jau pasirodė. Tai veikiausiai bus kontragitacija išleidžiamamjam L. S. D. P. organui lenkiškoj kalboj *Echo;* tai patvirtina jau Nr. 1 *Walk'os:* nors išleistojai ir mano pavesti ją visai istoriškaijai Lietuvai, bet turinys, ypač korespondencijos, rodo, kad ji skiriama pirmiausiai sulenkėjusiajai Lietuvos daliai — Vilniui ir Kaunui; ir ji kalba apie neprigulmystę Lietuvos, bet tiktai apie neprigulmystę kartu su Lenkija, su kuria vienyją Lietuvą abelnos istorijos ir vienodos kulturos ryšiai, vienodas politiškas padėjimas (senoji dainelė!), stipriai susibičiuliavusi buržuazija . . . Ačiu tai vienodai kulturai ir vienodiems reikalams, praeitėj visuomet kartu užsidegdavęs šituodvėjose šalyse revoliucijinis padėjimas ir sunku esą, anot *Walka*, manyti, kad ateitėj turėtų kitaip

*) Šalininkai P. P. S. ir „Bundo“ tekalba tiktai apie suėmimą lenkų ir žydų-darbininkų.

*) Kalbama apie etnografiškąją Lietuvą.

buti, kadangi tikslas politiškosios Lietuvos ir Lenkijos kovos vienodas (?) . . . „Ta mintis — sako gale savo įžengiamojo straipsnio *Walka* sulyg susijungimo su socialistišku lenku padėjimu — yra visai naturališka lenkams-darbininkams Lietuvoj. Vienok męs žinome, kad ji sukelia tulą abejonę, kartais neapykantą, terp draugų žydų ir lietuvių. Tai yra tankiausiai pasekmės neaiškaus supratimo dalykų stovio, arba, kaip pas lietuvius, tai yra neteisingos pasekmės teisingos neapykantos eksploatuojančios juos lenkiškosios šlėktos ir lenkiškųjų tendencijų musų buržuazijos". Bet ateis laikas — užbaigia *Walka* — politiškai subręs dirbančioji minia ir stos į kovą ir . . . — aš pridursiu — lietuviai padės iškovoti lenkams neprigulmystę Lenkijos, o sau . . . vieton maskoliškojo jungo užsidės lenkiškąjį . . .

Kur-kas aiškiau, negu pas lenkus sulyg lietuvių, yra išrištas tautiškas klausimas pas jau minėtą *Žizn.* Nr. 4 „Žizn." yra projektas programos Rusiškosios Socialdemokratų Darbininkų Partijos, apdirbtos socialdemokratų organizacijos „Žizn.". Ji reikalauja (da esant kapitalistiškam draugijos surėdymui): „Federatyviškos žmonių respublikos. Padalinimo Maskolijos į apskričius pagal tautiškas ir istoriškas ypatybes prigulinčių prie dabartinės Maskolijos imperijos arba su ja sujungtų šalių. Pilnos patvaldystės kiekvienam apskričiui sulyg savo vidaus dalykų. Kiekviens apskritis turi tiesą įsikurti sau skyrium visai neprigulmingą viešpatystę, jei to reikalautų abelnu, tiesiu, slaptu balsavimu didžiuma jos gyventojų. Dalinimas apskričių ant atskirų territorijų su plačia beluomine patvaldyste." *V. Kapsukas.*

— Nr. 239 latviškojo laikraščio „Baltijas Westnesis" atspausta žinia, buk lietuviškas laikraštis busiąs išleistas Peterburge ir buk apie jo išleidimą galvojąs redaktorius latviškojo laikraščio „Peterburgas Awises".

Gailu, kad teip mažai rašyta!

Lai lietuviai nesidžiaugia su greitu daleidimu, nes praeis dar ilgas laikas, kol gausime savo, o reikalo prašyti — mums nėra: esame sotųs (toli ne visi! *Red.*) lygšiol, busime sotųs ir toliaus. Tik netingėkime. —*sodietis.*

Antanas Baranauckas

(Seinų vyskupas)

mirė 26. d. Lapkričio

(n. s.)

Platesnės žinios apie jo nuopelnus bus patalpintos vėliaus.

D-ras Vincas Petteris

(Savasis)

mirė 20 d. Rugsėjo (s. s.) Ustiužnoje Naugardo gub. Gimė Suvalkų gub., Vekeriotiškių (Žiurių-Gudelių) kaime.

Plačiaus v. „Peterb. Viedom." N. 280 „Tėv. Sarg." N. 10—11.

Aukos „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienų“ reikalams.

Nuo M-čių 25 rub.	54,00	Mk.
Tarnas 100 rub.	216,00	„
P. A. 30 rub.	64,80	„
	334,80	Mk.
Buvo (žr. „Varpas“ 11)	2311,96	Mk.
Iš viso	2646,76	Mk.

10. 12. 02.

M. Saunus.

Atsakymai.

A. Šerkšnui. „Po vakacijų“ gavome.

Pabaldai. „Bedievis“ gavome.

Spragilui. Kritiką paliekame kitam sykiui.

Ž-kš-s. Butų tikęs aprašymas Vilniaus parodos, nors ir iš svetimų laikraščių paimtas.

J. M-lei. Satyros tinka.

V. Tarnui. Tamstos kitos eilelės yra geros, bet dėlei stokos vietos negalime visko sutalpint. Vis-gi patartume geriaus uždabot ritmą.

K-as. „Visokios žinios“ dėl stokos vietos atidame kitam sykiui.

P-tis. Incidentą su gen. gub. praleidžiame, jis, mums rodos, ne svarbus; teip-gi apleidžiame žinią apie auką, nes gal ta žinia ir neteisinga Apie atsisveikinimą gub jau buvo rašyta. — Tamsta mums kartais rašai kaip į kasdieninį laikraštį, renki žinias ant karštų pėdų su smulkminėms, kas „šiandien“, „vakar“ atsitiko, arba „rytoj“ ketina atsitikt etc. „Varpas“ išeina sykį į 1—2 mėn.! Mums svarbu turėt žinios — faktai, charakteristiški, nesęstantiejei.

Apgarsinimas.

Šiuomi pranešu garbingiems tautiečiams, jogei aš persikėliau iš Rokaičių į Tilžę ir įsteigiau

lietuvišką knygų ir laikraščiu pardavinyčią

Tilžėje, Fabrikstr. 27, priešais katalikų bažnyčią.

Kataliogą (naujausį) nuo 425 knygų prisiunčiu reikalaujantiems, prisiunčiant pačto markėms 5 ct. iš Amerikos, 10 kap. iš Lietuvos, $2^1/_2$ d. iš Anglijos.

M. Saunus

Tilsit (Ostpreussen), Fabrikstr. 27.

1903 metams

Naujas Kalendorius

su daugybe naudingų pamokinimų ir skaitymų tika išėjo iš po spaudos. Sutaisė *P. M.* pp. 162. Gaunamas pas

M. Saunus, Tilsit, Fabrikstrasse 27.

Atsakomasis redaktorius J. Lapinas. — Spausdinta pas Otto v. Mauderodę, Tilžėje.

Prisiųsti į Red. nauji raštai.

Viena diena be melo. Apysaka *Liudviko Bailleul'o.* Lietuviškai išguldė V. Stagaras. Shenandoah Pa. 1902, pp. 76 vidutinio 8⁰.

Naujas Kalendorius 1903 metams. Sutaisė *P. M.* Tilžėje 1902, pp. 162 vidutinio 8⁰.

„Darbininkų Balsas“ Nr. 6, pp. 48.

Kas reikia žinoti ir atminti kiekvienam darbininkui. Išleido Lietuviškoji Socialdemokratų Partija. Paryžiuje 1902, pp. 68 vidutinio 8⁰.

Dainos sutaisytos ant keturių balsų. Surinko *Leonas Ereminas.* Tilžėje 1902, pp. 83 in 8⁰ maj.

Gyvenimo džiaugsmai. Pagal serą Džioną Lebboką, sutaisė *P. N.* Tilžėje 1902, pp. 68 vidutinio 8⁰.

Vaidila. Originališka novelė. Parašė *Karolius Jak . . . s.* Perspausta iš „Varpo“. Tilžėje 1902, pp. 15 in 8⁰ maj.

„Tėvynės Mylėtojų D-tės“ knygos.

(Lietuvoje „beturčiams“ dalinamos dykai. — § 6.)

1. *Keistutis.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1897. pp. 101.
2. *Orleano mergelė.* Vertė *Vincas Kapsas.* 1898. pp. 157.
3. *Lenkai ir Lietuviai.* Pagal lenkiškus istorikus parašė *Žemkalnis.* 1899. pp. 61.
4. *Grovo Kyburg'o kelionė Lietuvona.* Lietuviškai išguldė *J. Basanavičius.* 1900. pp. 52 (su Vytauto pav.)
5. *Vanduo ant žemės, po žeme ir viršūje žemės.* Vertė *Drugys.* 1900. pp. 33. (Su 6 pav.)
6. *Baudžiava Lietuvoje.* Parašė *Žmogus.* 1901. pp. 76.
7. *Geologija.* Vertė *S. M.* 1901. pp. 194 (su 47 pav.)

Pajauta. Lizdeikos duktė arba Lietuva XIV. šimtm. Išguldė *Andrius.* 1898. pp. 155 (aukauta kun. Miluko.)

Naudingos ir smagios pasiskaityt knygelės.

1. Naudingi skaitymai iš prigimties mokslo su daugeliuo paveikslėlių . 30 kap
2. Iš kur akmenys ant musų laukų atsirado (su paveikslėliais) . . 20 „
3. Saulės ir mėnesio aptemimai (su paveikslėliais) . . . . . 20 „
4. Pirmutinė pašalpa umai susirgus; teipogi gėralai alkogoliniai ir taboka 15 „
5. Kapai didžių kunigaikščių ir karalių Vilniuje . . . . . 15 „
6. Garo mašinos ir gelžkeliai (su paveikslėliais) . . . . . 10 „
7. Pamokinimas, kaip nuo pagelimo apsaugoti žmones, pagedusių šunų aprietus . . . . . 6 „
8. Džiova ir kaip tos ligos apsisaugoti . . . . . 6 „
9. Patarmės moterims, kurios nori but sveikos . . . . . 10 „
10. Trumpa šneka apie limpančias ligas ir kaip nuo anų atsiginti . . . 10 „
11. Trįs pamokslai apie gaspadorystę dėl gaspadorių sodiečių (antra laida) 15 „
12. Bulvių vaisinimas . . . . . 15 „
13. Žaibas ir griaustinis (su 21 paveiksl.) . . . . . 20 „
14. Apie Joną Gutenbergą ir apie tai, kaip žmonės rašymo ir spaudos išsimokė (su 10 paveikslėliais) . . . . . 20 „
15. Kas tai yra dirbama žemė, kaip ji atsirado, kokie yra jos skyriai ir kaip anuos pažinti . . . . . 15 „
16. Epiktėto aforizmai su pridėjimu keleto skyrių iš jo „Pruntavimų“ . . 15 „
17. Trumpa geometrija . . . . . 50 „
18. Ukiškos draugystės įvairiuose kraštuose . . . . . 10 „
19. Parinktos lietuviškos dainos pagal Antaną Juškevyčių . . . . . 6 „
20. Kaip apsireiškia gyvastis žmogaus kune (su 35 paveikslėliais) . . . 15 „
21. Tekinimo amatas (su 47 paveiksl.) . . . . . 15 „

Spaudoje:

22. Nekurie amatai (su 43 paveiksl.) . . . . . 15 „
23. Įrankis dėl pagerinimo ir sutaisymo šosiejinių ir paprastų kelių (su 40 paveiksl.) . . . . . 15 „
24. Avižų auginimas (su 8 paveiksl.) . . . . . 10 „
25. Gyvenimas šv. Kazimiero (su 3 paveiksl.) . . . . . 10 „

Knygelės gaunamos pas J. Lapiną, Tilžėje. Rašant laiškus reikia toks adresas padėti:

J. Lapinas, Goldschmiedestrasse 8, Tilsit (Ostpr.)

Perkupčiams 50% rabato, t. y. *pusė prekės.*

Pas p. **Lapina** galima gauti pirkti teip-gi knygas ir laikraščius.

„Varpo“ ir „Ukininko“ Red.

35,-

20,-
09 P 103

440 406/4
Thu 140,-

11 68

V. N.
09 P 103
20.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 043102315